

Manuscrito de la Universidad de Deusto

Manuscrito de la Universidad de Deusto

RENATI DES CARTES
MEDITATIONES

DE PRIMA
PHILOSOPHIA,
In quibus Dei Existentia, & Animæ
humanæ à corpore Distinctio
demonstrantur.

*His adjunctæ sunt variæ objectiones
doctorum Virorum in istas de Deo & Anima
demonstrationes;*

CUM RESPONSIONIBUS
AUCTORIS.

Editio novissima auctior & emendacior.

Cum Privilegiis.

FRANCOFURTI AD MOENUM,
Sumtibus FRIDERICI KNOCHII, & FILII.
ANNO MDCCXXII.

SAPIENTISSIMIS
CLARISSIMISQUE VIRIS,
SACRÆ FACULTATIS
THEOLOGIÆ PARIENSIS DECANO
ET DOCTORIBUS,
RENATUS DES CARTES

S. D.

Am justa causa me impellit ad hoc scriptum vobis offerendum, & tam justam etiam vos habituros esse confido ad ejus defensionem suscipiendam, postquam instituti mei rationem intelligetis, ut nulla re melius illud hic possim commendare, quam si quid in eo sequurus sim paucis dicam. Semper existimavi duas quaestiones, de Deo & de Anima, praecipuas esse ex iis quae Philosophiae potius quam Theologiae ope sunt demonstrandae. Nam quamvis nobis fidelibus animam humanam cum corpore non interire, Deumque existere, fide credere sufficiat; certè infidelibus nulla religio, nec ferè etiam ulla moralis virtus, videtur posse persuaderi, nisi priùs illis ista duo ratione naturali probentur: cumque saepe in hac vita majora vitiiis quam virtutibus praemia proponantur, pauci rectum utili praeferrerent, si nec Deum timerent, nec aliam vitam expectarent: & quamvis omnino verum sit, Dei existentiam credendam esse, quoniam in Sacris Scripturis docetur; & vice versa credendas Sacras Scripturas, quoniam habentur à Deo: quia nempe cum fides sit donum Dei, ille idem qui dat gratiam ad reliqua credenda, potest etiam dare, ut ipsum existere credamus: non tamen hoc infidelibus proponi potest, quia circulum esse judicarent. Et quidem animadverri, non modo vos omnes, aliosque Theologos affirmare Dei existentiam naturali ratione posse probari; sed & ex Sacra Scriptura inferri, ejus cognitionem multis, quae de rebus creatis habentur, esse faciliorem, atque omnino esse tam facilem, ut qui illam non habent, sint culpandi: Patet enim Sap. 13. ex his verbis: *Nec hic debet ignosci, si enim tantum potuerunt scire, ut possent asfirmare seculum, quomodo hujus dominum non facilius invenerunt?* Et ad Rom. c. 1. dicitur illos esse *inexcusabiles*. Atque ibidem etiam

EPISTOLA.

per hæc verba, *Quod notum est Dei, manifestum est in illis*, videmur admoneri, ea omnia quæ de Deo sciri possunt, rationibus non aliunde petitis quam ab ipsamet nostra mente posse ostendi. Quod idcirco quomodo fiat, & qua via Deus facilius & certius, quam res seculi cognoscatur, non putavi à me esse alienum inquirere. Atque quantum ad animam, etsi multi ejus naturam non facile investigare posse judicant, & nonnulli etiam dicere ausi sint, rationes humanas persuadere illam simul cum corpore interire, solaque fide contrarium teneri: quia tamen hos condemnat Concilium Lateranense sub Leone X. habitum, Sessione 8, & expresse mandat Christianis Philosophis ut eorum argumenta dissolvant, & veritatem pro viribus probent, hoc etiam aggredi non dubitavi. Præterea quoniam scio plerosque impios non aliam ob causam nolle credere Deum esse, mentem hætenus potuisse demonstrari: Etsi nullo modo iis assentior, sed contra rationes ferè omnes, quæ pro his quæstionibus à magnis viris allatæ sunt, cum satis intelliguntur, vim demonstrationis habere putem, vixque ulla dari posse mihi persuadeam, quæ non prius ab aliquibus aliis fuerint inventæ: Nihil tamen utilius in Philosophia præstari posse existimo, quàm si semel omnium optimæ studio sè quærantur, tamque accuratè & perspicuè exponantur, ut apud omnes constet in posterum eas esse demonstrationes. Ac denique quoniam nonnulli, quibus notum est me quandam excoluisse Methodum ad quaslibet difficultates in scientiis resolvendas; non quidem novam, quia nihil est veritate antiquius, sed quàm me sæpe in aliis non infeliciter uti viderunt, hoc à me summopere flagitarunt: ideoque officii mei esse putavi nonnihil hac in re conari. Quicquid autem præstare potui, totum in hoc Tractatu continetur. Non quod in eo diversas omnes rationes, quæ ad eadem probanda afferri possent, colligere conatus sim: Neque enim hoc videtur operæ prærium esse, nisi ubi nulla habetur satis certa; sed primas tantùm, & præcipuas ita prosecutus sum, ut jam pro certissimis, & evidentissimis demonstrationibus illas ausim proponere: addamque etiam tales esse, ut non putem ullam viam humano ingenio patere, per quam meliores inveniri unquam possint. (Cogit enim me causæ necessitas, & gloria Dei, ad quam totum hoc refertur, ut hic aliquantò liberius de meis loquar quàm mea fert consuetudo.) Atqui quantumvis certas, & evidentes illas putem, non tamen ideo mihi persuadeo ad omnium captum esse accommodatas: sed quemadmodum in Geometria multæ sunt ab Archimede, Apollonio, Pappo, aliisque scriptæ, quæ etsi pro evidentibus etiam, ac certis ab omnibus habeantur, quia nempe nihil planè continent quod seorsim spectatum non sit cognitu facillimum, nihilque in quo sequentia cum antecedentibus non accuratè cohereant, quia tamen longiusculæ sunt, & valde attentum lectorem desiderant, non nisi ab admodum paucis intelliguntur: ita quamvis eas quibus hic utor certitudine & evidentia Geometricas æquare vel etiam superare existimem, vereor tamen ne à multis satis percipi non possint, tum quia etiam longiusculæ sunt, & aliæ ab aliis pendent: tum præcipuè quia
requi-

EPISTOLA.

requirunt mentem à præjudiciis planè liberam, & quæ se ipsam à sensuum consortio facile subducat. Nec certè plures in mundo Metaphysicis studiis, quàm Geometricis apti reperiuntur. Ac præterea in eo differentia est, quod in Geometria cum omnibus sit persuasum nihil scribi solere, de quo certa demonstratio non habeatur, sæpius in eo peccant imperiti, quod falsa approbent, dum ea videri volunt intelligere, quàm quod vera refutent: contra vero in Philosophia cum credatur nihil esse de quo non possit in utramque partem disputari, pauci veritatem investigant, & multo plures ex eo quod ausint optima quæque impugnare, famam ingenii aucupantur. Atque ideo qualescunque meæ rationes esse possint, quia tamen ad Philosophiam spectant, non spero me illarum ope magnum operæpretium esse facturum, nisi me patrocinio vestro adjuveris. Sed cum tanta inhæreat omnium mentibus de vestra Facultate opinio, tantæque sit auctoritatis SORBONÆ nomen, ut non modo in rebus fidei nulli unquam Societati post sacra Concilia tantum creditum sit, quàm vestra, sed etiam in humana Philosophia nullibi major perspicacia & soliditas, nec ad ferenda judicia major integritas & sapientia esse existimetur: Non dubito quin si tantum hujus scripti curam suscipere dignemini, Primo quidem ut à vobis corrigantur; memor enim, non modo humanitatis, sed maximè etiam inscitia meæ, non affirmo nullos in eo esse errores: deinde ut quæ vel desunt, vel non satis absoluta sunt, vel majorem explicationem desiderant, addantur, perficiantur, illustrentur, aut à vobis ipsis, aut saltem à me, postquam à vobis ero admonitus: ac denique ut, postquam rationes in eo contentæ, quibus Deum esse, mentemque à corpore aliam esse probatur, ad eam perspicuitatem erunt perductæ, ad quam ipsas perducere posse confido, ita nempe ut pro accuratissimis Demonstrationibus habendæ sint, hoc ipsum declarare & publicè testari velitis: non dubito, inquam, quin, si hoc fiat, omnes errores, qui de his quæstionibus unquam fuerunt, brevi ex hominum mentibus deleantur: Veritas enim ipsa facile efficiet ut reliqui ingeniosi & docti vestro judicio subscribant: & auctoritas, ut Athei, qui scioli magis quàm ingeniosi aut docti esse solent, contradicendi animum deponant; atque etiam ut fortè rationes, quas ab omnibus ingenio præditis pro demonstrationibus haberi scient, ipsi propugnent, ne non intelligere videantur: ac denique cæteri omnes tot testimoniis facile credent, nemoque amplius erit in mundo, qui vel Dei existentiam, vel realem humanæ animæ à corpore distinctionem, ausit in dubium revocare. Cujus rei quanta esset utilitas, vos ipsi pro vestra singulari sapientia omnium optimè æstimare potestis. Nec deceret me vobis, qui maximum Ecclesiæ Catholicæ columnem semper fuistis, Dei & Religionis causam pluribus hic commendare.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

Questiones de Deo & mente humana jam ante paucis attingi in Dissertatione de Methodo recte regenda rationis & veritatis in scientiis investiganda, Gallicè edita anno 1635. Non quidem ut ipsas ibi accurate tractarem, sed tantum ut delibarem, & ex lectorum iudiciis addiscerem quâ ratione postea essent tractanda. Tanti enim momenti mihi visa sunt, ut plus unâ vice de ipsis agendum esse iudicarem; viamque sequor ad eas explicandas tam parum tritam, atque ab usu communi tam remotam, ut non utile putarim ipsam in Gallico, & passim ab omnibus legendi scripto fusiùs docere, ne debiliora etiam ingenia credere possent eâ sibi esse ingrediendâ. Cum autem ibi rogassent omnes quibus aliquid in meis scriptis reprehensione dignum occurreret, ut ejus me monere dignarentur, nulla in ea que de his quaestionibus attingerem notari digna objecta sunt, præter duo, ad quæ hîc paucis, priusquam earundem accuratorem explicationem aggrediar, respondebo. Primum est, ex eo quod mens humana in se conversa non percipiat, aliud se esse quam rem cogitantem, non sequi, ejus naturam sive essentiam in eo tantum consistere, quod sit res cogitans, ita ut vox tantum cetera omnia excludat, quæ fortè etiam dici possent ad animæ naturam pertinere. Cui objectioni respondeo, me etiam ibi noluisse illa excludere in ordine ad ipsam rei veritatem (de qua scilicet tunc non agebam) sed duntaxat in ordine ad meam perceptionem, adeo ut sensus esset, me nihil planè cognoscere quod ad essentiam meam scire pertinere, præterquam quod essem res cogitans, sive res in se habens facultatem cogitandi: in sequentibus autem ostendendam quo pacto ex eo, quod nihil aliud ad essentiam meam pertinere cognoscam, sequatur, nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Alterum est, ex eo, quod ideam rei me perfectioris in me habeam non sequi ipsam ideam esse me perfectiorem; & multò minùs illud quod per istam ideam representatur, existere. Sed, respondeo, hîc subesse equivocationem in voce idea; sumi enim potest vel materialiter pro operatione intellectus, quo sensu me perfectior dici nequit; vel objectivè pro re per istam operationem representata, qua res etsi non supponatur extra intellectum existere, potest tamen me esse perfectior ratione sua essentia. Quomodo vero ex hoc solo, quod rei me perfectioris idea in me sit, sequatur illam rem revera existere, fuscè in sequentibus exponetur. Vidi quidem præterea duo quedam scripta satis longa, sed quibus non tam meâ his de rebus rationes, quàm conclusiones argumentis ex

PRÆFATIO AD LECTOREM.

tis ex Atheorum locis communibus mutatis impugnabantur: & quoniam istiusmodi argumenta nullam vim habere possunt apud eos qui rationes meas intelligenti, adeoq; præpostera & imbecillia sunt multorum iudicia, ut magis à primùm acceptis opinionibus quantumvis falsis, & à ratione alienis, persuadeantur, quàm à vera & firma, sed posterius audita ipsarum refutatione, nolo hîc ad illa respondere, ne mihi sine prius referenda. Tantumque generaliter dicam, ea omnia quæ vulgò jactantur ab Atheis ad existentiam Dei impugnandam, semper ex eo pendere, quod vel humani affectus Deo affingantur, vel mentibus nostris tanta vis & sapientia arrogetur, ut quidnam Deus facere possit, ac debeat, determinare & comprehendere conemur; adeo ut, modo tantum memores simus, mentes nostras considerandas esse ut finitas, Deum autem ut incomprehensibilem & infinitum, nullam ista difficultatem sint nobis paritura. Jam verò postquam hominum iudicia semel utcumque sum expertus, iterum hîc aggredior easdem de Deo & mente humana quaestiones, simulq; totius primæ Philosophiæ initia tractare; sed ita ut nullum vulgi plausum, nullamque Lectorum frequentiam expectem: quin etiam nullis auctor sum ut has legant, nisi tantum iis qui seriò mecum meditari, mentemq; à sensibus, simulque ab omnibus præjudiciis abducere poterunt, ac volent, quales non nisi admodum paucos reperiri satis scio. Quantum autem ad illos, qui rationum mearum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulis tantum clausulas, ut multis in more est, arguari studebunt, non magnum ex hujus scripti lectione fructum sunt percepturi: & quamvis fortè in multis cavillandi occasionem inveniant, non facile tamen aliquid quod urgeat aut responsione dignum sit, objicient. Quia verò nequidem etiam aliis spondeo me in omnibus primâ fronte satisfacturum, nec tantum mihi arrogo, ut confidam me omnia posse prævidere quæ alicui difficultia videbuntur, primò quidem in Meditationibus illas ipsas cogitationes exponam, quarum ope ad certam & evidentem cognitionem veritatis mihi videor pervenisse, ut experiar an fortè iisdem rationibus, quibus ego persuasus sum, alios etiam possim persuadere. Postea verò respondebo ad objectiones virorum aliquot ingenio & doctrinâ excellentium, ad quos hæc Meditationes, antequam typis mandarentur, examinanda missæ sunt. Satis enim multa & varia ab illis fuerunt objecta, ut a sum sperare non facile quicquam aliis, saltem alicujus momenti, venturum in mentem, quod ii nondum attigerint; ideoque rogo etiam atque etiam lectores, ut non prius de Meditationibus iudicium ferant, quàm objectiones istas earumque solutiones omnes perlegere dignati sint.

CON-

Contenta in hoc Libro,

	Pag. &
Synopsis sequentium sex Meditationum.	5
Meditatio I. De iis qua in dubium revocari possunt.	8
Meditatio II. De natura mentis humana: Quod ipsa sit notior quam corpus.	13.
Meditatio III. De Deo, quod existat.	21.
Meditatio IV. De Vero & Falso.	27.
Meditatio V. De Essentia rerum materialium, & iterum de Deo, quod existat.	31.
Meditatio VI. De Rerum materialium Existentia, & reali mentis à corpore distinctione.	41.
Objectiones Prima in precedenti Meditationes.	46.
Responsio Auctoris ad primas Objectiones.	56.
Objectiones secunda.	59.
Responsio ad secundas Objectiones.	64.
Rationes Dei existentiam & anima à corpore distinctionem probantes, more Geometrico disposita.	80.
Objectiones tertia cum responsionibus Auctoris.	93.
Objectiones quarta.	104.
Responsio ad quartas Objectiones.	122.
Auctoris de Objectionibus quintis monitum.	129.
Objectiones sexta.	134.
Responsio ad sextas Objectiones.	147.
Nota in programma quoddam, sub finem anni 1647. in Belgio editum, cum hoc Titulo: Explicatio mentis humane sive anime rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.	166.

Contenta in Appendice,

Objectiones quinta.	212.
Responsiones Auctoris ad quintas Objectiones.	231.
Objectiones septima cum notis Auctoris.	288.
Renati Des-Cartes Epistola ad Patrem Dinet.	307.
Eiusdem Epistola ad D. Gisbertum Voetium.	

SYNOPSIS
SEX SEQUENTIUM
MEDITATIONUM.

IN prima causa exponuntur propter quas de rebus omnibus praesertim materialibus, possumus dubitare; quandiu scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quam ea quae antehac habuimus. Et si autem istius tanta dubitationis utilitas prima fronte non appareat, est tamen in eo maxima quod ab omnibus praedudiciis nos liberet, viamque facillimam sternat ad mentem à sensibus abducendam: ac denique efficiat, ut de iis, quae postea vera esse comperiemus, non amplius dubitare possimus.

In secunda, mens quae propria libertate utens supponit ea omnia non existere de quorum existentia vel minimum potest dubitare, animadvertit fieri non posse quin ipsa interim existat. Quod etiam summa est utilitatis, quoniam hoc pacto facile distinguit quenam ad se, hoc est, ad naturam intellectualem, & quenam ad corpus pertineant. Sed quia forte nonnulli rationes de anime immortalitate illo in loco expectabunt, eos hic monendos puto, me conatum esse nihil scribere, quod non accuratè demonstrarem; ideoque non alium ordinem sequi potuisse, quam illum

SYNOPSIS.

qui est apud Geometras usitatus, ut nempe omnia praemitterem ex quibus quaesita propositio dependet, antequam de ipsa quidquam concluderem. Primum autem & praecipuum, quod praerequiratur ad cognoscendam animae immortalitatem; esse ut quam maxime perspicuum de eâ conceptum, & ab omni conceptu corporis planè distinctum formemus; quod ibi factum est: Praeterea verò requiri etiam ut sciamus ea omnia, quae clarè & distinctè intelligimus, eo ipso modo quo illa intelligimus, esse vera: quod ante quartam meditationem probari non potuit; & habendum esse distinctum naturæ corporeæ conceptum, qui partim in ipsâ secundâ, partim etiam in quintâ & sextâ formatur; atque ex his debere concludi, ea omnia, quae clarè & distinctè concipiuntur ut substantiæ diversæ, sicuti concipiuntur mens & corpus, esse revera substantias realiter à se mutuò distinctas; hocque in sexta concludi: idemque etiam in ipsa confirmari, ex eo quòd nullum corpus nisi divisibile intelligamus, contra autem nullam mentem nisi indivisibilem: neque enim possumus ullius mentis mediam partem concipere, ut possumus cujuslibet quantumvis exigui corporis; adeò ut eorum naturæ non modo diversæ, sed etiam quodammodo contrariæ agnoscantur; Non autem ulterius ea de re in hoc scripto me egisse; tum quia hæc sufficiunt ad ostendendum ex corporis corruptione mentis interitum non sequi, atque sic ad alterius vitæ spem mortalibus faciendam; tum etiam quia præmissæ, ex quibus ipsa mentis immortalitas concludi potest, ex totius Physicæ explicatione dependent: primò ut sciatur omnes omnino substantias, siue res, quæ à Deo creari debent ut existant, ex natura sua esse incorruptibiles, nec posse unquam desinere esse, nisi ab eodem Deo concursum suum iis denegante ad nihilum reducantur;

ac deinde

SYNOPSIS.

ac deinde ut advertatur corpus quidem, in genere sumtum, esse substantiam, ideoque nunquam etiam perire; sed corpus humanum, quatenus à reliquis differt corporibus, non nisi ex certâ membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus esse conflatum; mentem verò humanam non ita ex ullis accidentibus constare, sed puram esse substantiam: etsi enim omnia ejus accidentia mutantur, ut quòd alias res intelligat, alias velit, alias sentiat, &c. non idcirco ipsa mens alia evadit: humanum autem corpus aliud fit ex hoc solo quòd figura quarundam ejus partium mutetur: ex quibus sequitur corpus quidem perfacile interire, mentem autem ex natura sua esse immortalem.

In tertia Meditatione meum præcipuum argumentum ad probandam Dei existentiam satis fuse, ut mihi videtur, explicui. Verum tamen, quia, ut Lectorum animos quam maxime à sensibus abducerem, nullis ibi comparationibus à rebus corporeis petitis volui uti; multæ fortasse obscuritates remanserunt, sed quæ, ut spero, postea in responsionibus ad objectiones plane tollentur; ut inter ceteras quomodo idea entis summe perfecti, quæ in nobis est, tantum habeat realitatis objectivæ, ut non possit non esse à causa summe perfecta, quod ibi illustratur comparatione machinæ valde perfectæ, cujus idea est in mente alicujus artificis; ut enim artificium objectivum hujus ideæ debet habere aliquam causam, nempe scientiam hujus artificis, vel alicujus alterius à quo illam accepit, ita idea Dei, quæ in nobis est, non potest non habere Deum ipsum pro causa.

In quarta probatur, ea omnia quæ clarè & distinctè percipimus, esse vera: simulque in quo ratio falsitatis consistat explicatur: quæ necessariò sciri debent tam ad præcedentia firmanda, quam ad reliqua intelligenda. Sed ibi interim est advertendum, nullo modo agi de peccato, vel errore qui committitur in persecu-

SYNOPSIS.

tione boni & mali, sed de eo tantum qui contingit in dijudicatione veri & falsi. Nec ea spectari quae ad fidem pertinent, vel ad vitam agendam, sed tantum speculativas, & solius luminis naturalis ope cognitae veritates.

In quinta, praeterquam quod natura corporea in genere sumpta explicatur, novam etiam ratione Dei existentia demonstratur: sed in qua rursus nonnullae forte occurrent difficultates, quae postea in responsione ad objectiones resolventur: ac denique ostenditur quo pacto verum sit ipsarum Geometricarum demonstrationum certitudinem a cognitione Dei pendere.

In sexta denique intellectio ab imaginatione secernitur; distinctionum signa describuntur: mentem realiter a corpore distingui, probatur: eandem nihilominus tam arcte illi esse conjunctam, ut unum quid cum ipso componat, ostenditur; omnes errores qui a sensibus oriri solent, recensentur; modi quibus vitari possint exponuntur; & denique rationes omnes ex quibus rerum materialium existentia possit concludi, afferuntur, non quod eas valde utiles esse putarem ad probandum id ipsum quod probant, nempe revera esse aliquem mundum, & homines habere corpora, & similia, de quibus nemo unquam sane mentis serio dubitavit; sed quia illas considerando agnoscitur, non esse tam firmas, nec tam perspicuas, quam sunt ea, per quas in mentis nostra & Dei cognitionem devenimus; adeo ut haec sint omnium certissima & evidentissima quae ab humano ingenio sciri possint. Cujus unius rei probationem in his meditationibus mihi pro scopo proposui. Nec idcirco hic recenseo varias alias quaestiones de quibus etiam in ipsis ex occasione tractatur.

MEDI-

MEDITATIONUM
De Prima
PHILOSOPHIA,

In quibus
Dei existentia & animae a corpore
distinctio demonstrantur.
PRIMA.

De iis quae in dubium revocari possunt.

Nimadverti jam ante aliquot annos quam multa ineunte aetate falsa pro veris admiserim, & quam dubia sint quaecunque istis postea superexstruxi, ac proinde funditus omnia semel in vita esse evertenda, atque a primis fundamentis de novo inchoandum, si quid aliquando firmum, & mansurum cupiam in scientiis stabilire; sed ingens opus esse videbatur, eamque aetatem expectabam, quae foret tam matura, ut capescendis disciplinis aptior nulla sequeretur. Quare tamdiu cunctatus sum, ut deinceps essem in culpa, si quod temporis superest ad agendum, deliberando confumerem. Opportune igitur hodie mentem curis omnibus exsolvi, securum mihi otium procuravi, solus secedo, serio tandem & libere generali huic meorum opinionum everfioni vacabo. Ad hoc autem non erit necesse, ut omnes esse falsas ostendam, quod nunquam fortassis assequi possem; sed quia jam ratio persuadet, non minus accurate ab iis quae non plane certa sunt atque indubitata, quam ab aperte falsis assensionem esse cohibendam, satis erit ad omnes rejiciendas, si aliquam rationem dubitandi in unaquaque reperero. Nec ideo etiam singula erunt percurrenda; quod operis esset infiniti: sed quia suffossis fundamentis quidquid iis superaedificatum est sponte collabitur, aggrediar statim ipsa principia quibus illud omne quod olim credidi nitebarur. Nempe quidquid hactenus ut maxime verum admisi, vel a sensibus, vel per sensus accepi; hos autem interdum fallere deprehendi; ac prudentiae est nunquam illis plane confidere qui nos vel semel deceperunt. Sed forte quamvis interdum sensus circa minuta qua-

MEDITATIO

nam & remotiora nos fallant, pleraque tamen alia sunt de quibus dubitari plane non potest, quamvis ab iisdem hauriantur; ut jam me hic esse, foco assidere, hyemali togâ esse indutum, chartam istam manibus contrectare, & similia: manus verò has ipsas, totumque hoc corpus meum esse, quâ ratione posset negari? nisi me forte comparem nescio quibus insanis, quorum cerebella tam contumax vapor ex atra bile labefactat, ut constanter asseverent vel se esse reges, cum sunt pauperissimi, vel purpurâ indutos, cum sunt nudi, vel caput habere fictile, vel fetoros esse cucurbitas, vel ex vitro constatos; sed amentes sunt isti, nec minus ipse demens viderer, si quod ab iis exemplum ad me transferrem. Præclare sanè, tanquam non sim homo qui soleam noctu dormire, & eadem omnia in somnis pati, vel etiam interdum minus verisimilia, quam quæ isti vigilantes: quam frequenter verò usitata ista, me hic esse, toga vestiri, foco assidere, quiete nocturna persuadet? cum tamen positus vestibibus jaceo inter strata; atqui nunc certè vigilantibus oculis intueor hanc chartam, non sopitum est hoc caput quod commoveo, manum istam prudens & sciens extendo, & sentio, non tam distincta contingerent dormienti: quasi scilicet non recorder à similibus etiam cogitationibus me aliàs in somnis fuisse delusum: quæ dum cogito attentius, tam planè video nunquam certis indicibus vigiliam à somno posse distingvi, ut obstupescam, & ferè hic ipse stupor mihi opinionem somni confirmet. Age ergò somniemus, nec particularia ista vera sint, nos oculos aperire, caput movere, manus extendere, nec fortè etiam nos habere tales manus, nec tale totum corpus; tamen profectò fatendum est visa per quietem esse veluti quasdam pictas imagines, quæ non nisi ad similitudinem rerum verarum fingi potuerunt; Ideoque saltem generalia hæc, oculos, caput, manus, totumque corpus res quasdam non imaginarias, sed veras existere: nam sanè pictores ipsi, ne tum quidem, cum Sirenas & Satyriscos maximè inusitatis formis fingere student, naturas omni ex parte novas iis possunt assignare, sed tantummodo diversorum animalium membra permiscere; vel si fortè aliquid excogitent adeò novum, ut nihil omnino ei simile fuerit visum, atque ita planè fictitium sit & falsum; certè tamen ad minimum veri colores esse debent, ex quibus illud componant: nec dispari ratione, quamvis etiam generalia hæc, oculi, caput, manus, & similia imaginaria esse possent, necessariò tamen saltè alia quædam adhuc magis simplicia, & universalia vera esse fatendum est, ex quibus tanquam coloribus veris omnes istæ seu veræ, seu falsæ, quæ in cogitatione nostra sunt, rerum imagines effinguntur. Cujus generis esse videntur natura corporea in communi, ejusque extensio; item figura rerum extensarum, itera quantitas, sive earundem magnitudo; & numerus: item locus in quo existant, tempusque per quod durent, & similia. Quapropter ex his forsitan non malè concludemus, Physicam, Astronomiam, Medicinam, disciplinasque alias omnes, quæ à rerum compositarum consideratione dependent, dubias quidem esse; atqui Arithmeticeam, Geometriam, aliasque ejusmodi, quæ non nisi de simplicissimis

& maxi-

PRIMA.

& maximè generalibus rebus tractant, atque utrum ex sint in rerum naturâ nec ne, parum curant, aliquid certi atque indubitati continere: nam sive vigilem sive dormiam, duo & tria simul juncta sunt quinque, quadratumque non plura habet latera quam quatuor; nec fieri posse videtur, ut tam perspicue veritates in suspicionem falsitatis incurrant. Veruntamen infixam quædam est meæ menti verus opinio, Deum esse qui potest omnia, & à quo talis, qualis existo, sum creatus: unde autem scio, illum non fecisse, ut nulla planè sit terra, nullum cælum, nulla res extensa, nulla figura, nulla magnitudo, nullus locus, & tamen hæc omnia non aliter quam nunc mihi videantur existere? imò etiam quemadmodum judico interdum alios errare circa ea quæ se perfectissimè scire arbitrantur, ita ego ut fallar quoties duo & tria simul addo, vel numero quadrati latera; vel si quid aliud facilius fingi potest? At fortè noluit Deus ita me decipi, dicitur enim summè bonus; sed si hoc ejus bonitati repugnaret, talem me creasse, ut semper fallar, ab eadem etiam videretur esse alienum permittere ut interdum fallar; quod ultimum tamen non potest dici. Essent verò fortasse nonnulli qui tam potentem aliquem Deum mallet negare, quam res alias omnes credere esse incertas: sed iis non repugnemus; totumque hoc de Deo demus esse fictitium; at seu fato, seu casu, seu continuata rerum serie, seu quovis alio modo me ad id quod sum pervenisse supponant; quoniam falli & errare imperfectio quædam esse videtur, quo minus potentem originis meæ auctorem assignabunt, eò probabilius erit me tam imperfectum esse ut semper fallar: quibus sanè argumentis non habeo quod respondeam, sed tandem cogor fateri, nihil esse ex iis quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam, vel levitatem, sed propter validas & meditata rationes, ideoque etiam ab iisdem, non minus quam ab apertè falsis accuratè deinceps assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Sed nondum sufficit hæc advertisse, curandum est ut recorder, assidue enim recurrunt consuetæ opiniones, occupantque credulitatem meam tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito; nec unquam iis assentiri, & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt reverà, nempe aliquo quidem modo dubias, ut jamjam offensum est, sed nihilominus valde probabiles, & quas multò magis rationi consentaneum sit credere quam negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si voluntate planè in contrarium versa me ipsum fallam, illasque aliquandiu omnino falsas imaginariasque esse fingam, donec tandem velut æquatis utrimque præjudiciorum ponderibus, nulla amplius prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Etenim scio nihil inde periculi vel erroris interim sequuturum, & me plus æquo diffidentia indulgere non posse, quandoquidem nunc non rebus agendis, sed cognoscendis tantum incumbo. Supponam igitur non optimum Deum fontem veritatis, sed genium aliquem malignum, eundemque summè potentem, & callidum, omnem suam industriam in eo posuisse, ut me falleret: putabo

MEDITATIO

putabo cœlum, aërem, terram, colores, figuras, sonos, cunctaque externa nihil aliud esse quam ludificationes somniorum, quibus insidias credulitati meae tendit: considerabo me ipsum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non sanguinem, non aliquem sensum, sed hæc omnia me habere falso opinantem: manebo obstinate in hac meditatione defixus, atque ita siquidem non in potestate mea sit aliquid veri cognoscere, at certe hoc quod in me est ne falsis assentiar, nec mihi quidquam ista deceptor, quantumvis potens, quantumvis callidus, possit imponere obfirmata mente cavebo. Sed laboriosum est hoc institutum, & desidia quaedam ad consuetudinem vitæ me reducit, nec aliter quam captivus, qui fortè in imaginaria libertate fruebatur in somnis, quum postea suspicari incipit se dormire, timet excitari, blandisque illusionibus lentè connivet: sic sponte relabor in veteres opiniones, vereorque expergisci, ne placidæ quieti laboriosa vigilia succedens non in aliqua luce, sed inter inextricabiles jam motarum difficultatum tenebras in posterum sit degenda.

MEDITATIO II.

De natura mentis humane: Quod ipsa sit notior quam corpus.

IN tantas dubitationes hosterna meditatione conjectus sum, ut nequeam amplius earum oblivisci, nec videam tamen qua ratione solvendæ sint, sed tanquam in profundum gurgitem ex improvise delapsus ita turbatus sum, ut nec possim in imo pedem figere, nec enatare ad summum. Enitar tamen & tentabo rursus eandem viam quam heri fueram ingressus, removendo scilicet illud omne quod vel minimum dubitationis admittit, nihilo secius quam si omnino falsum esse comperissem, pergamque porro, donec aliquid certi, vel si nihil aliud, saltem hoc ipsum pro certo, nihil esse certi, cognoscam. Nihil nisi punctum petebat Archimedes, quod esset firmum & immobile, ut integram terram loco dimoveret; magna quoque speranda sunt, si vel minimum quid invenero quod certum sit & inconcussum. Suppono igitur omnia quæ video, falsa esse, credo nihil unquam extitisse eorum quæ mendax memoria repræsentat, nullos planè habeo sensus; corpus, figura, extensio, motus, locusque sunt chimeræ; quid igitur erit verum? fortassis hoc unum, nihil esse certi. Sed unde scio nihil esse diversum ab iis omnibus quæ jamjam recensui, de quo ne minima quidem occasio sit dubitandi? Nunquid est aliquis Deus, vel quocunque nomine illum vocem, qui mihi has ipsas cogitationes immittit? quare verò hoc putem, cum forsitan ipsemet illarum auctor esse possim? Nunquid ergò saltè ego aliquid sum? sed jam negavi me habere ullos sensus, & ullum corpus; hæreo tamen: nam quid inde? sumne ita corpori, sensibusque alligatus, ut sine illis esse non possim? sed mihi persuasi, nihil planè esse in mundo, nullum cœlum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora; nonne igitur etiam me non esse? imò certè ego eram si quid mihi persuasi: sed est deceptor

SECUNDA.

deceptor nescio quis, summè potens, summè callidus, qui de industria me semper fallit; haud dubiè igitur ego etiam sum, si me fallit; & fallat quantum potest nunquam tamen efficiet, ut nihil sim quamdiu me aliquid esse cogitabo, adeò ut omnibus satis superque pensitatis denique statuendum sit hoc pronunciarum, Ego sum, ego existo, quoties à me profertur, vel mente concipitur, necessariò esse verum. Nondum verò satis intelligo, quisnam sim ego ille, qui jam necessariò sum, deincepsque cavendum est, ne fortè quid aliud imprudenter assumam in locum mei, sicque aberrem etiam in ea cognitione, quam omnium certissimam evidentissimamque esse contendo. Quare jam denuò meditabor quidnam me olim esse crediderim, priusquam in has cogitationes incidissem; ex quo deinde subducam quidquid allatis rationibus vel minimum potuit infirmari; ut ita tandem præcisè remaneat illud tantum quod certum est & inconcussum. Quidnam igitur antehac me esse putavi? hominem scilicet; sed quid est homo? dicamne animal rationale? non, quia postea quaerendum foret quidnam animal sit, & quid rationale, atque ita ex unâ quaestione in plures difficiliioresque delaberer: nec jam mihi tantum otii est, ut ipso velim inter ejusmodi subtilitates abuti. Sed hic potius attendam quid sponte & natura duce cogitationi meae antehac occurrebat, quoties quid essem considerabam: nempe occurrebat primò me habere vultum, manus, brachia, totamque hanc membrorum machinam, qualis etiam in cadavere cernitur, & quam corporis nomine designabam; occurrebat præterea me nutriri, incedere, sentire, & cogitare; quas quidem actiones ad animam referebam; sed quid esset hæc anima vel non advertebam, vel exiguum nescio quid imaginabar instar venti, vel ignis, vel ætheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: de corpore verò ne dubitabam quidem, sed distinctè me nôsse arbitrabar ejus naturam, quam si forte, qualem mente concipiebam, describere tentássem, sic explicuissem: per corpus intelligo illud omne quod aptum est figurâ aliquâ terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludat; tactu, visu, auditu, gustu, vel odoratu percipi, nec non moveri pluribus modis, non quidem à seipso, sed ab alio quopiam à quo tangatur; namque habere vim seipsum movendi, item sentiendi, vel cogitandi, nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam; quinimò mirabar potius tales facultates in quibusdam corporibus reperiri. Quid autem nunc ubi suppono deceptorem aliquem potentissimum, & si fas est dicere, malignum, datâ operâ in omnibus quantum potuit, me delusisse, possumne affirmare, me habere vel minimum quid ex iis omnibus, quæ jam dixi ad naturam corporis pertinere? attendo, cogito, revolve, nihil occurrit, fatigor eadem frustra repetere. Quid verò ex iis quæ animæ tribuebam, nutriri, vel incedere? quandoquidem jam corpus non habeo, hæc quoque nihil sunt nisi signamenta: sentire? nempe etiam hoc non fit sine corpore, & permulta sentire visus sum in somnis quæ deinde animadverti me non sensisse: cogitare? hinc invenio, cogitatio est, hæc sola à me divelli nequit, ego sum, ego existo, certum est. Quamdiu

10
MEDITATIO

autem? nempe quandiu cogito; nam fortè etiam fieri possèt, si cessarem ab omni cogitatione, ut illicò totus esse desinerem: nihil nunc admitto nisi quod necessàriò sit verum: sum igitur præcisè tantùm res cogitans, id est, mens, sive animus, sive intellectus, sive ratio, voces mihi priùs significationis ignotæ: sum autem res vera, & verè existens, sed qualis res? dixi, cogitans. Quid præterea! imaginabor: non sum compages illa membrorum, quæ corpus humanum appellatur; non sum etiam tenuis aliquis aër istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quidquid mihi fingo; supposui enim ista nihil esse, manet positio, nihilominus tamen ego aliquid sum. Fortassis verò contingit, ut hæc ipsa, quæ suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi? nescio, de hac re jam non disputo; de iis tantùm quæ mihi nota sunt iudicium ferre possum: novi me existere, quæro quis sim ego ille quem novi: certissimum est huius sic præcisè sumpti notitiam non pendere ab iis quæ existere nondum novi: non igitur ab iis ullis, quæ imaginatione effingo. Atque hoc verbum, *effingo*, admonet me erroris mei: nam fingerem verè si quid me esse imaginarer, quia nihil aliud est imaginari quàm rei corporeæ figuram seu imaginem contemplari; jam autem certò scio me esse, simulque fieri posse ut omnes istæ imagines, & generaliter quæcunque ad corporis naturam referuntur, nihil sint præter insomnia; quibus animadvertis, non minùs ineptire videor dicendo, imaginabor, ut distinctius agnoscam quisnam sim, quàm si dicerem, jam quidem sum experrectus, videoque nonnihil verè: sed quia nondum video satis evidenter, datà operâ obdormiam, ut hoc ipsum mihi somnia veriùs evidentiusque repræsentent. Itaque cognosco, nihil eorum quæ possum imaginationis ope comprehendere, ad hanc quam de me habeo notitiam pertinere, mentemque ab illis diligentissimè esse avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat. Sed quid igitur sum? res cogitans; quid est hoc? nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens; imaginans quoque, & sentiens. Non pauca sanè hæc sunt, si cuncta ad me pertineant, sed quidni pertinerent? nonne ego ipse sum qui jam dubito ferè de omnibus, qui nonnihil tamen intelligo, qui hoc unum verum esse affirmo, nego cætera, cupio plura nòsse, nolo decipi, multa vel invitus imaginor, multa etiam tanquam à sensibus venientia animadverto? Quid est horum, quamvis semper dormiam, quamvis etiam is qui me creavit quantum in se est me deludat, quod non æquè verum sit ac me esse? quid est quod à mea cogitatione distinguatur? quid est quod à me ipso separatum dici possit? Nam quod ego sum qui dubitem, qui intelligam, qui velim, tam manifestum est, ut nihil occurrat per quod evidentius explicetur: sed verò etiam ego idem sum, qui imaginor, nam quamvis fortè, ut supposui, nulla prorsus res imaginata vera sit, vis tamen ipsa imaginandi verè existit, & cogitationis meæ partem facit: idem denique ego sum qui sentio, sive qui res corporeas tanquam per sensus animadverto. Videlicet jam lucem video, strepitum audio, calorem sentio; falsa hæc sunt, dor-

SECUNDA.

11

mio enim. At certè videre videor, audire, calefcere, hoc falsum esse non potest; hoc est propriè quod in me sentire appellatur; atque hoc præcisè sic sumptum, nihil aliud est quàm cogitare. Ex quibus equidem aliquantò melius incipio nòsse quisnam sim: sed adhuc tamen videtur, nec possum abstinere quin putem, res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, & quas ipsi sensus explerant, multò distinctius agnosci quàm istud nescio quid mei, quod sub imaginationem non venit; quanquam profectò sit mirum, res, quas animadverto esse dubias, ignotas, à me alienas, distinctius quàm quod verum est, quod cognitum, quàm denique meipsum à me comprehendi: sed video quid sit, gaudet aberrare mens mea, nec dum se patitur intra veritatis limites cohiberi. Esto igitur, & adhuc semel laxissimas habenas ei permittamus, ut illis paulò post opportunè reductis faciliùs se regi patiat. Consideremus res illas quæ vulgò putantur omnium distinctissimè comprehendi; corpora scilicet, quæ tangimus, quæ videmus, non quidem corpora in communi, generales enim istæ perceptiones aliquantò magis confusæ esse solent, sed unum in particulari; sumamus exempli causâ hanc ceram; nuperrimè ex favis fuit educta, nondum amisit omnem saporem sui mellis, nonnihil retinet odoris florum ex quibus collecta est; ejus color, figura, magnitudo, manifesta sunt; dura est, frigida est, facilè tangitur, ac si articulo ferias emitit sonum; omnia denique illi adsunt, quæ requiri videntur ut corpus aliquod possit quàm distinctissimè cognosci. Sed ecce, dum loquor, igni admoveatur, saporis reliquæ purgantur, odor exspirat, color mutatur, figura tollitur, crescit magnitudo, fit liquida, fit calida, vix tangi potest, nec jam si pulles emitte sonum: remanetne adhuc eadem cera? remanere fatendum est, nemo negat, nemo aliter putat. Quid erat igitur in eâ quod tam distinctè comprehendebatur? certè nihil eorum quæ sensibus attingebam, nam quæcunque sub gustum, vel odoratum, vel visum, vel tactum, vel auditum veniebant, mutata jam sunt, remanet cera. Fortassis illud erat quod nunc cogito, nempe ceram ipsam non quidem fuisse istam dulcedinem mellis, nec florum fragrantiam, nec istam albedinem, nec figuram, nec sonum, sed corpus quod mihi apparebat paulò antè modis istis conspicuum, nunc diversis: quid est autem hoc præcisè quod sic imaginor? attendamus, & remotis iis, quæ ad ceram non pertinent, videamus quid supersit; nempe nihil aliud quàm extensum quid, flexibile, mutabile: Quid verò est hoc flexibile, mutabile? an quod imaginor, hanc ceram ex figura rotunda, in quadratam, vel ex hac in triangularem verti posse? nullo modo, nam innumerabilium ejusmodi mutationum capacem eam esse comprehendo, nec possum tamen innumerabiles imaginando percurrere: nec igitur comprehensio hæc ab imaginandi facultate perficitur. Quid extensum? nunquid etiam ipsa ejus extensio est ignota? nam in cera liquecente fit major, major in ferventi, majorque rursus si calor augeatur: nec rectè judicarem quid sit cera, nisi putarem, hanc etiam plures secundùm extensionem varietates admittere quàm fuerim unquam imaginando complexus: superest igitur ut concedam, me ne quidem ima-

MEDITATIO

12
ginari quid sit hæc cera, sed sola mente percipere: dico hanc in particulari; de
cera enim in communi clarius est. Quænam verò est hæc cera quæ non nisi men-
te percipitur; nempe eadem quam video, quam tango, quam imaginor, eadem
denique quam ab initio esse arbitrabar: atqui, quod notandum est, ejus
perceptio non visio, non tactio, non imaginatio est, nec unquam fuit, quam-
vis prius ita videretur, sed solius mentis inspectio, quæ vel imperfecta esse potest &
confusa; ut prius erat, vel clara & distincta, ut nunc est, prout minus vel magis ad
illa ex quibus constat, attendo. Miror verò interim quàm prona sit mea mens
in errores; nam quamvis hæc apud me tacitus, & sine voce considerem, hæreo
tamen in verbis ipsis, & ferè decipior ab ipso usu loquendi: dicimus enim, nos vi-
dere ceram ipsammet si adsit, non ex colore, vel figura eam adesse judicare; un-
de concluderem statim, ceram ergò visione oculi, non solius mentis inspectione
cognosci, nisi jam fortè respexissem ex fenestra homines in platea transeuntes,
quos etiam ipsos non minus usitate quàm ceram dico me videre: quid autem vi-
deo præter pileos & vestes, sub quibus latere possent automata, sed judico homi-
nes esse: atque ita id quod putabam me videre oculis, sola judicandi facultate,
quæ in mente meâ est, comprehendo. Sed pudeat supra vulgus sapere cupientem,
ex formis loquendi quas vulgus invenit dubitationem quæsivisse, pergamus-
que deinceps, attendendo utrum ergo perfectius evidentiusque percipiebam quid
esset cera, cum primum aspexi, credidique me illam ipso sensu externo, vel saltem
sensu communi, ut vocant, id est, potentiâ imaginatrice cognoscere; an verò
potius nunc, postquam diligentius investigavi tum quid ea sit, tum quomodo
cognoscatur: certè hac de re dubitare esset ineptum; nam quid fuit in prima
perceptione distinctum? quid quod non à quovis animali haberi posse videretur?
at verò cum ceram ab externis formis distinguo, & tanquam vestibus detractis nu-
dam considero, sic illam revera, quamvis adhuc error in iudicio meo esse possit,
non possum tamen sine humana mente percipere. Quid autem dicam de hac ipsa
mente, sive de me ipso, nihil enim aliud admitto in me esse præter mentem,
quid, inquam, ego qui hanc ceram videor tam distinctè percipere, nunquid me
ipsum non tantum multò verius, multò certius, sed etiam multò distinctius, evi-
dentiusque cognosco; nam si iudico ceram existere ex eo quod hanc videam,
certè multò evidentius efficitur, me ipsum etiam existere, ex eo ipso quod hanc vi-
deam: fieri enim potest ut hoc quod video, non verè sit cera, fieri potest ut ne
quidem oculos habeam, quibus quidquam videatur; sed fieri planè non potest
cum videam, sive (quod jam non distinguo) cum cogitem me videre, ut ego ipse
cogitans non aliquid sim: simili ratione si iudico ceram esse ex eo quod hanc tan-
gam, idem rursus efficitur, videlicet me esse: si ex eo quod imaginor, vel qua-
vis alia ex causa, idem planè. Sed & hoc ipsum quod de cera animadverto, ac re-
liqua omnia quæ sunt extra me posita, licet applicare. Porro autem si magis di-
stincta visa sit ceræ perceptio, postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus
ex causis innotuit, quantò distinctius me ipsum à me nunc cognosci fatendum est,
quando-

TERTIA.

13

quandoquidem nullæ rationes vel ad ceræ, vel ad cuiuspiam alterius corporis per-
ceptionem possint juvare, quin eadem omnes mentis meæ naturam melius pro-
bent? Sed & alia insuper tam multa sunt in ipsa mente, ex quibus ejus notitia
distinctior reddi potest, ut ea quæ ex corpore ad illam emanant, vix numeranda
videantur. Atque ecce tandem sponte sum reversus eò quò volebam; nam cum
mihi nunc notum sit, ipsamet corpora non propriè à sensibus, vel ab imaginandi
facultate, sed à solo intellectu percipi, nec ex eo percipi quòd tangantur, aut vi-
deantur, sed tantum ex eo quòd intelligantur, apertè cognosco, nihil facilius aut
evidentius meâ mente posse à me percipi. Sed quia tam citò deponi veteris opi-
nionis consuetudo non potest, placet hic consistere, ut altius hæc nova cognitio
memoriæ meæ diuturnitate meditationis infigatur.

MEDITATIO III.

De Deo, quod existat.

CLaudam nunc oculos, aures obrurabo, avocabo omnes sensus, imagines
etiam rerum corporalium omnes vel ex cogitatione mea delebo, vel certè,
quia hoc fieri vix potest, illas ut inanes & falsas nihili pendam, meque solum al-
loquendo, & penitus inspiciendo, meipsum paulatim mihi magis notum & fa-
miliarem reddere conabor. Ego sum res cogitans, id est dubitans, affirmans, ne-
gans, pauca intelligens, multa ignorans, volens, nolens, imaginans etiam &
sentiens; ut enim antè animadverti, quamvis illa quæ sentio vel imaginor extra
me fortasse nihil sint, illos tamen cogitandi modos, quos sensus & imaginationes
appello, quatenus cogitandi quidam modi tantum sunt, in me esse sum certus.
Atque his paucis omnia recensui quæ verè scio, vel saltè quæ me scire hæcenus
animadverti. Nunc circumspiciam diligentius, an fortè adhuc apud me alia sint
ad quæ nondum respexi: sum certus me esse rem cogitantem, nunquid ergo et-
iam scio quid requiratur ut de aliquâ re sim certus? nempe in hac primâ cogni-
tione nihil aliud est, quàm clara quædam & distincta perceptio ejus quod affir-
mo; quæ sanè non sufficeret ad me certum de rei veritate reddendum, si posset un-
quam contingere, ut aliquid quod ista clarè & distinctè perciperem falsum esset:
ac proinde jam videor pro regulâ generali posse statuere, illud omne esse verum
quod valde clarè & distinctè percipio. Verumtamen multa prius ut omnino
certa & manifesta admisi, quæ tamen postea dubia esse deprehendi: qualia ergo
ista fuere? nempe terra, cælum, sidera & cætera omnia quæ sensibus usurpabam?
quid autem de illis clarè percipiebam? nempe talium rerum ideas sive cogitatio-
nes menti meæ observari; sed ne nunc quidem illas ideas in me esse inficio. A-
liud autem quiddam erat quod affirmabam, quodque etiam ob consuetudinem
credendi clarè me percipere arbitrabar, quod tamen revera non percipiebam, nem-
pe res quasdam extra me esse, à quibus idæ istæ procedebant, & quibus omnino
similes erant; atque hoc erat, in quo vel fallebar, vel certè si verum iudicabam,
id non

B 3

ad non ex vi meæ perceptionis contingebat. Quid verò cum circa res Arithmeticas vel Geometricas aliquid valde simplex & facile considerabam, ut quod duo & tria simul juncta sint quinque, vel similia, nunquid saltem illa satis perspicue intuebar ut vera esse affirmarem? Equidem non aliam ob causam de iis dubitandum esse postea judicavi, quam quia veniebat in mentem, fortè aliquem Deum talem mihi naturam indere potuisse; ut etiam circa illa deciperer, quæ manifestissima viderentur; sed quoties hæc præconcepra de summâ Dei potentia opinio mihi occurrit, non possum non fateri, siquidem velit, facile illi esse efficere ut errem, etiam in iis quæ me puto mentis oculis quàm evidentissimè intueri; quoties verò ad ipsas res, quas valde clarè percipere arbitror, me converto, tam planè ab illis persuadeor, ut sponte erumpam in has voces, fallat me quisquis potest, nunquam tamen efficiet ut nihil sim, quamdiu me aliquid esse cogitabo, vel ut aliquando verum sit me nunquam fuisse, cum jam verum sit me esse; vel fortè etiam ut duo & tria simul juncta plura vel pauciora sint quàm quinque, vel similia, in quibus scilicet repugnantiam agnosco manifestam. Et ceterè cum nullam occasionem habeam existimandi aliquem Deum esse deceptorem, nec quidem adhuc satis sciam, utrum sit aliquis Deus, valde tenuis, & ut ita loquar, Metaphysica dubitandi ratio est, quæ tantum ex ea opinione dependet. Ut autem etiam illa tollatur, quamprimum occurrat occasio, examinare debeo an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor; hæc enim re ignoratâ non videor de ulla alia planè certus esse unquam posse. Nunc autem ordo videtur exigere, ut prius omnes meas cogitationes in certa genera distribuam, & in quibusnam ex illis veritas aut falsitas propriè consistat, inquiram. Quædam ex his tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit ideæ nomen, ut cum Hominem, vel Chimæram, vel Cælum, vel Angelum, vel Deum cogito; aliæ verò alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum assero, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subjectum meæ cogitationis apprehendo, sed aliquid etiam amplius quàm istius rei similitudinem cogitatione complector; & ex his aliæ voluntates, sive affectus, aliæ autem judicia appellantur. Jam quod ad ideas attinet, si solæ in se spectentur, nec ad aliud quid illas referam, falsæ propriè esse non possunt; nam sive capram, sive chimæram imaginer, non minus verum est me unam imaginari quàm alteram. Nulla etiam in ipsa voluntate vel affectibus falsitas est timenda, nam quamvis prava, quamvis etiam ea quæ nusquam sunt, possim optare, non tamen ideo non verum est illa me optare, ac proinde sola supersunt judicia in quibus mihi cavendum est ne fallar; præcipuus autem error & frequentissimus, qui possit in illis reperiri, consistit in eo, quod ideas, quæ in me sunt, judicem rebus quibusdam extra me positis similes esse, sive conformes: nam profectò si tantum ideas ipsas ut cogitationis meæ quosdam modos considerarem, nec ad quidquam aliud referrem, vix mihi ullam errandi materiam dare possent. Ex his autem ideis aliæ innatæ, aliæ adventitiæ, aliæ à me ipso factæ mihi videntur: nam quod intelligam quid

quid sit res, quid sit veritas, quid sit cogitatio, hoc non aliunde habere videor quàm ab ipsamet mea natura; quod autem nunc strepitum audiam, solem videam, ignem sentiam, à rebus quibusdam extra me positis procedere hætenus judicavi: ac denique Sirenes, Hippogryphes, & similia à me ipso finguntur: vel fortè etiam omnes esse adventitias possum putare, vel omnes innatas, vel omnes factas, nondum enim veram illarum originem clarè perspexi. Sed hic præcipuè de iis est quærendum quas tanquam à rebus extra me existentibus desumptas considero, quænam me moveat ratio ut illas istis rebus similes esse existimem; nempe ita videor doctus à natura, & præterea experior, illas non à mea voluntate nec proinde à me ipso pendere, sæpe enim vel invito observantur, ut jam, sive velim sive nolim, sentio calorem, & ideo puto sensum illum, sive ideam caloris à re à me diversa, nempe ab ignis, cui assideo, calore mihi advenire, nihilque magis obvium est, quàm ut judicem, istam rem suam similitudinem potius, quàm aliud quid in me immittere; quæ rationes an satis firmæ sint, jam videbo. Cum hinc dico me ita doctum esse à natura, intelligo tantum spontaneo quodam impetu me ferri ad hoc credendum, non lumine aliquo naturali mihi ostendi esse verum, quæ duo multum discrepant, nam quæcumque lumine naturali mihi ostenduntur, (ut quod ex eo quod dubitem sequatur me esse, & similia) nullo modo dubia esse possunt, quia nulla alia facultates esse potest, cui æquè fidam ac lumini isti, quæque illa non vera esse possit docere; sed quantum ad impetus naturales, jam sæpe olim judicavi me ab illis in deteriorem partem fuisse impulsam, cum de bono eligendo ageretur, nec video cur iisdem in ulla alia re magis fidam. Deinde quamvis ideæ illæ à voluntate meâ non pendeant, non ideo constat ipsas à rebus extra me positis necessariò procedere, ut enim impetus illi, de quibus mox loquebar, quamvis in me sint, à voluntate tamen mea diversi esse videntur, ita fortè etiam aliqua alia est in me facultas nondum mihi satis cognita istarum idearum efficiatrix; ut hætenus semper visum est illas, dum somnino, absque ulla rerum externarum ope in me formari; Ac denique quamvis à rebus à me diversis procederent, non inde sequitur illas rebus istis similes esse debere; quinimo in multis sæpe magnum discrimen videor deprehendisse; Sic, exempli causa, duas diversas solis ideas apud me invenio, unam tanquam à sensibus hausitam, & quæ maximè inter illas quas adventitias existimo est recensenda, per quam mihi valde parvas apparet; aliam verò ex rationibus Astronomiæ desumptam, hoc est, ex norionibus quibusdam mihi innatis elicitam, vel quocumque alio modo à me factam, per quam aliquoties major quàm terra exhibetur; utraque profectò similis eidem soli extra me existenti esse non potest, & ratio persuadet illam ei maximè esse dissimilem, quæ quàm proximè ab ipso videretur emanasse. Quæ omnia satis demonstrant me non hætenus ex certo judicio, sed tantum ex cæco aliquo impulsu credidisse res quasdam à me diversas existere, quæ ideas sive imagines suas per organa sensuum, vel quolibet alio pacto mihi immittant. Sed alia quædam adhuc via mihi

mihî occurrit ad inquirendum, an res aliqua ex iis quarum ideæ in me sunt extra me existant. Nempe quatenus ideæ istæ cogitandi quidam modi tantum sunt, non agnosco ullam inter ipsas inæqualitatem, & omnes à me eodem modo procedere videntur; sed quatenus una unam rem, alia aliam repræsentat, patet easdem esse ab invicem valde diversas: nam procul dubio illæ quæ substantias mihî exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quam illæ quæ tantum modos, sive accidentia repræsentant; & rursus illa per quam summum aliquem Deum æternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium, quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profectò realitatis objectivæ in se habet, quam illæ per quas finitæ substantiæ exhibentur. Jam verò lumine naturali manifestum est, tantumdem ad minimum esse debere in causa efficiente & totali, quantum in ejusdem causa effectu: nam quæso undenam posset assumere realitatem suam effectus nisi à causa? & quomodo illam rei causa dare posset, nisi etiam haberet? Hinc autem sequitur, nec posse aliquid à nihilo fieri, nec etiam id quod magis perfectum est, hoc est, quod plus realitatis in se continet, ab eo quod minus: atque hoc non modò perspicuè verum est de iis effectibus quorum realitas est actualis sive formalis; sed etiam de ideis in quibus consideratur tantum realitas objectiva; hoc est, non modò non potest, exempli causâ, aliquis lapis qui priùs non fuit, nunc incipere esse, nisi producat ab aliquâ re, in qua totum illud sit vel formaliter vel eminenter, quod ponitur in lapide; nec potest calor in subjectum quod priùs non calebat induci, nisi à re quæ sit ordinis saltè æquè perfecti atque est calor, & sic de cæteris; sed præterea etiam non potest in me esse idea caloris, vel lapidis, nisi in me posita sit ab aliquâ causâ in qua tantumdem ad minimum sit realitatis, quantum esse in calore vel lapide concipio: nam quamvis ista causa nihil de sua realitate actuali sive formali in meam ideam transfundat, non ideo putandum est illam minùs realitatem esse debere, sed talem esse naturam ipsius ideæ, ut nullam aliam ex se realitatem formalem exigat præter illam quam mutuatur à cogitatione mea cujus est modus; quòd autem hoc idea realitatem objectivam hanc vel illam contineat potius quam aliam, hoc profectò habere debet ab aliqua causa in qua tantumdem sit ad minimum realitatis formalis, quantum ipsa continet objectivæ; si enim ponamus aliquid in idea reperiri quod non fuerit in ejus causa, hoc igitur habet à nihilo; atqui quantumvis imperfectus sit iste essendi modus quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profectò planè nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Nec etiam debeo suspicari, cum realitas, quam considero in meis ideis, sit tantum objectiva, non opus esse ut eadem realitas sit formaliter in causis istarum idearum; sed sufficere si sit in iis etiam objectivè; nam quemadmodum iste modus essendi objectivus competit ideis ex ipsarum natura, ita modus essendi formalis competit idearum causis, saltè primis & præcipuis, ex earum natura; & quamvis fortè una idea ex alia nasci possit, non tamen hîc datur progressus

in infinitum, sed tandem ad aliquam primam debet devenire, cujus causa sit instar archetypi in quo omnis realitas formaliter contineatur, quæ est in idea tantum objectivè; adeò ut lumine naturali mihî sit perspicuum ideam in me esse vel uti qualdam imagines, quæ possunt quidem facillè deficere à perfectione rerum à quibus sunt delumptæ, non autem quicquam majus aut perfectius continere. Atque hæc omnia quò diutius & curiosius examino, tantò clarius & distinctius vera esse cognosco. Sed quid tandem ex his concludam? nempe si realitas objectiva alicujus ex meis ideis sit tanta, ut certus sim, eandem nec formaliter nec eminenter in me esse, nec proinde me ipsum ejus ideæ causam esse posse, hinc necessariò sequi, non me solum esse in mundo, sed aliquam aliam rem quæ istius ideæ est causa, etiam existere; si verò nulla talis in me idea reperitur, nullum planè habeo argumentum quod me de alicujus rei à me diversæ existentia certum reddat, omnia enim diligentissimè circumspexi, & nullum aliud potui hæcenus reperire. Ex his autem meis ideis præter illam quæ me ipsum mihî exhibet, de qua hîc nulla difficultas esse potest, alia est quæ Deum, alia quæ res corporeas, & inanimas, alia quæ Angelos, alia quæ animalia, ac denique alia quæ alios homines mei similes repræsentant. Et quantum ad ideas quæ alios homines, vel animalia, vel Angelos exhibent, facillè intelligo illas ex iis quas habeo mei ipsius, & rerum corporalium, & Dei posse componi, quamvis nulli præter me homines, nec animalia, nec Angeli in mundo essent. Quantum autem ad ideas rerum corporalium, nihil in illis occurrit quod sit tantum ut non videatur à me ipso potuisse proficisci; nam si penitus inspiciam, & singulas examinem eo modo quo heri examinavi ideam ceræ, animadverto per pauca tantum esse, quæ in illis clare & distinctè percipio, nempe magnitudinem sive extensionem in longum, latum, & profundum; figuram quæ ex terminatione istius extensionis exsurgit, sicut quem diversa figurata inter se obtinent; & motum, sive mutationem istius situs; quibus addi possunt substantia, duratio, & numerus: cætera autem, ut lumen, & colores, soni, odores, sapes, calor, & frigus, aliæque tactiles qualitates, non nisi valde confusè & obscurè à me cogitantur, adeò ut etiam ignorem an sint veræ, vel falsæ, hoc est, an ideæ quas de illis habeo sint rerum quarundam ideæ, an non rerum: quamvis enim falsitatem propriè dictam sive formalem non nisi in judicium posse reperiri paulò antè notaverim, est tamen profectò quædam alia falsitas materialis in ideis, cum non rem tanquam rem repræsentant: ita, exempli causâ, ideæ quas habeo caloris & frigoris tam parum claræ & distinctæ sunt, ut ab iis discere non possim, an frigus sit tantum privatio caloris, vel calor privatio frigoris, vel utrumque sit realis qualitas, vel neutrum; & quia nullæ ideæ nisi tanquam rerum esse possunt, siquidem verum sit, frigus nihil aliud esse quam privationem caloris, ideæ quæ mihî illud tanquam reale quid & positivum repræsentant, non immeritò falsa dicetur, & sic de cæteris. Quibus profectò non est necesse ut aliquem auctorem à me diversum assignem: nam si quidem sint falsæ, hoc est nul-

MEDITATIO

las representent, lumine naturali norum mihi est illas à nihilo procedere, hoc est, non aliam ob causam in me esse, quam quia deest aliquid naturæ meæ, nec est plane perfecta; si autem sint veræ, quia tamen tam parum realitatis mihi exhibent, ut ne quidem illud à non re possum distinguere, non video cur à me ipso esse non possit. Ex iis verò quæ in ideis rerum corporalium clara & distincta sunt, quædam ab idea mei ipsius videor mutari potuisse nempe substantiam, durationem, numerum, & si quæ alia sint ejusmodi; nam cum cogiro lapidem esse substantiam, sive esse rem quæ per se apta est existere, itemque me esse substantiam, quamvis concipiam me esse rem cogitantem, & non extensam; lapidem verò esse rem extensam, & non cogitantem, ac proinde maxima inter utrumque conceptum sit diversitas, in ratione tamen substantiæ videntur convenire; itemque cum percipio me nunc esse, & prius etiam aliquamdiu fuisse recordor, cumque varias habeo cogitationes quarum numerum intelligo, acquirō ideas durationis & numeri, quas deinde ad quascunque alias res possum transferre. Cætera autem omnia ex quibus rerum corporearum ideæ constantur, nempe extensio, figura, situs, & motus, in me quidem, cum nihil aliud sim quam res cogitans, formaliter non continentur; sed quia sunt tantum modi quidam substantiæ, ego autem substantia, videntur in me contineri posse eminenter. Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est an aliquid sit quod à me ipso non potuerit proficisci. Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque extat est creatum. Quæ sanè omnia, talia sunt, ut quò diligentius attendo, tantò minus à me solo profecta esse posse videantur. Ideoque ex antedictis Deum necessariò existere est concludendum: nam quamvis substantiæ quidem idea in me sit ex hoc ipso quod sim substantia, non tamen idcirco esset idea substantiæ infinitæ, cum sim finitus, nisi ab aliqua substantia quæ revera esset infinita, procederet. Nec putare debeo me non percipere infinitum per veram ideam, sed tantum per negationem finiti, ut percipio quietem, & tenebras per negationem motus, & lucis; nam contrà manifestè intelligo plus realitatis esse in substantia infinita, quam in finita, ac proinde priorem quodammodo in me esse perceptionem infiniti quam finiti, hoc est Dei, quam mei ipsius: qua enim ratione intelligerem me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem? Nec dici potest hanc fortè ideam Dei materialiter falsam esse, ideoque à nihilo esse posse, ut paulò ante de ideis caloris, & frigoris, & similium animadverti, nam contrà, cum maximè clara, & distincta sit, & plus realitatis objectivæ quam ulla alia contineat, nulla est per se magis vera, nec in qua minor falsitatis suspicio reperiatur. Est, inquam, hæc idea entis summè perfecti & infiniti, maximè vera; nam quamvis fortè fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere,

TERTIA.

exhibere, ut de idea frigoris antè dixi. Est etiam maximè clara & distincta, nam quicquid clarè & distinctè percipio, quod est reale & verum, & quod perfectionem aliquam importat, totum in ea continetur: nec obstat quod non comprehendam infinitum, vel quòd alia innumera in Deo sint, quæ nec comprehendere, nec fortè etiam attingere cogitatione ullo modo possum, est enim de ratione infiniti, ut à me qui sum finitus non comprehendatur; & sufficit me hoc ipsum intelligere, ac judicare illa omnia quæ clarè percipio & perfectionem aliquam importare scio, atque etiam fortè alia innumera quæ ignoro, vel formaliter vel eminenter in Deo esse, ut idea quam de illo habeo sit omnium quæ in me sunt maximè vera, & maximè clara & distincta. Sed fortè majus aliquid sum quam ipse intelligam, omnesque illæ perfectiones quas Deo tribuo, potentià quodammodo in me sunt, etiamsi nondum sese exserant, neque ad actum reducuntur; experior enim jam cognitionem meam paulatim augeri; nec video quid obstat quo minus ità magis & magis augeatur in infinitum, nec etiam cur cognitione sic aucta non possim ejus ope reliquas omnes Dei perfectiones adipisci; nec denique cur potentia ad istas perfectiones, si jam in me est, non sufficiat ad illarum ideam producendam. Imò nihil horum esse potest, nam primò ut verum sit cognitionem meam gradatim augeri; & multa in me esse potentia quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nempe nihil omnino est potentiale, namque hoc ipsum gradatim augeri certissimum est imperfectionis argumentum. Præterea etiamsi cognitio mea semper magis & magis augeatur, nihilominus intelligo nunquam illam idcirco fore actu infinitam, quia nunquam eò devenietur, ut majoris adhuc incrementi non sit capax. Deum autem ità judico esse actu infinitum ut nihil ejus perfectioni addi possit. Ac denique percipio esse objectivum ideæ non à solo esse potenciali, quod propriè loquendo nihil est, sed tantummodo ab actuali sive formali posse produci. Neque profectò quicquam est in his omnibus, quod diligenter attendenti non sit lumine naturali manifestum: sed quia cum minus attendo, & rerum sensibilium imagines mentis aciem excæcant, non ità facilè recordor cur idea entis me perfectioris necessariò ab eute aliquo procedat quod sit revera perfectius: ulterius quærere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possem, si tale ens nullum existeret. Nempe à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel ab aliis quibuslibet Deo minus perfectis, nihil enim ipso perfectius, nec etiam æquè perfectum cogitari, aut fingi potest. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec optarem, nec omnino quicquam mihi deesset, omnes enim perfectiones quarum idea aliqua in me est, mihi dedissem, atque ita ipsemet Deus essem: nec putare debeo illa forsan quæ mihi desunt, difficilius acquiri posse, quam illa quæ jam in me sunt: nam contrà, manifestum est longè difficilius fuisse me, hoc est rem sive substantiam cogitantem, ex nihilo emergere, quam multarum rerum quas ignoro cognitiones, quæ tantum istius substantiæ accidentia sunt, acquirere. At certò si majus illud à me haberem,

non mihi illa saltem quæ facilius haberi possunt denegâsem: sed nequè etiam ut
la alia ex iis, quæ in idea Dei contineri percipio; quia nempe nulla difficiliora
factu mihi videntur: si quæ autem difficiliora factu essent, certè etiam mihi dif-
filiora viderentur, siquidem reliqua quæ habeo, à me haberem, quoniam in illis
potentiam meam terminari experiret: Neque vim harum rationum effugio, si
supponam me fortè semper fuisse ut nunc sum, tanquam si inde sequeretur, nul-
lum existentia meæ auctorem esse quærendum: quoniam enim omne tempus
vitæ in partes innumeras dividi potest, quarum singulæ à reliquis nullo modo de-
pendent, ex eo quod paulò ante fuerim, non sequitur me nunc debere esse, nisi ali-
qua causa me quasi rursus creet ad hoc momentum, hoc est, me conservet. Per-
spicuum enim est attendenti ad durationis naturam, eadem planè vi & actione
opus esse ad rem quamlibet singulis momentis quibus durat conservandam, quâ
opus esset ad eandem de novo creandam si nondum existeret, adeo ut conserva-
tionem sola ratione à creatione differre sit etiam unum ex iis quæ lumine naturali
manifesta sunt. Itaque debeo nunc interrogare me ipsum, an habeam aliquam
vim per quam possim efficere ut ego ille qui jam sum, paulò post etiam sim futu-
rus: nam cum nihil aliud sim quam res cogitans, vel saltem cum de ea tantum
mei parte præcisè nunc agam quæ est res cogitans, si quæ talis vis in me esset, ejus
procul dubio conscius essem; sed & nullam esse experior, & ex hoc ipso eviden-
tissimè cognosco, me ab aliquo ante me diverso pendere: forte verò illud ens non
est Deus, sumque vel à parentibus productus, vel à quibuslibet aliis causis Deo mi-
nus perfectis. Imò, ut jam ante dixi, perspicuum est tantum ad minimum
esse debere in causa, quantum est in effectu; & idcirco cum sim res cogitans,
ideamque quandam Dei in me habens, qualiscunque tandem mei causa assigne-
tur, illam etiam esse rem cogitantem, & omnium perfectionum quas Deo tri-
buo, ideam habere fatendum est; potestque de illa rursus quæri: an sit à se, vel ab
alia; nam si à se, patet ex dictis illam ipsam Deum esse, quia nempe cum vim
habeat per se existendi, habet procul dubio etiam vim possidendi actu omnes per-
fectiones quarum ideam in se habet, hoc est omnes quas in Deo esse concipio.
Si autem sit ab alia, rursus eodem modo de hac altera quæretur an sit à se, vel ab
alia, donec tandem ad causam ultimam deveniatur quæ erit Deus. Satis enim
apertum est, nullum hic dari posse progressum in infinitum, præsertim cum
non tantum de causa, quæ me olim produxit, hic agam, sed maximè etiam de illa
quæ me tempore præsentis conservat. Nec fingi potest plures forte causas par-
tiales ad me efficiendum concurrissè, & ab una ideam unius ex perfectionibus
quas Deo tribuo, ab alia ideam alterius me accepissè, adeo ut omnes quidem il-
la perfectiones alicubi in universo reperiantur, sed non omnes simul junctæ in uno
aliquo qui sit Deus; nam contra unitas, simplicitas, sive inseparabilitas eorum
omnium quæ in Deo sunt, una est ex præcipuis perfectionibus quas in eo esse intel-
ligo; nec certè istius omnium ejus perfectionum unitatis idea in me potuit poni

ab ulla causa à qua etiam aliarum perfectionum ideas non habuerim; neque enim
efficere potuit ut illas simul junctas & inseparabiles intelligerem, nisi simul ef-
fecerit, ut quænam illæ essent agnoscerem. Quantum denique ad parentes atti-
net, ut omnia vera sint quæ de illis unquam putavi, non tamen profectò illi me
conservant, nec etiam ullo modo me, quatenus sum res cogitans, effecerunt;
sed tantum dispositiones quasdam in ea materia posuerunt, cui me, hoc est, men-
tem (quam solam nunc pro me accipio) inesse judicavi: ac proinde hic nulla
de iis difficultas esse potest, sed omnino est concludendum ex hoc solo quod exi-
stam, quædamque idea entis perfectissimi, hoc est Dei, in me sit, evidentissimè do-
monstrari Deum etiam existere. Superest tamen ut examinem, qua ratione id-
eam istam à Deo accepi; neque enim illam sensibus hausi, nec unquam non ex-
pectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilium ideæ, cum istæ res externis sen-
suum organis occurrunt, vel occurrere videntur; nec etiam à me efficta est,
nam nihil ab illa detrahère, nihil illi superaddere planè possum, ac proinde su-
perest ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius.
Et sane non mirum est, Deum me creando ideam illam mihi indidissè, ut esset
tanquam nota artificis operi suo impressa; nec etiam opus est ut nota illa sit ali-
qua res ab opere ipso diversa, sed ex hoc uno quod Deus me creavit, valde cre-
dibile est me quodammodo ad imaginem & similitudinem ejus factum esse, il-
lamque similitudinem, in qua Dei idea continetur, à me percipi per eandem facul-
tatem, per quam ego ipse à me percipior, hoc est, dum in me ipsum mentis aciem
convertero, non modò intelligo me esse rem incompletam, & ab alio dependentem,
remque ad majora, & majora, sive meliora indefinite aspirantem, sed simul et-
iam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non indefinite & potentia
tantum, sed reipsa infinite in se habere, atque ita Deum esse; totaque vis argu-
menti in eo est, quod agnoscam fieri non posse ut existam talis nature qualis sum,
nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existeret, Deus, inquam,
ille idem cujus idea in me est, hoc est, habens omnes illas perfectiones, quas ego
non comprehendere sed quocunque modo attingere cogitatione possum, & nul-
lis planè defectibus obnoxius. Ex quibus satis patet: illum fallacem esse non pos-
se: omnem enim fraudem & deceptionem à defectu aliquo pendere lumine na-
turali manifestum est. Sed priusquam hoc diligentius examinem, simulque in
alias veritates quæ inde colligi possunt inquiram; placet hic aliquamdiu in ipsius
Dei contemplatione immorari, ejus attributa apud me expendere, & immensi
hujus luminis pulchritudinem, quantum caligantis ingenii mei acies ferre po-
terit, intueri, admirari, adorare. Ut enim in hac sola divinæ majestatis contem-
platione summam alterius vitæ felicitatem consistere fide credimus, ita etiam
jam ex eadem licet multo minus perfecta maximam, cujus in hac vita capaces si-
mus, voluptatem percipi posse experimur.

MEDITATIO
MEDITATIO IV.
De Vero & Falso.

ITa me his diebus assuefeci in mente à sensibus abducenda, tamque accuratè animadverti per pauca esse quæ de rebus corporeis verè percipiuntur, multoque plura de mente humana, multo adhuc plura de Deo cognosci, ut jam absque ulla difficultate cogitationem à rebus imaginabilibus ad intelligibiles tantum, atque ab omni materia secretas convertam: & sanè multò magis distinctam habeo ideam mentis humanæ, quatenus est res cogitans, non extensa in longum, latum & profundum, nec aliud quid à corpore habens, quam ideam ullius rei corporeæ: cumque attendo me dubitare, sive esse rem incompletam & dependentem, adeò clara & distincta idea entis independentis & completi, hoc est Dei, mihi occurrit; & ex hoc uno, quòd talis idea in me sit, sive quòd ego ideam illam habens existam, adeò manifestè concludo, Deum etiam existere, atque ab illo singulis momentis totam existentiam meam dependere, ut nihil evidentius, nihil certius ab humano ingenio cognosci posse confidam. Jamque videre videor aliquam viam, per quam ab ista contemplatione veri Dei, in quo nempe sunt omnes thesauri scientiarum & sapientiæ absconditi, ad cæterarum rerum cognitionem deveniatur.

In primis enim agnosco fieri non posse ut ille me unquam fallat; in omni enim fallacia vel deceptione aliquid imperfectionis reperitur; & quamvis posse fallere nonnullum esse videatur acuminis aut potentia argumentum, procul dubio velle fallere, vel malitiam vel imbecillitatem testatur, nec proinde in Deum cadit. Deinde experior quandam in me esse judicandi facultatem, quam certè, ut & reliqua omnia quæ in me sunt, à Deo accepi; cumque ille nolit me fallere, talem profectò non dedit, ut, dum eà rectè utor, possim unquam errare. Nec ullum de hac re dubium superesset, nisi inde sequi videretur, me igitur errare nunquam posse; nam si quodcunque in me est, à Deo habeo, nec ullam ille mihi dederit errandi facultatem, non videor posse unquam errare. Atque ita prorsus quamdiu de Deo tantum cogito, totusque in eum me converto, nullam erroris aut falsitatis causam deprehendo; sed postmodum ad me reversus experior me tamen innumeris erroribus esse obnoxium, quorum causam inquirens animadverto non tantum Dei, sive entis summè perfecti realem & positivam sed etiam, ut ita loquar, nihili, sive ejus quod ab omni perfectione summè abest, negativam quandam ideam mihi observari, & me tanquam medium quid inter Deum & nihil, sive inter summum ens & non ens ita esse constitutum, ut, quatenus à summo ente sum creatus, nihil quidem in me sit, per quod fallar, aut in errorem inducar, sed quatenus etiam quodammodo de nihilo, sive de non ente participo, hoc est quatenus non sum ipse summum ens, desuntque mihi quamplurima, non adeò mirum esse

QUARTA.

23

esse quod fallar: atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale quod à Deo dependeat, sed tantummodo esse defectum, nec proinde ad errandum mihi opus esse aliqua facultate in hunc finem à Deo tributa, sed contingere ut errem ex eo quod facultas verum judicandi quam ab illo habeo, non sit in me infinita. Verumtamen hoc nondum omnino satisfacit, non enim error est pura negatio, sed privatio, sive carentia cujusdam cognitionis, quæ in me quodammodo esse deberet; atque attendenti ad Dei naturam non videtur fieri posse, ut ille aliquam in me posuerit facultatem quæ non sit in suo genere perfecta, sive quæ aliqua sibi debita perfectione sit privata; nam si quòd peritior est artifex, eò perfectiora opera ab illo proficiantur, quid potest à summo illo rerum omnium conditore factum esse quod non sit omnibus numeris absolutum? nec dubium est quin potuerit Deus me talem creare ut nunquam fallerem; nec etiam dubium est quin velit semper id quod est optimum; anne ergo melius est me falli quam non falli? Dum hæc perpendo attentius, occurrit primò, non mihi esse mirandum, si quædam à Deo fiant quorum rationes non intelligam; nec de ejus existentia ideo esse dubitandum, quod fortè quædam alia esse experiar, quæ quare, vel quomodo ab illo facta sint non comprehendo; cum enim jam sciam naturam meam esse valde infirmam, & limitatam, Dei autem naturam esse immensam, incomprehensibilem, infinitam, ex hoc satis etiam scio innumerabilia illam posse quorum causas ignorem; atque ob hanc unam rationem totum illud causarum genus quod à fine peti solet, in rebus Physicis nullum usum habere existimo; non enim absque temeritate me puto posse investigare fines Dei. Occurrit etiam non unam aliquam creaturam separatim, sed omnem rerum universitatem esse spectandam, quoties an opera Dei perfecta sint inquiremus: quod enim fortè non immeritò, si solum esset, valde imperfectum videretur, ut habens in mundo rationem partis est perfectissimum; & quamvis ex quo de omnibus volui dubitare, nihil adhuc præter me & Deum existere certò cognovi, non possum tamen, ex quo immensam Dei potentiam animadverti, negare quin multa alia ab illo facta sint, vel saltè fieri possint, adeò ut ego rationem partis in rerum universitate obtineam. Deinde ad me propius accedens, & qualesnam sint errores mei (qui soli imperfectionem aliquam in me arguunt) investigans, adverto illos à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate, hoc est ab intellectu, & simul à voluntate; nam per solum intellectum percipio tantum ideas de quibus judicium ferre possum, nec ullus error propriè dictus in eo præcisè sic spectato reperitur; quamvis enim innumeræ fortasse res existant quarum ideas nullæ in me sunt, non tamen propriè illis privatus, sed negativè tantum destitutus sum dicendus, quia nempe rationem nullam possum asserre, quæ probem Deum mihi majorem quam dederit cognoscendi facultatem dare debuisse; atque quantumvis peritum artificem esse intelligam, non tamen ideo puto, illum in singulis

24
MEDITATIO

Singulis ex suis operibus omnes perfectiones ponere debuisse quas in aliquibus ponere potest: Nec verò etiam queri possum, quod non satis amplum & perfectam voluntatem, sive arbitrii libertatem à Deo acceperim: nam sane nullis illam limitibus circumscribi experior. Et quod valde notandum mihi videtur, nulla alia in me sunt tam perfecta, aut tanta, quin intelligam perfectiora, sive majora adhuc esse posse; nam si, exempli causa, facultatem intelligendi considero, statim agnosco perexiguam illam, & valde finitam in me esse, lunulque alterius cujusdam multo majoris, imò maximæ, atque infinitæ ideam formo, illamque ex hoc ipso quod ejus ideam formare possum, ad Dei naturam pertinere percipio. Eadem ratione si facultatem recordandi, vel imaginandi, vel quaslibet alias examinem, nullam planè invenio quam non in me tenuem, & circumscriptam, in Deo inmensam esse intelligam; sola est voluntas, sive arbitrii libertas, quam tantam in me experior, ut nullius majoris ideam apprehendam; adeo ut illa præcipuè sit, ratione cujus imaginem quandam, & similitudinem Dei me referre intelligo; nam quamvis major absque comparatione in Deo quam in me sit, tum ratione cognitionis & potentia quæ illi adjunctæ sunt, redduntque ipsam magis firmam & efficacem; tum ratione objecti, quoniam ad plura se extendit; non tamen in se formaliter & præcisè spectata major videtur, quia tantum in eo consistit quod idem vel facere, vel non facere (hoc est affirmare vel negare, prosequi vel fugere) possimus, vel potius in eo tantum quod ad id quod nobis ab intellectu proponitur affirmandum vel negandum, sive prosequendum vel fugiendum, ita feramur, ut à nulla vi externa nos ad id determinari sentiamus. Neque enim opus est me in utraque partem ferri posse ut sim liber, sed contra quò magis in unam propendat, sive quia rationem veri & boni in ea evidenter intelligo, sive quia Deus intima cogitationis meæ ita disponit, tantò liberius illam eligo; nec sanè divina gratia, nec naturalis cognitio unquam imminuunt libertatem, sed potius augent, & corroborant. Indifferentia autem illa quam experior, cum nulla me ratio in unam partem magis quam in alteram impellit, est infimus gradus libertatis, & nullam in ea perfectionem, sed tantummodò in cognitione defectum, sive negationem quandam testatur; nam si semper quid verum & bonum sit clarè viderem, nunquam de eo quod esset judicandum vel eligendum deliberarem; atque ita quamvis planè liber, nunquam tamen indifferens esse possem. Ex his autem percipio, nec vim volendi, quam à Deo habeo, per se spectatam causam esse errorum meorum; est enim amplissima, atque in suo genere perfecta; neque etiam vim intelligendi; nam quidquid intelligo, cum à Deo habeam ut intelligam, procul dubio rectè intelligo, nec in eo fieri potest ut fallar: unde ergo nascuntur mei errores? nempe ex hoc uno, quod cum latius pateat voluntas quam intellectus, illam non intra eosdem limites contineo, sed etiam ad illa quæ non intelligo extendo; ad quæ cum sit indifferens, facile à vero & bono deflectit, atque ita & fallor & pecco. Exempli causâ, cum examinarem hisce die-

bus,

25
QUARTA.

bus, an aliquid in mûndo existeret, atque adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non potui quidem non judicare illud, quod tam clarè intelligebam, verum esse, non quod ab aliqua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce in intellectu magna consequuta est propensio in voluntate, atque ità tanto magis sponte & libere illud credidi, quanto minus fui ad istud ipsum indifferens. Nunc autem non tantum scio me, quatenus sum res quædam cogitans, existere, sed præterea etiam idea quædam naturæ corporeæ mihi observatur, contingitque ut dubitem an naturam cogitans quæ in me est, vel potius quæ ego ipse sum, alia sit ab ista natura corporea, vel an ambæ idem sint; & suppono nullam adhuc intellectui meo rationem occurrere; quæ mihi unum magis quam aliud persuadeat, certè ex hoc ipso sum indifferens ad utrumlibet affirmandum vel negandum, vel etiam ad nihil de eâ ee judicandum. Quinimo etiam hæc indifferentia non ad ea tantum se extendit, de quibus intellectus nihil planè cognoscit, sed generaliter ad omnia quæ ab illo non satis perspicuè cognoscuntur eo ipso tempore, quo de iis à voluntate deliberatur; quantumvis enim probabiles conjecturæ me trahant in unam partem, sola cognitio quod sint tantum conjecturæ, non autem certæ atque indubitabiles rationes, sufficit ad assensionem meam in contrarium impellendam: quod satis his diebus sum expertus, cum illa omnia, quæ prius ut vera quam maximè credideram, propter hoc unum quod de iis aliquo modo posse dubitari deprehendissem, planè falsa esse supposui. Cum autem quid verum sit, non satis clarè & distinctè percipio, si quidem à judicio ferendo abstinenceam, clarum est me rectè agere, & non falli; sed si vel affirmem, vel negem, tunc libertate arbitrii non rectè utor; atque si in eam partem, quæ falsa est, me convertam, plane fallor; si verò alteram amplectar, casu quidem incido in veritatem, sed non ideo culpa carebo, quia lumine naturali manifestum est, perceptionem intellectus præcedere semper debere voluntatis determinationem; atque in hoc liberi arbitrii non recto usu privatio illa inest, quæ formam erroris constituit, privatio, inquam, inest in ipsa operatione quatenus à me procedit, sed non in facultate quàm à Deo accepi, nec etiam in operatione, quatenus ab illo dependet: neque enim habeo causam ullam conquerendi, quod Deus mihi non majorem vim intelligendi, sive non majus lumen naturale dederit quàm dedit, quia est de ratione intellectus finiti ut multa non intelligat, & de ratione intellectus creati ut sit finitus; estque quod agam gratias illi, qui mihi nunquam quicquam debuit, pro eo quod largitus est, non autem quòd putem, me ab illo iis esse privatum, sive illum mihi ea abstulisse quæ non dedit. Non habeo etiam causam conquerendi, quod voluntatem dederit latius patentem quàm intellectum, cum enim voluntas in una tantum re, & tanquam in indivisibili consistat, non videtur ferre ejus natura ut quicquam ab illa demum possit; & sanè quo amplior est, tantò majores debeo gratias ejus datori. Nec genique etiam queri debeo, quòd Deus mecum concurrat ad eliciendos illos

D

actus

actus voluntatis sive illa iudicia, in quibus fallor: illi enim actus sunt omnino veri, & boni, quatenus à Deo dependent, & major in me quodammodo perfectio est, quod illos possim elicere quam si non possem; privatio autem, in qua sola ratio formalis falsitatis & culpæ consistit, nullo Dei concursu indiget, quia non est res, neque ad illum relata ut causam privatio, sed tantummodo negatio dici debet, nam sanè nulla imperfectio in Deo est, quod mihi libertatem dederit assentiendi vel non assentiendi quibusdam, quorum claram & distinctam perceptionem in intellectu meo non posuit, sed procul dubio in me imperfectio est, quod ista libertate non bene utar, & de iis quæ non rectè intelligo iudicium feram. Video tamen fieri à Deo facile potuisse, ut etiamsi manerem liber & cognitionis finitæ, nunquam tamen errarem, nempe si vel intellectui meo claram & distinctam perceptionem omnium, de quibus unquam essem deliberaturus, invidisset; vel tantum si adeò firmiter memoriæ impressisset de nulla unquam re esse iudicandum quam clarè & distinctè non intelligerem, ut nunquam ejus possem oblivisci; & facile intelligo me, quatenus rationem habeo totius eujusdam, perfectiorem futurum fuisse, quam nunc sum, si talis à Deo factus essem. Sed non ideo possum negare, quin major quodammodo perfectio sit in tota rerum universitate, quòd quædam ejus partes ab erroribus immunes non sint, aliæ verò sint, quam si omnes planè similes essent, & nullum habeo jus conquerendi, quod eam me Deus in mundo personam sustinere voluerit, quæ non est omnium præcipua, & maxime perfecta, ac præterea etiam ut non possum ab erroribus abstinere, priori illo modo qui pendet ab evidenti eorum omnium perceptione, de quibus est deliberandum, possum tamen illo altero qui pendet ab eo tantum quòd recorder quoties de rei veritate non liquet, à iudicio ferendo esse abstinendum; nam quamvis eam in me infirmitatem esse experiar, ut non possum semper uni & eidem cognitioni defixus inhaerere, possum tamen attenta & sæpius iterata meditatione efficere ut ejusdem, quoties usus exiget, recorder, atque ita habitum quendam non errandi acquiram: qua in re cum maxima & præcipua hominis perfectio consistat, non parum me hodierna meditatione lucraturum esse existimo, quod erroris & falsitatis causam investigarim: & sanè nulla alia esse potest ab ea quam explicui; nam quoties voluntatem in iudiciis ferendis ita contineo, ut ad ea tantum se extendat quæ illi clarè & distinctè ab intellectu exhibentur, fieri planè non potest ut errem, quia omnis clara, & distincta perceptio procul dubio est aliquid, ac proinde à nihilo esse non potest, sed necessariò Deum auctorem habet, Deum, inquam, illum summè perfectum, quem fallacem esse repugnat; ideoque procul dubio est vera. Nec hodie tantum didici quid mihi sit cavendum ut nunquam fallar, sed simul etiam quid agendum ut assequar veritatem; assequar enim illam profectò, si tantum ad omnia quæ perfectè intelligo satis attendam, atque illa à reliquis, quæ confusius & obscurius apprehendo, secernam. Cui rei diligenter in posterum operam dabo.

De Essentia rerum materialium, & iterum de Deo quod existat.

Multa mihi supersunt de Dei attributis, multa de mei ipsius, sive mentis meæ natura investiganda, sed illa fortè alias resumam, jamque nihil magis urgere videtur (postquam animadverti quid cavendum atque agendum sit ad assequendam veritatem) quam ut ex dubiis, in quæ superioribus diebus incidi, coner emergere, videamque an aliquid certi de rebus materialibus haberi possit. Et quidem priusquam inquiram, an aliqua tales res extra me existant, considerare debeo illarum ideas, quatenus sunt in mea cogitatione, & videre, quænam ex iis sint distinctæ, quænam confusæ. Nempe distinctè imaginor quantitatem, quam vulgo Philosophi appellant continuam, sive ejus quantitatis, aut potius rei quantæ extensionem in longum, latum, & profundum; numero in eà varias partes; quaslibet istis partibus magnitudines, figuras, situs, & motus locales, motibusque istis quaslibet durationes assigno. Nec tantum illa sic in genere spectata mihi planè nota & perspecta sunt, sed præterea etiam particularia innumera de figuris, de numero, de motu, & similibus attendendo percipio, quorum veritas adeò aperta est, & naturæ meæ consentanea, ut dum illa primum detego, non tam videar aliquid novi addiscere, quam eorum quæ jam ante sciebam reminisci, sive ad ea primum advertere quæ dudum quidem in me erant, licet non prius in illa obtutum mentis convertissem. Quodque hic maximè considerandum puto, invenio apud me innumeras ideas quarundam rerum, quæ etiamsi extra me fortasse nullibi existant, non tamen dici possunt nihil esse; & quamvis à me quodammodo ad arbitrium cogitentur, non tamen à me finguntur, sed suas habent veras & immutabiles naturas: ut cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortasse talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profectò determinata quædam ejus natura, sive essentia, sive forma, immutabilis & æterna, quæ à me non efficta est, nec à mente mea dependet, ut patet ex eo quod demonstrari possunt variæ proprietates de isto triangulo, nempe quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis; quod maximo ejus angulo maximum latus subtendatur, & similes, quas velim nolim clarè nunc agnosco, etiamsi de iis nullo modo antea cogitarem cum triangulum imaginatus sum, nec proinde à me fuerint effictæ. Neque ad rem attinet, si dicam, mihi fortè à rebus externis per organa sensuum istam trianguli ideam advenisse, quia nempe corpora triangularem figuram habentia interdum vidi; possum enim alias innumeras figuras excogitare, de quibus nulla suspicio esse potest quod mihi unquam per sensus illapsæ sint, & tamen varias de iis, non minus quam de triangulo,

gulo, proprietates demonstrare: quæ sane omnes sunt veræ, quandoquidem me clarè cognoscuntur, ideoque aliquid sunt, non merum nihil: pater enim illud omne quod verum est, esse aliquid; & jam fusè demonstravi illa omnia quæ clarè cognosco esse vera: atque quamvis id non demonstrassem, ea certe est natura mentis meæ, ut nihilominus non possem iis non assentiri, saltem quamdiu ea clarè percipio; meminiq; me semper, etiam ante hoc tempus, cum sensuum objectis quàm maxime inhærerem, ejusmodi veritates, quæ nempe de figuris, aut numeris, aliisque ad Arithmeticam, vel Geometriam, vel in genere ad puram atque abstractam Mathesim pertinentibus evidenter agnoscebam, pro omnium certissimis habuisse. Jam verò si ex eo solo, quod alicujus rei ideam pertinere clarè & distinctè percipio, revera ad illam pertinere, nunquid inde haberi etiam potest argumentum quo Dei existentia probetur? Certe ejus ideam, nempe entis summè perfecti, non minus apud me invenio, quàm ideam cujusvis figuræ aut numeri; nec minus clarè & distinctè intelligo ad ejus naturam pertinere ut semper existat, quàm id quod de aliqua figura aut numero demonstratio ad ejus figuræ aut numeri naturam etiam pertinere; ac proinde, quamvis non omnia quæ superioribus hisce diebus meditatatus sum vera essent, in eodem ad minimum certitudinis gradu esse deberet apud me Dei existentia, in quo fuerunt hætenus Mathematicæ veritates. Quanquam sane hoc prima fronte non est omnino perspicuum, sed quandam sophismatis speciem refert. Cum enim assuetus sim in omnibus aliis rebus existentiam ab essentia distinguere, facile mihi persuadeo illam etiam ab essentia Dei sejungi posse, atque ita Deum ut non existentem cogitari: sed tamen diligentius attendenti fit manifestum, non magis posse existentiam ab essentia Dei separari, quàm ab essentia trianguli magnitudinem trium ejus angulorum æqualium duobus rectis, sive ab idea montis ideam vallis: adeo ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc est ens summè perfectum) cui desit existentia (hoc est, cui desit aliqua perfectio) quàm cogitare montem cui desit vallis. Verum tamen ne possum quidem cogitare Deum nisi existentem; ut neque montem sine valle, at certe ut neque ex eo quod cogitem montem cum valle, ideo sequitur aliquem montem in mundo esse, ita neque ex eo quod cogitem Deum ut existentem, ideo sequi videtur, Deum existere: nullam enim necessitatem cogitatio mea rebus imponit; & quemadmodum imaginari licet equum alatum, etsi nullus equus habeat alas, ita forte Deo existentiam possum asserere, quamvis nullus Deus existat. Imò sophisma hæc latet, neque enim ex eo quod non possum cogitare montem nisi cum valle, sequitur alicubi montem & vallem existere, sed tantum montem & vallem, sive existant, sive non existant, à se mutuo sejungi non posse; atqui ex eo quod non possum cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam à Deo esse inseparabilem, ac proinde illum revera existere, non quod mea cogitatio hoc efficiat,

efficiat, sive aliquam necessitatem ulli rei imponat, sed contra quia ipseus rei, nempe existentia Dei, necessitas me determinat ad hoc cogitandum: neque enim mihi liberum est Deum absque existentia (hoc est ens summè perfectum absque summa perfectione) cogitare, ut liberum est, equum vel cum aliis vel sine aliis imaginari. Neque etiam hic dici debet, necesse quidem esse, ut ponam Deum existentem, postquam posui illum habere omnes perfectiones, quandoquidem existentia una est ex illis; sed priorem positionem necessariam non fuisse: ut non que necesse est me putare figuram omnes quadrilateras circulo inscribi; sed posito quod hoc putem, necesse erit me fateri rhombum circulo inscribi, quod aperte tamen est falsum. Nam quamvis non necesse sit, ut incidam unquam in ullam de Deo cogitationem; quoties tamen de eate primo & summo libet cogitare, atque ejus ideam tanquam ex mentis meæ thesauro depromere, necesse est, ut illi omnes perfectiones attribuiam, etsi nec omnes tunc enumerem, nec ad singulas attendam: quæ necessitas plane sufficit, ut postea, cum animadverto existentiam esse perfectionem, rectè concludam, ens primum & summum existere: quemadmodum non est necesse me ullum triangulum unquam imaginari, sed quoties volo figuram rectilineam tres tantum angulos habentem considerare, necesse est, ut illi ea tribuam, ex quibus rectè inferitur, ejus tres angulos non majores esse duobus rectis, etiamsi hoc ipsum tunc non advertam. Cum verò examino, quamnam figuræ circulo inscribantur, nullo modo necesse est ut putem omnes quadrilateras ex eo numero esse; imò etiam id ipsum nequidem fingere possum, quamdiu nihil volo admittere nisi quod clarè & distinctè intelligo: ac proinde magna differentia est inter ejusmodi falsas positiones, & ideas veras mihi ingenitas, quarum prima & præcipua est idea Dei: nam sanè multis modis intelligo illam non esse quid fictitium à cogitatione mea dependens, sed imaginem veræ & immutabilis naturæ; ut, primo, quia nulla alia res potest à me excogitari, ad cujus essentiam existentia pertineat, præter solum Deum; deinde quia non possum duos aut plures ejusmodi Deos intelligere; & quia posito quod jam unus existat, planè videam esse necessarium ut & ante ab æterno existerit, & in æternum sit mansurus: ac denique quod multa alia in Deo percipiuntur quorum nihil à me detrahi potest, nec mutari.

Sed verò quacumque tandem utar probandi ratione, semper eò res redit, ut ea me sola planè persuadeant quæ clarè & distinctè percipio. Et quidem ex iis quæ ita percipio etsi nonnulla unicuique obvia sint, alia verò non nisi ab iis qui proprias inspicunt, & diligenter investigant, deteguntur; postquam tamen detecta sunt: hæc non minus certa quàm illa existimantur. Ut quamvis non tam facile appareat in triangulo rectangulo quadratum basis æquale esse quadratis laterum, quàm istam basim maximo ejus angulo subtendi, non tamen minus creditur postquam semel est perspectum. Quod autem ad Deum attinet, certe nisi præjudiciis obruerer, & rerum sensibilium imagines cogitationem meam omni ex parte obsiderent, ni-

MEDITATIO

Nil illo prius, aut facilius agnoscerem: nam quid ex se est apertius, quam summum ens esse, sive Deum, ad cuius solius essentiam existentia pertinet, existere? Atque quamvis mihi attenda consideratione opus fuerit ad hoc ipsum percipiendum, nunc tamen non modò de eo æquè certus sum, ac de omni alio quod certissimum videtur; sed præterea etiam animadverto cæterarum rerum certitudinem ab hoc ipso ita pendere, ut absque eo nihil unquam perfectè sciri possit.

Et si enim ejus sim naturæ, ut quamdiu aliquid valde clarè & distinctè percipio, non possim non credere verum esse, quia tamen ejus etiam sum naturæ, ut non possim obtutum mentis in eandem rem semper defigere ad illam clarè percipiendam, recurratque sæpe memoria judicii ante facti, cum non amplius attendo ad rationes propter quas tale quid judicavi, rationes aliæ afferri possunt, quæ me, si Deum ignorarem, facile ab opinione dejicerent, atque ita de nulla unquam re veram & certam scientiam, sed vagas tantum & mutabiles opiniones haberem. Sic, exempli causa, cum naturam trianguli considero, evidentissimè quidem mihi, utpote Geometriæ principis imbuto, apparet ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; nec possum non credere id verum esse, quamdiu ad ejus demonstrationem attendo, sed statim atque mentis aciem ab illa deflexi, quantumvis adhuc recorder me illam clarissime perspexisse, facile tamen potest accedere, ut dubitem an sit vera, siquidem Deum ignorem: possum enim mihi persuadere, me talem à natura factum esse, ut interdum in iis fallar, quæ me puto quam evidentissime percipere, cum præsertim meminerim me sæpe multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodum aliis rationibus adductus falsa esse judicavi.

Postquam verò percepi Deum esse, quia simul etiam intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem; atque inde collegi, illa omnia quæ clarè & distinctè percipio necessariò esse vera, etiamsi non attendam amplius ad rationes propter quas istud verum esse judicavi, modò tantum recorder me clarè & distinctè perspexisse, nulla ratio contraria afferri potest, quæ me ad dubitandum impellat, sed veram & certam de hoc habeo scientiam; neque de hoc tantum, sed & de reliquis omnibus quæ memini me aliquando demonstrasse, ut de Geometricis & similibus: quid enim nunc mihi opponetur? Mene talem factum esse ut sæpe fallar? At jam scio, me in iis, quæ perspicue intelligo, falli non posse: mène multa aliàs pro veris & certis habuisse, quæ postea falsa esse deprehendi? atqui nulla ex iis clarè & distinctè perceperam, sed hujus regule veritatis ignarus ob alias causas forte credideram, quas postea minus firmas esse detexi. Quid ergo dicetur? anne (ut nuper mihi objiciebam) me forte somnare, sive illa omnia, quæ jam cogito, non magis vera esse quam ea quæ

SEXTA.

52

quæ dormienti occurrunt? imò etiam hoc nihil mutat, nam certe quamvis somniarem, si quid intellectui meo sit evidens, illud omnino est verum.

Atque ita planè video, omnis scientiæ certitudinem & veritatem ab una veri Dei cognitione pendere, adeo ut priusquam illum nõsem, nihil de ulla alia re perfectè scire potuerim. Jam verò innumera tum de ipso Deo, aliisque rebus intellectualibus, tum etiam de omni illa natura corporea, quæ est puræ Mathematicos objectum, mihi plane nota & certa esse possunt.

MEDITATIO VI.

De rerum materialium existentia & reali mentis à corpore distinctione.

Reliquum est ut examinem, an res materiales existant: & quidem jam ad minimum scio illas, quatenus sunt puræ Mathematicos objectum, posse existere, quandoquidem ipsas clarè & distinctè percipio. Non enim dubium est, quin Deus sit capax ea omnia efficiendi, quæ ego sic percipiendi sum capax; nihilque unquam ab illo fieri non posse judicavi, nisi propter hoc quod illud à me distinctè percipi repugnaret. Præterea ex imaginandi facultate, qua me uti experiorum dum circa res istas materiales versor, sequi videtur illas existere: nam attentius consideranti quidnam sit imaginatio, nihil aliud esse apparet quam quædam applicatio facultatis cognoscitivæ ad corpus ipsi intimè præsens ac proinde existens.

Quod ut planum fiat, primò examino differentiam, quæ est inter imaginationem & puram intellectionem. Nempe, exempli causa, cum triangulum imaginor, non tantum intelligo illud esse figuram tribus lineis comprehensam, sed simul etiam istas tres lineas tanquam præsentis acie mentis intueor; atque hoc est quod imaginari appello. Si verò de chiliogono velim cogitare, equidem æque bene intelligo illud esse figuram constantem mille lateribus, ac intelligo triangulum esse figuram constantem tribus, sed non eodem modo illa mille latera imaginor, sive tanquam præsentia intueor: & quamvis tunc, propter consuetudinem aliquid semper imaginandi, quoties de re corporea cogito, figuram forte aliquam confusè mihi representem, patet tamen illam non esse chiliogonum, quia nulla in re est diversa ab ea, quam mihi etiam representarem, si de myriogono, aliave quavis figura plurimorum laterum cogitarem; nec quicquam juvat ad eas proprietates, quibus chiliogonum ab aliis polygonis differt, agnoscendas. Si verò de pentagono quæstio sit, possum quidem ejus figuram intelligere, sicut figuram chiliogoni, absque ope imaginationis; sed possum etiam eandem imaginari, applicando scilicet aciem mentis ad ejus quinque latera, simulque ad aream iis contentam; & manifestè hic animadverto, mihi peculiarari

MEDITATIO

32
culiari quadam animi contentione opus esse ad imaginandum; qua non utor ad intelligendum: quæ nova animi contentio differentiam inter imaginationem & intellectum puram clare ostendit. Ad hæc considero istam vim imaginandi, quæ in me est, prout differt à vi intelligendi, ad mei ipsius, hoc est, ad mentis meæ essentiam non requiri; nam quamvis illa à me abesset, procul dubio manerem nihilominus ille idem, qui nunc sum; unde sequi videtur, illam ab aliqua re à me diversa pendere; atque facile intelligo: si corpus aliquod existat cui mens sit ita conjuncta ut ad illud veluti inspicendum pro arbitrio se applicet, fieri posse, ut per hoc ipsum res corporeas imaginer; adeo ut hic modus cogitandi in eo tantum à pura intellectione differat, quod mens, dum intelligit, se ad seipsam quodammodo convertat, respiciatque aliquam ex ideis, quæ illi ipsi insunt; dum autem imaginatur, se convertat ad corpus, & aliquid in eo ideæ vel à se intellectæ, vel sensu perceptæ conforme intueatur. Facile, inquam, intelligo imaginationem ita perfici posse, siquidem corpus existat; & quia nullus alius modus æque conveniens occurrit ad illam explicandam, probabiliter inde conjicio, corpus existere; sed probabiliter tantum, & quamvis accuratè omnia investigem, nondum tamen video ex ea naturæ corporeæ ideæ distincta, quam in imaginatione mea invenio, ullum sumi posse argumentum quod necessariò concludat aliquod corpus existere.

Soleo verò alia multa imaginari præter illam naturam corpoream, quæ est puræ Mathematicæ objectum, ut colores, sonos, sapores, dolorem, & similia, sed nulla tam distinctè; & quia hæc percipio melius sensu, à quo videntur ope memoriæ ad imaginationem pervenisse; ut commodius de ipsis agam, eadem opera etiam de sensu est agendum, videndumque an ex iis quæ isto cogitandi modo, quem sensum appello, percipiuntur, certum aliquod argumentum pro rerum corporearum existentia habere possim. Et primò quidem apud me hic repetam quænam illa sint quæ antehac ut sensu percepta vera esse putavi, & quas ob causas id putavi; deinde etiam causas expendam, propter quas eadem postea in dubium revocavi; ac denique considerabo quid mihi nunc de iisdem sit credendum. Primo itaque sensu me habere e caput, manus, pedes, & membra cætera, ex quibus constat illud corpus quod tanquam mei partem, vel forte etiam tanquam me totum spectabam; sensuque hoc corpus inter alia multa corpora versari, à quibus variis commodis vel incommodis affici potest, & commoda ista sensu quodam voluptatis, & incommoda sensu doloris metiebar. Atque præter dolorem & voluptatem sentiebam etiam in me famem, sitim, aliosque ejusmodi appetitus; itemque corporeas quasdam propensiones ad hilaritatem, ad tristitiam, ad iram, similesque alios affectus; foris verò, præter corporum extensionem, & figuras, & motus, sentiebam etiam in illis duritiem, & calorem, aliasque tactiles qualitates; ac præterea lumen, & colores, & odores, & sapores, & sonos, ex quorum varietate cælum, terram, maria, & reliqua corpora ab invicem

SEXTA.

35
vicem distinguebam, nec sane absque ratione ob ideas istarum omnium qualitarum, quæ cogitationi meæ se osterebant, & quas solas propriè & immediatè sentiebam, putabam me sentire res quasdam à mea cogitatione planè diversas, nempe corpora à quibus ideæ istæ procederent; experiebar enim illas absque ullo meo consensu mihi advenire, adeo ut neque possem objectum ullum sentire, quamvis vellem, nisi illud sensus organo esset præsens; nec possem non sentire cum erat præsens; cumque ideæ sensu perceptæ essent multo magis vividæ & expressæ, & suo etiam modo magis distinctæ, quàm ullæ ex iis quas ipse prudens & sciens meditando effingebam, vel memoriæ meæ impressas advertebam, fieri non posse videbatur, ut à meipso procederent; ideoque supererat, ut ab aliis quibusdam rebus advenirent: quarum rerum cum nullam aliunde notitiam haberem quàm ex istis ipsis ideis, non poterat aliud mihi venire in mentem, quàm illas iis similes esse: Atque etiam quia recordabar, me prius usum fuisse sensibus quàm ratione, videbamque ideas quas ipse effingebam non tam expressas esse, quàm illæ erant quas sensu percipiebam, & plerumque ex earum partibus componi, facile mihi persuadebam, nullam planè me habere in intellectu, quam non prius habuissem in sensu. Non etiam sine ratione corpus illud, quod speciali quodam jure meum appellabam, magis ad me pertinere quàm alia ulla arbitrabar; neque enim ab illo poteram unquam se jungi, ut à reliquis; omnes appetitus & affectus in illo & pro illo sentiebam; ac denique dolorem & titillationem voluptatis in ejus partibus, non autem in aliis extra illud positis advertebam. Cur verò ex isto nescio quo doloris sensu quædam animi tristitia, & ex sensu titillationis lætitia quædam consequatur, curve illa nescio quæ vellicatio ventriculi, quam famem voco, me de cibo sumendo admoneat, gutturis verò ariditas de potu, & ita de cæteris, non aliam sanè habebam rationem, nisi quia ita doctus sum à natura; neque enim ulla planè est affinitas (saltem quam ego intelligam) inter istam vellicationem, & cibi sumendi voluntatem, sive inter sensum rei dolorem inferentis, & cogitationem tristitiæ ab isto sensu exortæ. Sed & reliqua omnia quæ de sensuum objectis judicabam, videbar à natura didicisse: prius enim illa ita se habere mihi persuaseram, quàm rationes ulla, quibus hoc ipsum probaretur, expendissem.

Postea verò multa paulatim experimenta fidem omnem, quam sensibus habueram, labefecerunt: nam & interdum turres quæ rotundæ visæ fuerant è longinquo, quadratæ apparebant è propinquo, & statuæ permagnæ in earum fastigiis stantes, non magnæ è terra spectanti videbantur; & talibus aliis innumeris in rebus sensuum externorum judicia falli deprehendebam; nec externorum duntaxat, sed etiam internorum: nam quid dolore intimius esse potest? atqui audiveram aliquando ab iis quibus crus aut brachium fuerat abscissum, se sibi videri adhuc interdum dolorem sentire in ea parte corporis quæ carebant;

carebant; ideoque etiam in me non plane certum esse videbatur membrum aliquod mihi dolere, quamvis sentirem in eo dolorem. Quibus etiam duas maximè generales dubitandi causas nuper adjeci: prima erat, quod nulla unquam dum vigilo me sentire crediderim, quæ non etiam inter dormiendum possim aliquando putare me sentire; cumque illa quæ sentire mihi videor in somnis, non credam à rebus extra me positis mihi advenire, non advertēbam, quare id potius crederem de iis, quæ sentire mihi videor vigilando. Altera erat, quod cum auctorem meæ originis adhuc ignorarem, vel saltem ignorare me fingerem, nihil videbam obstare, quo minus essem natura ita constitutus, ut fallerer, etiam in iis, quæ mihi verissima apparebant. Et quantum ad rationes, quibus antea rerum sensibilibus veritatem mihi persuaseram, non difficulter ad illas respondebam. Cum enim viderer ad multa impelli à natura quæ ratio dissuadebat, non multum fidendum esse putabam iis quæ à natura docentur. Et quamvis sensuum perceptiones à voluntate mea non penderent, non ideo concludendum esse putabam illas à rebus à me diversis procedere, quia forte aliqua esse potest in meipso facultas, etsi mihi nondum cognita, illarum effectrix.

Nunc autem postquam incipio meipsum, meaque auctorem originis melius nosse, non quidem omnia quæ habere videor à sensibus, puto esse temerè admittenda; sed neque etiam omnia in dubium revocanda.

Et primò quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse qualia illa intelligo, satis est quòd possum unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni; & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur; ac proinde ex hoc ipso quòd sciam me existere, quòdque interim nihil planè aliud ad naturam sive essentiam meam pertinere animadvertam, præter hoc solum quòd sim res cogitans, rectè concludo, meam essentiam in hoc uno consistere, quòd sim res cogitans. Et quamvis fortasse (vel potius ut postmodum dicam, pro certo) habeam corpus quòd mihi valde arctè conjunctum est, quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius quatenus sum tantum res cogitans, non extensa; & ex alia parte distinctam ideam corporis quatenus est tantum res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.

Præterea invenio in me facultates specialibus quibusdam modis cogitandi præditas, puta facultates imaginandi, & sentiendi, sine quibus totum me possum clarè & distinctè intelligere, sed non vice versa illas sine me, hoc est, sine substantia intelligente cui insint: intellectionem enim nonnullam in suo formali conceptu includunt, unde percipio illas à me, ut modos à re distingui.

Agnosco

Agnosco etiam quasdam alias facultates, ut locum mutandi, varias figuras induendi, & similes, quæ quidem, non magis quam præcedentes, absque aliqua substantia, cui insint, possunt intelligi, nec proinde etiam absque illa existere: Sed manifestum est has, siquidem existant, inesse debere substantiæ corporeæ sive extensæ, non autem intelligenti, quia nempe aliqua extensio, non autem ulla planè intellectio in earum claro & distincto conceptu continetur. Jam verò est quidem in me passiva quædam facultas sentiendi, sive ideas rerum sensibilibus recipiendi & cognoscendi, sed ejus nullum usum habere possem, nisi quædam activa etiam existeret, sive in me, sive in alio, facultas istas ideas producendi, vel efficiendi. Atque hæc sanè in me ipso esse non potest, quia nullam plane intellectionem præsupponit, & me non cooperante, sed sæpe etiam invito ideæ istæ producuntur: ergo superest ut sit in aliqua substantia à me diversa, in qua quoniam omnis realitas vel formaliter vel eminenter inesse debet, quæ est objective in ideis ab ista facultate productis, (ut jam supra animadverti) vel hæc substantia est corpus, sive natura corporea, in qua nempe omnia formaliter continentur quæ in ideis objective; vel certe Deus est, vel aliqua creatura corpore nobilior, in qua continentur eminenter: atqui cum Deus non sit fallax, omnino manifestum est illum nec per se immediatè istas ideas mihi immittere, nec etiam mediante aliqua creatura, in qua earum realitas objectiva non formaliter, sed eminenter tantum contineatur. Cum enim nullam plane facultatem mihi dederit ad hoc agnoscendum, sed contra, magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video qua ratione posset intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur: Ac proinde res corporeæ existunt. Non tamen forte omnes tales omnino existunt, quales illas sensu comprehendo; quoniam ista sensuum comprehensio in multis valde obscura est, & confusa; sed saltem illa omnia in iis sunt quæ clarè & distinctè intelligo, id est, omnia generaliter spectata quæ in puræ Mathematicos objecto comprehenduntur.

Quantum autem attinet ad reliqua, quæ vel tantum particularia sunt, ut quòd sol sit talis magnitudinis, aut figuræ &c. vel minus clarè intellecta, ut lumen, sonus, dolor, & similia, quamvis valde dubia & incerta sint, hoc tamen ipsum quòd Deus non sit fallax, quòdque idcirco fieri non possit, ut ulla falsitas in meis opinionibus reperiat, nisi aliqua etiam sit in me facultas à Deo tributa ad illam emendandam, certam mihi spem ostendit veritatis etiam in iis assequendæ. Et sane non dubium est, quin ea omnia, quæ doceor à natura, aliquid habeant veritatis: Per naturam enim generaliter spectatam nihil nunc aliud quàm vel Deum ipsum, vel rerum creaturarum coordinationem à Deo institutam intelligo; nec aliud per naturam meam in particulari, quàm complexionem eorum omnium quæ mihi à Deo sunt tributa.

E 2

Nihil

Nihil autem est, quod me ista natura magis expressè doceat, quàm quòd habeam corpus, cui malè est cum dolore sentio: quod cibo vel potu indiget, cum famem aut sitim patior, & similia; nec proinde dubitare debeo quin aliquid in eo sit veritatis.

Docet etiam natura per istos sensus doloris, famis, sitis, &c. me non tantùm adesse meo corpori ut nauta adest navigio, sed illi arctissimè esse conjunctum, & quasi permixtum, adeo ut unum quid cum illo componam; alioqui enim cum corpus læditur, ego, qui nihil aliud sum quàm res cogitans, non sentirem idcirco dolorem, sed puro intellectu læsionem istam perciperem, ut nauta visu percipit, si quid in nave frangatur; & cum corpus cibo vel potu indiget, hoc ipsum expressè intelligerem, non confusos famis & sitis sensus haberem. Nam certè isti sensus sitis, famis, doloris, &c. nihil aliud sunt quàm confusi quidam cogitandi modi, ab unione & quasi permixtione mentis cum corpore exorti.

Præterea etiam doceor à natura, varia circa meum corpus alia corpora existere, ex quibus nonnulla mihi prosequenda sunt, alia fugienda. Et certè ex eo quod valdè diversos sentiam colores, sonos, odores, sapes, calorem, duritiem, & similia, rectè concludo, aliquas esse in corporibus, à quibus variæ istæ sensuum perceptiones adveniunt, varietates iis respondententes, etiamsi fortè iis non similes; atque ex eo quod quædam ex illis perceptionibus mihi gratæ sint, aliæ ingraturæ, plane certum est, meum corpus, sive potius me totum, quatenus ex corpore & mente sum compositus, variis commodis & incommodis à circumjacentibus corporibus affici posse.

Multa verò alia sunt, quæ etsi videar à natura doctus esse, non tamen revera ab ipsa, sed à consuetudine quadam inconsideratè judicandi accepi, atque ideo falsa esse facile contingit; ut quod omne spatium, in quo nihil planè occurrit quod meos sensus moveat, sit vacuum; quod in corpore, exempli gratiâ, calido aliquid sit planè simile ideæ caloris, quæ in me est: in albo aut viridi sit eadem albedo aut viriditas quam sentio; in amaro aut dulci idem sapor, & sic de cæteris; quod & astra & turres, & quævis alia remota corpora ejus sint tantùm magnitudinis & figuræ, quam sensibus meis exhibent, & alia ejusmodi. Sed ne quid in hac re non satis distinctè percipiam, accuratius debeo definire quid propriè intelligam, cum dico me aliquid doceri à natura; nempe hinc naturam strictius sumo, quàm pro complexione eorum omnium quæ mihi à Deo tributa sunt; in hac enim complexione multa continentur, quæ ad mentem solam pertinent, ut quod percipiam, id quod factum est inæfectum esse non posse, & reliqua omnia quæ lumini naturali sunt nota, de quibus hinc non est sermo; multa etiam quæ ad solum corpus spectant, ut quòd deorsum tendat, & similia, de quibus etiam non ago, sed de iis tantum quæ mihi ut composito ex

mente

mente & corpore à Deo tributa sunt: ideoque hæc natura docet quidem, ea refugere quæ sensum doloris inferunt, & ea prosequi quæ sensum voluptatis, & talia: sed non apparet, illam præterea nos docere, ut quicquam ex istis sensuum perceptionibus sine prævio intellectus examine de rebus extra nos positis concludamus, quia de iis verum scire ad mentem solam, non autem ad compositum videtur pertinere. Ita quamvis stella non magis oculum meum quàm ignis exiguæ facis afficiat, nulla tamen in eo realis sive positiva propensio est ad credendum, illam non esse majorem, sed hoc sine ratione ab incunte ætate judicavi; & quamvis ad ignem accedens sentio calorem, ut etiam ad eundem nimis prope accedens sentio dolorem, nulla profectò ratio est quæ suadeat in igne aliquid esse simile isti calori; ut neque etiam isti dolori: sed tantummodò in eo aliquid esse, quodcunque demum sit, quod istos in nobis sensus caloris vel doloris efficiat: & quamvis etiam in aliquo spatio nihil sit quod moveat sensum, non ideo sequitur in eo nullum esse corpus, sed video me in his aliisque perceptionibus, quæ propriè tantum à natura datæ sunt ad menti significandum quænam compositio, cujus pars est, commoda sint vel incommoda, & eatenus sunt satis clara & distinctæ, utror tanquam regulis certis ad immediatè dignoscendum, quænam sit corporum extra nos positorum essentia, de qua tamen nihil nisi valde obscurè & confusè significat.

Atque jam ante satis perspexi, qua ratione, non obstante Dei bonitate, judicia mea falsa esse contingat. Sed nova hic occurrit difficultas circa illa ipsa quæ tanquam persequenda vel fugienda mihi à natura exhibentur; atque etiam circa internos sensus in quibus errores videor deprehendisse: Ut cum quis grato cibi alicujus sapore delusus venenum intus latens assumit: Sed nempe tunc tantum à natura impellitur ad illud appetendum, in quo gratus sapor consistit; non autem ad venenum, quod plane ignorat; nihilque hinc aliud concludi potest, quam naturam istam non esse omnisciam: quod non mirum, quia cum homo sit res limitata, non alia illi competit quàm limitatæ perfectionis.

At vero non rarè etiam in iis erramus, ad quæ à natura impellimur; ut cum ii qui ægrotant, potum & cibum appetunt sibi paulò post nociturum. Dici forsan hic poterit, illos ob id errare, quod natura eorum sit corrupta; sed hoc difficultatem non tollit, quia non minus verè homo ægrotus creatura Dei est quàm sanus; nec proinde minus videtur repugnare, illum à Deo fallacem naturam habere. Atque ut horologium ex rotis & ponderibus confectum non minus accuratè leges omnes naturæ observat, cum malè fabricatum est, & horas non rectè indicat, quàm cum omni ex parte artificis voto satisfacit: Ita si considerem hominis corpus, quatenus machinamentum quoddam est ex ossibus, nervis, musculis, venis, sanguine, & pellibus ita aptatum & compositum, ut, etiamsi

nulla in eo mens existeret, eisdem tamen haberet omnes motus, qui nunc in eo non ab imperio voluntatis, nec proinde à mente procedunt, facile agnosco illi æque naturale fore, si, exempli causa, hydrope laboret eam faucium ariditatem pati, quæ sitis sensum menti inferre solet, atque etiam ab illa ejus nervi & reliquas partes ita disponi, ut potum sumat ex quo morbus augeatur; quam cum nullum tale in eo vitium est, à simili faucium siccitate moveri ad potum sibi utilem assumendum. Et quamvis respiciens ad præconceptum horologii usum, dicere possim illud, cum horas non rectè indicat, à natura sua desletere; Atque eodem modo considerans machinamentum humani corporis tanquam comparatum ad motus qui in eo fieri solent, putem illud etiam à natura sua aberrare, si ejus fauces sint aridæ, cum potus ad ipsius conversationem non prodest; satis tamen animadverto, hanc ultimam naturæ acceptionem ab altera multum differre; hæc enim nihil aliud est quàm denominatio à cogitatione mea, hominem ægrotum, & horologium malè fabricatum, cum idea hominis sani, & horologii rectè facti comparante dependens, rebusque de quibus dicitur extrinseca, per illam verò aliquid intelligo quod revera in rebus reperitur, ac proinde nonnihil habet veritatis.

At certè etiam si respiciendo ad corpus hydrope laborans, sit tantum denominatio extrinseca, cum dicitur ejus natura esse corrupta, ex eo quod aridas habeat fauces, nec tamen egeat potu; respiciendo tamen ad compositum, sive ad mentem tali corpori unitam, non est pura denominatio, sed verus error naturæ, quod sitiat, cum potus est ipsi nociturus; ideoque hic remanet inquirendum, quo pacto bonitas Dei non impediatur, quo minus natura sic sumta sit fallax.

Nempe imprimis hic adverto, magnam esse differentiam inter mentem & corpus, in eo quod corpus ex natura sua sit semper divisibile, mens autem plane indivisibilis; nam sane cum hanc considero, sive meipsum quatenus sum tantum res cogitans; nullas in me partes possum distinguere, sed rem planè unam & integram me esse intelligo: & quamvis toti corpori tota mens unita esse videatur, abscisso tamen pede, vel brachio, vel quavis alia corporis parte, nihil ideo de mente subductum esse cognosco; neque etiam facultates volendi, sentiendi, intelligendi, &c. ejus partes dici possunt, quia una & eadem mens est quæ vult, quæ sentit, quæ intelligit. Contra verò nulla res corporea sive extensa potest à me cogitari, quam non facile in partes cogitatione dividam, atque hoc ipso illam divisibilem esse intelligam: quod unum sufficeret ad me docendum, mentem à corpore omnino esse diversam; si nondum illud aliunde satis scirem.

Deinde adverto, mentem non ab omnibus corporis partibus immediate affici, sed tantummodo à cerebro, vel forte etiam ab una tantum exigua ejus parte, nempe

te, nempe ab ea in qua dicitur esse sensus communis; quæ quotiescunque eodem modo est disposita, menti idem exhibet, etiam si reliquæ corporis partes diversis interim modis possint se habere, ut probant innumera experimenta quæ hic recensere non est opus.

Adverto præterea eam esse corporis naturam, ut nulla ejus pars possit ab alia parte aliquantum remota moveri eodem modo à qualibet ex iis quæ interjacent, quamvis illa remotior nihil agat. Ut, exempli causa, in fune A, B, C, D, si trahatur ejus ultima pars D, non alio pacto movebitur prima A, quàm moveri etiam posset si traheretur una ex intermediis B, vel C, & ultima D maneret immota: Nec dissimili ratione, cum sentio dolorem pedis, docuit me Physica, sensum illum fieri ope nervorum per pedem sparforum, qui inde ad cerebrum usque, funium instar, extensi, dum trahuntur in pede, trahunt etiam intimas cerebri partes ad quas pertingunt, quemdamque motum in iis excitant, qui institutus est à natura, ut mentem afficiat sensu doloris tanquam in pede existentis: Sed quia illi nervi per tibiam, crus, lumbos, dorsum & collum transire debent, ut à pede ad cerebrum perveniant, potest contingere, ut etiam si eorum pars quæ est in pede non attingatur, sed aliqua tantum ex intermediis, idem planè ille motus fiat in cerebro qui sit pede malè affecto, ex quo necesse erit ut mens sentiat eundem dolorem: & idem de quolibet alio sensu est putandum.

Adverto denique, quandoquidem unusquisque ex motibus qui fiunt in eâ parte cerebri, quæ immediatè mentem afficit, non nisi unum aliquem sensum illi infert, nihil hac in re melius posse excogitari, quàm si cum inferat qui ex omnibus quos inferre potest ad hominis sani conservationem quàm maximè & quàm frequentissimè conducit; Experientiam autem testari, tales esse omnes sensus nobis à natura inditos; ac proinde nihil plane in iis reperiri, quod non Dei potentiam bonitatemque testetur. Ita, exempli causâ, cum nervi, qui sunt in pede, vehementer & præter consuetudinem moventur, ille eorum motus per spinæ dorsum medullam ad intima cerebri pertingens ibi menti signum dat ad aliquid sentiendum, nempe dolorem tanquam in pede existentem, à quo illa excitatur ad ejus causam ut pedi infestam, quantum in se est, amovendam. Potuisset verò natura hominis à Deo sic constitui, ut ille idem motus in cerebro quidvis aliud menti exhiberet; nempe vel seipsum, quatenus est in cerebro, vel quatenus est in pede, vel in aliquo ex locis intermediis, vel denique aliud quidlibet; sed nihil aliud ad corporis conservationem æque conduxisset. Eodem modo cum potu indigemus, quædam inde oritur siccitas in gutture nervos ejus movens, & illorum ope cerebri interiora; hicque motus mentem afficit sensu sitis, quia nihil in toto hoc negotio nobis utilius est scire, quàm quòd potu ad conservationem valetudinis egeamus; & sic de cæteris.

MEDITATIO SEXTA.

40 Ex quibus omnino manifestum est, non obstante immanità Dei bonitate, naturam hominis, ut ex mente & corpore compositi, non posse non aliquando esse fallacem. Nam si quæ non causa in pede, sed in alia quavis ex partibus per quas nervi à pede ad cerebrum porriguntur, vel etiam in ipso cerebro eundem planè motum excitet, qui solet excitari pede malè affecto, sentietur dolor tanquam in pede, sensusque naturaliter fallatur, quia cum ille idem motus in cerebro non possit nisi eundem semper sensum menti inferre, multoque frequentius oriri soleat à causa quæ lædit pedem, quàm ab alia alibi existente, rationi consentaneum est, ut pedis potius, quàm alterius partis dolorem menti semper exhibeat. Et si quando faucium ariditas non ut solet ex eo quod ad corporis valetudinem potus conducatur, sed ex contraria aliqua causa oriatur, ut in hydropico contingit, longè melius est illam tunc fallere, quàm si contra semper falleret, cum corpus est benè constitutum; & sic de reliquis.

Atque hæc consideratio plurimum juvat, non modò ut errores omnes, quibus natura mea obnoxia est, animadvertam, sed etiam ut illos aut emendare aut vitare facilè possim. Nam sanè cum sciam omnes sensus circa ea, quæ ad corporis commodum spectant, multò frequentius verum indicare quàm falsum, possimque uti fere semper pluribus ex iis ad eandem rem examinandam; & insuper memoria, quæ præsentia cum precedentibus connectit, & intellectu, qui jam omnes errandi causas perspexit, non amplius vereri debeo ne illa, quæ mihi quotidie à sensibus exhibentur sint falsa, sed hyperbolicæ superiorum dierum dubitationes ut risu dignæ sunt explodendæ; Præsertim summa illa de somno, quem à vigilia non distinguebam; nunc enim adverto permagnum inter utrumque esse discrimen in eo, quod nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur, ut ea quæ vigilantibus occurrunt; nam sanè, si quis, dum vigilo, mihi derepente appareret, statimque postea disparet, ut sit in somnis, ita scilicet, nec unde venisset, nec quò abiret viderem, non immeritò spectrum potius, aut phantasma in cerebro meo effectum, quàm verum hominem esse judicarem: Cum verò ea res occurrunt, quas distinctè unde, ubi, & quando mihi adveniant adverto, earumque perceptionem absque ulla interruptione cum tota reliqua vita connecto, planè certus sum non in somnis, sed vigilantibus occurrere. Nec de ipsarum veritate debeo vel minimum dubitare, si postquam omnes sensus, memoriam & intellectum ad illas examinandas convocavi, nihil mihi quod cum cæteris pugnet ab ullo ex his nunciatur. Ex eo enim quod Deus non sit fallax, sequitur omnino, in talibus me non falli. Sed quia rerum agendarum necessitas non semper tam accurati examinis morem concedit, fatendum est, humanam vitam circa res particulares sæpe erroribus esse obnoxiam, & naturæ nostræ infirmitas est agnoscenda.

OBJE-

41
OBJECTIONS

Doctorem aliquot virorum in præcedentes Meditationes, cum responsionibus Auctoris.

PRIMÆ OBJECTIONES.

VIRI CLARISSIMI,

Ut vidi vos omnino istius animi esse, ut scripta Domini Cartesii penitiùs inspiciam, non debui hac in causa viris mihi undequaque amicissimis non obtemperare; tum ut hoc ipso videatis quanti vos æstimem, tum etiam ut constet quantum & viribus meis, & ingenio desit, ut in posterum & ametis plusculum, si indigeo, & minus oneri sitis si non sufficio. Est sanè D. Cartesius, quantum animadverto, vir ingenii maximi, summæque modestiæ, qualem vel ipse Momus amet, si adsit.

Cogito, inquit, ergo sum, imò ipsa cogitatio aut mens sum ita: atqui cogitando, ideas rerum in me habeo, ac imprimis ideam entis perfectissimi & infiniti. Etiam: illius autem causa ego non sum, qui ejus realitatem objectivam non æquo, ergo aliquid causa ejus est me perfectius, ac proinde aliquid præter me est, aliquid me perfectius est: aliquis qui non quovis modo ens est, sed simpliciter, & incircumscriptè, totum esse in se pariter complexus, & vel ut causa anticipans, ut habet Dionys. de divin. nom. cap. 8.

Hic verò cogor paululum subsistere, ne fatiger nimium: jam enim ingenium mihi astuat instar fluctuantis Euripi; ajo, nego, probò, refello iterum, dissentire à viro nolo, assentiri non possum: quam enim, quæso, causam idea requirit? aut fare quid idea sit. Est ipsa res cogitata quatenus objectivè est in intellectu: sed quid est esse objectivè in intellectu? olim didici: est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare: quod sanè extrinseca denominatio est, & nihil rei: sicut enim, videri, nihil aliud est quàm actum visionis in me tendere; ita cogitari, aut objectivè esse in intellectu, est mentis cogitationem in se sistere & terminare; quod re immota, immutataque, quin & non existen-

F

existen-

42
PRIMÆ OBJECTIONES.

existente fieri potest. Quid ergo causam ejus inquirō, quod actu non est, quod nuda denominatio & nihil est?

Et tamen, inquit, magnum istud ingenium, quod hac idea realitatem objectivam hanc vel illam contineat potius quam aliam, hoc profecto habere debet ab aliqua causa. Imo à nulla: realitas enim objectiva pura denominatio est, actu non est. Causa autem realem influxum donat, & actualem: illum istud quod actu non est non recipit, ac proinde actualem causæ effluxum non patitur, nedum requirit. Ergo ideas habeo, causam earum non habeo, tantum abest ut me majorem & infinitam.

At si idearum causam non das, rationem saltē assigna, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quam illam. Opportunè admodum; non soleo enim cum amicis parcè agere, sed quā largissimè. Illud universim dico de ideis omnibus, quod D. Cartesius aliàs de triangulo: *Esti fortasse*, inquit, *salis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen profecto determinata quadam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis & aterna.* Est nempe aterna illa veritas, quæ causam non postulat. Scapham, scapham esse, & nihil aliud; Davum, Davum esse, non Oedipum. Si tamen mordicus rationem exigis, imperfectio est intellectus nostri, qui infinitus non est; cum enim universum quod est simul & semel uno complexu non comprehendat, bonum omne dividit & patitur; atque ita quod totum parturire non potest sensim concipit, aut, ut etiam ajunt, inadæquatè.

Pergit porro vir, atqui, inquit, quantumvis imperfectus sit iste essendi modus, quo res est objectivè in intellectu per ideam, non tamen profecto planè nihil est, nec proinde à nihilo esse potest. Equivocatio est, si enim, nihil, idem est quod ens non actu, omnino nihil est, quia non est actu, atque ita à nihilo est, id est, non à causa aliqua: Si verò, nihil, fictum quid dicit, quod vulgò ens rationis indigitant, non est nihil, sed reale aliquid quod distinctè concipitur. Et tamen quia solum concipitur & actu non est, concipi quidem, at causari minimè potest.

Sed ulterius querere libet, an ego ipse habens illam ideam esse possē, si tale ens nullum existeret, nempe à quo idea entis me perfectioris procedat, ut immediate ante dicit: nempe, inquit, à quo essem? à me scilicet, vel à parentibus, vel à aliis, &c. Atqui si à me essem, nec dubitarem, nec omnino quicquam mihi dedisset, omnes enim perfectiones, quarum idea aliqua in me est, mihi dedisset, atque ita ipsemet Deus essem. Si verò ab alio sum, tandem ad illud deveniam quod à se est, & ita de illo, idem quod de me, est argumentum. Illa deum ipsa illa via est, quam & S. Thomas ingreditur, quam vocat viam à causalitate causæ efficientis, eamque desumit ex Philosopho, nisi quod isti de causis idearum non sint solliciti. Et fortè opus non erat; quidni enim strictè, restatque incedam? Cogito, ergo sum, imò ipsa mens & cogitatio sum: Illa autem

tem

PRIMÆ OBJECTIONES.

43

tem mens & cogitatio aut à seipsa est, aut ab alio; si hoc, istud porro à quo? Si à se est, ergo Deus est; Quod enim à se est, omnia sibi ipsi facilè dederit.

Rogo virum, obsecroque, ut avidum Lectorem, & fortè minus intelligentem se non celet; accipitur enim, à se, duplici modo: Primò positivè, nempe à se ipso ut à causa, atque ita quod à se esset, sibi que ipsi daret esse suum, si prævio delectu sibi daret quod vellet, haud dubiè sibi omnia daret, atque adeò Deus esset. Secundò accipitur, à se, negativè, ut sit idem quod, seipso, aut non ab alio: atque hoc modo, quantum memini, ab omnibus accipitur.

Nunc verò si aliquid à se est, id est, non ab alio; quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? Jam enim non audio si dicas, si à se est, sibi facilè omnia dedisset; nec enim à se est ut à causa, nec sibi prævium fuit, ut antè deligeret quod esset postmodum. Scio me aliquando ita Suarem audivisse: omnis limitatio est à causa, ideo enim limitata finitaque res est, vel quia causa majus perfectiusque dare nihil potuit, aut quia non voluit: si ergo aliquid à se est, & non à causa, profecto illimitatum est & infinitum.

Ego verò non omnino acquiesco; Quid si enim limitatio sit ab intrinsicis principijs constituentibus, hoc est, ab ipsa forma & essentia, quam tamen nondum infinitam esse probasti, quantumvis à se sit, hoc est, non ab alio? sanè, calidum, si supponas calidum esse, ex intrinsicis principijs constituentibus calidum erit; & non frigidum, licet imagineris, à nullo esse istud ipsum quod est. Non dubito D. Cartesio rationes non deesse, quibus substituat illud quod alii fortassis non satis clarè præstiterunt.

Tandem mihi cum viro convenit; Illud pro regula generali statuit: quicquid clarè distinctèque cognosco, istud sanè ens verum est; imò quicquid cogito, verum est: jam enim à puero penè chimæris omnibus & cuivis enti rationis aqua & igne interdiximus, nulla namque potentia à proprio objecto deviare potest; voluntas si movetur, in bonum tendit; quin nec sensus ipsi errant; visus enim videt id, quod videt, auris audit id, quod audit: & si aurichalcum vides, bene vides; sed erras cum judicio tuo, aurum esse decernis id, quod vides. Ità ut D. C. meritissimè omnem errorem judicio & voluntati expensum ferat.

Sed nunc ex regula ista infer quod volebas. Atqui ens infinitum clarè distinctèque cognosco, ergo ens verum est & aliquid: interrogabit non nemo; clarè distinctèque cognoscis ens infinitum? quid ergo sibi vult tritum istud, & vulgo notum; *infinitum, quod infinitum, est ignotum.* Si enim ego cum de Chiliogono cogito, figuram aliquam confusè mihi repræsentans, non Chiliogonum ipsum distinctè imaginor, aut cognosco, quia mille ejus latera non distinctè intueor: sanè rogabit ille quomodo infinitum ut infinitum distinctè & non confusè tantum cogitet, si infinitas ejus perfectiones, quibus constat, clarè & velut ad oculum videre non possit?

F 2

Et

PRIMÆ OBJECTIONES.

Et fortè istud est quod sanctus Thomas voluit; cum enim negasset hanc propositionem per se notam esse, *Deus est*, objicit sibi ex Damasceno: omnibus cognitio, existere Deum, naturaliter inserta est; ergo Deum esse, est per se notum. Et respondet, cognoscere Deum esse in aliquo communi, sub quadam, inquit, confusione, in quantum scilicet Deus est hominis beatitudo, id naturaliter nobis insertum est: sed hoc, inquit, non est simpliciter cognoscere *Deum esse*, sicut cognoscere venientem, non est cognoscere Petrum, quamvis Petrus sit veniens, &c. quasi dicat Deum sub ratione comuni, aut finis ultimi, aut etiam primi entis & perfectissimi, aut denique sub ratione complectentis confusè & in genere omnia, cognosci: sed non sub præcisa ratione sui esse; ita enim infinitus est, & nobis ignotus. Scio D. C. facile sic interroganti responsurum esse. Credo tamen quod ex illis quæ exercitii ego causâ solùm allego, istud Boëtii recordabitur, quod quædam sunt communes animi conceptiones, & per se notæ apud sapientes tantum; Adè ut mirandum non sit, si multum interrogent qui plus sapere desiderant, si quæ his rebus diutius immorentur, quas ut primum totius negotii fundamentum inculcatas esse noverunt, & tamen sine magna investigatione non intelligunt.

Itaque permittamus; aliquis claram distinctamque ideam habeat entis summi & perfectissimi, quid inde promotes ulterius? nempe istud infinitum ens existere, idque ita certò, *ut in eodem ad minimum certitudinis gradu Dei existentia apud me esse debeat, in quo fuerunt hæcenus mathematica veritates: adè ut non magis repugnet cogitare Deum (hoc est summè perfectum) cui desit existentia, (hoc est aliqua perfectio) quam cogitare montem cui desit vallis.* Ibi totius rei cardo est; qui nunc cedit, victum se fateatur oportet: mihi, quia cum fortiori ago, libet paululum velitari, ut cum vincendus sum, non nihil tamen differam quod vitare non possum.

Ac in primis, etsi modò auctoritate non agimus, sed ratione tantum: tamen ne ex libidine maximo ingenio videar reluctari, ipsum potius S. Thomam audite; objicit sibi: intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, statim habetur quod Deus est; significatur enim hoc nomine id quo majus significari non potest: majus autem est quod est in re & in intellectu, quam quod est in intellectu tantum: unde cum intellecto hoc nomine *Deus* statim sit in intellectu, sequitur etiam quod sit in re: quod argumentum in forma ita reddo: Deus est quo majus significari non potest, sed illud quo majus significari non potest, includit existentiam; ergo Deus ipso nomine, vel conceptu suo includit existentiam, ac proinde sine existentia nec concipi, nec esse potest: nunc, amabo vos, nunquid ipsum hoc argumentum est D. Cartesii? S. Thomas Deum ita definit; quo majus significari non potest: D. C. vocat eum Ens summè perfectum, illo sanè majus significari non potest. S. Thomas subsumit: id quo majus significari non potest, includit existentiam; alioqui eo majus aliquid significari potest, nempe id quod etiam existentiam significatur includere. At nunquid D. C. idem subsumere videtur? Deus est ens summè perfectum, atqui ens summè perfe-

PRIMÆ OBJECTIONES.

perfectum existentiam includit, alioqui summè perfectum non esset. Infert S. Thomas, ergo cum intellecto hoc nomine *Deus* statim in ipso intellectu sit; sequitur etiam quod sit in re: hoc est, eo ipso quod in ipso conceptu essentiali entis quo majus significari non potest, involvatur existentia; sequitur illud ipsum ens esse. Idem Dominus Cartesius infert: *atqui, inquit, ex eo quod non possum cogitare Deum nisi existentem, sequitur existentiam ab eo esse inseparabilem ac proinde illum revera existere.* Nunc verò S. Thomas & sibi & D. Cartesio respondeat. Dato, inquit, quod quilibet intelligat hoc nomine *Deus* significari hoc quod dicitur, scilicet illud quo magis cogitari non potest, non tamen propter hoc sequitur quod intelligat id quod significatur per nomen, esse in rerum natura, sed in apprehensione intellectus tantum. *Nec potest argui quod sit in re, nisi daretur quod sit in re aliquid, quo majus cogitari non potest, quod non est datum à ponentibus Deum non esse.* Ex quo ego quoque breviter respondeo; etiamsi detur ens summè perfectum ipso nomine suo importare existentiam, tamen non sequitur ipsamet illam existentiam in rerum natura actu quid esse, sed tantum cum conceptu entis summi conceptum existentiam inseparabiliter esse conjunctum. Ex quo non inferas, existentiam Dei actu quid esse, nisi supponas illud ens summum actu existere, tum enim & omnes perfectiones, & hanc quoque realis existentiam actu includet.

Ignoscite viri clarissimi, lassus sum; ludam paululum. Complexum hoc, *Leo existens*, utrumque includit, & quidem essentialiter, nempe Leonem, & modum existentiam; si enim alterutrum demas, idem hoc complexum non erit. Nunc autem, nunquid ab æterno Deus hoc compositum clarè distincteque cognovit? & nunquid idea hujus compositi, ut compositum, utramque ejus partem essentialiter involvit? hoc est, nunquid existentia de essentia hujus compositi est, *Leo existens*. Et tamen distincta cognitio Dei, distincta, inquam, cognitio Dei ab æterno non necessariò urget alterutram partem hujus compositi esse, nisi supponas ipsum compositum esse: tunc enim essentielles suas perfectiones omnes, ac proinde etiam actualem existentiam involvet. Ita quoque etiamsi distinctè cognoscam ens summum; & licet ens summè perfectum in conceptu suo essentiali existentiam includat, non tamen sequitur existentiam modo actu quid esse, nisi supponas ens illud summum esse, tunc enim ut omnes sui perfectiones, ita etiam hanc existentiam actu includet. Atque ita ens illud summè perfectum existere aliunde probandum erit.

De essentia animæ, ejusque distinctione à corpore, pauca dicam. Fator enim magnum istud ingenium jam ita me defatigavit, ut ulterius penè nihil possim: distinctionem animæ à corpore, si sit, viderit probare ex eo quod distinctè & seorsim concipi possint. Ubi virum doctissimum cum Scoto committo: dicit ipse, ad hoc quod unum ab alio distinctè & seorsim concipitur, sufficere distinctionem quam vocat *formalem & objectivam*, quam mediam ponit inter *realism, & rationis*, atque ita distinguit justitiam divinam, & ejus misericordiam:

habent enim, inquit, ante omnem operationem intellectus rationes formales diversas, ita ut jam tunc una non sit alia: & tamen non sequitur; seorsim iustitia à misericordia concipi potest, ergo & seorsim existere. Sed omnino video me epistola modum excessisse. Hæc sunt quæ de proposita re dicenda habui. Vos verò, Clarissimi viri, dispicite quid melius esse judicetis. Si à me statis, facile Dominum des Cartes amicitia obruemus, ne in posterum malè me sit habiturus, si paululum ei contradixerim. Si ab illo estis, manus do, victus sum, idque libentius, ne iterum vincar. Valete.

Responsio Auctoris ad Primas Objectiones.

VIRI CLARISSIMI,

Fortem sanè adversarium mihi concitastis, cujusque ingenium & doctrina multum mihi negotii facessere potuissent, nisi pius & perhumanus Theologus Dei causæ, ejusque etiam qualicumque patrono, favere maluisset, quam illam serio impugnare. Sed quamvis ista in eo prævaricatio perhonestæ sit, non tamen æquè in me collusio esset laudanda: Ideoque hic malo ejus in me juvando artificium exponere, quam velut adversario respondere.

Inprimis præcipuam meam rationem ad existentiam Dei probandam paucis complexus est, ut tantò melius lectorum memoriæ inhaereret, iisque breviter concessis, quæ satis clarè demonstrata esse judicavit, atque ita auctoritate sua firmatis, in illud unum inquisivit, à quo difficultas præcipua dependet, nempe quidnam hæc per nomen *idea* intelligendum sit, & quam causam ista idea requirat. Scripsi autem, *ideam esse ipsam rem cogitatam, quatenus est objectivè in intellectu*, quæ verba planè aliter quam à me dicantur, fingit à se intelligi, ut occasione det illa clariùs explicandi. *Esse, inquit, objectivè in intellectu, est ipsum actum intellectus per modum objecti terminare, quod tantum extrinseca denominatio est, & nihil rei, &c.* Ubi advertendum, illum respicere ad rem ipsam, tanquam extra intellectum positam, ratione cujus est sanè extrinseca denominatio quod sit objectivè in intellectu, me autem loqui de idea, quæ nunquam est extra intellectum, & ratione cujus esse objectivè non aliud significat, quam esse in intellectu eò modo quò objecta in illo esse solent. Ità, exempli gratia, si quis quærat quid Soli accidat ex eo quod sit objectivè in meo intellectu, optimè responderetur, nihil ei accidere nisi extrinsecam denominationem, quod nempe operationem intellectus per modum objecti terminet: si autem de idea Solis quærat quid sit, & respondeatur, illam esse rem cogitatam, quatenus est objectivè in intellectu, nemo intelliget, illam esse ipsum Solem, quatenus in eo extrinseca ista denominatio est: neque ibi, *objectivè esse in intellectu*, significabit ejus operationem per modum objecti terminare, sed in intellectu eò modo esse quo so-

lent.

lent ejus objecta, adè ut idea solis sit sol ipse in intellectu existens, non quidem formaliter, ut in cælo, sed objectivè, hoc est, eò modo quo objecta in intellectu esse solent, qui sanè essendi modus longè imperfectior est quam ille quo res extra intellectum existunt; sed non idcirco planè nihil est, ut jam antè scripsi. Cumque doctissimus Theologus dicit esse æquivocationem in illis verbis, videtur me ejus quam mox notavi monere voluisse, ne fortè illam ignorarem. Ait enim primò, rem ita existentem in intellectu per ideam non esse ens actu, hoc est, non esse quid extra intellectum positum: quod verum est: deinde ait etiam eandem non esse fictum quid, sive ens rationis, sed reale aliquid, quod distinctè concipitur; quibus verbis omne id quod assumi admittit: sed addit tamen quia solum concipitur, & non actu est, (hoc est, quia tantum idea est, & non res extra intellectum posita) concipi quidem, at causari minimè posse, hoc est, causam non indigere ut extra intellectum existat: quod fateor: sed sanè indiget causam ut concipiatur, & de hac solà quæstio est. Ità si quis habeat in intellectu ideam alicujus machinæ summo artificio excogitatæ, meritò profectò quæri potest quanam ejus ideæ sit causa; neque satisfaciet si quis dicat illam extra intellectum nihil esse, nec proinde posse causari, sed tantum concipi; nihil enim aliud hæc quæritur, quam quæ sit causa quare concipiatur? neque etiam satisfaciet, qui dicet intellectum ipsum esse ejus causam, nempe ut suæ operationis: de hac enim re non dubitatur, sed tantum de causa artificii objectivi quod in ea est. Nam quod hæc idea machinæ tale artificium objectivum contineat potius quam aliud, hoc profectò habere debet ab aliqua causa; estque idem respectu hujus artificii objectivum, quod respectu ideæ Dei realitas objectiva. Et quidem hujus artificii causa varia potest assignari; vel enim est realis aliqua talis machina prius visa, ad cujus similitudinem idea ista formata est, vel magna Mechanicæ scientia quæ est in illo intellectu, vel fortè magna ingenii subtilitas, cujus ope etiam sine prævia scientia potuit illam invenire. Notandumque omne artificium quod in idea illa est tantum objectivè, necessariò esse debere in ejus causa, qualiscunque tandem illa sit, vel formaliter, vel eminenter; Et idem etiam de realitate objectiva, quæ est in idea Dei, esse putandum. In quonam verò hæc ita erit, nisi in Deo realiter existente? Sed vidit optimè hæc omnia vir perspicax, ideoque fatetur peti posse, cur hæc idea hanc realitatem objectivam potius contineat quam illam, eique quæstioni respondit primò: *de ideis omnibus idem esse, quod scripsi de Idea trianguli, nempe etsi fortè triangulum nullibi gentium existat, esse tamen ejus determinatam quandam naturam, sive essentiam, sive formam immutabilem & æternam.* Atque illam ait causam non postulare. Quod tamen non satisfacere satis vidit; etsi enim natura trianguli sit immutabilis & æterna, non tamen ideo minis quærendum licet, cur ejus idea sit in nobis? ideoque subjunxit: *si tamen mordicus rationem exigerem, esse imperfectionem intellectus nostri, &c.* quæ responsione non aliud videtur significare voluisse, quam nihil verisimile hæc de re posse responderi

ab

ab iis qui à me voluerunt dissentire. Neque enim profectò magis probabile est, causam cur idea Dei sit in nobis, esse imperfectionem intellectus nostri, quam imperitiam artis mechanicæ esse causam cur machinam aliquam valde artificiosam potius quam aliam imperfectiorem imaginemur; nam planè ex adverso, si quis habeat ideam machinæ in qua omne excogitabile artificium contineatur, inde optimè infertur, ideam istam ab aliqua causa profluxisse, in qua omne excogitabile artificium reipsa existebat, etiamsi in ea sit tantum objectivè; eademque ratione cum habeamus in nobis ideam Dei, in qua omnis perfectio cogitabilis continetur, evidentissimè inde concludi potest, istam ideam ab aliqua causa pendere, in qua omnis illa perfectio etiam sit, nempe in Deo revera existente. Neque sanè in uno major difficultas quam in altero appareret, si quemadmodum omnes non sunt periti mechanici, nec idcirco ideas machinarum valde artificiosarum habere possunt; ita etiam non haberent omnes eandem facultatem ideam Dei concipiendi; sed quia illa omnium mentibus eodem modo est indita, nec advertimus unquam nobis aliunde quam à nobismet ipsis advenire, ad naturam nostri intellectus pertinere supponimus. Et quidem non malè: sed aliud quid omittimus quod præcipue est considerandum, & à quo tota vis & lux hujus argumenti dependet, nempe quòd hæc facultas ideam Dei in se habendi non possit esse in nostro intellectu, si hic intellectus tantum esset ens finitum, ut revera est, nullamque haberet sui causam, quæ esset Deus. Ideoque ulterius inquisivi: an ego possem existere, si Deus non existeret; non tam ut diversam à præcedente rationem afferrem, quam ut eandem ipsam absolutius explicarem.

Hic verò vir nimis officiosus in locum invidiosum me adducit, confert enim meum argumentum cum alio quodam ex S. Thoma & Aristotele desumptum, ut ita veluti rationem exigat, cur cum eandem quam illi viam essem ingressus, non tamen in omnibus eandem sim secutus: Sed permittat, quæso, de aliis me tacere, atque eorum tantum, quæ ipse scripsi, reddere rationem. Primò itaque non desumsi meum argumentum ex eo quod viderem, in sensibilibus esse ordinem sive successionem quandam causarum efficientium; tum quia Deum existere multò evidentius esse putavi quam ullas res sensibiles; tum etiam quia per istam causarum successionem non videbar aliò posse devenire, quam ad imperfectionem mei intellectus agnoscendam, quod nempe non possum comprehendere quomodo infinitæ tales causæ sibi mutuo ab æterno ita successerint, ut nulla fuerit prima. Nam certè ex eo quod istud non possum comprehendere, non sequitur aliquam primam esse debere, ut neque ex eo quod non possum etiam comprehendere infinitas divisiones in quantitate finita, sequitur aliquam dari ultimam, ita ut ulterius dividi non possit, sed tantum sequitur, intellectum meum, qui est finitus, non capere infinitum. Itaque malui uti pro fundamento meæ rationis existentia mei ipsius, quæ à nulla causarum serie dependet, mihi-

que

quæ tam nota est ut nihil notius esse possit: & de me non tam quæsi, à qua causa olim essem productus, quam à qua tempore præsentis conserver, ut ita me ab omni causarum successionem liberem. Deinde non quæsi, quæ sit causa mei, quatenus consto mente & corpore, sed præcisè tantum, quatenus sum res cogitans; quod puto non parum ad rem pertinere; nam sic potui longè melius à præjudiciis me liberare, ad naturæ lumen attendere, interrogare meipsum, ac pro certo affirmare nihil in me, cujus nullo modo sim conscius, esse posse; quod planè aliud est, quam si ex eo, quod videam me à patre genitum esse, patrem etiam ab avo esse considerarem: & quia in parentum parentes inquirendo non possem progredi in infinitum, ideo ad finem quærendi faciendum statuerem aliquam esse causam primam. Præterea non tantum quæsi, quæ sit causa mei, quatenus sum res cogitans, sed maxime etiam & præcipue quatenus inter cæteras cogitationes ideam entis summè perfecti in me esse animadverto, ex hoc enim uno tota vis demonstrationis meæ dependet; Primò, quia in illa idea continetur, quid sit Deus, saltem quantum à me potest intelligi; &, juxta leges veræ Logicæ, de nulla unquam re quæri debet *an sit*, nisi prius *quid sit* intelligatur; Secundò, quia illa ipsa est, quæ mihi dat occasionem examinandi, an sim à me, vel ab alio, & defectus meos agnoscendi; ac postremo, illa est quæ docet, non modo aliquam esse mei causam, sed præterea etiam in causa illa contineri omnes perfectiones, ac proinde illam Deum esse. Denique non dixi, impossibile esse, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, etsi enim apertè id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ, non tamen videtur in hac quæstione ita esse restringenda; tum quia nugatoria quæstio esset; quis enim nescit idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse? tum etiam quia lumen naturale non dicat, ad rationem efficientis requiri, ut tempore prior sit suo effectui; nam contra, non propriè habet rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, nec proinde illo est prior: dicat autem profectò lumen naturæ nullam rem existere, de qua non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habet, cur illa non indigeat, postulare; adeò ut si putarem, nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam, quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam; quin è contra ejus ipsius, quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem, & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem. Sed planè admitto aliquid esse posse, in quo sit tanta & tam inexhausta potentia, ut nullius unquam ope egruet ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur; atque adeò sit quodammodo in sui causa, Deumque talem esse intelligo. Nam quemadmodum, etiamsi fuisset ab æterno, ac proinde nihil me prius extitisset, nihilominus, quia considero temporis partes, à se mutuo se jungi posse, atque ita ex eo quod jam sim, non sequi me mox futurum, nisi aliqua causa me quæ rursus efficiat singulis momentis, non dubitarem illam causam quæ me conser-

G

vat.

RESPONSIO

30
vat, *efficientem* appellare: Ita etiam si Deus nunquam non fuerit, quia tamen ille ipse est qui se re verâ conservat, videtur non nimis improprie dici posse *sui causa*. Ubi tamen est notandum, non intelligi conservationem, quæ fiat per positivum ullum causæ efficientis influxum, sed tantum quod Dei essentia sit talis ut non possit non semper existere.

Ex quibus facile respondebo ad distinctionem verbi, *à se*, quam doctissimus Theologus monuit esse explicandam. Etsi enim ii, qui non nisi ad propriam & strictam efficientis significationem attendentes cogitant impossibile esse, ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius, nullumque hinc aliud causæ genus efficienti analogum locum habere animadvertunt, non soleant aliud intelligere cum dicunt aliquid *à se* esse, quam quod nullam habeat causam; si tamen iidem ipsi ad rem potius quam ad verba velint attendere, facile advertent negativam verbi *à se* acceptionem à sola intellectus humani imperfectione procedere, nullumque in rebus habere fundamentum: quandam verò aliam esse positivam, quæ à rerum veritate petita est, & de qua sola meum argumentum processit. Nam si, exempli gratia, quis putet corpus aliquod à se esse; fortè non aliud intelligit quam nullam causam habere: neque hoc ob positivam ullam rationem affirmat, sed negativè tantum, quia nullam ejus causam agnoscit: Atqui hoc imperfectio quædam in eo est, ut facile experietur postea, si consideret partes temporis unas ab aliis non pendere, nec proinde ex eo quod illud corpus supponatur ad hoc usque tempus à se fuisse, id est, sine causa, hoc sufficere ut etiam in posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuè veluti reproducens, tunc enim videns talem potentiam in idea corporis nullam reperiri, statim inde colliget istud à se non esse; sumetque hoc verbum *à se* positivè. Simili modo cum dicimus Deum à se esse, possumus quidem etiam intelligere istud negativè, ita scilicet ut tantum sensus sit nullam esse ejus causam: sed si prius de causa cur sit, sive cur esse perseveret, inquisivimus, attendentesque ad immensam & incomprehensibilem potentiam quæ in ejus idea continetur, tam exsuperantem illam agnovimus, ut planè sit causa cur ille esse perseveret, nec alia præter ipsam esse possit, dicimus Deum à se esse, non amplius negativè, sed quam maximè positivè. Quamvis enim dicere non opus sit, illum esse causam efficientem sui ipsius, ne fortè de verbis disputetur, quia tamen hoc quod à se fit, sive quod nullam à se diversam habeat causam, non à nihilo, sed à reali ejus potentia immensitate esse percipimus, nobis omnino licet cogitare, illum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus, ac proinde esse à seipso positivè; licetque etiam unicuique seipsum interrogare, an eodem sensu sit à se; cunquæ nullam in se invenit potentiam quæ sufficiat ad ipsum vel per momentum temporis conservandum, meritò concludit se esse ab alio; & quidem ab alio qui sit à se, quia tum de tempore præsentis, non de præterito vel futuro quæstio sit, non potest hinc procedi in infinitum; quinimo etiam hinc addam, quod tamen ante non scripsit, ac qui-

AD PRIMAS OBJECTIONES.

31

ne quidem ad secundam illam causam deveniri, sed omnino illam in quâ tantum potentia est, ut rem extra se positam conservet, tanto magis seipsam suâ propria potentia conservare, atque adeo à se esse.

Cum autem dicitur, omnem limitationem esse à causa, rem quidem veram puto intelligi, sed verbis minus propriis exprimi, difficultatemque non solvi: nam proprie loquendo limitatio est tantum negatio ulterioris perfectionis; quæ negatio non est à causa, sed ipsa res limitata. Etsi autem verum sit, rem omnem limitatam esse à causa, per se tamen non patet, sed aliunde est probandum; ut enim optimè respondet subtilis Theologus, putari potest rem unamquamque hoc vel illo modo esse limitatam, quia hoc attinet ad ejus naturam, ut est de natura trianguli quod non pluribus lineis constet quam tribus. Per se autem notum mihi videtur, omne id quod est, vel esse à causa, vel à se tanquam à causa; nam cum non modò existentiam, sed etiam existentia negationem intelligamus, nihil possumus fingere ita esse à se, ut nulla danda sit ratio cur potius existat quam non existat, hoc est, ut illud à se non debeamus interpretari tanquam à causa, propter exsuperantiam potestatis, quam in uno Deo esse posse facillimè demonstratur.

Quod deinde mihi concedit, etiam si sanè dubitationem non admittat, tamen parum vulgo consideratur, & tanti est momenti ad omnem philosophiam è tenebris eruendam, ut dum illud auctoritate sua confirmat, me in instituto meo multum juvet.

Prudenter verò hic quærit, an clarè & distinctè cognoscam infinitum; etsi enim objectionem istam prævenire conatus sim, tam sponte tamen unicuique obvia est, ut operæ præteritum sit ad illam fufius respondere. Itaque inprimis hinc dicam, infinitum quæ infinitum est, nullo quidem modo comprehendi, sed nihilominus tamen intelligi, quatenus scilicet clarè & distinctè intelligere aliquam rem talem esse, ut nulli planè in ea limites possint reperiri, est clarè intelligere, illam esse infinitam. Et quidem hic distinguo inter *indefinitum*, & *infinitum*, illudque tantum proprie infinitum appello, in quo nulla ex parte limites inveniuntur; quo sensu solus Deus est infinitus; illa autem in quibus sub aliqua tantum ratione finem non agnosco, ut extensio spatii imaginari, multitudo numerorum, divisibilitas partium, quantitatis, & similia, *indefinita* quidem appello, non autem *infinita*, quia non omni ex parte sine carent. Præterea distinguo inter rationem formalem infiniti, sive infinitatem, & rem quæ est infinita; nam quantum ad infinitatem, etiam si illam intelligamus esse quam maximè positivam, non tamen nisi negativo quodam modo intelligimus, ex hoc scilicet quod in re nullam limitationem advertamus; ipsam verò rem quæ est infinita positivè quidem intelligimus, sed non adæquatè, hoc est, non totum id quod in ea intelligibile est comprehendimus, sed quemadmodum in mare oculos convertentes, etsi non totum visu attingamus, nec immensam ejus vastitatem metiamur, dicimus ta-

RESPONSIO

men illud videre: & quidem si eminus respiciamus, ut quasi totum simul oculis complectamur, non videmus nisi confusè, ut etiam confusè imaginamur chiliogonum, cum omnia simul ejus latera complectimur; sed si cominus in aliquam maris partem obrutum defigamus, talis visio esse potest valde clara & distincta; ut etiam imaginatio chiliogoni, si tantum ad unum aut alterum ejus latus se extendat. Simili ratione Deum ab humana mente capi non posse cum omnibus Theologis concedo; & ne quidem etiam distinctè posse cognosci ab iis, qui totum simul conantur animo complecti, & tanquam è longinquo respiciunt; quo sensu dixit S. Thomas loco citato, Dei cognitionem sub quadam tantum confusione nobis inesse: Qui autem ad singulas ejus perfectiones attendere, illasque non tam capere, quam ab ipsis capi, & intellectus sui vires omnes in iis contemplandis occupare conantur, illi profectò multò ampliore facilioremque materiam claræ & distinctæ cognitionis in eo inveniunt, quam in ullis rebus creatis. Neque hoc ibi negavit S. Thomas, ut manifestum est ex eo, quòd articulo sequenti Deum existere demonstrabile esse affirmet. Ego autem ubicunque dixi, Deum clarè & distinctè posse cognosci, non nisi de hac finita, & ad modulum ingenii nostri accommodata cognitione intellexi. Neque etiam ad veritatem eorum quæ asserui, aliter intelligere opus fuit, ut facilè apparebit si advertatur, duobus tantum in locis me hoc dixisse: nempe ubi quæstio erat, utrum in idea, quam formamus de Deo, aliquid reale, vel sola rei negatio contineatur, ut fortè in idea frigoris nihil aliud est quam negatio caloris; qua de re nullum dubium esse potest; & ubi asserui existentiam ad rationem Entis summè perfecti non minus pertinere, quam tria latera ad rationem trianguli, quòd etiam potest absque adæquata Dei cognitione intelligi.

Confert hic rursus unum ex meis argumentis cum alio ex S. Thoma, ut me veluti cogat ostendere, quæ major vis in uno quam in altero reperiatur: atque hoc videor sine magna invidia facere posse, quia nec S. Thomas argumento illo usus est tanquam suo, nec idem concludit quòd meum, nec denique ulla hinc in re ab Angelico Doctore dissentio. Quæritur enim ab ipso, an Deum esse sit per se notum secundum nos, hoc est, an unicuique sit obvium? quòd negat, & merito: Argumentum autem, quòd sibi objicit, ita potest proponi. Intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur id quo majus significari non potest; sed est majus, esse in re & in intellectu, quam esse in intellectu tantum: ergo intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur Deum esse in re, & in intellectu. Ubi est manifestum vitium in formâ, concludi enim tantum potuisset, ergo intellecto quid significet hoc nomen *Deus*, intelligitur significari Deum esse in re, & in intellectu: atquè quòd verbo significatur, non ideo apparet esse verum. Meum autem argumentum fuit tale: Quòd clarè & distinctè intelligimus pertinere ad alicujus rei veram & immutabilem naturam, sive essentiam, sive formam, id potest de ea re cum veritate affirmari; sed postquam satis accuratè investigavi-

mus

AD PRIMAS OBJECTIONES.

53

mus quid sit Deus, clarè & distinctè intelligimus ad ejus veram & immutabilem naturam pertinere ut existat; Ergò tunc cum veritate possumus de Deo affirmare quòd existat. Ubi saltem conclusio rectè procedit. Sed neque etiam major potest negari, quia jam antè concessum est, illud omne, quòd clarè & distinctè intelligimus, esse verum: sola minor restat, in qua fateor esse difficultatem non parvam: Primò, quia sumus tam assueti in reliquis omnibus existentiam ab essentia distinguere, ut non satis advertamus, quò pacto ad essentiam Dei potius quam aliarum rerum pertineat; ac deinde, quia non distinguentes ea, quæ ad veram & immutabilem alicujus rei essentiam pertinent, ab iis, quæ non nisi per figmentum intellectus illi tribuuntur, etiamsi satis advertamus existentiam ad Dei essentiam pertinere, non tamen inde concludimus Deum existere, quia nescimus an ejus essentia sit immutabilis, & vera, an tantum à nobis efficta. Sed ut prima hujus difficultatis pars tollatur, est distinguendum inter existentiam possibilem & necessariam, notandumque in eorum quidem omnium quæ clarè & distinctè intelliguntur conceptu, sive idea, existentiam possibilem contineri, sed nullibi necessariam nisi in sola idea Dei. Qui enim ad hanc diversitatem, quæ est inter ideam Dei & reliquas omnes, diligenter attendent, non dubito quin sint percepturi, etiamsi cæteras quidem res nunquam intelligamus, nisi tanquam existentes, non tamen inde sequi, illas existere, sed tantummodo posse existere; quia non intelligimus necesse esse, ut actualis existentia cum aliis ipsarum proprietatibus conjuncta sit; Ex hoc autem quòd intelligamus existentiam actualem necessariò & semper cum reliquis Dei attributis esse conjunctam, sequi omnino Deum existere. Deinde ut altera pars difficultatis tollatur, advertendum est, illas ideas, quæ non continent veras & immutabiles naturas, sed tantum fictitias & ab intellectu compositas, ab eodem intellectu non per abstractionem tantum, sed per claram & distinctam operationem dividi posse, adeò ut illa quæ intellectus sic dividere non potest, procul dubio ab ipso non fuerint composita. Ut, exempli causa, cum cogito equum alatum, vel leonem actu existentem, vel triangulum quadrato inscriptum, facilè intelligo, me etiam ex adverso posse cogitare equum non alatum, leonem non existentem, triangulum sine quadrato, & talia; nec proinde illa veras & immutabiles naturas habere. Si verò cogito triangulam, vel quadratum (de leone aut equo hinc non loquor, quia eorum naturæ nobis non sunt plane perspicuæ,) tunc certè quæcunque in idea trianguli contineri deprehendam, ut quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis &c. de triangulo cum veritate affirmabo, & de quadrato quæcunque in idea quadrati reperiam; etsi enim possim intelligere triangulum abstrahendo ab eo quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis, non possum tamen de eo id negare per claram & distinctam operationem, hoc est, rectè intelligendo hoc quòd dico. Præterea, si considerem triangulum

G 3

quadra-

quadrato inscriptum, non ut ea quæ pertinent ad solum triangulum quadrato tribuam, vel triangulo ea quæ pertinent ad quadratum, sed ut ea tantum examinem quæ ex utriusque conjunctione exurgunt, non minus vera & immutabilis erit ejus natura, quam solius quadrati, vel trianguli; atque ideo affirmare licebit quadratum non esse minus duplo trianguli illi inscripti, & similia, quæ ad compositæ hujus figuræ naturam pertinent. Si verò considerem, in idea corporis summè perfecti contineri existentiam, quia nempe major perfectio est, esse in re & in intellectu, quam tantum esse in intellectu, non inde possum concludere corpus illud summè perfectum existere, sed tantummodo posse existere; satis enim animadverto, ideam istam, ab ipsomet meo intellectu omnes corporeas perfectiones simul jungente, fuisse constatam; existentiamque ex aliis corporeis perfectionibus non exurgere, quia de illis æquè potest negari atque affirmari: Quinimo ex eo quòd ideam corporis examinando in eo vim esse percipio per quam seipsum producat, sive conservet, rectè concludo, existentiam necessariam, de qua sola hic est quæstio, non magis ad naturam corporis, quantumvis summè perfecti, pertinere, quam ad naturam montis pertinet ut vallem non habeat; vel ad naturam trianguli ut angulos habeat majores duobus rectis. Nunc autem si queramus non de corpore, sed de re, qualiscunque tandem illa sit, quæ habeat omnes eas perfectiones, quæ simul esse possunt, an existentia inter illas sit numeranda. Prima quidem fronte dubitabimus; quia cum mens nostra, quæ finita est, non soleat illas nisi separatas considerare, non statim fortasse advertet, quam necessariò inter se conjunctæ sint. Atqui si attentè examinemus, an enti summè potenti competat existentia, & qualis, poterimus clarè & distinctè percipere, primò illi saltem competere possibilem existentiam, quemadmodum reliquis omnibus aliis rebus, quarum distincta idea in nobis est, etiam iis quæ per figmentum intellectus componuntur. Deinde quia cogitare non possumus ejus existentiam esse possibilem, quin simul etiam ad immensam ejus potentiam attendentes agnoscamus, illud propria sua vi posse existere, hinc concludemus, ipsum revera existere, atque ab æterno existisse: est enim lumine naturali notissimum, id quod propria sua vi potest existere, semper existere: Atque ita intelligemus, existentiam necessariam in idea entis summè potentis contineri, non per figmentum intellectus, sed quia pertinet ad veram & immutabilem naturam talis entis, ut existat: nec non etiam facilè percipiemus, illud ens summè potens non posse non habere in se omnes alias perfectiones, quæ in idea Dei continentur, ad eò ut illæ absque ullo figmento intellectus, & ex natura sua simul junctæ sint, atque in Deo existant. Quæ sanè omnia manifesta sunt diligenter attendenti; nec differunt ab iis quæ jam ante scripseram, nisi tantum in modo explicationis, quem de industria mutavi, ut ingeniorum diversitati servirem. Neque hic diffitebor, hoc argumentum tale esse, ut qui non omnium, quæ ad ejus probationem

nem

nem faciunt, recordabuntur, facilè illud pro sophismate sint habituri, & ideo me initio nonnihil dubitasse, an illo uti deberem, ne forte iis, qui ipsum non caperent, occasionem darem de reliquis etiam diffidendi. Sed quia duæ tantum sunt viæ, per quas possit probari Deum esse, una nempe per effectus, & altera per ipsam ejus essentiam, sive naturam; prioremque in meditatione tertia pro viribus explanavi: non credidi alteram esse postea prætermittendam.

Quantum attinet ad distinctionem formalem, quam doctissimus Theologus assert ex Scoto, breviter dico, illam non differre à modali, nec se extendere nisi ad entia incompleta, quæ à completis accuratè distinxit; & sufficere quidem, ut unum ab alio distinctè & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis; non autem ita distinctè & seorsim, ut unumquodque tanquam ens per se, & ab omni alio diversum, intelligamus, sed ad hoc omnino requiri distinctionem realem. Ita, exempli causâ, inter motum & figuram ejusdem corporis, distinctio est formalis, possumque optimè motum intelligere absque figura, & figuram absque motu, & utrumque abstrahendo à corpore: sed non possum tamen completè intelligere motum absque re in qua sit motus, nec figuram etiam absque re in qua sit figura; nec denique fingere motum esse in re, in qua figura esse non possit, vel figuram in re motus incapaci; Nec eodem modo justitiam absque justo, vel misericordiam absque misericorde intelligo; nec fingere licet illum eundem qui est justus, non posse esse misericordem. Atqui completè intelligo quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile, &c. de què illo negando ea omnia, quæ ad mentis naturam pertinent; & vice versa, intelligo mentem esse rem completam, quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult &c. quamvis negem in ea quicquam esse ex iis, quæ in corporis idea continentur. Quod omnino fieri non posset, nisi inter mentem & corpus esset distinctio realis.

Hæ sunt, viri clarissimi, quæ ad amici vestri perofficiosas ingeniosissimasque animadversiones habui respondenda, quibus si nondum ipsi satisfacere, rogo ut eorum quæ vel desiderantur, vel errata sunt, admoneat: quod si ab ipso per vos impetrem, in magni beneficii partem ponam.

OB-

O B J E C T I O N E S
S E C U N D Æ.

Cum auctorem rerum omnium V. C. adversus novos gigantes asserendum, illiusque demonstrandam existentiam adeo feliciter aggressus fueris, ut deinceps prohi sperare queant, nullum esse futurum, qui post tuarum meditationum attentam lectionem non fateatur, esse numen æternum, à quo singula pendeant, te monitum atque rogatum volumus, ut quibusdam locis inferius notatis tantà luce affulgeas, nil ut supersit in opere tuo quod non clarè, si fieri potest, demonstretur. Cum autem à pluribus annis tuum animum ita continuis meditationibus exercueris, ut quæ reliquis dubia perobscuraque videntur, certissima tibi sint, eaque fortè claro mentis intuitu, veluti primæ præcipuaque naturæ lumina percipias, ea solùm hîc advertemus, quibus operæ pretium est te clarius latiusque explicandis atque demonstrandis incumbere: quibus peractis vix est qui possit negare, tuas rationes, quas ad majorem Dei Gloriam & omnium mortalium ingentem fructum inchoasti, vim habere demonstrationum.

INP^{RI}MIS, memineras te non actu quidem & revera, sed tantùm animi fictione corporum omnium phantasmata pro viribus rejecisse, ut te solam rem cogitantem esse concluderes, ne postea fortè concludi posse credas, te revera nil esse præter mentem, aut cogitationem, vel rem cogitantem; quod circa duas primas meditationes solùm animadvertimus, in quibus clarè ostendis, saltem te esse qui cogitas certum esse: sed tantisper hîc subsistamus, hæcenus agnoscis te esse rem cogitantem, sed quid sit res illa cogitans nescis: quid enim si fuerit corpus, quod variis motibus & occurribus illud faciat, quod vocamus cogitationem? licet enim existimes te corpus omne repulisse, in eo decipi potuisti, quod te ipsum minimè rejeceris, qui sis corpus. Quomodo enim demonstras corpus non posse cogitare? vel motus corporeos non esse ipsam cogitationem? sed & totum tui corporis systema, quod rejecisse putas, vel aliquæ partes illius puta cerebri, possunt concurrere ad formandos illos motus, quos appellamus cogitationes. Sum, inquis, res cogitans; sed quæ scis num sis motus corporeus, aut corpus motum?

SE^CUNDO, ex idea summi entis, quam à te minimè produci posse contendis, audes concludere necessitatem existentia summi entis, à quo solo possit esse illa idea, quæ tuæ menti obversatur. At verò in nobis ipsis sufficiens reperimus fundamentum, cui solùm innixi prædictam ideam formare possumus, licet ens summum non existeret, aut illud existere nesciremus, & ne quidem de eo existente cogitaremus; nunquid enim video me cogitantem gradum aliquem habere

habere perfectionis? igitur & aliquos præter me habere similem gradum, unde fundamentum habeo cujuslibet numeri cogitandi, atque adeo gradum perfectionis alteri & alteri gradui superextruendi usque in infinitum; quemadmodum etiam si unicus gradus lucis aut coloris existeret, novos semper gradus in infinitum usque fingere & addere possum. Cur simili ratione alicui gradui Entis, quem in me percipio, non possim addere quemlibet alium gradum, & ex omnibus addi possibilibus ideam entis perfecti formare? Sed, inquis, effectus nullum gradum perfectionis seu realitatis potest habere, qui non præcesserit in causa; verùm (præterquam quod videmus muscas & alia animalia, vel etiam plantas produci à sole, pluvia, & terra, in quibus non est vita, quæ nobilior est quolibet gradu merè corporeo, unde fit ut effectus aliquam realitatem habeat à causa, quæ tamen non sit in causa) illa idea nil est aliud quam ens rationis, quod mente tua cogitante non est nobilius. Præterea nisi doctos inter nutritus esses, sed solus in deserto quopiam totà vitâ degisses, unde scis tibi illam ideam adfuturam? quam ex præconcepis animi meditationibus, libris, mutuis amicorum sermonibus &c. non à sola tua mente, aut à summo ente existente hausisti. Itaque clariùs probandum est, istam ideam tibi adesse non posse, si non existat summum ens; quod ubi præstiteris, manus omnes damus. Quod autem illa idea veniat ab anticipatis notionibus, inde constare videtur, quod Canadenses, Hurones & reliqui sylvestres homines nullam præ se ferant hujuscemodi ideam, quam etiam efformare possis ex prævia rerum corporalium inspectione, adeo ut nil idea tua præter mundum hunc corporeum referat, qui perfectionem omnimodam à te cogitabilem complectatur; ut nondum quidpiam concludas præter Ens corporeum perfectissimum, nisi quidpiam aliud addas, quod ad incorporeum seu spirituale nos evehat; Vis addamus te Angeli posse (quemadmodum & entis perfectissimi) formare ideam? sed illa idea non efficitur in te ab Angelo, quo tamen est imperfectior. Sed nec ideam habes Dei, quemadmodum nec numeri infiniti, aut infinitæ lineæ; quam si possis habere, est tamen numerus ille impossibilis. Adde, ideam illam unitatis & simplicitatis unius perfectionis, quæ omnes alias complectatur, fieri tantummodo ab operatione intellectus ratiocinantis, eo modo, quò fiunt unitates universales, quæ non sunt in re, sed tantùm in intellectu, ut constat ex unitate generica, transcendentali &c.

TERTIO, cum nondum certus sis de illa Dei existentia, neque tamen te de ulla re certum esse, vel clarè & distinctè aliquid te cognoscere posse dicas, nisi priùs certò & clarè Deum noveris existere, sequitur te nondum clarè & distinctè scire, quod sis res cogitans, cum ex te illa cognitio pendeat à clara Dei existentis cognitione, quam nondum probasti locis illis, ubi concludis te clarè nosse quod sis. Adde, Atheum clarè & distinctè cognoscere trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis; quamvis tantum ablit ut supponat existentiam Dei, quam
H
planè

SECUNDÆ OBJECTIONES.

planè negat, ex eo, quod si existeret, inquit, esset summaum ens, summumque bonum, hoc est infinitum; at infinitum in omni genere perfectionis excludit quodlibet aliud, nempe quodlibet ens & bonum, imò & quodlibet non ens & malum, cum tamen plura entia bona, non entia, & mala sint; cui objectioni te satisfacere debere judicamus, ne quid impiis supersit quod obtendant.

QUARTO, Deum negas posse mentiri, aut decipere, cum tamen non desint Scholastici qui illud affirmant, ut Gabriel, Arminensis, & alii, qui putant Deum absoluta potestate mentiri, hoc est, contra suam mentem, & contra id quod decrevit, aliquid hominibus significare, ut cum absque conditione dixit Ninivitis per Prophetam, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*; & cum alia multa dixit, quæ tamen minimè contigerunt, quod verba illa menti suæ aut decreto respondere noluerit. Quod si Pharaonem induravit & obcecavit, in Prophetas mendacii spiritum immisit, unde habes, nos ab eo decipi non posse? Nunquid Deus se potest erga homines gerere, ut medicus circa ægros, & pater circa filios, quos uterque tam sæpe decipiunt; idque sapienter, & cum utilitate? si enim Deus puram nobis ostenderet veritatem, quis eam oculus, quæ mentis acies sustinere valeat?

Quamquam non est necessarium, Deum fingere deceptorem, ut in iis, quæ te clarè & distinctè nôsse putas decipiari, cum deceptionis istius causa in te posse esse, licet de ea ne quidem cogites; quid enim si tua natura sit ejusemodi ut semper decipiatur, vel saltè sæpe - sapius; sed unde habes, quod in iis quæ clarè & distinctè putas te cognoscere, certum sit te neque decipi, neque posse decipi? quoties enim quempiam experti suanus deceptum fuisse in iis, quæ sole clarè se seire credebat? hoc igitur principium clarè & distinctè debet explicari, ut nullus probæ mentis possit unquam decipi in iis, quæ se clarè & distinctè seire crediderit, alioqui nullum adhuc certitudinis gradum penes homines, seu apud te, possibilem cernimus.

QUINTO, si nunquam aberrat voluntas, aut peccat, cum sequitur claram & distinctam mentis suæ cognitionem, seque periculo exponat, si conceptum intellectus sectetur minimè clarum & distinctum, vide quid inde sequatur, nempe Turcam, aut alium quemlibet, non solum non peccare, quod non amplectatur religionem Christianam, sed etiam peccare si amplectatur, quippe cujus veritatem neque clarè neque distinctè cognoscat. Imò si hæc tua regula vera sit, nil ferè licebit amplecti voluntati, cum nil ferè cognoscamus eâ claritate & distinctione, quam requiris ad certitudinem nulli dubio obnoxiam. Vide igitur ut, cum veritati cupias patrocinari, nimium probes; & evertas, non adifices.

SIXTO, ubi respondes Theologo, videris aberrare in conclusione, quam ita proponis, quod clarè & distinctè intelligimus pertinere ad aliqujus rei veram & immutabilem naturam, &c. Id de ea re cum veritate affirmari potest, sed

(post-

SECUNDÆ OBJECTIONES.

(postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus) clarè & distinctè intelligimus, ad ejus naturam pertinere ut existat; oporteret concludere, ergo (postquam satis accuratè investigavimus quid sit Deus) cum veritate possumus affirmare, ad naturam Dei pertinere ut existat. Unde non sequitur, Deum revera existere, sed tantum existere debere, si illius natura sit possibilis, seu non repugnet; hoc est, non potest concipi Dei natura seu essentia absque existentia, adeò ut, si sit, revera existat; quod ad illud argumentum revocatur, quod alii hisce verbis afferunt; si non implicet Deum esse, certum est illum existere, at non implicat illum existere: sed de minori laboratur, quæ est, *sed non implicat*, de qua veritate adversarii vel se dubitare ajunt, vel illam negant. Præterea clausula illa tuæ rationis (*ubi satis clarè & distinctè investigamus quid sit Deus*) supponitur tanquam vera, quod nondum omnes credunt, cum & ipse fatearis, te solum inadæquatè ens infinitum attingere; Idemque planè dicendum de quolibet illius attributo, cum enim quidquid est in Deo, sit prorsus infinitum, quis nisi inadæquatissime, ut ita loquamur, vel aliquantisper Dei quidpiam mente potest attingere? quomodo igitur satis clarè & distinctè investigasti quid sit Deus?

SEPTIMO, nequidem verbum de mentis humanæ facis immortalitate, quam tamen maximè probare atque demonstrare debueras adversus illos homines immortalitate indignos, quippe qui eam pernegant, & fortè oderunt. Sed necdum videris satis probasse distinctionem illius ab omni corpore, uti jam primò adversatione diximus; cui jam addimus, non ex illa distinctione à corpore sequi, videri illam esse incorruptibilem seu immortalem; quid enim si illius natura duratione vitæ corporeæ limitata sit, & Deus tantundem ei virium & existentia solummodo dederit, ut cum vita corporea desinat?

Hæc sunt (Vir Clarissime) quæ abs te desideramus illustrari, ut tuarum subtilissimarum, & ut existimamus, verarum meditationum lectio singulis utilissima sit. Quamobrem fuerit operæ pretium, si ad tuarum solutionem calcem quibusdam definitionibus, postulatis & axiomatibus præmissis, rem totam more geometrico, in quo tantopere versatus es, concludas, ut unico velut intuitu lectoris cujuscunque animum expleas, ac ipso numine divino perfundas.

Responsio ad Secundas Objectiones.

Legi perlibenter animadversiones, quas in exiguum meum de prima Philosophia scriptum fecistis, & vestram erga me benevolentiam, simulque erga Deum pietatem, ejusque gloriæ promovendæ curam ex iis agnosco: nec possum non gaudere; non modò quia meas rationes vestro examine dignas judicatis, sed etiam quia nihil in ipsas proponitis, ad quod non mihi videat satis commodè posse respondere.

IN PRIMIS admonetis, ut meminerim, me non actu, & revera, sed tantum animo

RESPONSIO.

*animi fictione corporum phantasmata rejecisse, ut me rem cogitantem esse conclude-
rem, ne forte putem, inde sequi me revera nihil esse præter mentem.* Cujus rei
satis memorem me fuisse jam testatus sum in secunda Meditatione his verbis:
*Fortassis vero contingit, ut hec ipsa, que sic suppono nihil esse, quia mihi sunt igno-
ta, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novis: nescio; de hac re jam
disputo, &c.* quibus expressè lectorem monere volui, me nondum ibi quærere,
an mens à corpore esset distincta, sed examinare tantùm eas ejus proprietates
quarum certam & evidentem cognitionem habere possum. Et quia multas ibi
animadverti, non quæ sine distinctione admittere id quod postea subjungitis, *me
tamen nescire, quid sit res cogitans:* Etsi enim fatear, me nondum scivisse, an illa
res cogitans esset idem quod corpus, an quid diversum, non ideo fateor, me illam
non novisse; quis enim ullam unquam rem ita novit, ut sciret nihil planè aliud
in ea esse quàm id ipsum quod cognoscebat? sed quò plura de aliqua re percipi-
mus, eo meliùs dicimur illam nôsse: ita magis novimus illos homines quibus
diu conviximus, quàm eos quorum tantùm faciem vidimus, aut nomen audi-
vimus, etsi etiam hi non planè dicantur esse ignoti. Quo sensu existimo me
demonstrasse, mentem sine iis, quæ corpori tribui solent, consideratam esse no-
tiorè, quàm corpus sine mente spectatum, quod solum ibi intendebar.

Sed video quid innuatis, nempe cum sex tantùm Meditationes de prima Phi-
losophia scripserim, miraturos esse lectores, quòd nihil nisi istud, quod jam jam
dixi, in duabus primis concludatur, illasque idcirco nimis jejunas, & luce publi-
ca indignas judicaturos. Quibus tantùm respondeo, me non vereri, ne qui re-
liqua, quæ scripsi, cum judicio legerint, occasionem habeant suspicandi mate-
riam mihi defuisse; valde autem rationi consentaneum visum esse, ut ea, quæ sin-
gularem attentionem desiderant & separatim ab aliis sunt consideranda, in sin-
gulas Meditationes referrem.

Cum itaque nihil magis conducat ad firmam rerum cognitionem assequen-
dam, quàm ut prius de rebus omnibus præsertim corporeis dubitare assuescamus,
etsi libros ea de re complures ab Academicis & Scepticis scriptos dudum vidis-
sem, istamque crambem non sine fastidio recoquerem, non potui tamen non in-
tegram Meditationem ipsi dare: vellemque ut lectores non modò breve illud
tempus, quod ad ipsam evolvendam requiritur, sed menses aliquot, vel saltem
hebdomadas in iis de quibus tractat considerandis impenderent, antequam ad
reliqua progredierentur: ita enim haud dubie ex ipsis longè majorem fructum
capere possent.

Deinde quia nullas antehac ideas eorum, quæ ad mentem pertinent, habuimus
nisi plane confusas, & cum rerum sensibilibus ideis permixtas, hæcque prima &
præcipua ratio fuit, cur nulla ex iis quæ de anima & Deo dicebantur, satis cla-
rè potuerint intelligi, magnum me opere pretium facturum esse putavi, si doce-
rem quo pacto proprietates, seu qualitates mentis à qualitatibus corporis sint dignos-

AD SECUNDAS OBJECTIONES.

61

dignoscendæ: quamvis enim jam ante dictum sit à multis, ad res Metaphysicas
intelligendas mentem à sensibus esse abducendam, nemo tamen adhuc, quod
sciam, quâ ratione id fieri possit, ostenderit: vera autem via, & meo judicio
unica ad id præstandum in secunda mea Meditatione continetur, sed quæ talis est
ut non sit satis ipsam semel perspexisse; diu terenda est & repetendâ, ut totius
vitæ consuetudo res intellectuales cum corporeis confundendi contrariâ pauco-
rum saltem dierum consuetudine easdem distinguendi deleatur. Quæ causa ju-
stissima fuisse mihi videtur, cur de nulla alia re in secunda ista Meditatione tra-
ctarim.

Præterea verò hîc quæritis, quomodo demonstrè corpus non possit cogitare:
Sed ignoscite si respondeam, nondum me locum dedisse huic quæstioni, cum de
ipsa primùm egerim in sexta Meditatione his verbis: *Satis est quod possim unam
rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse di-
versam, &c.* Et paulò post, *quamvis habeam corpus, quod mihi valde artè con-
junctum est, quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius,
quatenus sum res cogitans, non extensa; & ex alia parte distinctam ideam corpo-
ris quatenus est res extensa, non cogitans, certum est, me (hoc est mentem) à cor-
pore meo revera esse distinctum, & absque illo posse existere.* Quibus facile ad-
jungitur, *omne id quod potest cogitare est mens, sive vocatur mens: sed cum mens
& corpus realiter distinguantur, nullum corpus est mens, ergo nullum corpus potest
cogitare.*

Nec sanè hîc video quid negare possitis; an sufficere quod unam rem abs-
que altera clarè intelligamus, ut agnoscamus illa realiter distingui? Date ergò
certius aliquod signum distinctionis realis: nam confido nullum dari posse: quid
enim dicetis? an realiter illa distingui, quorum utrumlibet absque alio potest
existere? Sed rursus quæram, unde cognoscatis, unam rem absque alia esse pos-
se? Ut enim sit signum distinctionis, debet cognosci. Fortè dicetis, hoc habe-
ri à sensibus, quia unam rem absente alia videris, aut tangitis, &c. sed sensuum
fides incertior est quàm intellectus; multis modis fieri potest, ut una & eadem res
sub variis formis, aut pluribus in locis, aut modis appareat, atque ita pro duabus
sumatur. Et denique si recordemini eorum, quæ in fine secundæ meditationis de
cera dicta sunt, advertetis nequidem ipsa corpora propriè sensu percipi, sed solo in-
tellectu, adeò ut non aliud sit, unam rem absque alia sentire, quàm habere ideam
unius rei, & intelligere istam ideam non eandem esse cum idea alterius. Non au-
tem hoc aliunde potest intelligi, quàm ex eo quòd una absque altera percipiatur;
nec potest certò intelligi, nisi utriusque rei idea sit clara & distincta: atque istud
signum realis distinctionis ad meum debet reduci, ut sit certum.

Si qui autem negent, se habere distinctas ideas mentis & corporis, nihil pos-
sum amplius quàm illos rogare, ut ad ea quæ in hac secunda meditatione conti-
nentur, satis attendant; & sciant opinionem quam habent, si fortè habent, quod

partes cerebri concurrant ad formandas cogitationes, non ortam esse ab ulla positiva ratione, sed tantum ex eo, quod nunquam experti sint, se corpore caruisse, ac non raro ab ipso in operationibus suis fuerint impediti; eodem modo ac si quis ex eo, quod ab infantia compedibus vinctus semper fuisset, existimaret illas compedes esse partem sui corporis, ipsisque sibi opus esse ad ambulandum.

SECUNDO, cum dicitis, *in nobis ipsis sufficiens reperiri fundamentum, ad ideam Dei formandam*, nihil a mea opinione diversum assertis: ipse enim expressè dixi ad finem tertiæ meditationis, *hanc ideam mihi esse innatam, sive non aliunde, quam à meipso mihi advenire*. Concedo etiam, *ipsam posse formari, licet ens summum existere nesciremus*: sed non si revera non existeret; nam contra monui, *omnem vim argumenti in eo esse quod fieri non possit, ut facultas ideam istam formandi in me sit, nisi à Deo sim creatus*.

Nec urget id quod dicitis, de muscis, plantis, &c. ut probetis, aliquem gradum perfectionis esse posse in effectu, qui non præcessit in causa. Cerrum enim est, vel nullam esse perfectionem in animalibus ratione carentibus, quæ non etiam sit in corporibus non animatis; vel si quæ sit, illam ipsis aliunde advenire; nec solem, & pluviam, & terram esse ipsorum causas adæquatas; essetque à ratione valde alienum, si quis ex eo solo, quod non agnoscat causam ullam, quæ ad generationem muscæ concurrat, habeatque tot gradus perfectionis, quos habet musca, cum interim non sit certus, nullam esse præter illas, quas agnoscit, occasionem inde sumeret dubitandi de re, quæ, ut paulò post fufius dicam, ipso naturali lumine manifesta est.

Quibus addo, istud de muscis, cum à rerum materialium consideratione sit defunctum, non posse venire in mentem iis, qui meditationes meas sequuti cogitationem à rebus sensibilibus avocabunt, ut ordine philosophentur.

Non magis urget, quod ideam Dei, quæ in nobis est, ens rationis appelletis; neque enim hoc eo sensu verum est, quo per *ens rationis* intelligitur id, quod non est, sed eo tantum, quo omnis operatio intellectus *ens rationis*, hoc est, ens à ratione profectum; atque etiam totus hic mundus ens rationis divinæ, hoc est, ens per simplicem actum mentis divinæ creatum, dici potest. Jamque satis variis in locis inculcavi, me agere tantum de perfectione sive realitate ideæ objectivæ, quæ non minus quam artificium objectivum, quod est in idea machinæ alicujus valde ingeniosè excogitatæ, causam exigit, in qua revera contineatur illud omne, quod in ipsa continetur tantum objective.

Nec sane video, quid addi possit, ut clariùs appareat ideam istam mihi adesse non posse, nisi existat summum ens, præterquam ex parte lectoris: ita scilicet, ut ad ea quæ jam scripsi diligentius attendendo liberet se præjudiciis, quibus fortè lumen ejus naturale obruitur, & primis notionibus, quibus nihil evidentius aut verius esse potest, potius quam opinionibus obscuris & falsis, sed longo usu menti infixis, credere assuescat.

Quod

Quod enim nihil sit in effectu, quod non, vel simili vel eminentiori aliquo modo præxiterit in causa, prima notio est, quæ nulla clarior habetur; hæcque vulgaris, *à nihilo nihil fit*, ab eo non differt; quia si concedatur, aliquid esse in effectu quod non fuerit in causa, concedendum etiam est, hoc aliquid à nihilo factum esse; nec patet, cur nihil non possit esse rei causa, nisi ex eo, quod in tali causa non esset idem quod in effectu.

Prima etiam notio est, omnem realitatem, sive perfectionem, quæ tantum est objective in ideis, vel formaliter, vel eminenter esse debere in earum causis; & huic soli innixa est omnis opinio, quam de rerum extra mentem nostram positarum existentiam unquam habuimus: unde enim suspicati fuimus, illas existere, nisi ex eo solo, quod ipsarum idearum per sensus ad mentem nostram pervenirent?

Quod autem aliqua idea sit in nobis entis summè potentis & perfecti, ac etiam quod hujus ideæ realitas abjectiva nec formaliter nec eminenter in nobis reperitur, clarum fiet iis, qui satis attendent & diu mecum meditabuntur; neque enim id quod ab alterius cogitatione tantum pendet, possum ipsi oscitanti obtrudere. Ex his autem manifestissimè concluditur, Deum existere. Sed pro iis, quorum lumen naturale tam exiguum est, ut non videant primam esse notionem, *quod omnis perfectio, quæ est objective in idea, debeat esse realiter in aliqua ejus causa*, palpabilius adhuc idem demonstravi ex eo, quod mens, quæ habet istam ideam, à se ipsa esse non possit; nec proinde video, quid amplius desideretur, ut manus detis.

Non etiam urget, quod fortè ideam, quæ mihi Deum repræsentat, *ex præconceptis animi notionibus, libris, mutuis amicorum colloquiis, &c. non à sola mea mente acceperim*. Eodem enim modo procedet argumentum, si quæram de iis aliis, à quibus dicor illam accepisse, an ipsam habeant à se, an ab alio, ac si de me ipso quærerem; semperque illum, à quo primum profuxit, Deum esse concludam:

Quod verò hîc admiscetis, eam posse efformari ex prævia rerum corporalium inspectione, non verisimilius mihi videtur, quam si diceretis, nullam nos audiendi habere facultatem, sed ex sola colorum visione in sonorum notitiam devenire: plus enim analogiæ sive paritatis fingi potest inter colores & sonos, quam inter res corporeas & Deum. Cumque petitis, ut quid addam, quod ad ens incorporeum seu spirituale evehat, nihil possum melius quam vos ad secundam meam Meditationem remittere, ut saltem aliquem ejus usum esse advertatis; Quid enim hîc una aut altera periodo præstare possem, si longiore ibi oratione ad id unum parata, & in quam non minus industria quam in quicquam aliud quod unquam scripserim mihi videor contulisse, nihil effici?

Nec obstat, quod in ea de mente humana tantum egerim, fateor enim ultro & libenter ideam quam habemus, exempli gratiâ, intellectus divini, non differre ab illa quam habemus nostri intellectus, nisi tantum ut idea numeri infiniti differt ab idea quaternarii, aut binarii; atque idem esse de singulis Dei attributis

quorum

quorum aliquod in nobis vestigium agnoscimus. Sed præterea in Deo intelligimus absolutam immensitatem, simplicitatem, unitatem omnia alia attributa complectentem, quæ nullum planè exemplum habet, sed est, ut ante dixi, *tantum nota artificis operi suo impressa*, ratione cujus agnoscimus, nihil eorum, quæ particulatim ut in nobis ea percipimus, ita etiam in Deo propter defectum intellectus nostri consideramus, univocè illi & nobis convenire; atque etiam dignoscimus ex multis particularibus indefinitis, quorum ideas habemus, ut cognitionis indefinitæ, sive infinitæ, item potentiæ, numeri, longitudinis &c. etiam infinitorum, quædam in idea Dei formaliter contineri, ut cognitionem & potentiam, alia tantum eminenter, ut numerum & longitudinem; quod sanè non fieret, si idea ista nihil aliud esset in nobis quàm figmentum.

Neque etiam tam constanter ab omnibus eodem modo conciperetur: Est enim notatu valdè dignum quod omnes Metaphysici in Dei attributis (iis scilicet quæ per solam humanam rationem cognosci possunt) describendis unanimiter consentiant, adèd ut nulla sit res Physica, nulla sensibilis, nulla cujus ideam quàm maximè crassam & palpabilem habeamus, de cujus natura non major opinionum diversitas apud Philosophos reperitur.

Nec sanè possent ulli homines in ista idea Dei rectè concipienda aberrare, si tantum ad Naturam entis summe perfecti vellent attendere: sed qui aliqua alia simul miscnt, ex hoc ipso pugnantia loquuntur, & chimericam Dei ideam effungentes non immeritò postea negant illum Deum, qui per talem ideam representatur, existere. Ita hîc cum loquimini de ente corporeo perfectissimo, si nomen perfectissimi absolute sumatis, ut sensus sit, rem corpoream esse ens, in quo omnes perfectiones reperiantur, pugnantia loquimini; quoniam ipsa natura corporis imperfectiones multas involvit, ut quòd corpus sit divisibile in partes, quòd unaquæque ejus pars non sit alia, & similes; est enim per se notum, majorem perfectionem esse non dividi quàm dividi &c. Si verò intelligatis duntaxat quod perfectissimum est in ratione corporis, hoc non est Deus.

Quod additis de idea Angeli, qua sumus imperfectiores, nempe non opus esse, ut ipsa ab Angelo in nobis effecta sit, facile concedo, quia ipse in tertia Meditatione jam dixi, *illam ex ideis, quas habemus, Dei & hominis componi posse*. Neque hoc mihi ullo modo adversatur.

Qui autem negant se habere ideam Dei, sed vice illius efformant aliquod idolum, &c. nomen negant, & rem concedunt; neque enim ego istam ideam puro esse ejusdem naturæ cum imaginibus rerum materialium in phantasia depictis, sed esse id tantum, quod intellectu sive apprehendente, sive judicante, sive ratiocinante percipimus; & contendo ex hoc solo quod attingam quomodolibet cogitatione sive intellectu perfectionem aliquam, quæ supra me est, pura ex eo solo quod advertam inter numerandum me non posse ad maximum omnium numerorum devenire, atque inde agnoscam, esse aliquid in ratione numerandi quod

quod vires meas excedit, necessariò concludi, non quidem numerum infinitum existere, ut neque etiam illum implicare, ut dicitis; sed me istam vim concipiendi majorem numerum esse cogitabilem quàm à me unquam possit cogitari, non à me ipso, sed ab aliquo alio ente me perfectiore accepisse.

Nec ad rem attinet, si conceptus iste numeri indefiniti vocetur idea, vel non vocetur. Ut autem intelligatur, quòdnam sit illud ens me perfectius, an scilicet sit ipse numerus infinitus, realiter existens, an verò aliquid aliud, consideranda sunt alia omnia, quæ præter vim dandi mihi istam ideam, in eodem à quo proficiscitur esse possunt, & ita invenietur solus Deus.

Denique dum Deus dicitur esse *incogitabilis*, intelligitur de cogitatione ipsam adæquatè comprehendente, non autem de illa inadæquata quæ in nobis est, & quæ sufficit ad cognoscendum ipsum existere: parumque interest quod idea unitatis omnium Dei perfectionum eodem modo, quo universalis Porphyrii efformari dicatur: quamvis profectò in hoc plurimum differt, quod peculiarem quandam & positivam perfectionem in Deo designet, unitas autem generica nihil addat reale singulorum individuorum naturis.

TERTIO, ubi dixi, nihil nos certò posse scire, nisi prius Deum existere cognoscamus, expressis verbis testatus sum, me non loqui nisi de scientia earum conclusionum, *quarum memoria potest recurrere, cum non amplius attendimus ad rationes ex quibus ipsas deduximus*. Principiorum enim noticia non solet à dialecticis scientia appellari. Cum autem advertimus, nos esse res cogitantes, prima quædam notio est, quæ ex nullo syllogismo concluditur; neque etiam cum quis dicit, *ego cogito, ergo sum sive existo*, existentiam ex cogitatione per syllogismum deducit, sed tanquam rem per se notam simplici mentis intuitu agnoscit, ut patet ex eo, quòd si eam per syllogismum deduceret, novisse prius debuisset istam majorem, *illud omne quod cogitat, est sive existit*, atqui profectò ipsam potius discit ex eo, quòd apud se experiatur fieri non posse ut cogitet nisi existat. Ea enim est natura nostræ mentis, ut generales propositiones ex particularium cognitione efformet.

Quòd autem *Atheus possit clarè cognoscere trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis*, non ego, sed tantum istam ejus cognitionem non esse veram scientiam affirmo, quia nulla cognitio, quæ dubia reddi potest, videtur scientia appellanda; cumque ille supponatur esse atheus, non potest esse certus se non decipi in iis ipsis, quæ illi evidentissima videntur, ut satis ostensum est; & quamvis fortè dubium istud ipsi non occurrat, potest tamen occurrere, si examinet, vel ab alio proponatur, nec unquam ab eo erit tutus, nisi prius Deum agnoscat.

Nec refert quòd forte existimet, se habere demonstrationes ad probandum nullum Deum esse: cum enim nullo modo sint veræ, semper illi earum vitia ostendi possunt; & cum hoc fieri, ab opinione dejicietur.

Quòd sanè non erit difficile, si pro demonstrationibus suis id tantum afferat quod

RESPONSIO

quod hinc adjecistis, nempe *infinitem in omni genere perfectionis excludere quodlibet aliud ens &c.* Nam primo si quaeratur, unde sciat exclusionem istam aliorum omnium entium pertinere ad naturam infiniti, nihil habebit quod cum ratione respondeat, quia nec nomine *infiniti* solet aliquid intelligi, quod existentiam rerum finitarum excludat; nec quicquam scire potest de Natura ejus quod putat nihil esse, nullamque idcirco habere naturam, nisi quod in sola nominis significatione ab aliis recepta continetur. Deinde quid fieret infinita potentia istius imaginarii infiniti, si nihil unquam creare posset? ac denique ex eo quod in nobis nonnullam vim cogitandi advertamus, facile concipimus in aliquo alio vim etiam cogitandi esse posse, istamque majorem quam in nobis: sed quamvis hanc augeri putemus in infinitum, non timebimus idcirco, ne nostra minor fiat. Idemque est de reliquis omnibus, quae Deo tribuuntur, etiam de potentia, modo nullam in nobis nisi Dei voluntati subditam supponamus, ac proinde ille plane infinitus absque ulla rerum creaturarum exclusionem potest intelligi.

QUARTO, cum nego Deum mentiri, vel esse deceptorem, puto me cum omnibus Metaphysicis & Theologis, qui unquam erunt aut fuerunt, consentire. Nec magis obstant quae in contrarium attulistis, quam si negassem Deum irasci, aliisve animi commotionibus esse obnoxium, & objiceretis loca scripturae in quibus ei humani affectus tribuuntur. Omnibus enim est nota distinctio inter modos loquendi de Deo ad vulgi sensum accommodatos, & veritatem quidem aliquam, sed ut ad homines relatum, continentem, quibus Sacrae literae uti solent; atque alios magis nudam veritatem, nec ad homines relatum, exprimentes, quibus omnes inter philosophandum uti debent; & ego praecipue in Meditationibus meis debui uti, cum nequidem ibi adhuc illos homines mihi notos esse supponerem, neque etiam me ipsum ut constantem mente & corpore, sed ut mentem solam considerarem. Unde perspicuum est, me ibi de mendacio quod verbis exprimitur non fuisse locutum, sed de interna tantum & formali malitia quae in deceptione continetur.

Quamvis itaque id quod affertur de Propheta, *adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur*, nequidem verbale fuerit mendacium, sed tantum comminatio, cujus eventus ex conditione pendeat; & cum dicitur *Deum indurasse cor Pharaonis*, vel quid simile, non intelligendum sic ipsum id fecisse positive, sed tantum negative, gratiam scilicet efficacem Pharaoni ad se convertendum non largiendo; Nolim tamen reprehendere illos, qui concedunt Deum per Prophetas verbale aliquod mendacium (qualia sunt illa medicorum, quibus agrotos decipiunt ut ipsos curent, hoc est in quo desit omnis malitia deceptionis) proferre posse. Quinimo etiam, quod majus est, ab ipso naturali instinctu, qui nobis a Deo tributus est, interdum nos realiter falli videmus, ut cum hydropticus sitit, tunc enim impellitur positive ad potum a Natura, quae ipsi ad conservationem corporis a Deo est data, cum tamen haec natura illum fallat, quia potus est ipsi nocivus;

AD SECUNDAS OBJECTIONES.

67

citurus; sed qua ratione id cum Dei bonitate vel veracitate non pugnet, in sexta meditatione explicui.

In iis autem quae sic non possunt explicari, nempe in maximè claris & accuratis nostris judiciis, quae si falsa essent, per nulla clariora, nec ope ullius alterius naturalis facultatis possent emendari, planè affirmo nos falli non posse. Cum enim Deus sit summum ens, non potest non esse etiam summum bonum, & verum, atque idcirco repugnat, ut quid ab eo sit quod positive tendat in falsum: atqui cum nihil reale in nobis esse possit, quod non ab ipso sit datum (ut simul cum ejus existentia demonstratum est) realem autem habeamus facultatem ad verum agnoscendum, illudque à falso distinguendum (ut patet vel ex hoc solo quod nobis insint ideae falsi & veri) nisi haec facultas in verum tenderet, saltem cum ipsa rectè utimur (hoc est, cum nullis nisi clarè & distinctè perceptis assentimur, nullus enim alius rectus ipsius usus fingi potest) meritò Deus ejus dator pro deceptore habetur.

Atque ita videtis, postquam Deum existere cognitum est, necesse esse ut illum fingamus esse deceptorem, si ea, quae clarè & distinctè percipimus, in dubium revocare velimus; & quia deceptor fingi non potest, illa omnino pro veris & certis esse admittenda.

Sed quia hinc adverto, vos adhuc haerere in dubiis, quae à me in prima Meditatione proposita, satis accuratè in sequentibus putabam fuisse sublata, exponam hinc iterum fundamentum, cui omnis humana certitudo niti posse mihi videtur.

In primis statim atque aliquid à nobis rectè percipi putamus, sponte nobis persuademus illud esse verum. Haec autem persuasio si tam firma sit, ut nullam unquam possimus habere causam dubitandi de eo quod nobis ita persuademus, nihil est quod ulterius inquiramus, habemus omne quod cum ratione licet optare. Quid enim ad nos, si forte quis fingat illud ipsum, de cujus veritate tam firmiter sumus persuasi, Deo vel Angelo falsum apparere, atque ideo absolutè loquendo falsum esse? quid curamus istam falsitatem absolutam, cum illam nullo modo credamus, nec vel minimum suspicemur; supponimus enim persuasionem tam firmam, ut nullo modo tolli possit; quae proinde persuasio idem planè est quod perfectissima certitudo? Sed dubitari potest an habeatur aliqua talis certitudo, si-ve firma & immutabilis persuasio. Et quidem perspicuum est illam non haberi de iis, quae vel minimum obscurè aut confusè percipimus: haec enim qualiscunque obscuritas satis est causae ut de ipsis dubitemus. Non habetur etiam de iis quae, quantumvis clarè, solo sensu percipiuntur, quia saepe noravimus in sensu errorem posse reperiri, ut cum hydropticus sitit, vel cum ictericus nivem videt ut flavam: non enim minus clarè & distinctè illam sic videt, quam nos ut albam. Superest itaque ut si quae habeatur, sit tantum de iis quae clarè ab intellectu percipiuntur.

Ex his autem quaedam sunt tam perspicua, simulque tam simplicia, ut nunquam

quam possimus de iis cogitare, quin vera esse credamus; ut quod ego dum cogito, existam; quod ea, quæ semel facta sunt, infecta esse non possint; & talia, de quibus manifestum est hanc certitudinem haberi. Non possumus enim de iis dubitare nisi de ipsis cogitemus; sed non possumus de iisdem cogitare quia simul credamus vera esse, ut assumptum est, ergo non possumus de iis dubitare, quin simul credamus vera esse, hoc est non possumus dubitare.

Nec obstat quod sæpe simus experti, alios deceptos fuisse in iis quæ sole clarius se scire credebant: Neque enim unquam advertimus, vel ab ullo adverti potest, id contigisse iis qui claritatem suæ perceptionis à solo intellectu petierunt, sed iis tantum qui vel à sensibus, vel à falso aliquo præiudicio, ipsam desumerunt.

Nec obstat etiam si quis fingat, illa Deo, vel Angelo apparere esse falsa, quia evidentia nostræ perceptionis non permittet ut talia fingentem audiamus.

Alia sunt quæ quidem etiam clarissimè ab intellectu nostro percipiuntur, cum ad rationes ex quibus pendet ipsorum cognitio satis attendimus, atque ideo tunc temporis non possumus de iis dubitare; sed quia istarum rationum possumus oblivisci, & interim recordari conclusionum ex ipsis deductarum, quaritur an de his conclusionibus habeatur etiam firma & immutabilis persuasio, quamdiu recordamur ipsas ab evidentibus principiis fuisse deductas: hæc enim recordatio supponi debet, ut dici possint conclusiones: Et respondeo haberi quidem ab iis qui Deum sic norunt ut intelligant fieri non posse, quin facultas intelligendi ab eo ipsis data tendat in veram; Non autem haberi ab aliis; Hocque in fine quintæ Meditationis tam clarè explicatum est, ut nihil hæc addendum videatur.

QUINTO, miror vos negare, voluntatem se exponere periculo, si conceptum intellectus sectetur minimè clarum & distinctum; quid enim ipsam certam reddat, si clarè non perceptum sit id quod sectatur? & quis unquam vel Philosophus, vel Theologus, vel tantum homo ratione utens non confessus est, eò minori in errandi periculo nos versari, quò clarius aliquid intelligimus, antequam ipsi assentiamur; atque illos peccare qui causâ ignotâ iudicium ferunt? Nullus autem conceptus dicitur obscurus, vel confusus, nisi quia in ipso aliquid continetur quod est ignotum.

Nec proinde id quod obijcitis de fide amplectenda majorem vim in me habet, quam in alios omnes qui unquam rationem humanam excoluerant: nullamque profectò habet in ullos. Etsi enim fides dicatur esse de obscuris, non tamen illud propter quod ipsam amplectimur est obscurum, sed omni naturali luce illustrius. Quippe distinguendum est inter materiam sive rem ipsam, cui assentimur, & rationem formalem, quæ movet voluntatem ad assentiendum. Nam in hac sola ratione perspicuitatem requirimus: Et quantum ad materiam, nemo unquam negavit illam esse posse obscuram, imò ipsammet obscuritatem: Cum enim iudico, obscuritatem ex nostris conceptibus esse tollendam, ut absque ullo

erran-

errandi periculo ipsis assentiri possimus, de hac ipsa obscuritate clarum iudicium formo. Deinde notandum est claritatem, sive perspicuitatem, à qua moveri potest nostra voluntas ad assentiendum, duplicem esse, aliam scilicet à lumine naturali, & aliam à gratia divina. Jam verò etsi fides vulgo dicatur esse de obscuris, hoc tamen intelligitur tantum de re sive de materia circa quam versatur, non autem quòd ratio formalis propter quam rebus fidei assentimur sit obscura: Nam contra, hæc ratio formalis consistit in lumine quodam interno, quò à Deo supernaturaliter illustrati confidimus ea quæ credenda proponuntur ab ipso esse revelata, & fieri planè non posse ut ille mentiarur; quod omni naturæ lumine certius est: Et sæpe etiam, propter lumen gratiæ, evidentius.

Nec sanè Turcæ, aliivè infideles, ex eo peccant cum non amplectuntur religionem Christianam, quòd rebus obscuris, ut obscuræ sunt, nolint assentiri; sed vel ex eo quòd divinæ gratiæ interior illos moventi repugnent, vel quòd in aliis peccando se gratiâ reddant indignos. Atque audacter dico, infidelem qui omni gratiâ supernaturali destitutus & planè ignorans ea quæ nos Christiani credimus à Deo esse revelata, ipsa tamen, quamvis sibi obscura, falsis aliquibus ratiociniis adductus amplecteretur, non ideo fore fidelem, sed potius in eo peccaturum, quòd ratione suâ non rectè uteretur. Nec puto ullum orthodoxum Theologum aliter unquam de his sensit. Nec etiam ii, qui mea legent, putare poterunt, me istud lumen supernaturale non agnovisse, cum valde expressis verbis ipsa quarta Meditatione, in qua causam falsitatis investigavi, dixerim, *illud intima cogitationis nostræ disponere ad volendum, nec tamen minuire libertatem.*

Cæterum velint ut hic memineritis, me circa ea quæ licet amplecti voluntati, accuratissimè distinxisse inter usum vitæ, & contemplationem veritatis. Nam quòd ad usum vitæ attinet, tantum abest ut putem nullis nisi clarè perspectis esse assentiendum, quin è contra nequidem verisimilia puto esse semper expectanda, sed interdum è multis plane ignotis unum eligendum, nec minus firmiter tenendum, postquam electum est, quamdiu nullæ rationes in contrarium haberi possunt, quàm si ob rationes valde perspicuas fuisset electum, ut in dissertatione de Methodo pag. 26. explicui. Ubi autem agitur tantum de contemplatione veritatis, quis negavit unquam ab obscuris & non satis distinctè perspectis assensionem esse cohibendam? Quòd autem de hac sola in Meditationibus meis egerim, tum res ipsa indicat, tum etiam expressis verbis ad finem primæ declaravi, dicendo, *me ibi plus a quo dissidentia indulgere non posse, quandoquidem non rebus agendis sed cognoscendis tantum incumberebam.*

SEXTO, ubi reprehenditis conclusionem syllogismi à me facti, videmini ipsimet in ea aberrare; ad conclusionem enim quam vultis, major propositio sic enunciari debuisset; quòd clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest cum veritate affirmari ad ejus naturam pertinere; Atque ita

nihil in ipsa præter inutilem tautologiam contineretur. Major autem mea fuit talis: *Quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, id potest de ea re cum veritate affirmari.* Hoc est, si, esse animal, pertinet ad naturam hominis, potest affirmari hominem esse animal: Si, habere tres angulos æquales duobus rectis, pertinet ad naturam trianguli, potest affirmari triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: Si, existere, pertinet ad naturam Dei, potest affirmari Deum existere, &c. Minor verò hæc fuit: *Atqui pertinet ad naturam Dei quòd existat, ex quibus patet esse concludendum ut conclusi; Ergo potest de Deo cum veritate affirmari quòd existat?* Non autem ut vultis, *Ergo cum veritate possumus affirmare, ad naturam Dei pertinere ut existat.*

Itaque ad utendum exceptione, quam subjungitis, neganda vobis fuisset major, & dicendum, id quod clarè intelligimus pertinere ad alicujus rei naturam, non ideo posse de ea re affirmari, nisi ejus rei natura sit possibilis, sive non repugnet. Sed videte, quæso, quàm parum valeat hæc exceptio: vel enim, ut vulgo omnes, per possibile intelligitis illud omne quod non repugnat humano conceptui; quo sensu manifestum est Dei naturam, prout ipsam descripsi, esse possibilem, quia nihil in ipsa supposui, nisi quod clarè & distinctè perciperemus, debere ad illam pertinere, adeò ut conceptui repugnare non possit: vel certe fingitis aliquam aliam possibilitatem ex parte ipsius objecti, quæ nisi cum præcedente conveniat, nunquam ab humano intellectu cognosci potest, ideoque non plus habet virium ad negandam Dei naturam, sive existentiam, quam ad reliqua omnia, quæ ab hominibus cognoscuntur, evertenda. Pari enim jure quo negatur Dei naturam esse possibilem, quamvis nulla impossibilitas ex parte conceptus reperitur, sed contra, omnia quæ in isto naturæ divinæ conceptu complectimur, ita inter se connexa sint, ut implicare nobis videatur aliquid ex iis ad Deum non pertinere, poterit etiam negari, possibile esse ut tres anguli trianguli sint æquales duobus rectis, vel ut ille qui actu cogitat, existat; & longe meliori jure negabitur ulla ex iis, quæ sensibus usurpamus, vera esse; atque ita omnis humana cognitio, sed absque ulla ratione, tollitur.

Quantum ad argumentum, quod cum meo confertis, hoc scilicet, *si non implicet Deum existere, certum est illum existere, sed non implicat, ergo &c.* materialiter quidem est verum, sed formaliter est sophisma, in majori enim verbum *implicat* respicit conceptum causæ à qua Deus esse potest, in minori autem solum conceptum ipsius divinæ existentiae & naturæ, ut patet ex eo quòd si negetur major, ita erit probanda: Si Deus nondum existit, implicat ut existat, quia nulla dari potest causa sufficiens ad illum producendum, sed non implicat illum existere, ut assumptum est, ergo &c. Si verò negetur minor, sic erit dicendum, illud non implicat, in cujus formali conceptu nihil est quod involvat contradictionem, sed in formali conceptu divinæ existentiae vel naturæ nihil est quod involvat contradictionem, ergo &c. quæ duo sunt valde diversa. Nam fieri potest
ut

ut nihil in aliqua re intelligatur, quod impediatur, quominus ipsa possit existere, interimque aliquid intelligatur ex parte causæ, quod obstat, quominus producat.

Etsi autem Deum inadæquatè tantum, vel, si placet, inadæquatissimè concipiamus, hoc non impedit, quominus certum sit ejus naturam esse possibilem, sive non implicare. Nec etiam quominus verè affirmare possimus, nos satis clarè ipsam investigasse (quantum scilicet sufficit ad hoc cognoscendum, atque etiam ad cognoscendum existentiam necessariam ad eandem Dei naturam pertinere) omnis enim implicancia sive impossibilitas in solo nostro conceptu ideas sibi mutuo adversantes malè conjungente consistit, nec in ulla re extra intellectum posita esse potest, quia hoc ipso quod aliquid sit extra intellectum, manifestum est non implicare, sed esse possibile. Oritur autem in nostris conceptibus implicancia ex eo tantum quod sint obscuri & confusi, nec ulla unquam in claris & distinctis esse potest. Ac proinde satis est quod ea pauca, quæ de Deo percipimus, clarè & distinctè intelligamus, etsi nullo modo adæquatè; & quod inter cætera advertamus necessariam existentiam in hoc nostro ejus conceptu quantumvis inadæquato contineri; ut affirmemus nos satis clarè investigasse ejus naturam, atque ipsam non implicare.

SEPTIMO, cur de immortalitate animæ nihil scripserim, jam dixi in Synopsi mearum Meditationum; Quod ejus ab omni corpore distinctionem satis probaverim supra ostendi. Quod verò additis *ex distinctione animæ à corpore non sequitur immortalitatem; quia nihilominus dici potest illum à Deo talis naturæ factam esse, ut ejus duratio simul cum duratione vitæ corporeæ finiatur*, fateor à me refelli non posse. Neque enim tantum mihi assumo, ut quicquam de iis, quæ à libera Dei voluntate dependent, humanæ rationis vi determinare aggrediar. Docet naturalis cognitio mentem à corpore esse diversam, ipsamque esse substantiam; corpus autem humanum, quatenus à reliquis corporibus differt, ex sola membrorum configuratione, aliisque ejusmodi accidentibus constare; ac denique mortem corporis à sola aliqua divisione, aut figuræ mutatione pendere: nullumque habemus argumentum, nec exemplum, quod persuadeat mortem, sive annihilationem substantiæ, qualis est mens, sequi debere ex tam levi causa, qualis est figuræ mutatio, quæ nihil aliud est quam modus, & quidem non modus mentis, sed corporis à mente realiter distincti: nec quidem etiam habemus ullum argumentum, vel exemplum, quod persuadeat aliquam substantiam posse interire; quod sufficit ut concludamus mentem, quantum ex naturali philosophia cognosci potest, esse immortalem.

Sed si de absoluta Dei potestate queratur, an forte decreverit ut humanæ animæ iisdem temporibus esse desinant quibus corpora quæ illis adjunxit destruantur; solius est Dei respondere. Cumque jam ipse nobis revelaverit id non futurum, nulla plane, vel minima est occasio dubitandi.

Supereft jam ut vobis gratias agam, quod tam officiosè & tam candidè non
modo

modo eorum, quæ ipsi sensitis, sed etiam eorum, quæ ab obrectatoribus aut Atheis dici possent, monere me dignati sitis. Etsi enim nulla videam ex iis quæ proposuistis quæ non jam ante in Meditationibus vel solvissim, vel exclusissim (nam quantum ad ea quæ de muscis à sole productis, de Canadensibus, de Ninivitis, de Turcis & similibus attulistis, non possunt venire in mentem iis, qui viam à me monstratam sequuti, omnia quæ à sensibus accepere aliquamdiu seponunt, ut quid pura & incorrupta ratio dicter advertant, ideoque ipsa putabam jam satis à me fuisse exclusa) etsi, inquam, ita sit, iudico tamen has vestras objectiones valde ad meum institutum profuturas; vix enim ullos lectores exspecto, qui tam accuratè ad omnia quæ scripsi velint attendere, ut cum ad finem pervenient, omnium præcedentium recordentur; & quicumque hoc non agent, facilè in aliquas dubitationes incurrent, quibus postea vel videbunt, in hac mea responsione esse satisfactum, vel saltem ex ea occasionem sument veritatem ulterius examinandi.

Quantum denique ad consilium vestrum de meis rationibus more geometrico proponendis, ut unico velut intuitu à lectore percipi possint, operæ pretium est ut huc exponam quatenus jam illud sequutus sum, & quatenus deinceps sequendum putem. Duas res in modo scribendi geometrico distinguo, ordinem scilicet, & rationem demonstrandi.

Ordo in eo tantum consistit, quod ea, quæ prima proponuntur, absque ulla sequentium ope debeant cognosci, & reliqua deinde omnia ita disponi, ut ex præcedentibus solis demonstrantur. Atque profecto hunc ordinem quam accuratissimè in Meditationibus meis sequi conatus sum: ejusque observatio fuit in causa, cur de distinctione mentis à corpore non in secunda, sed demum in sexta Meditatione tractarim, atque alia multa volens & sciens omiserim, quia plurimum ferum explicationem requirebant.

Demonstrandi autem ratio duplex est, alia scilicet per analysin, alia per synthesin.

Analysin veram viam ostendit, per quam res methodicè & tanquam à priori inventa est, adeo ut si lector illam sequi velit, atque ad omnia satis attendere, rem non minus perfectè intelliget, suamque reddet, quam si ipsemet illam invenisset. Nihil autem habet quo lectorem minus attentum, aut repugnantem, ad credendum impellat; Nam si vel minimum quid ex iis quæ proponit non advertatur, ejus conclusionum necessitas non apparet, sæpeque multa vix attingit, quia satis attendenti perspicua sunt, quæ tamen præcipue sunt advertenda.

Synthesin è contra per viam oppositam & tanquam à posteriori quasitam (etsi sæpe ipsa probatio sit in hac magis à priori quam in illa) clarè quidem id quod conclusum est demonstrat, utiturque longa definitionum, petitionum, axiomatum, theorematum, & problematum serie, ut si quid ipsi ex consequentibus negetur, id in antecedentibus contineri statim ostendat, sicque à lectore quantumvis repugnante ac pertinaci assensionem extorqueat; sed non ut altera satisfaciat,

nec discere cupientium animos explet, quia modum, quo res fuit inventa, non docet.

Hac sola Geometræ veteres in scriptis suis uti solebant, non quòd aliam planè ignorarent, sed, quantum iudico, quia ipsam tanti faciebant, ut sibi solis tantam arcanum quid reservarent.

Ego verò solam Analysin, quæ vera & optima via est ad docendum, in Meditationibus meis sum sequutus; sed quantum ad Synthésin, quæ procul dubio ea est, quam hic à me requiritis, etsi in rebus Geometricis aptissimè post Analysin ponatur, non tamen ad has Metaphysicas tam commodè potest applicari.

Hæc enim differentia est, quòd primæ notiones, quæ ad res Geometricas demonstrandas præsupponuntur, cum sensuum usu convenientes, facilè à quibuslibet admittantur; ideoque nulla est ibi difficultas, nisi in consequentiis ritè deducendis; quod à quibuslibet etiam minùs attentis fieri potest, modo tantum præcedentium recordentur: & propositionum minuta distinctio ad hoc est parata, ut facilè citari, atque ita vel nolentibus in memoriam reduci possint.

Contrà vero in rebus Metaphysicis de nulla re magis laboratur quam de primis notionibus clarè & distinctè percipiendis: Etsi enim ipsæ ex natura sua non minùs notæ, vel etiam notiores sint quam illæ quæ à Geometris considerantur, quia tamen iis multa repugnant sensuum præjudicia, quibus ab ineunte ætate assuevimus, non nisi à valde attentis, & meditantibus, mentemque à rebus corporeis, quantum fieri potest avocantibus perfectè cognoscuntur; atque si solæ ponerentur, facilè à contradicendi cupidis negari possent.

Quæ ratio fuit cur meditationes potiùs, quam, ut Philosophi, Disputationes, vel, ut Geometræ, Theoremata & Problemata scripserim, ut nempe hoc ipso testater, nullum mihi esse negotium, nisi cum iis qui mecum rem attentè considerare ac meditari non reculabunt: Etenim vel ex hoc ipso quòd quis ad impugnandam veritatem se accingit, quoniam avocatur se ipsum à rationibus, quæ illam persuadent, considerandis, ut alias, quæ dissuadeant, inveniatur, minùs redditur idoneus ad ipsam percipiendam.

Fortè verò huc aliquis objiciet, nullas quidem rationes ad contradicendum esse quærendas, cum scitur veritatem sibi proponi; sed quamdiu de hoc dubitatur, meritò rationes omnes in utramque partem expendi, ut quæ firmiores sint cognoscatur, atque me non æquum postulare, si meas pro veris admitti velim, antequam fuerint perspectæ, aliasque ipsis repugnantes considerari prohibeam.

Quod jure quidem diceretur si quæ ex iis, in quibus attentum & non repugnantem lectorem desidero, talia essent, ut illum possent avocare ab aliquibus aliis considerandis, in quibus vel minima esset spes plus veritatis quam in meis reperiendi; Sed cum inter illa quæ propono, summa de omnibus dubitatio continetur, nihilque magis commendem quam ut singula diligentissimè circumspiciantur, nihilque profus admittatur, nisi quod tam clarè & distinctè fuerit percipitur.

speculum ut non possimus ei non assentiri: Et è contra non alia sint, à quibus lectorum animos cupio avocare, quam ea quæ nunquam satis examinârunt, nec ab ulla firma ratione, sed à sensibus solis hauerunt, non puto quenquam credere posse, in majori se errandi periculo futurum, si ea quæ ipsi propono sola consideret, quam si ab his mentem revocet, & ad alia, quæ ipsis aliquo modo adversantur tenebrasque offundunt (hoc est, ad præjudicia sensuum) illam convertat.

Ideoque non modò meritò singularem attentionem in lectoribus meis desidero, illumque scribendi modum præ cæteris elegi, quo illam quam maxime conciliari posse putavi, & ex quo mihi persuadeo lectores plus utilitatis esse percipienturos, quam ipsimet sint animadverturi; cum è contra ex modo scribendi Synthetico plura sibi videri soleant didicisse, quam revera didicerunt. Sed etiam æquum esse existimo, ut illorum qui mecum meditari noluerint, anticipatisque suis opinionibus adhærebunt, judicia, quæ de meis ferent, prorsus recusem, & tanquam nullius momenti contemniam.

Sed quia novi quam difficile sit futurum etiam iis qui attendent, & veritatem ferio quærent, totum corpus Meditationum mearum intueri, & simul ipsarum singula membra dignoscere; quæ duo simul existimo esse faciendam, ut integer fructus ex iis capiatur, pauca quædam Synthetico stylo hîc subjungam, à quibus, ut spero, non nihil juvabuntur, modò tamen, si placet, advertant me nec tam multa hîc quam in Meditationibus complecti velle, quia multò prolixior quam in ipsis esse deberem; nec etiam ea quæ complectar accuratè esse explicaturum, partim ut brevitati studeam: & partim ne quis, hæc sufficere existimans, ipsas Meditationes, ex quibus multò plus utilitatis percipi posse mihi persuadeo, negligentius examinet.

RATIONES,

Dei Existentiam, & animæ à corpore distinctionem probantes, more Geometrico dispositæ.

DEFINITIONES.

I.

Cogitationis nomine complector illud omne, quod sic in nobis est, ut eas immediatè conscii sumus. Ita omnes voluntatis, intellectus, imaginationis & sensuum operationes sunt cogitationes. Sed addidi immediate, ad excludenda ea quæ ex iis consequuntur; ut motus voluntarius cogitationem quidem pro principio habet, sed ipse tamen non est cogitatio.

II. *Idea* nomine intelligo cujuslibet cogitationis formam illam, per cujus immediatam perceptionem ipsius ejusdem cogitationis conscius sum; adeò ut nihil

hil possim verbis exprimere intelligendo id quod dico, quin ex hoc ipso certum sit, in me esse ideam ejus quod verbis illis significatur. Atque ita non solas imagines in phantasia depictas ideas voco: imò ipsas hîc nullo modo voco ideas, quatenus sunt in phantasia corporea, hoc est, in parte aliqua cerebri depictæ, sed tantum quatenus mentem ipsam in illam cerebri partem conversam informant.

III. *Per realitatem objectivam idea* intelligo entitatem rei representatæ per ideam, quatenus est in idea; eodemque modo dici potest perfectio objectiva, vel artificium objectivum, &c. Nam quæcunque percipimus tanquam in idearum objectis, ea sunt in ipsis ideis objectivè.

IV. Eadem dicuntur esse *formaliter* in idearum objectis, quando talia sunt in ipsis, qualia illa percipimus; & *eminenter*, quando non quidem talia sunt, sed tanta, ut talium vicem supplere possint.

V. Omnis res cui inest immediatè, ut in subjecto, sive per quam existit aliquid quod percipimus, hoc est, aliqua proprietas, sive qualitas, sive attributum, cujus realis idea in nobis est, vocatur *Substantia*. Neque enim ipsius Substantiæ præcisè sumptæ aliam habemus ideam, quam quod sit res, in quâ formaliter, vel eminenter existit illud aliquid quod percipimus, sive quod est objectivè in aliqua ex nostris ideis; quia naturali lumine notum est, nullum esse posse nihili reale attributum.

VI. Substantia, cui inest immediatè cogitatio, vocatur *Mens*: loquor autem hîc de mente potius quam de anima, quoniam animæ nomen est æquivocum, & sæpe pro re corporea usurpatur.

VII. Substantia, quæ est subjectum immediatum extensionis localis, accidentium, quæ extensionem præsupponunt, & figuræ, situs, motus localis, &c. vocatur *Corpus*. An verò una & eadem substantia sit quæ vocatur Mens, & Corpus, an duæ diversæ, postea erit inquirendum.

VIII. Substantia, quam summè perfectam esse intelligimus, & in qua nihil planè concipimus, quod aliquem defectum, sive perfectionis limitationem involvat, *Deus* vocatur.

IX. Cum quid dicimus in alicujus rei natura sive conceptu contineri, idem est ac si diceremus, id de ea re verum esse, sive de ipsa posse affirmari.

X. Duæ substantiæ realiter distingui dicuntur, cum unaquæque ex ipsis absque alia potest existere.

POSTULATA.

Peto primò ut lectores advertant quam debiles sint rationes, ob quas sensibus suis hæctenus crediderunt, & quam incerta sit omnia judicia, quæ illis superstruxerunt: Idque tam diu & tam sæpe apud se revolvant, ut tandem consuetudinem acquirant non amplius ipsis nimium fidendi, hoc enim necesse judico ad æritudinem rerum Metaphysicarum percipiendam.

SECUNDO, ut considerent mentem propriam cunctaque ejus attributa, de quibus deprehendent se dubitare non posse, quamvis omnia quæ à sensibus suis unquam acceperunt, falsa esse supponant; nec prius illam considerare desistant, quam ipsam clarè percipiendi, & rebus omnibus corporeis cognitu faciliorem credendi usum sibi compararint.

TERTIO, ut propositiones per se notas, quas apud se invenient, quales sunt: *Quod idem non possit esse simul & non esse. Quod nihil nequeat esse causa efficiens ullius rei,* & similes diligenter expendant, atque ita perspicuitatem intellectus sibi à natura inditam, sed quam sensuum visa quam maximè turbare solent & obscurare, puram atque ab ipsis liberatam exercent. Hac enim ratione sequentium Axiomatum veritas ipsis facilè innotescet.

QUARTO, ut examinent ideas naturarum, in quibus multorum simul attributorum complexio continetur, qualis est natura trianguli, natura quadrati, vel alterius figuræ; Itemque natura Mentis, natura Corporis, & supra omnes natura Dei, sive entis summè perfecti. Advertantque illa omnia quæ in iis contineri percipimus, verè de ipsis posse affirmari. Ut quia in natura Trianguli continetur, ejus tres angulos æquales esse duobus rectis; & in natura Corporis sive rei extensæ continetur divisibilitas; (nullam enim rem extensam tam exiguam concipimus, quin illam saltem cogitatione dividere possimus) verum est dicere, omnis Trianguli tres angulos æquales esse duobus rectis, & omne Corpus esse divisibile.

QUINTO, ut diu multumque in natura Entis summè perfecti contemplanda immorentur: & inter cætera considerent in aliarum quidem omnium naturarum ideis existentiam possibilem, in Dei autem idea non possibilem tantum, sed omnino necessariam contineri. Ex hoc enim solo & absque ullo discursu cognoscent, Deum existere; eritque ipsis non minus per se notum, quam numerum binarium esse parem, vel ternarium impari, & similia. Nonnulla enim quibusdam per se nota sunt, quæ ab aliis non nisi per discursum intelliguntur.

SEXTO, ut perpendendo exempla claræ & distinctæ perceptionis, itemque obscuræ & confusæ, quæ in Meditationibus meis recensui, ea quæ clarè cognoscuntur ab obscuris distinguere assuescant; hoc enim facilius exemplis quam regulis addiscitur; & puto me ibi omnia hujus rei exempla vel explicuisse, vel saltem utcumque attingisse.

SEPTIMO denique, ut advertentes nullam se unquam in iis quæ clarè ceperunt falsitatem deprehendisse, nullamque è contra veritatem in obscure tantum comprehensis, nisi casu, reperisse, considerent esse à ratione plane alienum, propter sola sensuum præjudicia, vel propter hypotheses, in quibus aliquid ignoti continetur, ea quæ à puro intellectu clarè & distinctè percipiuntur in dubium revocare. Ita enim facilè sequentia Axiomata pro veris & indubitatis admittent.

mittent. Quanquam sanè pleraque ex iis potuissent melius explicari, & instar Theorematum proponi debuissent, si accuratior esse voluissem.

A X I O M A T A.

Sive Communes notiones.

I. **N**ULLA res existit, de qua non possit quæri, quanam sit causa cur existat. Hoc enim de ipso Deo quæri potest, non quod indigeat ullâ causâ ut existat, sed quia ipsa ejus naturæ immensitas est causa sive ratio, propter quam nullâ causâ indiget ad existendum.

II. Tempus præsens à proximè præcedenti non pendet, ideoque non minor causa requiritur ad rem conservandam, quam ad ipsam primùm producendam.

III. Nulla res, nec ulla rei perfectio actu existens potest habere nihil, sive rem non existentem, pro causa suæ existentia.

IV. Quidquid est realitatis sive perfectionis in aliqua re, est formaliter vel eminenter in prima & adæquata ejus causa.

V. Unde etiam sequitur, realitatem objectivam idearum nostrarum requirere causam, in quâ eadem ipsa realitas non tantum objective, sed formaliter vel eminenter contineatur. Norandumque hoc Axioma tam necessariò esse admittendum, ut ab ipso uno omnium rerum tam sensibilibum, quam insensibilibum cognitio dependeat: unde enim scimus, exempli causâ, cælum existere? an quia illud videmus? at ista visio mentem non attingit, nisi quatenus idea est, idea, inquam, menti ipsi inhærens, non autem imago in phantasia depicta; Nec ob hanc ideam possumus judicare cælum existere, nisi quia omnis idea causam suæ realitatis objectivæ habere debet realiter existentem; quam causam judicamus esse ipsum cælum, & sic de cæteris.

VI. Sunt diversi gradus realitatis, sive entitatis. Nam substantia plus habet realitatis, quam accidens vel modus; & substantia infinita quam finita; ideoque etiam plus est realitatis objectivæ in idea substantiæ, quam accidentis, & in idea substantiæ infinitæ, quam in idea finitæ.

VII. Rei cogitantis voluntas fertur, voluntariè quidem & liberè (hoc enim est de essentia voluntatis) sed nihilominus infallibiliter in bonum sibi clarè cognitum, ideoque si nòrit aliquas perfectiones quibus careat, sibi statim ipsas dabit, si sint in sua potestate.

VIII. Quod potest efficere id quod majus est, sive difficilius, potest etiam efficere id quod minus.

IX. Majus est creare vel conservare substantiam, quam attributa sive proprietates substantiæ; non autem majus est idem creare, quam conservare, ut etiam dictum est.

X. In omnis rei idea sive conceptu continetur existentia, quia nihil possumus concipere nisi sub ratione existentis; nempe continetur existentia possibilis, sive

contingens in conceptu rei limitatæ; sed necessaria & perfecta in conceptu entis summè perfecti.

PROPOSITIO I.

Dei Existentia ex sola ejus nature consideratione cognoscitur.

DEMONSTRATIO.

Idem est dicere aliquid in rei alicujus naturâ, sive conceptu contineri, ac dicere id ipsum de ea re esse verum (per def. 9.) atqui existentia necessaria in Dei conceptu continetur (per axio. 10.) ergo verum est de Deo dicere necessariam existentiam in eo esse, sive ipsum existere. Atque hic est syllogismus, de quo jam supra ad objectionem sextam: ejusque conclusio per se nota esse potest iis, qui à præjudiciis sunt liberi, ut dictum est Postulato quinto; sed quia non facile est ad tantam perspicacitatem pervenire, aliis modis idem quaeremus.

PROPOSITIO II.

Dei Existentia ex eo solo quod ejus idea sit in nobis, à posteriori demonstratur.

DEMONSTRATIO.

Realitas objectiva cujuslibet ex nostris ideis requirit causam, in qua eadem ipsa realitas non tantum objectivè, sed formaliter, vel eminenter contineatur; (per ax. 5.) habemus autem ideam Dei (per def. 2. & 8.) hujusque ideæ realitas objectiva nec formaliter, nec eminenter in nobis continetur, (per ax. 6.) nec in ullo alio præterquam in ipso Deo potest contineri, (per def. 8.) ergo hæc idea Dei, quæ in nobis est, requirit Deum pro causa, Deusque proinde existit (per ax. 3.)

PROPOSITIO III.

Dei Existentia demonstratur etiam ex eo, quod nos ipsi habentes ejus ideam existamus.

DEMONSTRATIO.

Si vim haberem me ipsum conservandi, tantò magis haberem etiam vim mihi tributa substantiæ, ego autem sum substantia, sed non habeo vim mihi dandi istas perfectiones, alioqui enim jam ipsas haberem (per ax. 7.) ergo non habeo vim me ipsum conservandi. Deinde,

Non possum existere, quin conserveo quandiu existo, sive à me ipso, si quidem habeam istam vim, sive ab alio qui illam habet, (per ax. 1. & 2.) atqui existo, & tamen non habeo vim meipsum conservandi, ut jamjam probatum est: ergo ab alio

con-

conservor. Præterea, ille à quo conservor, habet in se formaliter vel eminenter id omne quod in me est, (per ax. 4.) in me autem est perceptio multarum perfectionum quæ mihi desunt, simulque ideæ Dei, (per def. 2. & 8.) ergo est etiam in illo, à quo conservor, earundem perfectionum perceptio.

Denique, ille idem non potest habere perceptionem ullarum perfectionum, quæ ipsi desunt, sive quas in se non habeat formaliter, vel eminenter, (per ax. 7.) cum enim habeat vim me conservandi, ut jam dictum est, tantò magis haberet vim sibi ipsas dandi, si deessent, (per ax. 8. & 9.) habet autem perceptionem earum omnium quas mihi deesse, atque in solo Deo esse posse concipio, ut mox probatum est; ergo illas formaliter, vel eminenter in se habet, atque ita est Deus.

COROLLARIUM.

Creavit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt, insuperque potest efficere id omne quod clarè percipimus, prout id ipsum percipimus.

DEMONSTRATIO.

Hæc omnia clarè sequuntur ex præcedenti propositione; in ipsa enim, Deum existere, ex eo probatum est, quod debeat aliquis existere, in quo formaliter vel eminenter sint omnes perfectiones, quarum idea aliqua est in nobis: est autem in nobis idea tantæ alicujus potentæ, ut ab illo solo, in quo ipsa est, cælum & terra &c. creata sint, & alia etiam omnia, quæ à me ut possibile intelliguntur, ab eodem fieri possint: ergo simul cum Dei existentia hæc etiam omnia de ipso probata sunt.

PROPOSITIO IV.

Mens & corpus realiter distinguuntur.

DEMONSTRATIO.

Quidquid clarè percipimus, à Deo fieri potest, prout illud percipimus, (per coroll. præcedens) sed clarè percipimus mentem, hoc est, substantiam cogitantem, absque corpore, hoc est, absque substantia aliqua extensa; (per Post. 2.) & vice versa corpus absque mente: (ut facile omnes concedunt) ergo saltem per divinam potentiam mens esse potest sine corpore, & corpus sine mente.

Jam verò Substantiæ quæ esse possunt una absque alia realiter distinguuntur: (per def. 10.) atqui mens & corpus sunt Substantiæ (per def. 5, 6, & 7.) quæ una absque alia esse possint: (ut mox probatum est) ergo mens & corpus realiter distinguuntur.

Notandumque me hîc usum esse divinâ potentiâ pro medio, non quod extraordinaria aliqua vi opus sit ad mentem à corpore separandam, sed quia cum de solo Deo in præcedentibus egerim, non aliud habui quo uti possem: nec refert à qua potentia duæ res separentur, ut ipsas realiter distinctas esse cognoscantur.

OB-

OBJECTIONES TERTIÆ,

Cum responsionibus Auctoris.

Ad Meditationem primam de iis, quæ in dubium revocari possunt.

OBJECTIO PRIMA.

Satis constat ex iis, quæ dicta sunt in hac Meditatione, nullum esse *regruor*, quo somnia nostra à vigilia &ensione vera dignoscantur; & propterea phantasmata quæ vigilantes & sentientes habemus, non esse accidentia objectis externis inhaerentia; neque argumento esse, talia objecta externa omnino existere. Ideoque, si sensus nostros sine alia ratiocinatione sequamur, meritò dubitabimus, an aliquid existat, nec ne. Veritatem ergò hujus meditationis agnoscimus. Sed quoniam de eadem incertitudine sensibilibus disputavit Plato, & alii antiquorum Philosophorum; & vulgò observatur difficultas dignoscendi vigiliam ab insomniis, nolim excellentissimum Auctorem novarum speculationum illa vetera publicare.

RESPONSIO.

Dubitandi rationes, quæ hic à Philosopho admittuntur ut veræ, non à me nisi tanquam verisimiles fuere propositæ: iisque usus sum, non ut pro novis venditarem, sed partim ut lectorum animos præpararem ad res intellectuales considerandas, illasque à corporeis distinguendas, ad quod omnino necessariæ mihi videantur, partim ut ad ipsas in sequentibus Meditationibus responderem: & partim etiam ut ostenderem quàm firmæ sint veritates, quas postea propono, quandoquidem ab istis Metaphysicis dubitationibus labefactari non possunt. Itaque nullam ex earum recensione laudem quæsi; sed non puto me magis ipsas omittere potuisse, quàm medicinz scriptor morbi descriptionem, cujus curandi methodum vult docere.

OBJECTIO II.

Ad Meditationem secundam.

De natura mentis humana.

Sum res cogitans; rectè. Nam ex eo quod cogito, sive phantasma habeo, sive vigilans, sive somnians, colligitur quod sum cogitans; idem enim significant *cogito*, & *sum cogitans*. Ex eo quod sum cogitans, sequitur, *Ego sum*, quia id quod cogitat non est nihil. Sed ubi subjungit, hoc est, *mens, animus, intellectus, ratio*, oritur dubitatio. Non enim videtur recta argumentatio, dicere, *ego sum cogitans, ergo sum cogitatio*; neque, *ego sum intelligens, ergo sum intellectus*.

Nam

OBJECTIONES ET RESPONS. TERTIÆ. 31

Nam eodem modo possem dicere, *sum ambulans, ergo sum ambulatio*. Sumit ergo D. Cartesius idem esse rem intelligentem, & intellectionem, quæ est actus intelligentis; vel saltem idem esse rem intelligentem, & intellectum, qui est potentia intelligentis. Omnes tamen Philosophi distinguunt subjectum à suis facultatibus & actibus, hoc est, à suis proprietatibus & essentiis; aliud enim est ipsum *ens*, aliud est ejus *essentia*; potest ergo esse, ut res cogitans sit subjectum mentis, rationis, vel intellectus, ideoque corporeum aliquid: cujus contrarium sumitur, non probatur: est tamen hæc illatio fundamentum conclusionis, quam videtur velle D. C. stabilire.

Ibidem, *novi me existere; quæro quis sim ego quem novi: certissimum est hujus sic præcisè summi notitiam non pendere ab iis, quæ existere nondum novi*.

Certissimum est, notitiam hujus propositionis, *Ego existo*, pendere ab hac, *ego cogito*, ut rectè ipse nos docuit: sed unde nobis est notitia hujus, *Ego cogito*? certè non ab alio quàm ab hoc, quòd non possumus concipere actum quemcunque sine subjecto suo, veluti saltare sine saltante, scire sine sciente, cogitare sine cogitante.

Atque hinc videtur sequi, rem cogitantem esse corporeum quid; subjecta enim omnium actuum videntur intelligi solummodo sub ratione corporea, sive sub ratione materiæ ut ostendit ipse post in exemplo ceræ, quæ mutatis colore, duritie, figurâ, & cæteris actibus, intelligitur tamen semper eadem res, hoc est, eadem materia tot mutationibus subjecta; non autem colligitur, me cogitare per aliam cogitationem: quamvis enim aliquis cogitare potest se cogitasse (quæ cogitatio nihil aliud est quàm meminisse) tamen omnino est impossibile, cogitare se cogitare, sicut nec scire se scire, esset enim interrogatio infinita, unde scis te scire, te scire, te scire.

Quoniam igitur notitia hujus propositionis, *ego existo*, pendet à notitia hujus *ego cogito*; & notitia hujus, ex eo, quòd non possumus separare cogitationem à materia cogitante, videtur inferendum potiùs, rem cogitantem esse materiale, quàm immateriale.

RESPONSIO.

Ubi dixi, *hoc est, mens, animus, intellectus, ratio &c.* non intellexi per ista nomina solas facultates, sed res facultate cogitandi præditas, ut per duo priora vulgò intelligitur ab omnibus, & per duo posteriora frequenter: hocque tam expressè, torquæ in locis explicui, ut nullus videatur fuisse dubitandi locus.

Neque hic est paritas inter ambulationem & cogitationem; quia ambulationis summi tantum solet pro actione ipsa; cogitatio interdum pro actione, interdum pro facultate, interdum pro re in qua est facultas.

Nec dico, idem esse rem intelligentem & intellectionem, nec quidem rem intelligentem & intellectum, si sumatur intellectus pro facultate, sed tantum quando sumitur pro re ipsa quæ intelligit. Fateor autem ultro me ad rem, sive

L

Substan-

OBJECTIONES

substantiam, quam volebam exuere omnibus iis, quæ ad ipsam non pertinent, significandam, usum fuisse verbis quam maximè potui abstractis, ut contra hic Philosophus utitur vocibus quam maximè concretis, nempe materia & corporis, ad istam rem cogitantem significandam, ne patiatur ipsam à corpore divelli.

Nec vereor, ne cui videatur iste ejus modus plura simul conjungendi aptior ad veritatem inveniendam, quam meus, quo singula quammaximè possum distinguo. Sed omittamus verba, loquamur de re.

Potest, inquit, esse ut res cogitans sit corporeum aliquid; cuius contrarium sumitur, non probatur. Imò contrarium non assumi, nec ullo modo eo usus sum pro fundamento, sed plane indeterminatum. reliqui usque ad sextam Meditationem, in qua probatur.

Deinde rectè dicit, nos non posse concipere actum ullum sine subjecto suo, ut cogitationem sine re cogitante, quia id quod cogitat non est nihil: sed absque ulla ratione, & contra omnem loquendi usum, omnemque Logicam addit, hinc videri sequi rem cogitantem esse corporeum quid: subjecta enim omnium actuum intelliguntur quidem sub ratione substantiæ, vel etiam, si lubet, sub ratione materiæ (nempe Metaphysicæ) non autem idcirco sub ratione corporum.

Sed & Logici & vulgo omnes dicere solent, substantias alias esse spirituales, alias corporeas. Nec aliud probavi exemplo ceræ, nisi tantum colorem, durti-tem, figuram, non pertinere ad rationem formalem ipsius ceræ. Nec etiam de ratione formali mentis, nec quidem de ratione formali corporis, ibi egi.

Neque ad rem pertinet, quòd hic Philosophus dicat, unam cogitationem non posse esse subjectum alterius cogitationis: quis enim unquam præter ipsum hoc finxit: sed ut rem ipsam paucis explicem, certum est, cogitationem non posse esse sine re cogitante, nec omnino ullum actum, sive ullum accidens, sine substantia cui insit: Cum autem substantiam non immediatè per ipsam cognoscamus, sed per hoc tantum, quòd sit subjectum quorundam actuum, valde rationi consentaneum est, & usus jubet, ut illas substantias, quas agnoscimus esse subjecta planè diversorum actuum, sive accidentium, diversis nominibus appellemus: atque ut postea utrum illa diversa nomina res diversas, vel unam & eandem significent, examinemus. Sunt autem actus quidam quos vocamus corporeos, ut magnitudo, figura, motus, & alia omnia, quæ absque locali extensione cogitari non possunt: atque substantiam, cui illi insunt, vocamus corpus; nec fingi potest alia esse substantia, quæ sit subjectum figuræ, alia quæ sit subjectum motus localis, &c. quia omnes illi actus conveniunt sub una communi ratione extensionis: sunt deinde alii actus, quos vocamus cogitativos, ut intelligere, velle, imaginari, sentire, &c. qui omnes sub ratione communi cogitationis, sive perceptionis, sive conscientiæ conveniunt: atque substantiam, cui insunt, dicimus esse rem cogitantem, sive mentem, sive alio quovis nomine, modò ne ipsam cum substantia corporea confundamus, quoniam actus cogitativi nullam cum actibus corporeis habent.

ET RESPONSIONES TERTIÆ.

habent affinitatem, & cogitatio, quæ est ipsarum ratio communis, toto genere differt ab extensione, quæ est ratio communis aliorum. Postquam verò duos distinctos conceptus istarum substantiarum formavimus, faciliè est ex dictis in sexta Meditatione cognoscere, an una & eadem sint, an diversæ.

OBJECTIO III.

Quid ergo est quod à mea cogitatione distinguatur? quid, quod à me ipso separatum dici potest?

Fortè respondebit aliquis huic quæstioni: à me cogitatione distinguor ipse ego, qui cogito; & à me, non separatam quidem, sed diversam esse meam cogitationem, eo modo, quo (ut ante dictum est) distinguitur saltatio à saltante: quod si D. C. ostenderit idem esse eum qui intelligit, & intellectum, recidemus in modum loquendi Scholasticum; Intellectus intelligit, visus videt, voluntas vult, & per analogiam optimam, ambulatio, vel saltem facultas ambulandi, ambulabit. Quæ omnia obscura, impropria, & perspicuitate solita Domini des Cartes indignissima.

RESPONSIO.

Non nego me, qui cogito, distingui à mea cogitatione, ut rem à modo; sed ubi quæro, quid ergo est, quod à mea cogitatione distinguatur? hoc intelligo de variis cogitandi modis ibi recensitis, non de mea substantia: ubi addo, quid, quod à me ipso separatum dici possit? significo tantum, illos omnes cogitandi modos mihi inesse; nec video quid hic dubii vel obscuritatis fingi possit.

OBJECTIO IV.

Superest igitur, ut concedam, me ne imaginari quidem quid sit hæc cera, sed sola mente concipere.

Differentia magna est inter imaginari, hoc est, ideam aliquam habere, & mente concipere, hoc est, ratiocinando colligere rem aliquam esse, vel rem aliquam existere. Sed non explicuit nobis D. C. in quo differunt. Veteres quoque Peripatetici docuerunt satis clarè, non percipi substantiam sensibus, sed colligè rationibus.

Quid jam dicimus, si fortè ratiocinatio nihil aliud sit quàm copulatio & concatenatio nominum sive appellationum per verbum hoc est? unde colligimus ratione nihil omnino de Natura rerum, sed de earum appellationibus, nimirum utrum copulemus rerum nomina secundum pacta (quæ arbitrio nostro fecimus circa ipsarum significationes) vel non. Si hoc sit, sicut esse potest, ratiocinatio dependebit à nominibus, nomina ab imaginatione, & imaginatio fortè, sicut sentio, ab organorum corporeorum motu, & sic mens nihil aliud erit præterquam motus in partibus quibusdam corporis organici.

RESPONSIO.

Differentiam inter imaginationem & puræ mentis conceptum hic explicui, ut in exemplo enumerans quænam sint in cera quæ imaginamur, & quænam quæ

folam mente concipimus; sed & alibi explicui, quo pacto unam & eandem rem; puta pentagonum, aliter intelligamus, & aliter imaginemur: est autem in ratiocinatione copulatio non nominum, sed rerum nominibus significatarum; mirorque alicui contrarium venire posse in mentem. Quis enim dubitat, quin Gallus & Germanus eadem planè iisdem de rebus possint ratiocinari, cum tamen verba concipiant planè diversa? & nunquid Philosophus seipsum condemnat, cum loquitur de pactis, quæ arbitrio nostro fecimus circa verborum significationes? Si enim admittit aliquid verbis significari, quare non vult ratiocinationes nostras esse de hoc *aliquid* quod significatur potius quam de solis verbis? At certè eodem jure, quo concludit mentem esse motum, posset etiam concludere terram esse cælum, vel quidquid aliud ipsi placuerit.

OBJECTIO V.

Ad Meditationem tertiam.

DE DEO.

Quedam ex his (scilicet cogitationibus humanis) tanquam rerum imagines sunt, quibus solis propriè convenit idea nomen, ut cum hominem, vel Chimeram, vel Cælum, vel Angelum, vel Deum cogito.

Cum hominem cogito, agnosco ideam, sive imaginem constitutam ex figura, & colore, de qua possum dubitare, an sit hominis similitudo, vel non. Similiter cum cogito cælum. Cum Chimeram cogito, agnosco ideam, sive imaginem, de qua possum dubitare, an sit similitudo alicujus animalis, non existentis, sed quod existere possit, vel extiterit alio tempore, vel non.

Cæterum cogitanti Angelum obversatur animo aliquando imago flammæ, aliquando puelli formosi alati, de qua certus mihi videor esse quoddam non habet similitudinem Angeli, neque ergo esse eam Angeli ideam, sed credens esse creaturas aliquas Deo ministrantes, invisibiles, & immateriales, rei creditæ vel suppositæ nomen imponimus Angelum, cum tamen idea, sub qua Angelum imaginor, sit composita ex ideis rerum visibilium.

Eodem modo ad nomen venerandum Dei, nullam Dei habemus imaginem, sive ideam, ideoque prohibemur Deum sub imagine adorare, ne illum, qui inconcepribilis est, videamur nobis concipere.

Viderur ergò nullam esse in nobis Dei ideam; Sed sicut cæcus natus, sæpius igni admotus, & sentiens se clarè, agnosceret esse aliquid, à quo calefactus est; audiensque illud appellari ignem, concludit ignem existere, nec tamen qualis figuræ aut coloris ignis sit cognoscit, vel ullam omnino ignis ideam, vel imaginem animo obversantem habet.

Itaque homo cognoscens debere esse causam aliquam suarum imaginum, vel idearum, & causæ illius aliam causam priorem, & sic continuo, deducitur tandem ad finem, sive suppositionem alicujus causæ æternæ, quæ quia nunquam

cepit

cepit esse, causam se habere priorem non potest, necessariò aliquid æternum existere concludit; nec tamen ideam ullam habet, quam possit dicere esse ideam æterni illius; sed rem creditam, vel agnitam nominat, sive appellat Deum.

Jam quoniam ex positione hac, quod habemus ideam Dei in anima nostra, procedit D. C. ad probationem hujus Theorematis, quod Deus (id est, summè potens, sapiens, mundi creator) existat, oportuit illam ideam Dei melius explicare, & non modò inde deducere ipsius existentiam; sed etiam mundi creationem.

RESPONSIO.

Hic nomine ideæ vult tantum intelligi imagines rerum materialium in phantasia corporea depictas, quo posito facilè illi est probare; nullam Angeli, nec Dei propriam ideam esse posse; atqui ego passim ubique, ac præcipuè hoc ipso in loco, ostendo me nomen ideæ sumere pro omni eo quod immediate à mente percipitur, adeò ut cum volo, & timeo, quia simul percipio me velle, & timere, ipsa volitio, & timor inter ideas à me numerentur, ususque sum hoc nomine, quia jam tritum erat à Philosophis ad formas perceptionum mentis divinæ significandas, quamvis nullam in Deo phantasiam agnoscamus; & nullum aptius habebam. Satis autem puto me explicuisse ideam Dei pro iis, qui ad meum sensum volunt attendere; sed pro iis, qui mea verba malunt aliter quam ego intelligere, nunquam possem satis. Quod denique hic additur de mundi creatione, plane est à quæstione alienum.

OBJECTIO VI.

Alia verò (cogitationes) alias quasdam præterea formas habent, ut cum volo, cum timeo, cum affirmo, cum nego, semper quidem aliquam rem ut subiectum meæ cogitationis apprehendo. Sed aliquid etiam amplius quam istius rei similitudinem cogitatione complector, & ex his alia voluntas sive affectus, alia autem judicia appellantur.

Cum quis vult, vel timet, habet quidem imaginem rei quam timet, & actionis quam vult, sed quid amplius volens, vel timens, cogitatione complectitur, non explicatur. Et si quidem timor sit cogitatio, non video, quo modo potest esse alia, quam cogitatio rei quam quis timet. Quid enim est timor irruentis leonis aliud, quam idea irruentis leonis, & effectus (quem talis idea generat in corde) quo timens inducitur ad motum animale illum, quem vocamus fugam? Jam motus hic fugæ non est cogitatio; quare remanet non esse in timore aliam cogitationem præter illam quæ consistit in similitudine rei: idem dici posset de voluntate.

Præterea affirmatio & negatio non sunt sine voce & appellationibus, ita ut animantia bruta non possint affirmare, neque negare, ne cogitatione quidem, ideoque neque judicare; attamen cogitatio similis potest esse in homine & bestia. Nam cum affirmamus hominem currere, non habemus aliam cogitationem ab ea quam habet canis videns currentem Dominum suum: nihil igitur addit affir-

OBJECTIONES

matio vel negatio cogitationibus simplicibus, nisi forte cogitationem quod nomina, ex quibus constat affirmatio, sint nomina ejusdem rei in affirmante: quod non est complecti cogitatione plus quam rei similitudinem, vel eandem similitudinem bis.

RESPONSIO.

Per se notum est, aliud esse videre leonem & simul illum timere, quam tantum illum videre: item aliud esse videre hominem currentem, quam sibi ipsi affirmare, se illum videre, quod fit sine voce. Nihilque hic animadverto quod egeat responsione.

OBJECTIO VII.

Supereff ut examinem, qua ratione ideam istam a Deo accepi: neque enim illam sensibus hauri, nec unquam non expectanti mihi advenit, ut solent rerum sensibilibus idea, cum ipsa res externis sensuum organa occurrunt, vel occurrere videntur, nec etiam a me efficta est, nam nihil ab ea detrahere, nihil illi superaddere plane possum, ac proinde supereff ut mihi sit innata, quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius.

Si non detur Dei idea (non autem probatur dari) quemadmodum non dari videretur, tota haec collabatur disquisitio. Praeterea idea mei ipsius mihi oritur (si corpus meum spectatur) ex visione; si anima, nulla omnino animae est idea, sed ratione colligimus, esse aliquid internum corpori humano, quod ei motum impertit animale, quo sentit & movetur, atque hoc, quidquid est, sine idea vocamus animam.

RESPONSIO.

Si detur Dei idea (ut manifestum est illam dari) tota haec collabatur obiectio; cumque additur non dari animae ideam, sed ratione colligi, idem est ac si diceretur, non dari ejus imaginem in phantasia depictam, sed dari tamen illud quod ego ideam vocavi.

OBJECTIO VIII.

Aliam vero solis ideam, ex rationibus astronomicis desumptam, hoc est, ex notionibus quibusdam mihi innatis elicitam. Solis idea unica uno tempore videtur esse, sive spectetur oculis, sive ratiocinatione intelligatur esse multoties major quam videtur; Nam haec altera non est idea solis, sed collectio per argumenta, ideam solis multoties fore majorem, si multo propius spectaretur.

Verum diversis temporibus diversae possunt esse solis ideae, ut, si uno tempore nudo oculo, alio tubo optico spectetur; sed rationes Astronomiae non reddunt ideam solis majorem, vel minorem, docent potius ideam sensibilem fallacem esse.

RESPONSIO.

Hic quoque quod dicitur non esse idea solis, & tamen describitur, est idipsum quod ego ideam voco.

OBJECTIO IX.

Nam procul dubio illa idea, qua substantiam mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectiva in se continent, quam illa, quae tantum modos, sive accidentia representant. Et rursus illa, per quam summum aliquem Deum, aeternum, infinitum, omniscium, omnipotentem, rerumque omnium, quae praeter ipsum sunt, creatorem intelligo, plus profecto realitatis objectiva in se habet, quam illa, per quas finita substantia exhibentur.

Notavi sapius ante, neque Dei, neque animae dari ullam ideam: addo jam neque substantiae; substantia enim (ut quae est materia subjecta accidentibus & mutationibus) sola ratiocinatione evincitur, nec tamen concipitur, aut ideam ullam nobis exhibet; hoc si verum sit, quomodo dici potest, ideas, quae substantias mihi exhibent, majus aliquid esse, & plus habere realitatis objectivae, quam illas quae mihi exhibent accidentia? praeterea consideret denuo D. C. quid velit dicere plus realitatis; an realitas suscipit magis vel minus? vel si purat unam rem alia magis esse rem, consideret quomodo hoc possit captui nostro cum tanta perspicuitate explicari, quanta exigitur in omni demonstratione, & quanta ipse alias usus est.

RESPONSIO.

Notavi sapius, me nominare ideam idipsum quod ratione evincitur, ut & alia quae quolibet modo percipiuntur. Satisque explicui, quomodo realitas suscipiat plus & minus: ita nempe ut substantia sit magis res quam modus: atque si dentur qualitates reales, vel substantiae incompletae, sunt magis res quam modi, sed minus quam substantiae completae: ac denique si detur substantia infinita & independens, est magis res quam finita & dependens. Haecque omnia per se sunt notissima.

OBJECTIO X.

Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit, quod a me ipso non potuerit proficisci: Deo nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & a qua tum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud existat, est creatum. Quae sane omnia talia sunt, ut quo diligentius attendo, tanto minus a me solo profecta esse videantur, ideoque ex antedictis, Deum necessario existere, est concludendum.

Considerans attributa Dei, ut Dei ideam inde habeamus, & ut videamus an in illa aliquid, quod a nobis ipsis non potuerit proficisci, invenio, ni fallor, neque a nobis proficisci quae ad nomen Dei cogitamus, neque esse necessarium ut proficiscantur aliunde quam ab objectis externis: nam Dei nomine intelligo substantiam, hoc est, intelligo Deum existere (non per ideam, sed per ratiocinationem) infinitam, hoc est, quod non possum concipere, neque imaginari terminos ejus, sive partes extremas; quin adhuc possum imaginari ulteriores; ex quo sequitur

quitur, ad nomen *infiniti* non oriri ideam infinitatis divinæ, sed eorum ipsius finium, sive limitum: *Independentem*, hoc est, non concipio causam, ex qua Deus oriatur.

Ex quo patet, me aliam ideam ad nomen *independentis* non habere præter memoriam mearum idearum incipientium diversis temporibus, ideoque dependentium.

Quapropter dicere, Deum esse *independentem*, nihil aliud est, quam dicere, Deum esse ex earum rerum numero, quarum non imaginor originem; sicut dicere, Deum esse *infinitem*, idem est, ac si dicamus, eum esse in numero earum rerum, quarum non concipimus fines. Et sic omnis idea Dei excluditur: qualis enim est idea sine origine & terminis?

Summe intelligentem: quæro hinc, per quam ideam D.C. intelligit intellectiōem Dei? *Summe potentem*: item per quam ideam intelligitur potentia, quæ est rerum futurarum, hoc est non existentium?

Certe ego potentiam intelligo ex imagine sive memoria actionum præteritarum, hoc modo colligens; sic fecit, ergo sic potuit facere: ergo existens idem sic poterit iterum facere: hoc est, habet potentiam faciendi. Jam hæc omnia sunt ideæ, quæ ortæ esse possunt ab objectis externis.

Creatorem omnium quæ extant: creationis imaginem quandam mihi ipsi fingere possum ex iis quæ vidi, velut hominem nascentem, sive crescentem, velut ex puncto in figuram & magnitudinem quam nunc habet; aliam ideam ad nomen creatoris nemo habet; sed non sufficit ad probandam creationem, quod imaginari possumus, mundum esse creatum.

Ideoque, etsi demonstratum esset aliquid *infinitem*, *independens*, *summe potens*, &c. existere, non tamen sequitur, existere creatorem. Nisi quis putet rectè inferri ex eo, quod existit aliquid quod nos credimus creasse cætera omnia, ideo mundum ab eo fuisse aliquando creatum.

Præterea, ubi dicit, ideam Dei & animæ nostræ nobis innatam esse, velim scire, si animæ dormientium profundè sine insomnio cogitent; si non, non habent eo tempore ideas ullas: quare nulla idea est innata; nam quod est innatum, semper adest.

RESPONSIO.

Nihil eorum quæ Deo tribuimus, ab objectis externis tanquam ab exemplari potest esse profectum, quia nihil est in Deo simile iis, quæ sunt in rebus externis, hoc est, corporeis: quidquid autem iis dissimile cogitamus, manifestum est non ab ipsis, sed à causa istius diversitatis in cogitatione nostra proficisci.

Et quæro hinc, quo pacto iste Philosophus intellectiōem Dei à rebus externis deducat: quam autem habeam ejus ideam facilè explico, dicendo, me per ideam intelligere id omne, quod forma est alicujus perceptionis; quis enim est, qui non percipiat se aliquid intelligere? ac proinde qui non habeat istam sive ideam intel-

lectiōis,

lectiōis, quam indefinitè extendendo format ideam intellectiōis divinæ, & sic de cæteris ejus attributis?

Quoniam verò usi sumus idea Dei, quæ in nobis est, ad ejus existentiam demonstrandam, atque in hac idea tam immensa potentia continetur ut intelligamus repugnare, si Deus existat, aliquid aliud præter ipsum existere, nisi quod ab ipso sit creatum, plane sequitur ex eo, quod demonstrata sit ejus existentia, demonstratum etiam esse totum mundum, sive res omnes à Deo diversas, quæcunque existunt, ab ipso esse creatas.

Denique cum dicimus, ideam aliquam nobis esse innatam, non intelligimus illam nobis semper observari, sic enim nulla profus esset innata; sed tantum nos habere in nobis ipsis facultatem illam eliciendi.

OBJECTIO XI.

Totaque vis argumenti in eo est, quod cognoscam fieri non posse ut existam talis natura qualis sum, nempe ideam Dei in me habens, nisi revera Deus etiam existat, Deus, inquam, ille cujus idea in me est.

Quoniam ergo non est demonstratum, nos ideam Dei habere, & Christianæ religio nos obligat, credere Deum esse inconceptibilem, hoc est, ut ego opinor, cujus idea non habetur, sequitur existentiam Dei non esse demonstratam, multo minus creationem.

RESPONSIO.

Cum dicitur Deus inconceptibilis, intelligitur de conceptu adæquatè illum comprehendente: quomodo autem idea Dei habeatur, ad nauseam usque repetitum est: ac nihil omnino hinc assertur, quod demonstrationes meas convellat.

OBJECTIO XII.

Ad Meditationem quartam.

DE VERO ET FALSO.

Atque ita certè intelligo errorem, quatenus error est, non esse quid reale, sed tantummodò defectum. Nec proinde ad errandum mihi opus esse aliquâ potestate ad hunc finem à Deo tributa.

Certum est ignorantiam tantummodò esse defectum, neque opus esse facultate aliquâ positivâ ad ignorandum: sed de errore non est ita res manifesta; videntur enim lapides & inanimata errare non posse, propter hoc solum quod non habeant facultatem ratiocinandi, neque imaginandi: proinde pronum est colligere quod ad errandum opus sit facultate ratiocinandi, vel saltem imaginandi, quæ facultates sunt ambæ positivæ, tributæ, omnibus & solis errantibus.

Præterea D.C. dicit sic, *adverto illos* (scilicet meos errores) *à duabus causis simul concurrentibus dependere, nempe à facultate cognoscendi quæ in me est, & à facultate eligendi, sive ab arbitrii libertate.* Quod videtur præcedentibus contradictorium. Ubi notandum quoque arbitrii libertatem assumi sine probatione, contra opinionem Calvinistarum.

M

RE-

OBJECTIONES
RESPONSIO.

Etsi ad errandum opus sit facultate ratiocinandi (vel potius iudicandi, si-
ve affirmandi & negandi) quia nempe est ejus defectus, non ideo sequitur hunc
defectum esse realem, ut neque cæcitatem esse realem, quamvis lapides non
dicantur cæci, propter hoc solum quod non sint visus capaces. Mirorque me
nullam hæcenus rectam illationem in his objectionibus invenisse. Nihil au-
tem de libertate hic assumi, nisi quod omnes experimur in nobis, estque lu-
mine naturali notissimum; nec intelligo quam ob causam præcedentibus con-
tradictorium esse dicatur.

Etsi vero fortè multi sint, qui cum ad præordinationem Dei respiciunt, capere
non possunt, quomodo cum ipsa consistat nostra libertas, nemo tamen, cum se-
ipsum tantum respicit, non experitur unum & idem esse voluntarium & liberum.
Neque hîc locus examinandi, quanam sit ea de re opinio aliorum.

OBJECTIO XIII.

Exempli causa cum examinarem his diebus, an aliquid in mundo existet, atque
adverterem ex hoc ipso quod illud examinarem, evidenter sequi me existere, non
potui quidem non judicare quoddam clarè intelligebam verum esse; non quod ab ali-
qua vi externa fuerim ad id coactus, sed quia ex magna luce in intellectu magna
consequuta est propensio in voluntate, atque ita tanto magis spontè & libere illud
credidi, quanto minus fui ad istud ipsum indifferens.

Vox hæc, magna lux in intellectu, metaphorica est; nec igitur argumentativa:
ut quisque autem, qui dubitatione caret, talem lucem præterdit, & habet pro-
pensionem voluntatis ad affirmandum id, de quo non dubitat, non minorem, quam
qui reverà scit. Potest ergo lux hæc esse causa, quare quis obstinatè opinionem
aliquam defendat, vel teneat, sed non quod sciat veram eam esse.

Præterea non modò scire aliquid verum esse, sed & credere, vel assensum præ-
bere, aliena sunt à voluntate; nam quæ validis argumentis probantur, vel ut cre-
dibilia narrantur, volentes nolentes credimus. Verum est quod affirmare &
negare, propugnare & refellere propositiones sunt actus voluntatis, sed non ideo
sequitur assensum internum dependere à voluntate.

Non itaque satis demonstratur conclusio, quæ sequitur, atque in hoc liberi ar-
bitrii non recto usu privatio illa inest, quæ formam erroris constituit.

RESPONSIO.

Nihil ad rem attinet querere an vox, magna lux, sit argumentativa, necne,
modo sit explicativa, ut reverà est. Nemo enim nescit, per lucem in intellectu
intelligi perspicuitatem cognitionis, quam fortè non habent omnes, qui putant se
habere, sed hoc non impedit quominus valdè diversa sit ab obstinata opinione
absque evidenti perceptione concepta.

Cum autem hîc dicitur, nos rebus clarè perspectis volentes nolentes assentiri,
idem est ac si diceretur, nos bonum clarè cognitum volentes nolentes appetere:
verbum

verbum enim, volentes, in talibus non habet locum, quia implicat nos idem vel-
le & nolle.

OBJECTIO XIV.

Ad Meditationem quintam.

DE ESSENTIA RERUM MATERIALIUM.

Ut cum, exempli causa, triangulum imaginor, etsi fortè talis figura nullibi
gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit, est tamen
perfectò determinata quadam ejus natura, sive essentia, sive forma immutabilis &
æterna, quæ à me non efficta est, nec à mea mente dependet, ut patet ex eo, quod pos-
sint demonstrari varia proprietates de isto triangulo.

Si triangulum nullibi gentium existat, non intelligo quomodo naturam ali-
quam habeat; quod enim nullibi est, non est: Neque ergo habet esse, seu natu-
ram aliquam: triangulum in mente oritur ex triangulo viso, vel ex visis ficto:
cum autem semel rem (unde putamus oriri ideam trianguli) nomine trianguli
appellaverimus, quanquam perit ipsum triangulum, nomen manet. Eodem
modo si cogitatione nostra semel conceperimus, angulos trianguli omnes simul
æquari duobus rectis, & nomen hoc alterum dederimus triangulo, habent tres
angulos æquales duobus rectis. Etsi nullus angulus existeret in mundo, tamen
nomen maneret, & sempiterna erit veritas propositionis istius, triangulum est
habens tres angulos duobus rectis æquales; Sed non erit sempiterna natura trian-
guli, si fortè omne triangulum periret.

Vera similiter in æternum erit propositio, homo est animal, propter nomina
æterna, sed pereunte genere humano, non erit amplius natura humana.

Unde constat essentiam, quatenus distinguitur ab existentia, nihil aliud esse,
præter nominum copulationem per verbum, est; ideoque essentia absque exi-
stentia est commentum nostrum: & videtur esse, ut Imago hominis in animo ad
hominem, ita esse essentiam ad existentiam, vel ut hæc propositio, Socrates est
homo; ad hanc, Socrates est, vel existit; ita Socratis essentia ad ejusdem exi-
stentiam: Jam, Socrates est homo, quando Socrates non existit, significat con-
nexionem nominum tantum & est, sive esse, habet sub se Imaginem unitatis rei
duobus nominibus nominatæ.

RESPONSIO.

Nota est omnibus essentiæ ab existentia distinctio, & quæ hîc de nominibus æ-
ternis, loco conceptuum, sive idearum æternæ veritatis dicuntur, jam antè fue-
runt satis explosa.

OBJECTIO XV.

Ad Meditationem sextam.

DE RERUM MATERIALIUM EXISTENTIA.

Cum enim nullam planè facultatem mihi dederit Deus ad hoc, utrum ideæ
emit-

OBJECTIONES ET RESP. TERTIÆ.

emittantur à corporibus nec-ne, cognoscendum, sed contra magnam propensionem ad credendum illas à rebus corporeis emitti, non video quâ ratione possit intelligi ipsum non esse fallacem, si aliunde quàm à rebus corporeis emitterentur; ac proinde res corporea existunt.

Communis est opinio, non peccare medicos qui ægros decipiunt ipsorum salutis causâ: neque patres qui filios suos fallunt boni ipsorum gratiâ; neque crimen deceptionis consistere in falsitate dictorum, sed in injuria decipientium. Viderit igitur D. C. an vera sit propositio universaliter sumpta, Deus nullo casu potest nos fallere, nam si non sit vera ita universaliter, non sequitur conclusio illa, ergo res corporea existunt.

RESPONSIO.

Ad meam conclusionem non requiritur, ut nullo casu possimus falli, (admissi enim ultrò nos sæpe falli) sed ut non fallamur cum iste noster error decipiendi voluntatem in Deo testaretur, qualem in eo esse repugnat, rursusque hic est mala illatio.

OBJECTIO ULTIMA.

Nunc enim adverte permagnum esse inter utrumque (hoc est inter vigiliam & insomnium) discrimen, in eo quòd nunquam insomnia cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjungantur.

Quæro utrum sit hoc certum, quòd quis somnians se dubitare an somniet nec-ne, non possit somnians coherere suum somnium cum ideis rerum longa serie præteritarum. Si potest, ea quæ somnians videntur esse actiones vitæ suæ antæactæ, possunt censeri pro veris non minus quàm si vigilaret. Præterea quoniam, ut ipse affirmat, omnis scientiæ certitudo & veritas ab una veri Dei cognitione pendet, Atheus vel non potest colligere se vigilare ex memoria antæactæ vitæ, vel potest aliquis scire, se vigilare sine veri Dei cognitione.

RESPONSIO.

Non potest somnians ea, quæ somnians cum ideis rerum præteritarum revera connectere, quamvis somnians possit se connectere, quis enim negat dormientem falli posse? atque postea experrectus errorem suum facile dignoscet.

Potest verò Atheus colligere se vigilare ex memoria antæactæ vitæ, sed non potest scire hoc signum sufficere ut certus sit se non errare, nisi sciat, se à Deo non fallente esse creatum.

OBJECTIONES QUARTÆ,

Ad virum Clarissimum Epistola.

Noluiti, vir Clarissime, gratis me beare; summi beneficii compensationem exiges, & quidem gravem, dum ea tantura lege ingeniosissimi operis participem me fieri voluisti, ut sensus de illo meos aperirem. Dura profectò conditio, quam res pulcherrimas noscendi cupiditas extorsit, & adversus quam libentissimè reclamarem, si, ut à Præatore datur exceptio, si quid vis, aut meum, ita novam possim obtinere, si quid suadente voluptate factum est.

Quid enim vis tibi? meum de Auctore judicium non exspectas, ejus summam ingenii vim, eruditionemque singularem, quanti faciam jam pridem nôsti: non ignoras etiam quàm molestis occupationibus detinear: nec, si quid mihi tribuis amplius quàm deceat, sequitur ut ego meæ tenuitatis conscius non sim, & tamen quòd examinandum præbes, cum ingenium non vulgare, tum plurimum serenæ mentis desiderat, ut à rerum omnium exteriorum strepitu libera sibi ipsi vacet, quòd non nisi intenta meditatione, & defixo in seipsum obrutu, fieri posse satis vides. Parendum nihilominus, siquidem jubes; quidquid à me peccabitur, penes te culpa erit qui ad scribendum cogis. Quanquam verò totum hoc opus Philosophia sibi vindicare possit, quia tamen vir modestissimus ultro se Theologorum tribunali sistit, duplicem hic agam personam, proponamque primum quæ circa præcipuas de natura Mentis nostræ & de Deo quæstiones à Philosophis opponi posse mihi videbuntur, tum verò scrupulos aperiam, quos in opere universo Theologus posset offendere.

De Natura mentis humane.

Hic primum mirari subit virum Clarissimum idem pro totius suæ Philosophiæ principio statuisse, quòd statuit D. Augustinus, acerrimi vir ingenii, nec in Theologicis modo, sed etiam in Philosophicis rebus planè mirandus. Lib. enim 2. de libero arbitrio cap. 3. Alipius cum Evodio disputans, probaturusque Deum esse, Prius, inquit, abs te quæro, ut de manifestissimis capiamus exordium, utrum tu ipse sis; an tu forte metuis, ne hac in interrogatione fallaris, cum utique si non esses, falli omnino non posses, quibus similia sunt Auctoris nostri verba, sed est deceptor nescio quis summe potens, summe callidus qui de industria me semper fallit: haud dubie ego etiam sum si me fallit. Sed pergamus, & quòd potius ad rem facit, videamus quo pacto ex hoc principio confici possit, Mentem nostram à corpore esse separatam.

Dubitare possum, an corpus habeam, imò an ullum sit in rerum natura corpus, nec tamen mihi licet dubitare, quin sim, sive existam, quamdiu dubito, sive cogito. Ego igitur, qui dubito & cogito, corpus non sum, alioquin de corpore dubitando de me ipso dubitarem.

Imò etiamsi obstinata mente contendam, nullum esse omnino corpus, manet nihilominus positio, ergo aliquid sum; non sum igitur corpus: acutè sanè, sed opponet aliquis, quod etiam sibi ipsi auctor objicit, quod de corpore dubitem, vel corpus esse negem, non efficitur nullum esse corpus.

Fortassis ergo contingit, ut hac ipsa qua suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, tamen in rei veritate non differant ab eo me quem novi. Nescio, inquit, de hac re non disputo; novi me existere, quare quis sim ego ille quem novi; certissimum est hujus sic præcisè summi notitiam non pendere ab iis, quæ existere nondum novi.

Verùm cum fateatur per argumentum in methòdo propositum rem eò tantum deductam esse, ut quidquid corporeum est, excluderet à natura mentis suæ, non in ordine ad ipsam rei veritatem, sed duntaxat in ordine ad suam perceptionem (adeo ut sensus esset, se nihil planè cognoscere, quod ad essentiam suam sciret pertinere, præterquam quod esset res cogitans) patet ex hac responsione in iisdem adhuc terminis disputationem hæere, proinde integram restare quæstionem, quam se soluturum spondet, quo pacto ex eo, quòd nihil aliud ad essentiam suam pertinere cognoscat, sequatur nihil etiam aliud revera ad illam pertinere. Quod tamen ab illo præstitum esse tota Meditatione 2. ut fatear tarditatem meam, deprehendere non potui. Sed quantum conijcere possum, hujus rei probationem aggreditur in Meditatione 6. eo quòd illam dependere judicavit à clara Dei notitia, quam Meditatione 2. sibi nondum compararat; sic ergo rem istam probat.

Quoniam, inquit, scio omnia, quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse, quæta intelligo, satis est quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non referri à qua potentia id fiat ut diversa existimetur: quia ergo ex una parte clarè & distinctè habeo ideam mei ipsius, quatenus sum tantum res cogitans, non extensa, & ex alia parte distinctè ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans, certum est me à corpore meo revera esse distinctum & absque illo posse existere.

Hic paulisper subsistendum, in his enim paucis verbis totius difficultatis cardo versari mihi videtur.

Ac primum quidem, ut revera sit illius syllogismi propositio, non de quacunque etiam clara & distincta, sed tantummodo de adæquata rei cognitione intelligi debet: fatetur enim V. C. in responsione ad Theologum, sufficere distinctionem formalem, nec requiri realem, ut unum ab alio distinctè & seorsim concipiatur per abstractionem intellectus rem inadæquatè concipientis; unde in eodem loco subsumit:

Atqui

Atqui complete intelligo quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent: & vice versa intelligo mentem esse rem completam, quæ dubitat, quæ intelligit, quæ vult &c. quamvis negem in ea quidquam esse ex iis quæ in corporis idea continentur, Ergo inter corpus & mentem est distinctio realis.

Sed si quis hanc subsumtionem in dubium revocet, contendatque inadæquatam tantum esse tui conceptionem, dum te concipis tanquam rem cogitantem, non extensam; similiterque cum te concipis tanquam rem extensam, non cogitantem, videndum quomodo id in superioribus probatum sit: non enim arbitror rem istam ita clarè esse, ut tanquam principium indemonstrabile assumi debeat, non probari.

Et quidem quod ad illius primam partem attinet, quòd scilicet complete intelligas, quid sit corpus, putando tantum illud esse extensum, figuratum, mobile &c. deque illo negando ea omnia quæ ad mentis naturam pertinent, parum ad rem facit; qui enim contenderet mentem nostram esse corpoream, non ideò existimaret corpus omne mentem esse; corpus ergò se haberet ad mentem, sicut genus ad speciem: at genus potest intelligi sine specie, & de illo negando quidquid speciei proprium & peculiare est, unde vulgò Logici ajunt, negatà specie non negari genus: sic possem intelligere figuram absque eo, quòd intelligam ullam ex iis affectionibus, quæ circulo propriæ sunt: probandum ergo superest, mentem completè & adæquatè posse intelligi sine corpore.

Non aliud in toto opere idoneum video ad hanc probationem argumentum, præter illud, quod initio propositum est, *possum negare ullum esse corpus, ullam rem extensam, & tamen certum mihi est me esse, quamdiu hoc nego, seu cogito: sum ergo res cogitans, non corpus, & ad mei notitiam non pertinet corpus.*

At ex eo confici tantum video, aliquam mei notitiam parari posse absque notitia corporis, sed notitiam illam esse completam, & adæquatam, ita ut certus sim me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo, mihi nondum planè perspicuum est: Rem exemplo declarabo.

Certò noverit aliquis angulum in semicirculo rectum esse, & proinde triangulum ex illo angulo & diametro circuli rectangulum esse: dubitet verò, necdum certo deprehenderit, imò sophismate aliquo delusus neget, quadratum basis rectanguli æquale esse quadratis laterum, eadem ratione, quam vir clarissimus proponit, videtur se in falsa sua persuasionem confirmaturus: ut enim, inquit, clarè & distinctè percipio, triangulum illum esse rectangulum, dubito tamen utrum illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum; non ergò ad illius essentiam pertinet, quòd illius basis quadratum æquale sit quadratis laterum.

Deinde etiamsi negavero, quòd illius basis quadratum sit æquale quadratis laterum, certus tamen remaneo, quòd sit rectangulus, & clara distinctaque remanet in mea mente notitia, quòd unus ex illius angulis sit rectus, quo salvo, ne Deus quidem efficere possit ut non sit rectangulus. Non

Non ergo id de quo dubito, imò quo sublato ea mihi remanet idea, ad illius essentiam pertinet.

Præterea quoniam scio omnia quæ clarè & distinctè intelligo, talia a Deo fieri posse, qualia illa intelligo, satis est, quòd possim rem unam absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam, quia potest a Deo seorsim poni; at clarè & distinctè intelligo, hunc triangulum esse rectangulum, absque eo quòd intelligam quadratum illius basis æquale esse quadratis laterum, ergo saltem à Deo fieri potest triangulus rectangulus, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum.

Non video quid hîc responderi possit, nisi illum hominem clarè & distinctè non percipere triangulum rectangulum. At unde habeo me clariùs percipere naturam mentis meæ, quàm ille percipiat naturam trianguli? æquè enim certum est ille, triangulum in semicirculo habere unum angulum rectum, quæ est notio trianguli rectanguli, ac ego certus sum me existere ex eo quòd cogitem.

Quemadmodum ergo ille in eo fallitur, quòd ad illius trianguli naturam, quem clarè & distinctè novit esse Rectangulum, pertinere non arbitretur, quòd illius basis quadratum sit &c. Ita cur in eo fortasse non fallor, quòd ad mei naturam, quam certè & distinctè novi esse rem cogitantem, nihil aliud pertinere arbitrer, quàm quòd sim res cogitans? Cùm etiam fortè ad illam pertineat quòd sim res extensa.

Et profectò, inquiet aliquis, mirum non est, si dum ex eo quòd cogitem, colligo me existere, idea, quam de me hoc pacto cognito efformo, nihil aliud animo meo representant, quàm me ipsum, tanquam rem cogitantem, quippe quæ ex sola mea cogitatione desumpta sit, ut proinde ex illa idea nullum argumentum desumi posse videatur, nihil amplius ad meam essentiam pertinere, quàm quòd in ea continetur.

Accedit quòd hoc argumentum nimis probare videtur, & nos in eam Platoniam opinionem deducere (quam tamen auctor refellit) nihil corporeum ad nostram essentiam pertinere, ita ut homo sit solus animus, corpus verò non nisi vehiculum animi; unde hominem definiunt animum utentem corpore.

Quòd si respondeas, corpus non simpliciter à mei essentia excludi, sed tantummodò quatenus præcisè sum res cogitans, metuendum videtur, ne quis hanc in suspicionem veniat, num fortè notitia mei, quatenus sum res cogitans, non sit notitia alicujus entis completè & adæquatè concepti, sed tantum inadæquatè, & cum quadam abstractione intellectus.

Unde sicut Geometræ concipiunt lineam, tanquam longitudinem latitudinis expertem, & superficiem tanquam longitudinem simul & latitudinem absque profunditate, etsi nulla sit longitudo sine latitudine, nec latitudo sine profunditate: ita forsan aliquis dubitare possit, num res omnis cogitans sit etiam res extensa, sed cui tamen præter communes cum rebus aliis extensis affectiones, ut esse

esse figurabile, mobile, &c. insit peculiaris cogitandi virtus, unde fiat, ut cum hac sola virtute tanquam res cogitans, per abstractionem intellectus apprehendi possit, licet revera rei cogitanti corporis affectiones conveniant; sicut quantitas cum sola longitudine concipi potest, licet omni quantitati reipsa conveniat simul cum longitudine latitudo & profunditas.

Difficultatem auget, quòd illa cogitandi vis corporeis organis affixa videatur, cum infantibus sopita, in amentibus extincta judicari possit, quòd impii animorum carnifices potissimum urgent.

Hactenus de reali mentis nostræ à corpore distinctione. Cùm verò V. C. demonstrandam susceperit animorum immortalitatem, meritò quæri possit, an ex ea separatione evidenter sequatur; in vulgaris enim Philosophiæ principiis id minimè sequitur, cùm vulgo velint brutorum animas ab illorum corporibus esse distinctas, quæ tamen cum illis intereant.

Huc usque responsionem protuleram, & in animo erat ostendere, quomodo secundum auctoris nostri principia, quæ ex ejus Philosophandi ratione collegisse mihi videbar, ex reali mentis à corpore distinctione, illius immortalitas facillime concludatur, cum ad me perlata est nova viri clarissimi lucubratiuncula, quæ cum toti operi lucem multam affert, tum in hac parte eadem prorsus adducit ad propositam quæstionem dissolvendam, quæ eram allaturus.

Quòd verò spectat ad brutorum animas, satis insinuat aliis in locis, nullam inesse, sed tantum corpus modo quodam certo configuratum, & variis organis ita conflatum, ut operationes omnes in illo & per illud fieri possint quas videmus.

Sed vereor ut hæc persuasio in animis hominum fidem invenire possit, nisi validissimis rationibus comprobetur. Incredibile enim prima fronte apparet, quomodo fieri possit sine ullius animæ ministerio, ut lumen à lupi corpore reflexum in ovis oculos tenuissima nervorum optidorum fila moveat, & ex illa motione ad cerebrum usque pertingente spiritus animalis in nervos diffundatur, eo pacto, quo necesse est ad hoc ut ovis fugam arripiat.

Unum hic addam, quòd de imaginationis à cogitatione, sive intelligentia distinctione, & illorum majori certitudine, quæ ratione comprehendimus, quàm quæ corporeis sensibus obverfantur, Vir Cl. docet, summooperè à me probari. Jam dudum enim ab Augustino cap. 15. de animæ quantitate didici, procul abjiciendos esse qui sibi persuadent, minus esse certà quæ intelligentia cernimus, quàm quæ his corporeis oculis semper cum pituita bellum gerentibus: unde etiam ait Solil. l. 1. c. 4. sensus se in geometrico negotio quasi navim expertum esse. *Nam cum, inquit, ipsi me ad locum quo tendebam pervexerint, ubi eos dimissi, & jam in solo posui capi cogitatione ista volvere, diu mihi vestigia titubarunt: quare citius mihi videtur in terra posse navigari, quàm geometriam sensibus percipi, quamvis primò discentes aliquantum adjuvare videatur.*

OBJECTIONES QUARTÆ DE DEO.

Prioris de existentia Dei demonstrationis, quam in Meditatione Auctor explicat, duæ sunt partes; prior est, quod Deus sit, si quidem ejus idea in me sit: posterior est, quod ego habens talem ideam, non possim esse nisi à Deo.

Circa priorem partem id unum mihi non probatur, quod cum Vir. Cl. asseruisset, non nisi in judiciis, falsitatem propriè reperiri, paulò post tamen admittat ideas non formaliter quidem, sed materialiter falsas esse posse, quod ab ejus principiis dissonum mihi videtur.

Sed vereor ut in re obscurissima animi mei sensa satis dilucidè possim explicare: res exemplo clarior fiet. Si, inquit, frigus sit tantum privatio caloris, idea frigoris qua illud mihi tanquam rem positivam representat, materialiter falsa erit.

Imò si frigus sit tantum privatio, nulla poterit dari frigoris idea, quæ illud mihi tanquam rem positivam representet, & judicium hinc ab Auctore cum idea confunditur.

Quid enim est idea frigoris? frigus ipsum, quatenus est objectivè in intellectu: at si frigus sit privatio, non potest esse objectivè in intellectu per ideam, cujus esse objectivum sit ens positivum: Ergo si frigus sit tantum privatio, nunquam illius poterit esse idea positiva, & proinde nulla, quæ materialiter falsa sit.

Confirmatur eodem argumento, quo probat Vir Cl. ideam entis infiniti non posse non esse veram: nam quamvis fingi possit tale ens non existere, non tamen fingi potest ejus ideam nihil reale mihi exhibere.

Ita planè de omni idea positiva dici potest: nam quamvis fingi possit frigus, quod arbitror ideam positivam representari, non esse positivum; non tamen fingi potest, ideam positivam nihil reale & positivum mihi exhibere: cum idea positiva non dicatur secundum esse, quod habet tanquam modus cogitandi, eo enim modo omnes positivæ essent: sed ab esse objectivo quod continet, & menti nostræ exhibet: potest ergo illa idea non esse frigoris idea, sed non potest esse falsa.

Sed, inquires, eo ipso falsa est, quod non est frigoris idea; imò judicium tuum falsum, si illam judicas esse frigoris ideam: ipsa verò in te verissima. Sicut idea Dei ne materialiter quidem falsa dici debet, quamvis illam quis possit transferre ad rem quæ non sit Deus, sicut fecerunt idololatræ.

Denique illa frigoris idea, quam dicis materialiter falsam esse, quid menti tuæ exhibet? Privationem? ergo vera est; ens positivum? ergo non est frigoris idea: & præterea quæ causa illius entis positivi objectivi, unde fieri vis, ut materialiter falsa sit illa idea? Ego, inquis, quatenus a nihilo sum: Ergò esse objectivum positivum alicujus ideæ à nihilo esse potest, quod præcipua Cl. Viri fundamenta convellit.

Sed pergamus ad posteriorem demonstrationis partem, quæ quaeritur, utrum ipse habens ideam entis infiniti ab alio esse possim quam ab ente infinito, et præsertim utrum à me ipso? Contendit Vir Cl. me à me ipso esse non posse, eo quod se mihi

OBJECTIONES QUARTÆ

mihi ipse esse darem, darem etiam omnes perfectiones, quarum ideam in me esse animadverto. Sed reponit acurè Theologus: Esse à se non positivè sumi debet, sed negativè, ut sit idem quod non esse ab alio. Nunc vero, inquit, si aliquid à se est, id est non ab alio, quomodo probem istud omnia complecti & esse infinitum? jam enim non audio si dicas: si à se est, sibi facile omnia dedisset: nec enim à se est ut à causa, nec sibi ante pravius fuit, ut ante diligeret, quod esset postmodum.

Ut hoc argumentum dissolvat, contendit Vir Cl. esse à se, non negativè, sed positivè debere sumi, etiam quantum ad Deum spectat, ita ut Deus quodammodo idem præstat respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus, quod sane durum mihi videtur & falsum.

Itaque partim cum Viro Cl. consentio, partim ab illo dissentio: fateor enim non posse me à me ipso esse nisi positivè; nego verò idem de Deo dici debere, imò arbitror manifestam esse contradictionem, quod aliquid sit à se ipso positivè, & tanquam à causa: unde idem efficio quod Auctor noster, sed alià planè viâ, in hunc scilicet modum.

Ut à me ipso essem, deberem à me ipso esse positivè, & tanquam à causa; ergo fieri non potest ut à me ipso sim; hujus syllogismi propositionem probant vix rationes ex eo desumptæ, quod cum temporis partes à se mutuo sejungi possint, ex eo quod sim, non sequatur me futurum, nisi aliqua causa me quasi rursus efficiat singulis momentis.

Quod vero assumptionem attinet, illam arbitror adeo claram esse lumine naturali, ut vix probari possit, nisi nugatoriè notum probando per minus notum. Imò illius veritatem Auctor videtur agnovisse, cum aperte inficiari ausus non est: hæc enim quæso verba pensentur in responsione ad Theologum:

Non dixi, inquit, impossibile esse ut aliquid sit causa efficiens sui ipsius; est enim aperte id verum sit, quando restringitur efficientis significatio ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversa non tamen videtur in hac questione ita esse restringenda, quia lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri, ut tempore prior sit suo effectui.

Optimè quantum ad prius membrum; sed cur omissum posterius, nec additum, idem lumen naturale non dicitur ad rationem efficientis requiri, ut diversa sit à suo effectui, nisi quia per lumen ipsum naturale id asserere non licebat?

Et sane cum effectus omnis à causa dependeat, à causa esse suum accipiat, nonne clarum est, idem à se ipso dependere non posse, idem à se ipso suum esse accipere non posse?

Præterea causa omnis est effectus causa, & effectus causæ effectus, & proinde mutua est inter causam & effectum habitudo: at habitudo non nisi duorum est.

Deinde concipi sine absurditate non potest rem aliquam accipere esse, & tamen illud idem esse, habere priusquam conceperimus illud jam accepisse. At istud contingeret, si notiones causæ & effectus eidem rei respectu sui ipsius tribuere-

bueremus. Quæ est enim notio causæ? dans esse: quæ notio effectus? accipere esse. Prior est autem naturâ causæ notio, quàm notio effectus.

Jam verò concipere non possumus rem aliquam sub notione causæ ut danter esse, nisi illam concipiamus habere esse, nemo enim dat quod non habet; Ergo prius rem conciperemus, habere esse, quàm conciperemus illud eam accepisse; & tamen in eo qui accipit, prius est accipere quàm habere.

Aliter ea ratio formari potest; nemo dat quod non habet, ergo nemo potest sibi dare esse, nisi qui jam illud esse habeat: si autem jam habet, ut quid sibi illud daret?

Denique asserit lumine naturali notum esse, creationem à conservatione solâ ratione distingui; At eodem lumine naturali notum est, nil seipsum creare posse; ergo nec seipsum conservare.

Verum si à thesi generali ad hypothesin de Deo specialem descendamus, res adhuc meo iudicio manifestior erit, Deum à seipso *positive* esse non posse, sed tantum *negative*, id est, non ab alio.

Ac primum quidem id patet ex ratione quam affert V. Cl. ad probandum si corpus à se sit, debere à seipso esse *positive*. *Temporis enim, inquit, partes aliæ ab aliis non pendent, nec proinde ex eo quòd illud corpus supponatur ad hoc usque tempus à se fuisse, id est, sine causa, hoc sufficit ut etiam in posterum sit futurum, nisi aliqua potentia in eo sit ipsum continuo veluti reproducens.*

At tantum abest ut hæc ratio in ente summe perfecto sive infinito locum habere possit, quin potius contrarium ob contrarias causas evidenter deduci possit: in idea enim entis infiniti continetur, quod ejus duratio sit etiam infinita, scilicet nullis clausa limitibus, ac proinde indivisibilis, permanens, tota simul, & in qua non nisi per errorem & intellectus nostri imperfectionem concipi possit prius & posterius.

Unde manifestè sequitur concipi non posse Ens infinitum, vel per momentum existere, quin simul concipiatur & semper extitisse, & in æternum existentiam habiturum (quod Auctor ipse alicubi docet) ut proinde vanum sit querere, cur in esse perseveret.

Imò, ut frequenter docet Augustinus (quo nemo unquam post Auctores sacros dignius & sublimius de Deo locutus est) in Deo nullum est vel fuisse, vel futurum esse, sed semper esse, ut hinc evidentiùs appareat, non nisi cum absurditate queri posse, cur Deus in esse perseveret, cum hæc quæstio manifestè involvat prius & posterius, præteritum & futurum, quæ ab Entis infiniti notione excludi debent.

Præterea Deus à se esse *positive* cogitari non potest, quasi seipsum primo produxerit, fuisset enim antequam esset; sed tantum (ut sapius declarat Auctor) quia se revera conservat.

At in ens infinitum conservatio non magis cadit quàm prima productio; quid enim quæso conservatio, nisi continua quædam rei reproductio? unde conser-

vatio omnis supponit primam productionem; & propterea nomen ipsum continuationis, sicut & conservationis, potentialitatem quandam involvit; Ens autem infinitum actus est purissimus sine ulla potentialitate.

Concludamus igitur concipi non posse, Deum esse à seipso *positive*, nisi per imperfectionem nostri intellectus, Deum instar rerum creaturarum concipientis: quod magis adhuc constabit alia ratione.

Causa efficiens rei alicujus non queritur nisi ratione existentie, non vero ratione essentie; verbi gratiâ, si triangulum conspicio, causam efficientem quæram per quam factum sit ut hic triangulus existeret, sed causam efficientem sine absurditate non quæram, cur triangulus habeat tres angulos æquales duobus rectis; & id querenti non bene responderetur, per causam efficientem, sed id tantum, quia ea est natura trianguli: unde Mathematici, quia de sui objecti existentia non agunt, nihil demonstrant per efficientem & finem. An non minus est de essentia entis infiniti quod existat, imo etiam, si velis, quod in esse perseveret, quàm de essentia trianguli habere tres angulos æquales duobus rectis; ergo sicut querenti cur triangulus tres angulos æquales duobus rectis habeat, responderi non debet, per causam efficientem, sed dicendum solummodo, eam esse æternam & immutabilem trianguli naturam: ita querenti cur Deus sit, vel in esse perseveret, aulla vel in Deo, vel extra Deum causa efficiens, vel quasi causa efficiens (de re enim, non de nomine disputo) querenda est, sed id unum pro ratione asserendum, quia ea est natura entis summe perfecti.

Unde ad id, quod ait Vir Cl. dictare lumen naturæ, nullam rem existere, de qua non liceat petere cur existat, sive in ejus causam efficientem inquirere; aut si non habeat, cur illa non indigeat, postulare? Respondeo petenti, cur Deus existat, non per causam efficientem respondendum esse, sed nihil aliud, quàm quia Deus est, seu Ens infinitum: & in ejus causam efficientem inquirenti, respondendum, causa efficienti non indigere: & rursus percontanti, cur illâ non indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim solummodo causa efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.

Quamobrem corruunt quæ verbis citatis subjungit. *Adeo, inquit, ut si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga se ipsam quod est causa efficiens erga effectum, tantum abest ut inde concluderem aliquam esse causam primam, quin è contra ejus ipsius, quæ vocaretur prima, causam rursus inquirerem; & ita nunquam ad ullam omnium primam devenirem.*

Imo verò si putarem cujuscunque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse querendam, cujuscunque rei assignatæ causam ab ea diversam inquirerem, cum evidentiùs mihi sit nihil ullo modo erga seipsum esse posse, quod est causa efficiens erga effectum.

Monendus verò mihi videtur, ut hæc attentè diligenterque consideret: quia certo scio, vix ullum Theologum reperiri posse, qui non ea propositione offendatur: Quòd Deus à seipso sit *positus*, & tanquam à causa.

Unicus mihi restat scrupulus; quomodo circulus ab eo non committatur, dum ait, *non aliter nobis constare, quàm à nobis clarè & distinctè percipiuntur, vera esse, quàm quia Deus est.*

At nobis constare non potest Deum esse, nisi quia id à nobis clarè & evidenter percipitur: ergo priusquam nobis constet Deum esse, nobis constare debet verum esse quodecunque à nobis clarè & evidenter percipitur.

Addo quod exciderat, falsum mihi videri, quod pro certo affirmat Vir Cl. *nihil in se, quatenus est res cogitans, esse posse, cuius conscius non sit*; per se enim, quatenus est res cogitans, nihil aliud intelligit quàm mentem suam, quatenus à corpore distincta est. At quis non videt multa in mente esse posse, quorum mens conscia non fit? mens infantis in matris utero habet vim cogitandi, at ejus conscia non est; mitto innumera similia.

De iis quæ Theologos morari possunt.

UT rædiosum sermonem aliquando absolvam, libet hîc brevitati consulere, & res potius indicare, quàm de iis accuratiùs disputare.

PRIMUM vereor ne quosdam offendat liberior hæc Philosophandi ratio, quæ omnia revocantur in dubium: & sanè Auctor ipse fateretur in Methodo, mediocribus ingeniis hanc viam esse periculofam: fateor tamen hanc invidiam in Synopsi mitigari.

Verùm ramen haud scio, an aliquâ præfatiunculâ hæc Meditatio præmuniri debeat, qua significetur de iis rebus seriò non dubitari, sed ut iis aliquantisper sepositis, quæ vel *minimam & hyperbolicam*, ut Auctor ipse vocat alio in loco, *dubitandi occasionem* relinquunt, aliquid ita firmum & stabile reperiri possit, ut de eo ne pervicacissimo quidem liceat vel tantillum dubitare. Unde etiam fit, ut loco illorum verborum, *quòd cum Auctorem meæ originis ignorarem*, reponendum censerem, *ignorare me fingerem.*

In Meditatione 4. de Vero & Falso multas ob causas, quas longum esset recensere, vehementer optarem, ut in ipsa Meditatione, vel in Synopsi, duo significaret.

Primum est, se, dum causam erroris inquirat, de illo potissimum satagere, qui committitur in dijudicatione veri & falsi, non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali.

Cùm enim prius illud sufficiat ad Auctoris institutum & scopum: & quæ hîc dicuntur de causa erroris, in gravissimas objectiones incidant, si etiam ad posterius caput se extendant, prudentia, nisi fallor, exigat & flagitat docendi ordo, cuius Auctor noster *amanissimus* est, ut quæcunque ad rem non faciunt, & alteratio-

cationibus ansam præbere possunt, omittantur, ne dum lector de superfluis inutiliter jurgatur, à necessariorum perceptione retardetur.

Alterum quod Auctorem nostrum indicare velim, est, se, dum asserit nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè & distinctè noverimus, de iis tantum rebus agere, quæ ad disciplinas spectant, & sub intelligentiam cadunt, non verò de iis, quæ ad fidem pertinent, & ad vitam agendam: Itaque se damnare opinantium temeritatem, non prudenter credentium persuasionem.

Tria enim sunt, ut sapienter monet B. Augustinus de utilit. credendi, c. 15. *velut finitima sibi in animis hominum distinctione dignissima: Intelligere, credere, opinari.*

Intelligit, qui certâ ratione aliquid comprehendit. Credit, qui gravi aliquâ auctoritate commotus verum esse arbitratur, etiam quod certa ratione non comprehendit: opinatur, qui quod nesciat se scire existimat.

Opinari autem duas ob res turpissimum est: quòd ediscere non potest, qui sibi jam se scire persuasit, si modo illud disci potest, & per se ipsa temeritas non bene affecti animi signum est.

Quòd intelligimus igitur, debemus rationi: quòd credimus, auctoritati; quòd opinamur, errori. *Hæc dicta sunt*, ut intelligeremus nos resentia fide, illarum etiam rerum, quas nondum comprehendimus, à temeritate opinantium vindicari.

Nam qui dicunt nihil esse credendum, nisi quod discimus, id unum cavent nomen opinionationis, quòd fatendum est turpe, ac miserrimum: sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet, an quòd nescire se intelligit, credat aliquâ auctoritate commotus, profecto erroris & inhumanitatis atque superbia crimen vitabit.

Et paulò post c. 12. subjungit: *Multa possunt afferri, quibus ostendatur, nihil omnino humane societatis incolume remanere, si nihil credere statuerimus, quòd non potuerimus tenere perceptum.* Hucusque August.

Quanti momenti sit Virum Cl. hæc distinguere, ne multi hoc tempore ad impietatem proclives, illius verbis ad everfionem fidei abuti possint, ipse facilè pro sua prudentia iudicabit.

Verùm quòd maximè Theologis offendiculo fore prævideo, est, quòd secundum Viri Cl. dogmata, salva & integra remanere non posse videantur, quæ de sacrosanctis altaris mysteriis docet Ecclesia.

Fide enim cernimus ablatâ ab Eucharistico pane panis substantiâ, sola illic accidentia remanere: ea autem sunt extensio, figura, color, odor, sapor, aliaque sensiles qualitates.

Qualitates sensiles nullas esse putat Vir Cl. sed tantummodo varias corpusculorum nobis adjacentium motiones, quibus varias illas impressiones percipimus, quas deinde coloris, saporis, odoris nominibus appellamus: restant ergo figura, extensio, mobilitas. At negat Auctor facultates illas absque aliqua substantia

cui

cui insint, posse intelligi, nec proinde etiam absque illa existere: quod etiam repetit in responsione ad Theologum.

Nec agnoscit inter illas affectiones, & substantiam, distinctionem nisi formalem, quæ sufficere non videtur ut quæ sic distinguuntur, à se invicem etiam divinitus separentur.

Non dubito quin, quâ pietate est Vir Clarissimus, id attentè diligenterque perpendat, & summo sibi studio judicet incumbendum, ne cum Dei causam adversus impios agere meditatur, fidei illius auctoritate fundatæ, & cujus beneficio immortalis illam vitam, quam hominibus persuadendum suscepit, se consecuturum sperat, aliqua in re periculum creâsse videatur.

Responsio ad Quartas Objectiones.

Non potuissim optare magis perspicacem, nec simul magis officiosum scripti mei examinatore, quàm illum esse experior, cujus animadversiones ad me misisti; tam humaniter enim mecum agit, ut ipsum & mihi, & causæ favere facile percipiam, & nihilominus tam accuratè illa quæ oppugnat circumspexerit tamque intimè pervidit, ut sperem etiam in reliquis nihil ejus aciem effugisse, ac præterea tam acutè illa urget, quæ judicavit esse minus probanda, ut non verear ne quis existimet illum quicquam gratiæ causa dissimulasse: ideoque non tam moror iis quæ objecit, quàm gaudeo quòd in pluribus non adversetur.

Responsio ad primam partem, de natura mentis humana.

Non hinc morabor in gratiis Viro Clarissimo agendis, quòd me divi Augustini auctoritate adjuvârit, rationesque meas ita proposuerit, ut timere videretur, ne non satis fortes aliis apparerent.

Sed primum dicam, ubinam probare cœperim, quo pacto ex eo, quòd nihil aliud ad meam essentiam (hoc est, ad essentiam solius mentis) pertinere cognoscam, præterquam quòd sum res cogitans, sequatur nihil etiam aliud revera ad illam pertinere: nempe ubi probavi Deum existere, Deum scilicet illum, qui potest omnia, quæ ego clarè & distinctè ut possibilia cognosco.

Eti enim multa fortè in me sint, quæ nondum adverto (ut revera illo in loco supponebam me nondum advertere, mentem habere vim corpus movendi, vel illi esse substantialiter unitam;) quia tamen id quòd adverto, mihi sufficit ut cum hoc solo subsistam, certus sum me à Deo potuisse creari absque aliis quæ non adverto, atque ideo ista alia ad mentis essentiam non pertinere.

Nihil enim eorum sine quibus res aliqua esse potest, mihi videtur in ejus essentia comprehendendi, & quamvis mens sit de essentia hominis, non tamen est propriè de essentia mentis, quòd humano corpori sit unita.

Dicendum etiam est, quo sensu intelligam distinctionem realem non inferri ex ea quæ

quòd una res absque alia concipiatur, per abstractionem intellectus rem inadquatè concipientis, sed tantum ex eo quòd unaquæque res absque alia complete, sive ut res completa, intelligatur. Neque enim existimo adæquatam rei cognitionem hinc requiri, ut Vir Cl. assumit, sed in hoc differentia est, quòd ut aliqua cognitio sit adæquata, debeant in ea contineri omnes omnino proprietates, quæ sunt in re cognita: & idcirco solus est Deus, qui novit se habere cognitiones rerum omnium adæquatas.

Intellectus autem creatus, etsi fortè revera habeat rerum multarum cognitionem adæquatam, nunquam tamen potest scire, se habere, nisi peculiariter ipsi Deus revelet; ad hoc enim, ut habeat adæquatam alicujus rei cognitionem, requiritur tantum ut vis cognoscendi, quæ in ipso est, adæquet istam rem, quòd facile fieri potest: ut autem sciat se illam habere, sive Deum nihil amplius posuisse in illa re, quàm id quòd cognoscit, oportet ut suâ vi cognoscendi adæquet infinitam Dei potestatem: quòd fieri planè repugnat.

Jam verò ad cognoscendam distinctionem realem inter duas res, non requiritur ut nostra de iis cognitio sit adæquata, nisi possimus scire ipsam esse adæquatam; sed nunquam possumus hoc scire, ut mox dictum est, ergo non requiritur ut sit adæquata.

Itaque ubi dixi non sufficere quòd una absque alia intelligatur per abstractionem in intellectus rem inadquatè concipientis, non putavi inde posse inferri, ad distinctionem realem requiri cognitionem adæquatam, sed tantum cognitionem, quam nos ipsi per abstractionem intellectus non redderemus inadquatam.

Longè enim aliud est cognitionem aliquam esse planè adæquatam, quòd nunquam certò scire possumus an sit verum, nisi à Deo reveletur: & aliud eo usque esse adæquatam, ut à nobis per abstractionem intellectus inadæquatam non reddi percipiamus.

Eodemque modo cum dixi rem intelligendam esse complete, sensus non erat, intellectionem debere esse adæquatam, sed tantum rem satis debere intelligi, ut scirem esse completam.

Quòd tam ex antecedentibus, quàm ex sequentibus putabam esse manifestum; distinxeram enim paulò ante entia incompleta à completis, dixeramque requiri ut unumquodque ex iis, quæ realiter distinguuntur, tanquam ens per se & ab omni alio diversum intelligatur.

Postea verò eodem sensu, quo dixi me complete intelligere quid sit corpus, statim subjunxi, me etiam intelligere mentem esse rem completam, sumendo scilicet intelligere completè, & intelligere esse rem completam, in una & eadem significatione.

Sed hinc meritò queri potest, quidnam intelligam per rem completam, & quomodo probem sufficere ad distinctionem realem, quòd duæ res tanquam complete una absque alia intelligantur.

Itaque ad primum respondeo, me per rem completam nihil aliud intelligere, quam substantiam indutam iis formis, sive attributis, quæ sufficiunt ut ex iis agnoscam ipsam esse substantiam.

Neque enim substantias immediatè cognoscimus, ut alibi notatum est, sed tantum ex eo quod percipiamus quasdam formas, sive attributa, quæ cum alicui rei debeant inesse ut existant, rem illam cui insunt vocamus Substantiam.

Si verò postea eandem illam substantiam spoliare vellemus iis attributis, ex quibus illam agnoscamus, omnem nostram de ipsa notitiam destrueremus, atque ita verba quidem aliqua de ipsa possemus proferre, sed non quorum significationem clarè & distinctè perciperemus.

Non ignoro quasdam substantias vulgò vocari incompletas; Sed si dicantur incompletæ, quod per se solæ esse non possunt, fateor mihi contradictorium videri, ut sint substantiæ, hoc est, res per se subsistentes; & simul incompletæ, hoc est, per se subsistere non valentes. Aliter autem dici possunt substantiæ incompletæ, ita scilicet ut quatenus sunt substantiæ, nihil quidem habeant incompleti, sed tantum quatenus referuntur ad aliquam aliam substantiam, cum qua unum per se componunt.

Ita manus est substantia incompleta, cum refertur ad totum corpus, cuius est pars: sed est substantia completa, cum sola spectatur: & eodem planè modo mens & corpus sunt substantiæ incompletæ, cum referuntur ad hominem, quem componunt: sed solæ spectatæ sunt completæ.

Quemadmodum enim esse extensum, divisibile, figuratum &c. sunt formæ, sive attributa, ex quibus agnosco substantiam illam, quæ vocatur corpus; ita esse intelligentem, volentem, dubitantem &c. sunt formæ, ex quibus agnosco substantiam quæ vocatur Mens: nec minùs intelligo, substantiam esse rem completam, quam substantiam extensam.

Nec ullo modo dici potest id, quod Vir Cl. subjunxit, corpus fortè se habere ad mentem sicut genus ad speciem: etsi enim genus possit intelligi sine hac vel illa differentia specifica, non potest tamen ullo modo species sine genere cogitari.

Nam, exempli causâ, facile intelligimus figuram, nihil cogitando de circulo (quamvis ista intellectio non sit distincta, nisi ad specialem aliquam figuram referatur, nec de re completa, nisi naturam corporis comprehendat) sed nullam circuli differentiam specificam intelligimus, quin simul de figura cogitemus.

Mens autem distinctè & completè, sive quantum sufficit, ut habeatur pro re completa, percipi potest sine ulla ex iis formis, sive attributis, ex quibus agnoscamus corpus esse substantiam, ut puro me in secunda Meditatione satis ostendisse; corpusque intelligitur distinctè, atque ut res completa, sine iis quæ pertinent ad mentem.

Hic tamen urget Vir Cl. *etsi aliqua mei notitia parari possit absque notitia corporis, non tamen inde confici, notitiam illam esse completam & adequatam, ita ut cer-*

eius firmi me non falli, dum ab essentia mea corpus excludo. Remque declarat exemplo trianguli semicirculo inscripti, quem possumus clarè & distinctè intelligere esse rectangulum, quamvis ignoremus, vel etiam negemus illius basis quadratum æquale esse quadratis laterum; nec tamen inde licet inferre, dari posse triangulum, cujus basis quadratum æquale non sit quadratis laterum. Sed quantum ad hoc exemplum, multis modis differt à re proposita. Nam primò quamvis forte triangulus sumi possit in concreto pro substantia figuram habente triangularem, certè proprietas habendi quadratum basis æquale quadratis laterum non est substantia, nec proinde unumquodque ex his duobus potest intelligi, ut res completa, quemadmodum intelliguntur *Mens & Corpus*: nec quidem potest *res* vocari, eo sensu quo dixi, *satis esse quod possim unam rem* (nempe rem completam) *absque altera intelligere, &c.* ut sit manifestum ex verbis quæ sequebantur, *Praeterea invenio in me facultates, &c.* Neque enim istas facultates dixi esse *res*, sed ipsas accuratè à rebus sive substantiis distinxi. Secundo, quamvis clarè & distinctè possimus intelligere, triangulum in semicirculo esse rectangulum, absque eo quod advertamus ejus basis quadratum æquale esse quadratis laterum, non tamen ita possumus clarè intelligere, triangulum in quo basis quadratum sit æquale quadratis laterum, quin simul advertamus esse rectangulum: atqui & mentem sine corpore, & corpus sine mente clarè & distinctè percipimus. Tertio, quamvis conceptus trianguli semicirculo inscripti talis haberi possit, ut in eo æqualitas inter quadratum basis & quadrata laterum non contineatur, non potest tamen haberi talis, ut nulla proportio inter basis quadratum & quadrata laterum ad hunc triangulum pertinere intelligatur; ac proinde quamdiu ignoratur qualis sit ista proportio, nulla de eo potest negari, nisi quam clarè intelligamus ad ipsum non pertinere, quod de proportione æqualitatis nunquam potest intelligi.

Sed nihil planè in corporis conceptu includitur quod pertineat ad mentem, nihilque in conceptu mentis quod pertineat ad corpus.

Itaque quamvis dixerim *satis esse, quod possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, &c.* non ideo potest subsumi, *at clarè & distinctè intelligo hunc triangulum, &c.* Primò, quia proportio inter quadratum basis & quadrata laterum, non est res completa. Secundo, quia non clarè intelligitur ista proportio æqualitatis, nisi in triangulo rectangulo. Tertio, quia nequidem triangulus distinctè potest intelligi, si negetur proportio, quæ est inter quadrata ejus laterum & basis.

Sed jam dicendum est quo pacto ex hoc solo quod unam substantiam absque altera clarè & distinctè intelligam, certus sum unam ab alia excludi. Nempe hæc ipsa est notio *substantia*, quod per se, hoc est absque ope ullius alterius substantiæ, possit existere: nec ullus unquam qui duas substantias per duos diversos conceptus percepit, non judicavit illas esse realiter distinctas. Ideoque nisi certitudinem vulgari majorem quævissem, contentus fuisset ostendisse in secundâ Me-

ditione *Mentem*, ut rem subsistentem intelligi, quamvis nihil planè illi tribuatur, quod pertineat ad corpus; & vice versa etiam *Corpus* intelligi ut rem subsistentem, etsi nihil illi tribuatur, quod pertineat ad mentem: nihilque amplius addidissim, ad demonstrandum mentem realiter à corpore distingui: quia vulgò res omnes eodem modo se habere iudicamus in ordine ad ipsam veritatem, quo se habent in ordine ad nostram perceptionem. Sed quia inter hyperbolicas illas dubitationes, quas in prima Meditatione proposui, unà eo usque processit, ut de hoc ipso (nempe quod res juxta veritatem sint tales quales ipsas percipimus) certus esse non possem, quamdiu auctorem meæ originis ignorare me supponebam, idcirco omnia quæ de Deo & de veritate, in tertia, quarta, & quinta Meditatione scripsi, conferunt ad conclusionem de reali *mentis à corpore* distinctione, quam demum in sexta Meditatione perfeci.

Atqui, ait Vir Cl. *intelligo triangulum semicirculo inscriptum absque eo, quòd sciam ejus basis quadratum aequale esse quadratis laterum.* Imò potest quidem ille triangulus intelligi, etsi de proportione, quæ est inter quadrata ejus basis & laterum, non cogiteretur: sed non potest intelligi, ipsam de eo esse negandam. Contra verò de mente non modò intelligimus, illam esse sine corpore, sed etiam omnia illa, quæ ad corpus pertinent, de ipsa posse negari; hæc enim est natura substantialiarum, quòd sese mutuò excludant.

Neque mihi adversatur, quòd Vir Cl. adjunxit, mirum non esse, si, dum ex eo quòd cogitem, colligo me existere, idea, quam hoc pacto efformo, me tantum representet ut rem cogitantem: nam eodem modo cum naturam corporis examino, nihil prorsus in eà reperio quòd redoleat cogitationem; nullumque majus argumentum distinctionis inter duas res haberi potest, quam quòd in utramvis nos convertamus, nihil planè in ipsa deprehendamus, quòd ab altera non sit diversum.

Non etiam video quâ ratione hoc argumentum nimis probet; nihil enim minus dici potest ad ostendendum, unam rem realiter ab altera distingui, quam quòd per divinam potentiam possit ab ipsa separari. Satisque diligenter cavere mihi visus sum, ne quis ideo putaret *hominem esse solum animum utentem corpore.* Nam in eadem sexta Meditatione, in qua egi de distinctione mentis à corpore, simul etiam probavi substantialiter illi esse unitam: usque sum rationibus, quibus non memini me ullas ad idem probandum fortiores alibi legisse. Atque quemadmodum ille, qui brachium hominis diceret esse substantiam realiter à reliquo ejus corpore distinctam, non ideo negaret, illud idem ad hominis integri naturam pertinere; nec qui dicit idem brachium ad hominis integri naturam pertinere, ideo dat occasionem suspicandi, non posse illud per se subsistere; ita nec mihi videor nimium probasse ostendendo mentem absque corpore esse posse, nec etiam nimis parum dicendo illam esse corpori substantialiter unitam, quia unio illa substantialis

substantialis non impedit, quo minus clarus & distinctus solius mentis tanquam rei completæ conceptus habeatur; ideoque multum differt à conceptu superficiei, vel lineæ, quæ non ita ut res completæ possunt intelligi, nisi præter longitudinem & latitudinem etiam profunditas iis tribuatur.

Nec denique ex eo quòd *vis cogitandi sit in infantibus sopita, in amentibus non quidem extincta*, sed perturbata, putandum est illam organis corporeis ita esse affixam, ut absque iis existere non possit: ex eo enim quòd experiamur sæpe ab ipsis impediri, nullo modo sequitur ab iisdem produci; neque hoc ullâ vel minimâ ratione probari potest.

Veruntamen non inficior arctam illam mentis cum corpore conjunctionem, quam sensibus assidue experimur, in causa esse, cur realem ejus ab ipso distinctionem, non sine attentâ meditatione advertamus.

Sed meo iudicio qui frequenter ea, quæ in secunda Meditatione dicta sunt, apud se revolvunt, facile sibi persuadebunt, mentem non distingui à corpore, per solam fictionem vel abstractionem intellectus, sed ut rem distinctam cognosci, quia re vera distincta est.

Nihil respondeo ad illa, quæ de animæ immortalitate Vir Cl. hîc adjecit, quia mihi non adversantur. Sed quantum ad animas brutorum, etsi earum consideratio non sit hujus loci, nec sine totius Physicæ tractatione plura de ipsis dicere possum, quam quæ jam in dissertationis de Methodo parte quinta explicui: Ne tamen omnino nihil dicam, maxime notandum mihi videtur, nullos motus fieri posse, tam in brutorum corporibus, quam in nostris: nisi adsint omnia planè organa, sive instrumenta, quorum ope iidem etiam in machina peragi possent, aded ut nequidem in nobis ipsis mens immediatè moveat membra externa, sed dirigat tantum spiritus à corde per cerebrum in musculos fluentes, eosque ad certos motus determinet, cum ex se isti spiritus ad multas actiones diversas æquè facile applicentur. Plurimi verò ex motibus, qui in nobis fiunt, nullo pacto à mente dependent; tales sunt pulsus cordis, ciborum coctio, nutritio, respiratio dormientium, atque etiam in vigilantibus ambulatio, cantio & similia, cum fiunt animo non advertente. Cumque illi, qui ex alto decidunt, manus in terram præmittunt, ut caput tueantur, nullo sane consilio rationis id faciunt, sed tantum quia visio impendentis casus ad cerebrum usque perringsens spiritus animales in nervos mittit, eo modo quo necesse est ad hunc motum, vel mente in vitâ & tanquam in machina producendum. Cumque hoc in nobis ipsis pro certo experiamur, quid est, quòd tantopere miremur, si lumen è lupi corpore in ovis oculos reflexum, eandem habeat vim ad motum fugæ in ipsa excitandum?

Jam verò si velimus uti ratione ad dignoscendum, an aliqui brutorum motus similes sint iis, qui peraguntur in nobis ope mentis, vel iis tantum, qui à solo spirituum influxu & organorum dispositione dependent, consideranda sunt differentia

quæ inter ipsos reperiuntur, nempe illæ quas in parte quinta dissertationis de Methodo explicui; non enim alias puto inveniri; tuncque faciliè apparebit, omnes brutorum actiones iis tantùm similes esse, quæ sine ulla ope mentis à nobis fiunt. Unde concludere cogemur, nullum planè in ipsis principium motus à nobis cognosci præter solam dispositionem organorum, & continuum affluxum spirituum, qui à calore cordis sanguinem attenuantis producuntur; simulque advertemus, nihil nobis ante hac occasionem dedisse aliud ipsis affingendi, nisi tantùm quòd illa duo principia motus non distinguentes, cum prius, quod à solis spiritibus & organis dependet, in brutis, tanquam in nobis, esse videremus, aliud etiam quòd in mente sive cogitatione consistit, ipsis inesse inconsultè crederemus. Et sanè quidquid ita nobis ab ineunte ætate persuasimus, quantumvis postea falsum esse rationibus ostendatur, non tamen faciliè, nisi diu & frequenter ad rationes istas attendamus, ab opinione nostra deletur.

RESPONSIO
ad alteram partem.

DE DEO.

Hætenus argumenta Viri Cl. dissolvere ejusque impetum sustinere conatus sum; deinceps, ut ii qui cum fortioribus pugnant, non directè ipsi me opponam, sed ab ictu potiùs declinabo.

De tribus tantùm agit hac in parte quæ facile possunt admitti, prout ipse illa intelligit; sed quæ scripseram, alio sensu intellexi, qui verus etiam mihi videtur.

Primum est, quòd quædam ideæ materialiter sint falsæ, hoc est, ut ego interpretor, quod tales sint ut iudicio materiam præbeant erroris; ille verò ideam formaliter sumtas considerando nullam in iis falsitatem esse contendit.

Alterum est, quòd Deus sit à se positivè, & tanquam à causa; ubi tantùm intellexi rationem, propter quam Deus non indiget ullâ causâ efficiente ut existat, fundatam esse in re positiva, nempe in ipsamet Dei immensitate, quâ nihil magis positivum esse potest; ille verò probat Deum à se non produci, nec conservari per positivum aliquem causæ efficientis influxum: quod planè etiam affirmo.

Tertium denique est, quòd nihil in mente nostra esse possit cuius non sumus confecti; quod de operationibus intellexi, & ille de potentiis negat.

Sed ut singula diligentius exequamur, ubi ait, *si frigus sit tantum privatio, nullam posse dari ideam, que illud tanquam rem positivam representet*, manifestum est, ipsum agere tantùm de ideâ formaliter sumta. Nam cum ipsæ ideæ sint formæ quædam, nec ex materia ulla componantur, quoties considerantur quatenus aliquid representant, non materialiter, sed formaliter sumuntur; si verò speculationes intellectus, dici quidem possent materialiter illas sumi, sed tunc nullo modo veritatem vel falsitatem objectorum respicerent. Nec ideo mihi videtur illas

alio

alio sensu materialiter falsas dici posse, quàm eo, quem jam explicui; nempe sive frigus sit res positiva, sive privatio, non aliam idcirco de ipso habeo ideam, sed manet in me eadem illa quam semper habui, quamque ipsam dico mihi præbere materiam erroris, si verum sit frigus esse privationem, & non habere tantùm realitatis quàm calor; quia utramque ideam caloris & frigoris, considerando prout ambas à sensibus accepi, non possum advertere plus mihi realitatis per unam quam per alteram exhiberi.

Nec sanè iudicium cum ideâ confudi; nam in hac dixi reperiiri falsitatem materialiter: in illo verò non potest esse nisi formalis. Cum autem ait Vir Cl. *ideam frigoris esse frigus ipsum, prout est objectivè in intellectu*, distinctione arbitror opus esse; hoc enim sæpe contingit in ideis obscuris & confusis, inter quas hæc caloris & frigoris sunt numerandæ, ut ad aliud quid referantur quàm ad id cuius revera ideæ sunt. Ita si frigus sit tantùm privatio, frigoris ideam non est frigus ipsum, prout est objectivè in intellectu, sed aliud quid, quod properam pro istâ privatione sumitur; nempe est sensus quidam entis, nullam habentis existentiam extra intellectum.

Neque est par ratio de ideâ Dei, saltem de illa quæ est clara & distincta, quia dici non potest ipsam referri ad aliquid cui non sit conformis. Quantum autem ad confusas Deorum ideas quæ ab idololatriis effinguntur, non video cur non etiam materialiter falsæ dici possint, quatenus falsis ipsorum iudiciis materiam præbent. Quanquam sanè illæ quæ vel nullam, vel perexiguam iudicio dant occasionem erroris, non tam meritò materialiter falsæ dici videntur, quam quæ magnam; unas autem majorem quam alteras erroris occasionem præbere, facile est exemplis declarare. Neque enim tanta est in confusis ideis, ad arbitrium mentis effectus (quales sunt ideæ falsorum Deorum) quanta est in iis, quæ à sensibus confusæ adveniunt, ut sunt ideæ caloris & frigoris: si quidem, ut dixi, verum sit illas nihil reale exhibere. Omnium autem maxima est in ideis, quæ ab appetitu sensitivo oriuntur; ut ideam sitis in hydropico nunquid revera ipsi materiam præbet erroris, cum dat occasionem iudicandi potum sibi esse profuturum, qui tamen sit nociturus?

At petit Vir Cl. quidnam mihi exhibeat illa frigoris ideam, quàm dixi materialiter falsam esse: *Si enim, inquit, exhibet privationem, ergo vera est; si ens positivum, non est ergo frigoris ideam.* Rectè, sed propter hoc tantum illam materialiter falsam appello, quod cum sit obscura & confusa, non possum dijudicare an mihi quid exhibeat, quod extra sensum meum sit positivum necne: ideoque occasionem habeo iudicandi esse quid positivum, quamvis fortè sit tantum privatio.

Nec proinde quæri debet, *qua sit causa illius entis positivi objectivi, unde fieri a se, ut materialiter falsa sit illa ideam*, quia non ajo illam fieri materialiter falsam ab aliquo ente positivo, sed à sola obscuritate, quæ tamen ens aliquod positivum habet pro subiecto, nempe sensum ipsum.

Et quidem ens istud positivum in me esse, quatenus ego sum res vera; obscuri-

tas

tas verò, quæ sola mihi dat occasionem judicandi, istam ideam sensus frigoris, representare objectum aliquod extra me positum, quod vocetur frigus, non habet causam realem, sed inde tantum oritur, quod natura mea non sit omni ex parte perfecta.

Nequæ hoc ulla ratione fundamenta mea convellit. Vereretur autem ne forte, quia in legendis Philosophorum libris nunquam valde multum temporis impendi, non satis ipsorum loquendi modum sequutus sim, cum dixi ideas, quæ iudicio materiam præbent erroris, *materialiter* falsas esse, nisi apud primum auctorem qui mihi jam incidit in manus, vocem *materialiter* in eadem significatione sumram invenirem, nempe apud Fr. Suatem, *Metaphysicæ* disput. 9. sectione 2. numero 4.

Sed pergamus ad ea, quæ V. C. omnium maxime reprehendit, mihi autem minime omnium reprehensione digna videntur, nempe ubi dixi, *licere nobis cogitare Deum quodammodo idem præstare respectu sui ipsius, quod causa efficiens respectu sui effectus*. Hoc enim ipso negavi illud, quod viro Cl. durum videtur & falsum, nempe quod Deus sit causa efficiens sui ipsius, quia, dicendo *idem quodammodo præstare*, ostendi me non existimare idem esse: & præmittendo verba, *nobis omnino licet cogitare*, significavi me hæc tantum propter imperfectionem intellectus humani sic explicare. Sed & in reliquo scripto idem ubique confirmavi: nam statim ab initio ubi dixi, *nullam rem existere in cuius causam efficientem non liceat inquirere*: addidi, *vel si non habet, cur illa non indigeat postulare*; quæ verba satis indicant, me putasse aliquid existere, quod causa efficiente non indigeat. Quid autem tale esse potest præter Deum? dixique paulò post, *in Deo esse tantam & tam inexhaustam potentiam, ut nullius unquam ope egerit ut existeret, neque etiam nunc egeat ut conservetur, atque adeò sit quodammodo sui causa*. Ubi verbum, *sui causa*, nullo modo de efficiente potest intelligi, sed tantum quod inexhausta Dei potentia sit causa, sive ratio propter quam causam non indiget. Cumque illa inexhausta potentia, sive essentia immanitas, sit quam maxime *positiva*, idcirco dixi, rationem sive causam, ob quam Deus non indiget causam, esse *positivam*; quod idem dici non posset de ulla re infinita, quamvis in suo genere summè perfecta: Sed si diceretur esse *à se*, hoc tantum intelligi posset *negativè*, quoniam nulla ratio à positiva ejus natura desumpta afferri posset, propter quam intelligeremus, ipsam causam efficiente non indigere. Atque eodem modo in omnibus aliis locis ita contuli causam formalem, sive rationem ab essentia Dei petitam, propter quam ipse causam non indiget ut existat, neque ut conservetur, cum causa efficiente, sine qua res finitæ esse non possunt, ut ubique illam à causa efficiente esse diversam, ex ipsis meis verbis cognoscatur. Nec ullibi dixi Deum se conservare per positivum aliquem influxum, ut res create ab ipso conservantur, sed tantum immanitatem potentia, sive essentia, propter quam Conservatore non indiget, esse rem *positivam*. Itaque possum ultro admittere quæcunque à Viro Cl. afferuntur

tur

tur ad probandum, Deum non esse causam efficientem sui ipsius; neque se conservare per ullum influxum positivum, sive per sui reproductionem continuam, quod solum ex ejus rationibus efficitur. Sed, ut spero, etiam ille non negavit immanitatem illam potentia, propter quam Deus non indiget causa ut existat, esse in ipso rem *positivam*, nihilque ejusmodi quod sit *positivum* intelligi posse, in ullis aliis rebus, propter quod causam efficiente non egeant ad existendum, quod solum significare volui, cum dixi nullas res posse intelligi esse *à se* nisi *negativè*, præter unum Deum, nec quicquam amplius assumere mihi opus fuit ad difficultatem, quæ proposita erat, dissolvendam.

Sed quia tam feridè hîc monet Vir Clar. *vix ullum Theologum reperiri posse, qui non eâ propositione offendatur, quod Deus à se ipso sit positivè, & tanquam à causa*, paulò accuratius exponam, quare iste loquendi modus in hac quaestione perutilis atque etiam necessarius, & ab omni offensionis suspitione valde remotus mihi videatur.

Scio Latinos Theologos non usurpare nomen *cause* in divinis, cum agitur de processione personarum sacrosanctæ Trinitatis, illosque ubi Græci indifferenter *αἰτίον* & *ἀρχή* dixerunt, solo *principii* nomine ut maxime generali uti malle, ne cui scilicet inde occasionem dent judicandi Filium esse minorem Patre. Sed ubi nullum tale erroris periculum esse potest, nec agitur de Deo, ut trino sed tantum ut uno, non video cur nomen *cause* sit tantopere fugiendum, præsertim cum in ralem locum incidimus, ut illo uti perutile ac propemodum necessarium esse videatur.

Nulla autem major hujus nominis utilitas esse potest, quam si Dei existentia demonstranda inserviat: nullaque major necessitas quam si absque eo perspicuè demonstrari non possit.

Atqui considerationem causæ efficientis esse primum & præcipuum medium, ne dicam unicum, quod habeamus ad existentiam Dei probandam, puto omnibus esse manifestum. Illud autem accuratè persequi non possumus, nisi licentiam demus animo nostro in rerum omnium, etiam ipsius Dei causas efficientes inquirendi: quo enim jure Deum inde exciperemus, priusquam illum existere sit probatum? Quærendum igitur est, de unaquaque re, an sit *à se*, vel *ab alio*: Et quidem per hoc medium existentia Dei concludi potest, etsi non expresse explicetur, quo modo intelligendum sit, aliquid esse *à se*. Quicumque enim solius luminis naturalis ductum sequatur, sponte sibi formant hoc in loco conceptum quandam causam efficienti & formali communem, ita scilicet ut quod est *ab alio*, sit ab ipso tanquam à causa efficiente; quod autem est *à se*, sit tanquam à causa formali, hoc est, quia talem habet essentiam, ut causa efficiente non egeat; ideoque istud in Medit. meis non explicui, sed tanquam per se notum prætermisi. At cum illi qui assueti sunt judicare, nihil esse posse causam efficientem sui ipsius, illamque à causa formali accuratè distinguere, quæri vident an aliquid sit à seipso, facile fit ut de

P

sola

sola efficiente propriè dicta cogitantes, non putent illud, à se, debere intelligi tanquam à causa, sed tantummodo negative, tanquam sine causa, ita scilicet ut aliquid sit de quo non debeamus inquirere cur existat. Quæ interpretatio verbi à se si admitteretur, nulla posset ab effectibus haberi ratio ad existentiam Dei demonstrandam, ut rectè in primis objectionibus ab ipsarum Auctore probatum est, ideoque nullo modo est admittenda. Ut autem appositè ad ipsam responderetur, existimo necesse esse ostendere inter causam efficientem propriè dictam, & nullam causam esse quid intermedium, nempe positivam rei essentiam, ad quam causæ efficientis conceptus eodem modo potest extendi, quo solemus in Geometricis conceptum lineæ circularis, quam maximè ad conceptum lineæ rectæ vel conceptum polygoni rectilinei, cujus indefinitus sit numerus laterum, ad conceptum circuli extendere. Hocque non mihi viderer ullâ ratione melius explicare potuisse, quam cum dixi, *causa efficientis significationem non esse in hac questione restringendam ad illas causas, quæ sunt effectibus tempore priores, vel quæ ab ipsis sunt diversæ; tum quia esset nugatoria, cum nemo nesciat idem nec seipso prius, nec à seipso diversum esse posse; tum quia una ex his duabus conditionibus ab ejus conceptu tolli potest, & nihilominus integra notio efficientis remanere.* Nam quod non requiratur ut tempore sit prior, patet ex eo, quod non habeat rationem causæ, nisi quamdiu producit effectum, ut dictum est. Ex eo verò quod non possit alia conditio etiam tolli, debet tantum inferri non esse causam efficientem propriè dictam, quod concedo: non autem nullo modo esse causam positivam, quæ per analogiam ad efficientem referri possit, hocque tantum in re proposita requiritur: eodem enim lumine naturali quo percipio, me mihi daturum fuisse omnes perfectiones, quarum idea aliqua in me est, siquidem existentiam mihi dedissem, percipio etiam nihil sibi existentiam dare posse modo illo, ad quem causæ efficientis propriè dictæ significatio restringi solet, ita scilicet ut idem quatenus dat sibi esse, sit diversum à seipso, quatenus accipit esse, quia contradictoria sunt idem & non idem, sive diversum. Ideoque cum queritur an aliquid sibi ipsi existentiam dare possit, non aliud est intelligendum, quam si quereretur, an alicujus rei natura sive essentia sit talis, ut causâ efficiente non indigeat ad existendum: Cumque subsumitur, *si quid sit tale, illud sibi daturum esse omnes perfectiones, quarum idea aliqua in ipso est, siquidem ipsas nondum habet,* sensus est fieri non posse, quin habeat actu omnes perfectiones quas cognoscit: Quia lumine naturali percipimus, illud, cujus essentia tam immanens est, ut causa efficiente non indigeat ad existendum, hac etiam non indigere ad habendas omnes perfectiones quas cognoscit, propriamque essentiam dare ipsi eminenter illud omne, quod possumus cogitare, aliquibus aliis rebus à causa efficiente dari posse. Atque hæc verba, *si nondum habet, ipsum sibi esse daturum,* juvant tantum ad rem explicandam, quia eodem lumine naturali percipimus, illud jam non posse habere vim & voluntatem sibi dandi aliquid novi, sed ejus essentiam talem esse ut habeat

rit ab

rit ab æterno illud omne, quod jam cogitare possumus ipsum sibi daturum esse, si nondum haberet. Atqui nihilominus isti omnes modi loquendi à causæ efficientis analogia petiri pernecessarii sunt ad lumen naturale ita dirigendum, ut ista perspicuè advertamus: eodem planè modo, quo nonnulla de Sphæra, & aliis figuris curvilineis ex comparatione cum figuris rectilineis apud Archimedes demonstrantur, quæ vix aliter intelligi potuissent. Et quemadmodum istiusmodi demonstrationes non improbantur, etsi sphæra in illis instar polyedri sit consideranda; ita non puto me hoc in loco posse reprehendi, quòd analogiâ causæ efficientis usus sim ad ea, quæ ad causam formalem, hoc est, ad ipsammet Dei essentiam pertinent, explicanda. Nec ullum hac in parte erroris periculum timeri potest, quoniam id unicum quod causæ efficientis proprium est, atque ad formalem non potest extendi, manifestam contradictionem involvit, ideoque à nemine credi posset, nempe quod aliquid sit à seipso diversum, sive idem simul & non idem.

Notandumque est causæ dignitatem sic à nobis Deo fuisse attributam, ut nulla effectus indignitas in ipso inde sequeretur: nam quemadmodum Theologi cum dicunt patrem esse principium filii, non ideo concedunt filium esse principium; ita quamvis admiserim Deum dici quodammodo posse sui causam, nulli tamen illum eodem modo sui effectum nominavi, quia scilicet effectus ad efficientem præcipuè solet referri, & illâ esse ignobilior, quamvis sæpe sit nobilior aliis causis.

Cum autem integram rei essentiam pro causa formali hinc sumo, Aristotelis vestigia tantum sequor: nam lib. 2. anal. post. c. 11. causa materiali prætermittit primam nominat *αὐτῆς τὸ τὴν οὐσίαν*, sive, ut vulgo vertunt Latini Philosophi, *causam formalem*, illam quam ad omnes omnium rerum essentias extendit, quia nempe ibi non agit de causis compositi physici, ut neque ego etiam hinc; sed generalius de causis ex quibus aliqua cognitio peti possit.

Quòd verò fieri vix potuerit in re propositâ ut à causa nomine Deo tribuendo abstinerem, vel ex eo potest probari, quòd cum Vir Cl. alia via idem quod ego efficere conatus sit, non tamen id ullo modo præstiterit saltem quantum mihi videretur. Nam postquam multis verbis ostendit, Deum non esse causam efficientem sui ipsius, quia requiritur ad rationem efficientis ut diversa sit à suo effectu; Item non esse à se positivè, intelligendo per verbum positivè, positivum causæ influxum; itemque seipsum revera non conservare, sumendo *conservationem* pro continua rei productione; quæ omnia lubens admitto; rursus probare contendit, Deum non dici debere causam efficientem sui ipsius, quia, inquit, *causa efficiens rei alicujus non queritur, nisi ratione existentia: neutriquam verò ratione essentia: at non minus est de essentia entis infiniti quòd existat, quam de essentia trianguli habere tres angulos aequales duobus rectis: ergo non magis per efficientem est respondendum, cum queritur cur Deus existat, quam cum queritur cur tres anguli*

P 2

guli

guli trianguli sint aequales duobus rectis. Qui syllogismus facile in illum potest retorqueri hoc pacto: etsi non quærat^r efficiens ratione essentia, quæri tamen potest ratione existentia; at in Deo non distinguitur essentia ab existentia, ergo de Deo quæri potest efficiens.

Sed ut hæc duo simul concilientur, dici debet quærenti, cur Deus existat, non quidem esse respondendum per causam efficientem propriè dictam, sed tantum per ipsam rei essentiam, sive causam formalem, quæ propter hoc ipsum quod in Deo existentia non distinguatur ab essentia, magnam habet analogiam cum efficiente, ideoque quasi causa efficiens vocari potest.

Denique addit, *in Dei causam efficientem inquirenti respondendum esse, illum eam non indigere; & rursus percontanti, cum illa non indigeat, respondendum, quia ens infinitum est, cujus existentia est sua essentia: ea enim tantummodo causa efficienti indigere, in quibus existentiam actualem ab essentia distinguere licet.* Ex quibus ait corruere id, quod dixeram, nempe si putarem nullam rem idem quodammodo esse posse erga seipsam, quod causa efficiens erga effectum, nunquam me, in causas rerum inquirendo, ad ullam omnium primam deveniturum; quod tamen nec corruere, nec ullo modo concuti vel affirmari mihi videtur; & præcipua vis non modò meæ, sed & omnium omnino demonstrationum, quæ afferri possunt, ad existentiam Dei ab effectibus probandam, ab eo dependet: Nullam autem Theologi ferre omnes nisi ab effectibus afferri posse contendunt. Itaque tantum abest, ut demonstrationem de Deo illustret, cum analogiam causæ efficientis illi erga seipsum tribui non permittit, quin potius ab illa intelligenda lectores avertit, præcipuè in fine, ubi concludit, *si putaret in cuiusque rei causam efficientem, vel quasi efficientem esse inquirendum, se cuiuscunque rei causam ab ea re diversam quesiturum.* Quomodo enim ii, qui Deum nondum nôrunt, in causam aliarum rerum efficientem inquirerent, ut hoc pacto ad Dei cognitionem devenirent, nisi putarent cujusque rei causam efficientem posse inquireri? Et quomodo tandem in Deo ut causa prima finem quærendi facerent, si putarent cujusque rei causam ab ea re diversam esse quærendam?

Certè idem fecisse mihi videtur Vir Cl. hac in parte, ac si postquam Archimedes loquens de iis, quæ de sphaera per analogiam ad figuras rectilineas sphaera inscriptas demonstravit, dixisset, si putarem sphaeram pro figura rectilinea infinitorum laterum sumi non posse, nullam vim isti demonstrationi tribuerem, sed quia non de sphaera ut figura curvilinea, sed tantum de ipsa ut figura rectilinea infinitorum laterum rectè procedit. Si, inquam, Vir Cl. nolens sphaeram ita nominari, & tamen Archimedis demonstrationem cupiens retinere diceret, si putarem id, quod ibi concluditur, de figura rectilinea infinitorum laterum esse intelligendum, id ipsum de sphaera non admitterem, quia mihi certum & compertum est, sphaeram nullo modo esse figuram rectilineam. Quibus sanè verbis non idem quod Archimedes

chimedes efficeret, sed contra profus, ab ejus demonstratione rectè intelligenda, seipsum aliosve avocaret.

Hæc verò paulò prolixius hîc persequutus sum, quàm res fortè postulabat, ut ostendam summæ mihi curæ esse, cavere ne vel minimum quid in meis scriptis reperiat^r, quod merito Theologi reprehendant.

Denique quòd circulum non commiserim, cum dixi, non aliter nobis constare, quæ clarè & distinctè percipiuntur vera esse, quàm quia Deus est: & nobis non constare Deum esse, nisi quia id clarè percipitur, jam satis in responsione ad secundas Objectiones numero 3. & 4. explicui, distinguendo scilicet id, quod re ipsa clarè percipimus, ab eo, quod recordamur nos antea clarè percepisse. Primum enim nobis constat Deum existere, quoniam ad rationes quæ id probant attendimus; postea verò sufficit, ut recordemur nos aliquam rem clarè percepisse, ut ipsam veram esse simus certi, quod non sufficeret nisi Deum esse, & non fallere sciremus.

Quòd autem nihil in mente, quatenus est res cogitans, esse possit, cujus non sit conscia, per se notum mihi videtur, quia nihil in illa sic spectata esse intelligimus, quòd non sit cogitatio, vel è cogitatione dependens, alioqui enim ad mentem, quatenus est res cogitans, non pertineret; nec ulla potest in nobis esse cogitatio, cujus eodem illo momento quo in nobis est, conscii non simus. Quamobrem non dubito, quin mens statim atque infantis corpori infusa est, incipiat cogitare, simulque sibi suæ cogitationis conscia sit, etsi postea ejus rei non recordetur, quia species istarum cogitationum memoriæ non inhaerent.

Sed norandum est actuum quidem, sive operationum nostræ mentis nos semper actu conscios esse, facultatum, sive potentiarum non semper nisi potentia; ita scilicet ut cum ad utendum aliqua facultate nos accingimus, statim, si facultas illa sit in mente, fiamus ejus actu conscii, atque idèò negare possumus esse in mente, si ejus conscii fieri nequeamus.

Ad ea quæ Theologos morari possunt.

Opposui me primis Viri Cl. rationibus, a secundis declinavi: jam iis quæ sequuntur planè assentior, præterquam ultimæ, de qua spero me non difficulter effecturum, ut ipse mihi assentiatur.

Itaque quòd ea, quæ in prima Meditatione atque etiam in reliquis continentur, ad omnium ingeniorum captum non sint accommodata, planè concedo, idque ubicunque sese obtulit occasio testatus sum, atque in posterum testabor. Et hæc unica fuit causa, cur eadem in dissertatione de Methodo, quæ Gallicè scripta erat, non tractarim, sed ad has Meditationes, quas à solis ingeniosis & doctis legendas esse præmonui, reservarim. Neque dici debet rectius me facturum fuisse, si abstinuissem ab iis scribendis, à quibus legendis permulti debeant abstinere:

ram necessaria enim existimo, ut sine ipsis nihil unquam firmum & stabile in Philosophia statui posse mihi persuadeam. Et quamvis ignis & ferrum ab imprudentibus aut pueris sine periculo non tractentur, quia tamen utilia sunt ad vitam, nemo est qui putet idcirco ipsis esse carendum.

Quod verò in quarta Meditatione tantum egerim de errore, qui *committitur in diiunctione veri & falsi*: non autem de illo qui contingit in persecutione boni & mali, quodque ea quæ ad fidem pertinent, atque ad vitam agendam semper exceperim, cum asserui, nulli nos rei assentiri debere, nisi quam clarè cognoscamus, totius scripti mei contextus ostendit, & expresse etiam in responsione ad secundas Objectiones numero 5. explicui, nec non & in Synopsi præmonui; ut ita quantum Viri Cl. iudicio tribuam, & quàm accepta mihi sint ejus consilia, declararem.

Supereft sacramentum Eucharistiæ, cum quo iudicat Vir Cl. meas opiniones non convenire, quia, inquit, *fide credimus ablata ab Eucharistico pane panis substantia, sola illic accidentia remanere*: putat autem *me nulla accidentia realia admittere*, sed tantum modos, quia *absque alia substantia*, cui insunt, non possunt intelligi, *nec proinde etiam absque illa existere*. Quam objectionem per facile possem eludere, dicendo me nunquam hæcenus accidentia realia negasse; nam quamvis ipsis in Dioptrica, & Meteoris non usus sim ad ea de quibus agebam explicanda, dixi tamen expressis verbis in Meteoris p. 164. me illa non negare. In his verò Meditationibus supposui quidem ipsa nondum à me cognosci, sed non idcirco nulla esse; modus enim scribendi analyticus, quem sequutus sum, id patitur ut quædam interdum supponantur, quæ nondum sint satis explorata, ut patuit in prima Meditatione, in qua multa assumeram, quæ deinde in sequentibus refutavi. Nec sanè hîc quicquam de natura accidentium volui stabilire, sed ea tantum, quæ de ipsis, tanquam primâ fronte, apparuerunt, proposui. Ac denique ex eo quod dixerim, modos absque aliqua substantia cui insunt non posse intelligi, non debet inferri, me negasse illos absque ipsa per divinam potentiam poni posse, quia planè affirmo, & credo Deum multa posse efficere, quæ nos intelligere non possumus.

Sed ut hîc agam liberalius, non dissimulabo me mihi persuadere, nihil planè aliud esse, à quo sensus nostri afficiantur præter solam illam superficiem, quæ est terminus dimensionum ejus corporis quod sentitur: in sola enim superficie fit contactus; & nullum sensum affici nisi per contractum, non ego solus, sed ferè omnes Philosophi cum ipso Aristotele affirmant: ita ut, exempli causa, panis, vel vinum non sentiat, nisi quatenus ejus superficies, vel immediatè à sensu organo, vel mediante aère, aliisve corporibus, ut ego iudico, vel, ut ajunt plerique Philosophi, mediantibus speciebus intentionalibus attingitur.

Notandum autem est, istam superficiem non ex sola corporum figura externa quâ digitus tractatur esse æstimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos

exiguos meatus, qui inter pulvisculos farinae, ex quibus panis conflatus est, atque inter particulas spiritus, aquæ, aceti & fecum, seu tartari, ex quorum mistura vinum constat, itemque inter reliquorum corporum minutias reperiuntur. Nam sanè particula ista, cum diversas habeant figuras & motus, nunquam tam aptè jungi possunt, quin multa inter ipsas spatia relinquuntur, quæ vacua non sunt, sed vel aère, vel alia materiâ repleta; ut ad oculum videmus in pane spatia ejusmodi satis magna, quæ non modo aère, sed etiam aquâ, vel vino, aliisve liquoribus impleri possunt: cumque panis maneat semper ipse idem, quamvis aër aliave materia ejus poris contenta mutetur, patet ista ad ejus substantiam non pertinere: ideoque ipsius superficiem non eam esse, quæ brevissimo ambitu integrum cingit, sed eam, quæ singulis ejus particulis est immediatè circumposita.

Notandum etiam est hanc superficiem non modò totam moveri, cum totus panis ex eo loco in alium transfertur, sed etiam moveri ex parte, cum aliqua panis particula ab aère aliisve corporibus ejus poros ingredientibus agitantur: adeò ut si quæ corpora talis sint naturæ, ut vel aliqua vel omnes eorum partes assidue moveantur (quod de plerisque partibus panis, & de omnibus vini, verum existimo) intelligenda etiam sit ipsorum superficies in continuo quodam motu esse.

Notandum denique per superficiem panis, aut vini, alteriusve corporis, non hîc intelligi partem ullam substantiæ, nec quidem quantitatis ejusdem corporis, nec etiam partem corporum circumjacentium, sed tantummodo terminum illum qui medius esse concipitur inter singulas ejus particulas, & corpora ipsas ambientia, quique nullam planè habet entitatem, nisi modalem.

Jam verò, cum in hoc solo termino contactus fiat, & nihil nisi per contactum sentiat, manifestum est ex hoc uno quòd dicantur panis & vini substantiæ in aliejus alterius rei substantiam ita mutari, ut hæc nova substantia sub quibus alia prius erant, sive in eodem præcise loco existat, in quo panis & vinum prius existebant; vel potiùs (quia eorum termini assidue moventur) in quo jam existerent si adessent; sequi necessariò novam illam substantiam eodem planè modo sensus omnes nostros afficere debere, quo panis & vinum illos afficerent, si nulla transubstantiatio facta esset.

Docet autem Ecclesia in Concilio Tridentino, sess. 13. can. 2. & 4. *conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, manente duntaxat specie panis*. Ubi non video quidnam possit intelligi per speciem panis, præter illam superficiem, quæ media est inter singulas ejus particulas, & corpora ipsa ambientia. Ut enim jam dictum est, in hac sola superficie fit contactus; &, fatente ipso Aristotele, non modò sensus ille, qui specialiter tactus vocatur, sed & alii sensus tactu sentiunt. lib. 3. de anima cap. 13. *καὶ τὰ ἄλλα αἰσθητικὰ ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς*. Et nemo est, qui putet hîc per speciem aliud intelligi, quàm præcise id, quod requiritur ad sensus afficiendos. Et nemo etiam est, qui credat conversionem panis in Christi corpus, quin simul putet hoc Christi corpus, sub eadem accu-

rate superficie contineri, sub qua contineretur panis, si adesset. Etiam si tamen ibi non sit tanquam propriè in loco, sed sacramentaliter, & eà existendi ratione, quam *esi verbu exprimerè vix possumus, possibilem tamen esse DEO, cogitatione per fidem illustratâ assequi possumus, & constantissimè credere debemus.* Quæ omnia tam commodè ac tam rectè per mea principia explicantur, ut non modo nihil hîc habeam, quod verear ne orthodoxis Theologis offendiculo sit futurum, sed contrâ potius magnam me ab ipsis gratiam initurum esse confidam, quòd eas in Physica proponam opiniones, quæ longè melius quàm vulgares cum Theologia consentiant. Nam tanè nullibi unquam, saltem quod sciam, docuit Ecclesia, species panis & vini, remanentes in Sacramento Eucharistiæ, esse accidentia quædam realia, quæ, sublata substantiâ, cui inhærebant, miraculosè sola subsistant.

Sed cum fortè primi Theologi, qui hanc quæstionem Philosophico more explicare conati sunt, tam firmiter sibi persuaderent, accidentia illa quæ sensus movent esse quid reale à substantia diversum, ut ne adverterent quidem ea de re posse unquam dubitari: sine ullo examine ac sine iusta ratione supposuerunt, species panis esse accidentia ejusmodi realia: totique deinde in eo fuerunt ut explicarent, quomodo ipsa sine subiecto esse possint. Qua in re tot difficultates invenerunt, ut vel ex hoc uno (quemadmodum viatores cum fortè ad salebras & loca nullo modo pervia devenerunt) se à vero itinere deflexisse judicare debuissent. In primis enim non videntur sibi constare, saltem ii qui omnem sensuum perceptionem per contactum fieri concedunt, cum in objectis aliquid aliud, quàm ipsorum superficies variè dispositas, ad movendos sensus requiri supponunt: quia per se notum est ad contactum solam superficiem sufficere; Si qui verò id non concedant, nihil ea de re afferre possunt, quod ullam habeat speciem veritatis. Deinde non potest humana mens cogitare, accidentia panis esse realia & tamen absque ejus substantia existere, quin simul illa per modum substantiæ concipiat: Adeo ut implicare videatur ut tota panis substantia mutetur, quemadmodum credit Ecclesia; & interim ut aliquid reale, quod prius erat in pane, remaneat: quia nihil reale potest intelligi remanere, nisi quod subsistat, & quamvis verbo vocetur accidens, concipiatur tamen ut substantia. Ideoque in re idem est ac si diceretur, totam quidem panis substantiam mutari, sed tamen illam ejus substantiæ partem quæ vocatur accidens reale remanere: quod si non in verbis, certè in conceptu, contradictionem involvit. Atque hæc præcipua ratio esse videtur, ob quam nonnulli hæc in parte ab Ecclesia Romana dissenserunt. Quis autem neget, ubi liberum est, & nulla ratio, nec Theologica, nec quidem Philosophica, cogit nos ad aliquas opiniones amplectendas, quin illæ potissimum sint eligendæ, quæ nullam aliis occasionem nec prætextum dare possint à veritate fidei deslectendi: quod autem opinio, quæ realia ponit accidentia, cum Theologicis rationibus non conveniat, puto hîc satis perspicuè ostendi; quodque Philosophicis planè adveseretur, spero me

me in summa Philosophiæ, quam jam habeo in manibus, clarè esse demonstraturum; ibique quo pacto color, sapor, gravitas, & reliqua omnia quæ sensus movent, à sola extrema corporum superficie dependeant, ostendam. Denique non possunt accidentia realia supponi, quin miraculo transubstantiationis, quod solum ex verbis consecrationis concludi potest, aliud novum, & quidem incomprehensibile, gratis addatur, per quod accidentia ista realia absque panis substantia ita existant, ut ipsa interim non fiant substantiæ: quod non modo pugnat contra humanam rationem, sed etiam contra axioma Theologorum, qui dicunt, verba ista consecrationis nihil efficere nisi suum significatum; & quæ per rationem naturalem possunt explicari, miraculo nolunt adscribi. Quæ omnes difficultates per meam hujus rei explicationem planè tolluntur: nam tantum abest ut juxta ipsam opus sit aliquo miraculo ad conservanda accidentia post sublata substantiam; quin potius sine novo miraculo (per quod scilicet dimensiones mutantur) tolli non possint. Hocque aliquando contigisse memoriæ proditum est, cum loco panis consecrati caro, vel puer, in manibus sacerdotis apparuit: Non enim id unquam per miraculi cessationem, sed omnino per novum miraculum accidisse creditum est. Præterea nihil est incomprehensibile aut difficile in eo, quòd Deus creator omnium possit unam substantiam in aliam mutare, quodque hæc posterior substantia sub eadem planè superficie remaneat, sub qua prior continebatur. Nec etiam quicquam rationi magis consentaneum dici potest, nec vulgo apud Philosophos magis receptum, quàm non modo omnem sensum, sed generaliter omnem corporis in corpus actionem fieri per contactum, huncque contactum in sola superficie esse posse: unde sequitur evidentè eandem superficiem, quantumvis substantia, quæ sub ea est, mutetur, eodem semper modo agere ac pati debere.

Quapropter, si verum hîc sine invidia scribere licet, ausim sperare venturum tempus aliquando, quo illa opinio quæ ponit accidentia realia, ut à ratione aliena, & incomprehensibilis, & parum tuta in fide, à Theologis explodetur, & mea in ejus locum ut certa & indubitata recipietur. Quod hîc dissimulandum esse non putavi, ut quantum in me est, occurram illorum calumniis, qui, quoniam aliis doctiores videri volunt, nihil ægrius ferunt quàm si quid novi in scientiis, quod sibi prius cognitum fuisse fingere non possint, afferatur. Et sæpe in illud eo acrius invehuntur, quòd verius & majoris momenti esse putant; Quodque rationibus refutare non valent, sacris Scripturis ac veritatibus fidei adversari absque ulla ratione affirmant. Impii certè hæc in parte, quòd auctoritate Ecclesiæ uti velint ad evertendam veritatem. Sed provoco ab istis ad pios & orthodoxos Theologos, quorum me iudicii & censure libentissimè submitto.

AUCTORIS
De Objectionibus Quintis
MONITUM,

Verfum ex Gallico.

An te primam harum Meditationum editionem, cupii eas non tantum à Sorbonicis Doctoribus expendi, sed etiam ab omnibus aliis, qui vellent, viris eruditis, ut ipsorum Objectiones, singulas suo ordine, cum meis Responsonibus ad calcem Meditationum subjiciendo, majorem ex hoc conspectu veritas lucem acciperet. Et licet ea, quae Quinto loco ad me fuerunt missa, magni prae caeteris momenti esse non viderentur, & admodum forent prolixae, suo tamen illas ordine, ne de Auctore malè mererer, excudendas curavi; cui etiam meo nomine specimina impressionis, quae probationes vocant, legenda sunt tradita, ne quid fortè in iis, quod pro suo non agnosceret, insereretur. Sed quia postea ingentem conscripsit librum, in quo eadem Objectiones cum multis novis adversus meas Responsones Instantiis continentur, & ibi me illas luce donavisse conqueritur, quasi id praeter ipsius mentem factum fuisset, qui eas ad me in privata tantum mea institutionis gratiam misisset, non invitatus deinceps voluntati ejus obsequar, & istud volumèn iis exonerabo. Ideo cum audivi Ludovicum Elsevirium, industrium typographum, Meditationes meas unà cum aliis Objectionibus prolo suo iterum subjicere decrevisse, rogavi ipsum ut Quintas objectiones omitteret. Ne tamen eas Lector desideret, monitum illum hoc loco velim, me illas nuper unà cum omnibus novis magni quo comprehenduntur libri instantiis relegisse, eo animo, ut inde singula capita, quae responsione indigere viderentur, exciperem: sed nullum me animadvertisse, cui illos qui Meditationum mearum mentem percipient, absque ope mea respondere facile non posse putem. Quod verò ad eos attinet, qui de libris ex mole solum aut ex titulo judicant, me illorum approbationem non ambire. Quintarum igitur objectionum, & mearum ad illas Responsonum loco, satis mihi superque erit sequentem Epistolam subjicere.

RE-

C. L. R. EPISTOLA:
In qua ad epitomen praecipuarum Petri Gassendi
Instantiarum respondetur.

Magnopere me tibi devinctum agnosco, Clarissime Vir, quod videns me nullo dignatum esse responso ingentem Instantiarum librum, quem Objectionum quintarum Auctor adversus Responsones meas edidit, aliquos ex amicis rogaveris, ut praecipuas istius libri rationes colligerent, & epitomen ab iis factam ad me miseris. Majorem ea in re mea fama quam egomet ipse curam gessisti. Non enim dubitabo apud te profiteri, susque deque mihi esse, sive magni sive parvi fiam ab illis, quos ejusmodi rationes movere poterint. Praesertim cum aliquot ex iis, quos novi, perspicacissimi ingenii homines, qui ipsius librum evolverunt, significarint mihi in eo reperisse quod scrupulum sibi injecisset. Illis verò solis satisfacere animus est. Scio mortalium plerosque speciem veritatis facilius quam veritatem ipsam observare, & saepius prava quam recta de rebus judicia ferre. Idcirco operae pretium esse non putavi, de illorum approbatione obrinenda multum laborare. Acceptissima tamen mihi est quam misisti epitome, & ei me teneri respondere agnosco, sed in gratiam potius suscepti ab amicis tuis laboris, quam quòd illud defensionis meae necessitas exigat.

Perfuasus enim sum eos, qui illam concinnarunt, nunc mecum sentire, omnes istius libri objectiones vocibus tantum quibusdam malè intellectis aut falsis hypothesebus inniti; quippe non alias nisi istiusmodi generis annotarunt, licet tantà eà in re diligentia sint usi, ut quasdam etiam, quas me ibi legisse non memini, adjecerint.

Tres in primam Meditationem Instantias excerpterunt. 1. *Me rem impossibilem postulare, cum omnia praedjudicia exui volo.* 2. *Non posse illa à quoquam exui, quin alia magis noxia induat.* 3. *Methodum de omnibus dubitandi à me propositam, nulli veritati inveniendae utilem esse.*

Prima inde oritur quòd hujus libri Auctor non animadvertit, praedjudicii vocem ad omnes, quae in anima nostra sunt, notiones non extendi (quas fieri non posse, ut universas deponamus lubens agnosco) Sed tantum ad illas omnes opiniones, quas judicia ante à nobis animo impresserunt. Cum verò judicare vel non judicare sit voluntatis actio, ut suo loco explicui, eam in nostra potestate sitam esse liquet. Ut enim omnia quis praedjudicia exuat, nihil aliud requiritur, nisi ut apud se statuat nihil eorum, quae antea affirmavit vel negavit, antequam id rursus ad ex-

Q 2

men

men revocarit, affirmare vel negare, etiamsi interea easdem omnes notiones memoriâ retineat. Nonnihil tamen difficultatis esse fassus sum, in sic excutiendis ex animo nostro iis, quæ ante ab ullo assumta & approbata fuerant; partim quia dubitandi aliquam rationem habere oporteat antequam dubitare velis: ideoque in prima Meditatione præcipuas, quæ horsum facere possent, rationes exposui; partim quia etsi statuerimus nihil affirmare vel negare, decreti tamen istius facile obliviscamur, nisi profundè memoriæ nostræ infixum sit; ideoque ut attentè de hoc negotio cogitaretur volui.

Secunda Instantia nihil aliud est, nisi manifestè falsa hypotheſis. Etiamſi enim dixerim annitendum esse, ut ea negarentur, quæ antea nimia cum fiducia affirmata fuerant, expressè tamen hanc limitationem adjeci, id tantum illo tempore debere fieri, quo in aliquid certius, quam id, quod ita negares, investigando occupatus esses; tunc enim te nullum noxium præjudicium induere posse.

Tertia meram cavillationem continet. Nam licet verum sit, dubitationem solam ad veritatem aliquam stabiliendam non sufficere, ad isthuc tamen præparandum animum utilis est. In eum autem solum finem illam adhibui.

Sex in secundam Meditationem amici tui annotant. Primum est ex eo, quod dico, *Cogito; ergo sum*; Auctorem Instantiarum colligere, me hanc Majorem supponere, *Qui cogitat, est*, atque ita me jam aliquod præjudicium induisse. Quam in re præjudicii voce iterum abutitur. Etsi enim enunciatio illa ita nuncupari queat, cum sine attentione profertur, aut ideo tantum vera esse creditur, quia talis antea judicata fuit; præjudicium tamen cum expenditur appellari non debet, propterea, quod animo tam evidens appareat, ut ab ea credenda temperare sibi nequeat, cum forte de illa tum primum cogitare incipiat, ac proinde mentem præjudicio imbutam nondum habeat. Sed præcipuus istius Auctoris in hac materia error hic est, quod enunciationum particularium cognitionem semper ex universalibus, secundum syllogismorum Dialectices ordinem, deducendam esse supponat. Quam in re se quomodo veritas indaganda sit ignorare prodir. Constat enim inter omnes Philosophos, ad eam inveniendam initium semper à notionibus particularibus fieri debere, ut postea ad universale accedatur; quamvis etiam reciproce, universalibus inventis, alia particularibus inde deduci queant. Ita si puer in Geometriæ elementis instituendus sit, hoc principium generale, *Si ab aequalibus aequalia demas, quæ remanent erunt aequalia*, aut *Totum singulis suis partibus majus est*, non capiet, nisi particularibus exemplis illustretur. Ad quod cum non attenderet iste Auctor, in tot paralogismos incidit, quibus libri sui molem auxit. Passim enim falsas Majores finxit, easque mihi tribuit, quasi veritates quas expli- cui inde deduxissem.

Secunda, quam amici tui annotant, Instantia hæc est: *Ad sciendum nos cogitare, quid cogitatio sit præcognoscere oportere; id autem me ignorare, quia omnia*
negavi.

negavi. Sed præjudicia tantum negavi, non verò notiones (qualis est hæc) quæ absque ulla affirmatione aut negatione cognoscuntur.

Tertia est, *Cogitationem sine objecto esse non posse, verbi gratiâ sine corpore*. Ubi vitanda est *impropria* vocis *cogitationis*, quæ tum pro re cogitante, tum pro istius rei actione accipi potest. Nego autem rem cogitantem alio præter seipsam objecto indigere, ad suam actionem exercendum; quamvis etiam illam ad res materiales, quando eas examinat, extendere possit.

Quarta, *Etiamſi cogitationem de me ipso habeam, nescire tamen utrum ista cogitatio sit actio corporea, aut atomus que moveatur potius quam substantia immaterialis*. Ubi vocis *cogitationis* homonymia iterum occurrit; & nihil ampliùs animadverto præter quæſtionem fundamento destitutam, & huic persimilem: Judicas te esse hominem, quia in te omnia deprehendis, propter quæ eos in quibus illa reperiuntur homines vocas, sed qui scis annon sis elephas potius quam homo, aliquibus aliis quas ignoras de causis? Nam postquam substantia quæ cogitat, se intellectualem esse judicavit, quia in se omnes substantiarum intellectualium proprietates observavit, & nullas quæ corpori convenient animadvertere potuit, ex ipsa adhuc quaeritur, quomodo noverit annon sit corpus, potius quam substantia immaterialis.

Quinta Instantia ejusdem est farinae, *Etiamſi nullam in mea cogitatione extensionem animadvertam, non sequi tamen eam non esse extensam, quia cogitatio mea veritatis rerum non sit norma*. Itidem sexta, *Fieri posse ut distinctio illa, quam cogitatione meâ inter cogitationem & corpus esse comperio, sit falsa*. Sed hæc peculiariter observanda est istorum verborum homonymia, *Cogitatio mea non est veritatis rerum norma*. Si enim significetur, cogitationem meam aliorum non debere esse normam, ita ut quia aliquid verum esse credo, illud etiam alii credere teneantur, non illibenter assentiar. Sed ad eam, de qua agitur, rem, id nihil prorsus facit. Neminem enim unquam in mea verba jurare volui. Contra diversis in locis soli rationum evidentia cedendum esse monui. Præterea si *cogitationis* vox indiscriminatim pro omni animæ operatione accipiatur, certum est, nos in multas cogitationes incidere posse, ex quibus de rerum extra nos positarum veritate nihil inferre debeamus. Sed neque illud hæc est appositum, ubi tantum de iis cogitationibus agitur, quæ clara & distincta sunt perceptiones, & de judiciis quæ unusquisque apud se consentanea istis perceptionibus facere debet. Quare in eo, quo voces istæ hæc accipiendæ sunt sensu, dico uniuscujusque cogitationem, id est, perceptionem seu notitiam quam alicujus rei haber, ipsi veritatis istius rei regulam esse debere, hoc est, omnia quæ de ea facit judicia, ut recta sint, præceptioni isti conformia esse oportere. Imò quod ad veritates fidei attinet, rationem aliquam habere nos oportet, quæ persuadeat eas à Deo esse revelatas, antequam ad eas credendum voluntatem determinemus. Et quamvis indocti

rectè faciant, si doctiorum de rebus cognitu difficilibus iudicium sequantur, nihilominus ex perceptione propria discere debent, se esse ignaros, & eos quorum iudicia sequi volunt, se cognitione antecellere, alioqui illa sequendo peccarent, & instar automatam aut brutorum potius quam hominum se gererent. Unde apparet Philosophum turpius errare non posse, quam si iudicia suis rerum perceptionibus dissenteranea formare velit. Sed tamen, quomodo hinc Auctor in plerisque suis objectionibus ab isto errore purgare se possit, non capio. Non enim vult ut unusquisque propriam perceptionem sequatur, sed potius nescio quas opiniones & commenta, quæ nobis proponere ipsi libet, quantumvis nullo modo ea percipiantur.

Contra tertiam Meditationem amici tui annotarunt, 1. Omnes homines Dei in se ideam non animadvertere. 2. Me istam ideam, si mihi inesset, comprehensuram. 3. Multos meas rationes legisse, qui iis persuasi non fuerunt. 4. Ex eo, quod me imperfectum esse agnosco, non sequi, Deum esse.

Sed si Idea vox eo modo intelligatur, quo disertè dixi me illam accipere, nec excusatio queratur in quorundam homonymia, qui eam ad imagines rerum materialium, quæ formantur in phantasia, restringunt, nemo negare potest, se aliquam Dei ideam habere, nisi dicat se non intelligere quid hæc verba significant, Res omnium quas possimus concipere perfectissima; hoc enim est, quod apud omnes homines Dei nomine venit. Dicere autem te non intelligere, quid significant voces omnium ore trita, est, te, ut alienam oppugnes sententiam, in miras angustias constringere. Adde quod hæc sit omnium, quæ fingi possunt, maximè impia confessio, de te ipso dicere, eo sensu quo idea vocem accepi, te nullam Dei ideam habere. Hoc enim est non solum profiteri, te illum naturali ratione non cognoscere, sed etiam te nec fide, nec ullâ aliâ viâ, quicquam de illo posse scire: quia si nullam ideam, id est, nullam perceptionem habeas, quæ significatui huius vocis Deus respondeat, quantumvis profitearis te credere Deum esse, istud perinde est ac si dicas, te credere nihil esse, & ira in impietatis & extremæ ignorantia abyssò demersum jacere.

Quod addunt, me istam ideam, si qua in me esset, comprehensuram, absque fundamento dictum est. Quia enim comprehendi vox limitationem aliquam designat, fieri non potest, ut spiritus finitus Deum, qui infinitus est, comprehendat. Sed id non obstat, quominus eum esse animadvertat; sicut montem tangere quidem potes, etiamsi eum ulnis amplecti nequeas.

Quod dicunt etiam de meis rationibus, multos eas legisse, qui tamen illis persuasi non fuerunt; facile confutari potest; quia aliquot alii reperti sunt qui eas comprehenderunt, & quibus omni ex parte satisfecerunt. Plus enim fidei adhiberi debet uni, qui sine mentiendi intentione asserit, se aliquid vidisse aut comprehendisse, quam mille aliis, qui id, quia videre aut comprehendere nequiverunt, inficiantur. Ita in antipodum detectione plus fidei aliquot nautarum, qui totum

terra-

terrarum Orbem circumiverant, relationi, quam millenis aliquot Philosophis qui eam rotundam esse non crediderunt, adhibitum est. Et quia hic Elementorum Euclidis meminerunt, quasi omnibus promiscuè intellectu essent facilia, considerent, quæso, vix centesimum quemque eorum, qui in Philosophia Scholastica doctissimi habentur, illa intelligere, vel decies millesimum Apollonii aut Archimedis omnes demonstrationes percipere, quamvis illæ Euclidis non minùs evidentes & certæ sint.

Denique cum dicunt, Ex eo quod aliquam in me agnosco imperfectionem non sequi Deum esse, nihil omnino probant. Non enim id immediatè ex eo solo, nullâ præterea re additâ, collegi. Et sic argumentantes in memoriam mihi revocant istius Auctoris artificium, qui ut meræ rationes imperfectæ & debiles appareant, eas truncare est solitus.

Nihil in iis omnibus, quæ in reliquis tres Meditationes annotarunt, observare possum, cui alibi copiosè non responderim. Veluti cum objiciant, 1. Me in probanda Dei existentia per quasdam nobis insitas notiones in διαφανος, quem circumlum vocant, incidere, cum postea dicam nullius rei certitudinem habere nos posse, nisi prius Deum esse persuasi simus. 2. Dei notitiam nihil ad veritatem Mathematicarum scientiam comparandam facere. 3. Illum seductorem esse posse. Inspice ea de re Responsonem meam ad secundas objectiones, num. 3. & 4. & partem 2. resp. ad quartas, circa finem.

Tandem addunt cogitarum, quod non memini ab Auctore isto in libro Instantiarum scriptum esse, etsi iis quæ illic occurrunt persimile sit. Multi, inquit, præstantis ingenii viri credunt, se clarè animadvertere extensionem Mathematicam, quam pro principio in Physica mea statuo, merum meum commentum esse, eamque extra animum meum subsistentiam nullam habere aut habere posse, cum sit pura pura à Physico corpore abstractio; ideoque universam meam Physicam imaginariam tantum esse fictam esse, sicut omnes puras Mathematicas esse constat; sed in Physica reali rerum à Deo creatarum, opus esse reali, solidâ, & non imaginaria materia. Hæc est Objectio objectionum, & compendium universæ doctrinæ eximiorum qui hinc citantur Philosophorum. Omnia quæ intelligere & concipere possumus, nihil aliud sunt, ex illorum sententia, nisi meræ animi nostri imaginationes & figura, quæ nullam subsistentiam habere queant. Unde sequitur, nos pro vero nihil debere admittere, nisi id, quod neque intelligere, neque concipere, neque imaginari possumus; hoc est, ostium planè rationi esse occludendum, & sufficere, ut quis inter præstantis ingenii viros & Philosophos annumeretur, esse Simiam, aut Phittacum, non verò hominem. Nam si illa quæ concipi possunt, ea solum de causa, quia possunt concipi, pro falsis sunt habenda, quid aliud restat, nisi ut id solum quod non intelligimus pro vero amplectamur, & inde nostræ doctrinæ systema componamus; alios imitando etiamsi cur eos imitemur ignoremus, quemadmodum Simiæ faciunt, & voces à nobis non intellectas more phittacorum proferendo?

Sed

Sed hinc sanè habeo unde me eximie consolet, quòd Physica mea cum puris Mathematicis confertur, cum nihil magis quam ut iis simillima sit exoptem.

Quod ad duas illas quaestiones attinet, quas sub finem adjiciunt, videlicet, *Quomodo anima, si materialis non sit, corpus moveat, & quomodo species objectorum corporeorum recipere possit*; ea solum occasionem mihi suppeditant hinc monendi, Auctorem istum non rectè instituisse viam, quando sub praetextu Objectiones mihi faciendi, multas ejusmodi quaestiones proposuit, quarum solutio ad rerum, quas scripsi, demonstrationem non erat necessaria, cum vel indoctissimi plures unà horam quaestiones proponere, quam doctissimi totius vitae spatio solvere possint; ideoque me de respondendo illis parum sollicitum fuisse. Ista verò inter alias explanationem unionis animae cum corpore, quam nondum attingi, praesupponunt. Interim tamen tibi dicam, totam, quae in eis occurrit, difficultatem, ex hypothese falsa, & quae nullo modo probari potest, originem ducere, nimirum, si anima & corpus duae sint diversae naturae substantiae, fieri non posse, ut altera in alteram agat. Nam è contrario, qui accidentia realia admittunt, ut calorem, gravitatem & similia, non dubitant quin ista accidentia in corpus agere queant; cum tamen majus inter utraque, hoc est, inter accidentia & substantiam, quam inter duas substantias sit discrimen.

Ceterum antequam huic Epistolae finem imponam, duas adhuc annotabo hinc homonymias, quas in isto Instantiarum libro offendi, quia praecipuae esse mihi videntur, quae minus attentos Lectores in errorem possint abducere; hac ratione ostendere tibi cupiens, me, si quid ibi invenissem quod responsione dignum esse existimarem, id minimè fuisse praetermissurum.

Prima occurrit pag. 63. ubi quia alicubi dixeram, animam, interea dum de omnium rerum materialium existentia dubitat, se *praecise tantum* tanquam substantiam immaterialem cognoscere; & septem aut octo post lineis, ad ostendendum me his vocibus *praecise tantum*, omnimodam exclusionem aut negationem non intelligere, sed solum abstractionem à rebus materialibus, dixi nos nihilominus non esse certos nihil in anima esse corporei, etiamsi nihil tale in ea deprehenderemus: adeò inique mecum agit iste Auctor, ut Lectori velit persuadere, me cum dixi *praecise tantum*, corpus excludere intendisse, ac proinde mihi ipsi postea contradixisse, cum me id velle excludere negavi. Nihil ad illam accusationem respondeo, quod in Meditatione sexta aliquid ante à me non probatum supposuerim, & ita in paralogismum inciderim. Facile enim est deprehendere ejus falsitatem, quae toto hoc libro vulgarissima est, & mihi suspicionem excitare posset, Auctorem ejus bona mecum fide non egisse, si mihi perspectus non esset illius animus, & nisi ipsum falsam istam persuasionem primùm deceptum esse crederem.

Altera homonymia reperitur pag. 84. ubi *distinguere & abstrahere* unum idemque esse vult, cum tamen magnum inter illa sit discrimen. Nam qui substantiam ab ejusdem accidentibus distinguit, utraque considerare debet, quod non parum

rum ad illius cognitionem adipiscendam conducit: sed si substantia abstractione solummodo à suis accidentibus separetur, hoc est, si consideretur sola, de illis non cogitando, id impedit quominus adeò perfectè, ut aliàs fieret, cognosci possit, cum natura substantiae per accidentia innotescat.

Haec sunt, Clarissime Vir, quae magno Instantiarum libro reponenda esse putavi. Quamvis enim fortasse Auctoris amicis rem magis gratam facturum essem, si omnes ejus Instantias sigillatim refellerem, vererem tamen, ne id perinde placeret meis, & ne mihi succenserent, quòd tempus in re tam parum necessaria tere-rem, atque ita orti mei dominos constituerem eos omnes, quibus suum in quaestionibus inutilibus mihi proponendis prodigere luberet. Sed interim pro tua de me sollicitudine gratias quam possum maximas ago. Vale.

OBJECTIONES SEXTAE.

Perlectis attentissimè tuis Meditationibus, & iis, quae hactenus objectis respondisti, nonnulli etiamnum scrupuli supersunt, quos à te justum est auferri. Primus est, non videri adeò certum nos esse, ex eo, quod cogitemus; Ut enim certus sis te cogitare, debes scire quid sit cogitare seu cogitatio, quidve existentia tua; cumque nondum scias quid sint illa, quae nosse potes te cogitare, vel existere? Cum igitur dicens *cogito*, nescias quid dicas: cumque addens, *sum igitur*, nescias etiam quid dicas, imò nequidem scias te dicere, vel cogitare quidpiam, quoniam ad hoc necesse videtur, ut scias te scire quid dicas, iterumque ut noveris quod scias te scire quid dicas, & sic in infinitum, constat te scire non posse an sis, vel etiam an cogites.

Sed ut sit secundus scrupulus, cum ais *te cogitare & existere*, contendet quispiam te decipi, neque cogitare sed tantum moveri, teque nihil aliud esse quam motum corporeum, cum nullus dum tuam demonstrationem animo complecti poterit, quae putas te demonstrasse, nullum motum corporeum esse posse, quam vocas cogitationem. An igitur eam, quae uteris, Analyti motus omnes tuae materiae subtilis ita secuisti, ut certus sis, nobisque attentissimis, & ut putamus, satis perspicacibus, ostendere possis, repugnare cogitationes nostras in illos motus corporeos refundi?

Tertius scrupulus persimilis est, cum enim nonnulli Patres Ecclesiae cum Platonice existimarint, Angelos esse corporeos, unde & Concilium Lateranense conclusit illos pingi posse; idemque penitus de anima rationali putarint, quippe quam opinarentur ex eis aliqui profectam ex traduce, dixerunt tamen tam Angelos quam animam cogitare, quod proinde fieri posse per motus corporeos, vel etiam ipsos esse motus corporeos censuisse videantur, à quibus cogitationem minimè

distinixerint. Quod & simiarum, canum & aliorum animalium cogitationibus confirmari potest: canes enim dormiendo latrant, ac si lepores vel fures insequerentur, sciuntque se vigilando currere, imo & somniando latrare, quamvis nihil tecum in iis à corporibus distinctum agnoscimus. Quod si negaris, canem scire se currere, aut cogitare, præterquam quod id dicis, nec probas, ipse canis de nobis forsitan simile iudicium efformat, nempe nos scire an curramus, aut cogitemus, dum currimus, vel cogitamus: neque enim modum illius internum operandi vides, quemadmodum nec ille tuum inspicit, nec desunt viri magni, qui bestiarum rationem concedant, olimque tribuerint. Tantumque abest ut credamus omnes illarum operationes absque sensu, vita & anima ope Mechanicæ posse satis explicari, quin illud & ἀδύνατον, & risu dignum quolibet pignore certare velimus; Ac denique non desunt plures, qui hominem ipsum etiam absque sensu & intellectu dicturi sint, & omnia posse facere beneficio clateriorum mechanicorum; & absque ulla mente, si tandem simia, canis & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant, cum, si ratio mediocris belluarum differat à ratione hominis, secundum plus & minus solummodo differant, quæ non mutant essentiam.

Quartus scrupulus est de scientia Athæi, quam contendit esse certissimam, & etiam, juxta tuam regulam, evidentissimam: dum asserit, si ab æqualibus æqualia demantur, quæ supersunt æqualia fore: tres angulos trianguli rectilinei æquales esse duobus rectis, & mille similia: quandoquidem de iis cogitare nequit, quin ea certissima credat: quod contendit ita verum esse, ut etiam si neque Deus existat, neque sit possibilis, ut ille putat, non minus sit certus de illis veritatibus, quam si reverà existeret; negatque ullam dubitandi rationem ei posse offerri, quæ tantisper eum deturberet, aut dubium efficiat, quam enim afferres, an Deum, si sit, illum posse decipere? sed negabit te in his etiam à Deo suam omnipotentiam exferente posse decipi.

Hincque nascitur quintus scrupulus, qui radices figit in illa deceptione, quam ipsi Deo penitus denegas; cum enim plurimi Theologi censeant continuo damnatos tum angelos, tum homines, per ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam decipi, adeo ut firmissimè credant, clarissimeque videre atque percipere putent, se reverà torqueri ab igne, licet nullus sit ignis, nunquid similibus ideis nos Deus potest decipere, nobisque continuo illudere, speciebus vel ideis in animas nostras immisissis? adeo ut existimemus nos clarè videre, & singulis sensibus percipere, quæ tamen non sint extra nos, ut neque cælum sit, aut terra, neque brachia, pedes, oculos, &c. habeamus. Quod quidem facere potest absque injuria & iniquitate, cum sit supremus omnium Dominus, deque suis absolute possit disponere; præsertim cum id efficere queat ad deprimendam hominum superbiam, & illorum puniendam peccata, vel propter peccatum originale, aut alias ob causas nobis occultas. Quæ sanè confirmari videntur illis scripturæ locis, quæ probant nos scire

nihil

nihil posse, qualis est locus Pauli 1. ad Cor. cap. 8. vers. 2. *Si quis, inquit, se existimat aliquid scire, nondum cognovit quomodo oporteat eum scire; & locus Ecclesiastæ c. 8. v. 17. Intellexi quod omnium operum Dei nullam potest homo invenire rationem eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laboraverit ad querendum, tanto minus inveniet, etiamsi dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.* Quod autem sapiens id dixerit, ob præmeditatas rationes, & non per transfennam, vel incogitanter & ex abrupto, constat ex toto illius libro, præsertim ubi quæstio proponitur de Mente, quam contendis immortalem. Nam versic. 19. cap. 3. ait, *eundem esse interitum hominis & jumentorum*: quod ne respondeas, de solo corpore intelligi, subjungit, *hominem nihil amplius habere jumento*; & loquens de ipso spiritu hominis, negat *ullum esse qui noverit, an ille sursum ascendat*, hoc est, an sit immortalis, *an vero cum spiritibus jumentorum descendat*, hoc est, corrumpatur. Nec est quod dicas, in persona impiorum loqui, alioqui ea de te serio monere, & quæ attulerat, refellere debuisset: vel etiam neges, te ad ea respondere debere, quod ad Theologos Scriptura pertineat, cum enim sis Christianus, te paratum esse decet, ad omnibus aliquid adversus fidem, præsertim verò adversus ea, quæ statuere cupis, objicientibus respondendum, & pro viribus satisfaciendum.

Sextus scrupulus oritur ex indifferentia judicii, seu libertatis, quam negas ad arbitrii perfectionem attinere, sed ad solam imperfectionem, adeo ut indifferentia tollatur, quoties mens clarè perspiciat quæ credenda, vel facienda, vel omittenda sunt. Quibus positis, numquid vides te Dei libertatem destruere, à qua tollis indifferentiam, dum creat mundum hunc potius, quam alium, aut nullum condit? Cum sit tamen de fide, Deum ab æterno fuisse indifferentem, ut conderet unum, vel innumeros, vel etiam nullum. Qui verò dubitat Deum omnia, tam agenda quam omittenda, semper clarissimo intuitu perspexisse; non igitur clarissima rerum visio atque perceptio tollit arbitrii indifferentiam: quæ si non possit humanæ libertati convenire, neque divinæ congruer, quandoquidem essentiæ rerum sunt, instar numerorum indivisibiles & immutabiles, quapropter non minus includitur indifferentia in divini, quam in humani arbitrii libertate.

Septimus scrupulus erit de superficie, in qua, vel cujus ope ais fieri omnes sensationes: non enim intelligimus, quæ fieri possit ut neque sit pars corporum quæ sentiuntur, neque pars ipsius aëris, & vaporum, quorum illam negas esse partem ullam, vel etiam extremum: Nec dum etiam capimus nulla esse cujuslibet corporis aut substantiæ accidentia realia, quæ virtute divinæ possint absque ullo subjecto existere, reque vera existant in altaris Sacramento, uti asseris. Non est tamen quod Doctores nostri moveantur, donec viderint, num sis illa demonstraturus in tua Physica, cujus nobis spem facis, quamque vix credant ea nobis adeo clarè proposituram, ut ipsa possint, vel debeant amplecti, rejectis antiquioribus.

Octavus scrupulus oritur ex tua responsione ad Quintas objectiones. Qui fieri possit

R 2

possit

possit ut veritates Geometricæ, aut Metaphysicæ, quales sunt à te memoratæ, sint immutabiles & æternæ, nec tamen independentes à Deo. Nam in quo genere causæ dependens ab eo? numquid ergo potuit efficere, ut natura trianguli non fuerit? & quâ ratione; amabo, potuisset ab æterno facere, ut non fuisset verum, bis 4 esse octo? aut triangulum non habere tres angulos? Vel igitur istæ veritates pendent ab intellectu solo, dum hæc cogitat, vel à rebus existentibus, vel sunt independentes, cum Deus non videatur efficere potuisse, ut ulla ex istis essentiis seu veritatibus non fuerit ab æterno.

Nonus denique scrupulus maximè nos urget, cum ais, sensuum operationibus esse diffidendum, & intellectus certitudinem sensuum certitudine longè majorem esse: quid enim, si nulla possit intellectus certitudine gaudere, nisi prius eam à sensibus bene dispositis habeat? si quidem non potest ille alicujus sensus errorem corrigere, nisi prius alter sensus prædictum emendet errorem. Apparere baculus fractus in aqua ob refractionem, qui tamen rectus sit: quis corriget illum errorem? an intellectus? nusquam, sed tactus; idemque de reliquis esto iudicium. Itaque si sensus omnes rite dispositos adhibeas, qui semper idem renuncient, maximam omnium certitudinem, cujus homo sit naturaliter capax, assequeris; quæ sæpenumero te fugiet; si mentis operationi fidas, quæ sæpe aberrat in iis, de quibus ne quidem dubitari posse credebatur.

Hæc sunt præcipuè, quæ nobis remoram injiciunt: Quibus etiam subjungas certam rationem, certosque characteres, qui nos certissimos reddant, quandonam rem aliquam ita completè absque alia intelligimus, ut certum sit unam ab alia ita distinguere, ut seorsim possint, saltem Dei virtute, subsistere: hoc est, quomodo possimus certò, clarè, distinctèque cognoscere, illam intellectus distinctionem non ab ipso fieri intellectu, sed ab ipsis rebus procedere. Enimverò cum immensitatem Dei contemplamur, non cogitantes de illius justitia; vel cum de illius existentia, non cogitantes de Filio, vel Spiritu Sancto, numquid completè percipimus illam existentiam, vel Deum existentem, absque illis personis, quas pleræque possit aliquis infidelis negare, atque negas mentem vel cogitationem de corpore: Quemadmodum igitur malè quis concludet Filium & Spiritum Sanctum à Deo Patre essentialiter esse distinctos, aut ab eo separari posse, ita neque tibi concesserit quispiam cogitationem vel mentem humanam à corpore distinguere, licet unum absque alio concipias, & unum de alio perneget, neque putes id fieri per ullam tuæ mentis abstractionem. Quibus sanè si satisfacias, nil penitus nobis superesse videretur quod Theologis nostris displiceat.

APPENDIX.

PAUCA quadam ab aliis quaestio hæc subjunguntur, ut conjunctim ad ipsa & ad proximè præcedentia respondeatur, quia sunt ejusdem argumenti. Quidam itaque ex doctissimis & perspicacissimis hæc tria diligentius explicari voluerunt.

1. Quo-

1. Quomodo certo sciam, me habere claram ideam animæ meæ.
2. Quomodo certo sciam, ideam illam esse prorsus diversam à quacunque alia re.
3. Quomodo certo sciam, illam nihil prorsus habere corporeitatis. *Alii vero proposuerunt ea, quæ sequuntur.*

Philosophi & Geometra

ad

DOMINUM CARTESIUM.

QUANTUM vis apud nos cogitemus, num revera mentis nostræ seu humanæ Idea, hoc est, cognitio atque perceptio quidpiam corporeum in se contineat, asserere non audemus, nullo corpori quocunque velis motu affecto, id quod vocamus cogitationem, ulla ratione convenire. Cum enim cernamus quædam corpora, quæ non cogitant, & alia, utpotè humana, & fortè brutorum, quæ cogitant, numquid ipse nos sophismatis reos perages, & audaciæ nimix, si propterea concludamus, nulla esse corpora quæ cogitant? Vix ut dubitemus nos à te continuo deridendos, si primi argumentum illud ex ideis, tam pro mente, quam pro Deo, propositum audissemus, illud deinde tua consuisisses Analyti: qua te ipsum præoccupasse & prævenisse videris, adeo ut jam tuæ ipse menti callum obduxisse videaris, quæ non sit deinceps libera ut videat singulas, quas in te reperis, animæ proprietates vel operationes à motibus corporeis dependere: vel nodum solvas, quo vinculis adamantinis existimas nos ipsos detineri, quò minùs mentes nostræ corpus omne prætervolent.

Nodus est, nos optimè percipere 3. & 2. facere 5. & si æqualia ab æqualibus auferas, adhuc æqualia futura: his & mille aliis convincimur, idemque penes te reperies. Cur similiter non convincimur ex ideis tuis, vel nostris, animam hominis esse distinctam à corpore, & Deum existere? Dices, te non posse nobis hanc veritatem in os, nisi meditemur tecum, ingerere. En septies legimus quæ scripsisti, & mentem Angelorum instar pro viribus attollimus, necdum tamen persuademur. Neque tamen existimamus, te potius dicturum mentes omnes nostras bruto fascino infectas, & Metaphysicis rebus quibus à 30. annis assueti sumus, prorsus ineptas, quam ut fatearis tuas rationes, hæcenus ex ideis mentis & Dei hausas, non esse tanti ponderis tantarumque virium, ut mentes hominum doctorum, totis viribus è massa corporea se proripientium, sibi possint atque debeant subjicere.

Quin potius arbitramur, te prorsus idem fassarum, si meditationes tuas eo relegas animo, quo illas ad examen analyticum revocares, si ab inimico tibi propositæ fuissent. Denique quamdiu nescimus quid à corporibus & illorum motibus fieri possit, cum & fatearis nullum omnia scire posse, quæ Deus in aliquo subjecto posuit, atque ponere valet, absque ipsius Dei revelatione, qui scire potuisti

potuisti hanc à Deo non fuisse positam in quibusdam corporibus vim & proprietatem, ut dubitent, cogitent &c. Hæc sunt sive argumenta, sive maius præiudicia nostra, quibus si medearis, quantas, Deus immortalis! tibi gratias omnes simul habituri sumus, Vir Clarissime, qui nos ab istis spinis tuam sementem suffocantibus eripueris. Quod faxit Deus Opt. Max. cuius uni gloriæ cernimus te feliciter tua omnia obstrinxisse.

R E S P O N S I O

A D

Sextas Objectiones.

I.

Verum quidem est, neminem posse esse certum se cogitare, nec se existere, nisi sciat quid sit cogitatio, & quid existentia; Non quòd ad hoc requiratur scientia reflexa, vel per demonstrationem acquisita, & multo minùs scientia scientiæ reflexæ, per quam sciat se scire, iterumque se scire se scire, atque ita in infinitum, qualis de nulla unquam re haberi potest: Sed omnino sufficit, ut id sciat cognitione illa interna, quæ reflexam semper antecedit, & quæ omnibus hominibus de cogitatione & existentia ita innata est, ut quamvis fortè præiudiciis obruti, & ad verba magis, quàm ad verborum significationes attentè fingere possimus, nos illam non habere, non possimus tamen revera non habere. Cùm itaque quis advertit se cogitare, atque indè sequi se existere, quamvis fortè nunquam antea quæsierit, quid sit cogitatio, nec quid existentia, non potest tamen non utramque satis nosse, ut sibi in hac parte satisfaciatur.

2. Nec etiam fieri potest, cùm quis advertit se cogitare, intelligitque quid sit moveri, ut puret se decipi, seque non cogitare, sed tantùm moveri; Cùm enim planè aliam habeat ideam, sive notionem cogitationis, quàm motus corporei, necesse est, ut unum tanquam ab alio diversum intelligat; etsi propter consuetudinem plures diversas proprietates, & inter quas nulla connexio cognoscitur, uni & eidem subjecto tribuendi, fieri possit ut dubitet, vel etiam ut affirmet, se esse unum & eundem, qui cogitat, & qui loco movetur. Notandumque est duobus modis ea, quorum diversas habemus ideas, pro una & eadem re sumi posse; nempe vel unitate & identitate naturæ, vel tantum unitate compositionis. Ita exempli causâ, non eandem quidem habemus ideam figuræ & motus: ut neque eandem habemus intellectiōnis & volitionis; neque etiam ossium & carnis, neque cogitationis & rei extensæ; Atque nihilominus clarè percipimus illi eidem substantiæ, cui competit ut sit figurata, competere etiam ut possit moveri, adeò ut figuratum & mobile sit unum & idem unitate naturæ; Itemque rem intelligentem & volentem esse etiam unam & eandem unitate naturæ: Non au-

rem

tem idem percipimus de re, quam consideramus sub forma ossis, & de re, quam consideramus sub forma carnis, nec idcirco possumus illas pro una & eadem rem sumere unitate naturæ, sed tantum unitate compositionis, quatenus scilicet unum & idem est animal, quod habet ossa & carnes. Jam verò quæstio est, an rem cogitantem & rem extensam percipiamus esse unam & eandem unitate naturæ, ita scilicet ut inter cogitationem & extensionem, aliquam talem affinitatem sive connexionem inveniamus, qualem inter figuram & motum, vel intellectiōnem & volitionem advertimus, an potius dicantur tantum esse unum & idem unitate compositionis, quatenus in eodem homine reperiuntur, ut ossa & carnes in eodem animali, quod ultimum affirmo, quia distinctiōnem sive diversitatem omnimodam inter naturam rei extensæ, & rei cogitantis, non minùs quàm inter ossa & carnes, animadverto.

Quia verò etiam auctoritate hîc certatur, ne fortè ipsa veritati præiudicet, ad id quod additur, *neminem adhuc meam demonstrationem animo complecti potuisse*, cogor respondere, quamvis nondum à multis fuerit examinata, nonnullos tamen esse, qui se illam intelligere affirmant; & quemadmodum unus testis, qui, postquam in Americam navigavit, ait se vidisse Antipodas, majorem meretur fidem, quàm mille alii, qui negarunt illos esse, propter hoc solum quod ignorarent: Ita etiam apud eos, qui rationum momenta, ut par est, examinant, pluris facienda est auctoritas unius dicentis, se aliquam demonstrationem rectè intelligere, quàm mille aliorum, qui eandem à nemine posse intelligi, nullâ adjunctâ ratione affirmant: Etsi enim ipsi non intelligant, hoc non impedit quo minus ab aliis possit intelligi; & quia hoc ex illo concludentes ostendunt se non satis accuratè ratiocinari, non valde magnam fidem merentur.

Ad id denique quod quaritur, *an ea, quâ utor, Analysis motus omnes mea materia subtilis ita secuerim, ut certus sim, virisque attentissimis, atque, ut putant, satis perspicacibus ostendere possim repugnare cogitationes in motus corporeos refundi*, hoc est, ut interpretor, cogitationes & motus corporeos esse unum & idem: respondeo, mihi quidem esse certissimum, sed non ideo spondere aliis, quantumvis attentis, & suo iudicio perspicacibus idem posse persuaderi, saltem quandiu non ad res purè intelligibiles, sed tantum ad imaginabiles attentionem suam convertent, ut apparet illos fecisse, qui distinctiōnem cogitationis à motu per dissectiōnem alicujus materiæ subtilis intelligendam esse finxerunt: Nam ex eo tantum intelligitur, quod notionis rei cogitantis, & rei extensæ, sive mobilis, sint planè diversæ, atque à se mutuo independentes: repugnetque ut illæ res, quæ à nobis tanquam diversæ & independentes clarè intelliguntur, separatim, saltem à Deo, poni non possint: adeò ut quotiescunque illas in uno & eodem subjecto reperimus, ut cogitationem & motum corporeum in eodem homine, non debeamus

debeamus idcirco existimare ipsas ibi esse unum & idem unitate naturæ, sed tantum unitate compositionis.

3. Quod hic de Platoniciis, eorumque sectatoribus affertur, jam ab universa Ecclesia Catholica, & vulgo omnibus Philosophis explosum est: Concilium autem Lateranense conclusit quidem Angelos pingi posse, non autem ideo concessit esse corporeos: & quamvis revera corporei crederentur, non certe magis in ipsis, quam in hominibus, mentes à corporibus inseparabiles possent intelligi; Neque quoque si fingeretur animam humanam esse ex traduce, ideo concludi posset esse corpoream, sed tantum ut corpus nascitur à corpore parentum, ita ipsam ab eorum anima proficisci. Quantum ad canes & simias, etsi concederem in iis esse cogitationem, non inde ullo modo sequeretur mentem humanam à corpore non distingui, sed contra potius in aliis quoque animalibus mentes à corporibus esse distinctas: quod illi ipsi Platonici, quorum auctoritas mox laudabatur, post Pythagoricos censuerunt, ut ex eorum metempsychosi manifestum est. At verò nullam planè in brutis esse cogitationem non modò dixi, ut hinc assumitur, sed etiam firmissimis rationibus, & quæ à nemine hactenus fuerunt refutata, probavi: Atqui revera illi qui affirmant *canes scire se vigilando currere, imò & somniando latrare*, tanquam si in ipsorum cordibus versarentur, id dicunt, & non probant. Etsi enim addant, *se non credere operationes belluarum absque sensu, vitâ & animâ* (hoc est, ut interpretor, absque cogitatione, neque enim id vulgò vocatur vita, nec anima corporea, nec sensus organicus brutis à me denegatur) *ope Mechanica posse explicari, quin illud & adûvalor, & risu dignum quolibet pignore certare velint*, id pro ratione haberi non debet: idemque de qualibet alia te quantumvis vera dici posset; quin & pignoribus certari non solet, nisi ubi rationes desunt ad probandum; & cum olim eodem ferè modo viri magni Antipodas irriserint, non statim pro falso habendum puto, quidquid ab aliquibus irridetur.

Quod denique subjungitur, *non deesse plures, qui hominem ipsum, etiam absque sensu, & intellectu, dicturi sint & omnia posse facere beneficio elateriorum Mechanicorum, absque ullâ mente, si tandem simia, canis & elephas hocce modo suis omnibus operationibus fungi queant*, non sanè etiam ratio est, quâ quicquam probetur, nisi fortè quosdam homines tam confusè omnia concipere, & anticipatis opinionibus verbotenus intellectis adèò tenaciter adherere, ut potius quàm illas mutent, de se ipsis id negent, quod non possunt non semper apud se experiri: Nam sanè fieri non potest, quin semper apud nosmetipsos experiamur nos cogitare, nec proinde ex eo, quòd ostendatur bruta animantia omnibus suis operationibus absque ulla cogitatione fungi posse, quisquam concludet se ipsum ergo etiam non cogitare, nisi qui cum prius sibi persuaserit se non aliter operari quàm bruta propter hoc scilicet, quòd illis cogitationem tribuerit, adèò pertinaciter adheret istis verbis, homines & bruta eodem modo operantur, ut

cum

cum illi ostenderetur bruta non cogitare, malit se etiam illâ suâ, cujus non potest non esse sibi conscius, cogitatione exuere, quàm mutare opinionem quòd ipse, eodem modo ac bruta, operetur: Cujus tamen generis hominum multos esse non mihi facile persuadeo: Sed sanè multò plures, & majori cum ratione inveniuntur, qui si concedatur *cogitationem à motu corporeo non distingui*, eandem illam in brutis, atque in nobis esse contendunt, quoniam omnes motus corporeos in illis, quemadmodum in nobis animadvertent, addentesque *differentiam, quæ est tantum secundum plus & minus, non mutare essentiam*, quamvis forte minus rationis esse putent in belluis quàm in nobis, mentes tamen esse in ipsis ejusdem planè speciei cum nostris optimo jure concludent.

4. Quantum ad scientiam Athei, facile est demonstrare illam non esse immutabilem & certam, ut enim jam antè dixi, quo minus potentem originis suæ auctorem assignabit, tanto majorem habebit occasionem dubitandi, an forte tam imperfecta sit natura, ut fallatur etiam in iis, quæ sibi quàm evidentissima apparebunt, illoque dubio liberari nunquam poterit, nisi à vero & fallere nescio Deo se creatum esse prius agnoscat.

5. Quòd autem repugnet, homines à Deo decipi, clare demonstratur ex eo, quòd forma deceptionis sit non ens, in quòd non potest ferri summum ens. Et in hoc omnes Theoligi consentiunt, omnisque fidei Christianæ certitudo ex hoc pendet. Cur enim revelatis à Deo crederemus, si nos interdum ab ipso decipi arbitramur? Et quamvis vulgo Theoligi affirmant damnatos igne inferni torqueri, non ideo tamen censent ipsos *decipi per falsam ideam ignis torquentis sibi à Deo inditam*, sed potius ab igne verè torqueri, quia *ut viventis hominis incorporeus spiritus tenetur naturaliter in corpore, sic facile per divinam potentiam teneri potest, post mortem corporeo igne &c.* Vide Mag. lib. 4. sent. dist.

44. Quantum autem ad loca Scripturæ, non existimo meum esse ad ipsa respondere, nisi si quando videantur adversari alicui opinioni, quæ mihi sit peculiaris; cum enim tantum afferuntur in illas, quæ apud omnes Christianos sunt vulgares, quales sunt ea quæ hinc impugnantur, nempe quòd aliquid sciri possit, & quòd animæ humanæ non sint similes iis jumentorum, veterer crimen arrogantia si non malle responsionibus ab aliis jam inventis contentus esse, quàm novas excogitare, quia nunquam me Theologicis studiis immiscui, nisi in quantum ad privatam meam institutionem conferebant, nec tantum in me divinæ gratiæ experior, ut ad illa sacra me vocatum putem. Itaque profiteor, me nihil in posterum de talibus responsurum; sed nondum id servabo hac vice, ne fortè aliquibus occasionem præbeam existimandi me ideo tacere, quòd loca proposita non satis commodè possim explicare. In primis igitur ajo locum D. Pauli 1. ad Corinth. cap. 8. vers. 2. debere tantum intelligi de scientia, quæ non est cum charitate conjuncta, hoc est, de scientia Atheorum; quia quisquis Deum, ut patet, novit, non potest ipsum non diligere, nec charitatem non habere. Hocque

S

proba-

probatur ex verbis proximè præcedentibus, *scientia inflat, charitas verò adificat*, & proximè sequentibus: *Si quis autem diligit Deum, hic* (nempe Deus) *cognitus est ab eo*. Ita enim non vult Apostolus, nullam plane scientiam haberi posse, quia fatetur diligentes Deum ipsum cognoscere, hoc est, de ipso habere scientiam; sed ait tantum eos, qui non habent charitatem, nec proinde satis Deum norunt, etsi forte in cæteris rebus aliquid se scire existiment, nondum tamen agnoscere quemadmodum oporteat scire, quia nempe incipiendum est à Dei cognitione, ac deinde aliarum omnium rerum cognitiones huic uni sunt subordinandæ, quod in meis Meditationibus explicui: atque ideo hic ipse locus, qui contra me afferebatur, meam hac de re opinionem tam apertè confirmat, ut non putem ipsum ab iis, qui à me dissentiant posse rectè explicari. Quod si quis contendat pronomem *hic* non referri ad Deum, sed ad hominem qui à Deo cognoscatur & approbetur; alius Apostolus, nempe D. Johannes epist. 1. cap. 2. meæ explanationi prorsus faver, nam vers. 2. hæc habet: *in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observamus*. cap. 4. vers. 7. *qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum*.

Nec dispar ratio est de locis Ecclesiastæ: Notandum enim Salomonem in illo libro non quidem agere personam impiorum, sed suam tantum, quatenus scilicet, cum peccator & à Deo averfus ante fuisset, ibi pœnitentiam agens, ait à se quidem, humanâ tantum utente sapientiâ, & illam ad Deum non referente, nihil inveniri potuisse, quod plane satisfaceret, sive in quo non esset vanitas. Idemque hinc inde variis in locis monet oportere converti ad Deum, ut expresse in cap. 11. vers. 9. *Et scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium, & in sequentibus, usque ad libri finem*. Specialiter autem in cap. 8. vers. decimo septimo hæc verba, *Et intellexi quod omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ sunt sub sole, &c.* non intelligenda sunt de quovis homine, sed de eo quem descripsit in versu præcedenti: *Est homo qui diebus & noctibus somnum non capit oculo*. Tanquam si vellet ibi Propheta monere, illos, qui nimis assidui sunt in studiis, non aptos esse ad assequendam veritatem; hocque profecto non facile ii, quibus sum notus, de me dictum esse existimabunt. Sed præcipuè attendendum est ad hæc verba *quæ sunt sub sole*, sæpius enim reperuntur in illo libro, & semper designant res naturales, ad exclusionem earum subordinationis ad Deum, quia nempe, cum Deus sit supra omnia, non continentur inter ea, quæ sunt sub sole: Adeo ut loci citati verus sensus sit, hominem non posse res naturales rectè scire, quamdiu Deum non cognoscit, ut ego etiam affirmavi. Denique in cap. 5. vers. 29. manifestum est non dici, *eundem esse interitum hominis & jumentorum*, neque etiam *hominem nihil amplius habere jumento*, nisi tantum ratione corporis: nam ibi fit tantum mentio eorum, quæ pertinent ad corpus; & statim postea subjungitur scorsim de anima, *Quis novit si spiritus*

filiorum

filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus jumentorum descendat deorsum? Hoc est, an humanæ animæ beatitudine cœlesti fruituræ sint, quis hoc novit per humanas rationes, & quamdiu ad Deum se non convertit? Certè humanam animam non esse corpoream naturali ratione probare conatus sum; sed an sursum sit adscensura, solâ fide cognosci posse concedo.

6. Quantum ad arbitrii libertatem, longè alia ejus ratio est in Deo, quàm in nobis; repugnat enim Dei voluntatem non fuisse ab æterno indifferentem ad omnia quæ facta sunt, aut unquam fieri, quia nullum bonum, vel verum, nullumve credendum, vel faciendum, vel omittendum fingi potest, cujus idea in intellectu divino prius fuerit, quàm ejus voluntas se determinavit ad efficiendum, ut id tale esset: Neque hîc loquor de prioritate temporis, sed ne quidem prius fuit ordine, vel naturâ, vel ratione ratiocinatâ, ut vocant, ita scilicet ut ista boni idea impulerit Deum ad unum potius quàm aliud eligendum. Nempe, exempli causa, non ideo voluit mundum creare in tempore, quia vidit melius sic fore, quàm si creasset ab æterno: nec voluit tres angulos trianguli æquales esse duobus rectis, quia cognovit aliter fieri non posse, &c. Sed contrâ, quia voluit mundum creare in tempore, ideo sic melius est, quàm si creatus fuisset ab æterno: & quia voluit tres angulos trianguli necessariò æquales esse duobus rectis, idcirco jam hoc verum est, & fieri aliter non potest, atque ita de reliquis. Nec obstat quòd dici possit, merita sanctorum esse causam cur vitam æternam consequantur, neque enim ita ejus sunt causa, ut Deum determinent ad aliquid volendum, sed tantum sunt causa effectus, cujus Deus voluit ab æterno ut causa essent. Et ita summa indifferentia in Deo summum est ejus omnipotentia argumentum. Sed quantum ad hominem, cum naturam omnis boni & veri jam à Deo determinatam inveniat, nec in aliud ejus voluntas ferri possit, evidens est ipsum eò libentiùs, ac proinde etiam liberiùs, bonum & verum amplecti, quò illud clariùs videt, nunquamque esse indifferentem, nisi quando quidnam sit melius aut verius ignorat, vel certè quando tam perspicuè non videt, quin de eo possit dubitare: Atque ita longè aliâ indifferentia humanæ libertati convenit quàm divinæ. Neque hîc refert quod essentia rerum dicantur esse indivisibiles: nam primo, nulla essentia potest univocè Deo & creaturæ convenire: ac denique indifferentia non pertinet ad essentiam humanæ libertatis, cum non modò simus liberi, quando ignorantia recti nos reddit indifferentes, sed maxime etiam quando clara perceptio ad aliquid prosequendum impellit.

7. Non aliter concipio superficiem, à qua sensus nostros affici puto, quàm ab omnibus Mathematicis vel Philosophis concipi solet (vel saltem debet) illa, quàm à corpore distinguunt, & ab omni profunditate carere supponunt. Sed duobus modis superficiæ nomen apud Mathematicos usurpatur; nempe vel pro corpore, ad cujus solam longitudinem & latitudinem attenditur, quodque

nulla cum profunditate spectatur, etsi non negetur ipsum aliquam habere, vel tantum pro corporis modo, quando scilicet omnis ei profunditas denegatur. Et idcirco ad vitandam ambiguitatem, dixi me loqui de ea superficie, quæ cum sit tantum modus, non potest esse pars corporis, corpus enim est substantia, & modus non potest esse pars substantiæ. Sed non negavi esse corporis extremum, quia è contra, maximè propriè vocari potest extremitas tam corporis contenti, quàm continentis, eo sensu quo dicuntur ea corpora esse contigua, quorum extremitates sunt simul. Nam sanè cum duo corpora se mutuò tangunt, una & eadem est utriusque extremitas, quæ neutrius pars est, sed utriusque idem modus, qui etiam potest manere, quamvis ista corpora tollantur, modo tantum alia, quæ sint ejusdem accuratè magnitudinis & figuræ, in ipsorum loca succedant. Quin & locus ille, qui ab Aristotelicis dicitur esse superficies corporis ambientis, non potest intelligi esse alia superficies, quàm hæc, quæ non est substantia, sed modus. Neque enim mutatur locus turris, etsi aër ipsam ambiens muretur, vel aliud corpus in locum ipsius turris substituatur, neque proinde superficies, quæ hîc pro loco sumitur, pars ulla est aëris ambientis, vel turris. Ad accidentium autem realitatem explodendam, non mihi videtur opus esse exspectare alias rationes ab iis, quæ jam à me tractatæ sunt: Nam primò cum omnis sensus tactu fiat, nihil præter superficiem corporum potest sentiri: Atqui si quæ sint accidentia realia, debent esse quid diversum ab ista superficie, quæ nihil aliud est quàm modus: Ergo si quæ sint, non possunt sentiri. Quis autem unquam existimavit illa esse, nisi quia putavit sentiri. Ac deinde omnino repugnat dari accidentia realia; quia quicquid est reale, potest separatim ab omni alio subjecto existere; quicquid autem ita separatim potest existere, est substantia, non accidens. Nec refert quod dicatur accidentia realia non naturaliter, sed tantum per divinam potentiam à subjectis suis sejungi posse: Nihil enim aliud est fieri naturaliter, quàm fieri per potentiam Dei ordinariam, quæ nullo modo differt ab ejus potentia extraordinaria: nec aliud quicquam ponit in rebus: adeò ut si omne id, quod naturaliter sine subjecto esse potest, sit substantia, quicquid etiam per quantumvis extraordinariam Dei potentiam potest esse sine subjecto, substantia est dicendum. Fateor quidem unam substantiam alteri substantiæ posse accidere; atqui cum hoc contingit, non ipsa substantia est, quæ habet formam accidentis, sed solus modus quo accidit, ut cum vestis accidit homini, non ipsa vestis sed tantummodo *vestium esse* est accidens. Quia verò præcipua ratio, quæ movit Philosophos ad ponenda accidentia realia, fuit, quòd putarint sine illis sensuum perceptiones explicari non posse, promisi me id minutatim de singulis sensibus in Physicis expositurum, non quòd velim ut mihi ulla in re credatur, sed quia ex iis, quæ jam de visu in Dioptrica explicui, putavi rectè judicantes facillè facturos esse conjecturam de eo, quod in cæteris præstare possim.

8. Attendenti ad Dei immensitatem manifestum est, nihil omnino esse posse quod ab ipso non pendeat, non modò nihil subsistens, sed etiam nullum ordinem, nullam legem, nullamve rationem veri & boni: alioqui enim, ut paulò antè dicebatur, non fuisset planè indifferens ad ea creanda, quæ creavit. Nam si quæ ratio boni ejus præordinationem antecessisset, illa ipsum determinasset ad id, quod optimum est faciendum: sed contra, quia se determinavit ad ea quæ jam sunt facienda, idcirco, ut haberetur in Genesi, *sunt valde bona*, hoc est, ratio eorum bonitatis ex eo pender, quòd voluerit ipsa sic facere. Nec opus est quærere, in quonam genere causa bonitas, aliæve tam Mathematica, quàm Metaphysicæ veritates à Deo dependeant: cum enim causarum genera fuerint ab iis enumerata, qui forè ad hanc causandi rationem non attendebant, minimè mirum esset, si nullum ei nomen imposuissent: sed tamen imposuerunt, potest enim vocari efficiens: eadem ratione qua Rex est legis effector, etsi lex ipsa non sit res Physicè existens, sed tantum, ut vocant, ens morale. Nec opus etiam est quærere, quâ ratione Deus potuisset ab æterno facere, ut non fuisset verum bis 4. esse 8. &c. fateor enim id à nobis intelligi non posse; atque, cum ex alia parte rectè intelligam; nihil in ullo genere entis esse posse, quod à Deo non pendeat, & facile illi fuisse quædam ita instituere, ut à nobis hominibus non intelligatur, ipsa posse aliter se habere quàm se habent, esset à ratione alienum propter hoc quod nec intelligimus, nec advertimus à nobis debere intelligi, de eo quod rectè intelligimus dubitare. Nec proinde putandum est *æternas veritates pendere ab humano intellectu, vel ab aliis rebus existentibus*, sed à solo Deo, qui ipsas ab æterno, ut summus legislator, instituit.

9. Ut rectè advertamus quantum sit sensus certitudo, tres quasi gradus in ipso sunt distinguendi. Ad primum pertinet tantum illud, quo immediate afficitur organum corporeum ab objectis externis, quodque nihil aliud esse potest quàm motus particularum istius organi, & figuræ ac situs mutatio ex illo motu procedens. Secundus continet id omne, quod immediate resultat in mente ex eo, quod organo corporeo sic affecto unita sit, talesque sunt perceptiones doloris, titillationis, sitis, famis, colorum, soni, saporis, odoris, caloris, frigoris, & similibus, quas oriri ex unione ac quasi permissione mentis cum corpore in sexta Meditatione dictum est. Tertius denique comprehendit omnia illa judicia, quæ occasione motuum organi corporei de rebus extra nos positis ab in-eunte ætate facere consuevimus. Ut exempli causâ, cum baculum video, non putandum est aliquas species intentionales ab ipso ad oculum advolare, sed tantum radios luminis ex isto baculo reflexos, quosdam motus in nervo optico, & illo mediante, etiam in cerebro excitare, ut satis prolixè in Dioptrica explicui; atque in hoc cerebri motu, qui nobis cum brutis communis est, primus sentiendi gra-

us consistit. Ex ipso vero sequitur secundus, qui ad solam coloris luminisve ex baculo reflexi perceptionem se extendit, oriturque ex eo, quod mens cerebro tam intimè conjuncta sit, ut à moribus, qui in ipso sunt, afficiatur: atque nihil aliud ad sensum esset referendum, si accuratè illum ab intellectu distinguere vellemus. Nam quòd ex isto coloris sensu, quo afficior, judicem baculum extra me positum esse coloratum: itemque quòd ex istius coloris extensione, terminatione, ac situs relatione ad partes cerebri, de ejusdem baculi magnitudine, figura & distantia ratiociner, etsi vulgo sensui tribuatur, ideoque hinc ad tertium sentiendi gradum retulerim, manifestum tamen est, à solo intellectu pendere; Atque magnitudinem, distantiam & figuram per solam ratioeinationem unas ex aliis percipi posse, in Dioptrica demonstravi. Sed in hoc tantum differentia est, quòd ea, quæ nunc primum ob novam aliquam animadversionem judicamus, intellectui tribuamus; quæ verò à prima ætate eodem planè modo, atque nunc, de iis, quæ sensus nostros afficiebant, judicavimus, aut etiam ratiocinando conclusimus, referamus ad sensum, quia nempe de iis tam celeriter propter consuetudinem ratiocinamur, & judicamus, aut potius judiciorum, jam olim à nobis de rebus similibus factorum, recordamur, ut has operationes à simplici sensus perceptione non distinguamus. Ex quibus patet, cum dicimus, intellectus certitudinem sensuum certitudine longe esse majorem, significari tantum ea judicia, quæ jam provec̃ta ætate ob novas aliquas animadversiones facimus, certiora esse iis, quæ à prima infantia, & absque ulla consideratione formavimus, quod absque dubio est verum: Nam de primo & secundo sentiendi gradu manifestum est hinc non agi, quia nulla in ipsis falsitas esse potest. Cum itaque dicitur *baculum apparere fractum in aqua ob refractionem*, idem est ac si diceretur, eo illum modo nobis apparere, ex quo infans judicaret ipsum fractum esse, & ex quo etiam nos secundum præjudicia, quibus ab ineunte ætate assuevimus, idem judicamus. Quod autem hinc additur, nempe *illum errorem non intellectu, sed tactu corrigi*, non potest à me concedi: quia etsi ex tactu baculum rectum esse judicemus, idque eo judicandi modo, cui ab infantia sumus assueti, quique idcirco *sensus* vocatur, non tamen hoc sufficit ad errorem visus emendandum, sed insuper operæ est, ut aliquam rationem habeamus, quæ nos doceat, credendum esse hac de re iudicio ex tactu potius, quam iudicio ex visu elicitò: quæ ratio cum in nobis ab infantia non fuerit, non sensui, sed tantum intellectui est tribuenda: Atque ideo in hoc ipso exemplo solus est intellectus, qui sensus errorem emendat, nec ullum unquam afferri potest, in quo error ex eo contingat, quòd mentis operationi magis quam sensui fidamus.

10. Quandoquidem ea, quæ supersunt, tanquam dubia potius, quam tanquam objectiones, proponuntur, non mihi tantum assumo ut ausim spondere,

me illa, de quibus video plerosque doctissimos & ingeniosissimos viros adhuc dubitare, sufficienter esse expositurum. Sed tamen, ut quicquid in me est præstem, & causæ non desim, dicam ingenuè quâ ratione contigerit, ut meipsum iisdem dubiis planè liberarim, sic enim si forte aliis eadem usui sint gaudebo: sum minus, saltem nullius temeritatis conscius mihi ero. Cum primum ex rationibus in his Meditationibus, expositis mentem humanam realiter à corpore distinguui, & notiozem esse quàm corpus, & reliqua collegissem, cogebar quidem ad assensionem, quia nihil in ipsis non cohærens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum advertebam: sed fateor me non idcirco fuisse planè persuasum, idemque ferè contigisse quod astronomis, qui postquam solem esse aliquoties terra majorem rationibus evicerunt, non possunt tamen à se impetrare, dum iam illum oculos convertunt, ut judicent non esse minorem. Postquam autem ulterius perrexi, & iisdem innixus fundamentis ad rerum Physicarum considerationem transivi, primo attendendo ad ideas, sive notiones, quas de unaquaque re apud me inveniebam, & unas ab aliis diligenter distinguendo, ut judicia omnia mea cum ipsis consentirent, adverti, nihil planè ad rationem corporis pertinere, nisi tantum quòd sit res longa, lata & profunda, variarum figurarum variorumque motuum capax; ejusque figuræ ac motus esse tantum modos, qui per nullam potentiam sine ipso possunt existere, colores verò, odores, sapes & talia, esse tantum sensus quosdam in cogitatione mea existentes, nec minùs à corporibus differentes, quàm dolor differt à figura & motu teli dolorem incutientis; ac denique gravitatem, duritiem, vires calefaciendi, attrahendi, purgandi, aliasque omnes qualitates, quas in corporibus experimur, in solo motu, motusve privatione, partiumque configuratione, ac situ consistere. Quæ opiniones cum plurimum differrent ab iis, quas prius de iisdem rebus habueram, cœpi deinde considerare, quas ob causas aliter antea credidissem, præcipuamque esse animadverti, quòd primum ab infantia varia de rebus Physicis, utpote quæ ad vitæ, quam ingrediebar, conservationem conferebant, judicia tulissem, easdemque postea opiniones, quas tunc de ipsis præconceperam, retinuissem: cumque mens, illâ ætate, minus rectè organis corporis uteretur, iisque firmiùs affixa nihil absque ipsis cogitaret, res tantum confusas advertebat, & quamvis propriæ suæ naturæ sibi conscia esset, nec minùs apud se ideam cogitationis, quàm extensionis haberet, quia tamen nihil intelligebat quin simul etiam aliquid imaginaretur, utrumque pro uno & eodem sumebat, notionesque omnes, quas de rebus intellectualibus habebat, ad corpus referebat; & cum deinde in reliqua vita nunquam me illis præjudiciis liberalissem, nihil omnino satis distinctè cognoscebam, nihilque quod non supponerem esse corporicum: etiamsi earum rerum, quas corporeas esse supponebam, tales sepe ideas sive conceptus effingerem, ut mentes potius quàm corpora, refer-

rent: nam cum, exempli causâ, concipiebam gravitatem instar qualitatis cujusdam realis, quæ crassis corporibus inesset, etsi vocarem illam qualitatem, quærens scilicet ad corpora, quibus inerat, ipsam referam, quia tamen addebam esse realem, revera putabam esse substantiam: eodem modo quo vestis in se spectata substantia est, etsi, cum ad hominem vestitum refertur, sit qualitas: Atque etiam mens, etsi revera substantia sit, nihilominus tamen corporis, cui adjuncta est, qualitas dici potest. Et quamvis gravitatem per totum corpus, quod grave est, sparsam esse imaginarer, non tamen ipsi eandem illam extensionem, quæ corporis naturam constituit, tribuebam, vera enim corporis extensio talis est, ut omnem partium penetrabilitatem excludat, tantundem autem gravitatis, quantum est in ligno decem pedum, putabam esse in massâ auri, alteriusve metalli, unius pedis, quin & illam eandem omnem in punctum Mathematicum contrahi posse, judicabam; qui etiam, dum corpori gravi manebat coextensa, totam suam vim in qualibet ejus parte exercere posse videbam, quia ex quacunque parte corpus illud funi appenderetur, tota sua gravitate funem traheret, eodem planè modo ac si gravitas ista in sola parte funem tangente, non etiam per reliquas sparsa fuisset. Nec sanè jam mentem alia ratione corpori coextensam, totamque in toto, & totam in qualibet ejus parte esse intelligo. Sed ex eo præcipuè apparet, illam gravitatis idem fuisse ex parte ab illa, quam habeam mentis, desumptam, quòd putarem gravitatem deferre corpora versus centrum terræ, tanquam si aliquam ejus cognitionem in se contineret: Neque etiam hoc profectò sine cognitione fieri, neque ulla cognitio nisi in mente esse potest. Attamen alia etiam nonnulla gravitati tribuebam, quæ non eodem modo de mente possunt intelligi, ut quod esset divisibilis, mensurabilis &c. Postquam autem hæc satis animadverti, & mentis ideam à corporis motusque corporei ideis accuratè distinxi, omnesque alias qualitarum realium formarumve substantialium ideas, quas ante habueram, ex ipsis à me confatas effictasve fuisse deprehendi, perfacile me omnibus dubiis, quæ hîc proposita sunt, exsolvi: Nam primò non dubitavi, quin claram haberem ideam meæ mentis, utpote cujus mihi intimè conscius eram: nec quin idea illa ab aliarum rerum ideis esset planè diversa, nihilque corporeitatis haberet, quia cum cæterarum etiam rerum veras ideas quæsissem, ipsasque omnes in genere cognoscere mihi videret, nihil planè in iis, quod ab idea mentis non omnino differret, inveniebam, & longè majorem distinctionem esse videbam inter ea, quæ, quamvis de utroque attentè cogitarem, nihilominus distincta apparebant, qualia sunt mens & corpus, quam inter ea, quorum quidem unum possumus intelligere non cogitantes de alio; sed quorum tamen unum non videmus absque alio esse posse, cum de utroque cogitamus. Ut sanè immensitas Dei potest intelligi, quamvis ad ejus justitiam non attendatur: sed plane repugnat

ut ad

ut ad utramque attendentes, ipsum immensum, & tamen non justum esse putemus. Potestque etiam Dei existentia rectè cognosci, quamvis personæ sacrosanctæ Trinitatis ignorentur, utpote quæ non nisi à mente per fidem illustrata percipi possunt; atqui cum perceptæ sunt, nego inter ipsas distinctionem realem ratione essentia divina posse intelligi, quamvis ratione relationum admitatur. Ac denique non timui ne me mea forsitan Analyti præoccupassem ac decepisssem, cum ex eo, quòd viderem quædam esse corpora quæ non cogitant, vel potius clarè intelligerem quædam corpora sine cogitatione esse posse, malui arguere cogitationem ad naturam corporis non pertinere, quàm ex eo quòd viderem quædam alia corpora, utpote humana, quæ cogitant, concludere, cogitationem esse corporis modum: Nam revera nunquam vidi aut percepi humana corpora cogitare, sed tantum eosdem esse homines, qui habent & cogitationem, & corpus: Hocque fieri per compositionem rei cogitantis cum corporea ex eo perspexi, quod rem cogitantem separatim examinando, nihil in illa deprehenderim quod ad corpus pertineret, ut neque ullam cogitationem in natura corporea seorsim considerata: contra autem examinando modos omnes tam corporis, quàm mentis, nullum planè animadverti, cujus conceptus à rei, cujus erat modus, conceptu non penderet. Atque ex eo, quòd duo quædam simul juncta sæpe videamus, non licet concludere ipsa esse unum & idem; sed ex eo, quod aliquando unum ex ipsis absque alio advertamus, oprime infertur esse diversa. Neque ab hac illatione potentia Dei nos debet deterrere; quia non minus conceptui repugnat, ut ea, quæ tanquam duo diversa clarè percipimus, sicut intrinsecè & absque compositione unum & idem, quàm ut ea, quæ nullo modo distincta sunt, separentur; atque ideo si Deus quibusdam corporibus vim rogitandi indiderit (ut revera illam humanis indidit) hanc ipsam vim potest ab iis separare; sicque nihilo minus est ab ipsis realiter distincta. Nec miror quòd olim, antequam me sensuum præjudiciis liberassem, rectè quidem perceperam 2. & 3. facere 5. & cum ab aequalibus aequalia auferuntur, quæ remanent esse aequalia, & multa ejusmodi, cum tamen animam hominis ab ejus corpore distinctam esse non putarem. Nam facilè adverto non contigisse, dum adhuc planè infans essem, ut de propositionibus istis, quas omnes aequè admittunt, quicquam falsi judicarem, quia tunc nondum mihi ului erant, nec pueri discunt prius numerare 2. & 3. quàm capaces sint judicandi an sit 5. &c. contra autem à prima infantia mentem & corpus (ex quibus scilicet me compositum esse confuse advertebam) tanquam unum quid concepi: atque id in omni ferè imperfecta cognitione contingit, ut multa simul instar unius apprehendantur, quæ postea per accuratius examen sunt distinguenda. Sed valde miror doctos homines, & Metaphysicis rebus à triginta annis assuetos, postquam Meditationes meas septies legerunt, arbitrari, me si eadem eo relegerem animo, quo ipse ad examen analyticum revocarem, si

T

mibi

mibi ab inimico proposita essent, rationes in iis contentas non crediturum tanti esse ponderis, tantarumve virium, ut iis debeant omnes assentiri; cum interim ipsi nullum planè vitium in istis meis rationibus ostendant. Ac profectò multò plus mihi tribuunt quàm debent, vel etiam quàm ulli homini sit tribuendum, si putent me aliquà uti Analyfi, cujus ope vel veræ demonstrationes evertantur, vel falsæ ita tegantur & adornentur, ut à nemine alio everti possint: cum è contra eam tantum me quævisse profitear, qua verarum rationum certitudo, ac falsarum vitia cognoscantur. Atque ideo non ita moveor, quod viri docti nondum meis conclusionibus assentiantur, quàm quod post attentam & sapius repetitam mearum rationum lectionem nihil in ipsis vel male assumptum, vel non rectè illatum esse ostendant. Nam quod conclusiones ægre admittant, id facillè tribui potest inveteratæ consuetudini aliter de ipsis iudicandi; ut jam antè notatum est, Astronomos non facillè imaginari solem esse majorem terrâ, quamvis certissimis rationibus id demonstrent; Non autem video causam ullam esse posse, cur nec ipsi, nec ulli alii, quod sciam, quicquam hæctenus in rationibus meis reprehenderint, nisi quia sunt omnino veræ ac certæ, cum præferim ipsæ ex nullis obscuris ignotisve principiis, sed primum à summa rerum omnium dubitatione, ac deinde ex iis, quæ menti præjudiciis liberæ omnium evidentissima & certissima esse apparent, gradatim deductæ sint; hinc enim sequitur, planè nullos in iis errores esse posse, quin facillè à quovis mediocri ingenio prædito advertantur. Atque hic idcirco mihi videor merito posse concludere, non tam ea quæ scripsi infirmari auctoritate doctissimorum virorum, qui ipsis sæpe perlectis nondum possunt assentiri, quàm è contra eorundem auctoritate confirmantur, ex eo quod nullos errores, sive paralogismos, post tot accurata examina, in demonstrationibus meis annotarint.

F I N I S,

RENATI DES CARTES

N O T Æ

In Programma quoddam, sub finem
Anni 1647, in Belgio editum, cum hoc

Titulo:

EXPLICATIO

Mentis humanæ, sive Animæ rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.

LECTORI.

E X quo tempore lucem adfexit Philosophia Nob. Viri RENATI DES CARTES, à multis quidem, sed non uno excepta est modo: verum diversam ea experta est fortunam, prout in manus diversorum incidit ac genios. Sunt, qui serias in eam instituerunt Objectiones, quibus seriò ab Heroè illo est responsum, tum Latinè, tum Gallicè. Alii, cum aliud non possent, arroderè tamen eam & admordere voluerunt: quibus, ut ipse in Præfatione Medit. Metaph. vatem egit Philosophus, rationum seriem & nexum comprehendere non curantibus, in singulas tantum clausulas argutari fuit studium; qui idcirco, quamvis cavillandi occasionem in multis invenerint, nihil tamen quod urgeat, aut responsione dignum sit, objecerunt. Hujus est farinae, Tenebrio quidam ac Lucifuga, qui nunc Theophilum, num Mercurium Cosmopolitam se vocat, in gemino libello, ante aliquot annos edito; & nu-

perus Theologus in sua Methodi Cartesianæ Theologica Consideratione, in qua criminationes suas ac calumnias, DEO OPT. MAX. DEO Forti, Zelotæ, Causæ suæ Vindici, Nominis Assertori, Veritatis Protectori, sacras facere, cum multorum stupore, non erubuit. Quasi, criminationibus & calumniis certare, idem sit, ac Causam, Nomen, Veritatem Dei vindicare, asserere, protegere. Annon hoc est illud, quod Propheta ait Malachias, c. 1. 8. DEO offerre animalia caeca, clauda, ægrotæ, quæ Ducibus suis ac Curatoribus offerre, sacerdotem istum puduisset? Et, si attentus Considerator attentius considerasset hæc Methodi verba (pag. 3. Ne quis igitur putet, me hic traditurum aliquam Methodum, quam unusquisque sequi debeat ad rectè regendam rationem: illam enim tantum, quam ipse secutus sum, exponere decrevi. Et pag. 13. Quamvis, quia opus meum mihi satis placet, ejus exemplar hic vobis proponam, non ideo cuiquam Auctor esse velim, ut simile quid aggrediatur:) facile ab illa sua Consideratione abstinuisset, ex qua nominis maculam potius quam laudem apud æquos rerum æstimatores reportavit: ut non dicam, πολυπραγμοσύνης notam eum incurrisse, dum falcem Theologicam immisit in messem Philosophicam; quod verè est, μεταβαίνων εἰς ἄλλο γένος. Alii in Philosophiam Cartesianam insurrexerunt thesibus ad disputandum proponi solitis; Lutetiæ, Ultrajecti, Groningæ, Franekeræ, Lugduni: & vel aperto Marte ejus Auctorem sunt aggressi, vel sub tecto & generali Neotericorum Philosophorum titulo latenter in ipsum irruerunt, vel in totum nomen ejus dissimularunt. Postremi generis utriusque specimen nuperrimè contigit, in Antiquissima & Novissima Belgicæ Fœderatæ Academia. In Lugdunensi quidem, Philosophus primarius, Vir, ut D. Cartesius judicat, non malus, ac simplex potius quàm prudens, affectu, nescio quo, abreptus, Neotericis quibusdam Philosophis, tam fatuas, tam ineptas, tam insulas affinxit opiniones; ut seipsum fecerit ludibrium multis jocumque acrisum, multis commiserationem: & quamvis in disputandi actu quadrisyllabum hoc nomen, CARTESIUS, non pronunciaverit; ac publicè postulatus, ut nomen alicujus Neoterici Philosophi, tam stultas opiniones tenentis, proferret, turpiter hic defecerit, ita tamen se gessit, & in omnem circumegit partem, ut non alium designari quàm D. Cartesium facile Auditorum cuiusvis consi-

constiterit: & quid multis est opus? Theses ipsæ hoc abundè loquuntur. In Ultrajectinâ Academiâ, Medicus non indoctus, disputationem quandam conscripsit, de Cachexia Leucophlegmatica, cui Corollaria nonnulla subjunxit, ad convellendas Medit. Metaph. Cartesianæ instituta: quæ, cum disputatio esset sufflaminata, patenti folio, per varias Hollandiæ Vrbes sunt missa, in signum vel triumphi, vel provocationis, ac certaminis in eas instituendi. Licet verò Generosissimus D. des Cartes, istos Thesium & Considerationum assultus atque allatraciones magno animo contemserit, nihilque unquam reponere voluerit, tantum tamen à se impetravit, ut isti Corollariorum Programmati Responsum aliquod reposuerit; quod Amico, cui misit & potestatem ejus fecit, non indignum fuit visum luce publicâ: quo fortassis ad meliorem mentem reeducatur Programmatis Auctor; & quia nonnullis fortè videatur in ea contineri aliquid vindice dignum: neque enim unquam existimationi aut partibus suis defuit, vel deest D. Cartesius in respondendo, si quid adversus Philosophiam suam responsione dignum fuerit productum. At verò calumnias ac futes nugas, & quæ nullam ex suis sententiis aut responsionibus feriunt, sed quæ aut in objectiones tantum; vel à se excogitatas, vel ab aliis ad inventionem veritatis prolatas incurrunt, aut hinc inde particulam ex suis scriptis vellicant, insuper habet. Scilicet, Aquila non captat muscas. Sed præfationum satis; atque ipsum Programmati examen & Notas legere atque expendere operæ fuerit pretium.

(150)

RENATO DES CARTES,
Philosophiæ Restauratori, Seculi ornamento.

N ullius addictus jurare in verba Magistri,
Dum verum ex veri fonte, Renate, bibis,
Et Menti reddis sua jura, & Sensibus auferis,
Quam nimiam tribuit credula turba, fidem:
Nescio quo dubitans pacto, dubia omnia tollis,
Atque ex non certis omnia certa legis.
Certe Atheus propriis cadit armis: & malè Sextus
Assensum cohibens, vincitur arte sua.
Nilque obstare potest jam, Mente Deoque reperto.
Materia ingenio subditur, ecce, tuo,
Qua Motu in varias diffusa & mille figuras,
Orbis tam vasti nobile surgit opus.
Hinc Cæli, Terræque, Marisque, atque Aëris Almi
Fusa per hoc magnum semina inane fluunt,
Quæ natura Ignis: rutilum splendescere Solem
Quid faciat: Mixtis additus unde Color:
Unde tremor Terris, quâ vi Maria alba tumescant,
Cur sexangula Nix, Gutta rotunda cadat:
Cur Magnetam ineat Ferrum, vis scire? Renati
Hic unus labor est, quem via nulla latet:
Cujus & Ingenio assurgunt Priscique Novique,
Nec vidisse ajunt secula cuncta parem.
Invidus huic quisquis renuit submittere fasces,
Naturam violans, Matris adulter erit,
Et fragili dentem quærens illidere, soldo
Offendet, Melius, non tetigisse, fuit.
Cui sic extremis respondent prima, quis illum
Hæc sine crediderit pandere sacra Deo?

(151)

RENATI DES CARTES
NOTÆ IN PROGRAMMA
quoddam, sub finem Anni 1647. in Belgio
editum, cum hoc Titulo:

*Explicatio Mentis humanæ, sive Animæ rationalis, ubi explicatur
quid sit, & quid esse possit.*

A Ccepi à paucis diebus duos libellos, in quorum uno apertè & directè
impugnor, in altero rectè & obliquè duntaxat. Et quidem priorem ni-
hil moror: imò habeo gratias ejus auctori, quòd, cum nihil nisi futi-
les cavillationes, & nulli credibiles calumnias improbo labore colle-
gerit, hoc ipso testatus sit, se nihil invenire potuisse in meis scriptis, quod meri-
tò reprehenderet, sicque ipsorum veritatem, melius quàm si ea laudasset, confir-
mavit, idque cum dispendio suæ famæ. Alius autem libellus magis me movet:
quàmvis enim nihil in eo apertè de me habeatur, prodeatque sine nomine Au-
ctoris & Typographi, quia tamen continet opiniones, quas judico perniciosas &
falsas, editusque est formâ Programmatis, quod vel templorum valvis affigi, &
quibuslibet legendum obrudi possit: dicitur autem jam antea typis mandatus
fuisse sub alia forma cum adjuncto nomine cujusdam, tanquam Auctoris, quem
multi putant non alias quàm meas opiniones docere, cogor detegere ejus erro-
res, ne mihi fortè impurentur ab illis, qui casu incident in obvias istas chartas,
& mea scripta non legerunt.

*Sequitur Programma, quale ultimâ vice prodiit
in lucem.*

E X P L I C A T I O

Mentis Humana, sive Animæ rationalis, ubi explicatur quid sit, & quid esse possit.

I.

Mens humana est, qua actiones cogitativæ ab homine primò peraguntur;
eaque in sola cogitandi facultate, ac interno principio, consistit.

II. Quantum ad naturam rerum atinet, ea videtur pati, ut mens possit esse
vel substantia, vel quidam substantiæ corporeæ modus; vel, si nonnullos alios
philosophantes sequamur, qui statuunt extensionem & cogitationem esse attri-
buita, quæ certis substantiis, tanquam subjectis insunt, cum ea attributa non
sint opposita, sed diversa, nihil obstat, quo minus mens possit esse attributum
quoddam, eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alte-
rius conceptu non comprehendatur. Quicquid enim possumus concipere, id
potest esse: Atqui, ut mens aliquid horum sit, concipi potest; nam nullum ho-
rum implicat contradictionem: Ergo ea aliquid horum esse potest.

III. Errant

III. Errant itaque, qui asserunt, nos humanam mentem clarè & distinctè, tanquam necessariò à corpore realiter distinctam, concipere.

IV. Quod autem mens revera nihil aliud sit quam substantia, sive ens realiter à corpore distinctum, & actu ab ea separabile, & quod seorsim per se subsistere potest, id in sacris literis, plurimis in locis, nobis est revelatum. Atque ita, quod per naturam dubium quibusdam esse potest, per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum.

V. Nec obstat, quod de corpore dubitare, de mente vero dubitare nequaquam possumus. Hoc enim illud tantum probat, quòd, quamdiu de corpore dubitamus, illam ejus modum, dicere non possumus.

VI. Mens humana, quamvis sit substantia à corpore realiter distincta, in omnibus tamen actionibus, quamdiu est in corpore, est organica. Atque ideo, pro varia corporis dispositione, cogitationes mentis sunt variæ.

VII. Cùm hæc sit naturæ, à corpore, & corporis dispositione, diversæ, nec ab hac oriri queat: ea est incorruptibilis.

VIII. Cùmque ea nullas partes, nec ullam extensionem in conceptu suo habeat; frustra quaritur, an sit tota in toto, & in singulis partibus tota.

IX. Cùm mens æquè ab imaginariis, atque à veris affici queat, hinc per naturam dubium est, an ulla corpora à nobis revera percipiuntur. Verum, etiam hoc dubium tollit divina in Sacris revelatio, quâ indubitatum est, Deum cælum & terram & omnia, quæ iis continentur, creasse, & etiamnum conservare.

X. Vinculum, quo anima cum corpore conjuncta manet, est lex immutabilitatis naturæ, quâ unumquodque manet in eo statu, in quo est, donec inde ab alio deturberetur.

XI. Cùm sit substantia, & in generatione nova producat; rectissime sentire videntur ii, qui animam rationalem, per immediatam creationem, à Deo in generatione produci volunt.

XII. Mens non indiget ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis: sed sola ejus facultas cogitandi ipsi ad actiones suas peragenda sufficit.

XIII. Atque ideo omnes communes notiones, menti insculptæ, ex rerum observatione vel traductione originem ducunt.

XIV. Imo ipsa Idea Dei, menti insita, est, vel ex divina revelatione, vel traditione, vel rerum observatione.

XV. Conceptus noster de Deo, sive idea Dei, in mente nostra existens, non est satis validum argumentum ad existentiam Dei probandam. Cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis observantur; atque hæc idea, utpote à nobis concepta, idque imperfecte, non magis quam cujusvis alius rei conceptus, vires nostras cogitandi proprias superet.

XVI. Cogitatio mentis est duplex: intellectus & voluntas.

XVII. Intellectus est perceptio & judicium.

XVIII. Perceptio est sensus, reminiscencia & imaginatio.

XIX. Omnis sensus est perceptio alicujus motus corporei; quæ nullas species intentionales desiderat: isque fit, non in externis sensoriis; sed solo cerebro.

XX. Voluntas est libera, & ad opposita, in naturalibus, indifferens: ut ipsa nobis testatur conscientia.

XXI. Hæc se ipsam determinat; nec cæca est dicenda, ut visus non dicendus surdus.

*Nulli facilius ad magnam pietatis famam perveniunt, quam
superstitiosi & Hypocritæ.*

Sequitur examen Programmatis.

Ad titulum notæ.

Adverto in titulo, non nudas assertiones de anima rationali, sed ejus explanationem promitti; adeò ut credere debeamus, omnes rationes, vel saltem præcipuas, quas auctor habuit ad ea, quæ proposuit, non tantum probanda, sed etiam explicanda, in hoc programmate contineri: Nullasque alias ab ipso esse expectandas. Quòd autem animam rationalem nomine mentis humana appellet, laudo: sic enim vitat æquivocationem, quæ est in voce animæ, atque me hac in re imitatur.

Ad singulos articulos notæ.

In articulo primo, videtur velle istam animam rationalem describere, sed imperfectè: genus enim omittit, quòd nempe sit substantia, vel modus, vel quid aliud; solamque exponit differentiam, quam à me mutuatus est, nemo enim ante me, quod sciam, illam in sola cogitatione, sive cogitandi facultate, ac interno principio (supple ad cogitandum) consistere asseruit.

In articulo secundo, incipit inquirere in ejus genus, dicitque, *videri rerum naturam pati, ut mens humana possit esse vel substantia, vel quidam substantia corporeæ modus.*

Quæ assertio contradictionem involvit, non minorem, quam si dixisset, rerum naturam pati, ut mons possit esse, vel sine valle, vel cum valle. Quippe distinguendum est inter illa, quæ ex natura sua possunt mutari, ut quod jam scribam vel non scribam, quod aliquis sit prudens, alius imprudens; & illa, quæ nunquam mutantur, qualia sunt omnia, quæ ad alicujus rei essentiam pertinent, ut apud Philosophos est in confesso. Et quidem non dubium est, quin de contingentibus dici possit, rerum naturam pati, ut illa vel uno, vel alio modo se habeant, exempli causa, ut jam scribam, vel non scribam; Sed cum agitur de alicujus rei essentia, planè ineptum est & contradictorium, dicere, rerum naturam pati, ut se habeat aliquo alio modo quam revera se habet; atque non magis pertinet ad naturam montis, ut non sit sine valle, quam ad naturam mentis humanæ, ut sit id, quod est,

si accu-
ratam &
non mo-
valem re-
rum de-
ritatem
& cogni-
tionem
quæ-
ritur.

Non mo-
raliter,
sed ex
quisitum
& accu-
ratum
rerum
veritatem
quæ-
renti.

nempe ut sit substantia, si est substantia, vel certè ut sit rei corporeæ modus, si quidem est talis modus; quod hinc *noster* conatur persuadere, atque ad istud probandum subjungit hæc verba, *vel si nonnullos alios philosophantes sequamur, &c.* ubi per *alios philosophantes* me apertè designat; primus enim sum, qui cogitationem tanquam præcipuum attributum substantiæ incorporeæ, & extensionem tanquam præcipuum corporeæ, consideravi. Sed non dixi, attributa illa iis inesse tanquam subjectis à se diversis: cavendumque est, ne per *attributum* nihil hic aliud intelligamus quam modum: nam quicquid alicui rei à natura tributum esse cognoscimus, sive sit modus qui possit mutari, sive ipsamet istius rei planè immutabilis essentia, id vocamus ejus *attributum*. Sic multa in Deo sunt attributa, non autem modi. Sic unum ex attributis cujuslibet substantiæ est, quod per se subsistat. Sic extensio alicujus corporis, modos quidem in se varios potest admittere, nam alius est ejus modus si corpus istud sit sphericum, alius si sit quadratum: verùm ipsa extensio, quæ est modorum illorum subjectum, in se spectata, non est substantiæ corporeæ modus, sed attributum, quod ejus essentiam naturamque constituit. Sic denique cogitationis modi varii sunt; nam affirmare alius est cogitandi modus quàm negare, & sic de cæteris; verùm ipsa cogitatio, ut est internum principium, ex quo modi isti exsurgant, & cui insunt, non concipitur ut modus, sed ut attributum, quod constituit naturam alicujus substantiæ, quæ an sit corporea an vero incorporea, hinc quaeritur.

Addit, *ista attributa non esse opposita, sed diversa*: quibus in verbis rursus contradictio est: cum enim agitur de attributis aliquarum substantiarum essentiam constituentibus, nulla major inter illa oppositio esse potest, quàm, quod sint diversa; Et, cum fatetur, hoc esse diversum ab illo, idem est, ac si diceret, hoc non esse illud; esse autem & non esse contraria sunt. *Cum*, inquit, *non sint opposita, sed diversa, nihil obstat quo minus mens possit esse attributum quoddam eidem subjecto cum extensione conveniens, quamvis unum in alterius conceptu non comprehendatur.* Quibus in verbis manifestus est paralogismus: concludit enim de quibuslibet attributis, id, quod non nisi de modis propriè dictis verum esse potest, & tamen nullibi probat, mentem sive cogitationis internum principium esse talem modum; sed è contra, non esse, ex ipsismet ejus verbis in articulo 5. positus, mox ostendam. De aliis autem attributis, quæ rerum naturas constituunt, dici non potest, ea, quæ sunt diversa, & quorum neutrum in alterius conceptu continetur, uni & eidem subjecto convenire; idem enim est, ac si diceretur, unum & idem subjectum duas habere diversas naturas: quod implicat contradictionem, saltem cum de simplici & non composito subjecto quaestio est, quemadmodum hoc in loco.

Sed *tria* hinc advertenda sunt, quæ si bene intellecta essent ab hoc scriptore, nunquam in tam manifestos errores incidisset.

Primum est; ad rationem modi pertinere, ut quamvis substantiam sine illo facile

facile intelligamus, non possimus tamen vice versa modum clare intelligere; nisi simul concipiamus substantiam cujus est modus, ut in 1. parte principiorum art. 61. explicui, atque in hoc omnes Philosophi consentiunt. *Nostrum* autem non attendisse ad hanc regulam, ex ejus articulo quinto fit manifestum: ibi enim fatetur, nos posse de corporis existentia dubitare, cum interim de mentis existentia non dubitamus: unde sequitur, mentem posse à nobis sine corpore intelligi, ac proinde non esse ejus modum.

Alterum, quod hinc notari velim, est differentia inter entia simplicia & composita; quippe compositum illud est, in quo reperiuntur duo vel plura attributa, quorum utrumque sine alio potest distincte intelligi: ex hoc enim, quod unum sine alio sic intelligatur, cognoscitur non esse ejus modus, sed res vel attributum rei, quæ potest absque illo subsistere: ens autem simplex illud est, in quo talia attributa non inveniuntur. Unde patet, illud subjectum, in quo solam extensionem cum variis extensionis modis intelligimus, esse ens simplex: ut etiam subjectum, in quo solam cogitationem cum variis cogitationum modis agnoscimus; illud autem, in quo extensionem & cogitationem simul consideramus, esse compositum, hominem scilicet, constantem anima & corpore, quem videtur *auctor noster* pro solo corpore, cujus mens sit modus hinc sumisse.

Denique hinc notandum, in subjectis ex pluribus substantiis compositis, sepe unam esse præcipuam, quæ à nobis ita consideratur, ut quod ei ex reliquis adjungimus, nihil aliud sit quàm modus: sic homo vestitus considerari potest, ut quid compositum ex homine & vestibus, sed vestitum esse, respectu hominis est tantum modus, quamvis vestimenta sint substantiæ. Eodemque modo, potuit *auctor noster* in homine, qui ex anima & corpore est compositus, considerare, corpus tanquam præcipuum quid, ratione cujus, animatum esse vel cogitationem habere, nihil aliud est quàm modus: sed ineptum est, inde inferre, ipsam animam, sive id per quod corpus cogitat, non esse substantiam à corpore diversam.

Conatur autem, quæ dixit, confirmare hoc Syllogismo: *Quicquid possumus concipere, id potest esse: atqui ut mens aliqua horum sit* (nempe substantia, vel modus corporeæ substantiæ) *concipi potest: nam nullum horum implicat contradictionem: Ergo &c.* Ubi notandum est, hanc regulam, *quicquid possumus concipere, id potest esse*, quamvis mea sit, & vera, quoties agitur de claro & distincto conceptu, in quo rei possibilitas continetur, quia Deus potest omnia efficere, quæ nos possibilita esse clarè percipimus; non esse tamen temere usurpandam; quia facile fit, ut quis putet se aliquam rem rectè intelligere, quam tamen præjudicio aliquo exæcatus non intelligit. Atque hoc contingit *huic auctori*, cum negat implicare contradictionem, ut una & eadem res habeat alterutram è duabus naturis planè diversis, nempe, ut sit substantia, vel

modus. Si tantum dixisset, nullas se percipere rationes, propter quas mens humana credi debeat, substantia incorporea potius quam substantia corporea modus, posset ejus ignorantia excusari; si vero dixisset, nullas ab humano ingenio posse inveniri rationes, quibus unum potius quam aliud probetur, arrogantia quidem esset culpanda, sed non apparet contradictio in ejus verbis; cum autem dicit, rerum naturam pati, ut idem sit substantia, vel modus, omnino pugnantia loquitur, & absurditatem ingenii sui ostendit.

In articulo tertio, suum de me iudicium profert. Ego enim sum, qui scripsi mentem humanam clare & distincte posse percipi, ut substantiam a substantia corporea diversam: noster autem, quamvis non aliis nitatur rationibus quam istis contradictionem involventibus, quas in articulo precedenti explicuit, me errare pronunciat. Sed hoc non moror. Nec examino verba, *necessario, sive actu*, quae nonnihil ambiguitatis continent; non enim sunt magni momenti.

Nolo etiam examinare, quae in articulo quarto de factis literis habentur, ne videat mihi jus arrogare, de alterius religione inquirendi. Sed dicam tantum, tria genera questionum esse hic distinguenda; quaedam enim sola fide creduntur, quales sunt de mysterio incarnationis, de Trinitate, & similibus; aliae vero, quamvis ad fidem pertineant, ratione tamen naturali quaeri etiam possunt, inter quas Dei existentia & humanae animae a corpore distinctio solent ab Orthodoxis Theologis recenseris, ac denique aliae sunt, quae nullo modo ad fidem, sed ad solum ratiocinium humanum spectant, ut de quadratura circuli, de auro arte Chymica faciendo, & similibus. Atque ut illi Sacrae Scripturae verbis abutuntur, qui ex iis male explicatis has ultimas elicere se putant: ita etiam ejus auctoritati derogant, qui priores argumentis a sola Philosophia petitis demonstrandas suscipiunt: sed tamen omnes Theologi contendunt, esse ostendendum, ipsas luminis naturali non adversari, atque in hoc praecipuum suum studium ponunt; medias autem non modo luminis naturali non adversari arbitrantur, sed etiam hortantur Philosophos, ut ipsas rationibus humanis pro viribus demonstrent. Neminem autem unquam vidi, qui affirmaret, rerum naturam pati, ut res aliqua aliter se habeat quam docet Sacra Scriptura, nisi vellent indirecte ostendere, se Scripturae illi fidem non habere. Cum enim prius nati simus homines quam facti Christiani, non credibile est, aliquem amplecti serio eas opiniones, quas recte rationi, quae hominem constituit, contrarias putat, ut fidei, per quam est Christianus, adhaereat. Sed forte etiam auctor noster hoc non dicit: verba enim ejus sunt, *per naturam dubium quibusdam esse posse, quod per divinam in sacris revelationem nobis jam est indubitatum*: in quibus duplicem contradictionem invenio: primam in eo, quod unius & ejusdem rei essentiam, quam repugnat non eandem semper manere (quia si supponatur alia fieri, hoc ipso erit alia res, & alio nomine indigitanda,) supponat, esse, per natura, dubiam, ac proinde mutabilem:

abilem: aliam in verbo quibusdam; quia, cum omnium eadem sit natura, quod non nisi quibusdam dubium esse potest, non est per naturam dubium.

Articulus quintus referendus est ad secundum potius quam ad quartum: neque enim in eo agit auctor de revelatione divina, sed de natura mentis, an sit substantia vel modus: atque ut probet, defendi posse, illam nihil aliud esse quam modum, conatur solvere objectionem ex meis scriptis desumptam. Quippe scripsi, nos non posse dubitare, quin mens nostra existat, quia ex hoc ipso, quod dubitemus, sequitur, illam existere; sed interim nos posse dubitare, an ulla corpora existant; unde collegi & demonstravi, illam a nobis clare percipi, ut rem existentem, sive ut substantiam, quamvis nullum plane corpus concepiamus, ac etiam negemus, ulla corpora existere, ac proinde mentis conceptum non involvere in se ullum conceptum corporis; quod argumentum putat se diffulare, cum ait, *illud tantum probare, quod quamvis de corpore dubitamus, mentem ejus modum dicere non possumus*. Ubi ostendit, se plane ignorare, quid sit quod a Philosophis vocatur modus: in eo enim consistit natura modi, quod nullo pacto possit intelligi, quin conceptum rei cujus est modus, in conceptu suo involvat, ut jam supra explicui; Noster autem fatetur mentem posse aliquando intelligi sine corpore, quando scilicet de corpore dubitatur, unde sequitur, illam tunc saltem dici non posse ejus modum; atque, quod aliquando verum est de alicujus rei essentia vel natura, semper est verum; sed nihilominus affirmant, *rerum naturam pati, ut mens sit tantum corporis modus*: quae duo manifeste contradictoria sunt.

In articulo sexto, quid sibi velit, non capio: memini quidem audivisse in scholis, animam esse actum corporis organici; sed ipsam dici organicam, nunquam ante hanc diem audivi. Atque ideo ab auctore nostro veniam peto, ut, quia nihil hic certi habeo quod scribam, meas conjecturas, non tanquam rem veram, sed tanquam conjecturas duntaxat, exponam. Duo inter se pugnantia mihi videor advertere; quorum unum est, quod mens humana sit substantia realiter a corpore distincta; hocque aperte quidem dicit Auctor, sed rationibus, quantum potest, dissuadet, soliusque Sacrae Scripturae auctoritate probari posse contendit; aliud est, eandem illam mentem humanam in omnibus suis actionibus esse organicam sive instrumentalem, quae scilicet per se nihil agat, sed quae corpus utatur, tanquam membrorum suorum confirmatione, aliisque corporeis modis; atque ita, non quidem expressis verbis, sed re ipsa affirmat, *mentem nihil aliud esse quam corporis modum*, ut etiam ad hoc unum probandum omnium rationum suarum aciem instruxit. Quae duo tam manifeste contraria sunt, ut non putem, Auctorem velle utrumque simul a lectoribus credi, sed ea de industria sic inter se miscuisse, ut simplicioribus quidem suisque Theologis

Scripturæ auctoritate aliquo modo satisfaciatur, sed interim nasutiores agnoscant, illum, cum ait, *mentem esse à corpore distinctam*, ironiâ uti, atque omnino in ea esse opinionem, quod nihil sit quàm modus.

In *septimo* etiam & *octavo articulo* videtur tantum ironiâ uti. Atque retinet idem Socraticum schema in *posteriore parte articuli noni*. Sed in *priori* rationem assertioni suæ adjungit, ideoque, illum ibi seriò agere, credendum esse videtur. Nempe, docet per naturam dubium esse, an ulla corpora à nobis revera percipiuntur, rationemque affert, *quia mens æquè ab imaginariis atque à veris affici potest*. Quæ ratio ut vera sit, supponendum est, nos nullo intellectu propriè dicto posse uti, sed ea tantum facultate, quæ *sensus communis* vocari solet: in qua scilicet rerum tam verarum quàm imaginariarum species recipiuntur, ut mentem afficiant, & quam ipsis brutis Philosophi vulgo concedunt. Sed sanè, qui habent intellectum, nec facti sunt tanquam equus & mulus, etiamsi non à solis rerum verarum imaginibus afficiantur, sed etiam ab iis, quæ in eorum cerebro aliis ex causis occurrunt, ut contingit in somnis, unastamen ab aliis rationis lumine clarissimè dignoscunt. Et, quâ viâ id rectè ac tutè fiat, tam accuratè in *meis scriptis* explicui, ut neminem, qui ea perlegit, & intelligendi est capax, Scepticum esse posse, confidam.

In *decimo* & *undecimo articulo*, licet etiam ironiam suspicari: Atque si anima credatur esse substantia, ridiculum est & ineptum, dicere; *vinculum, quo ipsa manet cum corpore conjuncta, esse legem immutabilitatis nature, quâ unumquodque manet in eo statu, in quo est*: æque enim, quæ disjuncta sunt, ac conjuncta, manent in eodem statu, quamdiu nihil eorum statum mutat, quod hîc non queritur; sed, quomodo fiat, ut mens sit corpori conjuncta, non autem ab eo disjuncta? Si autem anima supponatur esse modus corporis, rectè dicitur, non aliud querendum esse vinculum, quo ei jungatur, quàm quod maneat in eo statu in quo est, quia nullus alius est modorum status; quàm quod insint rebus quorum sunt modi.

In *articulo 12.* non videtur nisi solis verbis à me dissentire: Cum enim ait, mentem non indigere ideis, vel notionibus, vel axiomatis innatis, & interim eâ facultatem cogitandi concedit (purâ naturalem sive innatam) re affirmat planè idem, quod ego, sed verbo negat. Non enim unquam scripsi vel judicavi, mentem indigere ideis innatis, quæ sint aliquid diversum ab ejus facultate cogitandi; Sed cum adverterem, quasdam in me esse cogitationes, quæ non objectis externis, nec à voluntatis meæ determinatione procedebant, sed à sola cogitandi facultate, quæ in me est, ut ideas sive notionem, quæ sunt istarum cogitationum formæ, ab aliis adventitiis aut factis distinguerem, illas innatas vocavi: eodem sensu, quo dicimus, generositatem esse quibusdam familiis innatam, aliis verò quosdam morbos, ut podagram, vel calculum, non quod ideo istarum familia-

miliarum infantes morbis istis in utero matris laborent, sed quod nascantur cum quadam dispositione sive facultate ad illos contrahendos.

Egregiam verò consequentiam in *articulo 13.* ex præcedenti deducit, *Ideo, inquit* (quod mens, scilicet, non indigeat ideis innatis, sed sola facultas cogitandi ei sufficiat) *omnes communes notionem menti insculpta, ex rerum observatione, vel traditione, originem ducunt*; tanquam, si facultas cogitandi nihil possit per se præstare; nihilque unquam percipiat vel cogitet, nisi quod accipit à rerum observatione vel traditione, hoc est, à sensibus. Quod adeò falsum est, ut è contra, quisquis rectè advertit, quousque sensus nostri se extendant, & quidnam sit præcisè, quod ab illis ad nostram cogitandi facultatem potest pervenire, debeat fateri, nullarum rerum ideas, quales eas cogitatione formamus, nobis ab illis exhiberi: adeò ut nihil sit in nostris ideis, quod menti sive cogitandi facultati, non fuerit innatum, solis iis circumstantiis exceptis, quæ ad experientiam spectant, quod nempe judicemus, has vel illas ideas, quas nunc habemus cogitationi nostræ præsentem, ad res quasdam extra nos positas referri, non, quia istæ res illas ipsas nostræ menti per organa sensuum immiserunt; sed, quia tamen aliquid immiserunt, quod ei dedit occasionem ad ipsas, per innatam sibi facultatem, hoc tempore potius quàm alio, efformandas. Quippe nihil ab objectis externis ad mentem nostram per organa sensuum accedit, præter motus quosdam corporeos, ut ipsemet auctor noster in *articulo 19.* ex meis principiis affirmat; sed ne quidem ipsi motus, nec figuræ ex iis ortæ, à nobis concipiuntur, quales in organis sensuum fiunt, ut fusè in *Dioptrica* explicui; unde sequitur, ipsas motuum & figurarum ideas nobis esse innatas: Ac tantò magis innatæ esse debent ideæ doloris, colorum, sonorum, & similibus, ut mens nostra possit occasione quorundam motuum corporeorum, sibi eas exhibere; nullam enim similitudinem cum motibus corporeis habent. Quid autem magis absurdum fingi potest, quàm, quod omnes communes notionem, quæ menti nostræ insunt, ab istis motibus orientur, & sine illis esse non possint? Vellem, noster me doceret, quisnam ille sit corporeus motus, qui potest in mente nostra formare aliquam communem notionem, exempli causâ, quod quæ eadem sunt uni tertio, sint eadem inter se, vel quamvis aliam: omnes enim isti motus sunt particulares, notionem verò illæ, universales, & nullam cum motibus affinitatem, nullamve ad ipsos relationem habentes.

Pergit tamen in *articulo 14.* affirmare, ipsam ideam Dei, quæ in nobis est, non à nostra cogitandi facultate, cui sit innata, sed ex divina revelatione, vel traditione, vel rerum observatione, esse: cujus assertionis errorem facilius agnosceremus, si consideremus, aliquid dici posse ex alio esse, vel quia hoc aliud est causa ejus proxima & primaria, sine qua esse non potest; vel quia est remota & accidentaria duntaxat, quæ nempe dat occasionem primariæ, producendi suum

suum effectum uno tempore potius quam alio. Sic artifices omnes sunt operum suorum causæ primariæ & proximæ; qui verò jubent, vel mercedem promittunt, ut illa faciant, sunt causæ accidentariæ & remotæ; quia fortassis, nisi iussi, non facerent. Non autem dubium est, quin traditio vel rerum observatio sæpe sit causa remota, nos invitans, ut ad ideam, quam habere possumus de Deo, attendamus, illamque cogitationi nostræ præsentem exhibeamus. Quòd autem sit causa proxima istius ideæ effectrix, à nemine dici potest, nisi ab eo, qui putat, nihil à nobis de Deo unquam intelligi, nisi quale sit hoc nomen, *Deus*, vel qualis sit figura corporea, quæ nobis ad representandum Deum à pictoribus exhibetur. Quippe observatio, si fiat per visum, nihil propria suâ vi menti exhibet præter picturas, & quidem picturas ex solo motuum quorundam corporeorum varietate constantes, ut ipse *Auctor noster* docet: si per auditum, nihil præter verba & voces: si vero per alios sensus, nihil in ea habetur, quod referri possit ad Deum. Et sanè, quòd visus nihil præter picturas, nec auditus præter voces vel sonos, propriè ac per se exhibeat, unicuique est manifestum: adeo ut illa omnia quæ præter istas voces vel picturas cogitamus, tanquam earum significata, nobis represententur per ideas non aliunde advenientes, quam à nostra cogitandi facultate, ac proinde cum illa nobis innatas, hoc est, potentiâ nobis semper inexistentes, esse enim in aliqua facultate, non est, esse actu, sed potentiâ duntaxat, quia ipsum nomen facultatis nihil aliud quam potentiâ designat. Quòd vero de Deo nihil præter nomen vel effigiem corpoream possumus cognoscere, nemo potest affirmare, nisi qui se apertè atheum, atque etiam omni intellectu destitutum, fateatur.

Postquam *Auctor noster* istam suam de Deo opinionem exposuit, refutat in articulo 15. argumenta omnia, quibus Dei existentiam demonstravi. Ubi sanè mirari subit hominis confidentiam, quòd tam facilè, tam paucis verbis, putet se omnia posse evertere, quæ ego longâ & attentâ meditatione composui, libroque integro explicui. Sed nempe omnes rationes, quas ad hoc attuli, ad duas referuntur: *Primâ* est, quòd ostenderim, nos habere Dei notitiam, sive ideam, quæ talis est, ut, cum ad eam satis attendimus & eo modo, quo explicui, rem perpendimus, ex sola ejus consideratione cognoscamus, fieri non posse, quin Deus existat, quoniam existentia, non possibilis duntaxat vel contingens, quemadmodum in aliarum omnium rerum ideis, sed omnino necessaria & actualis, in ejus conceptu continetur. Hanc autem rationem, quam pro certa & evidenti demonstratione, non ego solus habeo, sed habent etiam alii plures, iique doctrinâ & ingenio supra cæteros eminentes, qui eam cum cura examinarunt; hanc, inquam, *Auctor Programmatis* sic refutat: *Conceptus noster de Deo, sive idea Dei in mente nostra existens, non est satis validum argumentum, ad existentiam Dei probandam, cum non omnia existant, quorum conceptus in nobis obser-*

observatur. Quibus verbis ostendit, se mea quidem scripta legisse, sed ea nullo modo intelligere vel potuisse, vel noluisse: non enim vis mei argumenti desumitur ab idea in genere sumta, sed à peculiari ejus proprietate, quæ in idea, quam habemus de Deo, evidentissima est, atque in nullis aliarum rerum conceptibus potest reperiri: nempe ab existentia necessitate, quæ requiritur ad cumulum perfectionum, sine quo Deum intelligere non possumus. *Aliud* argumentum, quòd demonstravi, Deum esse, ex eo desumsi, quòd evidenter probaverim, nos non habituros fuisse facultatem, ad omnes eas perfectiones, quas in Deo cognoscimus, intelligendas, nisi verum esset, Deum existere, nosque ab illo esse creatos. Quòd putat *Noster* se abundè dissolvere, dicendo, *ideam, quam habemus de Deo, non magis quam cujusvis alterius rei conceptum vires nostras cogitandi proprias superare*: quibus verbis, si tantum intelligit, eum, quem de Deo conceptum sine gratiæ supernaturalis auxilio habemus, non minus esse naturalem, quam sint reliqui omnes quos habemus, de aliis rebus, mecum sentit, sed nihil inde contra me colligi potest; Si vero existimat, in illo conceptu non plures perfectiones objectivas involvi, quam in omnibus aliis simul sumtis, apertè errat; ego autem ab hoc solo perfectionum excessu, quò noster de Deo conceptus alios superat, argumentum meum desumsi.

In sex reliquis articulis nihil habet notatu dignum, nisi quòd, cum velit animæ proprietates distinguere, confusè admodum & improprie de iis loquatur. Quippe ego dixi, eas omnes referri ad duas præcipuas, quarum una est, perceptio intellectus, alia verò, determinatio voluntatis, quas *Noster* vocat, *intellectum & voluntatem*; ac deinde illud, quòd vocavit *intellectum*, dividit in *perceptionem & judicium*; qua in re à me dissentit: ego enim, cum viderem, præter perceptionem, quæ prærequiritur ut judicemus, opus esse affirmatione vel negatione ad formam judicii constituendam, nobisque sæpe esse liberum, ut cohibeamus assensionem, etiamsi rem percipiamus, ipsum actum judicandi, qui non nisi in assensu, hoc est, in affirmatione vel negatione consistit, non retuli ad perceptionem intellectus, sed ad determinationem voluntatis. Postea inter species perceptionis non enumerat, nisi *sensum, reminiscenciam & imaginationem*; unde colligi potest, eum nullam intellectionem puram, hoc est, intellectionem, quæ circa nullas imagines corporeas versetur, admittere; ac proinde ipsum sentire, nullam de Deo, nec de mente humana, vel aliis incorporeis rebus, cognitionem haberi: cujus rei non aliam causam possum suspicari, quam, quòd ea, quas habet de illis rebus, cognitiones sint tam confusæ, ut nullam unquam puram, & ab omni corporea imagine diversam, in se animadvertat.

In fine denique addidit hæc verba ex meo aliquo scripto desumta, *Nulli facilius ad magnam pietatis famam perveniunt, quam superstitiosi & Hypocritæ.* Quibus quid significare velit, non video; nisi fortè referat ad hypocrisis, quòd

usus sit ironiâ multis in locis: sed non puto, illum istâ viâ ad magnam pietatis famam pervenire.

Cæterum cogor hîc fateri, me pudore suffundi, quod antehac istum *Austorem*, tanquam perspicacissimi ingenii virum, laudarem, atque alicubi scripserim, me non putare ullas ab ipso doceri opiniones, quas nollem pro meis agnoscere. Sed nempe, quando ista scribebam, nullum adhuc videram ejus specimen, in quo fidus exscriptor non fuisset, nisi tantum semel in verbulo uno, quod illi tam malè cesserat, ut sperarem, nihil tale amplius esse ausurum; & quia videbam, ipsum in reliquis magno cum affectu opiniones amplecti, quas verissimas arbitrabar, id ejus ingenio & perspicacitati tribuebam. Nunc autem multiplex experientia cogit me, ut existimem, non tam amore veritatis eum teneri, quam novitatis; Atque quoniam omnia, quæ ab aliis didicit, pro antiquis & obsoletis habet, nihilque satis novum ei videtur, nisi quod ex proprio cerebro extundit; est autem aded infelix in suis inventis, ut nullum unquam verbum in ejus scriptis notaverim (quod ex aliis non exscripsisset) in quo non aliquem errorem contineri judicarem. Monere debeo illos omnes, qui meas opiniones ab eo defendi sibi persuadent, nullas esse, non modò in *Metaphysicis* in quibus apertè mihi adversatur, sed etiam in *Physicis*, de quibus alicubi in suis scriptis agit, quas non malè proponat & corrumpat. Aded ut magis indigner, quod talis *Doctor* scripta mea pertractet, atque interpretanda sive interpolanda suscipiat, quam quod alii nonnulli summa cum acerbitate ipsa impugnent.

Quippe neminem ex acerbis istis adhuc vidi, qui non mihi tribueret opiniones à meis toto cælo diversas, atque aded absurdas & ineptas, ut non verear, ne ullis cordatis viris possit persuaderi, meas esse. Sic eo ipso tempore, quo hæc scribo, mihi adhuc afferuntur duo novi libelli, ab aliquo hujus generis adversario conscripti, in quorum priore habetur, esse *Neotericos nonnullos, qui certam omnem fidem sensibus abrogant, & Philosophos Deum negare, & de ejus existentia dubitare posse contendunt, qui insitas interim à natura humana menti de Deo notitias actuales, species, & ideas, admittunt.* Dicitur autem in altero, *Neotericos istos audacter pronunciare, Deum non modo negativè, sed & positivè, sui causam efficientem dici debere.* Atque in utroque libello nihil aliud agitur, quam quod argumenta multa congerantur, ad probandum primò, nos nullam Dei cognitionem *actualem* in utero matris habuisse, ac proinde nullam *de Deo actualem speciem & ideam menti nostræ ingentam*: secundo, *non oportere Deum negare, atque illos atheos & legibus puniendos, qui eum negant*: tertio denique, Deum non esse causam *efficientem* sui ipsius. Quæ omnia possem quidem supponere contra me non scribi, quia nomen meum in istis libellis non habetur, & nulla est opinionum, quæ in iis impugnantur, quam non planè absurdam & falsam putem. Sed tamen, quia non dissimiles sunt iis, quæ jam sæpe ab aliis ejusdem ordinis homini-

hominibus mihi per calumniam fuerunt imputatæ, nullique alii cognoscuntur, quibus eæ tribui possunt, ac denique quia multi non dubitant, quin ego ille sim, contra quem isti libelli scripti sunt; monebo hîc, ex occasione, earum auctorem, *Primo*, per ideas innatas me nihil unquam intellexisse, nisi quod ipsemet in pag. 6. sui posterioris libelli verum esse, expressis verbis affirmat, nempe, *nobis à natura inesse potentiam, quâ Deum cognoscere possumus*; quod autem istæ ideæ sint *actuales, vel* quod sint species, quæ à cogitandi facultate diversæ, nec unquam scripsisse, nec cogitasse: imò etiam me magis quam quemquam alium ab ista supervacua entitatum scholasticarum supellectile esse alienum, aded ut à risu abstinere non potuerim, cum vidi magnam illam catervam, quam Vir fortasse minimè malus laboriose collegit, ad probandum, *infantes non habere notitiam Dei actualem, quamdiu sunt in utero matris*, tanquam si me hoc pacto egregiè impugnaret. *Secundo*, me nunquam etiam docuisse; *Deum esse negandum, vel ipsum nos posse decipere, vel de omnibus esse dubitandum, vel fidem omnem sensibus abrogandam, vel somnum à vigilia non distinguendum*, vel similia, quæ à calumniatoribus imperitis aliquando mihi objecta sunt; sed omnia ista expressissimis verbis rejecisse, validissimisque argumentis, imò etiam ausim addere, validioribus, quam ab ullo ante me refutatæ fuerint, refutasse: quod ut commodius & efficacius præstarem, proposui, initio *Meditationum* mearum, ista omnia tanquam dubia, quæ non à me primùm fuerunt inventa, sed à Scepticis dudum decantata. Quid autem iniquius, quam tribuere alicui scriptori opiniones, quas eo fine tantum refert, ut eas refutet? Quid ineptius, quam fingere, saltem illo tempore, quo istæ falsæ opiniones proponuntur & nondum refutantur, eas doceri; atque ideo illum, qui refert atheorum argumenta, esse *Atheum temporarium*? Quid magis puerile, quam dicere, si moriatur interim priusquam *speratam suam demonstrationem* scripserit, vel invenerit, eum *Atheum* moriturum, ipsumque in antecessum perniciosam doctrinam docuisse, *non autem esse facienda mala, ut eveniant bona, & talia.* Dicit fortè aliquis, me istas falsas opiniones non retulisse tanquam aliorum, sed tanquam meas: verum quid hoc refert; quandoquidem in eodem libro, in quo ipsas retuli, omnes refutavi; atque ex ipso libri titulo potuit intelligi, me ab iis credendis esse planè alienum, quandoquidem in eo *demonstrationes de existentia Dei promittuntur.* Estne aliquis aded stolidus, ut existimet, eum, qui talem librum componit, ignorare, dum primas ejus paginas exarat, quid in sequentibus demonstrandum susceperit? Objectiones autem tanquam meas proposui, quia hoc exigebat stylus meditationum, quem rationibus explicandis aprissimum judicavi. Quæ ratio, si nostris censoribus non satisfacit, velim scire, quid dicant de Sacris literis, cum quibus nulla humana scripta sunt comparanda, quando vident in iis nonnulla, quæ non possunt rectè intelligi, nisi supponantur tanquam ab impiis, vel saltem ab aliis, quam à Spiritu Sancto, vel à Prophetis dicta esse;

qualia sunt Eccl. cap. 2. hæc verba: *Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere anima sue bona de laboribus suis, & hoc de manu Dei est. Quis ita devorabit & deliciis affluet ut ego? & in capite sequenti: Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probares eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis. Idcirco unus interitus est hominis & jumentorum, & aqua utriusque conditio; sicut moritur homo, & sic illa moriantur; similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento amplius, &c.* An credunt ibi Spiritum Sanctum nos docere, ventri esse indulgendum & affluendum deliciis, animasque nostras non magis esse immortales quam jumentorum? Non puto eos usque adeo esse furiosos: Sed neque debent etiam calumniari, quod iis inter scribendum non usus sim cautelis, quæ nunquam ab ullis aliis scriptoribus fuerunt observatæ, nec ab ipso quidem Spiritu Sancto.

Tertio denique, moneo libellorum istorum auctorem, me nunquam scripsisse, *Deum non modo negativè, sed & positivè sui causam efficientem dici debere*, ut in pag. 8. posterioris sui libelli valde inconsideratè affirmat. Quærat, legat, evolvat mea scripta, nihil unquam simile in illis reperiet; sed omnino contrarium. Me verò à talibus opinionum portentis quam maximè esse remotum, notissimum est iis omnibus, qui vel scripta mea legerunt, vel aliquam mei notitiam habent, vel saltem omnino fatuum esse non putant. Atque idcirco admodum miror, quis sit scopus istorum Calumniatorum. Nam si volunt persuadere hominibus, ea me scripsisse, quorum plane contrarium in meis scriptis reperitur, deberent prius curare, ut omnia, quæ in lucem edidi, supprimantur, nec non etiam, ut ex eorum, qui jam ea legerunt, memoria deleantur: quamdiu enim hoc non faciunt, plus sibi nocent quam mihi. Miror etiam, quod contra me, qui eos nunquam lacessivi, nihilque nocevi, sed qui fortasse, si me irritarint, nocere possem, tanta cum acerbitate ac tanto studio invehantur, irerimque nihil agant contra multos alios, qui eorum doctrinam libris integris refutarunt, ipsosque ut Simplicios & Andabatas deriserunt. Nolo tamen hinc quicquam addere, quo revocem illos ab instituto libellis me suis impugnandi: video libenter me tanti fieri ab ipsis: sed iis interim precor sanitatem.

Hæc scripta sunt Egmonda in Hollandia circa finem Decembris, Anno 1647.

F I N I S.

APPENDIX,
Continens
OBJECTIONES
QVINTAS & SEPTIMAS
In
RENATI DES CARTES
MEDITATIONES
De Prima Philosophia,

Cum ejusdem ad illas Responſionibus & duabus Epistolis,
Una ad Patrem DINET, Societatis Jesu Præpo-
situm Provinciam per Franciam,
Altera ad celeberrimum Virum
D. GISBERTUM VOETIUM.

Typographus Lectori.

ETiamsi Auctor Meditationum de Prima Philosophia noluerit, ut Objectiones quintæ amplius in suo libro cum cæteris legerentur, ut exposita loca illarum Admonitione liquere potest, quia tamen à magni nominis Philosopho sunt profectæ, rem curiosis ingenius non ingrati me facturum existimavi, si illas hoc loco, quamvis alieno unà cum Responſionibus reponerem. Quæ ratio cum pro septimis etiam Objectionibus & Responſionibus militet, eas quoque Quintis subjunxi simulque Epistolas ad Jesuitam Dinet & ad Gisbertum Voetium Ultrajectinum Theologum. Et ne qua in re illorum votis desim, eadem operâ hic significabo, Primarum Objectionum auctorem esse doctum quendam Fœderati Belgii Theologum; Secundas Lutetiæ à Marino Mersenno ex diversorum Philosophorum & Theologorum ore exceptas fuisse; Tertias esse Thomæ Hobbii, celeberrimi Philosophi Angli; Quartas Antonii Arnaudi Doctoris Theologiæ Sorbonici; Quintas nomen auctoris sui Petri Gassendi præferre; Sextas rursus ab eodem Mersenno ex aliorum ore fuisse exceptas; Septimas denique apparere ex Epistola ad Patrem Dinet esse Jesuitæ cujusdam.

OBJECTIONES QUINTÆ.

Eximio viro

RENATO CARTESIO,
P. GASSENDUS S.

VIR EXIMIE,

Beavit me Mersennus noster, cum naturam illarum sublimium de prima Philosophia Meditationum participem fecit. Quippe argumenti præstantia, ingenii perspicacia, nitorque dictionis mirificè placuit. Quare & lubens gratulor, quod animo adeò excelso ac felici aggrederis scientiarum fineis provehere, & res omnibus retrò sæculis abstrusissimas enucleare. Id mihi fuit durum, quod ille præterea amicitia jure exegit, ut ad te perscriberem, si quis fortassis scrupulus ingereretur, superessetve. Siquidem præfensi nihil aliud me, quam hebetudinem testaturum, si rationibus tuis non acquiescerem; vel potius quam temeritatem, si tantillum etiam in oppositum, quasi repugnando, hiscere auderem. Anni tamen viro amico, ratus aliunde te non tam meum, quam illius consilium æqui bonique consulturum; cum eo nempe candore sis, ut facile putes nihil aliud me, quam nudas tibi proponere meas dubitandi rationes voluisse. Testor sanè abundè fore, si illas vel ad calcem usque legere sustinueris: nam quod te permovere debeant, ut vel de tuis ratiociniis minimum diffidas, vel ad respondendum tempus deteras, melioribus curis destinatum, ipse profectò Auctor non sum. Quinetiam non audeo, nisi cum rubore, illas coram te propalare, qui certò sum certior nullam esse earum, quæ non tibi pluries inter meditandum occurrerit, & quam tamen, certo consilio, vel contempseris, vel sensueris dissimulandam. Profero ergo, sed eâ mente, ut prolatas duntaxat velim; prolatas, inquam, non de rebus ipsis, quas demonstrandas suscipis, sed de methodo, ac vi demonstrandi. Profectò enim & ter maximi Dei existentiam, & animorum nostrorum immortalitatem profiteor; ac hæreo duntaxat circa energiam illius ratiocinii, quo tu tam ista quam alia Metaphysica coherentia probas.

IN MEDITATIONEM I.

De iis, quæ in dubium revocari possunt.

AC circa primam quidem Meditationem, non est quod multum immerer: comprobo enim institutum, quo mentem tuam exuere omni præjudicio voluisti. Id unum non satis percipio, Quamobrem fatiùs non duxeris simplici-

citer

citer, ac paucis verbis incerta habere, quæ prænoveras, ut ea deinde feligeres, quæ vera deprehenduntur, quàm, habendo omnia pro falsis, non tam verus exuere quàm induere novum præjudicium. Et vide, ut necesse fuerit, quo tibi ipsi faceres fidem, fingere Deum deceptorem, aut nescio quem malum Genium delusorem; cum visum fuisset sufficere, humanæ mentis caliginem, solamve naturæ imbecillitatem caussari. Fingis præterea te somniare, ut in dubium omnia revoces, & quicquid rerum agitur, pro ludificatione ducas; Sed an propterea à te extorques, ut non vigilare te credas, & incerta fallaque habeas, quæ coram te sunt, aut geruntur? Quicquid dixeris, nemo erit, qui persitadeatur te esse persuasum, nihil esse verum ex iis omnibus, quæ cognoveris; ac tibi perpetuò vel sensum, vel somnium, vel Deum, vel cacodæmonem imposuisse. An non futurum fuisset magis & philosophico candore & veritatis amore dignum, res ut se habent, & bonâ fide ac simpliciter enunciare, quàm, quod objicere quispiam posset, recurrere ad Machinam, captate præstigias, sectari ambages? Quanquam, quia tibi ita est visum, nolim amplius contendere.

IN MEDITATIONEM II.

De Natura mentis humana, Quod ipsa sit notior quàm corpus.

Circa secundam, Video te adhuc in ludificatione perstare, & nihilominus Canimadvertere, saltem TE ESSE, qui ludificaris; atque idcirco statuere illud pronunciatum, Ego sum, Ego existo, quoties à te profertur, vel mente concipitur, esse verum. At tamen non video tibi opus fuisse tanto apparatu; quando aliunde certus eras, & verum erat te esse: poterasque idem vel ex quavis alia tua actione colligere: cum lumine naturali notum sit, quicquid agit, esse. Subdis, te non propterea satis intelligere quid sis: hoc autem serio accipitur, & ultro conceditur, id ipsum opus, ac labor. Nempe id absque ambagibus, totâque illâ suppositione viderur, fuisse requirendum. Meditari vis consequenter, qualem te esse credideris, ut subtractis dubiis id solum remaneat, quod certum sit, & inconcussum. Hoc verò nemine non probante facies. Rem aggressus, & cum te putaris esse hominem, queris, Quid sit homo, & dimissa consulto definitione vulgari, seligis ea, quæ prima fronte tibi occurrebant, ut habere te vultum, manus, & cetera membra, quæ nomine corporis designabas; itemque te nutrirî, incedere, sentire, cogitare, quæ referebas ad animam. Hoc porro esto, modò caveamus distinctionem tuam, inter animam & corpus. Dicis, te tunc non advertisse quid esset anima, sed imaginatum solum aliquid instar venti, ignis, vel ætheris, quod crassioribus tui corporis partibus esset infusum. Istud memorabile est, De corpore, non dubitasse naturam ejus in eo esse, ut sit quid aptum figurari, circumscribi, spatium replere, & ex eo omne aliud corpus excludere; tactu, visu, auditu, odoratu,

ratu,

rati, gustu percipi, & pluribus modis moveri. Potes verò hæc etiam hodie attribuere corporibus, dummodò non omnibus omnia: siquidem ventus corpus est, & non percipitur tamen visu, neque excludas adjuncta alia, nam ventus, ignis & plura movent. Quod subjicis autem, *negasse te corpori vim seipsum movendi*: non apparet quò tueri jam possis, quasi corpus omne esse debeat, suapte natura immobile, omnisque ejus motus à principio incorporeo procedere; & neque aqua fluere, neque animal incedere, sine incorporeo motore censetur.

2. Exploras deinde, *num supposità adhuc deceptione, affirmare possis, esse in te aliquid ex iis, quæ pertinere censuisti ad naturam corporis, & attentissimo examine factò dicis, te nihil tale in te reperire.* Hoc jam loco non spectas, te, quasi hominem integrum, sed quasi interiorem, occultioreme partem, qualem cogitaras esse animam. Quæso te, ergo, ô Anima, seu quocunque velis nomine cenferi, emendastine hactenus eam cogitationem, quâ prius imaginabaris, te esse quidpiam instar venti, similisve rei his membris infusæ? Non fecisti sanè: Cur non possis igitur esse adhuc ventus, vel potius tenuissimus spiritus, qui calore cordis ex purissimo sanguine, aliundeve, aut ab alia causa exciteris, fervens, & fusus per membra vitam illis tribuas, & cum oculo videas, cum aure audias, cum cerebro cogites, ceteraque, quæ vulgo tibi tribuuntur munia, exsequaris? id si ita sit, cur non habes eandem figuram, quam totum hoc corpus, uti aër eandem, quam vas continens? Cur non censearis circumscribi ab eodem ambiente, quo corpus, aut à corporis Epidermide? Cur non replere spatium, si-ve parteis spatii, quas crassum corpus, seu partes ipsius non replent? Quippe corpus crassum habet porulos, per quos ipsa diffundaris; adèd ut ubi partes tuæ fuerint, partes illius non sint: eodem modo, quo in vino & aqua mistis ubi sunt partes unius, non sunt partes alterius, quantumcunque visus discernere nequeat? Cur non excludere corpus aliud ab eodem spatio? Cum in quibuscunque spatiolis fueris, partes corporis crassioris esse simul nequeant. Cur non moveri pluribus modis? Cum tu enim plureis ipsis membris tribuas, quomodo id possis, quin movearis ipse? Certè neque moves immota, cum opus contentione sit: neque potest non moveri ad ipsius corporis motum. Si hæc igitur ita sint, cur dicas in te nihil esse eorum, quæ ad naturam corporis spectant?

3. *Pergis; neque esse in te ex iis, quæ anima tribuuntur, nutriri vel incedere.* At primùm potest aliquid esse corpus, nec tamen nutriri. Deinde, si tale sis corpus, qualem spiritum diximus, cur, cum crassiora illa membra crassiore substantiâ nutriuntur, non possis ipsa tenuior tenuiore quoque nutriri? Et, nonne illo corpore, cujus ea sunt partes, adolescente, ipsa adolescis; & dum illud debilitatur, debilitaris quoque ipsa? Ad incessum quod attinet, cum membra incedant per te, & in locum nullum contendant, nisi agente & ferente te, quomodo id fiat sine tuo incessu? *quandoquidem, inquis, jam corpus non habeo, hæc nihil sunt, nisi figmenta.* Verùm, seu nos ludis, seu ipsa deluderis, nihil nobis

corran-

morandum: Sin loqueris seriò, probandum est tibi neque te habere ullum corpus, quod informes: neque te esse ejusmodi, quod una nutriri, incedereque valeat. Pergis adhuc, *neque te sentire.* At ipsa profectò es, quæ vides colores, audis sonos, &c. *Hoc, inquis, non fit sine corpore.* Credo equidem; sed primùm adest tibi corpus, ipsaque es intra oculum, qui non videt sanè absque te: ac potes deinde esse tenue corpus, quod per organum sensus opereris. *Per multa, inquis, visa sum sentire in somnis, quæ me non sensisse postea animadverti.* Enimverò tamen fallaris, quod non utens oculo videaris sentire, quod sine oculo non sentitur, non es tamen semper experta eandem falsitatem, neque non usa es oculo, per quem senseris, imaginesque hauseris, quibus jam sine oculo uti possis. *Deprehendis tandem te cogitare.* Id verò abnuendum non est: sed probandum superest tibi, vim cogitandi ita esse supra naturam corpoream, ut neque spiritus, neque aliud corpus agile, purum, tenue, ullâ dispositione parabile sit, quod cogitationis efficiatur capax. Probandum simul animas Brutorum esse incorporeas, videlicet quæ cogitent, seu præter functiones sensuum externorum, aliquid internè, non vigilando modò, sed somniando etiam cognoscant. Probandum rursus crassum hoc corpus ad cogitationem tuam nihil profus conferre (cùm absque illo tamen nunquam fueris, neque ab illo sejuncta aliquid huc usque cogitaveris) ac te idcirco independenter ab eo cogitare: adèd ut neque impediri, neque turbari valeas à vaporibus, sive fumis terris crassisque, qui tam male cerebrum interdum afficiunt.

4. Concludis, *Sum igitur præcisè Res cogitans, id est Mens, sive animus, intellectus, ratio.* Hæc ego agnosco me hallucinatum. Existimabam enim me alloqui animam humanam, seu internum illud principium, quo homo vivit, sentit, loco movetur, intelligit: & alloquebar tamen solam mentem: Quippe quæ non modò corpus exiit, sed exiit quoque animam ipsam. Anne id facis, Vir eximie, antiquorum illorum instar, qui cùm putarent animam diffusam totò corpore, principem tamen partem τὸ ἡγεμονικόν habere sedem opinabantur in determinata parte corporis, ut in cerebro, aut in corde. Non quod censerent animam quoque in ea parte non reperiri, sed quod crederent animæ illic existenti mentem veluti superaddi, coadunarique, & unâ cum illa partem informare. Et debebam sanè id commemorasse ex disputatis in illa tua dissertatione de Methodo; Visus enim es in ea velle munia hæc omnia, quæ animæ tam vegetativæ, quàm sensitivæ tribuuntur, non dependere à Rationali, posse quoque exerceri, antequam illa adveniat, ut exercentur quoque in Brutis, in quibus rationis nihil esse contendis. Sed nescio quo pacto oblitus id fueram, nisi quia dubius remanseram, illudne principium quo tam nos, quàm Bruta, vegetamur, atque sentimus, non velles dici animam, sed animam propriè esse nostram mentem: cùm tamen illud principium dicatur propriè animare, Mens nihil aliud præstet, quàm ut cogitemus, quod tu quidem fieri asseris. Utcumque id fuerit,

Y

dicare

dicare jam Mens, atque esto Res cogitans præcisè. Subdis *solum cogitationem non posse divelli à te*. Hoc verò non est, cur tibi negetur: si præsertim sis sola Mens, & nolis tuam substantiam à substantia animæ plusquam consideratione distinctam. Quanquam hæreo, an, cum dicis *non posse cogitationem divelli à te*, intelligas te, quandiu es, indefinenter cogitare. Id sanè conforme effato Philosophorum celebrium, qui immortalitatem tuam probaturi assumsere te perpetuò moveri, seu, ut ego quidem interpretor, cogitare perpetuò: verum si non persuadebuntur, qui non capient quo modo possis aut per soporem lethargicum, aut in utero etiam, cogitare. Quo loco hæreo præterea, an existimes te in corpus illiusve partem intra uterum aut ab exortu, esse infusam. Sed nolo molestius id inquirere, neque cogitare, an reminiscaris, quid in utero primivse ab exortu diebus, mensibus aut annis cogitaveris, neque, si id sis responsura, quamobrem oblita omnium fueris; Insinuo duntaxat, ut memineris; quam obscura, quam tenuis, quam pene nulla esse potuerit temporibus illis tua cogitatio. Pergis, *te non esse compagem membrorum, quæ corpus humanum appellatur*. Id verò admittendum est, quia spectaris solum, ut res cogitans, & pars humani compositi ab hac exteriori crassioreque distincta. *Non sum etiam*, inquis, *tenuis aliquis aer istis membris infusus, non ventus, non ignis, non vapor, non halitus, non quicquid mihi fingo: Supposui enim ista nihil esse; manet positio*. Hæc autem consistite, ò mens, & positiones, seu potius fictiones illæ tandem facessant. *Non sum*, inquis, *aer, aut aliquid tale*: at si anima tota tale quidpiam est; quorsum tu, quæ censeari potes pars animæ nobilissima, non censearis quoque esse quasi flos, seu portio subtilissima, purissima, actuosissimaque illius? *Fortassis*, inquis, *hæc, quæ suppono nihil esse, sunt aliquid, neque diversum ab eo me quem novi; nescio tamen, nec de hoc jam disputo*. Sed si nescis, si non disputas: cur te nihil esse istorum assumis? *Novi*, inquis, *me existere; huius autem rei notitia præcisè non potest pendere ab eo, quod non novi*. Hoc esto; sed memineris te nondum fidem fecisse, quòd non sis aer, non vapor, non alia.

5. Describis consequenter quid sit, quod imaginationem appellas. Dicis quippe *imaginari nihil esse aliud, quàm contemplari figuram, imaginemve rei corporeæ*. Videlicet, ut inferas te alia cogitationis specie, quàm imaginatione, cognoscere naturam tuam. Attamen, cum tibi pro tuo arbitratu imaginationem definire liceat; quæso te, si corporea sis, ut nondum probasti oppositum, cur non contemplari te possis sub figura imagineve corporeæ? Et quæso te, dum contemplaris, quidnam experitis tibi observari, præter substantiam quandam puram, perspicuam, tenuem, instar autæ universum corpus, vel cerebrum certè, illiusve partem pervadentis, animantis, functiones tuas illic obeuntis? Cognosco, inquis, nihil eorum, quæ possum *imaginationis ope comprehendere, ad hæc, quam de me habeo, notitiam pertinere*. Verum quomodo cognoscas non dicis, & cum paulò ante statuisses nescire te adhuc istanc ad te pertinerent; undenam quæso id jam concludis?

6. Pergis, *Mentem esse ab istis diligentissimè avocandam, ut suam ipsa naturam quàm distinctissimè percipiat*. Id rectè mones; sed postquam ipsa te diligentissimè avocasti, renuncia, quæso, quàm distinctè naturam tuam perceperis. Nam dicere solum te esse Rem cogitantem, operationem memoras, quam omnes prius tenebamus, sed operantein substantiam, qualis nempe sit, quomodo coherereat, quomodo ad agendum tam varia tam variè sese comparet, ac huiusmodi cætera prius ignorata nobis non declaras. Dicis *percipi intellectu, quod imaginatione (quam idem esse statuis cum sensu communi) non potest*. Sed, ò bonæ Mens, docerene potes plureis intus esse, & non unicam simplicemve facultatem, quæ quidvis demum cognoscamus? Cum ego Solem oculis apertis intueor, manifesta est sensio. Cum deinde oculis clausis Solem apud me cogito, manifesta est interna cognitio. At quomodo tandem discernere valeam me sensu communi, seu facultate imaginatrice, non verò mente, seu intellectu percipere Solem: adeò ut possim pro libitu nunc intellectu, quæ non sit imaginatio; nunc imaginatione, quæ non sit intellectio, solem comprehendere? Sanè, si cerebro turbato, & imaginatrice læsâ, intellectus constaret, qui functiones proprias putasque obiret, tum posset intellectio tam dici distingui ab imaginatione, quàm imaginatio à sensione externa: at quia secus esse contingit, facile profecto non est appositum statuere discrimen. Dicere certè, ut tu facis, *imaginationem tunc esse, cum rei corporeæ contemplantur imaginem*: vides cum non alia ratione contemplari corpora liceat, fore igitur corpora imaginatione solum agnoscenda: aut ita certè, ut facultas alia cognoscens discerni non valeat. Dicis, *fieri adhuc non posse, quin putes res corporeas, quarum imagines cogitatione formantur, exploranturque, sensibus, distinctius agnosci, quàm istud nescio quid tui, quod in imaginationem non cadit: ut mirum sit res dubias, & à te alienas distinctius cognosci, atque comprehendere*. Sed primum peroptimè facis, cum dicis *illud nescio quid tui*: revera enim nescis quid sit, seu quæ natura ejus sit: nec proinde potes certior fieri, idne huiusmodi sit, quod in imaginationem cadere non possit. Deinde omnis nostra notitia videtur planè ducere originem à sensibus: & quamvis tu neges, quicquid est in intellectu præesse debere in sensu: videtur id esse nihilominus verum, cum nisi solâ incurfione, *κατὰ ἀσπίλωτον*, ut loquuntur, fiat; perficiatur tamen analogiâ, compositione, divisione, ampliacione, extenuacione, aliisque similibus modis, quos commemorare nihil est necesse. Nihil proinde mirum, si ea, quæ per se incurrunt & percellunt sensum, impressionem vehementiorem in animo faciant, quàm quæ animus accepta solum occasione ex rebus in sensum incidentibus sibi ipsa fingit, atque comprehendit. Et vocas tu quidem dubias res corporeas; sed si verum fateri vis, non minus certa es existere corpus intra quod versaris, & ista omnia, quæ te circumstant, quàm existere te ipsam. Et cum ipsa te tibi ipsi sola operatione, quæ cogitatio dicitur, manifestas, quid hoc est, respectu manifestationis huiusmodi rerum? Quippe non modò man-

manifestantur variis operationibus, sed & aliis præterea multis evidentissimis accidentibus, magnitudine, figura, soliditate, colore, sapore, &c. adeò ut quamvis extra te sint, nihil mirum, si ipsas distinctius, quam te cognoscas, comprehendasque. At quonam modo fieri potest, ut rem alienam melius, quam te ipsam intelligas? Quo nempe modo oculus videt cætera, non videt seipsum.

7. Sed, inquis, *Quid sum igitur? Res cogitans. Quid est hoc? Nempe dubitans, intelligens, affirmans, negans, volens, nolens, imaginans quoque, & sentiens.* Multa heic dicis, in quibus singulis non hæreo, in hoc uno hæreo, quod te rem sentientem dicis. Id nempe mirum, cum jam antè asserueris oppositum. An dicere forte voluisti, esse præter te facultatem corpoream residentem in oculo, aure, cæterisque organis, quæ species rerum sensilium excipiens sensationem ita inchoet, ut tu deinde perficias, ipsaque sis, quæ revera videas, audias, & cætera sentias? Hac nempe de causâ, ut puto, tam ipsam sensationem, quam etiam imaginationem cogitationis speciem facis. Id porro esto: sed vide tamen, an non quæ sensio in brutis est, cum non sit tuæ absimilis, cogitatio quoque dici valeat: sicque in ipsis etiam brutis Mens sit non dissimilis tui? Ego, inquis, artem in cerebro tenens, excipio quicquid per spiritus nervis tractos renunciatur: sicque apud me peragitur sensio, quæ dicitur fieri toto corpore. Esto: sed sunt in brutis nervi, sunt spiritus, est cerebrum, est in cerebro principium cognoscens, quod renunciata per spiritus pari modo excipiat, sensationemque perficiat. Dices illud principium in brutorum cerebro non esse aliud, quam Phantasiam, sive facultatem imaginatricem. At tu ostende te aliud in cerebro esse, quam Phantasiam, imaginatricemve humanam. Quærebam mox antè criterium, quo te probares aliam; at non es, opinor, illud allatura. Afferes sanè operationes longè præstantiores, quam quæ eliciuntur à brutis; At quemadmodum licet homo sit præstantissimum animalium, non eximitur tamen ex animalium numero; ita quamvis tu exinde proberis imaginatricem sive phantasiarum præstantissimam, non eximere tamen ex numero earum. Nam & quod te mentem specialiter voces, nomen esse potest dignioris, sed non diversæ propterea naturæ. Sanè, ut te esse diversæ (hoc est, ut contendis, *incorporeæ*) naturæ probares, deberes quandam operationem aliâ ratione exserere, quam exserant Bruta: ac nisi extra cerebrum, saltem independenter à cerebro; quod tamen non facis. Siquidem illo perturbato perturbaris ipsa, eodem oppresso opprimeris; & si quæ rerum species ex eo excidant, non retines ipsa ullius vestigium. Fiunt omnia, inquis, in brutis impulsione cæca spirituum, cæterorumque organorum: eo modo, quo in horologio machinave alia peraguntur motus. Sed utcumque id verum sit circa functiones cæteras, ut nutritionis, pulsationis arteriarum, & simileis, quæ ipsæ quoque pari ratione peraguntur in homine; asseri-ne potest vel actiones sensuum, vel quas passionæ animæ dicunt, exseri in brutis cæco impetu, non exseri verò in nobis? Emitterit offa in oculum canis sui speciem, quæ in cerebrum

usque

usque trajecta, quibusdam quasi hamulis hæret animæ: ipsaque anima proinde & cohærens ipsi totum corpus quibusdam quasi catenulis subtilissimis rapitur ad offam. Emitterit etiam lapis intentatus sui speciem, quæ vectis instar animam propellat, corpusque unâ abigat, seu fugere cogat. Sed nonne hæc eadem in homine fiunt? Nisi fortassis alius est modus, quo fieri ista concipis, quemque si doceas, valdè obstringas? Ego, inquis, libera sum, estque in mea potestate, ut hominem æque à fuga & prosequutione avertam. Sed nempe facit idem in bruto cognoscens illud principium, & licet canis nihil interdum minas ictusque reveritus, in offam inspectam prosiliat, quam facit homo sæpe similia? Latrat, inquis, canis mero impetu, & non ex delectu, ut loquitur homo. Sed & causæ homini sunt, ut loqui censeatur ex impetu: nam & quod tribuis delectui, ex majore impetu est, & suus quoque bruto est delectus, ubi major est impetus. Vidi certè canem sic latratum suum attemperantem ad lituum, ut omnes soni acuti, gravis, lenti, celeris mutationes imitaretur: quantumcumque illæ pro lubitu & ex inopinato aut crebrescerent, aut producerentur. Ratione, inquis, carent bruta: Sed nimirum carent humanâ, non suâ: adeò proinde ut non videantur *ἀλογα* dicenda, nisi comparata ad nos, seu ad nostram speciem, cum alioquin *λόγος*, seu ratio tam videatur esse generalis, posseque illis attribui, quam facultas cognoscens, sensusve internus. Dicis ea non ratiocinari. Verum, cum non ratiocinentur tam perfectè, deque tot rebus, ac homines: & ratiocinantur tamen, & nihil videtur discriminis, nisi secundum magis & minus. Dicis, ea non loqui: Sed cum non proferant voces humanas (scilicet homines non sunt;) proferunt tamen proprias, iisque ut nos nostris perinde utuntur. Potest, inquis, etiam delirus plures voces contexere ad aliquid significandum: cum nihilominus id non possit brutorum sapientissimum. Sed vide, an sis satis æquus, qui voces humanas exigis in bruto, nec attendis ad proprias. Verum hæc longioris sunt disquisitionis.

8. Adfers deinde *exemplum cere, ac circa illud plurima habes, ut significes aliud esse, quæ vocant accidentia cere, aliud ipsam ceram ejusve substantiam, ac opus esse solius mentis, sive intellectus, non verò sensus, aut imaginationis ipsammet ceram ejusve substantiam distinctè percipere.* At primò illud ipsum est, quod omnes vulgò profitentur, abstrahi posse conceptum cere substantiæve ejus à conceptibus accidentium. An verò propterea ipsa substantia seu natura cere distinctè concipitur? Concipimus quidem præter colorem, figuram, liquabilitatem, &c. esse aliquid, quod sit subiectum accidentium mutationumque observatarum: sed quidnam aut quale illud sit, nescimus. Quippe latet semper, & solum, quasi conjiciendo, subesse debere aliquid putatur. Hinc miror qui dicas, te peractâ illâ detractioe formarum, quasi vestium, perfectius atque evidentiùs percipere quid cera sit. Nam percipis quidem ceram, ejusve substantiam, debere esse aliquid præter ejusmodi formas? at quid illud sit, non percipis, nisi nos fallis. Neque enim id tibi revelatur,

Y 3

ut re-

ut revelari potest homo, cujus prius vesteis pileumque solum conspeximus: dum illa illi detrahimus, ut quis, aut qualis sit, noscatur. Deinde cum putes id te quomodocumque percipere, quomodo, quæso, percipis? An non ut aliquid solum extensumque? Neque enim tanquam punctum concipis, tamen hujusmodi sit, ut nunc latius, nunc contractius extendatur. Et cum hujusmodi extensio infinita non sit, habeatque terminum, an non illud etiam concipis quadam ratione figuratum? Et cum videaris tibi illud quasi videre, nonne illi præterea nescio quem tamen confusum colorem affingis? Habes id certe ut corpulentius, ita visibilius, quam merum inane? Quare & tua intellectio imaginatio quædam est. Si dicas, te absque ulla extensione, figura, coloreque concipere, dic, bonâ fide, qualenam ergo? Illud quod habes *de hominibus visis, seu mente perceptis, quorum tamen non nisi pileos aut vesteis conspiciamus*, non arguit mentem potius esse, quam imaginatricem, quæ dijudicet. Certe & canis, in quo parem tibi mentem non admittis, simili modo dijudicat, cum non herum suum, sed pileum solum aut vesteis videt. Quid, quod tamen herustet, sedeat, cubet, reclinetur, contrahatur, effundatur, agnoscit tamen semper herum, qui sub omnibus illis formis esse potest, cum tamen non sub una potius, quam sub alia sit, eadem proportione, quâ cera? Et cum leporem currentem venatur, integrumque, & mortuum, ac postea excoriatum discerptumque, in frustra videt; putas, non existimat eundem semper leporem esse? Quod proinde dicis, *perceptionem coloris, duritiæ, & similibus, esse non visionem, non tactionem; sed solius mentis inspectionem*; Esto: dummodo mens non differat ab imaginatrice, re ipsa: Cum vero addis, *eam inspectionem esse posse imperfectam, & confusam, vel perfectam & distinctam, prout minus, vel magis ad illa, ex quibus constat cera, attenditur*: Id sanè arguit, non inspectionem mente factam, illius nescio cuius rei, quæ est præter omnes formas, esse claram distinctamque cognitionem ceræ: sed inspectionem per sensus factam omnium, quantum fieri potest, accidentium, mutationumque, quarum cera est capax. Ex his certe concipere & explicare poterimus, quid nomine ceræ intelligamus; at nudam illam, vel potius occultatam substantiam neque ipsi concipere, neque explicare aliis valeamus.

9. Subdis consequenter: *Quid autem dicam de hac ipsa mente, si ve de meipso, nihil dum enim aliud admitto in me esse præter mentem? Quid, inquam, ego, qui hanc ceram video tam distinctè percipere? Nunquid meipsum non tantum multo verius, multo certius, sed etiam multo distinctius evidentiusque cognosco? Nam si iudico ceram existere ex eo ipso, quod hanc videam, quanto magis me? Fieri enim potest: ut hoc quod video, vere non sit cera. Fieri potest, ut nequidem oculos habeam, quibus quicquam videam: sed fieri planè non potest, cum videam, si ve (quod iam non distinguo) cum cogitem me videre, ut ipse ego cogitans non aliquid sim. Simili ratione si iudico ceram esse, ex eo, quod hanc tangam; idem rursus efficietur, me esse. Si ex eo, quod imaginer, vel quavis alia ex causa, idem planè.*

Sed

Sed & hoc ipsum, quod de cera animadverto, ad reliqua omnia, quæ sunt extra me posita, licet applicare. Tot tua sunt verba, quæ ideo repono, ut animadvertas, demonstrare illa quidem te distinctè cognoscere quod existas, ex eo, quod distinctè videas, cognoscasve existere ceram, illaque ejus accidentia, at non probare te propterea cognoscere quæ, aut qualis sis, nec distinctè; quod operæ pretium tamen fuerat; nam quod existas, non dubitatur. Vide interim, ut heic non insistam, ut neque prius insiti circa id, quod cum nihil in te admittas præter solam mentem, atque idcirco oculos, manus, cæteraque organa corporea excludas; nihilominus loqueris de cera, ejusque accidentibus, quæ videas, quæ tangas, &c. Et quæ profecto neque videre sine oculis, neque tangere sine manibus (seu, ut tecum loquar, cogitare te videre, & tangere) potes. Pergis: *Si magis distincta visa sit cera perceptio, postquam mihi non ex solo visu, vel tactu, sed pluribus ex causis innotuit: quanto distinctius meipsum à me nunc cognosco fatendum est: quandoquidem nulla rationes vel ad cera vel ad cuiuspiam corporis perceptionem possunt juvare, quin eadem omnes mentis meæ naturam probent?* Verum, ut quæ de cera deduxisti, probant tantum perceptionem existentia mentis, non verò naturæ illius, ita non probabunt amplius omnia alia. Quod si velis præterea deducere aliquid ex percepta ceræ aliarumque rerum substantia, inferes solum, quemadmodum substantiam illam confusè solum & ut nescio quid concipimus, ita mentem quoque concipi; aded ut verè repetere liceat, quod est à te dictum, *illud nescio quid tui.* Concludis, atque ecce tandem sponte sum reversus eo, quò volebam. Nam cum mihi nunc notum sit, ipsam Mentem & corpora non proprie à sensibus, vel ab imaginandi facultate, sed à solo intellectu percipi: nec ex eo percipi, quod tangatur, aut videatur; aperte cognosco nihil facilius aut evidentius me à mente posse percipi. Ita tu quidem; at ego non video, undenam deducas, aut apertè cognoscas, aliud posse percipi de tua Mente, quam quod existat. Unde & quod fuerat ipso titulo Meditationis promissum, fore ut per ipsam mens humana efficeretur corpore notior, non video quid præstitum sit: neque enim tuum institutum fuit probare, esse mentem humanam, ejusve existentiam esse existentia corporis notioem: cum saltem, an sit, existatve, controverratur à nemine, sed voluisti haud dubiè facere illius naturam notioem naturâ corporeâ, & hoc tamen non præstitisti. De natura certè corporea recensuisti ipsa, ô Mens, quam multa noscamus, extensionem, figuram, occupationem spatii, &c. De te verò equidnam tandem? Non es compages, non aër, non ventus, non res incedens, non sentiens non alia: Hæc ut concedantur (quorum tamen quædam tu quoque refellisti) non ea sunt tamen, quæ expectamus. Scilicet negationes sunt, & non postulatur quis non sis, sed quid tandem sis. Itaque refers nobis ad summum te esse Rem cogitantem, id est, dubitantem, affirmantem, &c. Sed dicere primum te esse Rem, & nihil notum dicere. Hoc enim vox est generalis, indiscreta, vaga, & te non magis attinens, quam

quàm quicquid in toto est mundo, quàm quicquid non est prorsus nihil. Tu es Res? id est, nihil non es: seu quod est idem, aliquid es: Sed lapis etiam nihil non est, seu aliquid est, & musca similiter & cætera omnia. Deinde, quod te Cogitantem dicis, rem quidem notam dicis, sed tamen non prius ignotam, neque requisitam à te: Quis dubitet enim quin sis cogitans? Quod nos latet, quod quaeritur, intima tua substantia est, cujus proprium est cogitare. Quocirca, ut inquirere, sic concludere oporteret, non quod sis res cogitans, sed qualis sis res, quæ es cogitans. Annon, si quaeratur ex te Vini notitia supra vulgarem, non satis erit tibi dicere, Vinum est res liquida, ex uvis expressa, alba, vel rubra, dulcis, inebrians, &c. sed conabere explorare declarareque utcunque internam ejus substantiam, prout contexta observatur ex spiritu, phlegmate, tartaro, cæterisque partibus, hac aliave quantitate temperationeque inter se commistis. Pari ergo modo cum tui notitia supra vulgarem, hoc est, hactenus habitam, quaeratur: vides haud dubiè non satis esse, si nobis renuncies, te esse rem cogitantem, dubitantem, intelligentem, &c. sed incumbere tibi, ut labore quodam quasi chymico teipsam ita examines, ut internam tuam substantiam & detegere, & demonstrare nobis possis. Hoc certè si præstiteris, explorabimus ipsimet, sine ipso corpore notior, quod anatomia, quod chymia, quod tot aliarum artes, tot sensus, tot experimenta, cujusmodi sit, multum manifestant.

IN MEDITATIONEM II.

DE DEO,

Quod existat.

I.

Circa tertiam, ex eo quod agnoveris claram distinctamque notitiam illius Propositionis, Ego sum res cogitans, causam esse certitudinis, quam de illa habes, infer te posse statuere generalem hanc Regulam, illud omne verum est, quod valde clarè & distinctè percipio. Cæterum licet hactenus Regula nulla melior in tanta rerum caligine inveniri potuerit; cum videamus tamen ingenia tam magna, quæ videntur debuisse tam clarè tamque distinctè plurima percipere, censuisse rerum veritatem vel in DEO vel in puteo esse absconsam: annon suspicari par est Regulam fortè esse fallacem? Et certè, cum tibi ignota Scepticorum argumenta non sint, quid est, quod possimus verum inferre, tanquam clarè & distinctè perceptum, nisi apparere id, quod cuique apparet? Ego saporem peponis gratum clarè distinctèque percipio; itaque verum est peponis saporem apparere mihi hujuscemodi: At quod propterea verum sit talem in ipso pepone esse, quomodo mihi persuadeam, qui puer cum essem, ac bene valerem, secus judicavi; nimirum clarè distinctèque alium in pepone saporem percipiens. Video & multis hominibus secus videri: video & multis animalibus, quæ gustu pollent, optimeque valent. An ergo verum verò repugnat: an potius, non ex eo, quod aliquid

aliquid clarè distinctèque percipitur, id secundum se verum est, sed verum solummodo est, quod clarè, distinctèque tale percipiatur. Idem penè est dicendum de iis, quæ ad mentem spectant. Jurassem alias non posse à minore quantitate ad majorem transiri, nisi transeundo per æqualem; non posse item duas lineas, ad sese continuò magis accidenteis, si producerentur infinitè, non tandem concurrere: nempe videbar mihi ista adeo clarè distinctèque percipere, ut pro axiomatibus verissimis indubitatissimisque haberem: & postea tamen fuere argumenta, quæ oppositum suaserint, veluti perceptum clariùs distinctiusque. Nunc vero rursus ambigo, cum ad Mathematicarum suppositionum naturam attendo. Quare & dici quidem potest verum esse me taleis taleisque propositiones agnoscere, prout quantitatem, lineas, & similia hoc se habere modo suppono, aut concipio: & quod illæ propterea veræ secundum se sint, pronunciarî tutò non potest. Et quicquid sit de rebus Mathematicis. Quæso te, quod ad cæteras, de quibus iam quaeritur, spectat, cur nam tot tamque variæ sunt inter homines opiniones? Putat unusquisque se clarè distinctèque eam percipere, quam defendit: Et ne dicas plerosque aut hærare, aut fingere; sunt ecce, qui pro iis, quas habent, opinionibus, etiam mortem oppetant, tametsi videant alios pro oppositis oppetentis: Nisi verò putas tum demum à pectore imò veras voces non ejici? Et attingis quidem ipse difficultatem, quod prius multa & omnino certa ac manifesta admisseris, quæ postea deprehenderis dubia. Verum hoc loco neque solvis, neque firmas Regulam; sed occasionem solum captas differendi de Ideis, quibus deludi potueris, ut representantibus quidpiam extra te, quod extra te tamen fortassis non fuerit; iterumque tractas de DEO deceptore, à quo falli potueris circa illas propositiones, duo & tria sunt quinque; quadratum non habet plura latera, quàm quatuor: Quo nempe innuas expectandam confirmationem Regulæ, donec Deum esse ostenderis, qui non possit esse deceptor. Quanquam, ut hoc præmoneam, non tam est tibi laborandum, ut confirmes hanc regulam, ex qua proclive adeò est fallum pro vero admittere, quàm ut proponas Methodum dirigentem nos, ac docentem, quando fallamur, aut non fallamur, quoties existimamus nos clarè distinctèque aliquid percipere.

2. Distinguis consequenter, Ideas (quasvis esse cogitationes, prout sunt tanquam imagines) in innatas, adventitias, factitias. Et primi quidem generis statuis, quod intelligas quid sit Res, quid veritas, quid cogitatio: Secundi, quod strepitum audias, Solem videas, ignem sentias: Tertii, quod Sirenas, & Hippogryphes fingas; ac subdis posse forte omnes esse adventitias, vel omnes innatas, vel omnes factas; quatenus nondum originem illarum clarè perspexisti. Porro, ne aliqua interea, donec perspexeris, fallacia subrepat, adnotare placet videri omnes Ideas esse adventitias, procedere à rebus extra ipsam mentem existentibus, & cadentibus in aliquem sensum. Videlicet mens facultatem habet (vel ipsa potius facultas est) non perspicendi modo ipsas Ideas adventitias, seu quas ex rebus per

Z

sensus

Sensus trajectas accipit; perspicendi, inquam, nudas & distinctas, & omnino quales in se recipit; sed præterea illas variè componendi, dividendi, contrahendi, ampliandi, comparandi, & id genus similia. Hinc tertium saltem Idearum genus distinctum non est à secundo: Nam Idea chimæ alia non est, quam Idea capitis leonis, ventris capræ, caudæ serpentis, ex quibus mens unam componit, cum illæ seorsum, sive singulæ, adventitiæ sint. Sic Idea Gigantis, hominisve instar montis aut mundi totius concepti, non alia est, quam adventitia, Idea putæ hominis magnitudinis vulgaris, quam mens ampliat pro libitu, tametsi tantò confusius, quantò amplius concipit illam. Sic idea pyramidis, urbis, aut alterius rei nunquam visæ, non alia est, quam adventitia visæ antea pyramidis, turris, aut alterius rei nonnihil deformata, ac proinde confusa aliquâ ratione multiplicata, comparataque. Quod spectat ad species, quas dicis innatas, ex profectò nullæ videntur, & quæcunque dicuntur tales, videntur originem quoque habere adventitiam. *Habeo, inquit, à mea natura, quod intelligas quid sit Res.* Non puto verò te velle loqui de ipsa vi intelligendi, de qua nec dubium, nec quaestio est: sed potiùs de Idea REI. Non loqueris etiam de Idea alicujus REI particularis: nam Sol, hic lapis, omnia singularia, sunt Res, quarum esse Ideas innatas non dicis. Loqueris ergo de Idea Rei universè considerata, & prout cum Ente synonyma est, ac tam latè, quam illud patet. Quæro te verò hæc Idea quomodo esse potest in mente, nisi simul sint totæ res singulares, illarumque generæ, ex quibus mens abstrahat, formetque conceptum, qui nullius singularium proprius sit, & omnibus tamen conveniat? Profectò si Idea Rei innata est, innata quoque erit Idea animalis, plantæ, lapidis, omnium universalium. Nihilque erit opus, ut nos fatigemus ad internoscendum plura singularia, quo relectis variis discriminibus, id solum retineamus, quod videbitur omnibus commune, seu, quod idem est, generis Ideam. Dicis quoque *te habere à tua natura, ut intelligas quid sit veritas, seu, ut ego interpretor, Ideam veritatis.* Porro, si veritas nihil aliud est, quam conformitas iudicii cum re, de quâ fertur iudicium, Veritas est quadam relatio, ac proinde nihil distinctum ab ipsa re Ideaque ad se relatis; seu, quod idem est, ab ipsa rei idea: quippe quæ & se & rem, qualis est, repræsentat. Quare & non alia est veritatis idea, quam Idea rei, quatenus rei conformis est, seu quatenus ipsam repræsentat cujusmodi est, adeò proinde, ut si idea Rei non innata, sed adventitia sit; Idea quoque veritatis adventitia sit, non innata. Et cum id de qualibet veritate singulari intelligatur, intelligi etiam potest universè de veritate, cujus notio, seu Idea (ut jam dictum est de Idea Rei) ex notionibus, seu Ideis singularium eruitur. Dicis rursus *te habere à tua natura, ut intelligas quid sit cogitatio* (interpretor semper *Ideam cogitationis*) Verum, ut mens ex Idea unius urbis fingit Ideam alterius: Ita ex Idea unius actionis, ut visionis, vel gustationis, fingere potest Ideam alterius, ipsius putæ cogitationis. Nempe analogia agnoscitur quadam

quædam inter facultates cognoscentes, unaque ad alterius notitiam facilè deducit. Quanquam de Idea cogitationis laborandum non est: sed de Idea potiùs ipsius mentis, atque adeò animo, quam si innatam dederimus, nihil erit incommodi admittere quoque Ideam cogitationis innatam. Quare & expectandum est, donec probata res fuerit de ipsa Mente, seu anima.

3. Videris postea *vertens in dubium non tantum, utrum Idea aliqua procedant ex rebus externis, sed etiam utrum omnino sint externa res aliqua:* Viderisque proinde inferre, *quamvis sint in te Idea rerum, qua dicuntur externa, non tamen Ideas arguere, quod res sint, quoniam non ab ipsis necessario procedant: sed possit vel à te, vel modo alio nescio quo esse.* Hac puto de causa ante dicebas, *te non percepisse prius terram, cælum, sidera; sed terra, cæli, siderum Ideas, à quibus possit esse delusio.* Itaque, si nondum credis, terra, cælum, sidera, & cætera esse, cur, quæso, supra terram ambulas, promovesque corpus, ut respectes Solem? cur ducis ad ignem, ut calorem sentias? cur ad mensam, aut cibum, ut famem exsatis? cur moves linguam, ut loquaris, aut manum, ut hæc ad nos scribas? Certè ista quidem aut dici, aut excogitari subtiliter possunt; at negotium nihil promovent: Et cum reverà non dubites, quin res istæ extra te sint, agamus seriò, ac bona fide, & ut res sunt, ita loquamur. Sin supposita existentia rerum externarum, putes abundè demonstratum, non posse nos ex illis mutari quas habemus ipsarum Ideas: solvendæ tibi rationes sunt, non modò quas ipse tibi objicis, sed quæ præterea obijci possunt. Scilicet ita accipis, *quasi idea admittantur provenire ex rebus, quia ita videmur docti à natura; & quia experimur illas à nobis, nostrave voluntate non pendere.* Verum ut nihil neque de rationibus, neque de solutionibus dicamus, opponendum quoque, & solvendum erat inter cætera, quamobrem in cæco nato nulla sit Idea coloris, aut in surdo vocis: nisi quia istæ res externa non potuerunt ex se immittere, in infelicis illius mentem ullam sui speciem; quod foret à nativitate conclusæ, obicesque illis trajiciendis fuerint perpetuò positi. Urges postea *exemplum Solis, cujus cum dua sint Idea: una hausta ex sensibus, ut puta quæ parvus apparet: altera ex rationibus Astronomicis, quæ ingens esse concipitur: illa similior, ac verior est, quæ non ex sensibus ducta est, sed ex notionibus innatis elicita, vel quacunque alia ratione effecta.* Enimverò geminæ illæ Solis Ideæ similes sunt, & veræ seu Soli conformes: sed una magis, alia minus, eodem modo, quo duæ ejusdem hominis Ideæ una emissa ex decimo passu, alia ex centesimo, aut millesimo, similes, & veræ, seu conformes sunt: sed illa magis, ista minus, eò quod illa, quæ propior venit, deturitur minus; quæ longius, magis, ut explicaretur, si liceret paucis, neque tu ipse satis caperes. Quod autem mente sola percipiamus vastam illam Ideam solis, non ea propterea elicitur ex innata quadam notionè; sed ea, quæ per sensum incurrit, quatenus experientia probat, & ratio illi innixa confirmat, res distans apparere minores seipsis vicinis: tantùm ampliatur ipsa vi mentis, quantum constat Solem à nobis distare.

distare, ex æquarique diametro sua tot illis terrenis semidiamentris. Et capere vis hujusce Ideæ nihil à natura esse insitum? illam require ex cæco nato. Experire primum non esse in illius mente coloratam, aut lucidam; experire deinde neque esse rotundam, nisi quis illum monuerit, ipseque prius corpus rotundum manibus attrectaverit: experire denique non esse tantam, nisi vel ratione, vel auctoritate motus præacceptam ampliaverit. Quanquam, ut istud interjiciam, quæso te, nos ipsi, qui toties solem conspeximus: qui toties apparentem ejus diametrum observavimus: qui toties de vera ratiocinati sumus: quæso te, inquam, habemusne aliam, quam vulgarem imaginem Solis? Colligimus quidem ratione esse Solem majorem terrâ centum sexaginta, & pluribus vicibus: at propter eâ Ideamne tam vasti corporis habemus? Ampliamus hanc sanè sensibus acceptam, quantum possumus: contendimus mentem quantum possumus: At nihil tamen aliud, quam tenebras meras nobis facimus: & quoties habere distinctam de Sole cogitationem volumus, oportet mens redeat ad speciem, quam intercedente oculo accepit. Sufficit illi si non abnuat, quin Sol revera major sit, quin si oculus propius admoveatur, ampliorem Ideam adeptura sit; & interea tamen quantam obtinet, ad tantam attendat.

4. Agnoscens deinde inæqualitatem & diversitatem Idearum, *Procul dubio, inquis, illæ, quæ substantiam mihi exhibent, majus aliquid sunt, atque, ut ita loquar, plus realitatis objectivæ in se continent, quam illæ, quæ tantum modos, sive accidentia representant. Et rursus illa, per quam summum aliquem Deum æternum, infinitum, omnipotentem, rerum omnium, quæ præter ipsum sunt, creatorem intelligo: plus profecto realitatis objectivæ in se habet, quam illa, per quas finita substantia exhibentur.* Incedis porrò heic passu grandi. Quare nonnihil sistenda es. Ac non hæreo quidem circa id, quod vocas realitatem objectivam: Satis est, quod cum vulgò dicant res æternas esse subjectivæ; seu formaliter in seipsis; objectivæ autem, seu idealiter in intellectu; videatis tu nihil aliud velle, quam debere Ideam conformari rei, cujus est Idea: adeò ut representativè nihil contineat, quod ipso facto non sit in ipsamet re: & tanto plus representet realitatis, quanto res representata plus realitatis in seipsa habuerit. Distinguis certè statim post realitatem objectivam à formali, quæ, ut interpretor, sit ipsa Idea, non ut representans, sed ut entitas aliqua. Cæterum conitar seu Ideam seu realitatem objectivam ejus, non esse mensurandam penes totam realitatem formalem rei, seu quam res ipsa habet in se: Sed penes eam duntaxat partem, cujus intellectus notitiam accepit: seu, quod est idem, penes notitiam, quam intellectus habet de re. Sic nempe esse in te diceretur Idea perfecta ejus hominis, quem attentè, & sapius, & in omnem faciem circumspexeris: at illius, quem in transcurso, quem semel, quem ex parte solum videris: erit profecto imperfecta. Quod si non ipsum hominem, sed larvam faciei obductam, & vesteis corpus undequaque contigenteis adspexeris: aut dicendum est, non esse in te illius Ideam;

aut

aut si est aliqua, illam esse imperfectissimam, summèque confusam. Ex quo dico haberi quidem ideam distinctam germanamque accidentium; at substantiæ sub iis latentis nonnisi confusam, fictamque ad summum. Adeò ut cum dicis *plus esse realitatis objectivæ in Idea substantiæ, quam in Idea accidentium*: primum, negandum sit substantiæ veram esse Ideam, seu representationem, atque idcirco ullam ipsius realitatem objectivam: ac deinde ubi fuerit aliqua concessa, negandum quoque sit eam esse majorem, quam sit in Ideis accidentium, cum quicquid realitatis hujusmodi habet, habeat ex Ideis eorum accidentium, sub quibus, vel quorum instar concipi substantiam supra diximus, declarantes illam concipi non posse nisi ut extensum, figuratum, coloratum aliquid. Circa id, quod subdis *de Idea Dei*, quæso te, cum tibi nondum constet an sit Deus, quomodo nôsti Deum representari per sui Ideam, summum, æternum, infinitum, omnipotentem, omnium creatorem? Annon ex præconcepta de Deo notitia, quatenus audiisti illa attributa de Deo enunciari? Quippe si nihil tale hæctenus audiisses, itane describeres? Dices hoc jam solum afferri in exemplum, absque eo, quod quidpiam adhuc definiatur. Esto: sed vide ne postea id habeas quasi præjudicatum. Dicis esse in Idea Dei infiniti plus realitatis objectivæ, quam in Idea rei finitæ. Sed primo, cum humanus intellectus non sit concipiendæ infinitatis capax: ideo neque habet, neque respicit Ideam finitæ rei representatricem. Quare & qui infinitum quid dicit, attribuit rei, quam non capit, nomen quod non intelligit; quoniam ut res extenditur ultra omnem illius captum; ita finis negatio extensioni illi attributa ab eo non intelligitur, cujus intelligentia sine aliquo semper coëreetur. Deinde, cum maximæ quæque perfectiones soleant Deo attribui; videntur eæ omnes desumptæ ex rebus, quas vulgo miramur in nobis, cujusmodi sunt diurnitas, potentia, scientia, bonitas, beatitudo, &c. quæ quantum possumus ampliantes, pronunciamus Deum æternum, omnipotentem, omniscium, optimum, beatissimum, &c. Quæ Idea porro hæc omnia representat, non habet propterea plus realitatis objectivæ, quam habeant res finitæ simul sumptæ, ex quarum Ideis, Idea illa compacta est, ac deinde modo jam dicto adaucta. Nam neque qui dicit æternum, complectitur propterea mente totam extensionem ejus durationis, quæ nunquam cæpit, & nunquam desitura est: neque qui omnipotentem, totam multitudinem effectorum possibilium, atque ita de cæteris. Postremo ecquis dici potest, habere ideam de Deo germanam, seu quæ representet Deum qualis est? Quam pusilla res esset Deus, nisi esset alius, haberetque alia, quam nostra hæc quantillacumque? An non censenda est, esse minor perfectionum proportio inter Deum & hominem, quam inter elephantem & intercutaneum animalculum acari? An ergo, si quis ex observatis acari perfectionibus efformaret in se Ideam, quam elephantis diceret, germanamque asseveraret, ineptissimus

Z 3 habe-

haberetur: & sibi plaudet, si quis ex visis hominis perfectionibus, Ideam efformet, quam & Dei esse, & germanam esse contendat? Quæso etiam pauculas istas, quas in nobis esse deprehendimus, quomodo in Deo agnoscimus esse? Esse ubi agnoverimus, qualemnam licebit propterea ejus essentiam imaginari? Est profecto Deus supra omnem captum infinitis intervallis; & cum mens nostra ad illius contemplationem comparatur, non modo caligat, sed & nulla est. Quare neque est, cur dicamus germanam ullam esse Ideam, quæ Deum representet; abundeque est, si ex analogia harum rerum nostratum, qualemcunque, & ad usum nostrum eliciamus, formemusque ideam, quæ captum humanum non superet, neque realitatem contineat, quam in rebus cæteris, cæterarumve rerum occasione non percipiamus.

5. Assumis consequenter, *manifestum esse naturali lumine, tantundem ad minimum debere esse in causa efficiente, & totali, quantum in effectu est*; idque ut inferas, *tantundem saltem esse debere realitatis formalis in causa idea, quantum objectiva in idea est*. Passus nempe hic etiam grandis, & in quo non nihil consistendum sit. Primò vulgare illud dictum, nihil esse in effectu, quod non sit in causa, videtur debere potius de materia, quam de efficiente intelligi. Quippe efficiens externum est, & diversæ plerumque naturæ ab effectu. Et quamvis effectus dicatur habere realitatem ab efficiente; habet tamen non quam efficiens habet necessario in se, sed quam mutari aliunde possit. Patet, res perspicue in effectu artis. Nam quamvis domus habeat totam suam realitatem ab artifice; artifex tamen illam non à se, sed aliunde acceptam tribuit. Idem facit Sol, cum materiam inferiorem variè commutat, variaque animalia procreat; imò etiam parens, à quo licet proles habeat materiæ aliquid; illud tamen non ut à principio efficiente, sed ut à materiali habet. Quod objicis, *esse effectus debere vel formaliter vel eminenter contineri in causa*, nihil amplius arguit, quam effectum aliquando habere formam similiter formæ suæ causæ, aliquando dissimilem, & imperfectiorem quidem, adè ut forma causæ supra illam emineat. Sed non sequitur ut propterea vel eminentes causa det aliquid de suo esse, vel quæ continet formaliter, partiat suam formam cum effectu: Nam & quamvis id fieri videatur in generatione viventium, quæ est ex semine; non dices tamen, opinor, patrem, cum generat filium, refecare, dareque illi rationalis animæ partem. Uno verbo, causa efficiens non aliâ ratione continet effectum, quam quatenus illum ex certa materia adumbrare potest ac perficere.

Deinde circa illud, quod inferas *de realitate objectiva*, exemplum usurpo imaginis meæ, quæ spectari potest, vel in speculo, cui me objicio, vel in tabula, quam pictor adornat. Ut enim ego ipse sum causa imaginis in speculo, quatenus ex me emitto mei speciem in speculum, & pictor causa imaginis, quæ exhibetur in Tabula: Ita cum idea vel imago mei sit in te, vel quovis aliò intellectu, quæri potest, an ego ipse sim causa illius, quatenus emitto mei speciem in oculum, &c. intercedente

tercedente oculo in ipsum usque intellectum: an verò sit causa quæpiam alia, quæ illam quodam quasi penicillo, stylove in intellectu delinet. Videtur porò non alia causa præter me esse requirenda: nam & quamvis postea intellectus mei ideam ampliare, minuire, componere, aliâ ratione tractare possit; ipse sum tamen causa primaria totius realitatis, quam illa habet in se: & quod heic dicitur de me, idem intelligendum est de quolibet objecto externo. Jam realitas illa ideæ distinguitur duplex per te; & formalis quidem alia esse non potest, quam tenuis illa substantia, quæ ex me effluxit, & in intellectu recepta, inque ideant conformata est. (Nisi velis autem speciem ex objecto procedentem effluxionem esse substantialem, fac quodcunque lubuerit, realitatem semper imminues.) Objectiva autem nihil esse potest, præter representationem seu similitudinem mei, quam gerit idea: aut certè præter symmetriam, qua partes ideæ ita disponuntur, ut me referant. Quocunque modo acceperis, nihil esse quidem reale videtur, quoniam est sola relatio partium inter se, & ad me, vel modus realitatis formalis, quatenus hoc modo confirmata est: sed nihil refert, dicatur, quia placet, realitas objectiva. Hoc posito, videreris tu quidem debere comparare realitatem formalem ideæ, cum realitate meâ formali, seu cum meâ substantia: & realitatem objectivam ideæ cum symmetria partium mei, seu delineatione, & forma externa: at placet tamen tibi, comparare realitatem objectivam ideæ cum realitate meâ formali. Porò, quicquid sit de explicatione superioris axiomatis, patet non modò esse in me tantundem realitatis formalis, quantum est objectivæ in meâ ideâ: sed realitatem etiam formalem ideæ nihil penè esse respectu meæ formalis, seu totius meæ substantiæ. Quocirca & tibi concedendum esse, *tantundem saltem esse debere realitatis formalis in causa idea, quantum objectiva in idea est*, quando totum quicquid in idea est, nihil penè est comparatione ipsius causæ.

6. Subsumis si in te sit idea, cujus realitas objectiva sit tanta, ut nec eminenter nec formaliter illam continueris, atque adè illius causa esse non poteris; tum demum sequi necessario existere aliquid præter te in mundo: cum secus careas argumento, quo certius reddaris esse aliquid. Verum ex jam dictis tu causa non es realitatis idearum; sed ipsæmet res per ideas representatæ, quatenus emittunt imagines sui in te, ut in speculum: licet tu ex ipsis occasionem possis aliquando fumere chimærarum depingendarum. Sed seu ipsa sis causa, seu non: an propterea incerta es, esse aliquid præter te in mundo? Bona verba, quæso: nam opus non est, ut, quicquid de ideis sit, argumenta ad id quæramus. Percarris deinceps Ideas, que in te sunt, ac præter ideam tuam, numeras ideas Dei, rerum corporearum inanimatarumque, angelorum, animalium, hominum: idque, ut, cum de ideâ tuâ difficultatem non esse dicas, inferas ideas hominum, animalium, angelorum, componi posse ex iis, quas habes tuas, Dei, rerum corporalium: & ideas rerum corporalium potuisse quoque à te proficisci. Hoc verò loco mirari subit, qui dicaris habere ideam tuam (& sæcundam adè, ut ex illa possit tot alias depromere)

ac rem carere difficultate: cum revera tamen aut ideam tui nullam habeas, aut illam admodum confusam atque imperfectam, prout jam observavimus in superiori meditatione. Et inferebas tu in illa, nihil facilius, atque evidentius à te percipi, quam te ipsam: Quid si, cum non habeas, nec habere possis tui ideam, dicaris posse quidvis aliud facilius, atque evidentius, quam te ipsam percipere? Cogitanti certè mihi quorsum fieri possit, ut neque visus seipsum videat, neque intellectus se ipsum intelligat: Illud in mentem subit, quod nihil agat in se ipsum: Quippe nec manus (aut in ipsa digitus summus) se verberat; nec pes sibi calcem impingit. Cum aliunde verò, ad notitiam alicujus rei elicendam, necesse sit rem agere in facultatem cognoscentem: immittere nempe in illam sui speciem, sive sui specie illam informare: perspicuum videtur, ipsam facultatem, cum extra se ipsam non sit, non posse illam sui speciem in se ipsam transmittere, neque sui notitiam consequenter elicere, sive, quod idem est, percipere se ipsam. Et quare putas oculus, cum se in seipso non videat, videt tamen in speculo? Nempe quia inter oculum speculumque est interstitium, & oculus ita agit in speculum, immitrens in illud sui speciem, ut speculum in ipsum reagat, propriam ejus speciem in illum remittens. Dato mihi porrò speculum, in quod ipsa perinde agas: spondeo fore, ut eo reflectente in te ipsam tui speciem, tum demum te, non directà quidem, sed reflexà tamen cognitione percipias: quousque autem non dederis, ipse non est, ut te ipsam nôris. Possem heic quoque insistere, quid dicaris habere ideam Dei, nisi fortè qualem, & quo modo jam diximus; Qui Angelorum, de quibus nisi aliquid audivisses, nescio an unquam cogitasses? Qui animalium, cæterarumque rerum, quarum, si in sensus non incidissent, penè certus sum te nullas ideas fuisse habituram: ut & nullas habes innumerarum rerum, quarum ad te neque ad spectus neque fama pervenit? Sed his dimissis, illud admitto, ideas diversarum rerum in mente existentis ita posse componi, ut plures aliarum formæ coarantur, tamen quas enumeras, non videantur sufficere ad istam tantam diversitatem, imò neque ad distinctam determinatamque certæ cujuscumque rei ideam. Hæreo autem solum circa ideas rerum corporearum, quod difficultas non parva sit, quomodo ex sola tui idea, dum te pro incorporea geris, teque ut talem consideras, eas deducere ex te possis. Nam si solam substantiam incorpoream nôsti, quomodo fieri potest, ut capias præterea substantiam corpoream? Estne aliqua inter hanc & illam analogia? Dicis, utramque convenire in eo, quod sit apta existere; at ista convenientia non intelligitur, nisi prius res utraque quæ convenit, intelligatur. Notionem quippe communem facis, quæ priusquam formetur, oportet particularia intelligi. Profectò si ex intellecta substantia incorporea potest intellectus formare ideam substantiæ corporeæ: non est cur dubitemus, quin cæcus, vel qui à nativitate detentus fuerit in densissimis tenebris, formare apud se ideam & lucis & colorum possit. Dicis, posse consequenter haberi ideas extensionis, figuræ, motus, aliorumque sensibilibium communium: sed facillè nimirum

mirum dicis. Id mirum, cur non lucem, colorem, alia, facilitate pari deducas: verum immorandum in istis non est.

7. Concludis, *Itaque sola restat idea Dei, in qua considerandum est, an aliquid sit, quod à meipso non potuerit proficisci.* Dei nomine intelligo substantiam quandam infinitam, independentem, summè intelligentem, summè potentem, & à quantum ego ipse, tum aliud omne, si quid aliud extat, quodcumque existat, est creatum. *Quæ sanè omnia talia sunt, ut quo diligentius attendo, tanto minus à me solo profecta esse posse videantur: ideoque ex antedictis Deum necessario existere est concludendum.* Scilicet hoc est, quo tendebas. Ego vero, ut conclusionem amplector: ita non video, quid sic concludas. Dicis ista, *quæ de Deo intelligis, hujusmodi esse, ut proficisci à te solo non potuerint*, id nempe intendis, *ut debuorini ab ipso Deo proficisci.* Sed primum nihil veriùs est, quam quod à te solo profecta non fuerint, seu quod illorum intelligentiam à te, vel te duntaxat non habueris: sunt enim profecta, habitaque à rebus, à parentibus, à Magistris, à Doctoribus, à societate hominum, in qua es versatus. At mens sola sum, inquires; nihil admitto extra me; ne aures quidem, quibus audiverim, neque homines mecum colloquutos. Hæc dicere potes, sed diceresne, nisi auribus nos audires, ac nisi essent homines, à quibus verba acciperes? Loquamur seriò, & dic bonâ fide: Voces illas, quas de Deo effers nonne habes à societate hominum, quibus convixisti? Et cum ab illis voces habeas, nonne & notiones subjectas designatasque vocibus? Igitur non sunt à te solo, videntur tamen non propterea à Deo, sed aliunde esse. Deinde quidnam in illis est, quod acceptâ primum à rebus occasione, habere ex teipso deinceps non potueris? Anne propterea aliquid capis, quod sit supra humanum captum? Sanè si intelligeres Deum, cujusmodi est, esset cur à Deo te doctum putares: hæc vero omnia, quæ Deo attribuis, nihil aliud sunt, quam observatæ aliquæ in hominibus aliisque rebus perfectiones, quas mens humana valeat intelligere, colligere, & amplificare, ut aliquoties dictum jam est.

Dicis, *cum ex te possit esse idea substantia, quia substantia es: non posse tamen ideam substantiæ infinitæ, quia infinitus non es.* Verum nulla est propterea in te infinitæ substantiæ idea, nisi nomine tenus, & quatenus homines comprehendere (quod est reverà non comprehendere) infinitum dicuntur: adeo ut necesse proinde non sit talem ideam à substantia infinita proficisci; ea nempe fieri componendo ampliandoque potest: quemadmodum jam dictum est. Nisi cum præfati philosophi ex comprehenso hoc visibili spatio, hoc unico mundo, his paucis principiis, ipsorum ideas sic in se habuerunt, ut illas ampliando ideas efformaverint infiniti universi, infinitorum mundorum, infinitorum principiorum: dicturus sis illos non efformasse tales ideas ex vi suæ mentis: sed eas processisse in mentem ex infinito universo, infinitis mundis, infinitis principiis? Quod defendis autem *te percipere infinitum per veram ideam*: sanè, si illa esset vera, re-

presentaret infinitum cujusmodi est, ac proinde perciperes quod est in ipso præcipuum, & de quo nunc agitur, videlicet infinitatem. Verum cogitatio tua semper terminatur ad finitum aliquid, solumque infinitum dicit, quia non percipis quod est ultra tuam perceptionem: ut proinde non malè censearis percipere infinitum per negationem finiti. Neque sufficit dicere, *percipere se plus realis in infinita substantia, quam in finita.* Oporteret enim te percipere realitatem infinitam, quod tamen non facis. Quin etiam reverà non plus percipis: quoniam finitam solum amplias, ac deinde imaginariis esse amplius realitatis in eo, quod dilatatum est: quam in eodem, dum est contractum. Nisi velis quoque Philosophos illos plus percepisse realitatis, quæ reverà esset, cum plerisque mundos conciperent, quam dum unicum in mente haberent. Ex quo obiter adnoto causam, cur mens nostra tanto magis confundatur, quanto aliquam speciem five ideam magis ampliat, ex eo esse videri, quod hujusmodi speciem à suo situ distrahit, distinctionem partium illi admittit, ac ita totam attenuat, ut tandem evanida fiat. Ne memorem, mentem perinde confundi ob causam oppositam, cum nimis contrahit ideam.

Dicis non obstare, quod non comprehendas infinitum, aut omnia, quæ in illo sunt: sed sufficere, ut pauca quadam intelligas, quo veram, & maxime claram distinctamque ideam habere dicaris. Imò verò non habes veram ideam infiniti, sed finiti solum, si non comprehendas infinitum, sed finitum duntaxat.

Dici potes ad summum cognoscere partem infiniti; at non propterea ipsum infinitum: ut ille, qui nunquam egressus specum, subterraneam dici quidem potest cognoscere partem mundi, at non propterea ipsum mundum: adeò ut propterea ineptus evasurus sit, si tam angustæ partis ideam censeat esse ideam veram germanamque totius mundi. At, inquis, de ratione infiniti est, ut à te, qui finitus es, non comprehendatur. Credo equidem: at non est de ratione veræ ideæ rei infinitæ, ut illius tantum partem minimam, five potius nullam, ob nullam cum toto proportionem repræsentet. Sufficere ais, ut pauca hæc à te clarè percepta intelligas? Sed nempe, ut sufficit videre extremum capillum ejus hominis, cujus vis habere germanam Ideam. An non esset mei egregia effigies, si pictor unum mei capillum, ejusve extremum duntaxat depingeret? At minor, non dico longè, aut longissimè, sed infinitè etiam est proportio eorum omnium quæ de infinito, seu de Deo cognoscimus, quam unius mei capilli, apicisve ejus ad me ipsum totum. Uno verbo, hæc de Deo nihil probant, quod non probent etiam de infinito illis mundis; ac tanto magis, quanto illi potuerunt clarius ex hoc uno clarè perspecto intelligi, quam Deus, vel ens infinitum ex tua substantia, quæ cujusmodi sit nondum tibi constat.

8. Argumentaris aliunde sic: *Qua enim ratione intelligerem, me dubitare, me cupere, hoc est, aliquid mihi deesse, & me non esse omnino perfectum, si nulla idea entis perfectioris in me esset, ex cujus comparatione defectus meos agnoscerem?* Verùm si de

si de re aliqua dubitas, si ad aliquam cupis, si agnoscis quidpiam tibi deesse, quid mirum; cum non noris omnia, cum non sis omnia, cum non habeas omnia? Agnoscis te non esse proinde omnino perfectum? Et hoc profectò verum est, dicique citra invidiam potest. Ergo intelligis esse aliquid te perfectius? Quidni? rametli quicquid cupis, non sit semper te, quacunque ratione, perfectius. Quippe cum panem desideras, non est panis te vel corpore tuo undequaque perfectior: sed perfectior solum eâ inanitate, quæ in stomacho tuo est. Quomodo ergo colligas esse aliquid te perfectius? Nempe quatenus vides universitatem rerum, quæ & te, & panem, & cætera complectitur: adeò ut, cum singulæ partes universi aliquid perfectionis habeant, & aliæ aliis inserviant, advenireque valeant; facile sit intelligere plus perfectionis esse in toto, quam in parte; ac proinde te, cum sis solum pars, debere agnoscere quidpiam te perfectius. Hoc igitur modo esse potest in te idea entis perfectioris, ex cujus comparatione defectus agnoscas. Ut præteream posse quoque partem alias perfectiores esse; te cupere quod illæ habent, & ex iisdem tecum comparatis posse tuos defectus agnosci. Quippe cognoscere potuisti hominem, qui foret sanior, robustior, pulchrior, doctior, moderatior, ac proinde perfectior: neque fuit tibi difficile concipere illius ideam, & ex illius comparatione intelligere, non esse in te gradum sanitatis, roboris, aliarumque perfectionum, quæ in illo forent.

Objicis tibi postmodum, *Sed forte majus aliquid sum, quam ipsa intelligam, omnesque illæ perfectiones, quas Deo tribuo, potentia quadam in me sunt, etiam si nondum ad actum reducuntur, ut fieri potest, si mea cognitio magis magisque augetur in infinitum.* Respondes autem, *Ut verum sit meam cognitionem gradatim augeri, & multa esse in me potentia, quæ actu nondum sunt, nihil tamen horum ad ideam Dei pertinet, in qua nihil est potentiale: namque hoc ipsum, gradatim augeri, certissimum est imperfectionis argumentum.* Porro verum quidem est, illa, quæ in idea percipis, esse actu in ipsa idea: at non sunt tamen propterea actu in ipsamet re, cujus est idea, Architectus quippe sibi fingit ideam domus, quæ idea actu constat ex designatis parietibus, tabulatis, tectis, fenestris, &c. Et tamen domus illa, ipsiusque partes, nondum actu sunt, sed potentia tantum. Sic illa Philosophorum idea continet actu infinitos mundos: at non dices propterea illos infinitos actu esse. Quare five quid in te sit, five non sit potentia: satis est, quod idea vel cognitio tua gradatim augeri, ampliarive possit: neque propterea inferri debet, quod per eam repræsentatur, cognosciturve, actu esse. Quod agnoscis deinde *cognitionem tuam nunquam fore infinitam*, ultro accipitur: sed nempe agnoscere debes, neque fore in te unquam veram germanamque Dei ideam, de quo semper amplius (imò infinitè) cognoscendum restet, quam de homine, cujus videris extremum duntaxat capillum. Certè & nisi hominem illum totum videris: vidisti tamen alium, ex cujus comparatione aliquam facere de illo conjecturam valeas: at aliquid simile Deo, illiusque immensitati, nunquam est datum agnoscere.

Dicis te judicare Deum actu infinitum, ut nihil perfectioni ejus addi valeat. Sed judicas nempe quod ignoras, & ex præfumptione solum judicas, ut judicabant Philosophi infinitos mundos, infinita principia, ac infinitum universum, cujus immensitati nihil addi posset. Quod subjecis esse objectionum idea non pendere ab esse potentiâ, sed ab actuâ, vide quâ possit esse verum, si verum sit, quod jam diximus de idea Architekti, & antiquorum philosophorum, ac præsertim ubi memineras hujuscemodi ideas conflatas esse ex aliis, quas intellectus præhabuerit ab existentibus actu causis.

9. Quæris deinceps, an jam habens ideam entis te perfectioris, esse ipsa posses, si tale ens nullum existeret? Et respondes, Nempe à quo essem? à me scilicet? vel à parentibus? vel ab aliis quibuslibet Deo minus perfectis? Probas consequenter, Te non esse à te: Sed hoc nihil necesse. Rationem etiam reddis, cur non semper fueris: sed id quoque superfluum; nisi quatenus vis simul inferri debere, te causam tui non productricem modò, sed & conservatricem. Nempe ex eo, quòd tempus vita tua plureis partibus habet, inferis te creari debere in partibus singulis ob mutuam illarum à se independentiam. Sed vide quâ id intelligi possit. Nam sunt nonnulli quidem effectus, qui ut perseverent, neque momento quolibet deficient, indigent præsentia, continuaque efficientia causæ per quam primùm esse cœperunt, cujusmodi est solis lux (quanquam hujusmodi effectus non tam iidem re ipsa sunt, quàm æquivalenter, ut de fluminis aqua dicitur) at videmus alios qui perseverent non modò eâ causâ, quam agnoscunt, non ampliùs agente, sed, si velis, etiam corruptâ, reductâque in nihilum. Hujus generis sunt tot res genitæ factæque, ut recensere pigeat: sufficitque te esse unam ex illis, quæcunque tandem tui causa sit. At partes tui temporis non dependent alia ab aliis? Heic instari posset, quanam sit excogitabilis res, cujus partes sunt à se invicem inseparabiles magis? inter cujus partibus sit inviolabilior series & connexio; cujus quæ sunt partes posteriores possint minus averti, magis cohærere, magis dependere à prioribus? Sed ne hæc urgeamus, quid propterea facit hæc seu dependentia seu independentia partium temporis, quæ externæ sunt, successivæ sunt, activæ non sunt, ad tui productionem, reproductionemve? Profectò nihil magis, quàm fluxus, ac pertransitio partium aquæ, ad productionem reproductionemve alicujus rupis, quam fluvius præterfluit: At ex eo quòd paulò ante fueris, non sequitur te nunc esse debere? Credo sanè: verum non ex eo quòd causa requiratur, quæ te de novo creet: sed quòd non teneatur abesse causa, quæ te possit destruere; vel tu non debeas in te habere imbecillitatem, quâ tandem deficias.

Dicis proinde esse manifestum naturali lumine, conservationem à creatione non nisi ratione differre. Sed quomodo est manifestum, nisi fortè in ipsa luce, effectibusve similibus? Subdis non esse in te vim, per quam paulò post sis futura, quòd conscia illius non sis, cum sis tamen res cogitans. Verùm est in te aliqua vis, quâ

quâ possis existimari te quoque paulò post futuram: non tamen necessariò aut indubiè, quia illa tua vis, seu naturalis constitutio, quæcunque ea sit, eo non extenditur, ut omnem causam corrumpentem, seu internam, seu externam atceat. Quare & futura es, quòd vim habeas, non quæ te de novo producat, sed quæ, ut perseveres, præstare sufficiat, nisi corrumpens causa superveniat: quòd autem colligis dependere te ab aliquo ente diverso à te, bene colligis; non tamen quasi de novo ab eo producaris: sed quasi producta ab ipso olim fueris. Pergis tale ens non esse parentes, aliasve causas quaslibet. Sed quare parentes non sint à quibus videris adeò manifestè unà cum corpore producta, ne aliquid dicam de Sole, cæterisque causis concurrentibus? At ego, inquis, sum res cogitans, ideamque Dei in me habens? Verùm nonne parentes tui mentesve illorum fuere quoque res cogitantes, habentesque ideam Dei? ut propterea heic urgeri non debeat effatum illud de quo jam antè, tantundem ad minimum esse debere in causa, quantum in effectu. Si sit alia, inquis, præter Deum causa, quæri potest, an sit à se, vel ab alia? Nam si à se, erit Deus, si ab alia: toties quæretur, donec ad illam perveniatur, quæ à se, & sit Deus; cum in infinitum progredi non liceat. Verum si causa fuere parentes, ea potuit esse, non à se, sed ab alia, illaque rursus ab alia, atque ita in infinitum. Neque absurdum probaveris progressum istum infinitum, nisi simul probes cœpisse aliquando mundum, ac ideo fuisse parentem primum, cujus parens non fuerit. Infinitus certè progressus videtur duntaxat absurdus in causis ita inter se connexis subordinatisque, ut inferior agens sine superiore movente non possit: ut dum lapis quidpiam impellit, impulsus à baculo, quem impellit manus, vel cum infimus annulus catenæ pondus trahit, tractus ipse à superiore, & iste ab alio; sic enim perveniendum est ad unum movens, quòd primum moveat. At in causis ita ordinatis, ut priore destructâ, eâ, quæ ab illa pendet, supersit, possitque agere, non videtur esse perinde absurdum. Hinc cum dicis satis apertum, progressum heic infinitum non dari: vide an fuerit adeò apertum Aristoteli, qui persuasus tantopere fuit nullum fuisse parentem primum. Pergis, nec plureis causas partialibus ad te efficiendum convenisse, ex quibus ideas variarum perfectionum Deo attributarum acceperis; cum illa reperiri non possint, nisi in uno ac solo Deo, cujus unitas, seu simplicitas, est præcipua perfectio. Veruntamen, seu una, seu plures tui causæ fuerint, non est propterea necesse, ut illæ in te impresserint suarum perfectionum ideas, quas adunare potueris. Interea verò occasionem facis quærendi à te, cur nisi plures tui causæ, saltem res plures esse potuerint, quarum perfectiones mirata, beatam illam rem duxeris, in qua existerent omnes simul? Nôsti ut Pandoram Poëta describant: Quidni tu mirata in hominibus variis eminentem quandam scientiam, sapientiam, justitiam, constantiam, potentiam, sanitatem, pulchritudinem, beatitudinem, diuturnitatem, & alia, componere hæc omnia non potuisti, & suspiciendum existimare, si quis omnia simul haberet? Cur non deinceps omneis perfectiones variis gradibus adaugere?

donec ille magis videretur suspiciendus, si ejus scientiæ, potentiæ, durationi, & cæteris nihil deesset, addive posset, sicque foret omnisciens, omnipotens, æternus, & cætera omnia? Et cum videres tales perfectiones in humanam naturam cadere non posse, cur non potuisti existimare beatam fore illam naturam, si cui ista contingerent? Cur non dignum putare investigatione, talisne esset aliqua, annon? cur non argumentis quibusdam induci, ut consentaneum magis videretur esse, quàm non esse? Cur non consequenter ipsi adimere corporeitatem, limitationem, & cætera omnia, quæ imperfectionem quandam connotarent? Ita profecto processisse plurimi videntur; cum existentibus tamen variis ratiocinationis modis, gradibusque, aliqui corporeum reliquerint Deum, aliqui membra humana habentem, aliqui non unum, sed multiplicem, & quæ sunt alia nimis vulgaria. Circa illud de perfectione unitatis: nihil repugnat omnibus perfectiones Deo attributas concipere, ut intimè junctas, & inseparabiles; tamen si idea, quam habes illarum non ab ipso fuerit in te posita, sed à te hausta ex rebus perspectis, ampliataque, ut dictum est. Sic certè depingunt non modo Pandoram omnibus donis perfectionibusque ornatam deam: sed perfectam etiam Rempubicam, perfectum Oratorem, &c. Denique ex eo, quod existas, entisque perfectissimam ideam in te habere, conclusis demonstrari evidentissimè existere Deum; At, cum conclusio vera sit, Deum nempe existere; non apparet tamen ex dictis, eam esse à te evidentissimè demonstratam.

10. Superest, inquis, ut examinem, qua ratione ideam istam à Deo accipi: neque enim illam à sensibus hauri, nec etiam à me efficta est (nam nihil ab illa detrahere, nihil illi superaddere planè possum) ac proinde superest, ut mihi sit innata; quemadmodum etiam mihi est innata idea mei ipsius. Enimverò ut illam partim haurire à sensibus, partim effingere porueris, aliquoties jam dictum est. Quod autem dicis te nihil posse illi addere aut detrahere, cogita ut initio non æquè perfectam habueris: cogita ut possint esse homines, vel angeli, aut alia naturæ te doctiores, à quibus aliqua moneri de Deo valeas, quæ nondum novisti: Cogita posse saltem Deum te sic erudire, eaque claritate sive in hac vita, sive in alia perficere, ut reputari nihilum, quicquid de illo jam nōsti, possit. Quicquid demùm sit, cogita, ut ex perfectionibus rerum creaturarum fieri adscensus valeat ad cognitionem perfectionum Dei, & ut illæ omnes non uno momento noscuntur, possuntque & plures & plures in dies detegi: ita posse ideam Dei non uno momento haberi perfectam, sed magis magisque in dies perfectiorem. Pergis, & sanè non mirum est, Deum in creando ideam illam mihi indidisse, ut esset tanquam nota artificis operi suo impressa. Neo opus est, ut nota illa sit aliqua res ab opere ipso diversa: sed ex hoc uno, quod Deus me creavit, valde credibile est me quodammodo ad imaginem, & similitudinem ejus factum esse, illamque similitudinem, in qua idea Dei continetur, à me percipi per eandem facultatem, quæ ego ipse à me percipior: hoc est, dum me ipsum intelligo, non modo intelligo me esse rem incompletam, & ab alio de-

dependentem, remque ad majora sive meliora indefinitè aspirantem: sed simul etiam intelligo illum, à quo pendeo, majora ista omnia non indefinitè, & potentia tantum, sed re ipsa infinite in se habere, atque ita Deum esse. Ac tu speciosè quidem hæc omnia, ipseque non esse vera non objicio: sed quaesierim tamen, undenam probentur? Ut antedicta enim præteream, si idea Dei est in te, ut nota artificis operi impressa, quisnam est modus impressionis? Quænam est forma istius notæ? quonam modo illam discernis? Si non est aliud ab opere, sive à re ipsa: tu ipsa ergo es idea? tu ipsa nihil aliud es, quàm cogitationis modus? tu ipsa es & nota impressa, & subjectum impressionis? Credibile est, inquis, te factam ad imaginem & similitudinem Dei: Credibile sanè religiosâ fide: at ratione naturali, qui liceat intelligere, nisi Deum facias hominiformem? Et, in quonam consistere potest hæc similitudo? An tu, cum sis pulvis & cinis, præsumere te similem potes æternæ illi, incorporeæ, immensæ, perfectissimæ, gloriosissimæ, & quod caput est, invisibilissimæ, incomprehensibilissimæque naturæ? An illam de facie novisti, ut tecum ipsa comparans, asseverare conformem possis? Credibile dicis ex eo, quod creavis: sed ex eo potius incredibile est. Siquidem opus operanti simile non est, nisi cum ab eo generatur per communicationem naturæ. At tu hoc modo genita à Deo non es; neque enim es ejus proles, naturæve ejus particeps: sed creata solum es, hoc est ab eo ficta secundum ideam; adeò ut non possis te dicere illi magis similem, quam sit domus fabro murario. Atque id quidem suppositâ, tui, quam nondum probasti, à Deo creatione. Percipis, inquis, similitudinem, dum intelligis te rem completam, dependentem, & ad majora melioraque aspirantem. Sed quare non hoc potius sit dissimilitudinis argumentum: cum Deus ex opposito sit completissimus, independentissimus, sibi sufficientissimus, quippe maximus, optimusque? Ut præteream, cum te dependentem intelligis, non propterea statim intelligere te, id à quo dependes, esse aliud, quàm parentes: vel si aliud intelligis, non subesse causam, cur te ipsi similem putes. Ut præteream quoque mirum esse, cur non cæteri hominum sive mentium, idem, quod tu, intelligant: ac præsertim, cum non sit ratio, cur non credatur Deum illis, perinde ac tibi, impressisse ideam sui. Profecto vel hoc unum arguit non esse ideam à Deo impressam: quandoquidem si ita esset, & omnibus, & simul una eademque impressa esset, hominesque omnes conciperent Deum simili forma ac specie; eadem illi tribuerent; eadem planè de eo sentirent; cum oppositum tamen notissimum sit. Sed de his tamen multa jam nimis.

IN MEDITATIONEM IV.

De Verò, & Falso.

I.

Circa quartam, recensens initio, quæ putas in superioribus demonstrata, quibusque factam viam præsumis ad progrediendum ulterius. Ipse, ne remo-

ram injiciam, non insistam continuo debuisse te illa firmiter demonstrare; abunde erit, si memineris quid concessum fuerit, quid non: ne res trahatur in præjudicium. Ratiocinans consequenter non posse Deum fallere te, &, ut facultatem fallacem, errorive obnoxiam, quam ab ipso habes, excuses, conjicis culpam in nihilum, cujus tibi ideam quandam obversari dicis, ex quo te ais participare, inter quod & Deum te medium assumis. Ac pulchra quidem ratiocinatio: sed ut præteream explicari non posse quomodo habeatur, aut qualis sit nihili idea, quomodo participemus ex nihilo, & alia; observo solum, ex distinctione hac non tolli, quin Deus potuerit dare homini facultatem judicandi, erroris immunem. Nam quamvis non dedisset infinitam, ejusmodi tamen dare poterat, quæ errori assentiretur, adeo ut, quæ nõsset quidem, ea clarè perciperet; quæ non nõsset, non pronunciaret esse hujusmodi, potiùs quàm alia. Id tibi objiciens, *non mirandum censet, si aliqua à Deo fiant, quorum rationem non intelligas.* Et id quidem rectè, sed mirandum tamen, esse in te ideam veram, quæ repræsentet Deum omniscium, omnipotentem, omnino bonum, & videre te nihilominus aliqua ejus opera non omnino absoluta: adeo ut, cum saltem potuerit perfectiora condere, neque tamen condiderit: argumento esse videatur, quòd aut nescierit, aut non potuerit, aut noluerit: ac saltem in eo imperfectus fuerit, quòd si sciens, & potens noluerit, posthabuerit perfectionem imperfectioni.

Quod autem à *Physica consideratione rejicis usum earum finalium*, alia fortassis occasione potuisses rectè facere: at de Deo cum agitur, verendum profectò, ne præcipuum argumentum rejicias, quo divina sapientia, providentia, potentia, atque adeo existentia lumine naturæ stabiliri potest. Quippe ut mundum universum, ut cælum & alia ejus præcipuas partes præteream, undenam, aut quomodo meliùs argumentari valeas, quàm ex usu partium in plantis, in animalibus, in hominibus, in te ipso (aut corpore tuo) quæ similitudinem Dei geris? Videmus profectò magnos quosque viros ex speculatione anatomica corporis humani non assurgere modo ad Dei notitiam, sed hymnum quoque ipsi canere, quod omnes partes ita conformaverit, collocaveritque ad usum, ut sit omnino propter solertiam atque providentiam incomparabilem commendandus.

Dices Physicas esse causas hujusmodi formæ ac situs, quæ investigari debeant, ineptosque esse, qui ad finem, potiùs quam ad agens aut materiam recurrant. Sed cum nemo mortalium possit intelligere, necdum explicare, quod agens formet, collocetque eo quo observamus modo valvulas illas, quæ ad vasorum officia in sinibus cordis constitutæ sunt; cujus conditionis, aut unde mutuetur materiam, ex qua illas elaborat: quomodo sese ad agendum applicet: quibus utatur organis, aut quomodo illa usurpet: quid opus illi, ut ea temperie, consistentia, coherentia, flexitate, magnitudine, figura, situ illas perficiat? Cum, inquam, nemo Physicorum hæc & alia perspicere declarareque valeat; quid est, cur non saltem miretur præstantissimum illum usum & ineffabilem providentiam, quæ

tam

tam appositè ad illum taleis valvulas concinnavit? Cur non laudetur, si exinde primam quandam causam necessario admittendam agnoscat, quæ ista cæteraque omnia sapientissimè, & ad suos fines consonantissimè disposuerit?

Dicis *temeritatem esse investigare fines Dei?* Sed cum id possit esse verum, si intelligentur fines quos ipse Deus occultos voluit, aut investigari prohibuit: non profectò tamen, si illi, quos quasi in propatulo posuit, quique non multo labore innotescunt, ac sunt aliunde hujusmodi, ut laus magna ad ipsum Deum, tanquam auctorem, referatur.

Dices fortè ideam Dei, quæ est in unoquoque, sufficere ad habendum veram germanamque de Deo ejusque providentia notitiam: absque eo quòd aut ad fines rerum, aut ad aliud quid omnino respiciat. Verùm non sunt omnes eà felicitate, quâ tu, ut ideam illam tam perfectam à nativitate obtineant, vel tanta claritate objectam contueantur. Quamobrem, quibus Deus non dedit tantam hanc perspicaciam, invidendum non est, quod ex inspectione operum cognoscere glorificareque opificem possint. Ne memorem id non obstare, quominus ideæ illâ uti liceat, quæ etiam videtur omnino ex cognitione rerum ita perfici, ut tu, si verum dicere velis, huic cognitioni non proflus parum, ne omnia penè dicam, debeas. Quæso te enim, quousque tandem progressuram te fuisse putas, si ex quo es infusa in corpus, mansisses hus usque in eo clausis oculis, obturatis auribus, & nullo denique sensu externo hanc rerum universitatem, & quicquid extra est, percepisses: totaque interea meditando apud te, volvendoque & revolvendo cogitationes, ævum trivisses? Dic bona fide, & describe, quam ideam tui, Deique te existimas fuisse habituram.

2. Solutionem deinde affers, *quòd creatura visa imperfecta considerari debeat non ut totum quid, sed tanquam universi pars, qua ratione perfecta erit.* Et laudanda sanè distinctio: sed hinc non agimus de imperfectione partis, ut pars est, & cum integritate rotius confertur; sed ut in se totum quid est, munusque speciale exerceat: quòd cum ad universum retuleris, difficultas semper restabit, annon revera universum futurum fuisset perfectius, si omnes ejus partes perfectæ existissent, quàm nunc sint, partibus plerisque imperfectis existentibus. Sic enim illa Respublica est futura perfectior, in qua cives omnes boni fuerint, quàm alia, in qua plerique, aut aliqui mali.

Quare & cum postmodum dicis, *majorem quodammodo esse universitatis rerum perfectionem, quòd partes aliqua illius sint erroris obnoxia, quàm si omnes similes essent;* perinde est, ac si dicas majorem quodammodo esse Reipublicæ perfectionem, quòd aliqui vices mali sint, quàm quòd omnes boni. Ex quo fit, ut quemadmodum videtur planè esse debere pro optimi Principis voto, habere omnes cives bonos: ita videatur esse debuisse pro instituto Auctoris Universi, partes ejus omnes creati, esseque erroris immunes. Et quamvis possis dicere perfectionem earum, quæ sunt immunes, apparere majorem ex oppositione earum, quæ

Bb

tunt

sunt obnoxia: illud tamen est per accidens solum: quemadmodum virtus bonorum, quamvis eluceat quodammodo ex oppositione eorum, qui vitiosi sunt, elucet solum ex accidenti. Adeo ut quemadmodum desiderandum non est, ut aliqui cives mali sint, quo boni fiant illustriores: ita neque videatur fuisse committendum, ut aliqua universi partes forent errori obnoxia, quo clarescent magis, quæ forent immunes.

Dicis, non habere te jus conquerendi, quod Deus te eam in mundo sustinere personam voluerit, quæ non esset omnium præcipua, & maximè perfecta: sed hoc non tollit dubium, cur satis illi non fuerit sustinendam dare personam, quæ ex perfectis minima esset: & non etiam tibi dare imperfectam. Nam & quamvis principi vitio non vertatur, quod non omnes cives ad sublimia mûnera vocet, sed aliquos habeat in mediis, aliquos in infimis; verteretur tamen, si non aliquos modo destinaret operibus vilissimis, sed aliquos etiam destinaret pravis.

Dicis, te non posse rationem asserere, quâ probes Deum tibi majorem cognoscendi facultatem, quam dederit, dare debuisse: atque quantumvis peritum artificem esse intelligas, non ideo tamen putare te, illum in singulis operibus omnes perfectiones ponere debuisse, quas in aliquibus potest ponere. Verùm viget semper quod modò dicebam: videsque non tam difficultatem esse, cur Deus tibi facultatem cognoscendi majorem non dederit, quam cur dederit errantem: neque controversi, cur artifex summus perfectiones omnes dare nolit omnibus operibus, sed cur etiam aliquibus tribuere velit imperfectiones.

Dicis: tamen si non valtas ab erroribus abstinere ex evidenti perceptione rerum; posse tamen ex instituto, quo firmiter tibi proponas nulli rei assentiri, quam evidenter non perceperis. Sed utunque possis eam semper attentione esse; nonne semper est imperfectio, ea, quæ dijudicare est opus, non percipere evidenter, ac errandi periculo esse perpetuo obnoxium?

Dicis: errorem inesse in ipsa operatione, quatenus à te procedit, & privatio quædam est; non in facultate, quam à Deo accepisti, neque etiam in operatione, quatenus ab illo dependet. Sed, non sit error in facultate à Deo accepta proximè; est tamen remotè, quatenus cum ea imperfectione creata est, ut errare possit. Quare non est quidem, ut ajas, quod conquerare de Deo, qui reverà tibi nihil debuit, & eam illa bona tribuit, ob quæ debes illi gratias agere: sed est semper quod admiremur, cur perfectiora non dederit, si scivit quidem, si potuit, si livore ductus non fuit.

Addis, neque esse cur conquerare, quod tecum concurrat ad errandi actum, cum actus omnes sint veri & boni, quatenus à Deo dependent, majorque quodammodo perfectio in te sit, elicere illos posse, quam non posse, & privatio, in qua sola falsitatis & culpa est ratio formalis, concursu Dei nullo indigeat, quia neque sit res, neque ad eum relata. Verùm cum sit illa subtilis distinctio, non tamen planè satisfacit. Si quidem non concurrat Deus ad privationem, quæ est in actu, falsitas-

falsitasque & error est, concurrat tamen ad actum, ad quem si non concurreret, privatio non esset; & aliunde ipse est Auctor potentia, quæ fallitur, aut errat, atque adeo, ut ita dicam, impotentis potentia, sicque defectus, qui est in actu, non tam ad illam, quæ impotens est, quam ad Auctorem, qui impotentem fecit, nec potentem, potentiorve, cum possit, voluit facere, videtur esse referendus. Certè ut fabro non vertitur vitio, quod aperiendo scriniolo prægrandem clavim non elaboret, sed quod pusillam fabricatus, formam aperiendo aut inhabilem, aut difficilem tribuat: ita non est quidem culpa in Deo, quod facultatem judicatricem tribuens homuncioni, non tantam illi dederit, quantam rebus vel omnibus, vel plurimis, vel maximis suffecturam arbitraretur: sed permirum est, cur ad pauca illa, quæ dijudicari ab homine voluit, imparem, implicitam, incertamque tribuerit.

3. Requiris proinde quam sit in te falsitatis, vel erroris causa. Ac primùm quidem hic non disputo, cur intellectum voces solam facultatem noscendi ideas, seu res ipsas simpliciter, & absque ulla affirmatione, aut negatione apprehendendi: voluntatem vero ac liberum arbitrium voces facultatem judicandi, cujus sit affirmare, aut negare, assentiri, aut dissentire. Propono solum; quare voluntas libertasve arbitrii limitibus nullis circumscribatur per te, circumscribatur intellectus? Sanè enim videntur hæc duæ facultates æquè latè patere, & non intellectus saltem minùs, quam voluntas; cum in nullam rem voluntas feratur, quam intellectus non præviderit.

Dixi non saltem minùs: Quippe videtur intellectus etiam latiùs, quam voluntas patere; liquidem non modo voluntas, sive arbitrium, judicium, & consequenter electio, persecutio, fuga, de nulla re est, quam non apprehenderimus, seu cujus idea percepta & proposita ab intellectu non fuerit: sed etiam multa obscure intelligimus, de quibus nullum judicium, persecutio, aut fuga est: & facultas judicandi ita sæpe est anceps, ut paribus rationum momentis, nullisve existentibus, nullum sequatur judicium, cum intellectus interim apprehendat ea, quæ remanent in judicata.

Quod porro dicis te posse semper majora majoraque intelligere, ac nominatim facultatem ipsam intellectus, cujus ideam etiam infinitam formare valeas: hoc ipsum arguit intellectum non esse magis limitatum, quam voluntatem; quando sese extendere ad usque objectum infinitum potest. Quod verò agnoscis voluntatem tuam exæquare voluntati divina, non extensivè quidem, sed formaliter: vide quorsum idem non possit de intellectu quoque dici, ubi formalem intellectus, non secus atque voluntatis notionem definiveris. Sed paucis, dic nobis, ad quid se voluntas extendere possit, quod intellectum effugiat? Non videtur proinde error ex eo nasci, ut asseris, quod voluntas latiùs, quam intellectus pateat, & sese ad illa judicandi extendat, quæ intellectus non percipit: sed ex eo, quod

cum æquè latè pateant, intellectus aliquid percipit non bene, & voluntas judicat non bene.

Quare neque est cur voluntatem ultra fines intellectus promoveas; cum neque judicet de rebus, quas intellectus non percipit, & præter solum judicet, quod intellectus præter percipiat. Quod exemplum de re ipsa adfers circa ratiocinium à te factum de rerum existentia; procedit quidem rectè, quantum ad iudicium de tui existentia spectat; sed quantum spectat ad alia, videtur non rectè assumptum: Cum, quicquid dicas, vel potius ludas, reverà non dubites; sed omnino iudices esse aliquid præter te, & à te distinctum; quippe aliquid præter te, & à te distinctum præintelligens. Quod supponis nullam rationem occurrere, qua unum persuadeat magis quam aliud, supponere potes, at simul debes supponere, nullum sequuturum iudicium, sed voluntatem semper fore differentem, neque se ad iudicandum determinaturam, quousque intellectui major aliqua verisimilitudo ex una parte, quam ex alia occurrerit. Quod proinde dicis hanc indifferentiam ita extendi ad ea, qua non satis perspicue cognoscuntur, ut quantumvis probabiles conjectura te in unam partem trahant, sola cognitio, quod sint conjectura, te impellere ad contrariam assensionem possit: id nullo modo videtur verum. Quippe cognitio illa, quod sint solum conjectura, faciet quidem ut iudicium de ea parte, in quam te trahunt, cum aliqua formidine & hæsitatione feras: sed nunquam faciet, ut iudicium feras de parte contraria: nisi postquam occurrerint conjectura non modo æque probabiles, verum etiam probabiliores. Quod subdis te id fuisse expertam his diebus, cum falsa esse supposuisti, qua maxime vera esse credideras: memento id tibi non fuisse concessum: neque enim revera sensisse, aut persuasisse tibi potes, non vidisse te solem, terram, homines, alia: non audiisse sonos, non ambulasse, non comedisse, non scripsisse, non loquutam fuisse (utam scilicet corpore, organisve ejus) non alia.

Denique ergo forma erroris non tam videtur consistere in non recto usu liberi arbitrii, sicut asseris, quam in dissonantia iudicii à re iudicata: & ex eo quidem orta, quod intellectus illam rem secus, quam sese habeat, apprehendat. Quare non tam videtur esse culpa arbitrii, quod non recte judicet, quam intellectus, quod non rectè demonstret. Quippe ea videtur arbitrii ab intellectu dependentia, ut si intellectus quidem aliquid clarè percipiat, videaturve percipere, arbitrium ferat iudicium raturum atque determinatum, seu id re ipsa verum sit, seu verum esse existimetur. Sin autem obscurè, tum arbitrium ferat iudicium dubium, ac formidolosum, & pro tempore tamen habitum verius, quam oppositum; seu in re ipsa veritas, seu falsitas subfit. Ex quo fit, ut non tam cavere possimus, ne erremus, quam ne in errore perseveremus, expendamusque propria iudicia non tam vim facientes arbitrio, quam applicantes intellectum ad clariorem notitiam, quam iudicium semper secuturum lit.

4. Concludis, fructum exaggerando, quem ex hac meditatione potes consequi, ac præferibis quid sit agendum, ut assequaris veritatem. Nempe assequuturum te dicis, si tantum ad omnia, qua perfectè intelligis, satis attendas: atque illa à reliquis, qua confusus & obscurius apprehendis, secernas.

Hoc porro non modo est verum: sed etiam huiusmodi, ut tota præcedens meditatio, sine qua potuit intelligi, videatur fuisse supervacanea. Attende tamen, eximie vir, difficultatem non videri, an, ut non fallamur, debeat clarè atque distinctè intelligere aliquid, sed, quâ arte, aut methodo discernere liceat, ita nos habere claram distinctamque intelligentiam, ut ea vera sit, nec fieri possit, ut fallamur. Quippe initio objecimus, nos non rarò falli, tamen nobis videamur aliquid aded clarè distinctèque cognoscere, ut nihil possit clarius & distinctius. Tu quoque id tibi ipse objecisti, & expectamus tamen adhuc istam artem, seu methodum, cui præcipue sit incumbendum.

IN MEDITATIONEM V.

De essentia rerum materialium; & iterum de Deo, quòd existat.

I.

Circa quintam, Dicis primum te distinctè imaginari quantitatem, hoc est, extensionem in longum, latum, & profundum; itemque numerum, figuram, situm, motum, durationem. Ex his omnibus, quorum te ideas habere dicis, seligis figuram, & ex figuris Triangulum, de quo hæc habes: etsi fortassis talis figura nullibi gentium extra cogitationem meam existat, nec unquam extiterit: est tamen profectò determinata quadam ejus natura, qua à me non efficta est, nec à mente mea dependet, ut patet ex eo, quod demonstrari possint variae proprietates de isto Triangulo, nempe, quod ejus tres anguli sint æquales duobus rectis: quod maximo ejus angulo maximum latus subtendatur: & similes, quas velim, nolim, clarè nunc agnosco, etiam si de iis nullo modo ante cogitaverim, cum Triangulum imaginatus sum, nec proinde à me fuerint efficta. Et tantum habes de essentia rerum materialium: nam quæ paucula subjicis, eodem pertinent. Ac hæere quidem hic nolo: insinuo solum durum videri statuere aliquam naturam immutabilem & æternam, præter Deum ter maximum.

Dices te proferre nihil aliud, quam quod in Scholis efferunt, naturas seu essentias rerum esse æternas fierique de ipsis propositiones sempiternæ veritatis. Sed hoc durum perinde est, & capi aliunde non potest, esse naturam humanam, cum nullus est homo: aut dici rosam esse florem, cum ne rosa quidem est.

Dicunt aliud esse loqui de essentia, aliud de existentia rerum; & non esse quidem ab æterno existentiam rerum, sed esse tamen essentiam. Verum, cum

præcipuum, quod est in rebus, sit essentia, æquidnam magni Deus facit, quando producit existentiam? Videlicet non ampliùs facit, quàm dum sartor veste induit hominem. Quanquam qui defendent essentiam hominis, quæ est in Platone, esse æternam, & independentem à Deo? Ut universalis est, inquit. At in Platone, nihil est, nisi singulare: & solet quidem intellectus ex visis Platonis, Socratis, ac cæterorum hominum consimilibus naturis abstrahere quendam conceptum communem, in quo omnes conveniant, & qui proinde censeri possit universalis natura, essentiave hominis, quatenus omni homini intelligitur convenire: At universalem fuisse, antequam Plato, & cæteri essent, & intellectus abstraheret, explicari sanè non potest.

Dices, numquid homine etiam non existente, atque idcirco ab æterno, vera propositio hæc est, homo est animal? Sed videtur planè non esse, nisi eo sensu, quòd quodocunque fuerit homo, futurus sit animal. Certè enim licet discrimen videatur inter duas illas propositiones, homo est, & homo est animal, quòd priore existentia disertè magis significetur, & posteriore essentia: attamen neque ab illa essentia excluditur, neque ab ista existentia: sed cum dicitur, homo est, intelligitur homo animal: & cum dicitur, homo est animal, intelligitur homo, dum existit. Præterea autem cum hæc propositio, homo est animal, non sit majoris necessitatis, quàm ista, Plato est homo, fore igitur etiam istam sempiternæ veritatis, & singularem essentiam Platonis non fore minùs independentem à Deo, quàm universalem hominis: & alia similia, quæ prosequi piget. Et addo tamen, cum dicitur, hominem esse talis naturæ, ut esse non possit, quin sit animal: non esse propterea imaginandum talem naturam esse aliquid, aut alicubi præter intellectum: sed sensum solummodò esse, ad hoc ut aliquid sit homo, debere ipsum simile esse cæteris iis rebus, quibus propter similitudinem mutuam eadem hominis denominatio tributa est: similitudinem, inquam, naturarum singularium, ex qua intellectus accepit ansam efformandi conceptum seu ideam, formave naturæ communis, à qua dissidere non debeat quidquid homo futurum est.

Hinc eadem de tuo Triangulo, illiusve natura dico. Nam Triangulus quidem mentalis est veluti regula, quæ explores an aliquid mereatur dici Triangulum: at non est propterea dicendum, talem Triangulum esse reale quid, veramque naturam præter intellectum, qui solus, visis triangulis materialibus, illam, perinde ac dictum est de natura humana, formavit, & communem fecit.

Unde neque est existimandum proprietates demonstratas de Triangulis materialibus, idcirco ipsis convenire, quod illas mutuentur ab ideali Triangulo, cum ipsi potius in se habeant, nisi quatenus intellectus ex ipsis inspectis, easdem illi tribuit, redditurus postea demonstrandum: Eodem modo, quo proprietates naturæ humanæ non sunt in Platone & Socrate, quasi ipsi illas à natura universalis acceperint, cum potius natura universalis ideo habeat, quòd intellectus ipsi

eas tribuit, postquam in Platone, Socrate, & cæteris animadvertit, redditurus illis deinceps, cum ratiocinatione opus fuerit.

Norum est enim, intellectum ex visis Platone, Socrate, & aliis, omnibus rationalibus, collegisse hanc universalem propositionem, omnis homo est rationalis: ac deinde cum vult probare Platonem rationalem esse, illam pro principio in syllogismum induere. Et dicis tu quidem, ô Mens, habere te Trianguli ideam, habituramque illam fuisse, tamen nullam unquam in corporibus triangularem figuram vidisses: quemadmodum habes aliarum figurarum complurium, quæ tibi in sensus nunquam incurrerunt.

Verùm, si, ut supra dicebam, sic fuisses hætenus orbata omnibus sensuum functionibus, ut nunquam neque vidisses, neque terigisses varias superficies, sive extrema corporum, putas ideam Trianguli, alteriusve figuræ habere, aut efformare in te potuisses? Habes jam complures in te, quæ in te illapsæ per sensus non sint? Sed nimirum facile habes, quia ex iis, quæ illapsæ sunt, ipsas effingis, formasque varias, modis superiùs expositis.

Dicendum hinc præterea foret de falsa illa Trianguli natura, quæ supponitur constare ex lineis, quæ latitudine careant: continere aream, quæ profunditate; terminari ad tria puncta, quæ omnibus partibus: attamen nimium evagaremur.

2. Aggrederis consequenter demonstrare Dei existentiam, visque argumenti est in illis verbis, *Attendenti sui manifestum, non magis posse existentiam ab essentia Dei separari, quàm ab essentia Trianguli magnitudinem trium ejus angulorum aequalium duobus rectis: sive ab idea montis ideam vallis: adeò ut non magis repugnet Deum cogitari (hoc est ens summè perfectum) cui desit existentia (hoc est, cui desit aliqua perfectio) quàm cogitare montem, cui desit vallis.* Enimverò attendendum est, videri tuam huiusmodi comparationem non satis justam.

Nam rite quidem comparas essentiam cum essentia: verùm non comparas deinde aut existentiam cum existentia, aut proprietatem cum proprietate, sed existentiam cum proprietate. Hinc vel dicendum fuisse videtur, non posse magis separari omnipotentiam, verbi causâ à Dei essentia, quàm ab essentia Trianguli illam magnitudinis angulorum æqualitatem: vel certè, non posse magis separari Dei existentiam ab ejus essentia, quàm ab essentia Trianguli ejus existentiam. Sic enim bene processisset utraque comparatio, & non modò prior fuisset concessa, verùm etiam posterior; quanquam non propterea evicisses, Deum necessariò existere, quia neque Triangulus necessariò existit, tamen illius essentia existentiaque separari reipsâ non valeant, quantumcunque mente separentur, sive seorsim cogitentur: ut cogitari etiam essentia existentiaque divina possunt.

Deinde, attendendum est, te collocare existentiam inter divinas perfectiones: & non collocare tamen inter perfectiones Trianguli, aut montis: cum perinde tamen, & suo cuiusque modo perfectio dici valeat. Sed nimirum, neque in Deo, neque in ulla alia re existentia perfectio est: sed id, sine quo non sunt perfectiones.

Siquidem id, quod non existit, neque perfectionem neque imperfectionem habet: & quod existit, pluresque perfectiones habet, non habet existentiam, ut perfectionem singularem, unamque ex eo numero: sed ut illud, quo tam ipsum quam perfectiones existentes sunt, & sine quo nec ipsum habere, nec perfectiones haberi dicuntur. Hinc neque existentia, perfectionum instar, existere in re dicitur, neque, si res careat existentia, tam imperfecta (sive privata perfectione) dicitur quam nulla.

Quamobrem, ut enumerando perfectiones Trianguli non recenseres existentiam, neque proinde concludis, existere Triangulum: ita enumerando perfectiones Dei non debuisti in illis ponere existentiam, ut concluderes, Deum existere, nisi principium petere velles.

Dicis in aliis omnibus rebus distinguere existentiam ab essentia, non verò in Deo. Sed quomodo quæso existentia Platonis & essentia Platonis distinguuntur inter se, nisi cogitatione duntaxat? Fac enim Platonem non amplius existere, ubinam erit ejus essentia? Nonne porro in Deo pari modo essentia & existentia cogitatione distinguuntur?

Objicis tibi ipse, Fortè, ut cogitando montem cum valle, aut equum alatum, non sequitur propterea, aut montem, aut talem equum existere: ita ex eo, quod cogitas Deum ut existentem, non sequi illum existere: ac tum latere sophisma arguis. Verum non fuit difficile solvere sophisma, quod ipse finxisti, assumendo præsertim id, quod tam manifestè repugnat, Deum existentem non existere, neque perinde assumendo hominem, aut equum.

At si accepisses ut montem cum valle, & equum cum alis, ita Deum cum scientia, potentia, attributisve aliis, tum difficultas processisset, explicandumque tibi incubuisset, qui fieri possit, ut Mons declivis, aut equus alatus, cogitari valeat, absque eo, quod existat: Deus sciens & potens cogitari absque eo, quod existat, non valeat.

Dicis liberum non esse cogitare Deum absque existentia, hoc est, ens summè perfectum absque summa perfectione; ut liberum est equum cum alis vel sine alis imaginari. Sed nihil addendum, nisi quod, ut liberum est cogitare equum non habentem alas, non cogitatà existentia, quæ si advenerit, perfectio, per te, in eo fuerit; ita liberum est cogitare Deum habentem scientiam, potentiam, & perfectiones cæteras, non cogitatà existentia, quam si habuerit, tum consummata sit perfectio. Quare ut ex eo, quod equus cogitatus perfectionem alarum habens, non propterea colligitur habere existentiam perfectionum, per te, præcipuam: ita neque ex eo, quod Deus cogitatur habens scientiam perfectionesque cæteras, colligitur propterea ejus existentia, sed ea demum probanda est. Et quamvis dicas tam existentiam, quam perfectiones cæteras, in idea entis summè perfecti comprehendí, id dicis, quod probandum est, & conclusionem pro principio assumis. Nam etiam alioquin dicerem in idea Pegasi perfecti contineri, non tantum perfectionem illam, quod habeat alas; sed etiam illam quod existat. Ut enim Deus cogitatur perfe-

ctus

ctus in omni genere perfectionis; ita Pegalus cogitatur perfectus in suo genere: nihilque hic posse instari videtur, quod, proportione servata, usurpari utrinque non valeat.

Dicis, ut cogitando Triangulum, non est necesse cogitare, quod tres angulos habeat parvis duobus rectis, licet id minus verum non sit, ut attendenti postea patet; ita posse quidem cogitari alias Dei perfectiones, non cogitatà existentia, sed illam non esse propterea minus veram, cum attenditur perfectionem esse. Attamen vides qui dici possit. Nempe, ut illa proprietas attenditur postea esse in Triangulo, quia demonstratione probatur; ita, ut existentia attendatur esse in Deo, demonstratione probandam esse: Secus profectò quilibet in quolibet esse facile evincam.

Dicis, te attribuentem Deo omnes perfectiones, non perinde facere, ac si putes omnes quadrilateras figuras circulo inscribi; quoniam ut hec falleris, quia deprehendis postea rhombum non inscribi: non ita illic falleris, quia postea existentiam Deo convenire deprehendis. Sed perinde prorsus facere videris, aut si non facis, necesse est, ut ostendas Deo non repugnare existentiam, quemadmodum ostenditur repugnare rhombo circulo inscribi. Cætera prætereo, quæ vel non explicas, vel non probas, vel ex jam allatis solvuntur, ut; Nihil posse excogitari, ad cuius essentiam existentia pertineat, præter solum Deum: non posse duos aut plures ejusmodi Deos intelligi: talem Deum ab æterno existisse, & in æternum esse mansurum: percipere te multa alia in Deo, quibus nihil possit detrahi, nec mutari: oportere ista propius inspicere, ac diligentius investigari, ut detegantur, certaque habeantur, &c.

3. Declaras postremò omnis scientia certitudinem & veritatem, ab una verè Dei cognitione ita pendere, ut hæc non habitâ, nulla certitudo, aut scientia vera haberi possit: Exemplum adfers. Cum enim, inquis, naturam Trianguli considero, evidentissime quidem mihi, utpote Geometria principiis imbuto, apparet ejus tres angulos æquales esse duobus rectis: nec possum non credere id verum esse, quamdiu ad ejus demonstrationem attendo. Sed statim atque mentis aciem ab illa deflecti, quantumvis adhuc recorder, me illam clarissime perspexisse, facile tamen potest accidere, ut dubitem an sit vera, siquidem Deum ignorem. Possem enim mihi persuadere, me talem à natura factum esse, ut interdum in iis fallar, quæ me puto quàm evidentissime percipere: cum præsertim meminerim me multa pro veris & certis habuisse, quæ postmodum aliis rationibus adductus, falsa esse judicavi. Postquam verò percepi Deum esse: quia simul intellexi cætera omnia ab eo pendere, illumque non esse fallacem, atque inde collegi illa omnia, quæ clarè & distinctè percipio, necessario esse vera: etiamsi non attendam amplius ad rationes, propter quas istud verum esse judicavi: modo tamen recorder me clarè & distinctè percipisse, nulla ratio contraria afferri potest, quæ me ad dubitandum impellar: sed veram & certam de hoc habeo scientiam. Neque de hoc tantum: sed & de reliquis omnibus, quæ memini me aliquando demonstrasse, ut de Geometricis & similibus.

Cc

Ad

Ad ista porro, vir eximie, cum admittam te serio loqui, nihil aliud licet dicere, nisi quod videris ægrè à quoquam fidem impetraturus. Te ante id tempus quo superiora de Deo es ratiocinatus, minus fuisse certum illarum Geometricarum demonstrationum, quam postmodum fueris. Profecto enim ex demonstrationibus ejus evidentia ac certitudinis videntur, ut per se assensum extorqueant, & semel perceptæ intellectum amplius hærere non sinant: adeo ut etiam pravo illi Genio tam facile sit laqueum mandaturus, ac dum (tamen si Deo nondum cognito) tam animosè asseverasti, non posse tibi imponi circa illam propositionem illationemve, *ego cogito: itaque existo*. Quinetiam quantumvis sit verum, uti nihil verius, Deum existere, esse illum omnium Auctorem, non esse fallacem: Quia tamen hæc esse videntur minus evidentia, quam demonstrationes illæ Geometricæ, vel eo argumento, quod Dei existentiam, Rerum creationem, & alio de Deo multi controvertant, has demonstrationes nemo infitietur, equis est, qui persuadeas, istas ab illis evidentiam certitudinemque mutuari? Et quis capiat Diagoram, Theodorum, aut si qui similes sunt athei, certos omnino reddi non posse hujusmodi demonstrationum? Et quoruscunque credentium est, quem si rogaris, cur certus sit in Triangulo quadratum baseos æquale esse quadratis crurum, responsurus sit, quia scio Deum esse, & Deum non posse fallere, & ipsum esse tam hujus rei, quam aliorum omnium Auctorem: & non respondeat potius, quoniam illud scio, ac persuadeor indubitata demonstratione? Quanto magis id responderent Pythagoras, Plato, Archimedes, Euclides, cæteri Mathematici, quorum nemo esse videtur, qui de Deo cogitet, ut demonstrationum certissimus fiat? Quanquam, quia fortè non de aliis, sed de te ipso solo spondebis, idque aliunde pium est: non est profecto quare contendam.

IN MEDITATIONEM VI.

De Rerum materialium Existentiâ, & reali Mentis à Corpore distinctione.

Circa sextam, id non moror, quod initio dicis, *Res materiales ut sunt objectum pura Matheseos posse existere*: cum tamen res materiales sint objectum mixtæ, non puræ matheseos; & objectum puræ matheseos, ut punctum, linea, superficies, constantiaque ex iis indivisibilia, indivisibiliterque se habentia, existere reipsâ non possint: In eo solum hæreo, quod heic iterum *imaginationem ab intellectu* distinguas. Quippe, ô Mens, hæc duæ videntur unius ejusdemque facultatis actiones, ut supra insinuavimus; & si quid sit discriminis, id non videatur amplius esse, quam secundum magis & minus; & vide ut illa indè jam probentur.

Dixisti supra, *imaginari nihil esse aliud, quam contemplari figuram, imaginemve*

rei corporea: Heic vero non abnuis intelligere esse contemplari Trigonum, Pentagonum, Chiliogonum, Myriogonum, & hujusmodi cætera, quæ figuræ sunt rerum corporearum. Et discrimen quidem jam statuis, quod *imago sit cum quadam applicatione facultatis cognoscitivæ ad corpus: intellectio vero talem applicationem seu contentionem non exigat*. Adeo ut, cum simpliciter, & sine labore percipis Trigonum, ut figuram constantem tribus angulis, id intelligere te dicas. Et cum non sine aliqua tui contentione figuram quasi præsentem habes, inspicias, exploras, distinctèq; & sigillatim agnoscis, discernisque tres angulos, id te dicas imaginari. Ac proinde cum percipias quidem absque labore Chiliogonum esse figuram mille angulorum: neque tamen applicando & contendendo teipsam discernere possis, & quasi præsentem habere, sigillatimque discernere omnes illius angulos, sed te perinde confusè habeas, ac circa Myriogonum, aut quamcunque aliam hujusmodi figurarum; idcirco censeas respectu Chiliogoni, aut Myriogoni Intellectio-nem esse, non Imaginationem.

Veruntamen nihil sanè obstat, quin ut ad Trigonum, sic ad Chiliogonum quemadmodum intellectionem, ita imaginationem extendas. Nam & nonnihil contendis, ut figuram illam tam multorum angulorum aliquo modo imagineris: licet multitudo illa angulorum tanta sit, ut ipsam distinctè capere non possis: & aliunde percipis quidem voce Chiliogoni significari figuram mille angulorum, sed hæc est tantum vis nominis; nam non propterea in ea figura intelligis magis mille angulos, quam imaginaris.

Attendendum vero ut amittatur distinctio, & acquiratur confusio per gradus. Tetragonum enim confusius, quam Trigonum percipies, imaginaberisve, aut intelliges: sed distinctius, quam Pentagonum. Tum hoc confusius Tetragono, Hexagono distinctius, atque ita consequenter, donec non habeas quid disertè tibi proponas, & quia jam disertè capere non possis, contendere teipsam, ut plurimum negligas.

Quamobrem, si velis quidem imaginationem simul & intellectionem vocare, quamdiu figuram distinctè, & cum sensibili quadam contentione cognoscis: intellectionem vero solum, dum confusè solum & cum nulla aut perexigua contentione specularis, licebit profecto: at non erit propterea, cur plusquam unum genus internæ cognitionis adstruas, cui accidentarium solummodo sit, ut secundum magis & minus distinctè vel remissè figuram quampiam intuearis. Et certè, cum Heptagonum, Octagonum, cæterasque porro figuras ad Chiliogonum, aut Myriogonum usque percurrere voluerimus, & ad magorem minoremque distinctionem, vel remissionem, semper continuoque attenderimus, dicere poterimus, ubinam, seu in qua figura imago definit, intellectio sola remaneat? Nisi potius non apparebit series tenorque uniusmodi cognitionis, cujus continuo insensibiliterque decreseat distinctio, & contentio creseat confusio & remissio. Aliàs certè considera, ut intellectio-

nem deprimas, imaginationem extollas. Quid enim aliud, quam illi ludibrium, isti commendationem quæris, dum illi negligentiam & confusionem tribuis, huic verò diligentiam & perspicuitatem adscribis?

Asseris postea vim imaginandi, prout à vi intelligendi distinguitur, ad sui essentiam non requiri: quomodo id verò, si una eademque vis sit, cujus functiones differant secundum magis & minus duntaxat?

Subjicis mentem imaginando sese convertere ad corpus; intelligendo, ad seipsam, ideamve, quam habet in se. Quid ita verò, si non potest mens sese ad seipsam, ideamve ullam convertere, quin simul sese convertat ad aliquid corporeum, ideamve corpoream representatum? Nam Trigonum quidem, Pentagonum, Chiliogonum, Myriogonum, cæteræque figuræ, earumve ideæ, corporeæ omnino sunt; neque potest mens ad illas, nisi ut corporeas, corporearumve instar, intelligendo attendere. Quod spectat ad ideas rerum immaterialium creditarum, ut Dei, Angeli, animæ humanæ, seu mentis, constat etiam quascunque habemus de ipsis ideas, esse vel corporeas, vel quasi corporeas, ex forma scilicet humana, & ex rebus aliis tenuissimis, simplicissimis, insensibilissimis, cujusmodi sunt aër, ætherve, desumptas, ut supra quoque attigimus. Quod autem dicis conicere te probabiliter solum aliquod corpus existere: quia non potes dicere serio, idcirco morandum non est.

2. Disputas deinceps de Sensu, ac præclare primum enumerationem instituis eorum, quæ per sensus innotuerant, & credita vera à te fuerant, solâ judice ac duce natura. Refers subinde experimenta, quæ habitam sensibus fidem ita labefactaverint, ut eò te adegerint, quò te receptam vidimus circa Meditationem primam.

Hoc porrò loco mens mihi non est de veritate sensuum intendere litem: Tamen enim fallacia, falsitasve sit non in sensu, qui merè passivè se habet, refertque solum ea, quæ apparent, quæque talia ex suis causis apparere necessum est: sed in iudicio, sive in mente, quæ circumspèctè satis non agit, neque advertit ea, quæ procul sunt, ex hisce, aliisve causis apparere confusiora, minoraque seipsis, dum prope sunt, & ita de cæteris: attamen ubicunque fallacia sit, negandum non est, quin aliqua sit: solumque difficultas est, sicne semper sit, ut nunquam de reicujuspiam sensibus perceptæ veritate constare possit.

Sanè verò nihil est necesse exempla obvia conquirere: Dico solum ad ea, quæ profers, sive potiùs objicis, constare omnino videri, cum turrin & prope spectamus, & contingimus, certos nos esse, quòd sit quadrata: qui remotiores habueramus ansam judicandi rotundam, vel certè dubitandi, quadratane, an rotunda, an alterius figuræ esset.

Sic sensus ille doloris, qui apparet adhuc esse in pede, aut manu, postquam ea membra rescissa sunt, fallere aliquando potest, in iis scilicet, quibus sunt rescissa, idque ob spiritus sensorios assuetos in ipsa deferre, inque ipsis sensum exprimere:

attamen

attamen qui integri sunt, tam certi sunt se in pede, aut manu, quam compungi vident, dolorem sentire, ut dubitare non valeant.

Sic cum vigilemus, somniamusque per vices, donec vivimus, fallacia quidem per somnium est, quòd ea videri coram appareant, quæ coram non sunt; attamen nec semper somniamus, nec, dum reverà vigilamus, dubitare possumus, vigilemusne, an somniamus potiùs.

Sic cum cogitare possimus nos esse naturæ fallaciis obnoxia, etiam in rebus verissimis visis; nihilominus cogitamus etiam nos esse à natura veritatis capaces: & ut aliquando fallimur, ut non detecto sophismate, vel baculo media ex parte in aquam immerfo; ita aliquando intelligimus verum, ut in Geometrica demonstratione, aut in baculo ex aqua ducto, adeò ut de neutrius veritate dubitare planè possimus. Et ut dubitare de cæteris liceat: saltem de eo dubitare non licet, quòd res tales appareant; nec potest non esse verissimum taleis apparere. Quod autem ratio multa dissuadeat, ad quæ nos natura impellit, non tollit hoc saltem veritatem ejus, quòd appareat, *τὸ φαινομένον*. Tamen si nihil est necesse heic disquirere, Ratione sensus impulsui repugnet, eò duntaxat modo, quo dextera manus prolabentem levam præ lassitudine sustendat, an verò quodam alio.

3. Accedis consequenter ad institutum, sed levi quasi velitatione. Pergis enim, *Nunc autem postquam incipio meipsum, meaque Auctorem originis melius nosse, non quidem omnia, quæ habere videor à sensibus, puto esse temere admittenda, sed neque etiam omnia in dubium revocanda.* Bene hoc habet, quanquam & antea idem haud dubiè putaveras.

Sequitur, *Et primo, quoniam scio omnia, quæ clarè & distinctè intelligo, talia à Deo fieri posse, qualia illa intelligo: satis est, quòd possim unam rem absque altera clarè & distinctè intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam: quia potest saltem à Deo seorsim poni, & non refert à qua potentia id fiat, ut diversa existimetur.* Ad hoc nihil aliud dicendum est, quam probare te clarum ex obscuro: ne causer esse obscuritatem in illatione aliquam. Ac non hæreo quidem in eo, quòd probare priùs oporteat existere Deum, & ad quæ potentia ejus se extendat, ad ostendendum facere eum posse quidquid tu potes intelligere, quæsierim solum, nonne tu clarè distinctèque intelligis in Triangulo proprietatem illam, quòd majora latera majoribus angulis subtendantur, separatim ab alia, quæ tres simul anguli habentur pares duobus rectis? Et admittisne propterea Deum ita posse illam proprietatem ab hac separare, & seorsim ponere, ut Triangulus istam, & non illam habeat, vel ista quoque præterea sit seorsim à Triangulo? Sed ne te heic remoter, quòd hæc separatio parum ad rem faciat, subjicis, *Ac proinde ex hoc ipso, quòd sciam me existere, quòdque interim nihil plane aliud an naturam sive essentiam meam pertinere animadvertam præter hoc solum, quòd sim res cogitans: rectè concludo meam essentiam in hoc*

uno consistere, quod *sim res cogitans*. Heic remorarer, sed vel repetere sufficit, quæ circa meditationem secundam dicta sunt, vel expectandum, quid inferre velis.

Postremo enim, *Et quamvis*, inquis, *fortasse (vel potius, ut postmodum dicam, pro certo) habeam corpus, quod mihi valde arctè conjunctum est: quia tamen ex una parte claram & distinctam habeo ideam mei ipsius, quatenus sum tantum res cogitans, non extensa: & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans: certum est me à corpore meo reverà esse distincta, & absque illo posse existere.*

Videlicet huc properabas? Ergo quia cardo difficultatis heic potissimum vertitur, consistendum nonnihil est, ut pateat quid illum stabilias. Agitur heic primum de distinctione inter te, & corpus? quod porro corpus intelligis? Nempe hoc crassum ex membris constans, de quo sunt haud dubiè hæc verba, *habeo mihi conjunctum: & certum est me à corpore meo esse distinctam, &c.*

Atqui, ô Mens, de hoc corpore non est difficultas. Esset quidem, si objicerem cum plerisque Philosophis te esse *ἰντελέχειον*, perfectionem, actum, formam, speciem, & ut vulgari modo loquar, modum corporis: quippe illi non magis te ab isto corpore distinctam, separabilemque agnoscunt, quam figuram, modumve alium: idque seu sis anima tota, seu sis præterea etiam *ὄψ δυνάμις, ἢ ἐκ παθητικῆς*, intellectus possibilis, seu passibilis, ut loquuntur. Sed agere placet tecum liberaliùs, te nimirum considerando ut *ὄψ ποιητικῆς* intellectum agentem, imò & *χωριστῆς* separabilem: tamen alià, quàm illi, ratione.

Cùm illi enim statuerent omnibus hominibus (nisi potius rebus) communem, præstantemque intellectui possibili, ut intelligat, eadem prorsus ratione, ac necessitate, quàm lux oculos, ut videat (unde solari lumini comparare soliti erant spectareque proinde ipsum, ut advenientem extrinsecus) ipse te potius considero (nam & tu quoque id bene vis) ut intellectum quendam specialem, qui domineris in corpore.

Repeto autem difficultatem non esse, sine separabilis, an non, ab hoc corpore (unde & paulò antè innuebam non fuisse necessarium recurrere ad Dei potentiam, quàm illa sint separabilia, quæ separatim intelligis) sed de corpore, quod ipsamet sis: quasi possis ipsa esse tenue corpus, intra crassum istud diffusum, aut in ejus parte sedem obtinens. Cæterum nondum fecisti fidem esse te aliquid purè incorporeum: Et cùm in secunda Meditatione enunciasses te esse non ventum, non ignem, non vaporem, non halitum, admonita profectò es, id sine probatione fuisse enunciatum.

Dicebas te de istis rebus illeic loci non disputare: at deinceps non disputasti, neque illà ratione probasti non esse te corpus hujuscemodi. Spes erat, ut heic id præstares: & si quid tamen disputas, si quid probas, disputas, & probas te non esse crassum corpus hoc, de quo, ut jam dixi, non est difficultas.

4. *At*, inquis, *habeo ex una parte claram & distinctam ideam mei ipsius, quatenus sum tantum res cogitans, non extensa: & ex alia parte distinctam ideam corporis, quatenus est tantum res extensa, non cogitans.* Enimverò, quod spectat primum ad ideam corporis, non videtur multum de ea laborandum. Nam si id quidem pronunciaris de idea corporis universè, repetendum esset, quod objicimus, probandum esse tibi, repugnare naturæ corporeæ, ut sit cogitationis capax: sicque principium peteretur, cùm quæstio de te instituta sit, an tenue nempe corpus non sis, quasi cogitare corpori repugnet.

Verùm, quia id pronuncias, & agis certè solum de crasso isto corpore, à quo te esse distinctam, & separabilem contendis; ideo non tam infirior, quin habeas ipsius ideam, quàm te habere posse infirior, si inextensa quidem res sis. Quæso te enim, quomodo existimes in te subjecto inextenso recipi posse speciem, ideamve corporis quod extensum est? Seu enim talis species procedit ex corpore, illa haud dubiè corporea est, habetque partes extra partes, atque adeò extensa est: Seu aliunde impressa est, quia necessarium semper est, ut repræsentet corpus extensum, oportet adhuc, ut habeat partes, & perinde extensa sit. Alioquin certè si partibus careat, quomodo partes repræsentabit? si extensione, quomodo rem extensam? si figura, quomodo rem figuratam? si positione, quomodo rem habentem superiores, inferiores, dextras, sinistras, aliquas partes? Si varietate, quomodo colores varios, &c. Non ergo videtur idea extensione prorsus carere: nisi vero careat, quonam modo tu, si inextensa fueris, illi subjeceris? quomodo illam tibi aptabis? quomodo usurpabis? quomodo sensim obliterari, evanesce-reque tandem experieris?

Deinde, quod spectat ad ideam tui, nihil est addendum ad ea, quæ jam dicta sunt, ac in meditationem præsertim secundam. Exinde enim evincitur, tantum abesse, ut ideam tui claram distinctamque habeas, quin penitus nullam habere videaris. Quippe quia tamen agnoscas cogitare te, nescias tamen qualis res sis, quæ cogitas: adeo ut cum sola hæc operatio nota sit, lateat te tamen quod est præcipuum, substantia nempe, quæ operatur. Unde succurrit comparatio, quàm dici potes similis cæco, qui calorem sentiens, admonitusque eum esse à Sole, putet se habere claram & distinctam ideam solis, quatenus, si ex eo quærat, quid sit Sol, respondere possit: est res calefaciens. Sed, inquis, heic addo, non tantum quod *sim res cogitans*, sed etiam, quod *Res non extensa*. Verùm tamen, ut taceam sine probatione id dici, cùm in quæstione tamen sit, quæso primum, idcircone ideam tui claram & distinctam habes? Dicis te non extensam; Dicis quid non sis, non vero quid sis. An ad habendum claram distinctamque, seu, quod idem est, veram germanamque alieujus rei ideam, non est necesse ipsamet rem positivè, & ut ita dicam, affirmatè, nôsse: sufficitque nôsse, quod illa non sit alia quæpiam res? Ergone clara, distinctaque erit Bucephali idea, si quis saltem nôrit de Bucephalo, quod musca non sit? Sed ne hoc urgeam, requiro potius,

Tu igitur res non extensa es? Annon es diffusa per corpus? Nescio quid responsura sis; nam licet ego ab initio te agnoverim in cerebro solum, id tamen conjectando potius, quam planè assequendo opinionem tuam. Conjecturam dixi ex his verbis, quæ postea sequuntur, dum ais *te non ab omnibus corporis partibus affici, sed tantummodo à cerebro, vel etiam ab una tantum exigua ejus parte.* Verum certus planè non fui, an esses propterea tantum in cerebro, parteve illius, cum possis esse in corpore toto, & in una solum parte affici: ut vulgo fatemur animam diffusam toto corpore, & in oculo tamen duntaxat videre.

Dubium similiter moverunt verba illa sequentia, & *quamvis toti corpori tota mens unita esse videatur, &c.* Quippe illic loci non asseris quidem te esse unitam toti corpori: sed te esse tamen unitam non negas. Utcunque sit, Esto primum, si placet, diffusa toto corpore, sive idem cum anima sis, sive quid diversum, quæso te, inextensa es, quæ es à capite ad calcem protensa? quæ coæquaris corpori? quæ tot illius partibus correspondenteis parteis habes? An dicis te ideo esse inextensam, quod tota in toto sis, & tota in qualibet parte? Quæso te, si dicas, quomodo id capis? Itane potest unum quid esse simul totum in pluribus locis? Fides nos id docet de sacro Mysterio; de te, ut de re naturali disputatur heic; & ex lumine quidem naturali. Licetne intelligere plura esse loca, & non esse plura locata? Et nunquid centum sunt plura uno? Et nunquid, si res aliqua tota est in uno loco, poterit esse in alijs, nisi ipsa sit extra se, uti locus est extra loca? Dicito quod voles, saltem & obscurum, & incertum erit, sisne in qualibet parte tota, & non potius in singulis partibus per singulas tui parteis. Et cum sit longè evidentius, nihil posse totum simul esse in pluribus locis, etiam evidentius evadet non esse te totam in singulis partibus: sed totam duntaxat in toto, atque adeo per tui parteis diffusam per totum, sicque habere extensionem.

Esto deinde in cerebro solum, aut in exigua solum ejus parte: cernis idem planè incommodi esse: quoniam quantulacunque sit illa pars, extensa tamen est, & tu illi coextenderis, atque idcirco extenderis, particulasque particulis illius respondenteis habes. An dicis te cerebri partem pro puncto accipere? Incredible sanè: sed esto punctum. Si illud quidem Phylicum sit, eadem remanet difficultas, quia tale punctum extensum est, neque partibus prorsus caret. Si Mathematicum, nōsti primum id nisi imaginatione non dari. Sed detur, vel fingatur potius dari in cerebro Mathematicum punctum, cui tu adjungaris, & in quo existas, vide quàm futura sit inutilis fictio. Nam ut fingatur, sic fingi debet, ut sis in concursu nervorum, per quos omnes partes informatæ animæ transmittunt in cerebrum ideas, seu species rerum sensibus perceptarum. At primum, nervi omnes in punctum non coeunt, sed quia cerebro continuato in spinalem medullam multi nervi toto dorso in eam abeunt: seu quia qui tendunt in medium caput, non in eundem cerebri locum desinere deprehenduntur. Sed demus concurrere omnes; nihilominus concursus illorum in mathematico puncto esse

nequit;

nequit; quia videlicet corpora, non mathematicæ lineæ sunt, ut coire possint in mathematicum punctum. Et ut demus coire, spiritus per illos traducti exire è nervis, aut subire nervos non potuerunt, utpote cum corpora sint, & corpus esse in non loco, seu transire per non locum, cujusmodi est punctum mathematicum, non possit. Et quamvis demus esse, & transire posse: attamen tu in puncto existens, in quo non sunt plagæ dextra, sinistra, superior, inferior, aut alia, dijudicare non potes unde adveniant, aut quid renuncient. Idem autem dico de iis, quos tu debeas ad sentiendum, renunciandumve, & ad movendum transmittere. Ut præteream capi non posse, quomodo tu motum illis imprimas, si ipsa in puncto sis, nisi ipsa corpus sis, seu nisi corpus habeas, quo illos contingas, simulque propellas. Nam si dicas illos per se moveri, ac te solummodo dirigere ipsorum motum: memento te alicubi negasse moveri corpus per se, ut proinde inferri possit, te esse morus illius causam: ac deinde explica nobis, quomodo talis directio sine aliqua tui contentione atque adeò motione esse valeat? Quomodo contentio in rem aliquam, & morio illius, sine contactu mutuo moventis & mobilis? Quomodo contactus sine corpore, quando (ut lumine naturali est adeò perspicuum) tangere nec tangi sine corpore nulla potest res? Quamquam quid in his immoror; cum tibi ipsi iacubat probare, esse te rem inextensam, atque idcirco incorpoream? Neque verò, quantum opinor, argumentum ex eo duces, quod homo constare vulgo dicitur ex corpore & anima; quasi cum una pars corpus dicatur, alia non corpus dici debeat: Si enim faceres, ita distinguendi occasionem dares: Constare hominem ex duplici corpore, crasso scilicet, & subtili; adeò ut cum illud retineat commune nomen corporis, isti nomen animæ detur. Ut præteream idem de alijs animalibus dictum iri; quibus tu mentem tibi ipsi parem non concesseris: beatis illis sanè, si vel animam, te auctore, habeant. Hinc igitur quando concludis, *certum esse, te à corpore tuo reverà esse distinctam.* Vides concessum id quidem iri; sed non concessum iri propterea, esse te incorpoream, & non potius speciem tenuissimi corporis à crassiore isto distincti. Addis & *te proinde posse absque illo existere.* Verùm ubi concessum fuerit, te perinde posse absque crasso isto corpore existere, ac existit vapor odoratus, dum è pomo exiliens in auras dispergitur, quidnam exinde lucrata eris? Certè aliquid ampliùs, quàm quod Philolophi memorati volunt, qui perire te penitus in ipsa morte opinantur: instar figuræ scilicet, quæ ex superficie immutatione ita evanescit, ut deinceps nulla, seu nihil planè sit. Si quidem cum fueris præterea corporea quædam, seu tenuis substantia, non dicèris ipsa in morte penitus evanescere, abireve planè in nihilum: sed per tui parteis dissipatas subsistere: quantumcunque ob distractionem cogitatura ampliùs non sis, & neque res cogitans, neque mens, neque anima sis dicenda. Quæ tamen omnia semper objicio, non ut de conclusione à te intentata indubitan; sed ut de videri demonstrationis à te expositæ diffidens.

Dd

Inter-

5. Interspergis consequenter nonnulla eodem pertinentia, quibus omnibus non est insistendum. Id noto, quod ais, *docere naturam per sensum doloris, famis, sitis, &c. te non adesse corpori, ut nauta adest navigio: sed esse te illi arctissime conjunctam, & quasi permixtam, adeo ut unum quid cum illo componas.* Alioquin enim, inquis, cum corpus laditur, ego, qui nihil aliud sum, quam res cogitans, non sentirem idcirco dolorem, sed puro intellectu lesionem istam perciperem, ut nauta visu percipit, si quid in nave frangatur. Et cum corpus cibo vel potu indigeret, hoc ipsum expresse intelligerem, non confusus famis & sitis sensus haberem. Nam certe isti sensus sitis, & famis, doloris, &c. nihil aliud sunt, quam confusi quidam modi ab unione, & quasi permixtione mentis cum corpore exorti. Ac bene quidem se ista habent, sed explicandum superest, quoniam modo ista conjunctio, & quasi permixtio, aut confusio competere tibi, si sis incorporea, inextensa, & indivisibilis, possit. Si puncto enim grandior non es, quomodo conjungeris toti corpori, quod est magnitudinis tantæ? Quomodo saltem cerebro, aut exigua illius parti, quæ (ut dictum est) quantulacunque sit, magnitudinem tamen seu extensionem habet? Si partibus omnino cares, quomodo misceris, aut quasi misceris partis hujus particulis? neque enim est mixtio sine partibus commiscibilibus utrinque: Et, si discreta planè es, quomodo confunderis unumque componis cum ipsa materia? Et, cum compositio, conjunctio, seu unio inter partes aliquas sit, nonne debet esse proportio inter partes hujusmodi? Quænam verò corporea cum incorporea intelligi potest? Capimusne quomodo lapis & aer ita compingantur, verbi causâ, in pumice, ut germana inde fiat compositio? Et major tamen est proportio inter lapidem & aërem, qui ipse quoque corpus est, quam inter corpus & animam, mentemve planè incorpoream. Et nonne debet unio per contactum intimum fieri? Quomodo id verò, ut antè dicebam, sine corpore? Quomodo quod corporeum est, apprehendet quod incorporeum, ut sibi junctum teneat: aut quomodo incorporeum apprehendet corporeum, ut sibi devinctum reciprocè habeat: si nihil profus in illo sit, neque quo apprehendatur, neque quo apprehendat? Hinc quia te fateris sentire dolorem, quæso te quomodo te putes, si incorporea & inextensa sis, sensus doloris esse capacem? Quippe doloris affectio non nisi ex quadam partium distractione intelligitur, cum quidpiam interjicitur; quod continuitatis solutionem faciat. Videlicet status doloris est quidam status præter naturam; quomodo verò potest præter naturam esse, afficivè, quod per naturam, uniusmodi, simplex, indivisibile intransmutabileque est? Et cum dolor aut alteratio, aut non sine alteratione sit; quomodo potest id alterari, quod cum sit puncto impartibilius, non potest fieri alterum, desinereve esse cujusmodi est: quin in nihilum redigatur? Addo &, cum dolor ex pede, ex brachio, partibusve aliis simul advenit, nonne oportet in te esse partes varias, in quibus illum variè excipias, ne confuse, & quasi unius-

dunta-

duntaxat partis dolorem sentias? Sed uno verbo, generalis semper difficultas manet, quomodo corporeum cum incorporeo communicare valeat: quam proportionem statuere alterius cum altero liceat.

6. Cætera prætereo, quæ fuse & eleganter prosequeris, ut ostendas, esse aliquid præter te, ac Deum. Deducis enim esse tuum corpus, facultatesque corporeas: itemque alia corpora, quæ in tuos sensus, ac te ipsam immutant sui species, efficiantque voluptatis & doloris passiones, unde sunt in te prosequutio, & fuga.

Ex quibus hunc tandem fructum colligis, ut cum omnes sensus circa ea, quæ ad corporis commodum spectant, multò frequentius verum indicent, quam falsum: idcirco inferas te amplius vereri non debere, ne ea falsa sint, quæ tibi quotidie à sensibus exhibentur. Idem consequenter dicis de insomniis, quæ quia non perinde cum reliquis omnibus actionibus vitæ à memoria conjunguntur, ut ea, quæ vigilianti occurrunt; ideo statuis tibi res veras non in somnis, sed vigilianti occurrere: Et, ex eo, inquis, quod Deus non sit fallax, sequitur omnino in talibus te non falli. Quod, ut admodum pie dicis, ita cum postremo concludis, *Esse humanam vitam erroribus obnoxiam, nostræque naturæ infirmitatem esse agnoscendam*, facis profectò quàm optimè.

Hæc sunt, Vir eximie, quæ mihi circa Meditationes tuas adnotanda occurrunt. Repeto non esse cur ipse ea cures, quòd meum judicium tanti non sit, ut haberi debeat apud te tantilli momenti. Ut enim, cum aliquis cibus palato meo suavis est, quem displicere aliis video, non defendo gustatum meum esse alieno perfectiorem: ita, cum menti placet opinio, quæ non aridet cæteris, longè abusum ut tuear me in veriorum incidisse. Id potius puto verè dictum, suo quemque sensu abundare: ac tam prope iniquum habeo, velle ut omnes eadem sententiâ, quàm ut omnes eodem sint gustu. Quod dico, ut existimes tibi, per me, liberum esse, hæc, quæ censui, omnia floccifacere, nulloque planè loco habere. Abunde erit, si primum meum erga te affectum agnoscas, & non ducas pro nihilo venerationem tuæ virtutis. Potest fortè aliquid esse inconsideratius prolatum, ut inter dissentendum proclivius nihil est: id si occurrat planè deoveo: Tu duc lituram, & sic habe, nihil mihi fuisse antiquius, quàm ut demererer, & fartam tectamque tuerer amicitiam tuam. Vale. Scribebam Parisiis, Postridie Eidus Majas, An. Sal. 1641.

RESPONSIO AUCTORIS

AD QUINTAS

OBJECTIONES.

VIR PRÆSTANTISSIME,

Tam eleganti & accuratâ Dissertatione Meditationes meas impugnâsti, quæque ad earum veritatem illustrandam adeo profutura esse mihi videtur, ut multum me tibi debere existimem, quod ipsam perscripseris; multumque etiam R. P. Mercenno, quod te ad scribendum incitârit. Quippe optimè novit vir ille rerum omnium studiosissimus indagator, & eorum præcipuè quæ spectant ad gloriam Dei promotor indefessus, nullâ viâ melius cognosci posse, an meæ rationes pro veris demonstrationibus habendæ sint, quàm si aliquot ex iis qui doctrinâ & ingenio reliquos antecedunt, ipsas examinarent, ac totis viribus impugnant, ut deinde fieret periculum, an ego satis commodè ad omnia quæ ab iis proposita essent responderem. Idcirco quamplurimos ad hoc provocavi, à nonnullis impetravi, & gaudeo quod etiam à te. Quamvis enim non tam Philosophicis rationibus usus fueris, ad opiniones meas refutandas, quàm oratoriis quibusdam artibus, ad illas eludendas, hoc tamen ipsum ideo mihi gratum est, quod indè conjiciam, non facillè in me rationes afferri potuisse diversas ab iis, quæ in præcedentibus aliorum objectionibus, quas legisti, continentur. Neque enim, si quæ essent, ingenium & diligentiam tuam effugissent, & iudicio te hic non aliud habuisse institutum, quàm ut eorum me admoneres, quibus meæ rationes ab iis quorum ingenia sensibus ita immersa sunt, ut à Metaphysicis cogitationibus prorsus abhorreant, eludi possent, atque ita mihi dares occasionem iis occurrendi. Quamobrem ego hic non tanquam tibi Philosopho acutissimo, sed tanquam alicui ex hominibus istis carnis respondebo.

De iis, quæ in Meditationem primam objecta sunt.

As te comprobare institutum, quo mentem præjudicii exuere conatus sum, utpote quod nemo fingere potest, esse improbandum: Sed velles ut *simpli-
ter ac paucis verbis*, hoc est, perfunctoriè tantum id effecissem. Quasi scilicet tam facile sit omnibus se erroribus liberare, quibus ab infantia imbuti sumus? & quasi nimis accuratè id fieri possit, quod nemo negat esse faciendum? Sed nempe indicare voluisti, plerosque homines fateri quidem verbo tenus præjudicia esse vitanda, sed tamen nunquam illa vitare, quia nullum studium aut laborem

borem in hoc impendunt, nullaque ex iis, quæ semel ut vera admiserunt, pro præjudiciis habenda esse arbitrantur. Tu certè hic illorum personam egregiè agis, & nihil eorum quæ ab ipsis dici possent omittis, sed interim nihil adfers, quod Philosophum redolere videatur; ubi enim ais, opus non esse Deum fingere deceptorem, neque nos somnare, nec talia, Philosophus putasset sibi addendam esse rationem, cur illa non possint in dubium revocari: vel si nullam habuisset, ut reverà nulla est, id non dixisset: Neque addidisset sufficere hoc in loco, humanæ mentis caliginem aut naturæ nostræ imbecillitatem causari, nihil enim prodest ad errores nostros emendandos, quòd dicatur nos errare, quia nostra mens caligat, vel natura est imbecilla; idem enim est, ac si tantum diceretur, nos errare quia sumus erroribus obnoxii; & manifestè utilius est attendere, ut feci, ad omnia in quibus contingere potest ut erremus, ne ipsis temerè assentiamur. Non etiam dixisset Philosophus *me, habendo dubia omnia pro falsis, non tam verus exuere quàm induere novum præjudicium*; vel prius probare conatus fuisset ex tali suppositione oriri periculum alicujus deceptionis; Sed tu è contra paulò post affirmas me non posse à me extorquere, ut illa pro incertis falsisque habeam quæ falsa supposui, hoc est, ut novum illud induam præjudicium, quod ne induerem verebatur. Nec magis miraretur Philosophus istiusmodi suppositionem, quàm quòd aliquando ut baculum qui curvus est rectum reddamus, illum in contrariam partem recurvemus; novit enim sæpe falsa pro veris utiliter sic assumi ad veritatem illustrandam; ut cum Astronomi Equatorem, Zodiacum, aliosque circulos in cælo imaginantur cum Geometræ novas lineas datis figuris adjungunt, & sæpe Philosophi multis in locis: Qui autem hoc vocat *recurrere ad machinam, captare prestigias, sectari ambages*, atque, *Philosophico candore, ac veritatis amore esse indignum*, non certè ipse Philosophico candore, nec ulla ratione, sed Rethorico tantum furo uti se velle testatur.

De iis, quæ in secundam Meditationem objecta sunt.

Pergis hic Rhetoricam simulationem loco rationis usurpare: fingis enim me ludificari ubi seridè ago; & seridè accipis tanquam verè dictum, & affirmatum, quòd tantum interrogando, & ex vulgari aliorum sententia proposui, ut de eo ulterius inquirerem. Quod enim dixi, omnia sensuum testimonia pro incertis, imo etiam pro falsis esse habenda, omnino serium est: & ad meas Meditationes intelligendas adeò necessarium, ut quisquis illud admittere non vult, aut non potest, nihil in ipsas responsione dignum objiciendi sit capax. Sed advertenda est distinctio variis in locis à me inculcata, inter actiones vitæ, & inquisitionem veritatis: Cum enim de regenda vita quæstio est, ineptum sanè esset sensibus non credere, planeque ridendi fuerunt illi Sceptici, qui res humanas eò usque negligebant, ut ne se in præcipitia conjicerent, ab amicis deberent asservari.

Atque idcirco alicubi admonui *neminem sana mentis de talibus dubitare*; cum autem quidam certissime ab humano ingenio cognosci possit, inquitur, planè à ratione alienum est, eadem nolle ut dubia, imò etiam ut falsa, seriò rejicere, ad animadvertendum alia quædam, quæ sic rejici non possunt, hoc ipso esse certiora, nobisque reverà notiora. Quod autem dixi, me nondum satis intelligere quis sit ille qui cogitat, non bonà fide ut seriò dictum accipis, cum id ipsum explicuerim: nec etiam quod dixerim, me non dubitasse de eo, in quo natura corporis consistebat, nullamque vim seipsum movendi illi tribuisse, meque imaginatum esse animam instar venti, vel ignis, & talia, quæ ibi tantum ex vulgi opinione reuli, ut suis locis falsa esse ostenderem. Quà autem fide ais *nurteri, incedere, sentire, &c. à me referri ad animam*, ut statim jungas, *esto, modo cavemus distinctionem tuam inter animam & corpus*; ego enim paulò post expressis verbis nutritionem retuli ad solum corpus, incessum verò & sensum maxima ex parte refero etiam ad corpus, nihilque quod ad illos pertineat, animæ tribuo, præter id solum, quod est cogitatio. Quam deinde habes rationem ut dicas, *non opus fuisse tanto apparatu ad probandum me existere*; Certè ego ex his ipsismet tuis verbis, optimam mihi videor habere rationem judicandi, nondum me ibi satis magno apparatu usum fuisse, quandoquidem efficere nondum potui, ut rem rectè intelligas: Cum enim ais, me idem potuisse ex quavis alia mea actione colligere, multum à vero aberras, quia nullius meæ actionis omnino certus sum (nempe certitudine illa Metaphysica, de qua sola hîc quæstio est) præterquam solius cogitationis. Nec licet inferre, exempli causâ, ego ambulo, ego sum, nisi quatenus ambulandi conscientia cogitatio est, de qua sola hæc illatio est certa, non de motu corporis, qui aliquando nullus est in somnis, cum tamen etiam mihi videor ambulare; adè ut ex hoc quod putem me ambulare, optimè inferam existentiam mentis quæ hoc putat, non autem corporis quod ambulet. Atque idem est de cæteris.

2. Incipis deinde non injucunda prolepocæia me non amplius ut hominem integrum, sed ut animam separatam interrogare, quo me videris admonere hæc objectiones non à mente subtilis Philosophi, sed à sola carne factas fuisse. Quæso te igitur, ô caro, seu quocunque velis nomine censeris, habesne tam parum cum mente consortii, ut advertere non potueris, quandònam emendavi illam vulgi imaginationem, per quam fingitur id, quod cogitat esse instar venti, similisve corporis? Emendavi enim illam profectò cum ostendi supponi posse, nullum ventum, nec aliud corpus in mundo esse, ac nihilominus illa omnia, ex quibus me ut rem cogitantem agnosco, remanere. Ac proinde quæcunque postea interrogas, cur non possim igitur esse adhuc ventus, cur non replere spatium, cur non moveri pluribus motibus, & talia, tam inania sunt, ut responsione non egeant.

3. Nec magis urgent quæ jungis, si sim tenue quoddam corpus, cur non possim

possim nutriri, & reliqua; nego enim me esse corpus. Atque, ut semel absolvam, quia ferè semper eodem stilo uteris, nec meas rationes impugnas, sed ipsas, tanquam si nullæ essent, dissimulando, vel imperfectas tantum & truncatas referendo, colligis varias difficultates quæ vulgo ab imperitis in meas conclusiones, aliasve iis affines, aut etiam dissimiles, moveri solent, quæque vel ad rem non pertinent, vel jam à me suis locis sublatae sunt, aut solutæ, non operæpretium est ut ad singula, quæ interrogas, respondeam, centies enim eadem, quæ jam ante scripsi, essent repetenda. Sed breviter tantum de iis agam, quæ lectores non planè ineptos morari posse, videbuntur. Et quantum ad illos, qui non tam ad vim rationum, quam ad verborum multitudinem attendunt, eorum approbationem tanti non facio, ut ejus promerendæ gratiâ verbosior fieri velim. Primum itaque hîc notabo tibi non credi, cum ais mentem adolescere, ac debilitari cum corpore, nullaque ratione id probas; nam ex eo quod non tam perfectè agat in corpore infantis, quam adulti, ac sape à vino aliisque rebus corporeis ejus actiones possint impediri, sequitur tantum illam, quamdiu corpori est adjuncta, ipso uti ut instrumento ad eas operationes, quibus ut plurimum occupatur, non autem perfectiorem vel imperfectiorem reddi à corpore: nec melius hoc inde inferre, quam si ex eo quod artifex non rectè operetur quoties malo utitur instrumento, inferres ipsum artis suæ peritiam instrumenti bonitate nancisci.

Notandum etiam te planè non videri intelligere, ô caro, quidnam sit ratio uti, quandoquidem ut probes sensuum fidem mihi non debere esse suspectam, dicis, cessi aliquando non utens oculo visus sim ea sentire, quæ sine oculo non sentiuntur, me tamen non esse semper expertum eandem falsitatem: tanquam si non sufficiat ad dubitandum, quod errorem aliquando deprehenderimus; & tanquam si fieri posset, ut semper quoties fallimur adverteremus nos falli, cum è contra in hoc ipso error consistat, quod à nobis sub specie erroris non advertatur. Denique quia sape à me petis rationes cum ipsa, ô caro, nullas habes, & tibi probandi onus incumbit, advertendum est ad rectè philosophandum non opus esse, ut ea omnia quæ non admittimus, quia ignoramus an sint vera, probemus falsa esse, sed tantummodò esse summopere cavendum, nequid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse. Ita cum deprehendo me esse substantiam cogitantem, formoque clarum & distinctum istius substantiæ cogitantis conceptum, in quo nihil eorum, quæ ad conceptum substantiæ corporeæ pertinent, continetur, hoc plane sufficit ut affirmem me, quatenus me ipsum novi, nihil aliud esse quam rem cogitantem, quod solum in 2. Meditatione, de qua jam agitur, affirmavi; Nec debui admittere, istam substantiam cogitantem esse quoddam corpus agile, purum, tenue, &c. quandoquidem nullam habui rationem, quæ id mihi persuaderet; tu si quam habes, tuum est ipsam docere, non autem exigere à me ut probem id falsum esse, quod non aliam ob causam admittere recusavi, quam quia mihi erat ignotum. Idem enim facis ac si dicenti me jam in

Hollandia versari, negares esse credendum, nisi probarem me non esse etiam in China, nec in ulla alia mundi parte, quia fortè fieri potest, ut idem corpus per divinam potentiam duobus in locis diversis existat. Cum vero addis, mihi etiam probandum, animas brutorum esse incorporeas, & crassum corpus nihil conferre ad cogitationes, testaris, te non modò ignorare, cujus sint partes probandi, sed etiam quid à quoque sit probandum: nam ego neque animas brutorum puto esse incorporeas, nec crassum corpus nihil conferre ad cogitationem, sed tantum istarum rerum considerationem nullo modo esse hujus loci.

4. Quæris hîc obscuritatem ex æquivocatione vocis *anima*, sed quam ego tam accuratè sustuli suis locis, ut hîc pigeat repetere; Itaque dicam tantum nomina ut plurimum imposita fuisse ab imperitis, ideoque non semper satis aptè rebus respondere, nostrum autem non esse illa mutare postquam usu recepta sunt, sed tantum licere ipsorum significationes emendare, cum advertimus illas ab aliis non rectè intelligi: Sic quia fortè primi homines non distinxerunt in nobis illud principium quo nutrimur, crescimus, & reliqua omnia nobis cum brutis communia sine ulla cogitatione peragimus, ab eo quo cogitamus; utrumque unico *anima* nomine appellarunt, ac deinde animadvertentes cogitationem à nutritione esse distinctam, id quod cogitat, vocarunt *mentem*, hancque animæ præcipuam partem esse crediderunt: Ego verò animadvertens principium, quo nutrimur, toto genere distingui ab eo, quo cogitamus, dixi *anima* nomen, cum pro utroque sumitur, esse æquivocum, atque ut specialiter sumatur pro *actu primo*, sive *præcipua hominis forma*, intelligendum tantum esse de principio quo cogitamus; hocque nomine mentis ut plurimum appellavi ad vitandam æquivocationem; *Mentem* enim non ut animæ partem, sed ut totam illam animam, quæ cogitat, considero. Hæres verò, inquis, an ergo existimem animam semper cogitare? sed quidni semper cogitaret, cum sit substantia cogitans? & quid miri, quod non recordemur cogitationum, quas habuit in matris utero, vel in lethargico, &c. cum ne quidem recordemur plurimarum, quas tamen scimus nos habuisse, dum essemus adulti, sani, & vigilantes? Ad recordationem enim cogitationum, quas mens habuit, quamdiù corpori est conjuncta, requiritur ut quædam ipsarum vestigia in cerebro impressa sint, ad quæ se convertendo, sive se applicando recordatur: quid autem miri, si cerebrum infantis, vel lethargici vestigiis istis recipiendis sit ineptum?

Denique ubi dixi, *forfan fieri posse, ut id quod nondum novi* (nempe meum corpus) *non sit diversum ab eo me quem novi* (nempe à mea mente) *nescio, de hac re non disputo*, &c. objicis, si nescis, si non disputas, cur te nihil esse istorum assumis? ubi falsum est me quicquam assumisse quod nescirem, nam planè è contra, quia nesciebam, essetne corpus idem quod mens necne, nihil ea de re assumi, sed solam mentem consideravi, donec postea in 6. Meditatione illam realiter à corpore distingui, non assumi, sed demonstravi. Tu verò, ô caro, in hoc

hoc plurimum peccas, quòd cum nullam vel minimam habeas rationem ad probandum mentem à corpore non distingui, nihilominus tamen id assumis.

5. Quæ de imaginatione scripsi, satis clara sunt attendenti, sed nihil miri, si fortè iis, qui non meditantur, sint perobscura. Moneo autem ipsos, ea quæ ad hanc, quam de me habeo, notitiam non pertinere affirmavi, non pugnare cum iis quæ dixeram antea me nescire an ad me pertinerent, quia planè aliud est pertinere ad me ipsum, quàm pertinere ad eam quam de me habeo notitiam.

6. Quæcunque hîc habes, ô caro optima, non tam mihi videntur esse objectiones, quàm obmurmurationes quædam nullâ responsione indigentes.

7. Hîc etiam multa obmurmuras, sed quæ, non magis quàm præcedentia, egent responsione. Nam quæ de brutis inquiris, non sunt hujus loci, quia mens meditabunda apud se ipsam potest experiri, se cogitare, non autem an bruta etiam cogitent necne; sed hoc postea ex eorum operationibus à posteriori tantum investigat. Nec hæreo in iis, quæ me ineptè loquentem introducis abnegandis, quia mihi satis est semel monuisse, te non omnia mea fideliter referre. Sæpe verò attuli criterium, quo dignoscitur mentem aliam esse à corpore, nempe quòd tota mentis natura consistat in eo quod cogitet, tota autem natura corporis in eo quod sit res extensa, nihilque profus commune sit inter cogitationem & extensionem. Ostendi etiam sæpe distinctè, mentem posse independentè à cerebro operari, nam sanè nullus cerebri usus esse potest ad purè intelligendum, sed tantum ad imaginandum vel sentiendum: Et quamvis forti accedente imaginatione, vel sensu (ut fit cum cerebrum perturbatur) non facilè mens aliis rebus intelligendis vacet, experimur tamen cum imaginatio est minus fortis, nos sæpe aliquid ab ipsa planè diversum intelligere, ut cum inter dormiendum advertimus nos somniare, opus quidem est imaginationis quòd somniemus, sed quòd nos somniare advertamus, opus est solius intellectus.

8. Hîc, ut sæpe alibi, tantum ostendis te non satis intelligere, illa quæ conaris reprehendere. Neque enim abstraxi conceptum cæcæ ab ejus accidentium conceptu, sed potius indicare volui, quo pacto ejus substantia per accidentia manifestetur, & quomodo ejus perceptio reflexa & distincta, qualem nunquam, ô caro, videris unquam habuisse, differat à vulgari & confusa. Nec video quonam fretus argumento pro certo affirmes, canem simili modo, atque nos dijudicare, nisi quia cum videas illum etiam carne constare, eadem omnia, quæ in te sunt, putas esse etiam in illo; sed ego, qui nullam in eo mentem animadverto, nihil simile iis, quæ in mente cognosco, in ipso reor inveniri.

9. Miror te hîc fateri omnia illa quæ in cera considero demonstrare quidem me distinctè cognoscere quòd existam, non autem quis, aut qualis sim, cum unum sine alio non demonstratur. Nec video quid amplius ea de re expectes, nisi ut dicatur cujus coloris, odoris & saporis sit mens humana, vel ex quo sale, sulphure & Mercurio sit constata; vis enim ut ipsam instar vini, labore quodam Chy-

mico examinemus. Quod te profecto dignum est, ô caro, & iis omnibus qui, cum nihil nisi admodum confusè concipiant, quid de quaque re quærendum sit ignorant: sed quantum ad me, nihil unquam aliud requiri putavi ad manifestandam substantiam, præter varia ejus attributa, adeo ut, quo plura alicujus substantiæ attributa cognoscamus, eo perfectius ejus naturam intelligamus; Atque ut multa diversa attributa in cera distinguere possimus; unum, quod sit alba; aliud, quod sit dura; aliud, quod ex dura fiat liquida, &c. Ita etiam in mente totidem sunt; unum, quod habeat vim cognoscendi albedinem ceræ; aliud, quod habeat vim cognoscendi ejus duritiem; aliud, quod mutationem duritiei, sive liquefactionem, &c. Potest enim quis nôsse duritiem, qui non ideo novit albedinem, nempe qui cæcus natus est, & ita de cæteris. Unde clarè colligitur, nullius rei tot attributa cognosci, quàm nostræ mentis, quia quotcumque cognoscuntur in qualibet alia re, tot etiam numerari possunt in mente, ex eo, quod illa cognoscat, atque ideo ejus natura omnium est notissima. Denique hic obiter reprehendis, quod cum nihil in me esse admiserim præter mentem, nihilominus loquar de cera, quam videam, quam tangam, quod sine oculis & manibus fieri non potest: sed notare debuisti, me accuratè monuisse non ibi agi de visu & tactu, quæ fiunt ope organorum, sed de sola cognitione videndi, & tangendi, ad quam organa ista non requiri, quotidie in somnis experimur: nec sanè hoc non notasti, sed tantum monere voluisti, quàm absurda sæpe atque injustæ cavillationes ab iis, qui non tam aliquid intelligere quàm impugnare satagunt, excogitentur.

De iis, quæ in tertiam Meditationem objecta sunt.

I.

Euge hinc tandem aliquam contra me affers rationem, quod nullibi prius te fecisse animadverti: ut enim probes non esse regulam certam, quod ea quæ valde clarè & distinctè percipimus sint vera, dicis ingenia permagna quæ videntur dubiis plurima clarè & distinctè percipere, censuisse nihilominus rerum veritatem, vel in Deo, vel in puteo esse absconditam: In quo fateor te rectè ab auctoritate argumentari, sed meminisse debuisses, ô caro, te hic affari mentem à rebus corporeis sic abductam, ut ne quidem sciat ullos unquam homines ante se extitisse, nec proinde ipsorum auctoritate moveatur. Quod deinde affers de Scepticis, locus est communis non malus, sed nihil probans, ut neque quod quidam pro falsis opinionibus mortem appetant, quia probari nunquam potest illos clarè & distinctè percipere id, quod pertinaciter affirmant. Quod denique addis non tam de veritate regulæ esse laborandum, quàm de Methodo ad dignoscendum an fallamur, necne, cum existimamus nos aliquid clarè percipere, non infirior; sed hoc ipsam accuratè à me præstitum fuisse contendo suis in locis, ubi primum abstuli omnia præjudicia, & postea enumeravi omnes præcipuas ideas, ac distinxî claras ab obscuris, aut confusis.

2. Miror

2. Miror verò ratiocinium, quo probare vis omnes nostras ideas esse adventitias, nullasque à nobis factas, quia, inquis, mens facultatem habet non tantum percipiendi ipsas ideas adventitias, sed præterea illas variè componendi, dividendi, contrahendi, ampliandi, comparandi, & id genus similia: unde concludis ideas Chimerarum, quas mens facit componendo, dividendo, &c. non esse ab ipsa factas, sed adventitias: Quo pacto enim posses probare, nec signa ulla facta fuisse à Praxitele, quoniam à se non habuit marmor ex quo illa exculperet, nec te has objectiones fecisse, quia ex verbis non à te inventis, sed ab aliis mutuatis ipsas composuisti. At certè nec forma chimæræ in partibus capræ, aut leonis, nec formarum objectionum in singulis verbis, quibus usus es, sed in sola compositione consistit. Mirabile etiam est, quod ideam *Rei* non posse esse in mente sustineas, nisi simul sint idea animalis, plantæ, lapidis, omniumque universalium: tanquam si ut agnoscam me esse rem cogitantem debeam agnoscere animalia, & plantas, quoniam debeo, *Rem*, sive quid sit *Res*, agnoscere. Nec veriùs hinc de veritate agis. Ac denique cum ea tantum de quibus nihil affirmavi impugnes, non nisi in ventos præliaris.

3. Hic ut convellas rationes, ob quas de rerum materialium existentia censui esse dubitandum, quæris cur ergo supra terram ambulem, &c. in quo manifestè principium petitur, assumis enim id quod esset probandum, nempe tam certum esse me supra terram ambulare, ut de eo non possit dubitari. Et cum rationibus, quas mihi objecisti, & refutavi, unam vis addere quamobrem in cæco nato nulla sit idea coloris, aut in surdo vocis: Planè ostendis, te nullam habere ullius momenti; quæ enim scis nullam esse ideam colorum in cæco nato? cum interdum in nobis, etsi claudamus oculos, nihilominus sensus lucis, & colorum excitentur; & quamvis, quod ais, concedatur, nunquam eodem jure dici potest ab eo, qui negat existentiam rerum materialium, cæcum natum non habere ideas colorum, quia ejus mens facultate illas formandi est destituta, quo à te dicitur, ipsum easdem non habere, quia oculis est privatus? Quæ subjungis de duabus ideis solis, nihil probant; sed cum ambas pro una accipis, quoniam ad unum solem referuntur, idem est ac si diceres verum & falsum non differre, cum de eodem subiecto affirmantur: & cum illam quam ex rationibus astronomicis colligimus negas esse ideam, nomen ideæ ad solas imagines in phantasia depictas, contra id quod expressè assumsi, restringis.

4. Idem hinc facis, cum negas substantiæ esse veram ideam, quia nemo substantia non imaginatione, sed solo intellectu percipitur: Atqui dudum ego protestatus sum, ô caro, nihil mihi negotii esse cum illis, qui sola sua imaginatione, non autem intellectu uti volunt. Ubi verò ais, substantia ideam nihil habere realitatis, quod non habeat ex ideis eorum accidentium sub quibus, vel quorum instar concipitur, probas te revera nullam habere distinctam, quia nunquam substantia istar accidentium concipi potest, nec suam realitatem ab iis

Et 2

mutua,

mutuari; sed contra vulgo à Philosophis accidentia substantiarum instar concipiuntur, nempe quoties realia esse dicuntur: Nulla enim accidentibus realitas (hoc est, nulla entitas plusquam modalis) tribui potest, quæ non ab idea substantiæ desumatur. Porro ubi ais ideam Dei haberi tantum ex eo, quod audiverimus quædam attributa de Deo enunciari, vellem adderes undenam ergo primi homines, à quibus ista audivimus, eandem Dei ideam habuerint; si enim à se ipsis, cur non etiam eandem à nobis habere possimus? si verò à Deo revelante, ergo Deus existit.

Cum autem addis, *eum qui infinitum quid dicit, attribueret rei quam non capere nomen quod non intelligit*: non distinguit intellectionem modulo ingenii nostri conformem, qualem de infinito nos habere unusquisque apud se satis experitur, à conceptu rerum adæquato, qualem nemo habet non modò de infinito, sed nec fortè etiam de ulla alia re quantumvis parva. Nec verum est intelligi infinitam per finis sive limitationis negationem, cum è contra omnis limitatio negationem infiniti contineat. Nec verum etiam est, *ideam omnes illas perfectiones, quas Deo tribuimus, representantem non habere plus realitatis objective, quam habeant res finite*. Fateris enim ipsemet istas perfectiones ab intellectu nostro ampliari ut Deo tribuantur; An ergo existimas illa quæ sic ampliata sunt, non ideo majora esse non ampliatis? Et unde esse potest facultas omnes perfectiones creatas ampliandi, hoc est, aliquid ipsis majus sive amplius concipiendi, nisi ex eo quòd idea rei majoris, nempe Dei, sit in nobis? Neco denique verum est per pusillum fore Deum, si non sit major quàm à nobis intelligatur; intelligitur enim esse infinitus, atque infinito nihil majus esse potest. Atqui confundis intellectionem cum imaginatione, fingisque nos Deum imaginari instar hominis alicujus permagni, tanquam si quis nunquam visum elephantem imaginaretur esse instar animalculi acari quammaximi, quod tecum fateor esse ineptissimum.

5. Multa hinc dicis, ut mihi videaris contradicere, nec tamen ullo modo contradicis, cum planè idem quod ego concludas. Sed tamen multa hinc inde permisces, à quibus valde dissentio, ut quod axioma, *nihil est in effectu quod non præxiterit in causa*, de causa materiali potius quàm de efficiente sit intelligendum, nunquam enim perfectio formæ in causa materiali, sed in sola efficiente præxistere potest intelligi: & quòd *formalis realitas idea sit substantia*, & talia.

6. Si quid haberes ad existentiam rerum materialium probandam, procul dubio hinc attulisses, sed cum tantum interrogas, *an ergo mea mens incerta sit, esse aliquid præter se in mundo*; & fingas non opus esse, ut argumenta ad id quæras, atque ita provoces tantum ad præjudicatas opiniones, multò clarius ostendis, nullam te ejus quod affirmas dare posse rationem, quàm si omnino tacuisses. Quæcunque verò hic disputas de ideis, non egent responsione, quia tu nomen ideæ ad solas imagines in Phantasia depictas restringis; ego verò ad id omne quòd cogita-

cogitatur extendo. Sed obiter querere libet, quo argumento probet, *nihil agere in se ipsum*? Nempe non soles uti argumentis, hoc autem probasti exemplo digiti, qui se ipsum non verberat, & oculi qui se in se ipso non videt, sed in speculo: Quibus facile est respondere, non esse oculum qui speculum videt magis quàm seipsum, sed mentem quæ sola & speculum, & oculum, & seipsam quoque agnoscit. Atque etiam dari possunt alia exempla in rebus corporeis, ut cum turbo se in gyrum vertit, nunquid ista conversio actio est quam in seipsum exercet? Denique notandum est, me non affirmasse *ideas rerum materialium ex mente deduci*, ut non satis bonæ fide hic fingis; expressè enim postea ostendi ipsas à corporibus sæpe advenire, ac per hoc corporum existentiam probari: hic verò tantum exposui, nullam in iis tantam realitatem inveniri, ut ex eo quòd nihil sit in effectu, quòd non formaliter vel eminenter præxiterit in causa, concludi debeat, illas à sola mente non potuisse proficisci; quòd nullo modo impugnans.

7. Hic nulla habes, quæ non jam antè dixeris, & à me fuerint explosa: unum monebo de idea infiniti, quam ais non posse esse veram, nisi comprehendam infinitum, dicitque posse ad summum me cognoscere partem infiniti, & quidem partem minimam, quæ non melius infinitum refert, quàm exigui capilli effigies hominem integrum repræsentat. Moneo, inquam, è contra planè repugnare, si quid comprehendam, ut id quòd comprehendo sit infinitum; idea enim infiniti ut sit vera nullo modo debet comprehendi, quoniam ipsa incomprehensibilitas in ratione formali infiniti continetur, & nihilominus est manifestum ideam quam habemus, infiniti non repræsentare tantum aliquam ejus partem, sed revera totum infinitum, eo modo quo debet repræsentari per humanam ideam, etsi proculdubio alia multò perfectior, hoc est, accuratior & distinctior haberi possit à Deo, aliave natura intelligente, quæ sit humanâ perfectior: Eadem ratione quæ non dubitamus quin Geometriæ imperitus totius trianguli ideam habeat, cum figuram esse tribus lineis comprehensam intelligit, etsi à Geometris alia multa de eodem triangulo cognosci possint, atque in ejus idea animadverti, quæ ab illo ignorantur. Ut enim sufficit intelligere figuram tribus lineis contentam ad habendam ideam totius trianguli; sic quoque sufficit intelligere rem nullis limitibus comprehensam, ut vera & integra idea totius infiniti habeatur.

8. Eundem hinc repetis errorem, cum veram ideam Dei haberi negas: etsi enim omnia, quæ in Deo sunt non cognoscamus, omnia ea nihilominus sunt vera quæ in eo esse cognoscimus. Quæ verò intermisces, ut *panem non esse eo qui panem desiderat perfectiorem*; ex eo quòd percipiam aliquid esse actum in idea, non ideo esse actum in re cuius est idea; me judicare id quòd ignoro, & talia, restantur tantum re, & caro, multa temerè velle impugnare, quorum sensum non assequeris. Neque enim ex eo quòd quis panem desideret, infertur panem esse ipso perfectiorem, sed tantum illum qui pane eget, esse imperfectiorem se ipso cum non eget:

Et ex eo quòd aliquid sit in idea, non infero idem esse in rerum natura, nisi cum nulla alia istius ideæ causa reddi potest, præter rem quam repræsentat actu existentem, quod non de pluribus mundis, nec de ulla alia re, præterquam de solo Deo, verum esse demonstravi: Nec judico id quod ignoro; rationes enim attuli, cur id judicarem, & quidem tam firmas, ut nullam ex ipsis vel minimùm impugnare poteris.

9. Cum negas, nos continuò causæ primæ influxu indigere, ut conservemur, negas rem, quam Metaphysici omnes ut manifestam affirmant, sed de qua sæpe illiterati non cogitant, quia tantùm ad causas secundum fieri, non autem secundum esse attendunt. Sic Architectus est causa domus, & pater filii secundum fieri tantùm, ideoque cum opus absolutum est, potest absque istiusmodi causâ remanere; sed sol est causa lucis ab ipso procedentis, & Deus est causa rerum creaturarum non modò secundum fieri, sed etiam secundum esse, ideoque debet semper eodem modo influere in effectum, ut eundem conservet. Hocque aperte demonstratur ex eo, quod explicui de partium temporis independetia, quodque frustra conaris eludere proponendo necessitatem consecutionis, quæ est inter partes temporis in abstracto considerati, de quo hic non est quæstio, sed de tempore, seu duratione rei durantis, cujus non negas singula momenta posse à vicinis separari, hoc est, rem durantem singulis momentis desinere esse. Cumque ais, vim esse in nobis, quæ ut perseveremus prestare sufficiat, nisi corrumpens causa superveniat, non advertis te creaturæ tribuere perfectionem creatoris, quod nempe independentem ab alio in esse perseveret; ac creatori imperfectionem creaturæ, quod nempe per positivam actionem tendere debeat in non ens, si quando velit efficere ut esse desinamus. Quod deinde addis de progressu in infinitum, nempe non absurdum esse illum dari; à te ipso postea infirmatur; fateris enim absurdum esse in causis ita inter se connexis, ut inferior sine superiore agere non possit: de talibus enim tantum hic quæstio est, nempe de causis in esse, non de causis in fieri, ut sunt parentes; nec proinde Aristotelis auctoritas hic nihil advertatur: Ut neque etiam id quod ais Pandora; fateris enim omnes perfectiones, quas in hominibus animadverto, variis gradibus posse à me adaugeri, adeò ut postea videam tales esse, ut in humanam naturam cadere non possint: quod omnino mihi sufficit ad Dei existentiam demonstrandam. Est enim illa ipsa vis perfectiones omnes humanas eousque ampliandi, ut plusquam humanæ esse cognoscantur, quam urgeo & contendo non futuram fuisse in nobis, nisi à Deo facti essemus. Atqui quod tibi non appareat me istud evidentissime demonstrasse, nequaquam miror, quia non hæcenus animadverti, te ullam ex meis rationibus rectè percipisse.

10. Cum reprehendis id, quod dixi, nihil ideæ Dei addi, nihilque ab ea detrahi posse, non videris attendisse ad id, quod vulgo ajunt Philosophi: essentias rerum esse indivisibiles; idea enim repræsentat rei essentiam, cui si quid addatur,

aut

aut detrahatur, protinus fit alterius rei idea: Sic Pandora, sic falsi omnes Dii ab iis, qui verum Deum non rectè concipiunt, effinguntur. At postquam semel concepta est idea veri Dei, quamvis novæ detegi possint in ipso perfectiones, quæ nondum fuerant animadversæ, non ideo tamen augetur ejus idea, sed tantùm distinctior redditur, & expressior, quia omnes in eadem illa quæ prius habebatur, debuerunt contineri, quandoquidem supponitur fuisse vera. Ut neque augetur idea trianguli, cum variæ in eo proprietates, quæ prius fuerunt ignoratæ, advertuntur: Neque enim, ut scias, idea Dei formatur à nobis successivè ex perfectionibus creaturarum ampliatis, sed tota simul ex hoc quod ens infinitum, omnique ampliacionis incapax mente attingamus. Cum autem petis, undenam probem ideam Dei esse in nobis tanquam notam artificis operi impressam, & quis sit modus impressionis, quæve forma istius nota? Idem est ac si aliqua in tabella tantum artificii deprehendens, ut ipsam à solo Appelle pingi potuissè judicarem; diceremque inimitabile istud artificium esse veluti quandam notam, quam Apelles tabellis omnibus suis impressit, ut ab aliis dignoscantur, tu verò quærereres, quæ forma istius notæ, quisve modus impressionis? certè risu potiùs quàm responsione dignus videris. Quid? cum pergis: si non est aliud ab opere, tu ipsa ergo es idea, tu ipsa nihil aliud es quàm cogitationis modus, tu ipsa es & nota impressa, & subjectum impressionis. Nunquid æquè acutum est ac si dixissem, artificium illud, quo Apellis tabellæ ab aliis dignoscuntur, non esse quid diversum ab ipsis tabellis, urgeres, ergo tabellas istas nihil aliud esse quàm artificium, nec ex ulla materia conitare: ergo ipsas esse tantùm modum pingendi, &c.

Quid, cum ut neges nos ad imaginem Dei factos esse, dicis, ergo Deum esse hominiformem, & ea colligis, in quibus humana natura differt à divina? esne in eo acutior quàm si, ut negares quasdam Apellis tabellas ad similitudinem Alexandri factas fuisse, diceres ergo Alexandrum fuisse instar tabellæ, tabellas autem ex ligno, & pigmentis compositas esse, non ex ossibus & carne, ut Alexander? Nempe non est de ratione imaginis, ut in omnibus eadem sit cum re, cujus est imago, sed tantùm ut illam in aliquibus imitetur: Et perspicuum est, perfectissimam illam vim cogitandi, quam in Deo esse intelligimus, per illam mihi perfectam, quæ in nobis est, repræsentari. Cum verò mavis conferre Dei creationem cum fabri operatione, quàm cum generatione parentis, sine ulla ratione id facis: etsi enim illi tres agendi modi toto genere diversi sint, propius tamen est à productione naturali ad divinam, quàm ab artificiali argumentari. Sed nec tantam similitudinem esse dixi inter nos & Deum, quanta est inter filios & parentes; nec etiam semper nulla est similitudo inter opus fabri, & ipsum fabrum, ut patet cum statuarius sibi simile signum exculpsit. Quam mala autem fide refers mea verba, cum fingis me dixisse, à me percipi similitudinem in eo, quod sim res incompleta & dependens, cum è contra ista in dissimilitudinis argumentum attulerim,

lerim, ne putaretur me velle homines Deo æquare: Dixi enim me non modò percipere, me in istis Deo esse inferiorem, & interim ad majora adspirantem, sed etiam majora ista in Deo esse, quibus majoribus aliquid simile in me sit, cum ad ipsa aulam adspirare. Denique cum mirum esse ais, *cur non ceteris hominum idem quod ego de Deo intelligant, cum in illis, æquè ac in me, impresserit ideam sui*, idem est ac si mirareris, quòd cum omnes nòrint ideam trianguli, non tamen omnes æquè multa in ipsa animadvertant, & fortè nonnulli falsa quædam de ipsa ratiocinentur.

De iis, quæ in Meditationem quartam objecta sunt.

I.

Quamnam *nihili* ideam habeamus, & quomodo de *non ente* participemus, satis explicui, vocando illam negativam, & dicendo nihil hoc aliud significare quàm nos non esse summum ens, & nobis deesse quamplurima. Sed tu nodos ubique in scirpo quaeris. Et cum ais, *me videre aliqua Dei opera non omnino absoluta*, planè attingis id quod nullibi scripsi, nec censui, sed tantum si quædam spectarentur, non pro ut habent in mundo rationem partis, sed ut totum quid, tunc videri posse imperfecta. Quæcumquè deinde affers pro causa finali, ad efficiendum sunt referenda; ita ex usu partium in plantis, in animalibus &c. effectorem Deum mirari, & ex inspectione operum cognoscere, & glorificare opificem par est, non autem quo fine quidque fecerit divinare; Ac quamvis in Ethicis, ubi sæpe conjecturis uti licet, aliquando sit pium considerare, quem finem conjicere possimus, Deum sibi in regendo universo proposuisse, certè in Physicis, ubi omnia firmissimis rationibus niti debent, est ineptum. Nec fingi potest aliquos Dei fines, magis quàm alios, in propatulo esse; omnes enim in imperferibili ejus sapientie abyssò sunt eodem modo reconditi. Nec etiam fingere debes, neminem mortalium causas alias posse intelligere, nulla enim non est cognitu multò facilior quàm Dei finis: & eas ipsas quas in exemplum difficultatis proponis, non nemo existimat se novisse. Denique quia hic tam ingenuè interrogas, *quas putarem mentem meam habituram fuisse Dei & sui ideas, si ex quo infusa est in corpus, mansisset huc usque in eo clausis oculis, & absque ullo aliorum sensuum usu*, ingenuè & candidè respondeo, me non dubitare (modo ipsam in cogitando non impeditum à corpore, ut neque etiam adjutam supponamus) quin easdem, quas nunc habet, Dei & sui ideas fuisset habitura, nisi tantum quòd multò puriores & clariores habuisset: Sensus enim ipsam in multis impediunt, ac in nullis ad illas percipiendas juvant: & nihil obstat quò minus omnes homines easdem se habere æquè animadvertant, quàm quia in rerum corporearum imaginibus percipiendis nimium occupantur.

2. Hic

2. Hic ubique malè assumis pro positiva imperfectione, quòd simus erroribus obnoxii, cum tamen sit tantum (præsertim respectu Dei) majoris perfectionis in creaturis negatio. Nec rectè quadrat comparatio civium Reipublicæ cum partibus universi: civium enim malitia, cum refertur ad Rempublicam, est aliquid positivum; non autem quòd homo sit errori obnoxius, sive quòd non habeat omnes perfectiones, cum refertur ad bonum universi: Sed melius institui potest comparatio inter eum, qui vellet totum humanum corpus oculis tegi, ut elegantior appareret, quia nulla ejus pars oculo pulchrior videretur, & eum qui putat nullas creaturas in mundo errori obnoxias, hoc est, non planè perfectas esse debuisset. Planeque falsum est quòd supponis, *Deum nos destinare operibus pravis, nobisque tribuere imperfectiones, & talia*. Ut etiam planè falsum est, *Deum ad illa pauca quæ disjudicari ab homine voluit, imparem, implicatam, incertamque facultatem judicatricem ei tribuisse*.

3. Vis ut hic paucis dicam *ad quid se voluntas possit extendere, quòd intellectum effugiat?* Nempe ad id omne, in quo contingit nos errare. Ita cum judicas mentem esse tenue quoddam corpus, intelligere quidem potes, ipsam esse mentem, hoc est, rem cogitantem; itemque tenue corpus esse rem extensam, unam autem & eandem esse rem, quæ cogitet, & quæ sit extensa, profecto non intelligis, sed tantummodo vis credere, quia jam ante credidisti, nec libenter de sententia decedis. Ita, cum pomum, quòd fortè venenatum est, judicas tibi in alimentum convenire, intelligis quidem ejus odorem, colorem, & talia grata esse, non autem ideo ipsum pomum tibi esse utile in alimentum, sed quia ita vis, ita judicas. Atque fateor quidem nihil nos velle, de quo non aliquid aliquo modo intelligamus: sed nego nos æquè intelligere ac velle; possumus enim de eadem re velle permulta, & perpauca tantum cognoscere. Cum autem prave judicamus, non ideo prave volumus, sed fortè pravum quid; nec quidquam prave intelligimus, sed tantum dicimur prave intelligere, quando judicamus nos aliquid amplius intelligere, quàm revera intelligamus. Quæ postea de indifferentia voluntatis negas, et si per se manifesta sint, nolo tamen coram te probanda suscipere; talia enim sunt, ut ipsa quilibet apud se debeat experiri, potius quàm rationibus persuaderi, tuque, ò caro, ad ea quæ mens intra se agit, non videris attendere. Ne sis igitur libera si non lubet, ego certe mea libertate gaudebo; cum & illam apud me experiar; & à te nulla ratione, sed nudis tantum negationibus impugnetur. Majoremque fortè apud alios merebor fidem, quia id affirmo quòd expertus sum, & quilibet apud se poterit experiri, quàm tu quæ idem negas, ob id tantum quòd fortè non experta sis. Quanquam etiam evinci possit, ex tuis verbis te id ipsum esse expertam, negando enim *nos cavere posse nos erremus*, quia non vis voluntatem in quicquam ferri, ad quòd non determinetur ab intellectu, simul concedis *cavere nos posse, ne in errore perseveremus; quòd omnino fieri nequit, absque illa voluntatis libertate seipsam sine determina-*

FF

tionis

tionem intellectus in unam aut alteram partem movendi, quam negabas. Nam si semel intellectus determinavit voluntatem ad falsum aliquod iudicium proferendum, quæro à te, cum primum ipsa incipit cavere ne in errore perseveret, à quonam ad id determinatur? Si à seipsa: Ergo potest ad aliquid ferri, ad quod ab intellectu non impellitur, quod tamen negabas, & de quo solo controversia est: si verò ab intellectu: Ergo ipsa non cavet, sed tantummodo sicut prius ferebatur in falsum, quod ipsi ab intellectu proponebatur, ita jam casu contingit, ut feratur in verum, quia intellectus ei verum proponit. Sed præterea vellem scire quam naturam falsi concipias, & quo pacto putes illud esse posse objectum intellectus? Ego enim qui per falsum nihil aliud intelligo, quam veri privationem, planè repugnare mihi persuadeo, ut intellectus falsum sub ratione veri apprehendat, quod tamen esset necesse, si determinaret unquam voluntatem ad falsum amplectendum.

4. Quantum ad fructum harum Meditationum satis præmonui in præfatiuncula, quam te legisse existimo, non magnum illum futurum pro iis, qui rationum mearum seriem & nexum comprehendere non curantes, in singulas tantum earum partes disputare studebunt. Et quantum ad Methodum, quâ possimus ea dignoscere, quæ reverà clarè percipiuntur, ab iis, quæ clarè percipi tantum putantur, etsi credam ipsam à me satis accuratè traditam esse, ut jam dictum est, nequaquam tamen confido illos, qui de præiudiciis exuendis tam parum laborant, ut querantur, quod non simpliciter ac paucis verbis de ipsis sim loquutus, eam facile esse percipientes.

De iis, quæ in quintam Meditationem objecta sunt.

I.

Quia hic relatis pauculis meis verbis addis me, ea tantum habere de quaestione proposita, cogor monere te non satis ad coherentiam eorum quæ scripsi attendisse; talem enim illam puto, ut ad cuiusque rei probationem conferant omnia quæ ipsam præcedunt, & maxima pars eorum quæ sequuntur: adeo ut bonâ fide non possis referre, quantum de aliqua quaestione habeam, nisi etiam totum id quod de reliquis scripsi recenscas. Quod vero ais tibi durum videri, statuere aliquid immutabile & æternum præter Deum, merito sic videretur, si de re existente quaestio esset, vel tantum si quid ita immutabile statuerem, ut ejus immutabilitas à Deo non dependeret. Sed quemadmodum Poëta fingunt à Jove quidem fata fuisse condita, sed postquam condita fuere, ipsum se iis servandis obstrinxisse: Ita ego non puto essentias rerum, mathematicasque illas veritates, quæ de ipsis cognosci possunt, esse independentes à Deo; sed puto nihilominus, quia Deus sic voluit, quia sic disposuit, ipsas esse immutabiles & æternas, quod tibi durum, seu molle esse velis, sufficit mihi quod sit verum.

Quæ

Quæ deinde contra Dialecticorum universalia habes, me non tangunt, utpote qui ipsa, non ut illi, intelligam. Sed quantum ad essentias, quæ clarè & distinctè cognoscuntur, qualis est ea trianguli, alteriusve cujusvis figuræ Geometricæ, facilè cogam te, ut fatearis illarum ideas quæ in nobis sunt, à singularibus non esse desumptas; hic enim illas falsas dicis, quia scilicet cum præconcepta tua de natura rerum opinione non conveniunt.

Et paulò post ais, *objectum puræ Mathematicæ, ut punctum, lineam, superficiem, constantiaque ex iis indivisibilia*, indivisibiliterque se habentia existere reipsâ non posse; unde sequitur nullum triangulum, nihilque omnino ex iis quæ ad ipsius aliarumve figurarum Geometricarum essentias pertinere intelliguntur, unquam existisse, ac proinde istas essentias non esse ab ullis rebus existentibus desumptas. At, inquis, sunt falsæ opinione tuâ scilicet, quia naturam rerum talem esse supponis, ut ex non sint ipsi conformes. Sed nisi omnem Geometriam falsam quoque esse contendas, negare non potes, quin de ipsis multæ veritates demonstrantur, quæ cum eadem semper sint, merito dicuntur immutabiles & æternæ. Quòd autem fortè non sint conformes ei rerum naturæ quam tu supponis, ut nec etiam illi, quam Democritus & Epicurus ex atomis effinxerunt, est tantum ipsis denominatio extrinseca quæ nihil mutat; & nihilominus haud dubiè sunt, conformes veræ illi rerum naturæ, quæ à Deo condita est: Non quòd sint in mundo substantiæ longitudinem habentes sine latitudine, aut latitudinem sine profunditate; sed quia figuræ Geometricæ non considerantur, ut substantiæ, sed ut termini sub quibus substantia continetur. Interim autem non concedo ideas istarum figurarum nobis unquam per sensus fuisse illapsas, ut vulgò omnes sibi persuadent: Etsi enim haud dubiè dari possint in mundo, quales à Geometris considerantur, nego tamen ullas dari circa nos, nisi fortè tam minutas, ut nullo modo sensus nostros attingant: nam componuntur ut plurimum ex lineis rectis, at nequidem unquam ulla pars lineæ, quæ reverà recta esset, sensus nostros movit, quippe cum illas quæ maximè rectæ nobis visæ sunt, pulicario perspicillo examinamus, planè irregulares, & undulatum ubique incurvas esse deprehendimus: Ac proinde cum primum olim in infantia figuram triangularem in charta depictam adspeximus, non potuit illa figura nos docere, quo pacto verus triangulus, ut à Geometris consideratur, esset concipiendus, quia non aliter in ea continebatur, quam velut in rudi ligno Mercurius. Sed quia jam ante in nobis erat idea veri trianguli, & facilius à mente nostra, quam magis composita figura picti trianguli concipi poterat, idcirco visa ista figura composita non illam ipsam, sed potius verum triangulum apprehendimus. Eodem planè modo quo dum respicimus in chartam, in qua lineolæ atramento ita ductæ sunt, ut faciem hominis repræsentent, non tam excitatur in nobis idea istarum lineolarum, quam hominis: quod omnino non contingeret, nisi facies humana nobis aliunde nota fuisset, atque essemus magis assueti de illa, quam de lineolis istis

Ff 2

cogita-

cogitare, quippe quas sæpe etiam cum aliquantulum à nobis remotæ sunt, ab invicem distinguere nequimus: Ita sanè triangulum Geometricum ex eo qui in charta pictus est, agnoscere non possemus, nisi aliunde mens nostra ejus ideam habuisset.

2. Hic non video cujus generis rerum velis esse existentiam, nec quare non æquè proprietas, atque omnipotentia dici possit, sumendo scilicet nomen proprietatis pro quolibet attributo, sive pro omni eo, quod de re potest prædicari, ut hic omnino sumi debet. Quin etiam existentia necessaria est reverà in Deo proprietates strictissimo modo sumta, quia illi soli competit, & in eo solo essentia partem facit. Nec proinde existentia trianguli cum existentia Dei debet conferri, quia manifestè aliam habet relationem ad essentiam in Deo, quàm in triangulo. Nec magis est petitio principii, quòd existentia inter ea, quæ ad essentiam Dei pertinent, numeretur, quàm quòd æqualitas trium angulorum cum duobus rectis inter trianguli proprietates recenseatur. Nec verum est essentiam & existentiam in Deo, quemadmodum in triangulo, unam absque alia posse cogitari, quia Deus est suum esse, non autem triangulus. Nec tamen infitior quin existentia possibilis sit perfectio in idea trianguli, ut existentia necessaria est perfectio in idea Dei; efficit enim illam præstantiorem, quàm sint ideæ illarum Chimærarum, quarum existentia nulla esse, posse supponitur. Nec proinde vel minimum ulla in re argumenti mei vires infregisti, hæresque semper delusus illo sophismate, quod ais, tam facile à me solvi potuisse. Ad ea autem quæ subjungis, jam alibi satis respondi. Et planè falleris, Cum ais, non demonstrari existentiam de Deo, ut demonstratur de triangulo quòd ejus tres anguli sint æquales duobus rectis; utriusque enim est par ratio, nisi quòd demonstratio probans in Deo existentiam sit altera multò simplicior, & clarior: Cætera denique prætereo, quia dum ais, me nihil explicare, nihil ipse explicas, & nihil probas, nisi tantum te probare nihil posse.

3. Contra ea quæ hic habes de Diagora, Theodoro, Pythagora, aliisque, oppono Scepticos, qui de ipsis Geometricis demonstrationibus dubitabant, & affirmo ipsos id facturos non fuisse, si Deum ut par est, cognovissent. Nec rectè probatur unam rem aliã esse notiore ex eo, quòd pluribus vera videatur, sed tantum ex eo quòd illis qui utramque, ut par est, cognoscunt, appareat esse cognitum prior, evidentior, & certior.

De iis, quæ in sextam Meditationem objecta sunt.

I.

DE eo quòd neges res materiales, ut sunt objectum paræ Matheseos, existere, jam antè egi. Falsum autem est intellectionem Chiliogoni esse confusam; distinctissimè enim & clarissimè multa de eo possunt demonstrari, quòd certe

certè non fieret si non nisi confusè, vel, ut ais, nominatenus perciperetur: Sed revera illud totum simul clarè intelligimus, etsi non possimus totum simul imaginari: Ex quo patet, vires intelligendi & imaginandi non differre tantum secundum magis & minus, sed ut duos modos operandi planè diversos. Quippe in intellectione mens se sola utitur, in imaginatione vero formam corpoream contemplantur. Ac quamvis figuræ Geometricæ sint omnino corporeæ, non tamen idcirco ideæ illæ, per quas intelliguntur, quando sub imaginationem non cadunt, corporeæ sunt putandæ. Ac denique te solà dignum est, ò caro, existimare *ideas Dei, Angeli, & mentis humana esse corporeas, vel quasi corporeas, ex forma scilicet humana, & ex rebus aliis tenuissimis, simplicissimis, insensibilissimis, cujusmodi sunt aër, atherve, desumptas.* Quisque enim Deum, aut mentem ita sibi repræsentat, rem non imaginabilem conatur imaginari, & nihil nisi corpoream ideam effingit, cui nomen Dei vel mentis falsò tribuit: Nam in vera mentis idea sola cogitatio cum ejus attributis, quorum nulla corporea sunt, continetur.

2. Hic manifestè ostendis, te præjudiciis tantum niti, nunquamque illa exere; cum velis nos in iis, in quibus falsitatem nunquam deteximus, nullam falsitatem suspicari; atque ideo cum *urrim & prope spectamus, & constringimus, certos nos esse quòd sit quadrata*, si quadrata appareat; & cum reverà vigilamus, *dubitare nos non posse vigilemusne, an somniemus*, & talia: Nullam enim habes rationem existimandi omnia, in quibus error esse potest, jam olim à te fuisse animadversa; Et facile probari posset, te in iis interdum falli, quæ certa esse sic admittis. Cum autem eò redis, *ut saltem dubitare non liceat, quin res tales appareant quales apparent*, ad viam redis, hocque ipsum in secunda Meditatione asserui: Sed hic de veritate rerum extra nos positarum quæstio erat, de quâ nihil veri attulisti.

3. Non hic hæreo in iis, quæ tædiose sæpe repetiisti; me quædam non probasse, quæ tamen demonstravi: me egisse de crasso tantum corpore, cum tamen egi de quolibet etiam quàm maxime subtili, & talia: Quid enim istiusmodi affirmationibus nullâ ratione fulcitis opponi debet aliud quàm negatio? Sed obiter tamen vellem scire, quo argumento probes, me potius de crasso corpore, quàm de subtili egisse? Nempe, quia dixi, *habeo mihi conjunctam, & certum est me à corpore meo esse distinctam*, quæ verba non video, cur non æquè subtili ac crasso corpori conveniant, nec puto præter te quemquam videre. Cæterum in 2. Meditatione fidem feci mentem intelligi posse, ut substantiam existentem, etsi nihil intelligamus, existere quòd sit ventus, vel ignis, vel vapor, vel halitus, vel quodvis aliud corpus quantumvis subtile & tenue; an vero in rei veritate ab omni corpore esset diversa, dixi me ibi non disputare: hic autem de eo ipso disputavi, & demonstravi: Tu vero quæstionem de eo, quòd potest intelligi, cum quæstione de eo, quòd revera est, confundendo nihil horum te intellexisse testaris.

4. Hic quæris, quomodo existimem in me subiecto extenso recipi posse speciem, ideamve corporis quod extensum est. Respondeo nullam speciem corpoream in mente recipi, sed puram intellectionem tam rei corporeæ quam incorporeæ fieri absque ulla specie corporea; ad imaginationem vero, quæ non nisi de rebus corporeis esse potest, opus quidem esse specie, quæ sit verum corpus, & ad quam mens se applicet, sed non quæ in mente recipiatur. Quod ais de idea solis, quam ex solo ejus calore cæcus elicit, facile refutatur. Potest enim cæcus ille claram & distinctam habere ideam solis, ut rei calefacientis, etsi non habeat ejusdem, ut rei illuminantis; Nec rectè me illi cæco comparas, primo quia cognitio rei cogitantis multo latius patet, quàm rei calefacientis, imò etiam latius quam quicquid de ulla alia re cognoscimus, ut suo loco ostensum est; ac deinde quia nulli possunt arguere ideam illam solis, quam format cæcus, non omnia quæ de sole percipi possunt continere, nisi qui visu præditi ejus lumen & figuram insuper agnoscunt, tu vero non modo nihil amplius, sed nequidem id ipsum quod ego, de mente cognoscis: adeo ut hac in parte tu potius cæcus, ego ad summum lusciosus cum tota humana gente dici possim. Neque vero addidi mentem non esse extensam, ut quid ipsa esset explicarem, sed tantum ut monerem illos errare, qui putant esse extensam: Eodem modo quo, si qui affirmarent Bucephalum esse Musicam, id non frustra de ipso ab aliis negaretur. Et sanè in iis, quæ hîc subjungis, ut probes mentem esse extensam, quia scilicet corpore utitur, quod est extensum, non melius ratiocinari mihi videris, quàm si ex eo, quod Bucephalus hinniat, vel mugiat, & ita edat sonos, qui referri possunt ad Musicam, concluderes de Bucephalo quod sit Musica. Etsi enim mens sit unita toti corpori, non inde sequitur ipsam esse extensam per corpus, quia non est de ratione ipsius ut sit extensa, sed tantum ut cogitet. Nec intelligit extensionem per speciem extensam in se existentem, quamvis eandem imaginetur convertendo se ad speciem corpoream quæ est extensa, ut jam dictum est. Nec denique necesse est, ut ipsa sit corpus, etsi habeat vim movendi corpus.

5. Quæ hic habes de unione mentis cum corpore, similia sunt præcedentibus. Nihil ullibi in meas rationes objicis, sed tantum dubia proponis, quæ tibi ex meis conclusionibus sequi videntur, etsi reverà ex eo tantum oriuntur, quòd ea quæ ex natura sua sub imaginationem non cadunt, ad ejus tamen examen velis revocare. Ita hîc ubi mentis & corporis permissionem, cum permissione duorum corporum vis comparare, sufficit ut respondeam, nullam inter talia institui debere comparationem, quia sunt toto genere diversa, partesque in mente non esse imaginandas ex eo, quòd ipsa partes in corpore intelligat. Unde enim habes id omne quod mens intelligit, in ipsa esse debere? Profectò si hoc esset, cum magnitudinem orbis terrarum intelligit, illam etiam in se haberet, atque ita non modo esset extensa, sed etiam extensione major orbe terrarum.

6. Hic nulla in re mihi contradicis, & satis multa nihilominus dicis, ut nempe lector

lector inde cognoscat, ex prolixitate verborum rationum tuarum multitudinem non esse æstimandam.

Hactenus verò mens cum carne differuit, atque ut par erat in multis ab ipsa differuit: Sed jam in conclusione verum Gassendum agnosco, illumque ut præstantissimum Philosophum suspicio, ut virtum candore animi, atque integritate vitæ celebrem amplector, & ejus semper amicitiam quibuscunque potero obsequiis demereri conabor. Itaque rogo, ne illi grave sit, quòd libertate Philosophicæ usus fuerim in ejus objectionibus refutandis; ut mihi profectò pergratum fuit quicquid in ipsis continetur: Et inter cætera gavissus sum, quòd à viro tanti nominis, in Dissertatione tam longa, & tam accuratè conscripta, nulla ratio allata sit, quæ meas rationes oppugnaret, nullaque etiam in meas conclusiones, ad quam mihi non perfacile fuerit respondere.

OBJECTIONES SEPTIMÆ, Cum notis Auctoris,

Sive
DISSERTATIO
DE PRIMA PHILOSOPHIA.

Multa ex me quæris, V. C. circa novam vestigandi veri methodum, iis-
que ut respondeam, non modo postulas, sed instanter urges. Silebo
tamen, nec morem geram, mihi nisi illud antè concesseris, abduca-
mus animum penitus tota in dissertatione ab iis, qui ea de re aut scri-
psere, aut dixere aliquid, addoque quæsitæ tuæ sic componas, ut ne videaris postulare quid senserint, & quo animo, quo exitu rectène an secus; sed perinde quasi nemo senserit, scripserit, dixerit iis de rebus quicquam, quæras duntaxat ea, quæ meditati tibi, & novam aliquam Philosophandi methodum vestiganti, aliquid difficultatis habere videbuntur, ut hoc pacto, & verum quæramus, & ita quæramus, ut amicitia observantiaque leges erga viros doctos, salvæ & incolumes retineantur. Quia annuis & spondes, ego quoque tuos ad nutus respondeo. Itaque

NOTÆ.

Multa ex me quæris. Cum hanc dissertationem ab ejus auctore acceperim, postquam enixe rogassem, ut ea qua ab ipso in meas Meditationes de prima Philosophia, conscripta fuisse audiebam, vel in lucem ederet, vel saltem ad me mitteret, ut reliquis objectionibus in easdem Meditationes ab aliis factis adjungerentur: Non potui recusare quin illam hîc adjungerem; Nec etiam dubitare, quin ego is sim, quem ille hoc in loco alloquitur. Et si profectò non meminero me unquam ab eo

ab eo quævisse, quid de mea vestigandi veri methodo sentiret: Quin è contra, cum ante sesquiannum velitationem quandam ab ipso in me conscriptam vidiissem, in qua veritatem non quæri, sed ea que nunquam scripsi, nec cogitavi, mihi assigni judicabam, non dissimulavi me in posterum quicquid ab illo solo veniret, responsione indignum crediturum. Sed quoniam additus est Societati, ob doctrinam ac pietatem celeberrima, cujusque omnia membra ita inter se conjuncta sunt, ut raro quicquam ab uno ex ipsis fiat, quod non ab omnibus approbetur: fateor me non modo postulasse, sed & instar uris, ut aliqui ex ea Societate mea scripta examinarent, ac quicquid in iis à veritate alienum esset, mihi indicare dignarentur. Rationes etiam multas addidi, ob quas id mihi non recusatum iri sperabam: Ac manui, me ob hanc spem quicquid in posterum, vel ab hoc auctore, vel à quovis alio ejusdem Societatis, de meis opinionibus scriberetur, maximi esse facturum; atque non dubitaturum quin illud, cujuscunque tandem nomen ferret, non ab illo uno, sed à pluribus ex doctissimis & prudentissimis ejusdem Societatis esset compositum, examinatum, & correctum; atque ideo nullas continenter cavillationes, nulla sophismata, nulla convitia, nullamque inanem loquacitatem, sed tantum firmissimas & solidissimas rationes; atque ex iis argumentis, quæ jure in me afferri possunt, nullum in eo esset omissum: adeo ut per illud unum scriptum erroribus me omnibus meis liberatum iri confiderem; Et si quid ex iis, quæ vulgavi non foret in eo refutatum, à nemine posse refutari, sed omnino verum & certum esse arbitraret. Quamobrem nunc hac omnia de hac Dissertatione judicarem, crederemque ipsam totius Societatis jussu scriptam esse, si nullas in ea cavillationes, nulla sophismata, nulla convitia, nullamque inanem loquacitatem contineri certus essem. Sed sanè si que sint, nefas puto, illam à tam sanctis viris profectam esse suspicari: Et quoniam hac in re iudicio meo non confido, dicam hic ingenuè ac candidè quid mihi videatur, non ut ulla modo meis verbis lector credat, sed tantum ut ipsi præbeam occasionem ad examinandam veritatem.

B Silebo tamen, &c. Hic promittit auctor noster, se nullius scriptum impugnatum, sed tantum ad ea, quæ ab ipso quævis, responsurum: Et tamen nihil unquam ab ipso quævisi. Nec quidem unquam hominem suum alloquutus, aut vidi; Atque ea que me simulat à se querere, componit ut plurimum ex verbis, quæ in Meditationibus meis habentur: adeo ut sit planè manifestum nihil præter illas ab ipso impugnari. Causa autem, cur contrarium fingat, fortasse sunt honeste ac pia: Sed ego non alias possum suspicari, quàm quod credat sibi hoc pacto magis liberum esse quilibet mihi assignere, quia nempe ex meis scriptis mendacii argui non poterit; cum se illa non impugnare profiteatur; Ac præterea quod cavere velit, ne lectoribus suis occasionem det ea examinandi; daret enim fortasse, si de iis loqueretur; Quodque malit me tam ineptum atque imperitum describere, ut ipsos ab omnibus iis, quæ unquam à me profiscerentur, legendis absterreat. Ita larvâ quadam, ex fragmentis mearum Meditationum male compactâ, vultum meum non te-

gere,

gere, sed deformare conatur: Ego verò illam detraho, & rejicio; tum quia Historiam faciendam non sum assuetus; tum etiam quia hic, ubi mihi cum viro religioso, de re admodum seria quæstio est, parum deceret.

QUÆSTIO PRIMA.

An, &

Quo pacto dubia pro falsis habenda.

Queris primò, sitne legitima lex illa vestigandi veri. Quidquid habet vel minimum dubitationis, illud pro falso habendum est. Ut respondeam, quærenda mihi sunt à te nonnulla. 1. Quid sit istud Minimum dubitationis. 2. Quid illud, Habendum pro falso. 3. Quatenus habendum pro falso. Ac dubitationem quod attinet.

I. Quid minimum Dubitationis.

Quid est istud Minimum? Pluribus, ais, te non morabor. Illud habet dubitationis aliquid, de quo possum dubitare an sit, vel an ita se habeat, non temere quidem, sed validas ab rationes. Præterea illud habet dubitationis aliquid, circa quod, etsi mihi clarum videatur, possum decipi à malo aliquo Genio, qui mihi velit illudere, & artibus suis, ac præstigiis efficere, ut id clarum, & certum appareat, quod revera sit falsum. Primum dubitationis habet non parum; secundum nonnihil quidem, sed illud minimum, satis tamen, ut illud dubium vocetur, & sit. Vis exemplum? esse terram, cælum, colores; te habere caput, te oculos, te corpus, & mentem; dubia sunt primi generis: secundi verò hæc, 2 & 3 faciunt 5. Totum est suâ parte majus; & similia.

Præclare sanè. At, ita si se res habet, quid quæso erit, quod dubitationis habeat nihil? Quid immune ab eo metu, quem vaser intentat Genius? nihil, ais, omnino nihil, quoad Deum esse, nec posse decipere, certò, & firmissimis ex Metaphysica principiis exploratum habeamus, ut ea sit lex unica. Ignoratâ illa re, an sit Deus, & si sit, an possit esse deceptor, non videor de ulla alia re planè certus esse unquam posse. Et verò, ut hic mentem meam penitus agnoscas, nisi scivero Deum esse, & veracem Deum, qui genium illum malum coërceat, vereri semper poterò ac debebo, ut ne mihi illudatur, & falsum veri specie veluti clarum & certum obtrudatur. Ubi vero penitus intellexerò Deum esse, nec eum posse & decipi & decipere, adeoque necessariò impedire, mihi ne Genius imponat in iis, quæ clarè & distinctè intellexerò, tum enim verò, si quæ erunt talia, si quid clarè & distinctè perceperò, hæc vera, hæc certa esse dicam, ut tunc temporis ea sit regula veri certique, Illud omne est verum, quod valde clarè & distinctè percipio. Nihil est, quod ultra quæram: venio ad secundum, ac

§. 2. Quid, pro falso habendum.

Dicis gratiâ, Cum dubium sit habere te oculos, te caput, te corpus, adeoque illud

Gg

illud

illud habere debeas pro falso, ex te scire velim, quid sit illud habere pro falso, an credere & dicere, falsum est me habere oculos, caput, corpus; an credere, & voluntate plane in contrarium versa dicere, Non habeo oculos, caput, corpus, sive, ut verbo dicam, Credere, dicere, ponere oppositum ejus, quod dubium est? Hoc ipsum, ais, Bellè. At respondeas adhuc velim. Non est certum 2. & 3. facere 5. an ergo credam, & ponam, 2. & 3. non faciunt 5. Crede, ais, & pone. Pergo: Non est certum me, ista dum loquor, vigilare, & non somniare. An ergo credam, & dicam, Ita dum loquor, non vigilo, sed somnio? Crede, ais, & dic. Apponam & hoc ultimum, ut ne sim molestus. Non est certum id, quod dubitanti vigiletne an dormiat, apparet clarum & certum, certum esse & clarum. An ergo credam, & dicam, Quod dubitanti vigiletne, an dormiat, apparet clarum & certum, id non est clarum & certum, sed obscurum & falsum? Quid hæres? Plus a quo indulgere non potes dissidentia. An tibi nunquam contigit, quod benè multis, & somniantibus certa & clara ea videntur, quæ dubia postea, quæ falsa compereris; sane prudentia est nunquam illis plane considerare, qui te vel semel decipere. At, ais, alia summè certorum ratio est. Sunt est istiusmodi, ut vel somniantibus aut deliris apparere non possint dubia. Serionè loqueris, amabo te, qui illa summè certa sic confingas, ut ne somniantibus quidem aut deliris apparere possint dubia? Quæ sunt illa porrò? ac si dormientibus, si male sanis, quæ ridicula sunt, quæ absurda, certa interdum videntur, & summè certa, quidni etiam certa, & summè certa falsa videantur, & dubia? Novi ego, qui dormitabundus aliquando pulsari horam quartam audiverit, & sic numeravit Una, Una, Una: ac tum præ rei absurditate, quam animo concipiebat, exclamavit: Ne delirat horologium? quater pulsavit horam primam. Et verò quid adeò est absurdum & à ratione alienum, quod dormienti, quod deliro venire non possit in mentem? quod non probet somnians, non credat, & de eo tanquam à se præclare invento excogitatoque non gratuletur? Sanè ut ne pluribus tecum contendam, nunquam effeceris, ut hoc effatum, Quod dubitanti somniet ne, an vigilet, videtur certum, est certum, & ita certum, ut statui possit velut fundamentum scientiæ alicujus, & Metaphysicæ summè certæ & accuratæ, hoc (inquam) habeam tam certum, atque illud, 2. & 3. faciunt 5. nedum tam certum, ut de eo nullo modo quisquam dubitare possit, nec decipi circa illud à Genio aliquo malo: nec vereor tamen, ea si in mente perstitero, ut me quisquam putet pervicacem. Quare aut ex lege illa tua sic dicam. Non est certum, id esse certum, quod apparet certum ei, qui dubitat vigiletne an dormiat. Ergo quod dubitanti vigiletne an dormiat apparet certum, id reputari potest ac debet tanquam falsum, & omnino pro falso habendum est; ut sanè si quam habes aliam peculiarem tibi regulam, mecum communicabis. Venio ad tertium, &

§. 3. Quatenus habendum pro falso.

Quæro, cum certum non videatur 2. & 3. facere 5. cumque ex præcedenti regula debeam credere, & dicere, 2. & 3. non faciunt 5. an continuo illud ita debeam credere, ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse. Miraris quæsitum illud meum. Nec mihi mirum, cum ipse mirer. Respondeas tamen necesse est, à me si responsum expectas. Vis habeam illud certum, 2. & 3. non faciunt 5? Imo vis illud esse & videri omnibus certum, & ita certum, ut etiam ab artibus mali Genii tutum sit?

Rides, ais, Id sano homini quæ veniat in mentem?

Quid igitur? dubium erit, & incertum, perinde atque illud, 2. & 2. faciunt 5? Hoc si ita est, si dubium est illud, 2 & 3 non faciunt 5. credam, & tua ex lege dicam illud esse falsum, adeoque ponam contrarium, & ita statuam, 2. & 3 faciunt 5. Atque eodem modo in cæteris me geram, & quia certum non videtur esse corpus aliquod, dicam, Nullum est corpus; & quia certum non est illud, Nullum est corpus, dicam, voluntate penitus in contrarium versa, Aliquod est corpus, simulque & corpus erit, & non erit.

Ita est, ais, atque illud est dubitare, in orbem ferri, ire, redire, hoc & illud affirmare, & negare, clavum fingere & refingere.

Præclare omnino: at, ut iis utar, quæ dubia erunt, quid faciam? Quid de illo, 2 & 3 faciunt 5? & de isto, Aliquod est corpus? pronamne? an negabo?

Nec pones, ais, nec negabis; neutro uteris; utrumque habebis velut falsum, nec ab iis, quæ sic nutant, quidquam expectabis, nisi illud quoque nutans, dubium, & incertum.

Quia nihil superest quod rogem, respondeo vicissim, ubi tantum doctrinæ tuæ brevem fecero syllabum. 1. De rebus omnibus ac præsertim de materialibus possumus dubitare, quamdiu scilicet non habemus alia scientiarum fundamenta, quam ea, quæ antehac habuimus. 2. Aliquid habere pro falso, est, assensionem suam ab eo, tanquam ab apertè falso cohibere, & voluntate planè in contrarium versa opinionem suam de eo tanquam falsam & imaginariam fingere. 3. Eatenus id quod dubium haberi debet pro falso, ut oppositum illius sit quoque dubium, & pro falso habeatur.

NOTE.

PUderet me esse nimis diligentem, & multa verba impendere, in omnibus attendendis, quæ meis fere verbis hic expressa, pro meis tamen non agnosco. Sed rogo tantum lectores, ut memoriâ repetant ea, quæ in 1. Meditatione, atque in initio 2. ac 3. ipsarumque synopsi à me scripta sunt: agnoscent enim fere omnia quæ hic habentur, inde quidem esse desumpta; sed ita turbata, distorta, & perperam interpretata.

tata proponi, ut quamvis ibi nihil non valde consentaneum rationi contineant, his tamen magna ex parte absurdissima videantur.

Validas ob rationes. Dixi sub finem 1. Meditationis, nos posse de iis omnibus, qua nunquam adhuc satis clare perspeximus, dubitare ob validas & meditata rationes: quia nempe ibi tantum agebatur de summa illa dubitatione, quam saepe metaphysicam, hyperbolicam, atque ad usum vita nullo modo transferendam esse inculcavi; & ad quam id omne, quod vel minimum suspicionis afferre potest, pro satis valida ratione sumi debet. Hic vero vir amicus & candidus proponit in exemplum eorum, de quibus dixi dubitari ob validas rationes, an sit terra, an habeam corpus, & similia, ut nempe sui lectores, qui de hac metaphysica dubitatione nihil scient, ipsam ad usum vita referentes, me non sana mentis esse arburentur.

D Nihil, ais, omnino nihil. Quo sensu istud Nihil debeat intelligi, satis explicui variis in locis: Ita nempe, ut quamvis attendimus ad aliquam veritatem, quam valde clare percipimus, non possimus quidem de ipsa dubitare; Sed quando, ut saepe accidit, ad nullam sic attendimus, nisi recordemur, nos antea multas ita perspexisse, nulla tamen sit de qua non merito dubitemus, si nesciamus id omne, quod clare percipimus verum esse. Hic vero, vir accuratus, hoc Nihil ita intelligit, ut ex eo quod semel dixerim, nihil esse de quo non liceat dubitare, nempe in prima Meditatione, in qua supponebam me non attendere ad quicquam quod clare perciperem, concludat me etiam in sequentibus nihil certi posse cognoscere: Tanquam si rationes, quas interdum habemus ad dubitandum de re aliqua, non sint legitima ac valida, nisi probent de eadem re semper esse dubitandum.

E Credere, dicere, ponere oppositum ejus quod dubium est. Ubi dixi, dubia esse aliquandiu pro falsis habenda, sive tanquam falsa rejicienda, tam manifeste explicui me tantum intelligere, ad veritates metaphysice certas investigandas, non majorem habendam esse rationem dubiorum, quam plane falsorum, ut nemo sana mentis videatur posse aliter mea verba interpretari; & nemo mihi affingere, me voluisse credere oppositum ejus quod dubium est, praesertim, ut paulo post haberetur, ita credere, ut mihi persuadeam aliter habere se non posse, atque illud certum esse, nisi qui pro cavillatore haberi non erubescat: Et quamvis hoc ultimum ab Auctore nostro non affirmetur; sed ut dubium tantum proponatur, miror tamen virum tam sanctum voluisse hac in parte imitari pessimos illos detractores, qui saepe sic tantum narrant ea, qua de aliis credi volunt, addentes se ipsos non credere, ut impunitus maledicant.

F Alia summè certorum ratio est. Sunt ea istiusmodi ut vel somniantibus aut deliris apparere non possint dubia. Nescio per quam Analysin vir subtilissimus hoc ex meis scriptis deducere potuerit, non enim memini me quicquam tale unquam vel per somnium cogitasse. Concludere quidem potuisset ex meis, id omne quod ab aliquo clare ac distincte percipitur esse verum, quamvis ille aliquis possit interim dubitare somniet-

somnietne an vigilet, imò etiam, si lubet, quamvis somniet, quamvis sit delirus: Quia nihil potest clare ac distincte percipi, à quocumque demum percipiatur, quod non sit tale percipitur, hoc est, quod non sit verum. Sed quia soli prudentes recte distinguunt inter id quod ita percipitur, & id quod tantum videtur, vel apparet, nolo mirari, quod vir bonus unum pro altero hic sumat.

Atque illud est dubitare, in orbem ferri &c. Dixi dubiorum non majorem habendam esse rationem quam si omnino falsa essent, ut ab illis cogitatio plane avocetur; non autem ut modo unum, modo ejus contrarium affirmetur. Sed nullam auctor noster occasionem cavillandi non quaesivit. Interim verò notatu dignum est, ipsum hic in fine, ubi ait, se brevem facere doctrina mea syllabum, nihil eorum mihi tribuere, qua in precedentibus, aut sequentibus reprehendit, vel irridet, ut nempe sciamus illum ista tantum mihi per jocum affuisse, non serio credidisse.

R E S P O N S I O.

R Esp. 1. Si lex illa, in vestigando verò, id quod vel minimum dubitationis habet, pro falso habendum est, sic intelligatur: Cum vestigamus, quid sit certum, non debemus ullo modo niti iis, quæ non sunt certa, aut quæ habent dubitationis aliquid; legitima est, usu recepta, & communissima apud omnes Philosophos.

Resp. 2. Si dicta lex ita intelligatur: Cum vestigamus quid sit certum, ita debemus ejicere omnia, quæ certa non sunt, aut aliquo modo dubia, ut illis nullo pacto utamur, adeoque expectemus perinde quasi non essent, aut potius ea non spectemus omnino, sed ab iis penitus abducamus animum: legitima quoque est, tuta, tutaque etiã à Tyronibus, atque affinitatè habet tantam cum precedenti, ut ab ea vix differat.

Resp. 3. Si dicta lex ita sumatur: Cum vestigamus quid certum sit, ita debemus rejicere dubia omnia, ut ponamus ea de facto non esse, aut esse illorum oppositum reverà, ut utamur ea suppositione tanquam certo aliquo fundamento, sive utamur iis non existentibus, aut nitamur eorum non existentia; Illegitima est, fallax, & cum bona pugnans Philosophia, ut quæ supponat dubii aliquid, & incerti ad vestigandum verum & certum, aut quæ supponat tanquam certum, id quod alio atque alio modo se potest habere, puta ea quæ dubia sunt de facto non existere, cum fieri possit ut existant.

Resp. 4. Si quis ea lege intellecta, aut paulò antè, vellet uti ad vestigandam verum, certumque, is oleum & operam perderet, ac versaret molam circa mercedem, ut qui non magis conficeret id quod quaerit, quam illius oppositum. Vis exemplum? Vestigat aliquis an possit esse corpus, aut corporeus, eoque inter cætera utitur. Non est certum, corpus aliquod existere. Ergo ex lege lata ponam & dicam oppositum, Nullum corpus existit. Tum resumet, Nullum corpus existit. Sum verò ego, & existo, ut mihi aliunde probè compertum est. Ergo non possum esse corpus. Præclare quidem, at ecce ut eodem ex capite ducat oppositum. Non est certum, ait, aliquod corpus existere. Ergo ex lege ponam, dicamque, Nullum corpus existit. At quale illud, Nullum corpus existit?

Dubium sanè & incertum, quis illud præstet? unde? Confecta res est. Dubiura illud est, Nullum corpus existit. Ergo ex lege dicam, aliquid corpus existit. Sum verò, & existo. Ergo possum corpus esse, si aliud vetat nihil. En possum esse corpus, & non possum esse corpus. An feci satis? Vereor ut ne planè fecerim, quantum ex quæsitis sequentibus colligo. Itaque

N O T Æ.

Hic in duabus primis responsonibus omne id approbat, quod de re proposita censui, quodve ex meis scriptis elici potest: Sed addit, esse communissimum, tritumque etiam à Tyronibus. In duabus autem ultimis id reprehendit, quod me censuisse vult credi, quamvis sit tam absurdum, ut in mentem nullius hominis sanæ venire possit. Astute sanè; ut quicumque Meditationes meas non legerunt, vel non tam attentè legerunt, ut rectè sciant quid in iis contineatur, ipsius auctoritate commoti, me ridiculas opiniones habere arbitrentur; Atque ut aliis, qui id non credent, saltem persuadeat, nihil à me allatum, quod non sit communissimum, tritumque etiam à Tyronibus. Ego verò de hoc ultimo non disputo. Neque ullam unquam ex novitate mearum opinionum laudem quæsi: Nam contra ipsas omnium antiquissimas puto, quia verissimas; Et nulli rei magis soleo studere, quam simplicissimis quibusdam veritatibus animadvertendis, quæ cum mentibus nostris sint innata, statim atque aliis admonetur, non putat se illas unquam ignorasse. Ac certò facile potest intelligi, hunc auctorem non aliam ob causam mea impugnare, quam quia & bona, & nova esse arbitratur: Nam sane, si tam absurda crederet ac fingit, contemptu & silentio potius, quam tam longâ & affectatâ refutatione digna judicasset.

H Ergo ex lege lata ponam & dicam oppositum. Vellem scire quibus in tabulis istam unquam legem scriptam invenerit: Nam quidem supra satis illam inculcavi; Sed ibi etiam satis negavi meam esse; nempe in notis ad verba Credere, dicere, ponere oppositum ejus quod dubium est; Nec ille, opinor, meam esse sustinebit, si ea de re interrogetur; induxit enim me, supra in 3. §. de iis, quæ dubia sunt sic loquentem, Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum; Ac paulo post in suo doctrina mea syllabo, oportere assensionem suam à dubio, tanquam ab apertè falso, cohibere; ac voluntate planè in contrarium versâ opinionem suam de eo tanquam falsam & imaginariam fingere, quod plane aliud est, quam ponere & dicere oppositum, ita scilicet ut istud oppositum pro vero habeatur, quemadmodum hic supponit. Atque ubi ego in 1. Meditatione dixi, me velle aliquandiu conari mihi persuadere oppositum eorum, quæ antea temere credideram statim addidi id velle, ut velut aquarum utrinque præjudiciorum ponderibus non magis in unum quam in aliud propenderem, non autem ut alterutrum pro vero sumerem, idve tanquam scientiæ summè certæ fundamentum statuerem, ut alibi etiam cavillatur. Itaque vellem scire, quo instituto legem illam suam attulerit; Si ut ipsam mihi affingat; desidero ejus candorem: patet enim ex dictis ipsum

ipsum rectè scire meam non esse, quia fieri non potest, ut quis putet utrumque habendum esse velut falsum, sicut dixi me putare, ac simul unius oppositum ponat & dicat esse verum, ut in hac lege habetur; Si verò tantum animi causa ipsam attulis, ut aliquid haberet quod impugnaret, miror acumen ejus ingenii, quod nihil magis verisimile aut subtile potuerit excogitare; Miror otium, quod tam multa verba impenderit, in refutanda opinione tam absurda, ut nequidem ulli puero septuenni probabilis videri possit. Notandum enim est, illum huc usque nihil prorsus præter ineptissimam istam legem impugnasse; Miror denique vim ejus imaginationis, quod cum tantum in istam vanissimam, & ex cerebro suo eductam chimeram præliaretur, eodem tamen plane modo composuerit gradum, iisdemque semper usus sit verbis, ac si me adversarium habuisset, sibi que repugnantem coram vidisset.

QUÆSTIO SECUNDA.

An sit bona Methodus philosophandi, per abdicationem dubiorum omnium?

QUÆRIS 2. An bona sit methodus philosophandi per abdicationem eorum omnium, quæ quovis modo dubia sunt. Hanc nisi methodum fusiùs aperias, non est quod à me responsum expectes: sic verò facis.

Ut philosopher, ais, ut vestigem sitne aliquid certi, & summè certi, & quid illud sit, sic facio. Omnia quæ olim credidi, quæ antehac scivi, cum dubia sint & incerta, pro falsis habeo, atque penitus abduco, ac mihi persuadeo nec esse terram, nec cælum, nec quidquam eorum, quæ olim credidi in mundo esse, sed nec mundum ipsum, nec corpus ullum, nec mentem, verbo dico, nihil. Tum factâ illâ generali abdicatione, atque obtestatus nihil esse, penitus philosophiam ingredior meam, eaque duce verum & certum vestigo cautè, prudenter, perinde tanquam esset Genius aliquis potentissimus & callidissimus, qui me vellet in errorem inducere. Quare ut ne decipiar circumspicio attentè, atque illud habeo planè constitutum nihil admittere, quod non sit istiusmodi, ut in eo, quantumvis nitatur Genius ille vaferrimus, mihi nullo modo possit imponere, sed ne ipse quidem possim à me extorquere, id ut esse dissimulem, nedum negem. Cogito igitur, volvo, & revolvo, quoad occurrat aliquid tale, atque illud ubi offendi, eo tanquam Archimedeo puncto utor ad eruenda cætera, eoque pacto alia ex aliis certa, penitus & explorata indipisco.

Præclare omnino, ac, speciem quod attinet, facile responderem Methodum illam videri mihi illustrem & eminentem: verum, quia responsum expectas accuratum, nec illud à me reddi potest, nisi antea usu & exercitatione aliqua tentem illam tuam Methodum, tritam tutamque ineamus viam; exploremus ipsi, quid in ea sit tandem: & quia flexus illius nôsti, calles & diverticula, teque in

ea diu exercuisti, ducem mihi te prabe. Age, fate, expeditum habes aut socium, aut discipulum: quid jubes? Ad illud iter, etsi novum, & mihi tenebris non assuetum formidandum, accedo lubens, adeo me veri species potenter allicit. Audio te, jubes id faciam, quod te facientem videro; ibi pedem figam, ubi fixeris. Præclare sanè imperandi ducendique ratio est. Ut mihi places. Audio.

§. I. Aditus aperitur in Methodum.

Principio, ais, ut vetera revolvi animo, cogor tandem fateri nihil esse ex iis, quæ olim vera putabam, de quo non liceat dubitare, idque non per inconsiderantiam, vel levitatem, sed propter validas & meditatatas rationes, ideoque etiam ab iisdem non minus, quam ab apertè falsis assensionem esse cohibendam, si quid certi velim invenire. Quare non malè agam, si voluntate planè in contrarium versâ, meipsum fallam, ac veteres illas opiniones aliquandiu omnino falsas imaginariasque esse fingam, donec tandem velut æquatis præjudiciorum ponderibus nulla amplius prava consuetudo iudicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Supponam igitur Genium aliquem malignum, eundemque summè potentem & callidum omnem suam industriam in eo posuisse, ut me falleret. Putabo cælum, aërem, terram, colores, figuras, sonos, cunctaque externa nihil aliud esse, quam ludificationes somniorum, quibus insidias credulitati meæ tendit. Persuadebo mihi nihil planè esse in mundo, nullum cælum, nullam terram, nullas mentes, nulla corpora; ajo nullas mentes, nulla corpora, &c. hæc **X** meta sit, & princeps meta. Considerabo me ipsum tanquam manus non habentem, non oculos, non carnem, non sanguinem, non aliquem sensum, sed hæc omnia me habere falsò opinantem. Manebo obstinatè in hac meditatione defixus.

Hic si placet subsistamus aliquantulum, ut novos resumamus spiritus. Rei novitas me nonnihil commovit. Jubes abdicem vetera omnia?

Jubeo, ais, omnia.

Omniane? omnia qui dicit, nihil excipit.

L Omnia addis.

Ægre sanè, facio tamen. At oppido durum est; atque ut ingenuè fatear, non sine scrupulo id facio; ac nisi eum mihi eximis, vereor ut ne pro voto aditus ille noster succedat. Fateris vetera omnia dubia esse, & ut ais, coactus fateris. Quid **M** ni eam mihi vim pateris inferri, ut etiam ipse coactus fatear? Quid te, quæso, coëgit? Audivi quidem ex te modo validas fuisse, & meditatatas rationes; at quæ sunt illæ tandem? si validæ: cur abdicas? quin retines? si dubiæ, & suspitionum plenæ, quâ te illæ vi coëgere?

En, ais, sunt in proparulo. Has uti fundibularios, soleo præmittere, ut pugnam inchoent. Nempe sensus nos aliquando decipiunt. Aliquando somniamus. Delirant interdum nonnulli, atque ea se videre credunt, quæ minimè vident, quæ nusquam sunt. Dixi-

Dixisti? Validas cum promisisti, cum meditatas; expectavi certas, & omnis dubitationis expertes, quales nempe tua deposcit libella, quâ nunc utimur, usque adeo accuratâ, ut vel umbram dubitationis recuset. An verò sunt tales illæ tuæ? non dubitationes meræ, & suspiciones duntaxat? Sensus nos aliquando decipiunt. Aliquando somniamus. Delirant nonnulli. Id verò unde habes certo, & citra dubitationem ullam & ex regula illa tua, quam semper habes in manibus: *Summopere cavendum est, nequid ut verum admittamus, quod non possimus probare, verum esse?* An fuit tempus aliquod, in quo diceres certo: Indubitanter nunc me sensus decipiunt, hoc probè scio: Nunc somnio; paulo ante somniabam: hic phrenesim patitur, & videre se putat quæ minime videt, nec mentitur? si fuisse dicis; vide ut probes: imo vide ne Genius ille malus, cujus tu meministi, forsan illuserit tibi: atque omnino verendum est, ne dum dicis modo tanquam validi aliquid, & meditati, Sensus nos aliquando decipiunt; vaser ille digito te comonstret, & illudat illuso. Si vero negas; cur tam fidenter asseris, somniamus interdum. Quin ex lege tua prima sic tecum statuis? Non **N** est omnino certum, sensus nos aliquando decepisse; somniâsse nos aliquando, aliquando delirâsse homines. Ergo sic dicam, & statuam, Nunquam nos sensus decipiunt, somniamus nunquam, delirat nemo.

At, ais, suspicor.

Hic nempe scrupulus meus. Ubi pedem admovi, validas illas rationes sensus molles, & instar suspicionum evanidas, adeoque premere formidavi. Suspnicor. Ita, ais, suspicor. Sat si suspicere. Sat si dicas, vigilemne, an dormiam nescio. Nescio an me sensus fallant, an non fallant.

Tuâ pace dixerò; haud mihi est satis: nec planè video, cur ita colligas, Vigilemne an somniem nescio. Ergo aliquando somnio. Quid, si nunquam? **O** quid, si semper? quid, si ne somniare quidem possis? te verò cachinnis excipiat Genius eo, quia tibi tandem suavit, somniare te aliquando, te decipi, cum id minimè fiat? Credo mihi, ex quo Genium illum induxisti, ex quo validas & meditatatas rationes ad illud forsan revocâsti, malum induxisti, à quo boni habeas nihil. Quid, si carus ille omnia tibi velut dubia & nutantia proponat, cum firma sint, cum certa, atque eâ quidem mente, ut cum abdicaris omnia, nudum te in foream agat præcipitem? Num consultius egeris, si priusquam te abdiceres, certam tibi legem proponas, ex qua, quæ abdicabuntur, bene sint abdicata? **P** Magna profectò res est, & momenti summi generalis illa veterum abdicatio; ac si me audis, cogitationes tuas vocabis in senatum, ut seriò deliberes.

Imò, ais, plus æquo diffidentiae indulgere non possum, ac scio nihil in adè periculi vel erroris sequuturum.

Quid ais, scio? an certò, & citra dubitationem omnem, ut hæc saltem reliquæ **Q** tanti naufragii Veritatis tholo appendantur; aut, quia novam Philosophiam aperis, deque familia cogitas, hoc in propylæo literis aureis inscribatur, *Plus æquo*

diffidentia indulgere non possum; ut, inquam, adyta illa tua intraturi jubeantur vetus illud ponere, 2 & 3 faciunt 5. hoc verò retinere, Plus æquo diffidentia indulgere non possum? At si Tyroni contingat ut obmurmuret, ut illud frangat dentibus, Ponere jubeor illud vetus à nemine unquam vocatum in dubitationem, 2 & 3 faciunt 5, quia fieri potest, ut mihi Genius illudat aliquis; jubeor vero retinere, hoc anceps, hoc rimarum plenum, Plus æquo diffidentia indulgere non possum; quasi in eo mihi Genius non possit imponere? quid dices? Et verò aut tu mihi illud præstabis, ut non verear modò, non formidem, metus mihi non sit à malo Genio? sanè me licet confirmes manu & verbo, non sine timore ingenti nimia diffidentia hæc vetera & mihi prope ingenita abdicò & ejuro velut falsa. Argumentum in Barbara recte concludit. Item sum aliquid constans ex corpore & anima: ac, si mihi licet ex vultu & voce conjicere, nequidem ipse tu, qui duces te cæteris præbes, qui viam munis, immunis es à formidine. Age ingenuè & candidè, ut soles, an sine scrupulo hoc vetus abdicas, Habeo ideam claram & distinctam Dei? an illud, Id omne verum est, quòd valde clare & distinctè percipio? An istud, Cogitare, nutrire, sentire, minimè pertineant ad corpus, sed ad mentem? quid sexcenta id genus persequar? de iisdem serò anquiro; responde, amabo te; potes hoc in exitu veteris Philosophia: & in aditu nova hæc excutere, exuere, ejurare velut falsa, ajo ex animo? An dices, & ponas oppositum, nunc, modò Non habeo ideam claram & distinctam Dei. Malè hæctenus credidi nutrire, cogitare, sentire, ad corpus minimè pertinere, sed ad mentem? Sed ò me propositi immemorem! quid feci? totum me tibi principio commiseram, me socium, me discipulum, & ecce hæreo in aditu, & meticulosus & obstinans. Ignosce; peccavi largiter, & tenuitatem ingenii mei probavi duntaxat. Debuoram, omni metuposito, in abdicacionis caliginem intrepidè me inferre, & hæsi, & restiti. Compensabo, si parcis, & factum malè amplà ac liberali mansuissione veterum omnium planè delebo. Abdicò, abjuro vetera omnia. Nec argè ferès si cælum, aut terram, quæ nulla esse vis, non obtester. Nihil est omnino, nihil. Age, præi, sequor. Te sanè facilem! si præire non renuis.

NOTÆ.

I Quæ antehac scivi, cum dubia sint. Hic posuit scivi pro scire putavi. Est enim contrarietas inter verba scivi & dubia sunt: Quam tamen haud dubio non animadvertit, nec illi est malitia tribuendum. Alioqui enim non tam leviter attingisset; sed fingens à me esse profectam, multis ipsam verbis exagitasset.

K Ajo nullas mentes, nulla corpora. Hoc ait, ut infra diu multumque cavillatur, quod initio, cum supponerem Mentis naturam nondum mihi esse satis perspectam, illam inter res dubias enumerarim; postea vero, advertens rem que cogitat non posse non existere, illamque rem cogitantem nomine Mentis appellans, dixerim Mentem existere: Tanquam si fuisset oblitus, me prius idem negasse, eam Mentem pro

pro re mihi ignota sumebam; Et tanquam si ea, quæ tunc, quia mihi dubia erant, negabam, in perpetuum neganda esse censuissem, nec fieri posset, ut evidentia & certa mihi postea redderentur. Notandumque ipsum ubique considerare dubitationem & certitudinem, non ut relationes cogitationis nostræ ad objecta, sed ut proprietates objectorum, quæ perpetuò ipsis inhaerant, adeo ut ea, quæ semel dubia esse cognovimus, non possint unquam reddi certa. Quod tantum ejus bonitati, non malitia est tribuendum.

Omniane? Hic cavillatur in verbo Omnia, ut supra in verbo Nihil, inaniter. Coactus fateris. Hic ludit in verbo coactus aequè inaniter. Ea enim sunt satis valida rationes ad cogendum nos ut dubitemus, quæ ipsæ dubia sunt, nec proinde retinende; ut jam supra notatum est. Atque validæ quidem sunt, quamdiu nullas alias habemus, quæ dubitationem tollendo certitudinem inducant; Et quia tales nullas inveniebam in 1. Meditatione, quantumvis circumspicerem, & meditarer, idcirco eas, quæ habui ad dubitandum, dixi esse validas & meditatæ. Sed hoc non est ad caput nostræ auctoritatis, addit enim: Validas cum promissisti, expectavi certas, quales tua de poscit libella, tanquam si hæc quam fingit libella ad ea, quæ in prima Meditatione dicta sunt, referri possit. Et paulò post ait, An fuit tempus aliquod in quo diceres certo, Indubitanter nunc me sensus decipiunt, hoc probè scio, &c. Non videns hic rursus inesse contrarietatem, quod aliquid indubitanter teneatur, & simul de illo ipso dubitetur. Nempe est vir bonus.

Cur tam fidenter asseris, somniamus interdum. Hic rursus sine malitia errat: Nihil enim prorsus fidenter asserui, in prima Meditatione, quæ tota dubitationis plena est, & ex qua sola hæc verba desumit: Eademque ratione potuit in ea invenire, somniamus nunquam, atque somniamus interdum. Et cum paulò post addit, Nec planè video cur ita colligas, Vigilemne an somniam nescio. Ergo aliquando somnio: affingit mihi ratiocinationem se solo dignam, quia nempe est vir bonus.

Quid, si carus ille (Genius) omnia tibi velut dubia & nutantia proponat, cum firma sint, cum certa? Hic clarè patet, quod supra monui, dubitationem & certitudinem considerari ab illo tanquam in objectis, non tanquam in nostra cogitatione. Alioqui enim quomodo possit fingere aliquid mihi proponi tanquam dubium, quod non esset dubium, sed certum, cum ex hoc solo, quod proponatur ut dubium, dubium reddatur. Sed forte Genius impedivit, ne videret esse repugnantiam in suis verbis. Dolendum est, quod ejus cogitationi Genius ille tam sæpe obversetur.

Magna profectò res est, & momenti summi generalis illa veterum omnium abdicatio. Hoc ego satis monui in sine responsionis ad 4. objectiones; atque in prefatione harum Meditationum, quas idcirco non nisi solidioribus ingeniiis legendas obtuli; Præmonui etiam illud idem valde expresse in Dissertatione de Methodo Gallice edita anno 1637. pag. 16, & 17. Ubi quia duo genera ingeniorum descripsit,

scripsi, quibus abdicatio ista summopere est vitanda, si forte horum alterutrum in Auctore nostro reperiat, non mihi debet imputare suos errores.

Q. Quid ais scio &c. Cum dixi, me scire nihil mihi periculi esse ex illa abdicatio- ne, addidi, quia tunc non rebus agendis, sed tantum cognoscendis incumbere- bam: Ex quo tam clare patet, me ibi tantum loquutum esse de morali sciendi mo- do, qui sufficit ad vitam regendam, & quem a Metaphysico illo, de quo hic questio est, plurimum differre saepe inculcavi, ut solus Auctor noster id videatur posse ignorare.

R. Hoc anceps, hoc rimarum plenum, Plus aequo diffidentiae indulgere non pos- sum. Hic rursus repugnantia est in ejus verbis. Nemo enim nesci eum qui dis- fidit, quamdiu diffidit, nec proinde quicquam affirmat, nec negat, ne ab ullo qui- dem Genio in errorem induci posse; a quo tamen eum, qui 2 & 3 simul addit, posse decipi probat exemplum, quod supra ipsemet attulit, de eo qui quater numerabat horam primam.

S. Non sine timore ingenti nimiae diffidentiae haec vetera ab dico, &c. Et si multis hic verbis conetur persuadere non esse nimium diffidendum, notatu tamen dignum est, illum ne minimam quidem speciem rationis afferre ad id probandum, nisi tan- tum quod timeat, sive diffidat ne non sit diffidendum. In quo rursus repugnan- tia est, nam ex eo quod timeat tantum, non autem certo sciat sibi non esse diffiden- dum, sequitur ipse esse diffidendum.

T. An sine scrupulo vetus hoc abdicas, Habeo ideam claram & distinctam Dei? an illud, Id omne verum est, quod valde clarè & distinctè percipio? Vetera hac vocat, quia timet ne pro novis & a me primum animadversis habeantur. Sed per me licet. Scrupulum etiam vult iniscere de Deo, sed obiter tantum: forte ne qui noverunt quam studiosè omnia qua ad pietatem, ac generaliter ad mores spectant, ab hac abdicatioe exceperim, ipsum calumniari arbitrentur. Denique non videri abdicatioem non pertinere nisi ad eum, qui nondum quicquam clare ac distinctè percipit. Ut exempli causà Sceptici, quibus est familiaris, nihil unquam, qua- tenus Sceptici, clare perceperunt; Ex hoc enim ipso quod aliquid clare percepis- sent, de eo dubitare, ac Sceptici esse desissent. Et quia vix etiam alii ulli ante istam abdicatioem quicquam clare unquam percipiunt, eà scilicet claritate qua ad certitudinem metaphysicam requiritur, idcirco hac abdicatio perutilis est iis, qui tam clara cognitionis sunt capaces, illamque nondum habent; Non autem au- ctori nostro, ut res iudicat, sed existimo ipsi ab illa studiosè est cavendum.

V. An istud, Cogitare, nutrire, sentire, minimè pertinent ad corpus, sed ad mentem? Hec verba refert tanquam mea, & simul tanquam tam certa, ut a nemine in dubium possint revocari: Sed tamen nihil magis notabile est in meis Meditationibus, quam quod nutritionem referam ad solum corpus, non autem ad mentem, sive ad eam hominis partem qua cogitat. Adeo ut ex hoc uno clare probetur, primo illum eas minimè intelligere, quamvis resutandas susceperit, fat- sumque

sumque esse ex eo, quod in 2 ex vulgi opinione loquens nutritionem ad animam re- zulerim; Ac deinde ipsum multa pro indubitatis habere, quae non sine examine sunt admittenda. Sed tandem hic in fine verissimè conclusit, se in his omnibus tenuitatem ingenii sui, probasse duntaxat.

S. 2. Paratur ingressus in Methodum.

V. Etera, ais, ubi abdicavi omnia, philosophari sic incipio: Sum, cogito: Sum X dum cogito. Hoc pronunciarum, Ego existo, quoties a me profertur, vel mente concipitur, necessario est verum.

Præclare, vir eximie, Archimedeum punctum occupas: mundum haud dubie, si lubet, movebis. En jam nutant omnia. At te quaeso, vis enim opinor ad vi- vum refecari omnia, ut nihil sit tua in Methodo non aptum, non cohaerens, non necessarium, cur mentis meministi, cum ais, mente concipitur? Annon exula- re iussisti corpus, & mentem? Sed forte excidit, adeo est arduum, etiam exper- tis, oblivisci penitus eorum, quibus a pueris assuevimus, ut milii rudi, si fors va- cillum, haud malè sit sperandum. Sed perge, obsecro.

Denuo, ais, meditabor quidnam sim, quidnam me olim crediderim, prius- quam in has cogitationes incidissem, ex quo deinde subducam, quidquid allatis rationibus, vel minimum potuit infirmari, ut ita præcisè remaneat illud tan- tum, quod certum est, & inconcussum.

Audebone, priusquam intro pedem feras, ex te sciscitari, quo consilio, tu, qui vetera omnia tanquam dubia & falsa abdicaris solemnè ritu, ea iterum velis in- spicere: perinde quasi ex panniculis illis speres certi aliquid? Quid, si male olim de te credidisti? imo, quia omnia, quae paulo antè ejurasti, dubia erant, & in- certa (secus cur abdicasses?) qui fiet, ut eadem modo dubia non sint & incer- ta? nisi forte abdicatio illa sit veluti quoddam Circaeum medicamentum, ut ne dicam lixivium? Quanquam malo suspicere consilium tuum, & venerari. Sa- pe sit, ut, qui amicos inducunt in palatia & basilicas videndi causà, posticis fa- miliaribus, non pratorio, aut decumana porta ingrediantur. Sequor etiam per specus subterraneos, dum ad veritatem adspirem aliquando.

Quidnam igitur, ais, antehac me esse putavi? Hominem scilicet.

Hic etiam patièrte artem tuam admirer, qui, ut certa vestiges, utare dubiis; ut nos educas in lucem, jubeas in tenebras mergi. Vis consulam quem me olim Z esse crediderim; vis resumam centonem illum veterem, & detritum, & jam diu abdicatum, Sum homo. Quid, si Pythagoras, aut ex discipulis illius unus aliquis hic adsit? Quid, si dicat tibi fuisse se olim Gallum Gallinaceum? ut ne certos, & phanaticos, & deliros, & phreneticos inducam. Sed peritus es, & doctor expertus: flexus nosti, & diverticula, sperabo bene.

Quid est homo? ais.

Si vis ut respondeam, rogem antè permittè. Quem quæris hominem? aut quid quæris, cum quæris Quid sit homo? An homo ille, quem mihi fingebam olim, quem me esse credebam, & quem, ex quo abdicavi tua gratia, pono me non esse? Hunc si quæris, si quem mihi formabam malè, est conflatum quoddam ex anima, & corpore: An feci satis? Opinor, quia sic pergis.

NOTÆ.

X Philosophari sic incipio: Sum, cogito; Sum dum cogito. Notandum est illum hic fateri, initium philosophandi, sive initium firmæ alicujus propositionis statuendæ, à me factum esse à cognitione propriæ existentiæ; ut sciatur ipsum aliis in locis, ubi finxit me illud à positiva sive affirmativa dubiorum omnium abdicatione fecisse, contrarium ejus quod revera sentiebat affirmasse. Non addo, quàm subtiliter hic me Philosophari incipientem inducat, Sum, cogito &c. satis enim in omnibus, vel me tacente, candor ejus agnosci potest.

Y Cur mentis meministi, cum ais, mentè concipitur? An non exulare iussisti corpus & mentem? Jam dudum pramonui illum parare has argutias ex verbo mentis. Sed Mente concipitur nihil hic aliud significat, quàm cogitatur; & idè male supponit, fieri mentionem Mentis quatenus est pars hominis. Præterea eisi corpus, & mentem, cum reliquis omnibus antea rejecerim, tanquam dubia, sive nondum à me clarè percepta, hoc non impedit quo minus eadem postea resumam, si contingat, ut ipsa clarè percipiam. Sed nōpe Auctor noster hoc non capit, quia putat: dubitationem esse aliquid objectis inseparabiliter inharere: Querit enim paulo post, Qui fiet ut eadem modo (quæ scilicet antea dubia erant) non amplius dubia sint, & incerta? Vultque me ipsa solemnè ritu ejurasse; Ac miratur artem meam, qui, ut certa vestigem, utar dubiis, &c. tanquam si pro fundamento Philosophiæ sumissem, dubia omnia semper habenda esse pro falsis.

Z Vis consulam quem me olim esse crediderim; vis resumam centonem illum &c. Utar hic exemplo valdè familiari, ad facti mei rationem ipsi explicandam, ne deinceps illam non intelligat, aut se non intelligere ausit simulare. Si fortè haberet corbem pomis plenam, & vereretur, ne aliqua ex pomis istis essent putrida, velletque ipsa auferre, ne reliqua corrumpere; quo pacto id faceret? An non in primis omnia omnino ex corbe rejiceret; ac deinde singula ordine perlustrans, ea sola, quæ agnosceret non esse corrupta, resumeret, atq; in corbem reponeret, aliis relidit? Eadem ergo ratione, si qui nunquam rectè philosophati sunt, varias habent in mente sua opiniones, quas cum à pueritia coæservare cæperint, merito timent ne pleraque ex eis non sint vera, ipsasque ab aliis separare conantur, ne ob earum mixturam reddantur omnes incerta: Hocque nulla meliore viâ facere possunt, quàm si omnes simul & semel, tanquam incertas falsasve rejiciant; ac deinde singulas ordine perlustrantes eas solas resumant, quas veras & indubitatas esse cognoscent. Atque ita non male initio omnia rejici: deinde advertens nihil certius evidentiusque à me agnosci, quàm quod ego cogitans existerem, non male etiam hoc primum asserui; ac deni-

ac denique non male quasi postea, quem me olim esse credidissem, non ut eadem omnia de me adhuc crederem, sed ut, si qua perciperem vera esse, resumere; si qua falsa, rejicerem; & si qua incerta, in aliud tempus examinanda reservarem. Unde patet Auctorem nostrum inepte hoc vocare attem eliciendi certa ex incertis, vel, ut infra, Methodum somniandi; Et ea, quæ hic de Pythagora gallo gallinaceo, atque in duobus sequentibus paragraphis de aliorum opinionibus, circa naturam corporis & anima nugatur, nihil plane ad rem pertinere: Cum ego nec debuerim, nec voluerim recensere, quicquid aliis unquam de iis crediderunt, sed tantum quid sponte, ac naturâ duce, mihi olim visum fuerit, aut vulgo aliis videatur, sive id verum sit, sive falsum; quia non recensui ut ipsa crederem, sed tantum ut examinarem.

S. 3. Quid corpus.

Quid, ais, corpus! Quid per corpus intelligebam olim?

Non ægrè feres si omnia circumspiciam, si ubique verear, ut ne in plagas incidam; quare quoniam quæto de corpore interrogas? An de eo, quod mihi olim in animo proponebam, certis ex proprietatibus constans, & quidem, ut suppono ex legibus abdicationis, malè? an de quovis alio, si fortè esse potest? quid enim scio? dubito, possit, nec ne. Si primum quæris, facilè respondebo: Per corpus intelligebam illud omne, quod aptum est figurâ aliquâ terminari, loco circumscribi, spatium sic replere, ut ex eo aliud omne corpus excludas, sensu percipi, nec non moveri ab alio, quopiam à quo tangatur. En primum quod ita intellexi, ut quidquid haberet, eâ, quæ percipui, illud à me vocaretur corpus, nec continuo tamen putarem præter illud nihil aliud, aut esse aut vocari posse corpus; maxime cum aliud sit, Intelligebam per corpus hoc, aut aliud; Aliud, Intelligebam nihil præter hoc, aut aliud esse corpus. Si secundum, respondebo ex Recentiorum Philosophorum opinione; Neque enim tam sensum meum exigo, quam quid sentire quis possit. Per corpus intelligo illud omne quod aptum est, vel loco circumscribi, ut lapis; vel definiri loco, adeo ut sit in eo toto totum; & totum in quavis parte, ut indivisibilia quantitatis, aut lapidis, & similia, quæ nonnulli recentiores inducunt ad instar Angelorum, aut animarum indivisibilia, & docent non nisi plausu, saltem suo, & videre est apud Oviedonem: vel extendi actu, ut lapis; vel virtute, ut dicta indivisibilia: vel esse partibilia in partes aliquot, ut lapis; vel impartibile, ut indivisibilia præfata; vel moveri ab alio, ut lapis sursum: vel à se, ut lapis deorsum: vel sentire, ut canis; vel cogitare, ut Aa simia; vel imaginari, ut mulus: ac si quid olim offendi, quod aut moveretur ab alio, vel à se, quod sentiret, quod imaginaretur, quod cogitaret, id, aliud nisi obstitit, vocavi corpus, & etiam nunc voco.

At male, ais, & perperam. Namque habere vim seipsum movendi, item sentiendi vel cogitandi nullo pacto ad naturam corporis pertinere judicabam.

Judicabas? Quia dicis, credo; liberae sunt cogitationes. At dum ita cogitabas, suum cuique sensum sinebas esse liberum: neque eum te credam, ut esse volueris arbitrer cogitationum omnium, has ut rejiceres, illas probares: nisi forte aliquis tibi fuit canon certus, & expeditus, de quo quia siluisti, cum nos abdicare jussisti omnia, utar concessa nobis a natura libertate. Olim judicabas; judicabam olim: Ego quidem sic, tu vero aliter, forte ambo male; certe non sine dubitatione aliqua, siquidem & tibi & mihi primo in aditu exuenda fuit ea vetus opinio. Quare ut ne diu lis ista protrahatur, si tuo peculiari ex sensu corpus velis definire, ut primo loco factum est, nihil veto; ultro admitto; dum sis memor tua illa definitione non omne universum corpus, sed certum quoddam genus a te comprehensum describi, omitti vero caetera, quae ex virorum doctorum mente, an sint, an esse possint, vocantur in disceptationem, aut sane de quibus nihil certo, ea saltem, quam requiris, certitudine, possumus definire, fierine possint, an non; adeo ut rectene an secus definitum sit omne corpus hactenus, dubium sit & incertum. Quare perge, si placet, dum sequor; & sane tam lubens, quam ipsa est lubentia, adeo me trahit nova illa & inaudita expectatio trahendi certi ex incerto.

NOTAE.

A1 **V**el sentire, ut canis; vel cogitare, ut simia; vel imaginari, ut mulus. *Hic logomachiam parat, atque ut possit efficere, me male posuisse differentiam inter mentem & corpus, in eo quod illa cogitet, hoc vero non, sed sit extensum, ait id omne quod sentit, quod imaginatur, quod cogitat, a se corpus vocari. Sed sane vocet etiam mulum, aut simiam, si lubet atque si unquam possit efficere, ut nova ista nomina sint usu recepta, ipsis uti non recusabo. Interim vero nullum habet jus reprehendendi, quod utar receptis.*

§. 4. Quid anima.

Quid, ais, anima? Quid per animam intelligebam? Nempe quid haec esset, vel non advertebam, vel exigui nescio quid imaginabar instar venti, ignis, vel aetheris, quod crassioribus mei partibus esset infusum: ad illam vero referebam nutrire, incedere, sentire, cogitare.

Abunde sane. At patieris opinor hic a te rogitem nonnihil. De animo cum quaeris, sensa nostra vetera, & quae olim de eo credidimus, exposcis?

Ita est, ais.

Bb An vero putas nos sensisse bene, ut hac tua methodo nihil sit opus? an deerasse neminem tantis in tenebris? sane tam variae sunt, & tam discrepantes Philosophorum sententiae circa animam, ut mirari satis non possim artem illam tuam, quae tam vili ex face medicamentum certum & salubre confecturam confidat. Quanquam viperino ex veneno sit theriaca. Vis igitur addam ad illam tuam de anima opinionem quid sentiant, aut sentire possint nonnulli? Bene, an male,

male, ex me non quaeris; sat si ita opinentur, ut a sua mente abduci se posse nullis rationum momentis existiment. Animam dicent nonnulli esse certum quoddam genus corporis ita vocitatum. Quid stupes? Is eorum sensus; nec sine aliqua, ut putant, veri specie. Nempe cum corpus appelletur, & verò sit illud omne, quod est extensum, quod trinam habet dimensionem, quod est divisibile certas in partes, cumque in equo, dicis gratia, aliquid animadvertant extensum, ac partibile, puta carnem, ossa, ac compagem illam externam, quae incurrit in sensus, concludant vero vi & momento rationum, praeter illam compagem esse adhuc internum aliquid, & illud quidem tenue, fufum, & extensum per compagem, & dimensum trine, & partibile, adeo ut abscisso pede, abscindatur quoque illius interni pars quaedam; intelligunt constatum equum ex duobus extensis, & trine dimensis, & partibilibus, adeoque ex corporibus duobus, quae, ut differunt inter se, ita & nominibus distinguuntur, atque alterum, puta externum, Corporis appellationem retinet, alterum, quod interiorius est, vocatur anima. Porro sensum quod attinet, quod imaginationem, quod cogitationem, putant illi tum sentiendi, tum cogitandi, & imaginandi vim in esse animae, sive interno corpori, cum habitudine tamen aliqua ad externum, sine quo nullus sit sensus. Alii aliud dicent, & comminiscuntur; ut quid enim singula persequar? Nec deerunt qui putent omnes omnino animas esse tales, quales paulò ante sunt descriptae.

Apage, ais, hoc impium.

Ita sane, impium. At cur quaeris? Quid Atheis facias? quid carnis hominibus, quorum cogitationes omnes in facibus ita sunt defixae, ut praeter corpus & carnem sentiant nihil? Imo verò quia tua illa methodo stabilire vis & demonstrare, hominis animum esse incorporeum, & spiritualement, id minimè debes supponere, sed potius suadere tibi adfuturos ex aduerso, qui hoc negent, qui saltem disputandi gratia dicant id, quod ex me audisti. Quare finge hic illorum esse unum aliquem, qui roganti tibi quid sit animus, respondeat, ut tute ipse antea: animus est aliquid corporeum, tenue, & subtile, & fufum per corpus externum, & sensus omnis, & imaginationis, & cogitationis principium, adeo ut 3 sint gradus, Corpus, Corporeum, sive animus, & Mens sive spiritus, cujus existentia quaeritur. Quare deinceps tres illos gradus tribus his vocibus exprimamus, Corpus, Animus, Mens. Sit, inquam, qui tibi roganti sic respondeat; an fecerit satis: sed artem tuam nolo praevertere; sequor. Sic ergo progredieris.

NOTAE.

I Ta est, ais. *Hic, & ferè omnibus aliis in locis, inducit me sibi ea, quae ab opinione mea plane diversa sunt, respondentem. Sed nimis radiosum esset omnia ejus signimenta recensere.*

Imo verò qui stabilire vis & demonstrare, animum hominis esse incorporeum, id minime debes supponere. *Falsò hic fingit me supponere id, quod debui probare; Atque ad talia, quae tam libere finguntur, & nulla vel minima*

ratione fulciri possunt, nihil aliud responderi debet, quam falsa esse. Nec ullo modo de eo, quod vocandum est corpus, vel animus, vel mens, disputavi: sed duo explicavi, nempe id quod cogitat, & id quod est extensum: adque alia omnia referri probavi, hacque esse duas substantias realiter distinctas rationibus evici; Unam autem ex his substantiis vocavi mentem, aliam corpus, qua nomina si ipsi displicent, alia potest iis tribuere, non repugnabo.

§. 5. Tentatur ingressus in Methodum.

Dd Benè est, ais, jacta sunt fundamenta feliciter. Ego sum, dum cogito. Hoc certum, hoc inconcussum. Exstruendum deinceps, ac providendum cautè, ne mihi Genius malus imponat. Sum. Sed quid sum? Haud dubiè aliquid eorum, quæ olim censebam. Esse verò hominem credebam: hominem habere corpus & animam. An ergo sum corpus? an Mens? Corpus est extensum, loco comprehensum, impermeabile, adspicibile. An quidquam illorum est in me? extensio? quæ in me esset, cum nulla sit? hanc principio abdicavi. An tangi posse, posse videri? Etsi sanè putem modò me videri, me à memet tangi; attamen non videor, non tangor. Hoc certum mihi ex quo abdicavi. Quid ergo?

Ee Attendo, cogito, volvo, revolve, nihil occurrit. Fatigor eadem repetere. Nihil eorum, quæ ad corpus pertinent, in me reperio. Non sum corpus, Sum tamen, & esse me cognosco, & dum cognosco me esse, nihil quod sit corporis com-
Ff gnosco. Sumne igitur Mens? Quid olim mentis esse credebam? an aliquid illorum in me est? putabam mentis esse cogitare. At at cogito, *εἴρηκα, εἴρηκα*. Sum, cogito: sum dum cogito, sum res cogitans, sum mens, intellectus, ratio. En Methodum illam meam, quæ feliciter sum prætergressus. Tu sequere sedes.

O te felicem, tantis qui in tenebris uno prope saltu evaseris in lucem! At, te quaeso, manum ne recuses, ut nurantem firmes, tuis dum insisto vestigiis. Ea ut eadem repero, sed, meo pro modulo, paulò lentiùs. Sum, cogito. Sed quid sum? An aliquid eorum, quæ olim me esse credebam? sed an credebam bene?

Gg Id incertum. Dubia abdicavi omnia, & habeo tanquam falsa. Non bene credidi.

Imo verò, clamas, ibi pedem fige.

Figam? nutant omnia. Quid, si aliud sum?

Meticulosus es, addis. Aut corpus es, aut mens.

Sim igitur. Quanquam haud dubiè *vacillo*, manum licet prehenses, vix audeo insistere. Quid, te quaeso, quid, si sum animus? quid, si aliud quid? Nescio.

Hh Perinde est, ais, aut corpus, aut mens.

Esto igitur. Sum corpus, aut mens. An non corpus? Ero haud dubiè corpus, si quid in me reperero, quod esset corporis olim credideram. Quanquam vereor ut bene crediderim.

Euge, addis, verendum nihil.

Audebo

Audebo igitur, quia sic facis animos, Credideram olim Cogitare esse aliquid corporis. At at cogito: *εἴρηκα, εἴρηκα*. Sum, cogito, sum res cogitans, sum corporeum quid, sum extensio, divisibile aliquid; voces mihi priùs significationis ignora. Quid succentes, & prætervectum manu repellis? Ripam teneo, & quomittas in littore, sto ego tuâ & abdicationis illius tuæ gratiâ.

At perperam, addis.

Quippe quid peccavi?

Malè, apponis, olim credideras cogitare esse aliquid corporis. Credere debueras esse aliquid Mentis.

Quin ergo monueras principio? Quin ubi me accinctum vidisti, & paratum ad vetera profus abdicanda, jussisti, ut saltem hoc retinerem, imò à te sumerem, veluti naulum, Cogitare est aliquid mentis? Atque omnino sum tibi auctor, hoc ut effatum tyronibus deinceps inculces, ac ne cum cæteris, ne cum illo veteri & 3 faciunt 5, abjurent, accuratè percipias. Quanquam sintne illi obsecurari, haud facilè præstabo. Suus cuique est sensus, ac paucos reperias, qui id tibi, quod olim silentes Pythagoræ, in eo *αὐτὸς ἴσα*, conquiescant. Quid, si sint, qui renuant? qui recusent? qui sua illa in veteri opinione persistent? Quid facies? Ac cæteros ne appellem, unum te volo. Cum polliceris te confecturum vi & momento rationum animam humanam non esse corpoream, sed planè spiritua-lem, hoc si proposueris veluti demonstrationum tantum fundamentum, Cogitare est aliquid proprium mentis, sive rei planè spiritualis, & incorporeæ, an non videbere id novis verbis postulare, quod veteri in quaestione sit positum? Quasi quisquam sit ita stupidus, ut si credat Cogitare esse aliquid proprium rei spiritualis & incorporeæ, sciat verò, & sibi sit conscius se cogitare (quotusquisque porrò est, qui venam illam divitem cogitationis in se non repererit, ut monitore sit opus?) dubitare possit in se aliquid esse spirituale, & minimè corporatum? Ac, ne putes hæc à me jactari gratis, quam multi sunt, iique graves Philolophi, qui bruta velint cogitare, adeoque qui putent cogitationem, non quidem esse communem cujuslibet corporis, sed animæ extenæ, qualis est in brutis, adeoque non esse propriam quarto modo mentis, & rei spiritualis? quid iis, quaeso, cum jubebuntur hanc suam opinionem abdicare, ut tuam gratis induant? ac tu ipse ista dum postulas, num gratiam petis, num principium? Sed quid contendo? si malè sum prætervectus, vis ut repedem.

N O T Æ.

Sed quid sum? Haud dubie aliquid eorum quæ olim censebam. Hoc, ut & Dd *Salta innumera, suo more sine ulla veri specie mihi affingit.*

Hoc certum mihi ex quo abdicavi. *Falsum hic rursus mihi affingit. Nunquam enim conclusi quidquam, ex eo abdicassim; sed contrarium expresse monui, per hæc verba: Fortassis verò contingit, ut hæc ipsa que suppono nihil esse, quia mihi sunt ignota, in rei tamen veritate non differant ab eo me quem novi &c.*

OBJECTIONES ET RESPONSIONES

252

Ff Summe igitur mens? *Falsum etiam est, me quasivisse, an mens essem, nondum enim quid nomine mentis intelligerem explicueram: sed quasivi an aliquid in me esset ex iis, quae anima prius à me descripta tribuebam, cumque non omnia, quae ad ipsam retuleram, in me invenirem, sed solam cogitationem, ideo non dixi me esse animam, sed tantum rem cogitantem, atque huic rei cogitanti nomen mentis, sive intellectus, sive rationis imposui, non ut aliquid amplius significarem nomine mentis quam nomine rei cogitantis, atque adeo ἐπινοῦσα, ἐπινοῦσα exclamarem, ut hic ineptissime cavillatur. Nam contra expresse addidi, voces illas mihi prius fuisse significationis ignotas; adeo ut dubitari non possit, quin praecise idem tantum per illas ac per nomen rei cogitantis intellexerim.*

Gg Non bene credidi. Imo verò, clamas. *Hoc rursus falsissimum. Nullibi enim unquam supposui ea, quae ante credideram, esse vera, sed tantum examinaui an vera essent.*

Hh Aut sum corpus, aut mens. *Falsum rursus me unquam hoc posuisse.*

Ii Male, apponis, olim credideras cogitare esse aliquid corporis, credere debueras esse aliquid mentis. *Falsum quoque me hoc apponere; dicat enim si velit rem quae cogitat melius vocari corpus quam mentem, per me licet, non ipsi mecum ea de re sed cum Grammaticis est disputandum. Sed si fingat, me aliquid amplius nomine mentis, quam nomine rei cogitantis significasse, meum est negare: ut paulo post, ubi addit: Hoc si posueris, cogitare est aliquid proprium mentis, sive rei plane spiritualis, & incorporeae &c. num gratiam petis, num principium? Nego me ullo modo posuisse mentem esse incorpoream, sed in 6 demum Meditatione demonstrasse.*

Tader autem me toties ipsum falsitatis arguere; dissimulabo deinceps; & reliquos ejus ludos, ad finem usque, cum silentio spectabo; Quamquam sane dispudeat videre P.R. praenimia cavillandi cupiditate comicum soccum induisse; atque hic seipsum, ut mericulofum, lentum, parvi ingenii describendo, non Epidicos, aut Parmenones veteris Comediae, sed hodierna vilissimam illam personam, quae insulsiatate sua risum movere affectat, imitari voluisse.

§. 6. Iterum tentatur ingressus.

Placet, ais, dum mea proxime premas vestigia.

Obsequor, nec te vel transveritum unguem deserero. Resume.

Cogito, ais.

Ego quoque.

Sum, addis, dum cogito.

Sum pariter ego, dum cogito.

Quid vero sum? apponis.

O sapienter! hoc enim quaero, tecumque dico lubens, quid vero sum?

Pergis, Quem me olim esse credidi? de me quis mihi olim fuit sensus?

Verba

SEPTIMÆ.

253

Verba ne quæso ingemines; sat illa audio. At at præcor adjuva. Ubi ponam vestigium, tantis in tenebris non video.

Dic, ais, mecum, mecum vestiga. Quidnam me olim esse credidi?

Olim? fuitne olim? olimne credidi?

Erras, addis.

Imo tu ipse, si pateris, dum olim ingeris. Vetera abdicavi omnia: etiam illud, olim, nihil fuit, nihil est. At te benignum ductorem! ut manum prehas, ut trahis.

Cogito, ais, sum.

Ita est. Cogito, sum. Hoc habeo, & unum habeo, ac præter illud unum nihil est, nihil fuit.

Euge, addis, quid de te olim credidisti?

Vis opinor me probare, an dies 15. vel mensem integrum in tyrocinio illo abdicationis posuerim; horam quidem posui hic duntaxat tecum; at oppidò tanta contentione animi, ut extensionem temporis operationis intensio compenset. Posui mensem, & si vis annum. En, Cogito, sum. Nihil præterea est. Abdicavi omnia.

Sed recordare, ais, meminervis.

Quid est hoc, recordare? Cogito quidem modo olim me cogitasse; at an continuo olim cogitavi, quod modo cogitem me olim cogitasse?

Timidus es, ais, umbram vereris. Resume. Cogito.

O me infelicem; intenduntur tenebrae, nec illud Cogito, quod mihi antea clarum apparebat, modo animadverto. Somnio me cogitare, non cogito.

Imo, ais, qui somniat cogitat.

Allucet. Somniare cogitare est, & cogitare somniare.

Nusquam, ais, latius patet cogitare quam somniare. Quia somniat, cogitat; Kk qui verò cogitat, non continuo somniat, sed vigilans cogitat.

Itane verò? sed an illud somnias? an verò cogitas? Quid, si somnias cogitare patere latius? an ideo latius patebit? Sane, si lubet, somniabo latius patere, somniare, quam cogitare. Sed unde habes latius patere cogitare, si nullum est, sed somniare duntaxat? Quid, si quoties putasti te cogitare vigilantem, non cogitasti vigilans, sed somniasti te cogitare vigilantem, ut hoc unum sit duntaxat somniare, cujus operâ somnias interdum te somniare, interdum te vigilantem cogitare. Quid hic facias? siles. Vin' me audire? vadum aliud vestigemus, hoc dubium est & infidum, ut mirari satis non possim, cur intentatum antea mihi modo aperire volueris. Ex me igitur ne queras, quem me olim esse crediderim, sed quem me modo somniem olim me somniasse. Si facis, respondeo. Ac ne verba illa somniantum sermonem nostrum interturbent, verbis uror vigilantium, dum sis memor Cogitare deinceps nihil aliud significare, quam somniare, & nihilo plus ponas tuis in cogitatis, quam somnians suis in somniis: imo Metho-

li 3

dum

dum illam tuam inscribas *Methodum somniandi*, sitque artis illius tuæ summa, *Ut quis bene ratiocinetur, somniet*. Placet opinor consilium, quia sic pergis.

Quidnam igitur antehac me esse putavi?

En lapidem, ad quem paulo ante offenderam. Cavendum tibi, mihi que; quare patere ex te quæram, cur illud non permittas, velut effatum, Sum aliquid eorum, quæ esse olim credideram, aut, Sum illud, quod olim credidi me esse?

Non est opus, ais.

Imo tua pace, opus maxime, aut inani labore fatigaris dum vestigas, quid te olim fuisse putaveris. Et vero fac fieri posse, ut non sis illud, quod olim te esse credidisti, ut Pythagoræ contingit, sed aliquid aliud, an non frustra quares quid te olim fuisse credideris?

At, ais, effatum illud verus est, & abdicatum.

Est omnino, si quidem abdicata sunt omnia; at quid facias? aut sistendum hic, aut utendum eo.

Imo, ais, tentandum iterum, & aliâ viâ. En sum vel corpus, vel mens. An corpus?

Ne ultra quaeso. Unde habes istud Sum corpus, vel Mens? Cùm & corpus, & mentem abdicaris? imo quid, si neque sis corpus, neque mens, sed animus, aut aliquid aliud? quid enim scio? hoc vestigamus, ac si scirem, si nōssem, haud ita fatigarer. Neque enim velim putes deambulandi aut spatiandi tantum gratiâ, has me in abdicacionis oras plenas caliginis & timoris venisse; una me certi spes aut trahit, aut impellit.

Resumamus igitur, ais, sum vel corpus, vel aliquid non corpus, sive non corporeum.

Aliud iter, & novum, ingrederis modò. At an illud certum?

Cerrissimum, ais, & necessarium.

Cur ergo abdicasti? an non verebar meritò, ut ne quid esset retinendum, ac fieri posse, ut plus æquo diffidentia indulgeres. Sed esto. Sit hoc certum. Quid tandem?

An sum corpus, pergis? an quidquam reperio in me eorum, quæ olim ad corpus pertinere censui?

En alterum offendiculum. Impingemus haud dubiè nisi hanc præmiseris cynosuram; Rectè olim censui de iis, quæ pertinent ad corpus; vel, Nihil ad corpus pertinere præter ea, quæ olim pertinere intellexi.

Quippe cur, ais?

Nempe si omisisti aliquid olim, si censuisti malè (homo es, & humani à te nihil alienum putas) supervacaneus erit omnis ille labor tuus, atque omnino veri debes, tibi ut ne contingat quod rustico nuper. Is ubi primum vidit lupum à longè, hæsit, & egit ita cum hero suo adolescente ingenuo quem comirabatur. Quid video? animal haud dubiè. Moveretur, ingreditur. Quodnam verò animal?

Nempe

Nempe unum aliquod eorum, quæ novi. Quæ porrò illa sunt? Bos, Equus, Capra, Asinus. An est bos? non. Cornua non habet. An equus? vix caudatum est; non est. An Capra? barbata illa; hoc imberbe; capra non est. Asinus ergo est, cùm nec bos, nec equus, nec capra sit. Quid rides? exitum fabulæ exspecta. At enim, ait adolescens herus, quidni esse equum perinde conficis, atque asinum; Age. An est bos? Non. Cornua non habet. An asinus? minimè. Auriculas non video. An capra? nihil barbæ habet; non est. Est ergo equus. Turbatus nonnihil rusticus Analyfi illa nova. At at, exclamavit, non est animal. Nempe animalia, quæ novi, sunt Bos, equus, capra, asinus. Non est bos, non equus, non capra, non asinus. Ergo affiliens & triumphans non est animal. Ergo aliquid non animal. Strenuum sane Philosophum, non ex Lyceo, sed ex armento! Vis peccatum illius?

Sat, ais, video. Male posuit apud se in animo, etsi reticuit? Novi animalia omnia, aut nullum est animal præter ea quæ novi. At quid illud nostrum ad institutum?

Nempe lacti lacte non videtur similius. Ne dissimules. Taces nonnihil, quod habes in animo. An non istud, Novi omnia, quæ spectant, & spectare possunt ad corpus; aut illud, Nihil ad corpus pertinet, præter illud, quod olim *Mm* pertinere intellexi? Et verò si omnia non nōsti: si omisisti, vel unum; si aliquid quod reverà sit corporis, aut rei corporeæ, ut animæ, menti tribuisti: si cogitationem, si sensum, si imaginationem malè removisti à corpore, aut anima corporea: addo si vel suspicaris aliquid illorum à te commissum, an vereri non debes eundem exitum, ut quidquid concludas, sit conclusum malè? sanè, licet trahas, cum nisi obicem removes, obstinatus hinc persto, nec pedem ultra moveo.

Repedemus, ais, & tertio tentemus ingressum. Aditus omnes, vias, flexus, & *Ma* *andros* obeamus.

Placet admodum, at eâ lege, ut quæ occurrent dubia, non tondeamus modo, sed eradamus. Age, præi, nihil non ad vivum refeco. Pergis,

S. 7. Tertio tentatur ingressus.

Cogito, ais.

Nego, Somnias te cogitare.

Hoc, ais, voco Cogitare.

Malè vocas. Ficum ego ficum voco. Somnias. Hoc habes. Perge.

Sum, ais, dum cogito.

Esto. Quia sic loqui vis, non rixabor.

Hoc certum, addis, & evidens.

Nego. Somnias duntaxat esse tibi certum, & evidens.

Perstas, Ergo saltem certum est, & evidens somnianti.

Nego. Videtur duntaxat, apparet. Non est.

Urges.

Urget. De eo non dubito. Hoc mihi sum conscius, nec in eo me genius decipit, etsi moliatur.

Nego. Somnias te tibi esse conscius, te non dubitare, hoc tibi esse evidens. Sunt duo illa admodum diversa. Somnianti (adde & vigilant) aliquid videtur certum & evidens; & somnianti (perinde ac vigilant) aliquid est certum & evidens. Atque hæc meta est. Non ultra. Quærendus est alius aditus, ut ne somniantes ætatem hæc teramus. Quanquam dandum aliquid, ut metatur se-mentis facienda. Certus es, perge. Facis.

Quem, ais, me olim esse credidi?

Apage olim. Invia illa via est. Quoties dixi oclusa esse vetera omnia? Es dum cogitas, & certus te esse dum cogitas. Ajo dum cogitas, præteritum omne dubium est & incertum, ac solum tibi superest præsens. Perstas tamen. Amo te, quem nec adversa fortuna frangat.

Nihil, ais, est in me qui sum, qui cogito, qui sum res cogitans, nihil, inquam, eorum, quæ ad corpus, aut rem corpoream pertinent.

Nego. Probas.

Oo Ex quo ais, abdicavi omnia, nullum est corpus, nullus animus, nulla mens, verbo, nihil. Ergo si sum, uti sum certus me esse, non sum corpus, aut quidquam corporeum.

Ut mihi places dum ita incalcescis, dum ratiocinaris; teque ad formam paulatim refers! Perge, hac via citius labyrinthorum istorum reperiemus exitum, & quia liberalis es, ero liberalior. Nego ego & antecedens, & consequens, & consequentiam. Nec stupeas, quæso: non abs te nego. En causas. Nego consequentiam, eo, quia tu pari modo posses arguere oppositum hoc pacto: Ex quo abdicavi omnia, non est mens, non animus, non corpus, verbo, nihil. Ergo si sum, uti sum, Non sum, Mens. En nucem cariosam, cujus tu vitia agnosces ex sequentibus. Interim tecum ipse delibera, num melius tuo ex antecedenti ita deinceps sis conclusurus. Ergo si sum, uti sum, nihil sum. Aut sane male positum fuit antecedens, vel positum destruitur postea allatâ conditionali, Si sum. Quare nego antecedens illud, Ex quo abdicavi omnia, non est ullum corpus, non animus, non mens, non aliud quid, & quidem merito. Erenim dum abdicas omnia, vel male abdicas omnia, vel omnia non omnino abdicas; nec enim potes; cum necessariò sis ipse, qui abdicas. Atque ut accuratè respondeam, Cum dicis, *Nihil est, non corpus, non animus, non mens, &c.* aut excludis te à propositione illa tua, *Nihil est, &c.* Et intelligis Nihil est, &c. præter me; quod necessariò debes facere, ut propositio illa tua fiat, & perseveret, perinde atque in Logica de iis vulgò dicitur: omnis propositio scripta in hoc libro est falsa: Ego mentior: & sexcentis istiusmodi, quæ seipsas excludunt: aut temet ipse quoque includis, ut neque esse velis dum abdicas, dum dicis, *Nihil est, &c.* Si primum, stare nequit propositio, Ex quo abdicavi omnia, Nihil est, &c. Ex enim, & ali-

quid

quid es; & necessariò es vel corpus, vel animus, vel mens, vel quidpiam aliud, adeoque existit necessariò vel corpus, vel animus, vel mens, vel quid aliud. Si secundum, peccas, & quidem peccatum geminum, tum quod satagas id, quod fieri nequit, ac velis nihil esse, cum sis. Tum quod propositum illud tuum destruas in consequente, dum addis, Ergo si sum, uti sum, &c. Etenim quæ fieri potest, ut sis, si nihil sit? & quamdiu ponis nihil esse, qui potes ponere te esse? & si ponis te esse, an non destruis paulò ante positum Nihil est &c.? Falsum igitur est antecedens, falsum & consequens. At pugnam instauras.

Dum, ais, dico, Nihil est, non sum certus me esse corpus, me animum, me mentem, aut aliud quid. Imo non sum certus esse aliquod aliud corpus, aut animum, aut mentem. Ergo ex lege abdicationis, qua dubia ponuntur velut falsa, dicam, & ponam, Non est corpus, non animus, non mens, non aliud quid aliud. Ergo si sum, uti sum, non sum Corpus.

Præclare omnino: at, te quæso, patere ut singula singillatim excutiam, ut librem, ut trutinem. Dum dico, Nihil est, &c. non sum certus me esse corpus, animum, mentem, aliud quid. Distinguo antecedens. Non es certus te esse corpus determinatè, te animum determinatè, te mentem determinatè, te aliquid aliud determinatè. Esto antecedens. Hoc enim quæris. Non es certus, te esse indeterminatè vel corpus, vel animum, vel mentem, vel aliud quid, nego antecedens. Es enim, & es aliquid, & es necessariò vel corpus, vel animus, vel mens, vel aliud quidpiam; neque id potes serio in dubium vocare, te quantumvis sollicitet Genius. Venio ad consequens: Ergo ex lege abdicationis dicam, Non est corpus, non animus, non mens, non aliud quidpiam. Distinguo consequens. Dicam determinatè non est corpus, non animus, non mens, non aliud quid, esto consequentia; dicam, indeterminatè non est vel corpus, vel animus, vel mens, vel aliud quid aliud. Nego consequentiam. Atque eodem modo distinguam illud tuum ultimum consequens. Ergo si sum, uti sum, non sum corpus. Determinatè, concedo. Indeterminatè, nego. En me liberalem. Propositiones tuas altero tanto auxi. At animum non despondes; aciem restituis. Ut te amo!

Novi, ais, me existere. Quæro quis sim ergo ille, quem novi. Certissimum prope est hujus sic præcisè sumti notitiam non pendere ab iis, quæ existere nondum novi.

Quid præterea? Omniane dixisti? Consequentiam ego aliquam, ut paulò ante, expectabam. Forte veritus es ne meliorem exitum non sortiretur. Prudenter sane tuo pro more; sed resumo singula. Nôsti te existere. Esto. Quæris quis sis ille quem nôsti. Ita est, & recum quæro, & diu est ex quo quærimus. Notitia illius, quem quæris non pendet ex iis, quæ nondum nôsti existere. Quid dicam nondum liquet satis, nec satis video, quo pertineat assertum illud tuum. Et vero, si quæris quis sis ille quem nôsti, quæro ego quoque, Cur quæris: si nôsti-

Kk

Ad

At novi, ais, me esse; non novi quis sim. Præclare; at unde agnosces, quis sis ille qui es, nisi ab iis, quæ aut nôsti olim, aut olim scies? non, opinor, ab iis, quæ olim nôsti. Dubiis sciant, & abdicata sunt. Ergo ab iis quæ nondum scis, scies verò postea; nec video, cur hîc commovearis aded.

Nondum, ais, novi ista existere.

Spera bene, cognosces aliquando.

At addis, quid faciam interea?

Expectabis. Quanquam te diu non patiar ancipitem. Distinguiam, ut ante. Non nôsti quis sis determinatè & clarè, Concedo. Non nôsti quis sis indeterminatè & confusè, Nego. Nôsti enim te esse aliquid, & necessariò vel corpus vel animum, vel mentem, vel aliquid aliud. At quid tum? nosces te postea clarè & determinatè. Quid hic facias? Unus te ille echinus *Determinate, Indeter-*

minatè, sæculum integrum remorabitur. Aliud iter, si quod est residuum, implora. Aude tamen: nec enim hastas abjeci. Res magnæ & novæ novis & magnis difficultatibus obvallantur.

Una, ais, restat via, quæ si habet obicem, si vel offendiculum, actum est, pedem referam, nec me unquam hæ abdicationis oræ videbunt erronem. Vis hanc etiam explorare?

Placet; at eâ lege, ut, quia extrema est, extrema omnia expectes à me: præi.

S. 8. Quarto tentatur ingressus, & desperatur.

Q Sum, ais.

Nego.

Pergis, Cogito.

Nego.

Addis, Quid tu negas?

Nego te esse, te cogitare: ac probè novi quid feci, cum dixi, Nihil est. Omnino facinus insigne. Uno ictu amputavi omnia. Nihil est: non es, non cogitas.

At, te quæro, ais, Certus sum, mihi sum conscius, hæc mea conscientia est, me esse, me cogitare.

Vel si manum pectori admoveas, vel si jures, & obtestere, Nego. Nihil est, non es, non cogitas, non es tibi conscius. En Remora, quam, ut probe noscas, ut vites, en pono ob oculos. Si vera est hæc propositio, nihil est; vera quoque est hæc, & necessaria, Non es, non cogitas. Sed vera est hæc, Nihil est; ut vis. Ergo vera quoque illa, Non es, non cogitas.

Nimius est, ais, iste rigor. Emolliendus non nihil.

Quia rogas, facio, & ultro. Es: permitto. Cogitas: do. Es res cogitans, adde, substantia cogitans, aded verbis delectaris magnificis; gaudeo, gratulor; at ne plura. Vis tamen, & sic ultimos colligis spiritus:

Sum,

Sum, ais, substantia cogitans, & novi me existere substantiam cogitantem, & novi substantiam existere cogitantem, & habeo clarum & distinctum substantiæ istius cogitationis conceptum, & tamen non novi existere corpus, non novi quidquam eorum, quæ ad conceptum substantiæ corporeæ pertinent; imo corpus non existit, non res ulla corporea, abdicavi omnia. Ergo notitia existentia, aut existentis rei cogitantis non pendet ex notitia existentia, aut existentis corporis. Ergo cum existam, & existam substantia cogitans, & corpus non existat, non sum corpus. Ergo mens. Hæc sunt, hæc, quæ me cogunt ut assentiar, cum nihil in ipsis sit non coharens, atque ex evidentibus principiis juxta Logicæ regulas conclusum.

O Cygneam vocem! At quin antea sic loquebare, clarè & perspectè amissâ procul abdicatione illa tua? Est profectò de te quod querar, qui pos hîc diu errare sis passus, imo duxeris per avia & invia, cum uno passu has ad metas nos potueris sistere; est quod & succenseam, atque omnino nisi admodum esses amicus in testomachum erumperem: nec enim agis, ut solebas olim candidè & rotundè, imò est tibi quod asserves velut peculiari in penu, nec mecum communices. Stupes. Diu te non tenebo. En querelæ caput. Quærebam paulo ante, vix ante passus centum, quis ille esses, quem noras: nunc non modo scis quis ille sit, sed & clarum & distinctum habes illius conceptum. Aut tegebas nonnihil, teque ignorare simulabas, quod calleres maximè: aut venam veri certique habes subterraneam, quam occultas. Quanquam malo quærere si digitum intendis in fontes, quàm queri, Unde quæso habes clarum illum & distinctum substantiæ cogitantis conceptum? si à verbis, ab ipsa re, aded est clara & evidens, postulabo etiam atque etiam, eum ut mihi conceptum tam clarum, tam distinctum, vel semel ostendas, ejus ut aspectu reficiar, maximè cum ab illo penè uno veritatem, quam vestigamus tantis laboribus, expectemus.

Nempe, ais, Certò scio me esse, me cogitare, me existere substantiam cogitantem.

Expecta si placet, me ut formando conceptui tam arduo comparem. Scio ego quoque, & probe novi me existere, me cogitare, me existere substantiam cogitantem. Perge nunc demum, si placet.

Imò, ais actum est. Cum cogitavi me existere substantiam cogitantem, formavi conceptum clarum & distinctum substantiæ cogitantis.

Papæ! quam subtilis es & acutus! ut momento penetras, & pervadis omnia, quæ sunt, & quæ non sunt, & quæ esse queunt, & quæ nequeunt. Formas conceptum clarum & distinctum substantiæ cogitantis, dum concipis clarè & distinctè existere substantiam cogitantem. An ergò, si clarè cognoscas, ut cognoscis profectò, aded es felicis ingenii, nullum montem existere sine valle, continuo habebis conceptum clarum & distinctum montis sine valle? sed artem quia

Kk 2

non

non novi, factum demiror novum. Aperi, quaeso, & qui clarus sit & distinctus ille conceptus, ostende.

In promptu est, ais, Concipio clarè & distinctè, existere substantiam cogitantem, & nihil concipio corporeum, nihil spirituale, nihil aliud præterea, sed solum substantiam cogitantem. Ergo conceptus ille meus substantiæ cogitantis clarus est & distinctus.

Audio te tandem, ac, ni fallor, capio. Clarus est conceptus ille tuus, quia certò cognoscis: distinctus est, quia nihil aliud agnoscis. An rem digito attingi? Opinor. Nam addis,

Illud, ais, planè sufficit, ut affirmem me, quatenus me ipsum novi, nihil esse aliud, quàm rem cogitantem.

Abundè omnino, ac si clarè mentem tuam cepi, Conceptus clarus & distinctus substantiæ cogitantis, quem formas, in eo est, quod repræsentet tibi substantiam existere cogitantem, nihil attendendo ad corpus, ad animum, ad mentem, ad quidquam aliud, sed tantùm quòd existat. Atque ita dicis, te, quatenus te nòsti, nihil aliud esse, quàm substantiam cogitantem, non verò corpus, non animum, non mentem, non quid aliud: adeò ut, si accuratè existeres, quatenus te nòsti, esses tantum substantia cogitans, & præterea nihil. Tibi, opinor, & arrides, & applaudis, ac putas me longo isto, quo utor præter morem, verborum ductu moras neectere, pugnam defugere, ut infractam tuam illam aciem declinem. At profectò alia mihi mens est. Vis apparatus illum omnem, & triarios, quos in extremam dimicationem cautè servasti, etiam cuneatim & ferratim ordinatos, verbo unico difflere? faciam tribus, ut ne vel nuncius restet. En

Rr primum. A nosse ad esse non valet consequentia. Hoc meditare saltem dies 15. & meditationis exstabit fructus, & ille quidem non pœnitendus, si oculos subinde referas ad sequentem abacum. Substantia cogitans ea est, quæ vel intelligit, vel vult, vel dubitat, vel somniat, vel imaginatur, vel sentit; adeoque actus cogitativi, ut intelligere, velle, imaginari, sentire, omnes sub ratione communi cogitationis, sive perceptionis sive conscientiæ conveniunt; atque substantiam, cui insunt, dicimus, esse rem Cogitantem.

Rr En secundum. Determinatè, indeterminatè. Distinctè, confusè. Explicite, implicitè. Atque illud quoque animo volvas & revolvat ad dies 5. Exit operæ pretium.

tium, si tuis ipse propositionibus singula, ut decet, applices, si dividas, si distinguas. Nec vero facere defugerem modo, nisi vererem tædium. En tertium. Rr Quod nimis concludit, nihil concludit. Nec meditando tempus assignatur. Instat, urget. Age, refer animum ad tua illa, & vide num eodem modo progrediar. Sum res cogitans, novi me esse substantiam cogitantem, substantiam cogitantem existere, & tamen nondum novi Mentem existere, imo nulla mens existit: nihil est, abdicata sunt omnia. Ergo notitia existentæ aut existentis substantiæ cogitantis non pendet à notitia existentæ, aut existentis mentis. Ergo cum existam, & existam res cogitans, & mens non existat, non sum mens; ergo corpus. Quid files? quid pedem refers? Nec dum ego spem abjeci omnem. Sequere me nunc demum. Euge, macte animo, veterem formam admoveo, & methodum regendæ rationis antiquis omnibus, quid ajo? omnibus omnino hominibus familiarem. Patere, quaeso, nec ægrè feras: tuli ego te. Viam illa forsan aperiet, ut solet intricatis & desperatis in rebus: Aut sane, si minùs id præstiterit, saltem, dum nos recipimus, methodi illius tuæ, si quod sit vitium, digito commonstrabit. Ecce igitur rem tuam in forma.

S. 9. Tutò fit receptus in veteri forma.

Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto Si existit.

Omne corpus est tale, ut de eo dubitare possim, an existat.

Ergo nullum corpus existit de facto.

An non major propositio tua est, ut ne vetera revocem? Est & minor propositio, ut tua quoque sit conclusio. Refumo igitur.

Nullum corpus existit de facto.

Ergo Nullum de facto existens est corpus. Pergo. Nullum de facto existens est corpus. Ss

Ego (ego substantia cogitans) sum existens de facto.

Ergo ego (ego substantia cogitans) non sum corpus.

Quid vultus renidet, in eoque se ver aperit novum? arridet credo forma, & quod forma conficitur: at ecce risum Sardonium. Loco corporis pone mentem, & tunc bona ex forma colliges. Ergo ego (ego substantia cogitans) non sum mens. Nempè

Nulla res, quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit.

Omnis mens est talis, ut de ea dubitare possim, an existat.

Ergo nulla mens existit de facto.

Nulla mens existit de facto.

Ergo Nullum de facto existens est Mens.

Nullum existens de facto est Mens.

Ego (ego substantia cogitans) sum existens de facto.

Ergo ego (ego substantia cogitans) non sum Mens.

Quid ergo? forma bona est, legitima: nusquam peccat, nusquam falsum conficit, nisi fors ex falso. Ergo quod vitium displicet in consequenti, non à forma sit, necesse est, sed ab aliquo malè posito in præmissis. Et verò an bene positum puras hoc tuæ peregrinationis firmamentum, Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, aut an vera sit, de facto existit, aut vera est; an certum illud, an ita exploratum, ut firmo & libere animo huic possis insistere? Fare quæso, Cur illud negas, habeo corpus; haud dubiè quia dubium videtur tibi. An verò illud quoque dubium non est, non habeo corpus? An quisquam est qui scientiæ suæ omnibus, & disciplinæ, atque illius maximè, quàm cæteris uti magistratam velit imponere, fundamentum stabiliat illud, quod prudenter falsum existimet? Sed abundè: hæc meta ultima, & errorum finis; Nihil est quod sperem deinceps: Quare quæsitio tuo, An sit bona Methodus philosophandi per abdicationem dubiorum omnium, respondeo, ut expectas, ingenuè, libere, & citra verborum involucria.

NOTÆ.

Huc usque R. P. iocatus est: & quia in sequentibus serio agere, ac planè aliam personam induere velle videtur, hic breviter ea interim ponam, quæ in his sociis animadverti. Hæc ejus verba, Olim fuitne olim? & somnio me cogitare, non cogito; & talia, faciliè sunt, personam quam sumis dignissima; ut & gravis quaestio, An cogitare latius pateat quàm somniare, atque argutum dictum, De Methodo somniandi, & Ut quis bene ratiocinetur, somniet, Sed non puto me istis ullam vel minimam dedisse occasionem, quia expresse significavi me, dum loquebar de abdicatis, non affirmare quod essent, sed tantummodo quod viderentur; adeo ut quarendo quid me olim esse putarem, quærerem tantum, quid mihi tunc videretur me olim putasse; Ac dum dixi me cogitare, non inquiri, an cogitarem vigilans, an somnians; Et miror eam ab illo vocari Methodum somniandi, à qua non parum videtur fuisse excitatus.

L1 Ratiocinatur etiam convenienter suæ personæ, cum, ut quæram quid me antehac esse putarim, vult à me præmitti velut effatum, Sum aliquid eorum, quæ me esse olim credideram, aut, Sum illud quod olim credidi me esse. Ac paulò post ad quarendum an sim corpus, vult præmitti hanc Cynosuram, Rectè olim censui de iis, quæ pertinent ad corpus, vel, Nihil ad corpus pertinet, præter ea quæ olim pertinere intellexi. Nam dicta, quæ rationi manifestè repugnant, apta sunt ad risum movendum; & manifestum est utiliter à me quæri potuisse, quid olim me esse credideram, atque an essem corpus, etsi nescirem an quidquam essem eorum quæ credideram, nec an bene credidissem, ut nempe auxilio eorum, quæ tunc de novo essem percepturus, istud ipsum examinarem; atque, si nihil aliud saltem addiscerem, nihil à me illà viâ posse inveniri.

Egregiè

Egregiè rursus personam suam agit, narrando fabellam de rustico: Nihilque in ea magis ridiculum, quàm quòd ille, putando ipsam meis verbis applicare, applicet tantum suis: Mox enim me reprehendebat, quod non supposuissem hoc effatum, Rectè olim censui de iis, quæ pertinent ad corpus, vel, Nihil ad corpus pertinet præter ea, quæ olim pertinere intellexi: Nunc autem hoc ipsum, quod quærebatur à me dictum non fuisse, quodque totum ex sua imaginatione eduxit, tanquam si meum esset reprehendit; & cum absurda rustici sui ratiocinatione comparat. Ego verò nunquam negavi rem cogitantem esse corpus, propterea quod supposuerim me olim de natura corporis rectè censuisse; Sed propterea quod hoc nomine corpus non utendo, nisi ad rem mihi satis notam, nempe substantiam extensam significandam, agnovi rem cogitantem ab ea differre.

Elegantia jam sæpius dicta, quæ hic repetuntur, Cogito, ais. Nego, somnias. Et, Certum, addis, & evidens. Nego, somnias, videtur duntaxat, apparet, non est, &c. Hoc nomine saltem risum movent, quod in eo, qui serio ageret essent inepta, Ne verò Tyrones forte hic errent putantes dubitanti vigilante, an somniet, nihil aliud posse esse certum & evidens, sed tantum videri, aut apparere, velim ut recordentur ejus quod antè notatum est, (ad F) nempe id quod clare percipitur, à quocunque demum percipiatur, verum esse, non autem videri, aut apparere verum duntaxat. Est profecto pauci sunt, qui rectè distinguant inter id, quod revera percipitur, & id quod percipi putatur, quia paucis claris ac distinctis perceptionibus sunt affecti.

Huc usque Actor noster nullius memorandi prælii imaginem nobis exhibuit, sed exiguos tantum obices sibi proposuit, in quos ubi aliquandiu gesticulatus est, statim eecinit receptui, & in aliam partem se convertit: Hic primum incipit ingens certamen, in hostem suam scenam dignissimum, nempe in umbram meam, nullis quidem aliis visibilem, sed quam ex proprio suo cerebro eduxit, & ne non satis vana videretur, ex ipso Nihilo confluxit. Serio vero in ipsam certat, argumentatur, sudat, facit inducias, Logicam in auxilium vocat, instaurat pugnam, singula excutit, librat, trutinat; Et quia tam valentis adversarii ictus clypeo non audet excipere, corpore ipsos declinat, distinguit, & denique per diverticula, Determinatè & Indeterminatè, fugiens evadit. Cujus sane rei spectaculum est perjurandum; Præsertim si tantis dissidii causa intelligatur; Nempe cum in meis scriptis forte legisset, si quas veras opiniones, antequam serio philosophemur, habeamus, eas tam multis aliis, vel falsis, vel saltem dubiis esse permistas, ut, ad illas ab his discernendas, optimum sit omnes initio rejicere, sive nihil plane ex iis non abdicare, ut postea commodius, quæ vera fuerant, agnosci, vel nova inveniri, ac sola vera admitti possint. Quod plane idem est, ac si dixissem, ad cavendum, ne in canistro, vel corbe pomis pleno aliqua corrupta haberentur, principia omnia esse effundenda, nihilque prorsus in eo relinquendum, & deinde ea sola, vel resumenda, vel alimè assumenda, in quibus nullum vitium esse cognosceretur. At ille rem tam alta specula

speculationis non capiens, vel certe, ut fit, simulans se non capere, miratus est precipue quod diceretur. Nihil non esse abdicandum, ac diu multumque de isto Nihilo cogitando, sic illud cerebro suo infixit, ut quamvis nunc in ipsum saepe praeliatur, non facile tamen eo se possit liberare.

Post tam secundum praelium, opinione victoria elatus novum hostem laceffit, quem quidem rursus putat esse umbram meam, ea enim perpetuo ejus phantasia obversatur, sed nunc ipsam ex nova materia componit, nempe ex verbis, Novi me existere; quæro quis sim, &c. Et, quia hæc minus ipsi nota est quam præcedens, cautiùs aggreditur, & eminus duntaxat. Primum telum, quod jacit, hoc est, Cur quæris, si nōsti? Quod quia putat ab hoste excipi hoc umbone, Novi me esse, non novi quis sim, statim hanc longiorem hastam intorquet, Unde agnosces, quis sis, nisi ab iis, quæ aut nōsti olim, aut olim scies? Non ab iis, quæ olim nōsti. Dubiis scitent, & abdicata sunt. Ergo ab iis quæ nondum scis, scies verò postea. Quo ictu miserabilem Umbram valde commotam, ac prope prostratam, audire se putas exclamantem, Nondum novi ista existere. Tuncque iram suam in misericordiam mutans eam solatur his verbis, Spera bene, cognosces aliquando. Ad quæ ipsam voce querula & supplici, sic respondentem inducit. Quid faciam interea? Ille verò imperiosè, ut victorem decet, Expectabis, inquit. Verum tamen, quia est misericors, non diu patitur ancipitem, sed rursus fugiens ad diverticula determinatè, indeterminatè; clarè, confusè, quia neminem ibi se insequentem videt, solus triumphat. Quæ profecto omnia eximia sunt in eo genere facetiarum; quod petitur ab inexpectata stultitie simulatione, in viro cuius vultus & vestitus multum sapientie gravitatisque promittebant. Sed ut hoc clarius pateat, considerandus est Actor noster tanquam vir gravis & doctus, qui, ad impugnandam eam Methodum quarendæ veritatis, quæ jubet, ut rejectis omnibus incertis, incipiamus à cognitione propria existentia, atque inde progrediamur ad examen naturæ nostræ, sive ejus rei, quam jam existere cognoscimus, probare conatur per hanc viam nullum aditum patere ad ulteriorem cognitionem, hacque utitur ratione, Cum noveris tantum te esse, non autem quis sis: non potes hoc discere ab iis, quæ olim nōsti, cum omnia abdicaveris: Ergo ab iis quæ nondum scis. Ad quæ vel puer triennis posset respondere, Nihil obstare quò minus disceret ab iis quæ olim noverat; quia cisi fuissent abdicata, cum dubia erant, poterant tamen resumì postea, cum vera esse constaret: Ac præterea cisi concederetur, disci nihil posse ab olim cognitis, saltem alteram viam, per eam, quæ nondum noverat, sed studio & animadversione esset cogniturus, omnino patere. Sed hic noster fingit sibi adversarium, qui non modo priorem viam concedit esse occlusam, sed etiam qui alteram ipsemet claudit hoc verbulo, Non novi ista existere. Tanquam si nova existentia cognitio nulla posset acquiri; ac tanquam si ejus ignorantia omnem essentia cognitionem impediret: Quod sane est quàm maxime insulsum. Sed nempe alludit ad mea verba; scripsi enim, fieri non posse ut ea, quam

jam habeo, notitia rei, quam novi existere, pendeat à notitia ejus, quod existere nondum novi; Atque hoc, quod tantum dixi de presenti, ridiculè transferri ad futurum, eadem ratione ac si, quia jam non possumus videre illos, qui nondum nati sunt, sed hoc anno nascentur, concluderet nos nunquam videre ipsos posse. Nam sane perspicuum est rei, quæ cognoscitur ut existens, notitiam illam, quæ jam habetur, non pendere à notitia ejus, quod nondum cognoscitur ut existens; quia hoc ipso quod aliquid percipiatur ut pertinens ad rem existentem, necessariò etiam percipiatur existere: Sed longè aliud est de futuro, quia nihil obstat quominus notitia ejus rei, quam novi existere, augeatur aliis rebus, quas existere nondum novi, sed tum demum sum cogniturus, cum eas ad ipsam pertinere percipiam. Pergit verò inquit, Spera bene, cognosces aliquando. Ac deinde Te diu non patiar ancipitem. Quibus verbis jubet nos à se expectare, vel ut demonstrat per viam propositam ad nullam ulteriorem cognitionem posse deveniri; vel certe si supponat illam ab adversario esse occlusam (quod tamen esset ineptum) ut aliquam aliam aperiat. Sed tantummodo subjungit. Nōsti quis sis indeterminatè & confusè, non autem determinatè & clarè. Ex quibus verbis nihil proclivius est, quam ut concludamus, nobis ergo viam patere ad ulteriorem cognitionem, quia mediandò, & advertendo possumus efficere, ut id quod indeterminatè ac confusè duntaxat cognoscimus, clarè ac determinatè postmodum percipiamus. Sed nihilominus ille concludit, verba Determinatè, indeterminatè, esse echinum quod nos sæculum possit remorari, atque ideo aliud inter esse quarendum. Quibus omnibus nihil aptius, ad summam ineptitudinem & imbecillitatem ingeniis proprii simulandam, excogitari ab eo potuisse mihi videtur.

Sum, ais. Nego. Pergis, Cogito. Nego &c. Hic rursus praeliatur in priorem umbram, put. n. que se statim in primo congressu ipsam obruncasse, gloriabundus exclamat, Omnino facilius inligne, uno ictu amputavi omnia! Sed quia hæc umbra ab ejus cerebro vitam habet, nec nisi simul cum illo mori potest, etiam obruncata reviviscit; Et manum pectori admovens jurat se esse, se cogitare. Quo novo precandi genere mollitus veniam illi vivendi concedit, ac multa, spiritibus ultimis collectis, ineptissime garrienti, quæ ipso non refutat, sed potius amicitiam cum illa contrahit, ad alias delicias transi.

Primo sic ipsam objurgat, Quærebis paulò ante, vix ante passus centum, quæ res esses, nunc non modò scis, sed & clarum & distinctum habes illius conceptum. Deinde rogat conceptum tam clarum tam distinctum sibi ostendi, ejus ut aspectu reficiatur, Tum fingit illum sibi ostendi in his verbis, Certò scio me esse, me cogitare, me existere substantiam cogitantem, actum est. Quæ non sufficere probat hoc exemplo. Cognosces etiam nullum montem existere sine valle, ergo habes conceptum clarum & distinctum montis sine valle. Idemque sic interpretatur; Clarus est conceptus ille tuus, quia certò cognosces: distinctus est quia nihil aliud cognosces. Atque aded conceptus clarus & distinctus, quem for-

OBJECTIONES ET RESPONSIONES

mas, in eo est, quod representet tibi substantiam existere cogitantem, nihil attendendo ad corpus, ad animum, ad mentem, ad quicquam aliud, sed tantum quod existat. Postremo stratioticos animos resumendo, putat se ibi videre magnum apparatus, triariosque cuneatim ac serratim ordinatos, quos omnes novus Pyrgopolinices diffiat spiritu.

Quasi ventus folia, aut panicula tectoria,

Et ita ut ne vel nuncius restet. Primo flatu emittit haec verba, A nosse ad esse non valet consequentia: simulque ostendat, instar vexilli, abacum quendam in quo substantiam cogitantem pro arbitrio descripsit. Secundo flatu emittit haec, Determinate, indeterminate. Distincte, confuse. Explicite, implicite. Tertio haec, Quod nimis concludit, nihil concludit. Hocque ultimum ita explicat, Novi me existere substantiam cogitantem, & tamen nondum novi mentem existere, ergo notitia existentiae meae non pendet a notitia existentis mentis. Ergo eum existam, & mens non existat, non sum mens; ergo corpus. Quibus auditis illa silet, pedem refert, animum despondet, ac se captivam duci ab eo patitur in triumphum. Ubi multa immortalis risu digna possem ostendere. Sed malo parcere Actoris togae; ac etiam meum esse non puto de rebus tam levibus diu ridere. Quapropter hic ea tantum notabo, quae a veritate aliena cum sint, forte tamen ab aliquibus crederentur, tanquam a me concessa, si de ipsis plane tacerem. In primo nego eum iuste queri, quasi dixissem me habere clarum & distinctum mei conceptum, priusquam sufficienter explicuissem qua ratione habeatur, atque, ut ait, cum vix ante passus centum quaesivissem quis essem: Nam, inter ista duo, recensui omnes proprietates rei cogitantis, nempe quod intelligat, velit, imaginetur, recordetur, sentiat &c. itemque omnes alias proprietates vulgo notas, quae ad eius conceptum non pertinent, ut unae ab aliis distinguerem, quod solum post sublata praesudicia potuit optari. Sed fateor illos, qui praesudicia non exuunt, non facile ullius unquam res clarum & distinctum conceptum habere posse: manifestum enim est eos conceptus, quos in pueritia habuimus, claros & distinctos non fuisse; ac proinde ab ipsis, nisi fuerint depositi, alios, quoscumque postea acquirimus, obscuros reddi, & confusos. Cum itaque vult sibi ostendi clarum istum & distinctum conceptum, ejus ut aspectu reficiatur, nugae agit. Ut etiam cum me inducit illum sibi ostendentem in his verbis, Certo scio me esse, &c. Cum vero vult eas ipsas nugae refutare hoc exemplo, Certo etiam scis nullum montem existere sine valle, ergo habes conceptum clarum & distinctum montis sine valle, sophismate se ipsum fallit; nam ex antecedentibus tantum sequitur, Ergo clare & distincte percipis nullam montem existere sine valle; non autem, habes conceptum montis sine valle: quia, cum nullus sit, non debet haberi, ut percipiatur nullum montem esse sine valle. Sed nempe est adeo felicitis ingenii, ut ipsa mei illas ineptias quas finxit, non possit sine novis ineptiis refutare. Cum vero ait postea, me concipere substantiam cogitantem, & nihil concipere corporeum, nihil spirituale &c. de corporeo

corporeo concedo, quia prius explicueram quid per nomen corporis vel rei corporeae intelligerem: nempe id tantum quod est extensum, sive in cuius conceptu extensio continetur. Quod autem addit de spirituali, crasse affugit; ut & alius pluribus in locis, ubi me inducit dicentem, sum res cogitans, sed non sum corpus, nec animus, nec mens, &c. non possum enim de re cogitante negare, nisi ea in quorum conceptu nullam cogitationem contineri scio, quod me scire de animo, vel de mente, nunquam scripsi, nec cogitavi. Cumque postea dicit se recte capere meam mentem, ac me putare clarum esse conceptum meum, quia certo cognosco; & distinctum, quia nihil aliud agnosco, se ipsum valde tardi ingenii esse fingit: Aliud enim est clare percipere, ac certo scire. Cum multa, non tantum ex fide divina, sed etiam quia prius ea clare perspeximus, iam certo sciamus, quae tamen non clare iam percipimus; & aliarum rerum cognitio minime impedit, quominus ea, quam habemus alicuius rei, sit distincta; nec ullum vel minimum verbum utquam scripsi, ex quo tales asserta deduci possent. Praeterea effectum ejus, A nosse ad esse non valet consequentia, est plane falsum: Etsi enim ex eo, quod noscamus alicuius rei essentiam, non sequitur illam existere; nec ex eo quod putemus nos aliquid cognoscere, sequatur illud esse, si fieri possit, ut fallamur: Omnino tamen A nosse ad esse valet consequentia, quia plane fieri non potest, ut aliquam rem cognoscamus, nisi revera ipsa sit prout illam cognoscimus, nempe vel existens; si eam existere percipimus; vel huius aut illius natura, si tantum ejus natura nobis sit nota. Falsum etiam est, aut saltem ab illo absque ulla vel minima ratione affirmatum, aliquam substantiam cogitantem esse partibilem, ut habet in illo abaco, in quo diversas substantiae cogitantis species, tanquam ab oraculo aliquo edoctus, proponit: Nullam enim possumus cogitationis extensionem, aut partibilitatem intelligere, ac omnino est absurdum id verbo affirmare ut verum, quod nec a Deo est revelatum, nec assequimur intellectu. Atque hic tacere non possum opinionem istam, de partibilitate substantiae cogitantis, periculosissimam, ac religioni Christiana quam maxime adversantem mihi videri: quia quamdiu quis illam admittit, realem humane animae a corpore distinctionem nunquam vi rationis agnoscat. Verba Determinate, indeterminate; Distincte, confuse; Explicite, implicite; Cum sola, ut hic, ponuntur, nullum plane habent sensum; nec aliud sunt quam officina, quibus videtur Auctor noster velle discipulis suis persuadere, cum nihil boni habet quod dicat, se tamen aliquid boni cogitare. Aliud etiam ejus effectum, Quod nimis concludit, nihil concludit, non sine distinctione debet admitti: Nam si per verbum nimis intelligat tantum aliquid amplius, quam id quod querebatur, ut cum infra reprehendit argumenta quibus existentiam Dei demonstravi, ob id quod putet per illa plus concludi, quam leges prudentiae exigant, aut quisquam mortalium deponat, plane falsum est & ineptum, quia quo plus concluditur, modo recte concludatur, tanto melius est, nec nulle unquam prudentiae leges huic rei possunt adversari; Si vero intelligat per verbum nimis, non simpliciter aliquid amplius quam

querebatur, sed aliquid quod sine controversia sit falsum, tunc quidem est verum, sed plane errat R.P. cum tale quid mihi affingere conatur. Cum enim ita scripsi, Notitia eorum quæ novi existere, non pendet à notitia eorum quæ existere nondum novi: Atqui novi rem cogitantem existere, ac nondum novi corpus existere; ergo notitia rei cogitantis non pendet à notitia corporis. Nihil nimis & nihil non recte conclusi. Cum vero assumi, Novi rem cogitantem existere, ac nondum novi mentem existere, imò nulla mens existit, nihil est, abdicata sunt omnia: rem plane nugatoriam ac falsam assumi: Non enim possum quidquam affirmare aut negare de mente, nisi sciam quid per hoc nomen Mens intelligam; nihilque possum intelligere, ex iis quæ per illud solent intelligi, in quo non contineatur cogitatio: Adè ut repugnet, ut quis cognoscat rem cogitantem existere, ac non cognoscat mentem, sive aliquid ejus quod significatur nomine mentis, existere. Quoque subjungit, Imò nulla mens existit, nihil est, abdicata sunt omnia, tam absurdum est, ut responsonem non mereatur. Cum enim post abicationem agnita sit existentia rei cogitantis, agnita simul est existentia mentis (saltem quatenus hoc nomine res cogitans significatur) nec proinde amplius est abdicata. Cum denique usus syllogismo in forma, id extollit tanquam Methodum aliquam regende rationis, quam mea opponat, videtur velle persuadere, me syllogismorum formas non probare, ac proinde Methodum aliquam à ratione valde alienam habere; Hoc autem falsum esse satis patet ex meis scriptis, in quibus nunquam non usus sunt syllogismis, cum locus id postulavit.

ss Hic affert syllogismum ex falsis præmissis, quas meas esse affirmat, ego vero nego & pernego. Nam quantum ad hanc majorem, Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit, tam absurda est, ut non verear ne ullis persuadere possit eam à me esse profectam, nisi quibus una persuadeat me rationis compotem non esse. Nec possum satis mirari quo consilio, quâ fide, quâ spe, quâ confidentia id susceperit: Nempe in prima Meditatione, in qua nondum de ulla veritate statuenam, sed tantummodo de præjudiciis tollendis agebam; postquam ostendi eas opiniones, quibus credendis quam maxime fueram assuetus; in dubium posse revocari, ac proinde ab iis, non minus quam ab aperte falsis: assensionem esse cohibendam, ne quo mihi in veritate quærenda impedimento esse possent, addidi hæc verba: Sed nondum satis est hoc advertisse, curandum est, ut recorder, assidue enim recurrent consuetæ opiniones, occupantque credulitatem meam, tanquam longo usu & familiaritatis jure sibi devinctam, ferè etiam me invito; neumquam iis assentiri & confidere desuescam, quamdiu tales esse supponam, quales sunt revera, nempe aliquo, quidem, modo dubias, ut jamjam ostentam est, sed nihilominus valde probabiles, & quæ multo magis rationi consentaneum sit credere quam negare. Quapropter, ut opinor, non malè agam, si voluntate plane in contrarium versâ, me ipsum fallam, illasque aliquantulum omnino falsas, im-

211

ginariasque esse fingam, donec tandem, velut æquatis utrinque præjudiciorum ponderibus, nulla amplius prava consuetudo judicium meum à recta rerum perceptione detorqueat. Ex quibus Auctor noster elegit hæc verba, cæteris rejectis, Opiniones aliquo modo dubias, voluntate planè in contrarium versâ, omnino falsas imaginariasque esse fingam; Ac præterea in locum verbi fingam substitui ponam, credam, & ita credam ut contrarium ejus quod dubium est, pro vero affirmem. Voluitque hoc esse tanquam effectum sive regulam certam quâ semper uterer, non ad præjudicia tollenda, sed ad fundamenta Metaphysica summè certa & accurata statuenda. Primo tamen cunctanter tantum, & per ambages hoc proposuit, nempe in §. 2 & 3 prima sua quæstione: Quin & in 3 illo §. postquam supposuit ex ista regula se debere credere, 2 & 3 non facere §, quærit an continuo illud ita debeat credere, ut sibi persuadeat aliter habere se non posse. Ad quod absurdissimum quæsitum inducit me post aliquot ambages, & verba superflua, sic denique respondentem, Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum. Ex quibus verbis, mihi ab illo ipso tributus, plane manifestum est, cum recte scivisse, me ut verum non credere contrarium ejus quod dubium est, ac neminem ex mea sententia eo uti posse pro majore propositione alicujus syllogismi, ex quo certa conclusio expectetur: Contradictoria enim sunt, nec ponere, nec negare, neutro uti, atque unum ex iis ut verum affirmare, atque eo uti, sed sensum postea eorum, quæ tanquam mea retulerat, oblitus, non modo contrarium affirmavit, sed & tam sepe incalcavit, ut fere hoc unum in tota sua dissertatione reprehendat, & omnia illa duodecim peccata, quæ deinceps ad finem usque mihi affingit, ex hoc uno componat. Unde profecto, tum hic, ubi hæc majorem, Nulla res quæ talis est, ut de ea dubitare possim an existat, de facto existit, meam esse affirmat, tum aliis omnibus in locis ubi quid tale mihi tribuit, nisi proptus ignorem quid verbum mentiri significet, illum inexcusabiliter mentiri; sive contra mentem & conscientiam loqui evidentissime demonstratur: Et quamvis admodum invidus tam inhonesto verbo utar, exigit tamen hoc à me defensio veritatis, quam suscepi, ut quod ille tam aperte facere non erubescit, ego saltem nomine proprio vocare non recusem. Cumque in toto hoc scripto nihil aliud fere agat, quam ut idem ineptissimum mendacium, sexcentis variis modis expressum, lectori persuadeat, & incalceat, non video ipsum aliter posse excusari, quam quia forte tam sepe idem affirmavit, ut paulatim sibi ipsi persuaserit esse verum, nec amplius pro mendacio suo cognoscat. Quantum deinde ad minorem, Omne corpus est tale, ut de eo dubitare possim an existat, vel, Omnis mens est talis, ut de ea dubitare possim an existat: si de quovis tempore indefinitè intelligatur, ut ad ejus conclusionem debet intelligi, est quoque falsa, & nego meam esse: Nam statim post initia secunda Meditationis, ubi cerè perspexi rem cogitantem existere, quæ res cogitans ex vulgari usu mens appellatur, non amplius dubitare potui quin mens existeret; ut etiam post sextam Meditationem, in qua corporis existentiam cognovi,

Ll 3

non

non amplius de ipsa potui dubitare. Quam stupendi vero ingenii est auctor noster, qui duas falsas premissas tam artificiose potuit excogitare, ut ex iis, in bona forma, conclusio falsa sequeretur. Sed, non intelligo, cur hic mihi risum Sardonium adscribat, cum latitia causam duntaxat, non quidem permagna, sed certe vera ac solida in ejus dissertatione repererim: nempe quod ille, multa ibi reprehendendo, que non mea sunt, sed à se mihi affixa, clare ostendat se nullum non movisse lapidem, ut aliquid reprehensione dignum inveniret in meis scriptis, & tamen nihil omnino invenisse.

T At certe illum non ex animo hactenus risisse, satis declarant, tum seria objurgatio, quæ hanc partem concludit, tum maxime sequentes ejus responsiones, in quibus non modo tristis & severus, sed etiam profectus est crudelis. Nam cum nullas odii habeat causas, nihilque invenerit reprehendendum, præter illud unum absurdum, quod mihi prudens & sciens affinxit, quodque paulo ante non potui honestius quam mendacium ejus nominare: Quia tamen putat se jam illud Lectori suo plane persuasisse, (Non quidem vi rationum, utpote quas nullas habet; Sed primò admirabili affirmandi confidentia, que, in viro pietatem & charitatem Christianam peculiariter professo, tanta, & tam sine pudore, de re falsa esse posse nunquam putatur; Ac deinde pertinaci & frequenti ejusdem repetitione quæ sæpe fit, ut ex consuetudine audiendi, etiam res quas falsas scimus, consuetudine eas pro veris habendi acquiramus: atque hæc duæ machinæ apud plebem, illosque omnes qui res accurate non examinant, omni pondere rationum potentiores esse solent.) Nunc victo superbe insultat, & me tanquam puerum gravis Pedagogenus objurgat, plurimumque peccatorum reum facit in sequentibus 12 responsionibus, quam in Decalogo præcepta habeantur. Excusandus tamen est R. P. quia non amplius apud se esse videtur; sed, cum plusculum poti duas tantum res pro una soleant videre, tanto ille charitatis Zelo turbatus est, ut in unico contra mentem & conscientiam propriam dicto suo duodecim peccata mihi tribuenda inveniat: que, nisi me aperte, ac citra verborum involucria hic loqui pueret, non deberem aliter quam convitia & calumnias vocare: sed quia jam puto meas esse vias jocandi, hallucinationes tantum dicam; Et velim ut Lector animadvertat, ne minimum quidem verbum, ab ipso, contra me, in sequentibus haberi, in quo non sit hallucinatus.

R E S P O N S I O.

R Esp. 1. Peccat Methodus circa principia. Nempe nulla habet, & infinita habet. Ac cæteræ quidem facultates, ut ex certis educant certa; clara, evidentia & innata sibi ponunt principia. Totum est suâ parte majus. Ex nihilo nihil fit, & sexcenta id genus, quibus subnixa evehunt sese in altum, & ad veritatem tutò contendunt. Hæc verò secus, ut faciat aliquid, non ex aliquo, sed ex nihilo, amputat, abdicat, ejurat omnia ad unum principia vetera, ac voluntate planè in contrarium versâ, ne videatur alis omnino carere, fingit & aptat sibi è

cera,

cera, ac principia ponit nova veterum planè contraria. Atque eo pacto vetera exuit præjudicia, ut induat nova: certa deponit ut assumat dubia: alas sibi aptat, sed cereas: subvehit sese in altum, at ut cadat: Denique ex nihilo molitur aliquid, ut faciat nihil.

Resp. 2. Peccat Methodus circa media. Nempe nulla habet, dum tollit vetera, nec adhibet nova. Reliquæ disciplinæ formas habent logicas & syllogismos, & modos argumentorum certos, quorum ductu, velut Ariadnæo filo, ex labyrinthis expediant sese, & res involutas extricent facillè, & tutò. Hæc verò contrà, formam veterem deturpat, dum novo pallet metu, quem sibi à Genio fingit, dum veretur ut ne somniet; dum dubitat an deliret. Propone syllogismum; pallebit ad majorem, quæcumque sit illa tandem. Fortè ait, Genius me decipit. Quid verò ad minorem? trepidabit, dubiam dicit. Quid, si somniam? quoties somniantis visa sunt certa, & clara, quæ post somnium falsa compta sunt? Quid denique faciet ad conclusionem? Omnes omnino velut laqueos & pedicas fugitabit. An non deliri, & pueri, & amentes præclare se credunt ratiocinari, cum omnimente & judicio deficiantur? Quid, si mihi idem contingat modo? quid, si fucum faciat & offucias Genius? Malus est. Nec dum Deum novi existere, & ab eo deceptorem coërceri. Quid hæc facias, quid, cum dicit & obstinato animo, consequentiam dubiam asse nisi antea certò scias te nec somniam, nec desipere, sed esse Deum, & veracem Deum, & ab eo Genium malum haberit in vinculis? Quid, cum syllogismi hujus repudiabit materiam, & formam? Idem est dicere aliquid in rei alicujus natura, sive conceptu contineri, ac dicere ipsum de ea re esse verum. Atqui existentia &c. Quid alia id genus? quæ si urgeas, Expecta, dicit, quoad esse Deum sciam, & Genium videam ligatum. At saltem, ais, id habet commodi dum nullos adhibet syllogismos, tutò vitat paralogismos. Præclare enim verò, ut ne mucosus sit puer, denafetur. Num melius cæteræ matres suos emungunt? Quare unum hoc habeo, quod dicam, sublata omni forma, nihil remanet, nisi informe.

Resp. 3. Peccat Methodus contra finem, dum nihil certi assequitur, sed nec potest assequi, cum ipsa sibi vias omnes ad veritatem occludat. Ipsemet vidisti & expertus es tuis in erroribus Ulyssæis, quibus te, meque socium fatigasti. Contendebas te esse mentem, aut habere mentem: id verò minimè potuisti conficere, sed hæcisti in salebris, & vepribus, & quidem toties, ut meminisse vix possim. Quamquam & recordari proderit modò, ut responsioni huic nostræ suum sit robur. En igitur summa capita quibus ipsa sibi Methodus nervos succidit, omnemque planè spem ad veritatis lucem præcludit. 1. Nescis an somnias an vigiles, adeoque nihilo plus debes tuis in cogitatis, & ratiocinationibus (si quas tamen habes, non verò somnias duntaxat te habere) ponere, quam somnians in suis. Hinc dubia omnia, & nutantia, & ipsæ conclusiones incertæ. Exempla non afferam, obi ipse, & percurrere apothecas memoria tuæ, & si quid

repe-

OBJECTIONES ET RESPONSIONES

reperieris, quod ea tibi non sit infectum, profer: gratulabor. 2. Antequam sciam Deum existere, qui Genium malum liget, dubitare debeo de omni re, & omnem omnino propositionem habere suspectam, aut sanè, quæ vulgaris est philosophia & vetus ratiocinandi methodus, ante omnia definiendum est an sint, & quæ illæ tandem propositiones immunes, deque iis retinendis monendi sunt Tyrones. Hinc, perinde atque ex præcedenti dubia omnia, & ad vestigandum verum profus inutilia. 3. Si quid sit quod habeat vel minimum dubitationis, id voluntate planè in contrarium versa falsum esse crede, & crede oppositum, eoque utere tanquam principio. Hinc aditus omnes ad veritatem præclusi. Quid enim speres ab illo, Caput non habeo, Nullum est corpus, nulla mens, & sexcentis istiusmodi? Neque verò dicas abdicationem illam non esse perpetuam, sed Institui instat, ad tempus, ad mentem, ad dies 15, ut quisque majori contentione in illam incumbet. Esto enim, sit ad tempus; at est eo tempore quo veritatem vestigas, quo uteris abdicatis, & abuteris, perinde quasi ab iis veritas omnis pendeat, & in iis veluti necessario in stereomate, consistat. At, ais, eâ utor ut stylobatam & columnam stabiliam, ut solenne est Architectis. An non illi machinas extemporaneas extruunt, iis utuntur, ut columnam elevent, & suo loco stabiliant, tum velut præclare suo defunctam munere dissolvunt & amoveant? Quidni illos imiter? Imitare per me licet, at vide ne & stylobata & columna extemporaneæ illi machinæ sic innitantur, ut hæc remotâ illa concidant. Atque illud est, quod in Methodo reprehensione dignum putem. Falsa ponit fundamenta, iisque ita nititur, ut remotis illis illa quoque sit admovenda.

Resp. 4. Methodus peccat excessu. Hoc est, plus molitur quàm ab ea prudentiæ leges exigant, plus quàm ab ea quisquam mortalium deposcat. Petunt quidem nonnulli, sibi ut demonstretur Dei existentia, & humanæ mentis immortalitas, at profectò nemo repertus est hætenus, qui sibi satis esse non duxerit, si Deum existere, & mundo ab eo administrari, & animas hominum esse spirituales & immortales, tam certo sciat, atque illud, 2 & 3 faciunt 5, aut istud, habeo caput, habeo corpus, ut superflua sit omnis cura majoris alicujus certitudinis vestigandæ. Præterea, ut in practicis aut agendis rebus certi sunt fines certitudinis, qui sufficiant abunde, ut quisque prudenter, & tuto se gerat; ita in meditando & speculando rebus definiti sunt limites, quos qui attingit, certus est, & ita certus, ut meritò aut desperatis aut damnatis aliis, quæ quis ulterius tentare veller, in eo prudenter, ac securè conquireat. Ne plus ultra, Ne quid nimis. At, ais, hæc laus non vulgaris Metas promovere, & vadum ab omnibus retrò seculis intentatum pervadere. Ita sanè laus eximia, at dum vadum vadari possit citra naufragium: quare

Resp. 5. Peccat defectu. Hoc est, dum plus stringit, quam sit par, nihil colligit. Unum te volo testem, te judicem. Quid præstitisti apparatus illo magnifico? quid abdicatione illâ tam solenni, adeo generali & generosâ, ut ne tibi ipsi peperceris, nisi hoc ritum, Cogito, sum, sum res cogitans? hoc, inquam, ita, vel ple-

beculæ

SEPTIMÆ.

beculæ familiare, ut nemo repertus sit ab orbe condito, qui de eo vel leviter dubitavit, nedum qui serio poposcerit probari sibi se esse, se existere, se cogitare, se esse rem cogitantem, ut meritò gratias tibi nemo sit habiturus, nisi fortè, quod ego mea pro amicitia, & singulari erga te voluntate facio, ut prolixam tuam erga genus humanum voluntatem probet, & laudet conatum.

Resp. 6. Peccat commune peccatum, quod in cæteris arguit. Nempe miratur mortales omnes omnino hæc dicere, & ponere tam confidenter, Habeo caput, habeo oculos, &c. Et se ipsam non miratur, dum pari confidentia dicit, Non habeo caput, &c.

Resp. 7. Peccat peculiare sibi peccatum. Nempe quod cæteri hominum aliquatenus certum habent, & sufficienter, habeo caput, est corpus, est mens, illa singulari sibi consilio oppositum. Non habeo caput, non est corpus, non mens, non modo certum, sed ita certum, ut in eo fundari possit accurata Metaphysica, ponit, eoque nititur usque eo, ut hoc si fulcrum removeris, in vultum procumbat.

Resp. 8. Peccat imprudens. Nempe non advertens Dubium esse gladium ancipitem, dum alteram fugit aciem, ab altera læditur. Dubium illi est an aliquod corpus existat; quia dubium removeret & ponit oppositum, Nullum est corpus, atque in hoc dubio tanquam si esset certum, dum imprudens nititur, vulneratur.

Resp. 9. Peccat prudens, dum sciens, ac volens, & monita occæcat sese, & voluntariâ abdicatione eorum quæ sunt necessaria ad vestigandum verum, suâ deludi se sinit Analyfi, non modò id conficiens quod intendit, sed illud etiam, quod maximè reformidat.

Resp. 10. Peccat commissione, dum, quod verat solenni edicto, redit ad vetera, & contra leges abdicationis, repetit abdicata. Sat recordaris.

Resp. 11. Peccat omissione, dum, quod præscribitur firmamentum, Summo-pere cavendum est ne quid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse, non semel prætergreditur, impune assumens uti summè certum, & verum, nec probans, Sensus nos aliquando deludunt; somniamus omnes; nonnulli delirant, & alia id genus.

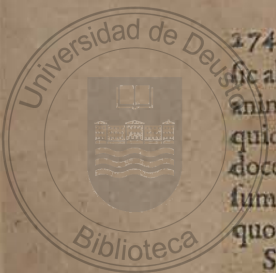
Resp. 12. Methodus aut nihil habet boni, aut nihil novi, plurimum verò superflui. Etenim si dicat suâ illâ abdicatione dubiorum se intelligere abstractionem, ut vocant, Methaphysicam, qua dubia non considerantur nisi ut dubia, adeoque ab iis animus avocatur, ubi quæritur certi aliquid, neque tunc in iis plus ponitur, quàm in falsis, Boni aliquid dicit, sed nihil Novi, nec nova erit illa abstractio, sed vetus, & omnium Philosophorum ad unum.

Si abdicatione illâ dubiorum ita velit amandari dubia, ut supponantur & dicantur esse falsa, & iis tanquam falsis, aut eorum oppositis tanquam veris utatur, Novi dicit aliquid, sed nihil Boni, eritque abdicatio illa quidem nova, sed spuria.

Si dicat se vi & momento rationem id conficere certo, & evidenter, Ego sum res cogitans, & qua cogitans nec sum mens, nec animus, nec corpus, sed res ab iis

Mm

sic

sic abducta, ut possim intelligi, nondum intellectis illis, perinde atque intelligitur animal, sive res sentiens nondum intellecta re hinniente, rugiente, &c. Boni aliquid dicet, sed nihil novi, cum id ubique pulpita resonent; ac disertis verbis id doceant quotquot animantes aliquas sentent cogitare, ac, si cogitatio etiam sensum complectitur, ut illud quoque cogitet quod sentiat, videat, audiat, quotquot existimant bruta sentire, hoc est ad unum omnes.

Si dicat probatum à se rationibus validis & meditatibus se revera existere rem & substantiam cogitantem, & dum existit, non existere reapse mentem; non corpus, non animum, Novi dicet aliquid, sed nihil boni, & nihilo plus quam si diceret existere animal, nec esse tamen leonem, aut vulpem, &c.

Sed dicat se cogitare, hoc est se intelligere, velle, imaginari, sentire, & sic cogitare, ut suam illam cogitationem actu reflexo intueatur, & consideret, adeoque cogitet, sive sciat & consideret, se cogitare (quod verè est esse conscientiam, & actus alicujus habere conscientiam) id verò esse proprium facultatis, aut rei, quæ sit posita supra materiam, quæque sit planè spiritualis, eoque pacto se esse mentem, se spiritum, dicet quod nondum dixit, & quod debuit dicere, & quod expectabam ut diceret, & quod sapius saepe, ubi vidi parturientem sed inani conatu, volui suggerere; dicet, inquam, boni aliquid, sed novi nihil, cum illud nos à nostris olim præceptoribus acceperimus, & illi à suis, atque opinor alii ab aliis jam inde ab Adamo.

Id porro si dicat, quæ & quanta supererunt, quæ redundabunt, quanta batologia, quæ machinæ aut ad pompam, aut ad præstigias? Quorsum fallaciæ sensuum, somniantium illusiones, ludibria delirantium? quis finis abdicationis illius adeo austeræ, ut ne nobis plus residui esse patiat, quam hilum? Cur peregrinationes tam longæ, ita diuturnæ exteris in oras, procul à sensibus umbras inter & spectra? Quid faciunt illa tandem ad stabiliendam Dei existentiam, perinde quasi stare illa non possit, nisi omnia susque deque vertantur? sed cur interpolationes opinionum tot ac tantæ, ut veteres ponantur, induantur novæ, iisque abjectis rursus veteres assumantur? An forte, ut sacris olim Bonæ Deæ, & Conscientiæ, & cæterorum sui singulis erant ritus, ita hæc novorum arcanorum novæ sunt ceremoniæ? At quin illa procul amissis ambagibus nitidè, clarè, breviter sic verbo veritatem exhibuit, Cogito, habeo cogitationis conscientiam, ergo sum mens?

Denique si dicat intelligere, velle, imaginari, sentire, hoc est cogitare, sic esse propria mentis, ut nulla prorsus animalia, præter hominem, cogitent, nulla imaginentur, sentiant, videant, audiant, &c. novi dicet aliquid, sed nihil boni, & illud quidem gratis & ingratiis, nisi fors aliquid afferat & abscondit (quod unicuique superest per fugium) suo tempore velut à machinâ stupentibus exhibendum. At illud, quamdiu est, ex quo expectatur, ut planè sit desperandum?

Resp. ult. Hic vereris opinor Methodo illi tuæ quam amas, quam amplecteris, ignosco, quam uti filiulam oscularis tuam, times ut ne, quia tot peccatorum feceris

feci ream, quia, ut ipse vides, times agit & undique diffluit, veteres ad testas abjiciendam putem. Ne vereare, amicus sum. Vincam expectationem tuam, aut sanè fallam; filebo & expectabo. Novi te, & aciem ingenii tui acrem, ac perspicacem. Ubi tempus aliquod ad meditandum acceperis, ac maxime ubi Analysin illam tuam fidam secreto in recessu consulueris, pulverem excuties, sordes abluēs, tersam & politam Methodum nostris siles ad spectibus. Interea hoc habe, meque audi tuis dum quæritis pergo respondere, iisque complector bene multa, quæ brevitatis studio perstrinxi leviter, ut ea, quæ mentem attinent, quæ conceptum clarum ac distinctum, quæ verum, quæ falsum, & similia; sed ea ipse relegis, quæ prudentibus excidere, &

Quæstio 3. An possit instaurari Methodus?

Quæris 3. an* Plura non missa sunt à R. P. Cumque reliqua ab eo rogarentur, respondit sibi nunc otium non esse plura componendi. Nobis vero religio fuit vel minimam ejus scripti syllabam omittere.

NOTÆ.

Satis esse putarem egregium hoc de mea qualicumque investigandi veri Methodo judicium retulisse, ad ejus falsitatem & absurditatem declarandam, si profectum esset ab ignoto: Sed quia ejus Auctor in tali loco est constitutus, ut non facile ab ullo credatur, ipsum esse, vel non compotem sui, vel eximie mendacem, & maledicum, & impudentem, Ne nimia ejus auctoritas contra manifestam veritatem aliquid possit, rogo lectores ut meminerint illum supra, ante has responsiones, nullam vel minimam rem contra me probasse, sed ineptis tantum cavillationibus usum fuisse, ad opiniones mihi tam ridiculas affingendas ut ne refutatione quidem indigerent; Nunc vero in his responsionibus ipsum ne conari quidem aliquid probare, sed falso supponere omnia, quæ mihi affingit, jam ante à se fuisse probata; Uique æquitas ejus judicii magis appareat, illum prius in accusando soecatatum tantum fuisse, hic autem postea in judicando maxime serium esse ac severum; atque in undecim primis responsionibus indubitanter & decretorie me condemnare, ac demum in duodecima deliberare & distinguere, Si dicat hoc; nihil habet novi; si hoc, nihil boni &c. cum tamen in iis omnibus agat tantum de una & eadem re diversis modis spectata, nempe de uno suo figmento, cujus absurditatem atque insulsiatam similitudine hic declarabo.

Testatus sum ubique in meis scriptis, me Architectos in eo imitari, quod ut solida aedificia construunt, in locis ubi saxum, vel argilla, vel aliud quodcumque firmum solum arenosâ superficie contactum est, fossas primum excavent, omnemque ex iis arenam, & alia que vis arenâ nixa aut permixta rejiciant, ut deinde in solo firmo ponant fundamenta: Sic enim ego dubia omnia, instar arena, primum rejeci; ac deinde animadvertens dubitari non posse, quin saltem substantia dubitans

OBJECTIONES ET RESPONSIONES.

siue cogitans existat, hoc usus sum tanquam saxo in quo Philosophia mea fundamen-
ta locavi. Auctor autem noster similis est Cementario cuidam, qui cum in sua
urbe magnus artifex haberi vellet, atque ideo summopere invideret Architecto
facellum ibi construenti, studiosissime quaesivit occasiones ad ejus artem reprehenden-
dam: Sed quia erat tam rudis, ut nihil eorum qua ab illo fiebant capere pos-
set, nihil aliud ausus est attingere, quam prima, & maxime obvia initia. Nempe
notavit, eum principio fodere, ac non modo arenam, & terram mobilem, sed
& ligna, & lapides, & quavis alia arena admista rejicere, ut ad solum firmum
perveniret, ibique sacelli jaceret fundamenta: Et praeterea audivit ipsum ali-
quando, querentibus cur ita foderet, respondisse, terra superficiem, cui insisti-
mus, non semper esse satis firmam ad magna aedificia sustinenda; & arenam pra-
cipue esse instabilem, quia non modo magnis ponderibus pressa subsidet, sed etiam
aque praeterfluentes eam non raro secum abducunt; unde sequitur inexpectata rui-
na eorum qua ab ipso sustentantur; & denique cum tales ruinae in fodinis inter-
dum accidunt, earum causam ad Lemures, aut malos Genios loca subterranea in-
habitantes, solere a fessoribus referri. Ex quibus sumpsi occasionem fingendi fos-
sionem illam, qua Architectura utebatur, haberi ab ipso pro sacelli constructione;
atque vel fossam, vel saxum in ejus fundo relictum, vel certe id quod supra fos-
sam ita construeretur, ut ipsa interim vacua remaneret, pro sacello construendo;
Ipsamque Architecturam esse tam fatuam, ut timeret ne terra cui insisteret sub pedi-
bus suis satisfaceret, neve a Lemuribus everteretur. Qua cum forte persuasisset qui-
busdam pueris, aliisque Architecturae tam ignavis, ut eis novum esset, ac mirum, fos-
sas fieri ad locanda aedificiorum fundamenta; & qui facile credebant illi quem no-
rant, satisque peritum artis suae, ac probum virum esse putabant, de Architecto
sibi ignoto, & quem nihil adhuc struxisse, sed fossas tantum excavasse audiebant;
sanctopere delectatus est hoc suo figmento, ut speraverit se idem universo mundo esse
persuasurum. Et quamvis jam Architectus omnes fossas a se primum factas la-
pidibus implevisset, atque ibi sacellum suum ex solidissima materia firmissime con-
struxisset, omnibusque videndum exhiberet, manebat ille nihilominus in eadem spe &
instituto nugae suae cunctis hominibus persuadendi. Atque in hunc finem stans
quotidie in plateis, ludos de Architecto plebi transeunti exhibebat. Quorum tale
erat argumentum.

Primo inducibat illum jubentem ut fossae fierent; & non modo ex iis arena om-
nis, sed etiam ea omnia qua arena essent admista, aut superstructa, etiam cemen-
ta, etiam lapides quadrati, verbo, Omnia rejicerentur, & Nihil plane relinqueren-
tur. Atque hac verba Nihil, Omnia, etiam camenta, etiam lapides, valde in-
culcabat. Simulque fingebar se velle artem illam ab eo addiscere, ac cum ipso
descendere in istas fossas. Ducem te praebere, agebar, age, facere, expeditum habere
aut focium aut discipulum, quid jubes? Ad illud iter etiam novum, & mihi te-
nebris non assueto formidandum, accedo lubens. Audio te, jubes id faciam quod
te fa-

SEPTIMA

te facientem videro, ibi pedem figam, ubi fixeris. Praeclara sane imperandi du-
cendique ratio, ut mihi places, audio.

Deinde simulans sibi metum esse a Lemuribus in istis fossis, ita risum spectatorum
elicere conabatur. Et vero an tu mihi illud praestabis ut non verear modo, non
formidem, metus mihi non sit a malo Genio? sane me licet confirmes manu &
verbo, non sine timore ingenti istuc descendo. Ac paulo post. Sed o me propo-
siti immemorem! quid feci? totum me tibi principio commiseram, me focium,
me discipulum, & ecce hareo in aditu, & meticulosus, & obstinatus. Ignosce:
peccavi largiter, & tenuitatem ingenii mei probavi duntaxat. Debueram omni
metu depositio in istius fossae caliginem intrepidè me inferre, & haesi, & restiti.

Tertio representabat Architectum sibi ostendentem in fosse fundo lapidem, siue
saxum, cui totum aedificium suum inniti vellet. Hocque ita risu excipiebat. Prae-
clare, vir eximie, Archimedeam punctum occupas, mundum haud dubie si libet
movebis. En jam nutant omnia. At te quaeso, vis enim, opinor, ad vivum re-
secari omnia, ut nihil sit tua in arte non aptum, non cohaerens, non necessarium,
cur lapidem hic retines? an non exulare jussisti lapides cum arena? Sed forte
excidit, adeo est arduum etiam expertis oblivisci penitus eorum quibus a pueris
alluevimus, ut mihi rudi si fors vacillum haud male sit sperandum &c. Item
Architectus rudera quadam simul cum arena ex fossis rejecta colligebat, ut iis ad
aedificandum uteretur: qua de re alter ita jocabatur. Audebone priusquam in-
tro pedem feras, ex te sciscitari, quo consilio, tu, qui rudera omnia ut non satis
rejeceris solenni ritu, ea iterum velis inspicere: perinde quasi ex panniculis illis
speres firmi aliquid? &c. Imò, quia omnia quae paulo ante rejecisti, nutantia
erant & infirma (secus cur rejecisses?) qui fiet ut eadem modo non nutantia
sint & infirma? &c. Et paulo post. Hic etiam pati te artem tuam admiter, qui
ut firma stabilias, utare infirmis, ut nos educas in lucem, jubeas in tenebris mer-
gi, &c. Atque hic multa ineptissime diserebat de nominibus & officiis Architecti &
Cementarii, nihil ad rem facientia, nisi ut nominum significatione confusa, unum
ab alio distingui minus posset.

Quarto actu stabant uterque in fosse fundo, ibique Architectus sacelli sui con-
structionem incipere conabatur; sed frustra. Nam primo cum ibi lapidem qua-
dratum locare vellet, statim a Cementario monebatur se jussisse ut lapides omnes reji-
cerentur, atque hoc ideo pugnare cum regulis suae artis, quo verbo, tanquam Ar-
chimedea demonstratione victus, ab opere desistere cogebatur: Cumque deinde ce-
menta, cum lateres, cum calcem aqua & sabulo fermentatam, siue quidvis aliud
assimebat, semper ingerebat Cementarius, Omnia rejecisti, nihil reinuisti, solisque
istis verbis Nihil, Omnia &c. tanquam incantamentis quibusdam omnia ejus ope-
ra destruebat. Atque utebatur oratione tam simili iis quae supra a 3. ad 9. ha-
bentur, ut hic non opus sit eam referre.

Quinto denique, cum videbat satis magnam plebis coronam circa se esse colle-

Etiam, Comœdia sua hilaritatem, novo more, in tragicam severitatem mutabat, callosaque maculis ex facie sua absterfis, serio vultu assumio, censoria voce, oranes Architecti errores (eos scilicet quos supponebat in precedentibus actibus esse demonstratos) enumerabat & condemnabat. Totumque hoc enarrabo ejus judicium, quale ipsum protulit ultima vice, qua hos ludos populo dedit, ut quam ascuratè illud Auctor noster sit imitatus, agnoscat. Fingebat se rogatum fuisse ab Architecto, ut suum de ejus arte judicium exprimeret, eique respondebat hoc pacto.

Primò peccat Ars illa circa fundamenta. Nempe nulla habet, & infinita habet. Ac ceteræ quidem domuum construendarum artes fundamenta ponunt firmissima, ut lapides quadratos, lateres, cæmenta, & sexcenta id genus, quibus subnixæ ædificia evehunt in altum. Hæc verò secus, ut construat aliquid, non ex aliquo sed ex nihilo, diruit, effodit, rejicit omnia ad unum fundamenta vetera, ac voluntate planè in contrarium versâ, ne videatur alis omnino carere, fingit & aptat sibi è cera, ac fundamenta ponit nova, veterum planè contraria. Atque eo pacto veterum vitat instabilitatem, ut incurrat in novam: firma evertit, ut assumat infirma; alas sibi aptat, sed cereas: tollit ædificium in altum, at ut cadat: Denique ex nihilo molitur aliquid, ut faciat nihil.

Quæ omnia vel solum sacellum ab Architecto jam constructum irridende falsitatis arguebat: In eo enim erat manifestum, & firmissima ipsum possuisse fundamenta; & nihil destruxisse, quod non fuisset destruendum; & nulla in re ab aliorum præceptis deflexisse, nisi ubi aliquid melius habuerat; & ædificium ita in altum sustulisse, ut nullam ruinam minaretur; Et denique non ex nihilo, sed ex solidissima materia; non Nihil, sed firmum, & duraturum sacellum, in honorem Dsi construxisse. Ut & consimilia etiam, in quibus hallucinatus est Auctor noster, ex solis Meditationibus à me editis satis patenti. Nec vero arguendus est Historicus ex quo Cæmentarii verba exscripsi, quòd eum induxerit alas Architecturæ tribuentem, & alia multa, quæ parum ipsi videntur convenire: hoc enim de industria fors fecit, ut perturbationem animi talia dicentis exprimeret. Atque profecto eadem omnia Methodo quærenda veritatis non melius conveniunt, cui tamen ab Auctore nostro tribuuntur.

Respondebat 2. Peccat Architectura illa circa media. Nempe nulla habet, dum tollit vetera, nec adhibet nova. Reliquæ ejusmodi artes normam habent, & libellam, & perpendiculum, quorum ductu velut Ariadneo filo, ex Labyrinthis expediant sese, & cæmenta quantumvis informia disponant facillè, & rectè. Hæc verò contra formam veterem deturpat, dum novo pallet metu, quem sibi à Lemuribus fingit, dum veretur ne terra subsidat, dum dubitat an non arena diffugiet. Propone columnam. Pallebit ad stereobatam & basim, quæcunque sit illa tandem. Fortè, ait, Lemures illam dejicient. Quid verò ad scapum? trepidabit, infirmum dicet. Quid, si ex gypso tantum sit, non ex marmore? quoties alia nobis visa sunt dura & firma, quæ, factò experimento, fragilia com-
perta

perta sunt? Quid denique faciet ad Epistylum? Omnia omnino velut laqueos & pedicas fugitabit. Annon mali Architecti alia sæpe struxerunt, quæ quamvis firma putarent, sponte tamen sunt collapsa? quid, si huic idem contingat modo? Quid, si Lemures solum concutiant? mali sunt. Necdum novi basim subnixam saxo tam firmo, ut in illud Lemures nihil possint. Quid hinc facias? Quid, cum dicet & obstinato animo epistylii firmitatem dubiam esse, nisi antea cerò scias, nec columnam ex fragili materia constare, nec arenæ inniti, sed firmo saxo, & saxo quod nulli unquam Lemures valeant commovere? Quid, cum columnæ hujus repudiabit materiam & formam? (*Hic joculari audaciâ proferebat effigiem unius ex illis ipsis columnis, quas Architectus in sacello suo posuerat.*) Quid alia id genus? quæ si urgeas: Expecta, dicet, quoad saxum subesse sciam, nullosque ibi Lemures versari. At saltem, ais, id habet commodi, dum nullas adhibet columnas, tutò cavet ne quas malè construat. Præclarè enimvero, ut ne mucosus &c. *Ut supra. Hoc enim est nimis sordidum, ut repetatur; Et rogo Lectorem, ut singulas hæcæ responsiones, cum earum comparibus Auctoris nostri velit conferre.*

Atque hæc responsio, ut præcedens, vel à solo sacello impudentissimi mendacii arguebatur. Quoniam & in eo multa solidissima columna exstabant, & inter ceteras illa ipsa, cujus, tanquam ab Architecto repudiata, effigiem ostendebat. Eademque ratione me non improbare syllogismos, nec earum veterem formam deturpare satis indicant mea scripta, in quibus semper iis usus sum cum fui opus. Et inter ceteros illum ipsum, cujus hic fingit me repudiare materiam & formam, ex me exscripsi. Habeo enim illum in fine responsionis ad primas Objectiones Propositione 1, ubi Deum existere demonstro. Nec video quo instituto id fingat, nisi fortè ad innuendum ea omnia, quæ ut vera & certa proposui, pugnare cum abdicatione dubiorum, quam solam nomine mea Methodi vult intelligi. Quod planè idem est, & non minus perutile ac ineptum, quàm figmentum Cæmentarii sumentis fossionem, quæ sit ad jacienda ædificiorum fundamenta, pro tota arte Architecti; & id omne quod ab eo construitur, tanquam pugnans cum ista fossione, reprehenditur.

Respondebat 3. Peccat ars illa contra finem; Dum nihil firmi construit; sed nec potest construere, cum ipsa sibi vias omnes ad opus faciendum ocludat. Ipsemet vidisti, & expertus es, tuis in erroribus Ulyssæis, quibus te, meque socium fatigasti. Contendebas te esse Architectum, aut habere artem Architecti: id verò minime potuisti conficere, sed hæstisti in salebris, & vepribus; & quidem toties, ut meminisse vix possim. Quanquam & recordari proderit modo, ut responsione huicce nostræ suum sit robur. En igitur summa capita quibus ipsa sibi ars illa nervos succidit, omnemque planè spem ad opus promovendum præcludit. 1. Nescis an infra superficiem terræ sit arena, vel saxum, adeoque nihil plus debes fidere saxo (si cui tamen unquam saxo insistas) quàm arenæ.
Hinc

Hinc dubia omnia, & nutantia, & ipsæ structuræ infirmæ. Exempla non afferam, ubi ipse, & percurte Apothecas memoriæ tuæ, & si quid repereris quod eâ labe non sit infectum, profer: gratulabor. 2. Antequam invenerim solum firmum, infra quod nullam arenam mobilem esse sciam, nullosque Lemures ipsam commoventes, debeo omnia rejicere, & omnem omnino materiam habere suspectam, aut sanè, quæ vulgaris est Architectura & vetus, ante omnia definiendum est an sint, & quæ illæ tandem materiæ non rejiciendæ, deque illis in fossa retinendis monendi sunt fossores. Hinc, perinde atque ex præcedenti, infirma omnia, & ad constructionem ædificiorum prorsus inutilia. 3. Si quid sit quod vel minimum concuti possit, id voluntate plane in contrarium versâ jam collapsum esse crede, & crede esse effodiendum, & utere fossâ vacuâ tanquam fundamento. Hinc aditus omnes ad ædificationem præclusi. Quid enim speres ab illo, Nulla hîc jam est terra, Nulla arena, nulli lapides, & sexcenta istiusmodi: neque vero dicas fossionem illam non esse perpetuam, sed justitiâ instar, ad tempus, & ad altitudinem quandam, ut quoque in loco magis alta est arena. Esto enim, sit ad tempus; at est eo tempore quo putas te ædificare, quo uteris fossæ vacuitate, & abuteris, perinde quasi ab ea ædificatio omnis pendeat, & in ea veluti necessario in stereomate consistat. At, ais, ea utor ut stylobatam & columnam stabiliam, ut solenne est aliis Architectis. An non illi machinas extemporaneas extruunt, iis utantur, ut columnam elevent &c. ut supra?

In quibus etiam nihil est magis ridiculè à Camentario, quam ab Auctore nostro excogitatum. Quod enim rejectione dubiorum non magis mihi vias præcluserim, ad cognitionem veritatis, quam Architectus fossione ad sacelli constructionem, satis declarant ea quæ postea demonstravi: vel certè aliquid in iis, aut falsum, aut incertum notare debuisset. Quod cum nec faciat, nec possit, ipsum inexcusabiliter hallucinari est consistendum. Nec magis unquam laboravi ut probarem me, siue rem cogitantem, esse mentem; quam aliter, ut probaret se esse Architectum: sed sanè Auctor noster magno conatu & labore nihil hîc probavit; nisi se mentem, saltem bonam, non habere. Nec ex eo quod metaphysica dubitatio eo usque procedat, ut quis supponat se nescire an somniet, an vigilet, magis sequitur cum nihil certi posse invenire; quam ex eo quod Architectus dum fodere incipit, nondum sciat, an saxum, an argillam, an quin aliud infra arenam sit inventurus, sequitur illum sibi non posse saxum invenire, vel invento fidere non debere. Nec ex eo quod antequam quis sciat Deum existere, habeat occasionem dubitandi de omni re (nempe de omni re cuius claram perceptionem animo suo præsentem non habeat, ut aliquoties exposui) magis sequitur omnia esse ad vestigandum verum inutilia; quam ex eo quod Architectus omnia ex fossis suis rejicit curasset, antequam firmum solum esset inventum, sequeretur nulla rudera, aut alia in ipsis fuisse, quæ sibi postea in jaciendis fundamentis usus fore judicaret. Nec magis ineptè errabat Camentarius dicendo, juxta vulgarem & veterem Architecturam, illa non esse ex fossis rejicienda, & de iis retinendis monendos esse fossores; quam

errat

errat Auctor noster, cum dicendo ante omnia definiendum esse an sint, & quæ illæ tandem propositiones à dubitatione immunes: qui enim definiti possent ab eo, quem nullas adhuc nosse supponimus? Tum affirmando hoc esse præceptum vulgaris ac veteris Philosophiæ, in ea enim nihil tale reperitur. Nec magis insulse fingeat Camentarius Architectum velle uti fossâ vacuâ pro fundamento, omnemque ejus adificationem ab ea pendere: quam aperte hallucinatur Auctor noster dicendo me uti opposito ejus quod dubium est ut principio, & abuti abdicatis, perinde quasi ab iis veritas omnis pendeat, & in iis veluti necessario in stereomate consistat: immemor verborum, quæ pro meis supra retulerat. Nec pones, nec negabis, neutro uteris, utrumque habebis velut falsum. Nec denique imperitam suam magis declarabat Camentarius fossam ad jacienda fundamenta excavatam comparando extemporaneam machine, cujus usus esset ad columnam erigendam; quam Auctor noster, eidem machine comparando abdicatorem dubiorum.

Respondet 4. Ars illa peccat excessu. Hoc est plus molitur, quam ab ea prudentiæ leges exigant, plus quam ab ea quisquam mortalium deponat. Perunt quidem nonnulli sibi ut firma ædificia construantur, at profectò nemo repertus est hactenus, qui sibi satis esse non duxerit, si ædes, in quibus habitaret, æque firmæ essent, ac ipsa terra, quæ nos sustinet, ut superflua sit omnis cura majoris alicujus firmitatis querenda. Præterea ut ad inambulandum certi sunt fines stabilitatis soli, qui sufficiant abundè, ut quisque supra illud tuto incedat, ita in domibus ædificandis certi sunt limites, quos qui attingit certus est &c. ut supra.

Ubi quamvis injustè Architectus à Camentario culparetur, multo tamen injustius in re simili ab Auctore nostro reprehendor. Verum enim est, in domibus construendis certos esse fines, infra summam firmitatem soli, ulro quos progredi opere pretium esse non solet, iique varii sunt pro magnitudine molis construenda: nam & humiliores case ipsi arena tuto imponuntur; neque hæc minus firma est, ad illas sustinendas, quam saxum, ad altas turres. Sed falsissimum est, in fundamentis Philosophiæ statuendis, tales esse aliquos dubitandi limites infra summam certitudinem, in quibus prudenter ac securè conquiscere possimus. Cum enim veritas in indivisibili consistat, potest contingere, ut quod non agnoscimus esse summè certum, quantumvis probabile appareat, si plana falsum: nec sanè ille prudenter philosopharetur, qui ea scientia omnis sua poneret fundamenta, quæ cognosceret esse fortasse falsa. Et vero quid respondebit Scepticis, qui omnes dubitationis limites transcendunt? quæ ratione ipsos refutabit? Nempe desperatis, aut damnatis annumerabit. Egrege certè: sed quibus illi eum interim annumerabunt? Neque putandum est eorum sectam dudum esse extinctam; viget enim hodie quàm maxime, ac fere omnes, qui se aliquid ingeni præ cæteris habere putant, nihil invenientes in vulgari Philosophiâ quod ipsis satisfaciât, aliamque veriore non videntes, ad Scepticam transfugunt. Atque si sunt præcipuè, qui Dei existentiam ac humana mentis immortalitatem sibi demonstrari exposcunt. Adeo ut valde mali exempli ea

Na

fms

sunt qua ab Auctore nostro hic dicuntur, praesertim cum eruditus clueat; ostendunt enim ipsum non putare Atheorum Scepticorum errores posse refutari; atque ita illos quantum in se est, fulcit & confirmat. Quippe omnes hodierni Sceptici non dubitant quidem in praxi quin habeant caput, quin 2 & 3, faciant 5; & talia: sed dicunt se tantum us uti tanquam veris, quia sic apparent; non autem certo credere, quia nullis certis rationibus ad id impelluntur: Et quia non eodem modo ipsis apparet Deum existere, mentemque humanam esse immortalem; ideo hinc ne quidem in praxi tanquam veris utendum putant, nisi prius sibi probata fuerint, rationibus magis certis, quam sint ulla ex his, ob quas apparentia omnia amplectuntur. Quae cum a me sic probata sint, ut a nemine ante me, saltem quod sciam; nulla major & indignior maledicentia excogitari posse mihi videtur, quam ea est Auctoris nostri, dum in tota hac sua dissertatione, unum illum errorem, in quo Scepticorum secta consistit, nempe nimiam dubitationem, continuo mihi assignat, & sexcenties inculcat. Estque profecto liberalis in meis peccatis recensendus: etsi enim hic dicat laudem esse non vulgarem Metas promovere, & vadum ab omnibus retro seculis intentatum pervadere, nullamque habeat rationem suspicandi, hoc a me factum non esse, in eadem illa re de qua agit, ut mox ostendam: Hoc tamen ipsum pro peccato mihi apponit, Quia, inquit, est sane laus eximia, at dum vadum vadari possit citra naufragium. Nempe vult a Lectoribus credi me ibi naufragium fecisse, sive errorem aliquem commisisse: quod tamen ipsemet nec credit, nec quidem ulla ratione suspicatur. Nam sane si vel minimam excogitare potuisset rationem ad suspicandum, me aliquid errasse in toto illo itinere, in quo mentem a cognitione propria existentia, ad cognitionem existentia Dei, & distinctionem sui ipsius a corpore, perduxi, procul dubio ipsam in dissertatione tam longa, tam verbosam, & rationum tam vacua non omisisset; longaeque maluisset illam preferre, quam mutare quaestionem, ut semper fecit, quoties argumentum postulabat, ut ea de re loqueretur, ac ineptie me inducere disputantem, An res cogitans esset Mens. Non habuit itaque rationem ullam ad suspicandum me aliquid errasse in his, quae asserui, & quibus Scepticorum dubitationem omnium primis everti. Faterur hoc eximia laude dignum esse; At nihilominus satis habet frontis, ut hoc nomine me reprehendat, ipsamque illam dubitationem assignat, quae ceteris omnibus mortalibus qui eam nunquam refutarunt, meliori jure quam uni mihi tribui possit. Cementarius autem

Respondebat 5. Peccat defectu. Hoc est dum plus molitur quam sit par, nihil absolvit. Unum te volo testem, te judicem. Quid praestitisti apparatu illo magnifico? quid fossione illa tam solenni, adeo generali & generosa, ut ne quidem firmissimis lapidibus peperceris, nisi hoc tritum, Saxum, quod invenitur infra omnem arenam, est solidum & firmum? Hoc, inquam, ita vel plebeculae familiare &c. ut supra.

Hicque expectabam, tum a Cementario, tum etiam ab Auctore nostro ut aliquid probaretur: Sed ut ille peccabat tantum quid Architectus praestitisset fossione,

nisi

nisi quod saxum recessisset, dissimulando ipsum ei saxo sacellum suum superstruuisse; ita noster querit auctorat quid praestiterim dubiorum rejectione, nisi hoc tritum, Cogito, sum: quia nempe pro nihilo ducit, quod ex his, & Dei existentiam, & reliqua multa demonstrarim. Atque unum me vult testem, tam insignis scilicet audaciae suae; ut & alibi, de aliis etiam non veris, ait Credere ad unum omnes. Ubique pulpita resonare. Se à praceptoribus suis accepisse, illosque ab aliis, jam inde ab Adamo, & talia. Quibus non major debetur fides, quam juramenti quorundam hominum, qui eo pluribus uti solent, quo id, quod volumus persuadere, magis incredibile ac falsum putant. Alter vero

Respondebat 6. Peccat commune peccatum, quod in ceteris arguit. Nempe miratur mortales omnes omnino hac dicere, & ponere tam confidenter, Satis firma est arena quae nos sustinet. Hoc solum in quo stamus non movetur &c. Et se ipsam non miratur, dum pari confidentia dicit, Arena est rejicienda &c.

Quod non magis erat ineptum, quam quod Auctor noster in re simili affirmat.

Respondebat 7. Peccat peculiare sibi peccatum. Nempe quod ceteri hominum aliquatenus firmum habent, & sufficienter, terram in qua stamus, arenam, lapides; illa singulari sibi consilio oppositum, fossam scilicet ex qua arena, lapides, & reliqua sublata sunt, non modo pro re firma, sed pro tam firma, ut in ea fundari possit solidissimum sacellum, sumit, eoque nititur usque eò, ut hoc si fulcrum removeris, in vultum procumbat.

Ubi non magis hallucinatur, quam Auctor noster, dum immemor est verborum, Nec pones, nec negabis, &c.

Respondebat 8. Peccat imprudens. Nempe non advertens instabilitatem soli esse gladium ancipitem, dum alteram fugit aciem, ab altera laeditur. Arena non est illi solum satis stabile; quia illam remover, & ponit oppositum, fossam scilicet arenam vacuum, atque in hac fossa tanquam si esset res firma, dum imprudens nititur, vulneratur.

Ubi rursus meminisse tantum oportet verborum, Nec pones, nec negabis. Hocque de gladio dignius est sapientia Cementarii, quam Auctoris nostri.

Respondebat 9. Peccat prudens, dum sciens ac volens, & monita occaecat sese, & voluntaria rejectione eorum, quae sunt necessaria ad aedificandas domos, sua deludi se sinit regulam, non modo id conficiens quod non intendit, sed illud etiam, quod maxime reformidat.

Quod quam verum esset de Architecto, constructio sacelli; & quam simile verum sit de me, quae demonstravi declarant.

Respondebat 10. Peccat commissione, dum quod vetat solenni edicto, redit ad vetera, & contra leges fossionis, resumit rejecta. Sat recordaris.

Quod imitando Auctor noster non recordatur verborum Nec pones, nec negabis &c. Alioqui enim quae fronte fingeret, id solenni edicto vetitum, quod nequidem negandum esse prius dixit?

Respondebat 11. Peccat omissione, dum quod praescribit, uti firmamentum,

summopere cavendum est, ne quid ut verum admittamus, quod non possimus probare verum esse, non semel prætergreditur, impune assumens, uti summe certum & verum, nec probans, Arenosum solum non satis firmum est ad ædificia sustinenda, & alia id genus.

Ubi planè, ut Auctor noster, hallucinatur, applicans fossioni, ut noster dubiorum rejectioni, quod pertinet tantum ad structionem, tam adfictiorum, quam Philosophia: verissimum enim est, nihil admittendum esse ut verum, quod non possimus probare esse verum, cum de eo statuendo vel affirmando questio est; sed cum tantum de effodiendo, vel abdicando, sufficit quod suspicemur,

Respondebat 12. Ars illa aut nihil habet boni, aut nihil novi, plurimum vero superflui. Etenim; 1. si dicat, suâ illâ rejectione arenæ se intelligere fossionem illam quâ cæteri utuntur Architecti, dum arenam non rejciunt, nisi quatenus non est satis firma ad ædificiorum molem sustinendam, Boni aliquid dicet, sed nihil novi, nec nova erit illa fossio, sed vetus, & omnium Architectorum ad unum.

2. Si fossione illa arenæ ita velit amandari omnem arenam, ut tollatur, & nihil ejus retineatur, & eâ tanquam nullâ, aut ejus opposito, nempe vacuitate loci, quem illa prius implebat, tanquam re solidâ & firmâ utamur; Novi dicet aliquid, sed nihil Boni, eritque fossio illa quidem nova, sed spuria.

3. Si dicat se vi & momento rationum id conficere certo & evidenter, Ego sum peritus Architecturæ, illamque exerceo; & tamen quâ talis nec sum Architectus, nec Cæmentarius, nec bajulus, sed res ab iis sic abducta, ut possim intelligi, nondum intellectis illis, perinde atque intelligitur animal, sive res sentiens, nondum intellectâ re hinciente, rugiente, &c. Boni aliquid dicet, sed nihil Novi, cum id ubique compita resonent, ac disertis verbis doceant, quotquot homines aliquos censent Architecturæ esse peritos; ac, si Architectura etiam parietum constructionem complectitur, ut illi quoque Architecturam sciant, qui calcem cum arena temperant, qui lapides cædunt, qui materiam apportant, quotquot existimant operarios id agere? hoc est, ad unum omnes.

4. Si dicat proba um à se rationibus validis & meditati se reverà existere, & esse Architecturæ peritum &, dum existit, existere reapse Architectum, non Cæmentarium, non bajulum; Novi dicet aliquid, sed nihil boni, & nihilo plus quam si diceret existere animal, nec esse tamen leonem, aut vulpem, &c.

5. Si dilat se ædificare, hoc est, Architecturâ uti in ædificiis construendis, & sic ædificare, ut suam illam actionem actu reflexo intueatur & consideret, adeoque sciat & consideret se ædificare (quod verè est esse conscium, & actus alicujus habere conscientiam) id verò esse proprium Architecturæ, sive artis, quæ sit posita supra peritiam bajulorum, eoque pacto se esse Architectum, dicet quod nondum dixit, & quod debuit dicere, & quod expectabam ut diceret, & quod sæpius sæpe, ubi vidi parturientem sed inani conatu, volui suggerere; dicet, inquam, boni aliquid

aliquid sed novi nihil, cum illud nos à nostris olim præceptoribus acceperimus, & illi à suis, atque opinor alii ab aliis, jam inde ab Adamo.

Id porro si dicat, quæ & quanta supererunt? quæ redundabunt? quanta batologia? quæ machinæ aut ad pompam, aut ad præstigias? Quorsum arenæ instabilitas, & terræ commotiones, & Lemures, sive inania terriculamenta? quis finis fossionis illius adeo profundæ, ut ne nobis plus residui esse patiatur quam hulum? Cur peregrinationes tam longæ, ita diuturnæ, exteris in oras, procul à sensibus, umbras inter & spectra? Quid faciunt illa tandem ad stabiliendum sacellum, perinde quasi stare illud non possit, nisi omnia susque deque vertantur? sed cur interpolationes materialium tot ac tantæ, ut veteres ponantur, eligantur novæ, iisque abjectis rursus veteres assumantur? An fortè, ut dum sumus in templo, vel coram magnatibus, aliter nos gerere debemus, quam in gurgustio vel popina, ita hæ novorum arcanorum novæ sunt ceremoniæ? At quin illa procul amissis ambagibus, nitidè, clarè, breviter sic verbo veritatem exhibuit, Edifico, habeo istius ædificationis conscientiam, ergo sum Architectus?

6. Denique si dicat domos construere, earum cubicula, cellas, porticus, januas, fenestras, columnas, & reliqua mente præordinare, disponere ac deinde ad ea construenda materiariis, latomis, cæmentariis, scandulariis, bajulis, operariisque cæteris præesse, ipsorumque opera dirigere, ita esse proprium Architecti, ut nulli prorsus alii artifices id possint, novi dicet aliquid, sed nihil boni, & illud quidem gratis & ingratiis, nisi fors aliquid asservat & abscondit (quod unum superest perfugium) suo tempore velut è machina stupentibus exhibendum. At illud quamdiu est, ex quo expectatur? ut planè sit desperandum.

Resp. ult. Hic vereris opinari arti illi tuæ, quam amas, quam amplecteris: ignosco; quam uti filiolum oscularis tuam, times ut ne, quia tot peccatorum feci ream, quia, ut ipse vides, rimas agit & undique diffluit, veteres ad testas abjiciendam putem. Ne vereare, amicus sum. Vincam expectationem tuam, aut sanè fallam; Silebo & expectabo. Novi te, & aciem ingenii tui acrem, ac perspicacem. Ubi temporis aliquid ad meditandum acceperis, ac maximè ubi regulam illam tuam fidam feceris in recessu consulueris, pulverem excuties, sordes abluces, tersam & politam Architecturam nostris sistes adspectibus. Interea hoc habe, meque audi tuis dum quaesitis pergo respondere, iisque completor benè multa, quæ brevitatis studio perstrinxi leviter, ut ea, quæ fornices attingent, quæ fenestrarum aperturas, quæ columnas, quæ porticus, & similia. Sed en Programma novæ Comœdiæ.

An possit instaurari Architectura.

Quæris 3. an* Ad qua verba cum pervenisset, aliquos ejus amici, videntes nimiam invidentiam & odium, quibus percellabatur, jam planè in morbum transisse, non passim ipsam diutius ita in plateis declamare, sed proximus ad Medicum deduxerunt.

Ego certe non ausim quidquam tale de Auctore nostro suspicari: sed pergam tantum hic notare, quam accurate illum in omnibus se imitatus. Eodem plane modo agit iudicem, integerrimum scilicet, ac valde circumspicte ac religiose caventem, ne quid temere pronunciet: Cum postquam undecies me condemnavit, ob id unum quod dubia rejecerim, ad certa stabilienda; & quasi fossas fecerim, ad jactanda adificii fundamenta: duodecimam demum vicem examinat, aitque 1. Si eam intellexerim, ut revera scit me intellexisse, patetque ex verbis, Nec pones nec negabis &c. ab ipso mihi tributus; tunc quidem me aliquid Boni habere, sed nihil Novi; 2. Si vero intellexerim alio illo modo, ex quo precedentia undecim peccata desumfit, & quem tamen ab omni sensu meo tam remotum esse novit, ut supra in 3. d. prima sua questionis induxerit me de ipso cum admiratione ac risu dicentem, Id sano homini qui veniat in mentem? Tunc me scilicet aliquid Novi habere, sed nihil Boni. Quis unquam in convitiando, non dicam tam impudens, tam mendax, tam veri omnis verisimilisque contemtor; sed tam imprudens & immemor fuit, ut in mediata atque elaborata dissertatione, sexcentis unam & eandem opinionem alicui exprobraret, a qua factus esset, in principio ejusdem dissertationis, illum ipsum, cui eam exprobrabat, adeo abhorrere, ut ipsam nulli homini sano in mentem venire posse putaret?

Quantum ad questiones que sequuntur (3. 4. 5.) tam apud Auctorem nostrum quam apud Cementarium, nihil plane ad rem pertinent, nec a me vel Architecto unquam sunt mota: Sed verisimile est ipsas primum a Cementario fuisse excogitatas, ut, cum nihil eorum que ab Architecto facta fuerant auderet attingere, ne imperitiam suam nimis declararet, aliquid tamen amplius quam solam ejus fossionem reprehendere videretur; Auctoremque nostrum illum etiam hac in parte esse imitatum. 3. Cui enim ait, rem cogitantem posse intelligi non intellecta mente, nec animo, nec corpore, non melius philosophantur quam Cementarius, cum ait, Architectura peritum non esse magis Architectum, quam Cementarium, aut Bajulum, & sine ullo ex iis posse intelligi. 4. Ut etiam sane aequè ineptum est, dicere rem cogitantem existere non existente mente, quam Architectura peritum non existente Architecto (saltem cum sumitur nomen mentis, ut illud usu consiente a me sumi significavi). Et non magis repugnat rem cogitantem existere sine corpore, quam Architectura peritum sine Cementario, vel Bajulo. 5. Item cum ait non sufficere, quod substantia aliqua sit cogitans, ut sit posita supra materiam, & plane spiritualis, quam solam vult vocari mentem; sed insuper requiri ut actu reflexo cogitet se cogitare, sive habeat cogitationis sua conscientiam, aequè hallucinatur ac Cementarius, cum ait Architectura peritum debere actu reflexo considerare se habere illam peritiam, priusquam esse possit Architectus: Et si enim vera nemo sit Architectus qui non sape consideravit, aut saltem considerare potuerit, se habere adificandi peritiam, manifestum tamen est istam considerationem non requiri ut sit Architectus: Nec magis etiam similis consideratio sive reflexio requiritur, ut substantia cogitans sit posita supra materiam.

veriam. Etenim prima quavis cogitatio per quam aliud advertimus, non magis differt a secunda per quam advertimus nos istud prius advertisse; quam hac a tertia per quam advertimus nos advertisse: nec ulla vel minima ratio afferri potest, si prima concedatur rei corporea, cur non etiam secunda. Quapropter notandum est Auctorem nostrum multo periculosius errare hac in parte quam Cementarium: tollendo enim veram & maxime intelligibilem differentiam, qua est inter res corporeas & incorporeas, quod nempe hæc cogitant, illa non item, & aliam in ejus locum substituendo, qua nullo modo essentialis videri potest, quod nempe hæc considerent se cogitare, ille non considerent, facit omne quod in se est ad impediendum ne realis humana mentis a corpore distinctio intelligatur. 6. Minus etiam est excusandus quod brutorum animalium causa faveat, eisque non minus quam hominibus cogitationem tribui velit, quam Cementarius quod sibi & suis similibus, Architectura peritiam, non minus quam Architectis arrogare sit conatus.

Ac denique in omnibus factis apparet, utrumque eodem modo, non quid verum aut verisimile esset cogitasse, sed tantummodo quid fingi posset ad detrahendum de inimico, illumque apud eos qui ipsum non nossent, nec de rei veritate curiosus inquirere curarent, ut plane imperitum & stultum describerent. Et quidem apposite Historicus Cementarii, ad insanam ejus invidiam exprimendam refert, illum Architecti fossionem, ut apparatus magnificentum extulisse, saxum vero fossione ista relictum sacellumque ipsi superstructum; ut rem nullius momenti contempsisse; nec minus tamen pro amicitia & singulari erga ipsum voluntate gratias egisse, &c. Itemque in conclusione inducit ipsum egregia hæc epiphonemata proferentem: Id porro si dicat, quæ & quanta supererunt? quæ redundabunt? quanta bartologia? quæ machinæ aut ad pompam aut præstigias? &c. Et paulo post. Hic vereris opinor arti illi tuæ, quam amas, quam amplecteris. Ignosco &c. Itemque Ne vereare, amicus sum &c. Hæc enim omnia Cementarii morbum tam graphicè representant, ut nihil ad id aptius ab ullo poeta fingi potuisse videatur. At mirum est Auctorem nostrum eadem omnia tanto cum affectu imitari, ut quid ipse agat non advertat, illoque cogitationis actu reflexo, quo mox a sebat homines a brutis distinguere, non utatur. Non enim profecto diceret, nimium esse apparatus verborum in meis scriptis, si consideraret quanto majorem habeat, ad unicam dubitationem de qua egi, non dico impugnam, quia nullis rationibus impugnat, sed (liceat ut verbo duriusculo, quia nullum aliud aequè aptum ad rei veritatem exprimendam occurrit) allatrandam, quam ego ad eandem proponendam. Nec etiam bartologia meminisset, si adverteret quam proluxa, quam superflua, quam inani loquacitate usus sit in tota sua Dissertatione, in cujus tamen fine affirmat se brevitati studuisse. Quia vero ibidem ait se mihi esse amicum, ut quam amicissimè cum ipso egam, quemadmodum Cementarius ab amicis suis ad Medicum ductus fuit, ita ego hunc nostrum Superiori suo commendabo.

Admodum Reverendo Patri,

A T R I D I N E T,
Societatis JesuPræposito provinciali per Franciam,
RENATUS DES CARTES S. D.

Cum nuper R. P. Mercenno per literas significassem me valde cupere, ut Dissertatio, quam audiebam R. P.* in me scriptam esse, vel ab ipso R. P.* in lucem ederetur, vel saltem ad me mitteretur, ut eam cum reliquis Objectionibus ab alijs ad me missis edi curarem, rogassemque ut hoc, vel ab illo, vel certè, quia æquissimum esse judicabam, à Reverentia tua impetrare conareretur: Respondit, se literas illas meas R. tuæ legendas tradidisse; ipsasque non modò tibi fuisse gratas; sed & multa singularis prudentiæ, humanitatis, ac benevolentia erga me tuæ signa sibi à te esse demonstrata. Hocque etiam re sum expertus, quia statim postea ista Dissertatio ad me fuit missa. Quæ me non modò ad agendas tibi maximas gratias impellunt, sed etiam ad opinionem meam de illa Dissertatione liberè aperiendam, simulque ad consilium de studiorum meorum instituto petendum invitant. Equidem cum primùm illam in manibus meis tenui, tanquam de magno thesauro gaudebam: Nihil enim mihi optatius est quàm, vel opinionum mearum certitudinem experiri, si fortè à magnis viris examinata nulla in parte falsæ reperiantur; vel saltem errorum admoneri, ut ipsos emendem. Et quemadmodum in corporibus bene constitutis talis est partium omnium inter se communicatio & consensus, ut singula non suis privatis viribus tantùm utantur; sed præcipuè etiam commune quoddam sit totius robur, quod ad unamquamque dum operatur accedit: Ita cum scirem quàm arcta soleat esse inter omnes vestros animorum conjunctio, non unius R. P.* Dissertationem, sed totius Societatis æquum & accuratum de opinionibus meis judicium habere me arbitrabar. Ubi verò illam legi, planè obstupui, & longè aliud mihi de ipsa credendum esse cognovi. Nam sanè, si profecta esset ab Auctore, qui eodem spiritu, quo tota vestra Societas, regeretur, major aut saltem non minor in ea benignitas & mansuetudo & modestia, quàm in privatorum eadem de re scriptis, appareret: At contra si cum aliorum in meas meditationes objectionibus conferatur, nemo non crederet illas potiùs à Religiosis factas; hanc autem tantà cum acerbitate scriptam esse, ut ne privatum quidem, & nullis specialibus votis magis quam reliquos homines ad virtutem impulsum decere possit. Appareret etiam amor Dei, ejusque promovendæ gloriæ desiderium ardens: At contra principia ex quibus existentiam

Dei

Dei & humanæ animæ à corpore distinctionem deduxi, magno in ea studio, contra rationem ac veritatem, falsâ auctoritate ac figmentis impugnantur. Appareret quoque doctrina & ratio & ingenium: At, nisi forsân Latinæ linguæ notitiam, qualem olim plebecula Romæ habebat, pro doctrina numeremus, nullam planè in ea inveni; nullumque ratiocinium non illegitimum, aut falsum; nec etiam ullum acumen ingenii, quod non cæmentario dignius sit, quàm Patre Societatis. Omitto prudentiam cæterasque virtutes, quæ cum in societate vestra eximie sint, nullæ tamen in ista Dissertatione apparent, nec ullum vel minimum sui odorem in ipsam transfuderunt. Sed appareret saltem veritatis reverentia & probitas & candor; At contra patet ex notis, quas ei adjunxi, nullum convitium fingi posse ab omni veri specie magis remotum, quàm id totum quod mihi in ipsa exprobratur. Ac proinde ut magna unius partis à communi totius corporis lege dissensio indicat ipsam morbo aliquo sibi peculiari laborare; ita omnino ex dissertatione R. P.* manifestum est ipsum eâ sanitate non frui, quæ in reliquo vestro corpore existit. Neque verò minoris facimus, vel caput, vel totum hominem, ob id quod fortè pravi humores, contra ejus voluntatem, ac citra culpam, in pedem, aut digitum influxerunt; sed contra æstimamus constantiam ac virtutem, cum dolorem curationis ferre non recusat: Et nemo unquam contempsit C. Marium quod varices in cruribus haberet; sed non minùs sæpe laudatur, quod unam forti animo secari sit passus, quàm ob septem suos Consulatus & plurimas victorias ab hostibus reportatas. Eodemque modo, cum non ignorem quàm pio & paterno affectu omnes tuos prosequaris, quò deterior dissertatio illa mihi videretur, eò pluris facio integritatem ac prudentiam tuam, quò illam ad me mitti volueris, eoque magis totam Societatem suspicio & colo. Sed quia ipsemet R. P.* suam Dissertationem ad me mittendam dedit, ne temerè videar judicare id illum sponte non fecisse, quid me ad hoc credendum impellat, & simul omnia, quæ mihi hætenus cum ipso intercesserunt, enarrabo. Scripsit jam ante anno 1640. alios quosdam in me tractatus de Opticis, quos audio ipsum discipulis suis legisse, ac etiam exscribendos dedisse, non fortè omnibus, id enim ignoro, sed saltem nonnullis (nempe, ut credibile est, maximè charis & fidelibus, cum enim ab uno, in cujus manibus visi fuerant, exemplar peti curassem, non potuit impetrari.) Deinde theses de iis edidit, quas per triduum in Collegio vestro Parisiensi, magno cum apparatu & insolita celebritate ventilavit: Ubi quidem de nonnullis etiam aliis rebus, sed præcipuè de meis opinionibus disputavit, multasque de me (nempe haud difficiles de absente) victorias reportavit. Quin & vidi velitationem, sive præfationem istarum disputationum initio recitatam, & à R. P.* elucubraram, in qua de nulla planè alia re quàm de me impugnando agebatur, & nullum tamen verbum ut meum reprehendebatur, quod unquam scripserim aut cogitarem, quodque non sit tam apertè absurdum, ut non magis, quàm ea quæ in dissertatione mihi affingit, ulli homini sano

Oo

venire

veniri possit in mentem, ut notis in ipsam factis, & ad auctorem, quem nondum sciebam esse ex Societate, privatim missis, tunc explicui. In thesibus autem non modò quasdam meas opiniones falsas esse ajebat, quod sanè cuilibet licet, præsertim si rationes habeat ad id probandum; sed etiam, ut candore solito uteretur, verborum quorundam significationes mutabat, ut exempli causâ angulo, qui hæcenus ab opticis *Refractus* fuit appellatus, dabat nomen anguli *Refractiois*, pari acumine, quo in sua Dissertatione per corpus dicit à se intelligi id, quod cogitat, & per animam id, quod est extensum; Atque hujus artificii ope, nonnulla mea inventa, verbis à meis valde diversis, expressa, tanquam sua proferebat, meque, tanquam si de illis aliud quid planè ineptum sensissem, arguebat. Quorum ubi fuit admonitus, dedi statim literas ad R. P. Rectorem ejus Collegii, quibus rogabam, ut quandoquidem opiniones mea digna visa fuerant, quæ ibi publicè refutarentur, me quoque non indignum judicaret, ad quem resurrectiones istas mitteret, quisque inter vestros discipulos censerè possem; Aliaque multa addebam, quibus omnino mihi videbar id debere impetrare, ut inter cætera, quod longè malim à vestris quàm ab ullis aliis doceri, quia vos ut Praeceptores adhuc meos, & totius mea prima ætatis institutores unicos, summopere colo & observo; Quodque tam expresse in Dissertatione de Methodo pag. 75, rogàrim omnes, ut me errorum, quos in scriptis meis invenirent, monere dignarentur, tamque paratum, ad illos emendandos me esse ostenderim, ut non putarim quemquam fore, præsertim religiosam vitam professum, qui me mallet absentem apud alios erroris condemnare, quàm mihi met ipsi meos errores ostendere, de cujus saltem obaritate erga proximum non mihi liceret dubitare. Ad quæ, non ipse Q. P. Rector, sed R. P.* principio respondit, se tractatus suos, sive rationes, quibus meas opiniones impugnabat, intra octiduum esse missurum; Ac paulò post alii quidam Patres Societatis idem intra sex menses ejus nomine promiserunt: fortè quia cum tractatus istos non probarent (expresse enim eorum quæ ab illo in me suscepta fuerant confisos se non fuisse fatebantur) id temporis ad illos emendandos requirebant; Ac denique R. P.* literas ad me dedit, non solum sua manu scriptas, sed etiam communi Societatis sigillo munitas, ut tunc tandem illum ex Superiorum voluntate scribere appateret, iisque significavit, 1. sibi à R. P. Rectore præceptum esse, ut cum litera, quas ad illum scripseram, se præsertim spectarent, ipse ad eas responderet, sui que instituti rationem aperiret. 2. Nullum à se suscipi, sed nec iri susceptum peculiare prælium adversus meas opiniones. 3. Quod nihil dedisset petitioni quam proposui Methodo p. 75, id sue tribuendum ignorantia, quia Methodum non perlegerat. 4. De Notis meis in suam præfationem se nihil addere, ab eo quod pridem significarat, fuisseque scripturum, nisi aliter suavisent amici, hoc est, nihil omnino; quia nihil antea significarat, nisi tantum se rationes, quas contra me habebat, esse missurum, adeò ut tantum per hæc verba declararet, se nunquam eas esse missurum, quia dissuaderant amici. Ex quibus omnibus

nibus etiam erat manifestum, illud summo de me maledicendi studio flagrasse; Idque privato consilio, & non consentientibus reliquis Patribus Societatis suscepisse, ac proinde alio quàm vos spiritu agi; Et denique nihil minus velle, quàm ut ea videam, quæ in me scribit: Etiam mihi valde indignum videretur, hominem religiosum, cum quo nulla mihi unquam inimicitia, nec quidem notitia intercesserat, tam publicè, tam apertè, tam insolenter de me maledixisse, nihilque aliud habere excusationis, quàm quod diceret se Dissertationem meam de Methodo non legisse, quod quàm verum esset, clarè patebat ex eo, quòd Analylin meam, tum in thesibus, tum in præfatione, aliquoties reprehendisset, quamvis nullibi de ipsa egissem, nec quidem nomen Analyleos scripserim, præterquam in ea Dissertatione de Methodo, quam se non legisse fingebar. Veruntamen quia se in posterum quieturum esse promittebat, libenter præterita dissimulabam. Et minimè mirabar R. P. Rectorem nihil severius pro prima vice in illum decrevisse, quàm ut ipsemet mihi facti sui rationem aperiret, atque ita non occultè fateretur, se nihil eorum, quæ contra me in thesibus, disputatione, ac tractatibus suis magno cum fastu protulerat, coram me tueri posse; nihilque habere, quòd ad Notas, quas in ejus velitationem scripseram, responderet. Ac certè miror huic R. P.* tanto me læcessendi desiderio aruisse, ut quamvis ei prior illa velitatio tam parum feliciter successisset; atque ex quo nullum se peculiare prælium in meas opiniones suscepturum esse promiserat, nihil mihi novi cum illo vel alio ullo ex vestris intercessisset, Dissertationem tamen suam postea scripserit. Nisi enim in ea peculiare prælium adversus meas opiniones contineatur; nescio certè quidnam sit in opiniones alicujus præliari: Nisi forsitan eo nomine se excuset, quod non revera meas opiniones, sed alias planè insanas mihi à se per calumniam afflictas impugnet; Vel etiam quòd non sperarit illam unquam ad manus meas esse perventuram. Nam sanè patet ex stylo non eo instituto fuisse conscriptam, ut objectionibus in meas Meditationes factis annumeraretur; Patetque etiam ex aliis illis tractatibus, quos à me noluit videri, quid enim in iis pejus quàm in ipsa potuit esse? Patet denique ex mira ejus licentia opiniones à meis quam maximè diversas mihi affingendi: neque enim tanta usus fuisset, si hoc sibi unquam à me publicè exprobratum iri putasset. Ideoque quòd ipsam acceperim, non sanè illi, sed Societati, ac tibi maximas gratias habeo, atque ago. Vellemque ut ea qualiscunque occasio, quæ mihi nunc datur gratiam referendi, cum ejus in me injuriarum dissimulatione, potius quàm cum aliqua ultione, conjungi posset: ne id mea causa facere videar, quòd revera non committerem, nisi etiam ad laudem Societatis, & tuam veritatumque scitu perutilium patefactionem conducere existimarem. Sed cum R. P.* Mathesin doceat in vestro Collegio Patiensensi, quòd spectari potest, ut primarium totius Orbis Terrarum: Mathesis autem sit facultas, quæ ego præcipue uti dicor; ut nullus est in tota vestra Societate, qui auctoritate suâ plus possit ad meas opiniones impugnandas, ita nullus

etiam est cujus errores ea in re admissi facilius vobis omnibus tribuerentur, si de ipsis tacerem. Multi enim sibi persuaderent, illum unum ex universo vestro corpore fuisse delectum, ad iudicium de meis ferendum, ideoque non minus ei soli, quam vobis omnibus simul sumtis, hac de re credi oportere; nec etiam aliter de vobis, quam de ipso esse iudicandum. Ac præterea consilium sequutus est, ut ad cognitionem veritatis aliquandiu impediendam & retardandam valde efficax, sic ad ipsam plane supprimendam non sufficiens, quodque cum tandem detegeretur nullo vobis honori esset. Quippe non conatus, est meas opiniones rationibus refutare, sed alias planè ineptas & absurdas, verbis ferè meis expressas, pro meis proposuit, ac tanquam refutatione indignas derisit. Quo artificio falsè omnes eos, qui me non nòrunt, nec scripta mea viderunt, ab iis legendis avertisset; ac etiam eos, qui viderunt quidem, sed nondum satis intelligunt, hoc est, ferè omnes qui viderunt, ab ipsis ulterius examinandis revocasset; nunquam enim suspicati fuissent, hominem religiosum, præsertim ex vestra Societate, adeò confidenter opiniones pro meis proponere & irridere, quæ reverà meæ non essent. Atque ad hoc multum juvisset, quod suam dissertationem non palam omnibus, sed privatim tantum amicis suis lectitasset; ita enim facilè cavisset, ne ulli eam viderent, qui possent ejus figmenta dignoscere; ac cæteri majorem ei fidem ideo habuissent, quod putasset, eum nolle ipsam in lucem edere ne famæ meæ noceret, ac mihi esse amicum. Nec interim fuisset periculum ne à non satis multis legeretur: Nam si tantum Sociis suis, in vestro Parisiensi Collegio, id quod sperabat persuasisset, hinc facilè ad omnes alios vestræ Societatis, toto orbe sparfos, eadem opinio transisset; atque ab his etiam ad alios homines ferè omnes, qui Societatis vestræ auctoritati credidissent. Nec sanè mirarer, si hoc contigisset: nam cum vestri sint semper suis quisque studiis quammaximè occupati, fieri non potest, ut singuli examinent omnes novos libros, qui quotidie magno numero prodeunt in lucem, sed crediderim expectari iudicium ejus, qui primus ex Societate quemque librum legendum suscipit, ac prout ille de eo iudicat, ceteros postea, vel etiam legere, vel abstinere. Jamque mihi videor ejus rei fecisse experimentum circa Tractatum, quem edidi de Meteoris; cum enim partem Philosophiæ contineat, quæ, nisi admodum fallor, accuratius & veriùs in ipso explicatur, quam in ullis scriptis aliorum, nullam puro esse causam cur Philosophi, qui Meteora singulis annis in unoquoque ex vestris Collegiis docent, illum prætermittant, quam quia fortè, falsis de me R. P.* iudiciis credentes, nunquam legerunt. At quamdiu tantum illa ex meis, quæ ad Physicam aut Mathesin pertinebant, impugnavit, parum curavi; cum autem in sua Dissertatione principia illa Metaphysica, quorum ope Dei existentiam, realemque humanæ animæ à corpore distinctionem demonstravi, non rationibus, sed maledictis evertenda susceperit, harum veritatum cognitio tantè est momenti, ut nemini probo possit displicere, quod

ea, quæ de illis scripsi, pro viribus defendam. Nec sanè difficulter id præstabo; cum enim mihi nihil aliud quam nimiam dubitationem objecerit, non opus est ad ostendendum quam injustè ipsam mihi affingat, ut referam loca omnia meorum Meditationum, in quibus eam diligenter, ac, ni fallor, accuratius quam ullus alius, cujus scripta habeamus, refutavi & sustuli; Sed satis est si moneam ejus, quod expressè scripsi initio meæ responsionis ad Tertias Objectiones, Nempe nullas dubitandi rationes fuisse à me propositas eo fine ut ipsas persuaderem, sed contra ut refutarem: eodem planè modo quo Medicinæ scriptores morbos describunt, quorum curandorum Methodum volunt docere. Quis tam audax, & tam impudens in calumniando unquam fuit, ut accusaret Hippocratem, aut Galenum, quòd causas ex quibus morbi nasci solent exponant, atque inde concluderet, ipsos nihil aliud docere quam Methodum agrotandi? Certè qui tantam in R. P.* audaciam fuisse sciunt, non facile sibi persuaderent, ipsum hac in re privato tantum consilio usum esse, nisi ego ipse testarer, notumque facerem, quo pacto & ea quæ priùs in me scripserat non probata sint à vestris, & ultima ejus Dissertatio tuo jussu ad me fuerit missa: Quod cum nullibi commodius possim quam in hac epistola, non abs re esse puto eam, simul cum notis meis in Dissertationem, edi curare.

Atque, ut ego etiam ex ipsa fructum percipiam, dicam hinc aliquid de Philosophia quam conscribo, & quam, nisi quid obstiterit, post annum unum aut alterum in lucem edere decrevi. Cum anno 1637. nonnulla ejus specimina vulgarem, nihil non facere conatus sum ut præcaverem invidiam, quam mihi, licet indigno, imminere advertebam; Hæc causa fuit cur nomen meum istis speciminibus præfigi noluerim, non, ut quibusdam fortè visum est, quod rationibus in iis contentis non fiderem, vel eorum me puderet; Hæcque etiam fuit causa, cur declararem expressis verbis in Dissertatione de Methodo pag 66, mihi non in animo esse, ut, dum viverem, Philosophia mea vulgaretur. Quo in instituto adhuc manerem, si ut sperabam, & ratio postulabat, hoc me, saltem aliqua ex parte, invidia liberasset. At plane secus accidit. Ea enim est fortuna speciminum meorum, ut, quamvis non à multis intelligi potuerint, quia tamen à nonnullis, iisque maximè ingeniosis & doctis, qui ea dignati sunt examinare curiosius, multas veritates, nondum antè vulgatas, continere comperta sunt, hæc fama transferit ad multos, qui statim ideo sibi persuaserunt, me aliquid in Philosophia certi & nullis controversiis obnoxii posse explicare. Unde sequutum est, ut maxima quidem pars, nempe non tantum ii, qui extra scholas liberè philosophantur, sed plerique etiam ex iis, qui docent præsertim juniores, & qui magis ingenio, quam immerita doctrinæ fama nituntur, ac verbo omnes, qui amant veritatem, integram à me Philosophiam in lucem edi optarint; Sed alia pars, ii scilicet qui docti videri malunt quam esse, jamque aliquod nomen inter eruditos ex eo se habere putant, quod de scholæ controversiis acriter

(294)

disputate didicerint, timentes ne detecta veritate controversia ista abrogentur, ac simul eorum doctrina omnis abeat in contentum, meaque Philosophiae editione veritatem detectam iri existimantes, non ausi quidem sunt aperte ostendere, se non cupere ut ederetur, sed summam in me invidia exarserunt. Et quidem per facile mihi fuit hos ab aliis distinguere: qui enim Philosophiam meam optarunt, optimè recordati sunt, me de illa, dum viverem, non vulganda consilium sumsisse, ac nonnulli etiam sunt conquesti, quod eam mallei nepotibus quam coavis meis concedere, quanquam omnes ingenui, causam cur id facerem advertentes, & mihi non deesse voluntatem publicis commodis serviendi, non ideo minus me amarint. Qui autem ipsam timuerunt, nullo modo id recordati sunt, aut saltem credere noluerunt, sed contra supposuerunt, ejus me editionem promississe. Hinc vocabar apud illos *celebris promissor*; Hinc comparabar nonnullis, qui librorum, quos a se scribi simulabant, editionem per multos annos frustra minati sunt; Hincque etiam R. P. ait hoc *samdin à me expectari, ut deinceps sit desperandum*: ridiculè profecto, si putat aliquid ab homine nondum sene potuisse diu expectari, quod ab aliis in multis saeculis nondum est praestitum; ac imprudenter, quod ubi me conatur vituperare, talem esse concedat, ut id à me intra paucos annos diu potuerit expectari, quod ego ab illo intra sexcentos, si tandem vita utriusque prorogaretur, non expectarem. Hujusmodi autem homines cum plane sibi persuaderent, me decrevisse Philosophiam illam, quam metuebant, emittere, statim atque esset parata, non modò eas opiniones, quae in scriptis jam à me editis explicantur, sed etiam praecipue istam ipsam Philosophiam, sibi nondum cognitam, multis maledictis, qua occultis, qua etiam apertis & publicis sunt prosequuti, ut scilicet vel me ab ea edenda absterrent, vel editam statim everterent, & tanquam in eunis suffocarent. Risi quidem initio illorum conatus, & quanto vehementiores in meis impugnandis esse animadverti, tanto pluris me ab ipsis fieri existimavi: Sed ubi eorum numerum indies augeri vidi, atque, ut fit, multo diligentiores eos esse ad occasiones mihi nocendi quaerendas, quam ullos benevolentes ad me protegendum; veritus ne fortè clandestinis moliminibus aliquid possint, ac ne otium meum magis interturbent, si permaneam in instituto Philosophiam meam non edendi, quam si aperte ipsis me opponam; At, praestando id totum quod timent, ne amplius timendum habeant efficiam. Pauca illa omnia, quae de Philosophia cogitavi, publici juris facere institui, ac contendere, ut si vera sint, à quamplurimis recipiantur. Quapropter illa non eodem ordine ac stylo proponam, quo magnam eorum partem ante conscripsi eo in tractatu, cujus argumentum in Dissertatione de Methodo explicui, sed alio ad scholarum usum magis accommodato, brevibus scilicet articulis singulas quaestiones includendo, talique ordine ipsas exsequendo, ut sequentium probatio ex folis praecedentibus dependeat, omnesque in unum corpus redigantur. Quam ratione spero me veritatem eorum omnium, de quibus in Philosophia solet disputari,

tam

tam clarè esse expositurum, ut quicumque illam quaerent, perfacile ipsam ibi sint inventuri. Quarunt autem profecto veritatem juvenes omnes, cum primum ad discendam Philosophiam se accingunt; Quarunt etiam illam caeteri omnes cujuscunque aetatis, cum soli apud se de rebus Philosophicis meditantur, easque in proprium usum examinant: Sed & Principes omnes, & Magistratus, aliive qui Academias aut Gymnasia instituunt, sumtusque suppeditant, ut Philosophia in iis doceatur, non nisi veram, quantum fieri potest, volunt doceri; nec patiuntur dubias & controversas opiniones ibi ventilari, ut ex disputandi consuetudine subditi magis contentioli, & refractarii, & pertinaces, atque ideo superioribus suis minus obsequentes, & seditionibus commovendis aptiores evadant, sed tantum ob spem veritatis, quam ex istis disputationibus aliquando emerituram plerique sibi persuadent; vel si jam longa experientia sint edocti, quam raro illa hoc pacto reperitur, adeo tamen ipsam curant, ut etiam perexiguam ejus spem non putent esse negligendam; Nulla autem unquam gens fuit tam fera, aut tam barbara, tamque à recto usu rationis, quo solo homines sumus, abhorrens, ut apud se doceri voluerit opiniones, quae pugnarent contra cognitam veritatem. Atque ideo non dubium est, quin veritas opinionibus omnibus ab ea diversis, quantumlibet inveteratis & pervulgatis sit praefenda; & quin omnes ii, qui alios docent, ipsam pro viribus quaerere, atque inventam docere teneantur. Sed nempe non creditur eam fore in nova illa Philosophia quam promitto: Non verisimile est me unum plus vidisse, quam sexcenta millia ingeniosissimorum virorum, qui opiniones in scholis vulgo receptas sequuti sunt: Vix trita ac cognita novis ac ignotis sunt semper tutiores; Praesertim propter Theologiam, cum qua veterem & vulgarem Philosophiam optimè consentire, multorum annorum experientia jam docuit: de nova autem incertum est: Ideoque ne fortè imperitam multitudinem novitatis avidam ad se alliciendo paulatim crescat, & viresumat; Scholarumque sive Academiarum pacem & quietem perturbet; vel etiam in Ecclesia novas haereses adducat, maturè prohibendam, atque extinguendam esse quidam contendunt. Ego vero contra respondeo, me quidem mihi nihil arrogare, nec profiteri me plus videre quam caeteros; sed hoc forte mihi profuisse, quod cum proprio ingenio non multum fidam, planas tantum & faciles vias sim sequutus: Nam si quis per ipsas magis promoveat, quam alii multo majori ingenio praediti per salebrosas & impenetrabiles illas quas sequuntur, non est mirandum. Addo me nolle ut mihi credatur de veritate eorum quae promitto, sed ut ex iis specimenibus quae jam dedi judicetur: Non enim ibi unam aut alteram, sed plus sexcentis quaestionibus explicui, quae sic à nullo ante me fuerant explicatae, ac quamvis multi haec tenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati sint, nemo tamen, quod sciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quaestionum omnium, quae in tot saeculis, quibus alia Philosophia vigerunt, ipsarum ope soluta sunt, & fortè nec tam multa

multa, nec tam illustres inveniuntur: Quinimo profiteor, ne unius quidem quaestionis solutionem, ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam. Fiat periculum, proponantur, non quidem omnes, neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere, sed pauca aliquæ selectiores; stabo promissis: Et moneo tantum, ne captioni locum relinquam, loquendo de principii Peripateticæ Philosophiæ peculiaribus, me excipere illas quaestiones, quarum solutiones desumptæ sunt, vel à sola experientia, omnibus hominibus communi; vel à consideratione figurarum & motuum, quæ Mathematicorum propria est; vel denique in Metaphysicis à communibus illis notionibus, quæ à me admitti, ut & præcedentia, ex Meditationibus meis apparet. Addo etiam, quod fortè videbitur esse paradoxum, nihil in ea Philosophia esse, quatenus censetur Peripatetica, & ab aliis diversa, quod non sit novum; nihilque in mea quod non sit vetus. Nam quantum ad principia, ea tantum admitto, quæ omnibus Philosophis hæcenus communia fuere, suntque idcirco omnium antiquissima; & quæ deinde ex iis deduco, jam ante in ipsis contenta & implicita fuisse tam clarè ostendo, ut etiam antiquissima, utpote humanis mentibus à natura indita, esse appareat: Contra autem principia Philosophiæ vulgaris, eo saltem tempore, quo ab Aristotele aliisque inventa sunt, erant nova, nec jam meliora putari debent quàm tunc fuere; nihilque ex iis deducitur, quod non sit controversum, & ex more scholarum à singulis Philosophis mutari possit, ac proinde quod non sit maximè novum, cum quotidie adhuc renovetur. Quantum ad Theologiam, cum una veritas alteri adversari nunquam possit, esset impietas timere, ne veritates in Philosophia inventæ iis, quæ sunt de fide, adversentur; Atque omnino profiteor nihil ad religionem pertinere, quod non æquè, ac etiam magis facile explicetur per mea principia, quàm per ea, quæ vulgò recepta sunt: Jamque huius rei mihi videor specimen dedisse satis luculentum, in fine meæ Responsionis ad quartas Objectiones, circa quaestionem, in qua omnium difficillimè Philosophia cum Theologia solet conciliari: Et idem in aliis quibuslibet, si opus sit, præstare paratus sum; Ac etiam ostendere multa è contra esse in vulgari Philosophia, quæ revera pugnant cum iis, quæ in Theologia sunt certa, etsi id vulgò à Philosophis dissimuletur, vel ob longam iis credendi consuetudinem non advertatur. Non etiam metuendum est, ne meæ opiniones, imperitam & novitatis avidam multitudinem alliciendo, nimis crescant; cum è contra doceat experientia, ipsas præcipue à peritioribus probari, quos non novitate, sed solâ veritate allicientes, nimium crescere non possunt. Nec magis metuendum est, ne scholarum pacem perturbent; Sed contra cum omnes philosophi tot controversiis se mutuo vexent, ut nunquam maiore in bello esse possint quàm jam sunt, nulla melior ratio est ad pacem inter ipsos conciliandam, Hæresesque etiam quæ quotidie ex istis controversiis repullulant minuendas, quàm si veræ opiniones, quales

quales meas esse jam probavi, recipiantur: Earum enim clara perceptio omnem dubitandi ac disputandi materiam tollet. Atque ex his patet, nullam revera esse rationem, ob quam nonnulli tanto studio reliquos homines ab iis cognoscendis velint avertere: nisi quod nimis evidentes & certas eas esse existimantes, verentur ne obsint famæ doctrinæ, quam ipsi ex aliarum minus probabilium cognitione quaesiverunt. Adeo ut hæc ipsa illorum invidia non exiguum sit veritatis meæ Philosophiæ argumentum. Sed ne fortè hîc videar de invidia falso gloriari, ac solam Dissertationem R. P.* in testimonium vocare posse, dicam quid nuper in recentissima harum Provinciarum Academia contigerit.

Doctor quidam Medicinæ, vir acerrimi ac perspicacissimi ingenii, atque ex eorum numero, qui quamvis Scholarum Philosophiam rectè didicerint, quia tamen ei non credunt, & sunt ingenui, non ideo multum superbiunt, nec se admodum doctos esse fingunt, ut aliis quibusdam in more est, qui ipsa sunt inebriati, legit Dioptricam meam, & Meteora, cum primùm edita sunt in lucem, ac statim aliqua in iis verioris Philosophiæ principia contineri judicavit: Quæ colligendo diligentius, & alia ex iis deducendo, eâ fuit sagacitate, ut intra paucos menses integram indè Physiologiam concinnarit, quæ, cum privatim à nonnullis visa esset, eis sic placuit, ut Professionem Medicinæ, ibi tunc fortè vacantem, pro illo, qui antea ipsam non ambiebat, à magistratu petierint & impetrarint. Ita Professor factus officii sui esse putavit ea potissimum docere, propter quæ ad illud munus vocatus fuisse videbatur: Præsertim cum ipsa vera esse, ac quæcumque cum iis pugnant falsa judicaret. Sed cum id agendo magnam, pro ratione loci, haberet auditorum frequentiam, quidam statim ex ejus collegis, ipsum sibi præferri advertentes, manifestè inviderunt, ac sæpe apud Magistratum conquesti sunt, petentes ut ei nova ista docendi ratio prohiberetur: Nec tamen aliud tribus annis potuerunt impetrare, quàm ut hortaretur ad vulgarem, tum Philosophiæ, tum Medicinæ principia simul cum suis docenda, ut ita auditores ad aliorum etiam scripta legenda pararet. Sentiebat enim prudens Magistratus, si nova ista vera essent, prohiberi non debere; si autem falsa, non opus esse, quia sponte intra paucos menses essent collapsura. Cum autem è contra crescerent indices; excolerenturque potissimum ab honestissimis & ingeniosissimis quibusque, magis quàm ab humilioribus aut junioribus, qui facilius invidiorum auctoritate aut consilio ab iis audiendis revocabantur: Novam etiam provinciam Magistratus Medico dedit, ut nempe Problemata Physica, tum Aristotelis, tum aliorum, certis diebus, lectione extraordinariâ explicaret; atque ita majorem haberet occasionem, quàm in sola sua Medicina, de omnibus Physicæ partibus agendi. Et quievissent fortasse deinceps reliqui ejus Collegæ, ac veritati locum dedissent, nisi unus inter cæteros, qui tunc erat illius Academiæ Rector, omnes suas in eum machinas intendere decrevisset. Ut autem cujus generis adversarios habeam appareat, hunc paucis hîc describam. Cluet Theologus,

logus, Concionator, Disputator: Magnamque sibi apud plebejos homines gratiam potentiamque conciliavit, ex eo quod modò in Romanam Religionem, modo in alias quascunque à sua diversas, modò in potentiores invehendo, ferventem & indomitum pietatis zelum præ se ferat, interdum etiam dièteriis scurrilibus plebeculæ aures demulceat; Quodque multos quotidie libellos, sed à nemine legendos, emittendo; varios Auctores, sed sæpius contra se quam pro se facientes, ac fortè ex indicibus tantum notos, citando; & de quibuslibet scientiis tanquam si earum gnarus esset audacissimè, sed & imperitissimè, loquendo, admodum doctus indoctis videatur. Peritiores autem qui sciunt quàm importunus in aliis provocandis semper fuerit, ac quàm sæpe ubi fuit disputandum, convitia pro rationibus attulerit, turpiterque victus discesserit, si sint diversa ab ipso religionis palam irrident, & contemnunt, eumque jam publicè nonnulli sic exceperunt, ut nihil novi deinceps in ipsum scribi posse videatur; si verò cum illo in religione consentiunt, etsi quantum possunt excusent, & tolerant, in animo tamen non probant. Postquam hic homo aliquandiu Rector fuit, contigit ut, cum theses Medico Præsidi ab ejus auditoribus defendebantur, non daretur ipsis libertas ad argumenta quæ præponebantur respondendi, sed scholasticis & importunis suppositionibus turbarentur: quas suppositiones non dico à Theologo per amicos fuisse excitatas, neque enim scio, si antea non fiebant; atque audivi à fide dignis, qui adfuerant, nullo eas nec respondentium nec Præsidis merito potuisse contingere, cum semper prius inciperent, quàm ipsi mentem suam explicuissent, & interim rumor spargebatur novam ibi Philosophiam malè defendi, ut scilicet indè inferrent homines, non dignam esse, quæ publicè doceatur. Contingit etiam, cum frequentes disputationes sub præsidio Medici haberentur, ac theses minùs curiosè, ad arbitrium respondentium, ex variis & inconnexis quæstionibus constarentur, ut in quadam thesi posuerint, *ex mente & corpore non fieri unum ens per se, sed per accidens*: vocando scilicet ens per accidens id omne, quod ex duabus substantiis planè diversis constaret; nec ideo negando unionem substantialem, quæ mens corpori conjungitur; nec utriusque partis aptitudinem naturalem ad istam unionem, ut patebat ex eo quòd statim postea subjunxissent, *illas substantias dici incompletas ratione compositi, quod ex earum unione oritur*: adeò ut nihil in ipsis posset reprehendi, nisi forsitan modus loquendi minùs in scholis usitatus. At verò hæc satis magna occasio visa est Rectori Theologo ad Medicum circumveniendum; hæreseosque condemnandum, & ita, vel invito Magistratu, si res, ut sperabat successisset, de Professione deturbandum. Nec obstitit quòd, ubi Medicus advertit eam ab illo thesin non probari, statim ipsum, & reliquos ibi Theologiæ Professores adierit, iisque mentem suam explicando, affirmavit se nihil adversus Theologiam ipsorum, & suam, sensisse, aut scribere voluisse. Nam paucis post diebus theses edidit, quibus, ut mihi certò nunciatum est, hunc titulum voluit præfigere: *Corollaris*

laris admonitoria, ex auctoritate S. S. Facultatis Theologicæ ad studiosos proposita: & addito; Sententiam Taurelli, quem Heidelbergenses Theologi appellarunt Atheum Medicum, & vertiginosi juvenis Gorlei, quæ statuitur homo ens per accidens, multis impingere modis in Physicam, Metaphysicam, Pneumaticam & Theologiam &c. Ut nempe iis subsignatis à reliquis omnibus illius loci Professoribus Theologiæ ac concionatoribus (si tamen subsignassent, id enim ignoro) mitteret ex collegis, qui dicerent Magistratui Medicum, ecclesiastico concilio, cum Taurello, & Gorleo, quos Auctores fortè nunquam legit, mihi certè sunt ignoti, hæreseos esse damnatum: ut ita non posset Magistratus, cum plebis gratiâ, eum diutius in Professorem retinere. Sed cum jam Theses istæ essent sub prælo, fortè ad manus quorundam è Magistratu pervenerunt, qui Theologum ad se vocatum officii admonuerunt, atque ut titulum saltem mutaret, Facultatisque Theologicæ publicâ auctoritate ad calumnias suas non abuteretur effecerunt. At nihilominus perrexerit in thesibus edendis; ac de iis, ad imitationem R. P.* per triduum disputavit; Et quia parum materiæ in ipsis fuisset, si egisset tantum de illa logomachia, an compositum ex duabus substantiis dicendum sit ens per accidens, nec ne, alias quasdam quæstiones huic adjunxit, quarum præcipua erat de formis substantialibus rerum materialium, quas omnes, exceptâ animâ rationali, Medicus negarat; ille autem quibuscunque poruit rationibus ipsas fulcire, ac tanquam Peripateticæ Scholæ Palladium defendere conatus est. Atque, ut hic non videar sine causa me alienis controversiis immiscere, præterquam quòd in Thesibus suis nomen meum expresserat, ut & Medicus sæpe in suis, etiam inter disputandum, me nominabat, quærebatque ab opponente mihi nunquam viso, num ipsi argumenta suggessissem, & indignissimâ comparatione utens ajebat, eos, quibus vulgaris Philosophandi ratio displicet, aliam à me expectare, ut Judæi expectant suum Eliam, qui eos deducat in omnem veritatem. Cum autem per triduum sic triumphasset, Medicus, qui prævidebat se, si taceret, à multis habitum iri pro victo: si autem publicis disputationibus se defenderet, strepitus, ut antea, fore paratos, ad impediendum ne audiretur: sumsit consilium de responsione ad Theologi theses edenda, in qua quidem ea omnia, quæ in istis thesibus contra se aut sua dogmata continebantur, solidis rationibus refutaret; sed interim earum Auctorem tam blandè ac tam honorificè compellaret, ut ipsum sibi conciliare conaretur; aut saltem exulceratum ejus animum non irritaret. Ac reverà responsionem illam suam ita concinnavit, ut multi qui legerunt, existimarint nihil in ea esse, de quo Theologus queri posset, nisi quòd ibi vir pius & ab omni maledicendi studio alienus diceretur: Sed etsi verbis non læderetur, sibi tamen magnam injuriam à Medico factam esse putabat, quia rationibus victus erat, & quidem rationibus ex quibus videbat apertè sequi, se esse calumniatorem, & rerum quas jactaverat imperitum. Cui malo nullum aliud remedium potuit reperire, quàm ut potentiâ uteretur, ac responsionem sibi odiosam

Am in urbe sua prohiberi curaret. Audiverat forsan quod de Aristotele quidam dicunt, ipsum cum Philosophorum se antiquiorum opiniones solide refutare non posset, alias quasdam valde absurdas ipsis affinxisse: nempe illas quæ in ejus scriptis leguntur, ac ne fraus à posteris detegeretur, omnes eorum libros diligenter perquisitos comburi curasse. Quod noster, ut fidelis Peripateticus, imitari conatus, congregavit Senatum suum Academicum; de libello in se à Collega edito conquestus est; eum prohibendum, ac totam istam turbatricem Academia Philosophiam eliminandam esse dixit. Assenserunt plerique. Tres ex eorum numero delegati ad Magistratum, idem ibi conquesti sunt. Magistratus, ut eis satisfaceret, pauca quædam exemplaria à Bibliopola auferri jussit: quo factum est, ut reliqua cupidius emerentur, ac curiosius legerentur; Cùmque nihil in iis appareret, de quo Theologus justè queri posset, præter solam vim rationum, quas declinare non poterat, omnes eum irriserunt. Ipse verò interim non cessabat; congregabat quotidie Senatum suum Academicum, ut ei aliquid de ista infamia impertiret: magna pro ipso res erat: quærendæ erant rationes, cur responsionem Medici ac totam ejus Philosophiam damnari vellet; nec ulla poterat invenire. At nihilominus prodiit tandem in lucem iudicium, nemine Senatus Academici, sed quod soli Rectori tribuere æquius est: Cùm enim in omnibus conventiculis, quæ congregabat, sederet ut iudex, effectusque idem acerbissimus accusator, Medicus autem nec audiretur, nec unquam adesset, quis dubitat, quin facillè maximam suorum Collegarum partem eò quò voluit pertraxerit, ac suffragiorum numero alios à se dissentientes superârit; cùm præsertim aliqui eandem quam ille, vel etiam majorem habent occasionem Medicum odio prosequendi; ac alii viri pacifici Rectori suo, quem noverant esse mordacem, non libenter contradicerent? Hocque etiam insigne, quòd, nullus ex ipsis, ut istius iudicii approbator nominari voluerit, sed unus, nec Medico ullâ familiaritate conjunctus, nec mihi unquam notus, ne particeps fieret infamiae quam inde sequuturam esse prævidebat, expressè petierit, ut nomen suum, tanquam non approbantis, in eo poneretur. Istius autem iudicii exemplar hîc apponam; tum quia fortè Reverentiæ tuæ non erit ingratum, scire quid in his regionibus inter literatos agatur; tum etiam ut quantum in me est impediam, ne post aliquot annos, cùm leves chartulæ, in quibus impressum est, erunt fortè omnes dispersitæ, utantur ejus auctoritate maledici, ac fingant justas aliquas in eo fuisse rationes ad Philosophiam meam condemnandam. Nomen tantum Academiae tacebo, ne quod heri aut nudius tertius turbulentus ejus Rector imprudenter fecit, ac fortasse etas vel perendie alius murabit, ei apud externos dedecori vertatur.

Judicium sub nomine Senatus Academici
** editum.

Professores Academia*, cùm non sine gravi dolore vidiſſent libellum in lucem editum, mense Febr. MD. C. XLII. hoc præscripto titulo: Responsio seu Notæ ad corollaria Theologico-Philosophica, &c. eumque ad singulare ejusdem Academia detrimentum & ignominiam, excitandasque in aliorum animis sinistrae suspiciones spectare animadvertent; visum illis fuit, omnes & singulos certiores facere:

Primo, displicere sibi eum agendi modum, quo collega alius in alium libros aut libellos publice edat, præsertim expresso nomine; idque ob theses, aut corollaria, de rebus in Academia controversis, nullius nomine ediso, disputata.

Deinde, se improbare eam propugnandi pro nova & presunta philosophia rationem, qua in prædicto libello frequentatur; utpote cum verborum insolentia conjunctam, in eorum opprobrium, qui hic & alibi contrariam & vulgarem, omnibusque in Academiis receptam philosophiam, ut veriore profitentur. Veluti, cùm auctor prædicti libelli dicit, pag. 9. Jamdiu enim pernovi magnos meorum auditorum progressus, quos brevissimo temporis spatio apud me faciunt, quosdam malè habere. Pag. 7. Termini quibus alii ad nodos solvendos uti solent, nunquam ingeniis paulò perspicacioribus plenè satisfaciunt, sed solis tenebris & nebulis animos eorum replent: Ibidem: Verus sensus multo melius & promptius ex me percipitur, quam vulgò ex aliis: probat ipsa experientia quam multi meorum discipulorum, in publicis disputationibus cum honore jam sæpius exhibuerunt, postquam tantum paucos aliquot menses meâ institutione fuissent uti. Nullus autem dubito, quin quilibet mortalium, cui tantum est sanum sinciput, hîc nihil quicquam culpandum, sed omnia laudanda censeat. Pag. 9. Misera illa entia (scilicet formas substantiales, & qualitates reales) nullius planè usus esse perspeximus, nisi fortè ad excæcanda stultiosorum ingenia, & ipsis in locum doctæ illius ignorantiae, quam tantopere commendas, fastuosam quandam aliam ignorantiam obtrudendam. Pag. 15: Contra verò ex opinione formas substantiales statuente, facillimus est prolapsus in sententiam eorum, qui animam dicunt corpoream & mortalem. Pag. 20: Quæri posset, annon illa philosophandi ratio potius Choræbo aliquo digna sit censenda, quæ ad unum principium activum, nempe formam substantialem omnia revocare solet. Pag. 25: Arque hinc patet, non illos qui formas substantiales negant, sed potius eos, qui illas adstruunt, eò tandem per solidas consequentias adigi posse, ut fiant aut athei, aut bestiae. Pag. 39: Propterea quod causæ ab aliis hæcenus etiam in minimis propositæ, sint ut plurimum quàm maximè jejunæ, & à vero alienæ, nec animo veritatis cupiolo satisfaciunt.

Tertio, se rejicere novam istam Philosophiam; primo, quia veteri philosophia, quam Academia toto orbe terrarum hactenus optimo consilio docuere, adversatur, ejusque fundamenta subvertit: deinde quia juventutem à veteri & sana Philosophia avertit, impeditque quo minus ad culmen eruditionis provehatur; eo quod istius præsumpta philosophia adminiculo, technologemata in auctorum libris, professorumque lectionibus & disputationibus usitata, percipere nequit: postremo quod ex eadem varia falsa & absurda opiniones partim consequantur, partim ab improbita juventute deduci possint, pugnantem cum cæteris disciplinis & facultatibus, atque imprimis cum orthodoxa Theologia.

Censere igitur ac statueret, omnes philosophiam in hac Academia docentes, in posterum à tali instituto atque incepto abstinere debere, contentos modicâ libertate dissentiendi in singularibus nonnullis opinionibus, ad aliarum celeberrimæ Academicarum exemplum hic usitâtâ: ita, ut veteris & receptæ philosophiæ fundamenta non labefactent, & in eo etiam atque etiam laborent, ut Academia tranquillitas in omnibus facta cæta conservetur. * die XVI. Martii, 1642.

Est autem notatu dignum, hoc judicium editum fuisse, cum jam aliquandiu risissent homines, quod Rector librum Medici supprimiti maluisset, quam ad ipsum respondere; nec proinde esse dubitandum, quin omnes rationes, saltem ex, quæ ab illo potuerunt excogitari, ad istud factum excusandum, hic expressæ sint. Eas ergo, si placet, percurramus. Primo dicitur libellum Medici spectare ad detrimentum, & ignominiam Academicæ; ac etiam ad sinistras opiniones in aliorum animis excitandas: quod non aliter possum interpretari, quam quod hac occasione homines sunt suspicaturi, vel potius cognituri, Academicæ Rectorem fuisse imprudentem, quod manifestæ veritati se opponeret; ac malignum, quod rationibus victus, auctoritate tamen vincere conaretur. Sed jam illa ignominia cessavit, quia non amplius est Rector; Nec Academicæ tantum dedecoris est, quod hunc habeat adhuc in professorem; quam honoris, quod habeat etiam Medicum; modo se illo indignam non præstet. Dicitur secundo ei displicere unum collegam in alium libros edere, præsertim expresso nomine. Sed ob hanc rationem ipse potius Rector, qui in hoc judicio erat accusator, & Præses, solus reus esse debuisset, solusque erat condemnandus: Ipse enim antea, non lacescit, libellos duos, thesium nomine, in collegam suum ediderat; eosque etiam S. S. Facultatis Theologicæ auctoritate munire conatus erat, ut innocentem circumveniret, ac per calumniam everteret: Ac ridiculum est, si se excuset quod nomen ejus non posuerit, cum ipsamet ejus verba ante edita citârit, eumque ita designârit, ut nemo possit dubitare quin ille esset quem impugnabat; Medicus autem ei tam modestè respondit, ac nomen ejus totæ elogiis ornavit, ut non contra ipsum, sed amicè potius ad ipsum scripsisse, ac eum honoris tantum causâ nominâsse fuerit credendum: Ut & reverâ creditum fuisset, si Theologus rationes, utcunque saltem probabiles, ad eas Medici refellendas habuisset. Quid autem ini-

iniquius esse potest, quam quod Rector Collegam suum injuriarum reum faciat, ob id unum, quod tam manifestas & veras rationes attulerit, ad rejicienda crimina hæreseos & atheismi, quæ sibi ab illo fuerant imposita, ut se ab ipso per calumniam circumveniri non passus sit. At nempe improbat Theologus eam propugnandi pro nova & præsumpta Philosophia rationem, quam in Medici libello ait frequentari; utpote cum verborum insolentia conjunctam, in opprobrium eorum qui vulgarem ut veriore præferuntur: Ipse scilicet vir modestissimus verborum insolentiam in alio reprehendit, quam tamen reverâ nullam fuisse quisque potest agnoscere, si tantum consideret ipsa loco hic citata, quæ hinc inde ex Medici libro, ut omnium maximè insolentia, atque ad invidiam concitandam aptissima, excepta sunt. Præsertim si etiam notetur, nihil esse usitatius in scholis Philosophorum, quam ut quisque sine ullis verborum delinimentis id quod sentit loquatur, atque idem solas suas opiniones veras esse, aliasque omnes falsas affirmet: Assuefecit enim illos disputandi usus isti libertati, quæ forè in iis, qui urbanioram vitam sequuntur durior esset; Item pleraque ex verbis, quæ hic citantur, tanquam si contra omnes omnium locorum Philosophos invidiosè dicta essent, non nisi de solo Theologo esse intelligenda, ut ex libro Medici clarum est; nec in plurali numero, & tanquam de tertia persona fuisse prolata, nisi tantum ut illum minus offenderent; Ac denique ea quæ hic notantur de Chorocho, item de Atheis aut bestiis &c. non sponte à Medico fuisse scripta, sed prius injuriosè ac falsè à Theologo in ipsum jacta, quæ ut posset refellere, coactus fuit veris & evidentibus rationibus ostendere illa nomina non sibi, sed potius adversario suo convenire. Quis ferat hominem tam importunum, ut sibi velit licere alios per calumniam Atheos & bestias vocare, seque ab iis cum veris rationibus modestè refutari non patiatur? Sed festino ad illa, quæ me magis spectant. Tres habet rationes ob quas novam Philosophiam condemnat. Prima est, quod veteri adversetur. Hic non repero, quod supra dixi, meam Philosophiam esse omnium antiquissimam, nihilque ab ea diversum esse in vulgari, quod non sit novum: Sed tantum interrogo, an rectè intelligat istam Philosophiam, quam condemnat, homo usque adeo stolidus (aut, si mavult, malignus) ut eam in Magiæ suspicionem voluerit adducere, quia figuras considerat? Interrogo etiam cur disputari soleat in scholis, haud dubiè ad manifestum veritatem querendam, si enim jam haberetur, cessarent istæ disputationes, ut patet in Geometria, de qua non moris est disputare: sed si vel ab Angelo manifesta illa veritas, tam diu quæsitæ & experita, proponeretur, nunquid per eandem rationem esset rejicienda, quia nempe iis, qui scholarum disputationibus assueti sunt, nova esse videretur? At forè inquiet, non disputari de principiis quæ tamen à præsumpta nostra Philosophia everuntur: sed cur ea tam facile everti sinit, cur rationibus non fulcit? & nunquid satis ostenditur, ea esse incerta ex eo, quod ipsis nihil certi hactenus superstrui potuerit? Altera ratio est, quod juventus, istius præsumptæ Philosophiæ adminiculo technologemata in Auctorum libris usitata percipere nequeat:

Quasi verò necesse sit ut Philosophia, quæ ad veritatis cognitionem est instituta doceat ulla vocabula quibus ipsa non egeat! cur non Grammaticam & Rhetoricam potius eo nomine condemnat, cum earum magis officium sit agere de verbis, ac tamen ab illis docendis adeò sint alienæ, ut tanquam berbara rejiciant? Dicat ergò eas idcirco *juventutem à sana Philosophia avertere, ac impedire quò minus ad culmen eruditionis provehatur*; nec magis erit irridendus, quàm cum de nostra Philosophia idem dicit; neque enim ab ipsa, sed à libris eorum qui vocabulis istis utuntur, ipsorum explicatio est requirenda. Tertia denique ratio duas habet partes, quarum altera est manifestè ridicula; & altera injuriola & falsa: Nam quid tam verum & apertum est, ex quo non facile *ab improvida juventute varia falsæ & absurda opiniones deduci possint*. Quod verò ullæ ex mea Philosophia reverà *consequantur, quæ pugnent cum orthodoxa Theologia*, planè falsum est & injuriosum: neque utar exceptione quòd ejus Theologiam orthodoxam esse non putem: Neminem unquam ideo contemni, quòd alia quàm ego sentiret, præsertim circa res fidei, novi enim fidem esse donum Dei; quin & multos, qui eandem quam ille religionem profitentur, etiam Theologos, etiam Concionatores, colo & diligo: Sed jam sæpe testatus sum, nolle me unquam ullis Theologiæ controversiis immiscere; cumque in Philosophia etiam non agam, nisi de iis, quæ naturali ratione clarissimè cognoscuntur, non possunt pugnare cum ullius Theologia, nisi si quæ lumini rationis manifeste adverteretur, quòd scio neminem de sua esse dicturum. Cæterum ne temere videar affirmare, nullas ex rationibus à Medico allatis à Theologo solvi posse, duplex jam vel triplex ejus rei experimentum habetur. Jam enim duo vel tres libelli ea de re editi sunt, non quidem à Theologo, sed pro ipso, & à talibus, ut si quid boni continerent, ei soli tribueretur, nec, eorum nomine se regendo, eos ineptissima proferte permisisset, si meliora habuisset. Primus libellus editus est titulo Thesium ab ejus filio in eadem Academia Professore: Cumque in eo futilia tantum patris argumenta ad formas substantiales adstruendas sint repetita, vel alia etiam inaniora adjuncta; nec ulla planè facta sit mentio rationum Medici, quibus jam ista omnia fuerant refutata, nihil aliud ex ipso colligi potest, quàm ejus Auctorem eas non capere, vel certè docilem non esse. Alius libellus, & quidem geminus, prodiit sub nomine illius studiosi, qui in seditiosa trium dierum disputatione, Rectore præside, responderat, titulusque ejus est, *Prodromus sive examen tutelare orthodoxæ Philosophiæ principiorum &c.* Atque in eo quidem omnia collecta sunt, quæ ab ejus Auctore, vel Auctoribus, potuerunt hæcenus excogitari ad rationes Medici oppugnandas: nam etiam secunda pars, sive novus Prodromus primo adjunctus est, ne quid omitteretur ex iis, quæ Auctori venerunt in mentem, dam prior typis mandabatur: Sed tamen in iis omnibus, nulla, vel minima, ex rationibus Medici, non dicam solidè, sed nequidem verisimiliter est refutata: Ideoque ille Auctor nihil aliud curasse videtur, quam ut crassum volumen ex meris ineptiis compingendo, ac etiam Prodromum inscribendo, ut adhuc plura expectentur, caveret ne quis respondere dignaretur: Atque hoc pacto saltem coram imperita plebe,

quæ

quæ libros eò meliores esse putat quòd crassiores, ac semper eos qui audacissimè ac diutissimè loquuntur, judicat esse victores, triumphare.

Ego vero qui plebeculæ gratiam non capto; nec aliud curo, quàm ut, veritatem quantum in me est protegendo, probis & peritis gratificer, ac propriæ conscientiæ satisfaciam: Spero me futiles istas astutias, aliasque omnes, quibus adversarii uti solent, ita palam esse facturum, ut nemo in iis in posterum sit usus, nisi qui pro calumniatore atque osore veritatis apertè cognosci non erubescet. Et quidem hæcenus non parum profuit ad verecundiores cohibendos, quòd ab initio rogarim omnes, ut si quid haberent, quo ea, quæ in meis scriptis ut vera proposui, impugnarent, id ad me perscribere dignarentur; ac promiserim me iis responsurum: viderunt enim se nihil posse coram aliis de me loqui, quòd mihi met ipsi non significarent, quin hoc ipso merito in calumniæ suspicionem adducerentur. Sed multi hoc neglexerunt, ac quamvis reverà nihil invenirent in meis scriptis, quòd possent falsitatis arguere, nec quidem fortè legissent, occultè tamen de ipsis maledixerunt: Idque aliqui tanto cum studio, ut integros ea de re libros conscripserint, non quidem in lucem emittendos, sed, quòd multo pejus existimo, privatim coram credulis lectitandos; eosque falsis rationibus, sed multis verborum ambagibus repletis; partimque etiam veris, sed quibus tantum oppugnabant opiniones falso mihi affictas, impleverunt. Nunc autem ego hos omnes rogo & horror, ut scripta ista in lucem edant: docuit enim me experientia melius hoc fore, quam si ea, ut prius rogaram ad me mittant; ne si forte responsione digna non judicarem, ipsa interim, vel me sibi respondere non posse falso jactarent, vel se à me contemni quererentur; neve etiam nonnulli, quorum scripta vulgarem injuriam sibi à me fieri putarent, quòd meas responsiones iis adjungerem; quia, ut nuperrimè de se ipso quidam agebat, privarentur hoc pacto fructu, quo poterunt gaudere si ea ipsimet edicunt, ut nempe per aliquot menses legantur, ac multorum animos imbuant, & præoccupent, priusquam ad illa possim respondere. Hunc itaque ipsis fructum non invidabo: Quin etiam responsurum me esse non promitto, nisi ubi tales rationes inveni-nero, ut eas passim à lectoribus solvi posse non putem. Quantum enim ad cavillationes, aut convitia, vocesque alias quascunque à proposito alienas, ipsas pro me potius quàm contra me facere arbitror, hoc argumento, quòd non existimem quenquam iis in tali causa esse usurum, nisi qui plura cupiet persuadere, quam rationibus probare possit; quique hoc ipso veritatem se non querere, sed eam velle impugnare, ac proinde ingenuum & probum non esse ostendet. Verum non dubito, quin etiam permulti viri candidi ac pii meas opiniones possint habere suspectas; tum quia vident eas ab aliis reprehendi; tum etiam ob hoc solum quòd novæ esse dicantur, & non à multis hæcenus fuerint intellectæ: Ac fortè non facilè ullus judicantium cœtus posset inveniri, in quo, si de iis deliberaretur, non multo plures futuri essent qui censerent esse rejiciendas, quam qui auderent ipsas approbare. Suedet enim ratio & prudentia, ut de re nobis non omnino perspecta, non nisi juxta id

Q9

quod

quod in simili solet contingere, judicemus: Ac tam multi hactenus novas in Philosophia opiniones protulerunt, quas vulgatis & receptis non meliores, sed saepe periculosiores esse cognitum est, ut non immerito illi omnes, qui nondum meas clarè percipiunt, si sententiam suam rogentur, eas dicturi sint esse rejiciendas. Atque ideo, quantumvis veræ existant, mihi nihilominus metuendam esse putarem, ne fortè à tota tua Societate, ac universim ab omnibus cœteribus eorum qui docent, ut nuper à senaru illo Academico, de quo jam scripsi, condemnarentur; Nisi eas à te pro singulari tua benignitate ac prudentia protectum iri considerem. Sed cum eam Societatis partem regas, à qua facilius quàm à reliquis mea specimina legi possunt, quia nempe præcipua eorum pars est Gallicè conscripta, te unum hac in re plurimum posse mihi persuadeo. Nec verò aliam gratiam à te hic peto, quam ut vel ipse illa examines, vel, si majora negotia impediunt, non uni R. P. *, sed aliis magis ingenuis eam curam demandes; Ac quemadmodum in forensibus judiciis, cum duo vel tres testes fide digni aliquid se vidisse affirmant, plus iis solis fidei habetur, quàm universæ aliorum hominum multitudini, quæ fortè conjecturis adducta contrarium putat, ita illis duntaxat credas, qui rem de qua judicabunt perfectè se intelligere profitebuntur; Ac demum ut si quas habueris rationes, quæ me ab instituto meo debeant revocare, ipsas me docere non graveris. Etenim in paucis illis Meditationibus quas edidi principia omnia Philosophiæ quam paro continentur: in Dioptrica autem & Meteoris particularia multa ex iis deduxi, quæ declarant, quo ratiocinandi genere utar; ideoque quamvis istam Philosophiam nondum totam ostendam, existimo tamen ex iis quæ jam dedi, facile posse intelligi qualis sit futura. Nec, ut opinor, sine justa ratione malui quædam ejus specimina præmittere, quàm integram exhibere priusquam fuerit experita: Quamvis enim, ut liberè loquar, de ejus veritate non dubitem quia tamen novi quàm facile etiam veritas, à paucis invidis sub specie novitatis impugnata, possit multis prudentibus condemnari, non certus sum illam ab omnibus optari, nec volo invitis obrudere. Quamobrem longe ante cunctos præmonéo, me illam parare: privati multi cupiunt & expectant: unus quidem docentium cœtus judicavit esse rejiciendam, at quia tantum à seditioso & inepto suo Rectore ad id, permotum fuisse scio, nihil apud me habet auctoritatis. Sed, si forte alii plures eam nollent, ac rationes nolendi justiores haberet, privatis ipsos anteponeudos putarem. Et omnino profiteor me nihil scienter contra prudentiorum consilia, vel potentiorum voluntatem esse facturum: Cumque non dubitem quin ea pars in quam Societas tua se flectet, alteri debeat præponderare, summo me beneficio afficies, si tuæ tuorumque sententiæ moneri velis; ut quemadmodum in reliqua vita vos semper præcipua colui & observavi, sic etiam hac in re, quam alicujus momenti esse puto, nihil nisi vobis faventibus suscipiam. Vale.

EPI.

EPISTOLA
RENATI DES CARTES,

Ad celeberrimum Virum

D. GISBERTUM VOETIUM.

In qua examinantur duo libri, nuper pro Voetio Ultrajecti simul editi; unus de Confraternitate Mariana, alter de Philosophia Cartesiana.

ARGUMENTUM.

HX quo edidi quædam specimina ejus Philosophiæ, quam veram & usibus humanis apprime utilem puto, multi ex literatis, & quidem præcipue ex illis qui præ cæteris ingeniosi & docti ab omnibus existimantur, me ad illam excolendam, atque integram evulgandam hortari sunt: Sed quamvis eorum judicio multum tribuam, certius tamè pro ipsa testimonium præbere mihi videntur alii nonnulli scholarum controversis innutriti, quod eam maledictis obruere, ac tanquam in herba extinguere summo studio laborent. Tam liberum enim semper fuit philosophari, & tam multi hactenus circa rerum naturalium cognitionem innoxie errarunt, ut si ego post alios fallar, nihil perinde periculi humana genti sit timendum; sed, si forte veritatem invenero, magna utilitas expectanda: Et ideo fieri potest, ut ii qui amant veritatem, ob tenuem & dubiam spem ejus in meis scriptis inveniende, me ad ipsa vulganda invitent; Sed non videtur ulla causa esse posse, cur alii meas opiniones tanta cum acerbitate impugnent, quam quod firmiter sibi persuadeant esse veras, & timeant, ne si veritas cognoscatur, nullus amplius honos futurus sit scholasticis istis controversis, in quibus eorum doctrina consistit. Quoniam autem hi non rationibus, sed solis obreccationibus me impugnant, non soleo ipsis respondere: Verum unus ex eorum numero Gisbertus Voetius, non contentus, ut cæteri, me erroris & ignorantia insimulare, tam atrociter crimina mihi affingit, viisque tam obliquis suam in me maledicentiam exercet, ut ejus injurias taceri à me non debere judicarem.

Q9. 2

Curm

ARGUMENTUM.

Cumque anno superiore iudicium quoddam nomine Academia Ultrajectina, cuius tunc Rector erat, edidisset, in quo meam Philosophiam eo pretextu condemnabat, quod fingeret varias falsas & absurdas opiniones ex ea consequi, pugnantem cum orthodoxa Theologia, coegit me ad istud iudicium scripto cuidam, quod tunc forte habebam sub prelo, inserendum, adjuncta ipsius refutatione, ac simul Voetii virtutum brevi descriptione: ut, quia me non rationibus, sed sola auctoritate aggrediebatur, quantum ejus valere debeat auctoritas omnibus notum facerem, cumque ad falsas istas & absurdas opiniones pugnantem cum orthodoxa Theologia, quas ex mea Philosophia sequi dixerat, proferendas adigerem. Quamvis enim ab iis qui suprema utuntur potestate rationem iudicati petere non liceat: certe si ille qui alium in quem nihil habet juris ausus est condemnare, causas istius condemnationis petenti nullas dat, hoc ipso calumniatorem se esse declarat. Quamobrem expectabam aliquod a Voetio responsum, quo illas opiniones pugnantem cum orthodoxa theologia nobis ostenderet, ac se calumnia suspicione liberaret, cum editus est pro ipso prolixus liber, cui titulus, Philosophia Cartesiana, sive Admiranda Methodus novae Philosophiae Renati des Cartes: sed prodit sub nomine unius ex ejus discipulis, qui Groninga est Philosophiae Professor, & nulla in eo rationes ad prius scripta probanda vel excusanda, sed novo tantum calumnia prioribus atrociores continentur. Quippe praeter insolentiam & vitiosam convitiarum solis caloniis dignam, nihil in eo libro mitius de me affirmatur, quam quod subdole ac admodum occulte doceam Atheismum; & tam insolentis ac criminosis maledicti nulla alia probatio affertur, quam quod scripserim contra Atheos, & multi indicent me solide ipsos refutasse: adeo ut nihil unquam scribi possit, in quo magis evidens & magis inexcusabilis calumnia reperiat. Quod mihi necessitatem imposuit ipsam hoc scripto refellendi, atque opem Magistratum ad tam importunum calumniatorem coercendum publice implorandi. Cum enim publicis stipendiis fruatur ad juventutem instituendam, & sit Academiae Professor, si tam atrox & tam insigne ipsius crimen maneret impunitum, auctoritate eorum qui illum isto munere fungi permittunt, fulciri quodammodo videretur: Et nulli unquam Collegio, nulli Reipublicae dedecori tribui potest, quod aliquis in ea sit nocens; ideo enim ubique leges & Magistratus habentur, quod ubique nocentes esse possint; sed illi maxima laude digni sunt, apud quos nulla crimina, postquam fuerunt clare detecta, tolerantur. Cum autem ante aliquot menses paginas 144. sive sex prima folia istius maledicti libri accepissem Ultrajecto, ubi ejus editionem a Voetio curari audiebam, ad illa successivis horis per otium respondi. Cumque deinde ista editio fuisset aliquandiu intermissa propter librum de Confraternitate Mariana, cujus impressionem apud eundem Typographum Voetius magis urgebat, ut prodiret ante tempus Synodi Gallo-Belgicae, nuper Huga habito, in qua de re a se in eo impugnata actum iri putabat, credidi esse officii mei hunc etiam librum

ARGUMENTUM.

librum, statim atque prodit in lucem, examinare: Non quidem quatenus in eo agitur de questione ad religionem a me diversam pertinente, quod summa cum diligentia vitavi, ne quam adversario darem occasionem obstrependi; sed quatenus ex eo illius malignitatem & mentiendi licentiam clarissime potui demonstrare. Cum enim Voetius in me non prodeat nisi personatus, & nunc emittat unum ex suis discipulis, nunc alium, ut qua illi scripserint prestare non teneatur, ac interim tamen sua auctoritate illa confirmet apud eos, qui considerantes illum esse Ecclesiae Ministrum, ac proinde esse debere virum probum & minime mendacem, non credent passurum fuisse discipulos suos, pro se, ac se conscio scribentes, tam infanda crimina mihi imponere, nisi essem nocens: Necessarium esse putavi omnem istam, qua tam male utitur, auctoritatem elevare, nonnulla de ipsius factis, doctrina, & meritis exponendo, tum ut me ab ejus calumniarum importunitate possim liberare; tum etiam ad publicam utilitatem, quia non mihi soli hac in re est importunus. Nec moror ineptas querelas, quibus, ut ingenium ejus novi, haud dubie invidiam mihi constare conabitur, dicendo me in sua persona impugnare etiam alios Theologos, ac de religionis sua controversiis iudicium ferre; quia nemo, qui hoc scriptum legere dignabitur, non agnoscat istud, esse falsissimum, ac me ab utroque accuratissime abstinuisse. Quin etiam cum his diebus audivissem jactari ab ejus amicis aliquid pro ipso fuisse nuper iudicatum in Synodo Gallo-Belgica, de re diligenter inquisivi, ne forte quid in hoc scripto haberem, quod ibi fuisset improbatum: sed lectis omnibus ejus Synodi articulis, in quibus aliqua sit mentio Sodalitatis B. Mariae, tantum abest ut quicquam invenerim quod Voetio faveret, quin potius apertam ejus condemnationem in iis contineri deprehendi. At enim illa Synodus in art. 24. se non probare quod unus ex suis Concionatoribus affirmantem istius causae partem propugnandam susceperit, modo proprio, & non petita Synodi sententia, (quamvis rogatus ab iis, pro quorum defensione id egit.) Additque rationem, non quod causam malam iudicet, vel defensionem non aequam & bonam, sed quod ista quaestio generaliter ad omnes Ecclesias pertineat: Ob quam eandem rationem art. 25. ejus decisionem ad generalem nationibus Synodum remittet, quamvis ab Ecclesia Sylvaeducensi rogata esset ad iudicium ferendum: Ex quibus manifestum est, illam etiam nullo modo posse probare quod Voetius motu proprio & non petita suae Synodi sententia negantem ejusdem causae partem publice sustinuerit, non ut aliquos defenderet, sed contra ut infamaret, solusque plus auderet quam tota Synodus Gallo-Belgica. Nec putandum est, ipsam neganti parti magis quam affirmanti fuisse, ex eo quod consilium dederit pro Senioribus Ecclesiae, ut extra istam controversiam penantur; addidit enim, propter scandalum quorundam: qua ratio, ut nempe alius offendentia non dentur, sufficere solet viris piis, ut saepe ab iis faciendis abstinens, in quibus nullam vel minimam mali umbram suspicantur; cumque Ecclesia

Sylva ducentis quasvisset indiscriminatim de Sodalitio B. Virginis, ac de collegiis Canoniorum, aliisque Sodalitibus ab aliquibus Sanctis denominatis, qualia multa in his regionibus, sine ullius offendiculo habentur. Synodus ei respondens non significavit esse ullum discrimen inter causam illius Sodalitii & aliorum, ut neque etiam ullum ullius momenti ex toto Voetii libro colligi potest: etsi haec alia isti scandalo quorundam minus sint exposita, quia jam longa usu recepta. Denique post librum de Conf. Mar. residuum libri de Philos. Cartes. typis mandatum est, quo viso ad ipsum etiam aliquid respondendum esse duxi: atque ita quod tantum epistolam fore putabam, paulatim ob copiam materia in librum excrevit. Hunc autem in novem partes distinxi, ut singula seorsim legi possint, & ita prolixitatis radium minuatur.

In prima respondeo ad libri de Philosophia Cartesiana introductionem, in qua auctor mea vitia summam voluit recensere. Pag. 311

In secunda remunerero dominum Voetium narratione quorundam ejus factorum, ex quibus ipsius virtutes primum nosse coepi. Pag. 317

In tertia primum & secundum caput ejusdem lib. de Philosoph. Cartes. percurro. Pag. 321

In quarta meam de usu librorum & doctrina Voetii sententiam expono. Pag. 322

In quinta breviter ago de reliquis istius libri capitibus usque ad paginam de duabus primis ejus sectionibus. Pag. 331

In sexta librum de Confraternitate Mariana examino. Pag. 334

In septima quid meritis sit Dominus Voetius, & quale specimen charitatis Christianae ac probitatis libro isto exhibuerit, considero. Pag. 350

In octava revertor ad librum de Phil. Cart. ejusque praefationem (quam auctorem non videram) & tertiam sectionem refuto. Pag. 364

In nona ad quartam & postremam ejusdem libri sectionem respondeo, & simul ostendo ejus Auctores atrocissima ac plane inexcusabilis calumnia reos esse. Pag. 373

GISBERTO VOETIO, RENATUS DES CARTES

S. D.

UDUM mihi nunciatum fuerat te librum aliquem in me parare, jamque ecce sex prima ejus folia tandem accepi, & multo plura dicuntur sub praealo esse: Verum quia ex paucis paginis, quas mox evolvi, facile cognosco non opera esse, ut multum temporis in eo examinando impendam, nec forte etiam ut totum expectem, antequam de eo judicium feram; itaque ad te perscribam. Legam haec sex folia iis horis quas animi relaxatione dare consuevi, & quidquid in iis effatu dignum advertam, eodem ordine quo inter legendum occurret, hic notabo.

De Introductione libri, qui Philosophia Cartesiana falso inscriptus est.

PARS PRIMA.

Nondum habeo folium illud quod integrum titulum continebit, utpote quod nondum impressum est, & forte, ut fieri solet, omnium ultimum imprimetur: sed quia in superscriptione paginarum video te librum tuum Philosophiam Cartesianam nominare, vereor ne qui existiment te id fecisse in fraudem Lectorum, ut cum librum non ab similibus tituli sed dissimillimi argumenti a me expectent, tuum illis in mei locum vendatur: atque ideo aegre ferre non debebis, si mature hanc epistolam, ad illos instituti tui certiores faciendos, evulgem.

In primis septem paginis habes tantum exordium commune in Novatores, & de laudibus Aristotelis, in quo nihil notatu dignum invenio; Nisi forte quod pag. 2. queraris quosdam Theologiae Doctores immoderato concordiae Zelo ipsam doctrinam ac pietatem consumere, tanquam si concordiam optare esset aliquod crimen praecipuum, & vulgare Theologiae; quod ego virtutem maximam & vere Christianam semper putavi. Beati pacifici, Domine Voeti, sed quamdiu rixas queres, non eris felix.

In pag. 8. de me sic loqui incipis. Tanta Gigantum horum praesumptio, ut nuperrime quis ex ordine eorum, quem certo possum probare, ne quidem terminos Philosophiae Peripateticae intelligere, in scurrili ac mendaci epistola ad Dinetum pag. 152. hunc in modum scribere ausus fuerit: Quinimo profiteor, ne unius quidem quaestiones solutionem ope principiorum Peripateticae Philosophiae peculiar-

peculiarium, datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare esse illegitimam & falsam: Fiat periculum, proponantur, non quidem omnes, neque enim operæ pretium puto multum temporis ea in re impendere, sed pauca aliquæ selectiores, stabo promissis. *Quis hunc tenebrionem cum porcuro Anticyras ablegandum non esse judicet?* Ex quo initio facilè quisque intelliget te hinc convitiis nolle parcere, ac mihi non esse amicum, & ideo nullam fidem iis quæ de me dixeris esse adhibendam, nisi ea certis testimoniis aut rationibus confirmes. Quamvis autem verum esset id quod ais te posse probare, nempe *me ne quidem terminos Philosophiæ Peripateticæ intelligere*, parum curarem; nam contra potius mihi putarem esse indecorum, si nimis curiosè illos didicissem: sed tamen quia nullum designas ejusmodi terminum, quo unquam perperam usus sim, non credent homines te hinc verum loqui; Præsertim cum in pagina sequenti videbunt, te à sermone tuo evagari, ut D. Regio Medicinæ Professori dignissimo, & Collegæ tuo, exprobes illum in nomenclatura cujusdam herbæ errasse, quod idem jam antè millies à te est jactatum (& infra in pag. 37. 38. & 43. adhuc jactatur) quamvis, ut alii affirmant, injustè; nihilque ajunt huic fabulæ locum dedisse, nisi quod in quadam hellebori specie nominanda Dodonæum sequutus sit, & sciolus nescio quis aliud ejusdem herbæ nomen ex alio libro habens, illum ideo errare putarit. Ingens crimen, scilicet, circa plantæ alicujus appellationem ab aliquo dissensisse! Quis nescit vix ullas esse, quæ non permulta habeant nomina, de quibus celeberrimi quique Botanici quotidie inter se dissentiunt? Vereor, ne qui advertent hoc crimen ita urgere, non sine causa dictum putent, te de quibuslibet *scientiis audacissimè sed & imperitissimè loqui solere*. Qui autem insuper scient quantas turbas excitaris ob unicum illud verbum *ens per accidens*, quod idem Regius in quadam Thesi, modo à Scholarum usu nonnihil diverso usurparat; quomodo inde sumseris statim occasionem Theses acerbissimas in illum scribendi, easque per triduum ventilandi; & quomodo istud verbum in ipso earum titulo notare, ac tanquam hæreticum ex S. S. Facultatis Theologicæ auctoritate condemnare volueris, quamvis nihil plane in eo esset mali, sed contrà, ut ipse optimè in sua ad illas tuas theses responsione explicuit, eo usus esset ad majorem sibi gratiam apud Theologos conciliandam; non dubitabunt quin eodem modo, si vel minimum aliquod verbulum ex meis scriptis posses arrodere, illud hinc in limine ostentasses, ad fidem aliquam reliquis tuis dictis faciendam: (vel saltem infra id protulisses in quinto capite secundæ sectionis, in quo integro de illa re disseris, & tamen nullum proferas.) Quod prolixè hinc moneo, ut scies, nullam à prudente lectore habitum iri rationem maledictorum quæ in me conjecisti, nisi viderit illa vel prius vel eodem illo in loco in quo scripta sunt, aliquo saltem verisimili argumento esse probata: Notum est enim te ne levissimas quidem rationes omittere, cum potes aliquas afferre.

Ita

Ita quòd epistolam meam ad R. P. Dinet scurrilem & mendacem appelles, omnes pro convitio numerabunt, quia nullibi ejus mendacia, nec ejus scurilitatem ostendis; & cum in aliis omnibus meis scriptis, tum præcipuè in illa epistola, quam ad virum magnæ auctoritatis & mihi valde reverendum scribebam, maxime serius & verax esse laboravi.

Magnam autem invidiam putas in me concitare, quòd in ipsa posuerim, nullius quæstionis solutionem ope principiorum Peripateticæ Philosophiæ peculiarium datam unquam fuisse, quam non possim demonstrare, esse illegitimam & falsam: sed hinc desidero prudentiam tuam; prodis enim causam, quam defendis, & mea verba confirmas, cum nullam talem solutionem, quæ à me falsitatis argui non possit, exhibeas, sed tantum pro omni refutatione, me tenebrionem & stultum voces: Quia satis homines sciunt te semper in aliis provocandis, & in quæstionibus proponendis quàm maximè fuisse liberalem. (Ita etiam infra pag. 88. eadem mea verba iterum refers & solis convitiis refutas.) Atque hinc profectò detegent minus docti paupertatem Philosophiæ vulgaris: quamvis enim eam fortasse aliàs sæpe audiverint à multis contemni; quia tamen ipsam ut divinarum & humanarum rerum cognitionem, aliarumque omnium scientiarum fundamentum, tu & tui similes venditatis, nunquam haud dubiè suspicati sunt eam usque aded esse infelicem, ut ne unius quidem rei certam cognitionem contineat; Sed nunc quis dubitet, si quam contineret, quin vel à te hoc in loco, vel jam ante ab aliquo ex Patribus Societatis JESU, ad quorum Superiorem verba, quæ citasti, scripta sunt, & quos nôsti esse doctissimos, sed qui tamen hac de re hætenus silent, fuisset prolata? quantum autem ad doctiores, jam dudum omnes satis sciunt nullam planè demonstrationem principiis Peripateticæ Philosophiæ peculiaribus posse superstrui; Et quia videbunt me nihil aliud ibi jactasse, nisi tantum quod si quæ ratiocinatio principiis Aristotelis innixa pro vera demonstratione vendiderit, ego sim ejus vitium ostensurus, nullam sane in me nimiam arrogantiam reprehendent, nec dubitabunt quin perfacile id, quod ibi pollicitus sum, possim præstare: Quæstionis enim solutio non in sola conclusione consistit, sed maxime etiam in præmissis, ex quibus nisi conclusio bene deducatur, etsi casu vera esse possit, solutio erit nihilominus illegitima & falsa.

Dicis postea in eadem pag. 8. *me audere meam Philosophiam partim otiosis quibusdam hominibus nullius studii, nullius eruditionis, partim viris quibusdam politicis obtrudere*. Addeque pag. 9. *me alias dama timidiorum & in solis lustris mei tenebris animosum, nuper steriles & abortivas nugas meas, velut veram & meram Philosophiam, per Medicum quendam in novam aliquam, sed tamen non incelebrem Academiam, explosa scilicet omni antiqua Philosophia, introducere serio laborasse*. Ac deinde in Medicum illum excurris, ut ei nomenclaturam herbæ, da qua paulo ante loquutus sum, exprobes. Tandemque de me sic concludis: *Lepidi hujus hominis, & ad risum inque inepti Philosophiam, in gra-*

Rt

16170

ziam iuventutis (qua ignara non esse debet initorum certaminum quibus Aristoteles suus petitur) imo aliorum quibus mendacissimus homo imponere & famos vendere laborat, paucis detegere decrevit. Ad quæ tantum respondeo, te valde errare, si putes me ullis unquam meas de Philosophia cogitationes obtrulisse. Novimus, inquis pag. 12, quæ vis agiliæ manuum adulantisque lingua blanditiis insit. Tu scilicet nosse potes, quia concionaris & doces; ego autem ruri habito, & quantum possum me ab hominum turba femoveo, nullius unquam auribus insidias feci, nullos unquam discipulos habui, nullos quæsi, sed potius fugi; Quin & Regius jam dudum erat Professor factus, & ea docebat, quæ dicis me per illum in Academiam vestram introducere voluisse, antequam ipsum unquam fuisset alloquutus, atque ideo si quid à me habeat, totum id ex scriptis meis antea vulgatis eduxerat; idque vi ingenii singulari, neque enim in illis Philosophiam explicui, sed nonnulla tantum ejus specimina proposui, ut quisque ex iis possit judicare, utrum è re sua esset, reliqua mea cogitata cognoscere; Utque hoc pacto si nullis prodesse possem, nemini saltem monere & de omnibus bene mererer. (Ut videre est in pag. 5. & 6. Dissertationis de Methodo, & in fine epistolæ ad P. Dinet.) Ac certe hæc ista specimina tot & talium virorum gratiam mihi conciliarunt, ut eorum me non debeat pœnitere. Quæ accurate hic moneo, ut scias nullam aliam esse viam ad opiniones meas impugnandas, quam si illæ in scriptis jam à me editis examinentur, ostendaturque aliquid in iis contineri, quod sit malum vel falsum. Nullus hic captioni vel fraudi est locus, scripta ista in hominum manibus versantur, potest ea quilibet otiose examinare, atque reprehendere. Sed si quis fingat alia in iis contineri quam revera contineantur, vel ipsis prætermisissis ineptas aliquas opiniones nulli à me scriptas mihi velit tribuere, nemo non facile animadvertet illum calumniari.

Antequam vero, ut ais pag. 10. per certa capita ordine nova & superbissima Philosophia mysteria proponas, illius Architectum indicare debes. Quod admodum probo, cum enim ego in epistola ad P. Dinet. pag. 177. tuas dotes breviter describerim, optimo jure par pari refers, & sane perlibenter audiam mea vitia hic recenserem, ut si quæ forte amici mihi dissimulant, vel propter benevolentiam non vident, ea ex te addiscam, in meam emendationem: Convitia enim quæ jam præmissisti, me certum faciunt te nulla ex iis, quæ scies, per gratiam esse commissurum.

Sic ergo incipis. Nomen illi ad tempus silentio pressum, & ab eo ipso indicatum est Renato des Cartès: patria illi est Gallia, orbis Europæ fidus. Si alio umtitulis fides adhibenda, nobilissimus aut saltem nobilis est. Natalium hanc prærogativam, quæ pessimis ac fatuis etiam nascendi sorte contingere potest non invidio. Huc usque nihil affers ex quo deterior videri possim: Quamvis enim pessimi & fatui ex optimis quibusque nascantur, non tamen inde, ut pato, vis inferre

inferre minus bene esse sentiendum de eo, qui honestos habuit parentes, quam de eo, qui forte ex cacula in gurgustio est natus, & inter exercituum meretrices & Ixas prima sua pietatis aliarumque virtutum didicit rudimenta.

Pergis autem sic. Emolumenta ejus (nobilitatis) videbimus, ubi filium legitimum genuerit, illi enim quorum hæcenus pater perhibetur, subsequenter annis infelices nobilitatis paterne testes futuri sunt. Quorum verborum nullus est sensus, neque enim filiis illegitimis quicquam solet detrahere nobilitas patris: Et sane si quos tales haberem, non negarem, nuper enim juvenis fui, & nunc adhuc homo sum, nec unquam castitatis votum feci, nec sanctus præ cæteris volui videri; Sed cum revera nullos habeam, nihil ex tua ista phrasi potest intelligi nisi tantum quod sim cælebs; Nec miror te, qui de Clericis dicere soles esse miraculum, si castitatem servant in cœlibatu, noluisse me fingere illis sanctiorem.

Sed reliqua videamus. Internas dotes, inquis, si iis tenebras non laborarent offundere, predicarem ipsi. Ingeniosum enim quis cum esse neget? nec tamen Deus quis (nisi aliquis Jovem omnigena libidinis architectum cogitet) habendus est, quemadmodum ceci ejus sectatores imperitis persuadere student. Ingeniosi quoque seu subdoli, nec minus vesani ac furiosi fuerunt, Epicurus, Marcion, Aphon, Tayanotus, Manes, Lucianus, Mahometh, David Georgius, Machiavelus, Julius Cesar Vaninus, Campanella, Godefridus de Valle, Martinus Seidelius, Silesius, Franciscus Davidis, Faustus Socinus, Anselmus Parmensis, D. Faustus, Henr. Cornelius Agrippa, R. Lipman Mulhusinus, Joannes Torrentius, quamvis vulgaris & illiteratus pictor, alique sine numero, omnes ἀδῆσσι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀξιοῦντο. Non unum ingenium quem ad unguem perfectum reddit; sæpe enim male habitat. Ex quibus omnibus nihil video elici posse, nisi quod fatearis me non esse planè ingenio destitutum, & aliquos esse qui me contemnunt, quod nimis invidioso nomine exprimis, fingendo illos me facere apud alios Deum: nec examino, an esse subdolum & ingeniosum idem sint; nec an solum ingenium quem ad unguem perfectum reddat: satis est quod non etiam reddat magis imperfectum, ut, opinor, concedes.

Hæc vero adhuc subjungis pag. 11. Caterum qua occasione vir noster ingeniosus philosophari inceperit liquido affirmare non possum. Conjectura probabili si locus dandus sit, dicerem, sub Ignatii Loyola sidere natum esse: ut hic enim superstitiosa secta molitus est fundamenta, postquam contusus membris de murali aut navali in bello corona indipiscenda desperaret: ita noster post militia non longe tyrocinia, desperans Mareschalli aut Legati imperium, sultus qualiscunque matheos presidio, novam philosophiam, ut novum ad gloriam iter meditari cepit. Ex superstitione trophaum erigere dubio procul studisset, nisi infirmitatis sue consciscus, vir sibula aut cuculli impatiens, indomitam libidinem produricem hypocri-seas aliquando metuisset. Quæ cum fatearis esse tantum conjecturas tuas, hoc

est, esse omne pessimum quod de me fingere potuisti, nihil inde inferri potest, nisi te non esse admodum felicem Pictorem nec Poëtam: Summa enim libertate quidlibet pro arbitrio imaginandi, certe longe alia ad institutum tuum aptiora excogitare debuisses.

Sed tandem pag. 12. transis ad eos, quos vocas Philosophiæ meæ sectatores, utque dicas me videri velle aliquos habere, uteris hac phrasi pereleganti. *Auctor ejus (Philosophiæ) videri vult quosdam decepisse, & ad deliriorum ἀπόδιον pertraxisse.* Quippe non satis esset convitii si tantum diceres, illos decipi & infamare qui aliquas ex meis opinionibus probant, sed, ut magis credatur, fingis me ipsum id jactare: Ac deinde in illos inveheris: Sed quia nullam adhuc Philosophiam edidi, quæ habere possit sectatores, & iis qui ex speciminibus à me editis de illa, quam promisi, non male sperant, sunt tales ut meâ defensione non egeant, nihil de illis dicam. (*Notet, quæso, lector hac initio scripta esse, sum nondum suscipiarer Philosophiam Cartesianam sub alio quàm Voetii nomine prodituram; postea verò non fuisse mutata, quia, ut satis infra ostendetur, ipsa nihilominus est Voetio tribuenda.*)

Rogo tantum ut consideres quidnam in hac scripti tui parte, in qua me depingere, ac si non omnia, certè præcipua mea vitia enumerare studuisti, quæque hinc tota exscripta est, contineatur, ex quo prudens lector possit judicare, illa epitheta, quibus paulò ante viderat, me à te ornari personæ meæ convenire: Nempe in vitia mea inquirendo nihil aliud invenisti, nisi quòd sim natione Gallus, ex honestis parentibus natus, non planè ingenio destitutus, quodque vivam cælebs, & fultus qualiscunque Matheseos præsidio novam mediter Philosophiam, de qua jam aliqui non malè sperant. Nominas autem me scurram, tenebrionem, stultum, damà timidiorum, ad risum usque ineptum, mendacissimum, fumivendulum. Et cum hæc omnia in duabus primis paginis, in quibus de me agere cœpisti, habeantur, verisimile est adhuc plura & fortè indigniora in sequentibus repertum iri. Quæ si effurta essent ab ebriosa muliere, vel ab irato Caupone, riderentur; Sed cum scripta, & typis mandata sint à Theologo, Ecclesiæ suæ Pastore, qui religiosissimus & pientissimus vult videri, quique aliis præesse deberet exemplo, non dicam mansuetudinis, humilitatis, patientiæ, charitatis, ne fortè fastidias istas veteris Ecclesiæ virtutes, sed saltem moderationis, clementiæ, gravitatis, non video qua ratione possint excusari.

Etsi enim Philosophia, in quam inveheris, mala esset, quod nullibi adhuc ostendisti, nec unquam ostendes; quæ tamen tanta in illa perversitas fingi potest, ut ideo ejus auctor atrocissimis convitiis debeat proscindi? Philosophia, quæ à me aliisque omnibus ejus studiosis quæri solet, nihil aliud est quàm cognitio earum veritatum, quæ naturali lumine percipi possunt, & humanis usibus prodesse: adeò, ut nullum studium honestius, nullum homine dignius, nullumque etiam in hac vita utilius esse possit. Philosophia autem illa vulgaris, quæ in scholis &

Aca-

Academiis docetur, est tantum congeries quædam opinionum, maxima ex parte dubiarum, ut ex continuis disputationibus, quibus excogitari solent, apparet; atque inutilium, ut longa experientia jam docuit; nemo enim unquam ex materia prima, formis substantialibus, qualitibus occultis, & talibus aliquid in usum suum convertit. Quapropter nullo modo rationi consentaneum est, ut ii qui opiniones istas, quas ipsimet farentur esse incertas, didicerunt, alios odio habeant, quia certiores invenire conantur. Odiosum quidem est circa religionem aliquid velle innovare; quia cum quisque illam, quæ amplectitur, dicat se credere institutam esse à Deo, qui errare non potest, nihil ex consequenti credit in ea posse novari, quod non sit malum; Sed circa Philosophiam, quam ultro fatentur omnes nondum ab hominibus satis sciri, ac multis egregiis inventis augeri posse, nihil laudabilius est, quàm esse Novatorem. Dices fortasse, te non illos quidem vituperare, qui aliquid veri in Philosophia invenerunt, sed me nihil tale invenisse; quod tamen, ut spero, nunquam probabis. Sed esto, nihil invenerim, an ideo convitiis potiùs, quàm veniæ & amicæ admonitione, dignus eram? Crede mihi, Domine Voetii, nihil hinc aliud prudens lector judicabit, quam te, dum hæc scriberes, tanto maledicendi studio incensum fuisse, ut neque quid te deceret, neque quid verum aut verisimile esset, consideraris.

De factis Voetii, ex quibus ejus virtutes primùm nosse cœpi.

PARS SECUNDA.

Quia verò non solent homines ita in alios invehi sine causa, ne quam fortè culpam meam videbar tibi dedisse, omnia, quæ mihi tecum hæcenus intercesserunt, breviter commemorabo. Nunquam te, quod sciam, sum alloquutus, nec dum mihi facie es notus, ac de te non magis cogitabam, quam de iis qui nondum sunt nati, cum primùm mihi nunciatum est, te solere inter Atheos me numerare; professoremque De Roy, quem norant homines multa docere, quæ cum opinionibus meis conveniebant, iniquissimis machinationibus à te impugnari. Hoc verò me impulit, ut de rei veritate diligentius, & quidnam hominis esses, quid te ad hoc moveret, inquirerem. Sed quantum ad rem, non dubia erat; Theses tuæ in Regium jam exstabant, & egregium in novam Philosophiam judicium brevi postea fuit editum. Quantum autem ad mores, audiebam te esse, admodum diligentem & assiduum in muniis omnibus Ministerii ac Professionis tuæ obeundis; te sapius concionari, sapius docere, sapius disputare, quam reliquos tuos collegas; supercilio etiam, voce, gestu majorem pietatem præ te ferre; tantoque videri zelo ardere pro veritate ac puritate religionis tuæ tuenda, ut non modo levissima quæque vitia, præsertim potentiorum, sed ea etiam, quæ à multis pro vitiis non habentur, summa cum severitate reprehenderes, & in omnes à te dissentientes vehementissimè disputares, ac declamares.

Rr 3

Quæ

Quæ me sanè impulissent, ad te tanquam unum ex Prophetis aut Apostolis suscipiendum, si nulli mihi dubitatio remansisset ex eo, quod scirem me à te iniustissimè inter Atheos numerari. Sed quia interdum etiam viri boni, malè ab aliis persuasi, vel non satis prudenter judicantes, falli possunt, unum è duobus necessarium esse putabam, ut vel esses reverà sanctissimus, etsi fortè non satis prudens; vel (ignosce nullum mitius verbum ad rei veritatem exprimendam inveniendi) hypocrita: Neque enim cum istis dotibus, quas in te esse audiebam, mediocritatem ullam in virtutibus aut vitiis consistere posse judicabam. Utrum autem è duobus illis verum esset, evidentiùs postea perspexi ex iis, quæ in Regium molitus es. Scivi enim quo pacto, cum primùm Academiae Rector fuisti, subito majorem quam ante amicitiam cum illo colueris, & effeceris ut ei, quoties veller, publicas disputationes habere liceret, quod nunquam antea licebat nisi speciali facultate à magistratu impetrata: quia nempe, ut fit, duo ejus Collegæ, Physicus & Medicus, dolebant eum multa docere à suis diversa, & ne quid iis auctoritatis per istas disputationes accederet, verebantur. Scivi etiam, quo pacto ille pro magno beneficio id habens, usque ad eò te coluerit, ut Theses omnes, quas illo tempore disputandas proposuit, eas scilicet in quibus integram Phylologiam suam complexus est, tibi, antequam Typis mandarentur, legendas, examinandas emendandasque tradiderit. Neque hoc potes inficiari; paucula enim, quæ tibi minùs placebant, manu proprià notasti, eaque ille omnia, ut voluisti, mutavit; & non dubito, quin nunc adhuc scriptum tuum inter ejus adversaria servetur. Sed sanè mihi valde fuit mirum, quod cum nuper hoc ipsum & alia nonnulla, quæ meliùs scire debet quam cæteri, ab illo quævissem, nihil aliud responderit, quam se non posse mecum agere de istis rebus. Cujus responsi ab alio amico rationem quærens; audivi Regium antea dictum esse, aliquem è magistratu ei culpæ imputare, quod ego nonnulla de te in Epist. ad P. Dinet scripsissem, quæ vix ab alio videbar discere potuisse. Quod verum esse nequaquam posse suspicari; quis enim credat tantam tibi esse potestatem in ea urbe, in qua es peregrinus, ut quemcumque vis, etiam ex antiquis civibus, & honestis parentibus natis, publicè possis infamare, falsisque judiciis condemnare; illi autem, quem sic laxisti, ne injuriarum quidem à te acceptarum, non dicam publicè queri, sed privatim amico suo, historiam narrare permittatur? Et sanè omnes vestros magistratus, qui vel aliquo alloquio vel saltem famâ mihi sunt noti, tam prudentes & tam æqui amantes esse scio, ut nihil unquam tale ipsis in mentem venire potuerit, ac etiam res ipsa indicat; ab illo enim tempore stipendium ejus pro secunda vice auxerunt. Sed potius crediderim, te per amicos id Regium dici curasse, ut illum, aliàs non timidum, sed magistratui suo valde obsequentem, hoc pacto perterrefaceres, & impedires, ne plura, quorum tibi conscius es, mihi narraret.

Scivi præterea, quomodo, postquam ita omnem Regii Physiologiam Thesibus

bus ejus comprehensam examinasses & non improbasses, ille quasdam alias Theses fecit, in quibus cum nihil ullius momenti contineretur, quod non jam ante in iis quas videras posuisset, ideoque non operæ pretium esse judicasset, eas tibi antequam ederentur, ostendere, tu statim ex verbulo, quod in iis invenisti, ab usu scholarum nonnihil remoto, quod nempe hominem ratione partium, quarum una sine alia esse potest, ens per accidens dixisset, occasionem cœpisti eum palam impugnandi. Quomodo, antequam illarum ultimarum ejus Theses publicè disputarentur, monitus fuerit à quibusdam ex suis auditoribus, tuos minari se plausibus disputationem turbaturos; Ideoque ille te convenerit, monueritque, ac rogaret, ut quoniam eras Academiae Rector illas turbas auctoritate tuâ impedires. Quomodo tunc, etiam si ejus Theses vidisses, nondum tamen illi significaris quicquam in iis contineri, quod tibi displiceret. Quomodo in illa disputatione Thesis de ente per accidens fuerit agitata, & post aliquid silenti, ut scilicet proponens rationes suas exponeret, intempestivis strepitibus auditorium fuerit repletum. Quomodo tu Rector ibi astans, immotus, non aliter,

Quam si dura silex aut steter Marpesia cautes,
nec voce, nec gestu, nec vultu strepitus istos compescere conatus sis. Quod tamen miror; quantumvis enim tibi grati essent, officii tamen tui erat contrarium simulare; nec video cur tam immotus tunc fueris, nisi quia sciebas illos à quibus fiebant vel minime nutibus tuis esse obsequuturos. Quomodo, cum postea Regium intellexit te dicere verbum illud de ente per accidens in Theologiam impingere, domum tuam iverit, ibique tibi affirmavit se paratum esse illud ex arbitrio tuo emendare, ac publicè profiteri se, uti res erat, & clare postea in sua ad tuas Theses responsione ostendit, nihil adversus vestram religionem verbo illo tentasse. Quod idem etiam coram aliis Theologis, tuis Collegis, est professus. Quomodo nihilominus statim postea theses in illum per triduum disputandas conscripseris, & in ipso earum titulo verbum illud de ente per accidens, tanquam à SS. facultate Theologica hæreseos damnatum, ostentare volueris; In Thesibus autem impugnâris tantum Regii opiniones de formis substantialibus, de motu terræ, de sanguinis circulatione, & talibus quæ ad Physicam & Medicinam, non autem ullo modo ad tuam Theologiam pertinebant; & quas tamen priùs non reprehenderas; cum ille tibi suas Theses, in quibus de iis agebat, legendas dederat & emendandas. Quomodo etiam carmen à studioso nescio quo in laudem tuarum Thesium fieri vel curaveris, vel certè permiseris, idque te præsentem fuerit in Academia distributum: in quo carmine Regium expressè designabatur hoc verbo, *de Regium factum* &c. atque indignissimis convitiis proscindebatur. Denique scivi reliqua omnia, quæ jam in epistola ad P. Dinet enarravi. Ex quibus fateor me nullam eximiam pietatem in te deprehendere potuisse. Neque enim dubium est, quin vel amicitiam erga Regium in initio simulâris, ut illum tantò faciliùs postea incautum & nihil à te metuentem circum-

circumvenires; vel certè, si fuit vera, quin illam violaris, cum primum putasti, te habere aliquam occasionem ipsi nocendi. Quorum utrumvis est odiosum. Neque hinc ullum pietatis zelum potes prætere, quo te excuses. Etsi enim quantumvis graves errores commisisset (quos nullos commiserat) quæ pietas, quæ charitas Christiana, quis zelus impellebat te ad illum, cum ultro emendationem, qualemcunque velles, promittebat, non audiendum, & ipsum interim contra omne jus, & fas, & decorum, publicis Disputationibus per triduum deridendum? Ut nempe, si res, ut sperabas, successisset, ille sua Professione ac bonâ fama, sine ulla sua culpa, per solam calumniam tuam privaretur. An, quæso, illa est in vestra Academia Rectoris potestas, ut ei liceat, inscio Magistratu, Theses, de ea facultate, quam non profitetur, publicè defendere, atque ibi quemcunque voluerit ex suis collegis infamare, atque præterea etiam iudicium sub nomine totius Academiæ publicè edere, ad ejus doctrinam condemnandam? Dices procul dubio, Magistratum jussisse, ut sententiam vestram de Regii doctrina diceretis. Sed non ideo jussit, nec voluit, ut illam, tanquam si legitimum fuisset iudicium, vulgaretis. Quod voluit, optimum fuit, nempe ut, quandoquidem de Regii doctrina quærebamini, vestras omnes in illum rationes proferretis, ut Regius deinde ad ipsas responderet, ac postea, utraque parte audita, ut par erat, ipse Magistratus judicaret. Quod autem tu fecisti, excusari non potest. Nullas rationes ullius momenti attulisti, nullas habuisti, & nihilominus Collegam tuum, inauditum, in quem tibi nihil erat juris, non dubitasti condemnare: Cum tamen, ut scias, in hac causa, in qua de nova Philosophia quæstio est, neque tu, neque ulli alii ex iis, qui vel veterem Philosophiam docent, vel aliquas alias scientias ei annexas, quales sunt Theologia Scholastica & Medicina, iudices idonei esse possitis, sed tantum vel accusatores vel rei. Putat Regius, se opiniones in Philosophia vulgaribus veriores habere; vos, qui illas discere non vultis, nec fortè etiam potestis, id negatis. Utris credendum? Non vobis profecto, nec Regio; sed illis tantum, qui neutri parti addicti, utriusque rationes audierint & examinarint. Quod verò omnium maximè est mirum, in tuo illo iudicio posuisti, *vos rejicere novam istam Philosophiam* (meam scilicet, & Regii) *propterea quod ex ea varia, falsa & absurda opiniones consequantur, pugnantibus cum orthodoxa Theologia;* Et tamen nullas tales consequentias afferre potuisti, quamvis in Senatu vestro Academico unus è juris Professoribus, qui iudicio isti repugnabat, cum illud ibi proposuisti, eas expressè à te petierit; Sed contra Regius solidissimè in sua ad tuas Theses responsione probaverat, opiniones suas Philosophicas meliùs, quam vulgo receptas, cum Theologia convenire. Quæ omnia cum mihi nota essent, atque etiam longè plura, neque enim hinc possum cuncta recensere, molestè ferre non debes, quod eorum partem obiter in quadam epistola, quæ tunc fortè erat sub prælo, expresserim; nihil enim mitiùs agere potui ad ea, quæ in me feceras, refutanda. Nec sanè in illa epistola

stola, quam scribebam ad unum ex patribus Societatis JESU, quos tu nunquam sine adjuncto aliquo convitio soles nominare, me tibi blandiri decuisset. Præter hoc autem nihil unquam in te vel feci vel tentavi, ex quo mihi irasci poteris, atque ideo acerbitas styli, quæ hinc in me uteris, nulli merito meo tribui potest. Sed fortè aliæ ejus sunt causæ, quæ ex lectione sequentium agnoscemus.

De Philosophiæ Cartesianæ capite primo & secundo.

PARS TERTIA.

Initio primi capitis ais, meæ Philosophiæ omnes capaces non esse, sicque de me loqueris pag. 14. & 15. *ut candidus & à fallendi studio alienissimus videatur, revera autem omnia errata infelicibus discipulis hebetique eorum ingenio impuere possit; in ipso Philosophiæ vestibulo omnia ingenia mysteriorum capacia non esse, gravi vultu & oratione, quo vir quantivis pretii habeatur, pronunciat.* Ubi à te peto, quandonam me ista gravi vultu pronunciantem audiveris; ut enim jam movui, non concionor, nec doceo. Nempe id habes ex meis scriptis; citas enim Resp. quartas ad Med. pag. 289. edit. Elz. ubi dixi, *ea quæ in prima Meditatione ac reliquis* (quinque scilicet Meditationibus) *continentur, ad omnium captum non esse accommodata.* Verùm hæc citatio non pro te est, sed contra te; cum enim id scripserim peculiariter de illis Meditationibus, quæ tantum per exiguam & omnium difficillimam Philosophiæ partem continent, inferre potius debuisses; non idem de tota esse putandum. Sed fateor tamen perlibenter, non omnes ejus esse capaces, hocque non ideo nullibi scripsi, quod verum non sit, sed quia fuisset superfluum. Quæ enim scientia, quæ disciplina, quæ ars tam facilis, ut ejus omnes sint capaces? Quid autem inde inferis? Nempe me velle omnia Philosophiæ meæ errata infelicibus discipulis tribuere. Sed omnes sciunt me nihil unquam de Philosophiâ tradidisse; nisi in scriptis publicè editis. An ergo etiam scriptorum meorum errata discipulis tribuentur?

Pag. 7. progredieris ad *criteria, secundum quæ in nova, ut ais, superbia scholæ ingenia censentur.* Dicisque, *ea esse potissimum quinque, hoc, & quatuor subsequentibus capitibus ordine pensanda.* Deinde pag. 13. primum ais esse, *si possit, futurus scilicet discipulus, omnium, quæ ab aliis didicit, oblivisci.* Quæ verba curasti aliis typis excudi, ut ex meis scriptis desumpta videantur, nempe ex pag. 16. & 17. Dissertationis de Methodo, & ex pag. 32. responsionis ad septimas objectiones, & etiam ibidem ex paginis 7, 21, 23, & 24. quia ista omnia loca paulò antè citaveras. Atqui cum in iis omnibus nullum verbum habeatur de oblivione, sed tantum de præjudiciis tollendis, ut neque ullo alio in loco ex meis scriptis, hinc lector facillè agnoscat, quanta fides citationibus tuis sit adhibenda. Longè enim aliud est præjudicia, sive opiniones temere ante receptas, deponere, hoc est desinere iis assensum præbere, quod à voluntate nostra tantum pendet, atque omnino requiritur ad prima Philosophiæ fundamenta jacienda; &

aliud, eorum oblivisci, quod ferè nunquam est in nostra potestate. Sed cum primæ Theses, quas unquam in tua Academia edideris, egerint de præjudiciis, & multis aliis in locis ea rejicienda esse confessus sis, non decuisset me à te reprehendi, quòd id scripsissem; & ideo aliud quid mihi affingere maluisti, quod uberiorem criminandi materiam suppeditaret.

Quæ reliqua in hoc capite habes, non sunt relatu digna, neque aliud probant, quàm te, ut fide & probitate, ita etiam prudentiâ & logicâ tuâ naturali non satis uti, cum homini, quem prius dixisti esse ingeniosum, ineptias affingas, quæ de eo credi non possint; Ut etiam quòd pag. 22. referas verba Epistolæ Apostoli Judæ v. 10. de iis, qui calumniantur ea quæ ignorant: nemo enim videns, quo pacto in Philosophiam meam inveharis, non statim illa in te retorquetur; quia cum illam nunquam videris, utpote quam nondum vulgavi, scire ipsam planè non potes.

In secundo capite pag. 27. proponis secundam legem, in quam ais meos discipulos, quos vocas deliriorum mystas, jurare, Hanc scilicet; Cum libris nullum unquam nobis futurum commercium. Sed in quibus tabulis scriptam illam inveneris, à quo audiveris, unde eduxeris, nusquam ostendis, nec potes. Neque haud dubiè negligeres probationes tuas asserere, si quas haberes; hic enim & in pagina sequenti duo loca refers ex meis scriptis, sed nihil ad rem facientia, & ipsorum etiam sensum pervertis. Primus est ex pag. 163. epist. ad P. Dinet, ubi dixi, non potuisse nimis diu id expectari ab homine nondum sene, quòd ab aliis in multis sæculis non est præstitum. Tu verò de me sic quæris, an sibi persuadet, hominem nondum semen, ut de se ipso loquitur in Epistola ad Dinerum pag. 193. omnium rerum naturalium exactam & minimè fallacem experientiam habere posse? tanquam si ex eo, quod dixerim hominem nondum senem, reliqua quoque mihi sint tribuenda. Quo artificio facilè etiam potuisses tuam legem ex meis scriptis educere, si, exempli causâ, quia in eadem epistola Auctorum libros nominavi, dixisses, Cum auctorum libris, ut ipse de iis loquitur in Epistola ad Dinerum pag. 200. nullum unquam futurum nobis commercium.

Non meliori fide vel magis appositè, in pagina sequenti locum refers, in quo dixi, me quandam excoluisse Methodum ad quaslibet difficultates in scientiis resolvendas: Cum ais: haud magis potest quaslibet difficultates in scientiis resolvere (ut omnium Thrasonum ineptissimus Renatus de se ipso gloriatur in Epist. Ded. Medit. pag. 5. Ed. Elz.) Tanquam si idem esset Methodum excolere ad aliquid præstandum, & jactare se illud omnino præstare posse.

De Usu librorum & Voetii doctrina.

PARS QUARTA.

Sciantem scire voluisses, quid de libris revera sentirem, legere poteris paginam septimam dissertationis de Methodo, in qua expressè dixi, nos eundem ex bo-

nosam

norum librorum lectione fructum percipere, atque ex colloquio magnorum virorum, qui eos composuerunt; ac fortè etiam aliquantò majorem; propterea quòd non quascunque obvias, ut in familiari colloquio, sed selectiores tantum cogitationes suas scriptis solent exprimere. Unde etiam fortè aliquid in usum tuum potuisses convertere, si ex adverso considerasses malorum librorum nimis frequentem lectionem, non minùs quàm malorum hominum consortium, noxiam esse. Nam quantum colligo ex tuis scriptis, tria præcipuè genera librorum soles evolvere, quæ hinc cognovisses non nisi admodum parcè ac cautè esse attingenda. Primum est improborum & nugacium; quos simul jungo: vix enim ullus est planè nugax sine aliqua mistura improbitatis. Nullus autem ab Atheo, vel Libertino, vel nugatore Cabalista, vel Mago, aliove impostore scriptus unquam fuit, quem non videri velis perlegisse. Atque id de quibusdam rectè ostendis; integra enim eorum argumenta scriptis tuis intermiscis. Secundum est contensiosorum, quorum sæpe Auctores ob studia partium se mutuo convitiis lacerare pietatem putant. Hujusque generis tam multos citare soles, ut, si vel quartam eorum partem legisti, præcipuum tempus vitæ tuæ inter jurgia & rixas consumere debueris. Non quidem affirmo omnes ejusmodi libros malos esse; qui enim veritatem propugnant, & non nisi in vitia invehuntur, sunt laudandi; sed tamen puto non nimium esse legendos, quoniam ea est naturæ nostræ infirmitas, ut multi sæpe ipsa vitiorum prohibitione ad illa amanda incitentur. Non etiam dico Theologis aliisve nunquam utile esse malos libros videre, cum scilicet eorum officium est illos refutare, vel emendare; Sed hoc non nisi rarò usu venit. Atque ut nemo unquam homines peste laborantes animi tantum causa invisit; sic, ad solam multæ lectionis famam aucupandam, nullus vir pius malos libros solet lectitare; sunt enim profectò contagiosi. Quin & hoc ipsum in me jam experior; cum enim ad hanc scribendam epistolam necesse fuerit, ut aliqua ex tuis scriptis evolverem, scabrities quadam stylo meo indè accessit, quam vix possum emendare; Atque hoc nomine veniam peto, quòd hic aliquantò duriùs loquar, quàm mea ferat consuetudo. Tertium librorum genus est locorum communium, commentariorum, compendiorum, indicum, & talium, qui ex variis aliorum auctorum sententiis constati sunt, quosque etiamsi non malos putem, nec planè contemnendos, nullum tamen alium eorum usum admitto, quàm ut juvent ad ea interdum in memoriam revocanda, quæ antea didicimus à libris primariis, ex quibus sunt exscripti. Nam sanè qui fontibus neglectis ad rivulos istos tantum accedunt, non nisi turbidas aquas ex ipsis hauriunt, nec ullam veram eruditionem consequuntur. Quidquid enim præcipui est in scriptis præstantium ingeniorum, non in hac aut illa sententia, quæ possit exscribi, continetur; sed ex integro corpore orationis exsurgit; neque id statim ex prima lectione, sed paulatim ex frequenti & sapius iterata, non advertentes addiscimus, & tanquam in proprium succum convertimus. Te autem in locis communibus,

& commentariis, & lexicis, talibusque evolvendis esse valde exercitatum, manifestum est ex tuis scriptis, in quibus sæpissime illos citas. Sed non ita possum deprehendere, te cum libris illis primariis, à quibus omnis vera eruditio, quæ legendo acquiri potest, dependet, magnam consuetudinem habere. Quamvis enim eos etiam interdum in testes sumas, quia tamen ut plurimum non satis appositè id facis, eosque cum aliis longè inferioris sortis absque delectu permisces, non videris illos legisse, sed tantum ipsorum verba ex aliquo transcriptore habere. Ac præterea ut ii, qui sæpe inter odoratos pulvillos jacent, non possunt non aliquid ex eorum fragrantia retinere; sic difficile mihi videretur summorum virorum lucubrationes ab aliquo multum legi, & tamen postea in ejus scriptis nihil simile ipsorum stylo reperiri. Sed ignosce ingenuè verum dicenti, multa legi ex scriptis tuis, atqui nullam unquam in iis reperi rationationem, nullamque cogitationem, quæ non humilis esset aut vulgaris, nullam, quæ virum ingeniosum vel eruditum redoleret. Eruditum dico, non doctum: Si enim doctrinæ nomine vis omnia, quæ ex libris addiscuntur, non tam mala quam bona contineri, te doctissimum esse lubens fatebor, video enim te fabulas de Liviathan & impias nugas nescio cujus Bonaventuræ de Periers & talia quamplurima satis legisse. Pereruditum autem intelligo illum tantum, qui studio & cultura ingenium moresque suos perpolivit. Talemque eruditionem, non promiscuâ quorumlibet librorum, sed solâ optimorum lectione, eaque iteratâ & frequente, itemque colloquiis eorum qui jam sunt eruditi, quando iis frui nobis licet, ac denique assiduâ virtutum contemplatione atque investigatione veritatis, comparari mihi persuadeo. At quantum ad illos, qui tantum in locis communibus & indicibus & lexicis doctrinam quærunt, multis quidem rebus memoriam suam brevi tempore implere possunt, sed non ideo sapientiores nec meliores evadunt. Quin è contra, cum nulla in libris istis rationum concatenatio contineatur, sed omnia vel auctoritate, vel ad summum brevibus syllogismis decidantur, qui doctrinam suam ex iis perunt, omnium scriptorum auctoritati ex æquo credere assuescunt, eorumque delectum nullum habere, nisi quatenus studia partium eos movent; atque ita paulatim ratione naturali rectè uti dediscunt, artificialemque ac sophisticam in ejus locum substituant. Neque enim, ut scias, verus ille usus rationis, in quo omnis eruditio, omnis bona mens, omnis humana sapientia continetur, in disjunctis syllogismis consistit, sed tantum in circumspecta & accurata complexione eorum omnium, quæ ad quæsitaram veritatum cognitionem requiruntur. Et cum hæc vix unquam possint exprimi syllogismis, nisi multi simul nectantur, certum est eos, qui tantum disjunctis utuntur, ferè semper aliquam partem eorum, quæ simul spectanda sunt, omittere, sicque assuescere inconsiderantiæ, ac dediscere bonam mentem. Cumque interea se valde doctos putent, propterea quod multa ex iis, quæ ab aliis scripta sunt, memoriâ tenent, & iis credunt, hinc insulsissimam arrogantiam & verè

pedago-

pædagogicam acquirunt. Atque si insuper improbis, nugacibus, & contentiosis scriptis legendis multum incumbant, quamvis illos natura non malos nec plane ingenio destitutos genuisset, vix possent tamen ista cultura non reddi maligni, insulli, & importuni. Quamquam profecto fatendum est, naturam etiam ad id plurimum conferre; genera enim illa librorum, quæ distincti, solent esse inter se permista, & sæpe apud unum eundemque auctorem, quædam mala, quædam nugacia, quædam bona & ab illo ipso excogitata, quædam ab aliis exscripta reperiuntur, sed pro diverso ingenio lectorum, tanquam apes & araneæ ex floribus, uni solum mel, alii solum venenum ex iis excerpunt: unde fit ut studio literarum, qui sunt ad bonum propensi, meliores & sapientiores; qui autem ad malum, deteriores & stultiore evadant. Illi autem ab istis hac nota certissima dignoscantur, quod quisque frequentior sit in iis libris evolvendis, in quibus plura ingenio suo convenientia potest invenire. Sed & moribus etiam quam maxime distant; ut enim male instituti arrogantes, pertinaces, & iracundi esse solent; sic è contra verè eruditi nunquam superbiunt, sunt enim conscii humanæ infirmitatis, & quæ sciunt non magni aestimant, sed cogitant longè plura esse, quæ ignorant; atque ideo etiam sunt ingenui & dociles, semperque parati veritates sibi nondum cognitæ addiscere; ac denique ingenium ad varia flectere assueti, non possunt non esse mites, benigni & humani. Atque hi quidem cum intelligant veram eruditionem non à solis libris pendere, illam etiam privatâ meditatione, vel vario negotiorum usu, & virorum præstantium familiaritate sibi comparare satagunt, nec inter libros semper versantur; unde fit, ut ab imperitis ratione doctrinæ suæ non suspiciantur, sed, si privati vivant, vel plane ignorentur, vel tantum ut boni patresfamilias & homines non stulti spectentur, atque ita præstantissima ingenia sæpe in occulto latent. Si autem se civilibus negotiis immisceant, aliis quidem prudentiores & humaniores esse facile deprehenduntur; sed hoc potius eorum naturæ, quam ingenii culturæ tribui solet. Ac denique si ad aliquod docendi munus vocati sint, nisi prudenti negligentia efficiant, ut supra collegas suos sapere non videantur, vix ab eorum invidia liberi esse possunt. Qui autem valde multum ac semper malè studuerunt, tam parum habere solent bonæ mentis, ac quando contingit eos ex humili familia ortos esse, nullumque literarum ope lucrum facere, passim à plebe contemnantur, & ex nimia librorum lectione insanire putentur. Sed quando in juventute, priusquam satis nosci possent, aliquod docendi vel concionandi munus assequuti sent, nullo negotio permagnam apud imperitos doctrinæ famam atque auctoritatem sibi cum tempore conciliant. Multum enim valet apud vulgus hoc præjudicium, quod quis à Magistratu, aliisque quorum interest, sit publicè delectus ad alios instituentos; Ac deinde ex multis ita delectis non possunt plebeji homines non existimare illos esse doctissimos, qui aliis confidentius ea, quæ di-

Ss 3

eunt,

eunt, affirmant, & plura se scire profitentur, & denique sapius ac prolixius à Collegis suis laudari solent; quæ tria fere semper in istis male doctis advertunt. Nam primò, cum nulla ratione, sed sola auctoritate ducantur, quicquid in iis Auctoribus, quos sibi sequendos assumserunt, inveniunt, tanquam sibi planè certum & exploratum jactant; & quia nesciunt quænam sint, quæ ab eruditis sine dedecore possunt ignorari, omniumque rerum scientiam in libris contineri sibi persuadent, omniscii videri volunt; & denique cum ipsi non laudent, nisi quos sibi aliquo modo similes putant, ab iis vice versâ laudantur, & frequenter etiam ab aliis mediocriter eruditis, cum nempe hi cuiuspiam alteri, à quo eruditione superantur, invidentes, putant se ejus famam posse minuere, si illos ei antepo- nant & quam maximis laudibus extollant. Quibus de causis initio quidem à sola plebe, sed paulatim etiam à peritioribus, qui eos ipsi non nòrunt, sed alio- rum testimoniis credunt, doctissimi esse supponuntur. Et quidem si quis ex eo- rum numero reperitur, qui sit præ cæteris laboriosus, diligens, ardens, loquax, & Sophistarum Dialecticâ uti assuetus: qualem te esse agnosco; Qui- que munera docendi in Academia & concionandi in templo simul obtineat, ut facis; Qui inter concionandum, non in vulgaria plebis vitia, sed in adversa- rios suæ religionis, & in ea, quæ à potentioribus sunt, assidue invehat, & nunc iracundis, nunc ridiculis verbis utendo, plebem suam diversimodè commoveat, ut te facere audivi; Qui frequentes in Academia Theses proponat, omnes con- trariarum partium eruditos ad eas impugnandas invitet, cumque non compa- rent (ut sanè nunquam, nisi velint explodi, debent comparere) magnos de illis triumphos canat: ut à te factum fuisse omnes sciunt; Qui multos edat libros, sed tali stylo, & tot Auctorum citationibus interrupto scriptos, ut, cum à nemi- ne sine fastidio legi possint, nemo etiam examinet an sint boni: quod tuis ut- plurimum contingeret; Qui denique in omnes, qui vel in minimâ te ipsi repug- nant, aut tantum non applaudunt, tanquam in hostes insensissimos insurgat, eosque concionibus ac scriptis suis quam maxime infames reddere conetur, qua- via multos de te silere vel etiam invitos te laudare coëgisti: Non mirum est, quod ille ad summam eruditionis famam summamque auctoritatem inter suos perve- niat; neque, quod illam conserveat; quandiu ejus artes à nemine deteguntur, sed cum forte nimiam potentiam suâ excæcatus tam multos lædit, ut aliqui opera- pretium putent ipsas patefacere; cumque tam inexcusabiles errores committit, ut etiam ab illiteratis perfacile cognoscantur, valde mirum esset, si tandem imme- ritâ istâ suâ famâ & potentiâ non excideret. Etsi enim talis homo plerisque ex auditoribus suis in templo, & ex discipulis in Academia sit pergratus: si tamen semel animadvertant, quantum ab eo detrimenti debeant timere, summopere ipsam adversabuntur.

Video quidem me ab instituto sermone, qui tantum de usu librorum fuit, magis ac magis recedere. Sed hoc fortè non reprehendes, quia postquam ad-
huc

huc pauca de concionibus & discipulorum institutione subjunxero, habebis hæc omnia uno in loco, quæ circa tuam eruditionem notatu digna mihi videntur. Conciones igitur istius Doctoris, modò à me descripti, populo solent placere; quoniam ea est omnium hominum natura, ut non modò ad hilaritatem, sed maxi- mè etiam ad quoslibet tristes animi affectus commoveri delectentur: hinc tra- gœdiæ, non minùs quàm comœdiæ, in theatris locam inveniunt; hinc olim ho- mines & fera se mutuo laniantes in ludis publicis spectabantur; hinc denique concionator, qui auditores suos ad iram & odium in alios homines excitat, præ- fertim in potentiores, quibus satis suâ sponte infamæ fortis homines solent invi- dere; vel in eos à quibus de religione dissentiunt, quos ut bellorum causas jam oderunt: quamvis nihil egregiè dicat, nihil boni, ac sæpe etiam statum contro- versæ, de qua disputat, nulli intelligant, modò tantum audacter, vehementer, copiosè loquatur, & variis convitiarum phrasibus, humiles, ridiculas, inauditas, orationi suæ adspersat, majore cum studio à devota plebe auditur, magis ama- tur, magis laudatur, quam alii multo eloquentiores, sed qui eam non tam ad alie- na vitia odio habenda quàm ad propria emendanda adhortantur: hi enim, quod ipsi displicet, proponunt; ille verò tantum quod placet. Ac sanè magnum est so- latium turbæ non malæ sed imperitæ, quod possit aliquando pie commoveri, pie irasci, pie potentiores aspernari. Quicquid enim facit talis viri suavis, vel exem- plo, id pium putat. Audit ab ejus discipulis quàm multos libros scribat, quan- tasque victorias de quibuslibet adversariis in disputationibus suis reportet, non potest dubitare quin sit doctissimus, non enim novit ista distinguere. Ut etiam ejus vehementiam in concionando, & libertatem in optimatibus reprehendis ab eximia sanctitate ac prophetico quodam zelo putat proficisci. Quas ob cau- sas cum suscipit ut ducem hortatoremque præcipuum, si fortè sibi unquam vel potentioribus sit resistendum, vel in adversarios suæ religionis sit dimicandum; Et quidquid ille suadere voluerit, summo cum ardore exsequi semper est parata. An verò utile sit Reipublicæ talem aliquem Concionatorem in ea versari, non meum est inquirere. Satis sciunt illi, qui ejus curam gerunt, quid expediat. Non etiam examino an bonum sit, homines illiteratos audire multas controversia- rum minutias, quas sine ullo salutis suæ detrimento possunt ignorare; Nec an satis accuratè illas ex concionibus possint addiscere; Nec an rectè do- ceantur ab iis, qui non tam rationes exponunt, quàm in personas convitiân- tur; Nec an pium sit & humanum odisse aliquos homines, propterea quod à nobis in religione dissentiunt. Sed tantum affirmo omnem animi commotio- nem ad iram, odium & rixas, quantumvis justa sit ejus causa, semper maximè noxiam esse illi ipsi, qui sic commoverur; Ita enim sumus à natura comparati, ut parvo usu magnam proclivitatem ad pravos affectus acquiramus; Et qui vel semel se ad iram commoveri passus est ob justam causam, hoc ipso multo pa- rator est ad aliâ vice irascendum etiam ob injustam. Audiunt mulierculæ in templo virum quem sapientissimum & sanctissimum existimant, in alios homines decla-

declamantem, disputantem, convitiantem; rem, de qua agit, ut plurimum non intelligunt; nihilque melius habent quod agant, quam ut omnes ejus commotiones pio affectu imitentur, iisque similes in se excitent, unde fit, ut postea domum reversæ ob minimas quasque causas rixentur. Nec viri meliorem inde fructum reportant, ii præsertim, qui controversias istas utcunque intelligentes, non possunt non aliquando de ipsis contendere cum familiaribus suis alii religioni addictis, quales hinc ubique occurrunt, & inde ad jurgia, inimicitias, interdumque etiam, qui vilioris sunt sortis, vulnera deveniunt. Adderem publica dissidia & bella ex talibus etiam causis posse oriri, eosque solere in bellis istis quam maximè periclitari, qui talium Doctorum sapientiæ consiliis, eorum consilia sequuntur. Sed plures ejusmodi concionatores non novi, nec ab uno aliquo tantum mali existimo esse metuendum, modò tamen ne multos habeat discipulos sui similes, qui postea etiam concionentur.

Verùm enim verò, qua ratione adolescentes tuæ curæ commissos instituas, planè ignoro, nec unquam fui usque adeò curiosus, ut ea de re inquirerem; sed artes, quibus te uti ex scriptis tuis deprehendo, & quarum nomine imperiti te doctum putant, tales esse mihi videntur, ut eas vilissima multa ingenia perfacile possint addiscere, ipsarumque ope tui similia reddi; non autem præstantiora. Prima ex istis artibus est puerilis illa Dialectica, cujus ope olim Sophistæ, nullam solidam scientiam habentes, de quolibet re copiosè diserebant ac disputabant. Hujus tres præcipuæ sunt partes: prima continet locos, ex quibus rationes petantur; secunda formas syllogismorum, quibus illæ vestiuntur, ut meliores appareant; ac tertia distinctiones, quibus adversariorum argumenta eludantur. Et quidem ii, qui promptæ & callidæ sunt imaginationis, sed nullius judicii, quales pueri esse solent, possunt intra paucos dies magnum istius artis usum acquirere: perfacile enim illis est considerare separatim rei cujuslibet propositæ nomen, definitionem, genus, species, similitudines, differentias, contraria, adjuncta, antecedentia, consequentia, & reliqua ejusmodi, quæ vulgò in Topicis recensentur: cumque tantum volunt disserere, si quidquid ipsis unusquisque ex istis locis suppeditat, effutiant, diu multumque loqui possunt; si autem aliquam opinionem velint probare, nulla est tam parum verisimilis, pro qua non possint ex iisdem multis rationes, non quidem firmas, sed saltem quæ numerum faciant, colligere; ac deinde, si sit disputandum, eas facile in syllogismos concinnant. Possuntque eodem modo ad quaslibet objectiones respondere, si tantum sint instructi viginti vel triginta distinctionibus, quales sunt inter illa, quæ considerantur directè & indirectè; speculativè & practicè; externè & internè; ac similes, quibus in omni difficultate locum invenient, modò tantum ipsis audacter uti non erubescant. Hoc autem, ut facile est pueris, aliisve, qui solâ pollent imaginandi facultate, sic certè fieri non potest ab ullo, qui aliquid habeat judicii sive bonæ mentis: Omnes enim rationes & objectionum solutiones, quæ cum ex intima ipsius

ipsius difficultatis consideratione erui non possunt, ab externa locorum istorum inspectione petuntur, fere semper sunt futiles & ineptæ. Sed quia ex multis auditoribus perpauci sunt, qui earum inanitatem advertant, præcipue circa quæstiones vulgaris Philosophiæ, de quibus meliores dari non solent; inde fit ut ii, qui arte ista utuntur, facile ad aliquam doctrinæ atque ingenii famam perveniant. Et ideo damnosissima est, non tantum adultis, sed præsertim junioribus, qui, dum ei assuescunt, & ex opinione doctrinæ per ipsam acquisita, superbiunt, rationem suam naturalem, quæ alioquin ætate posset maturescere, planè corrumpunt.

Ats altera, quam in scriptis tuis adverto, ea est, cujus ope de qualibet re proposita libros componis, quos imperiti doctrinâ refertissimos arbitrantur, eamque etiam tui discipuli, sine ulla eruditione, possunt imitari, si tantum videant indices variorum librorum, præsertim eorum, in quibus plures alii libri citantur; & postquam promiscuè collegerint omnia, quæ de re, quam tractandam suscipiunt, in ipsis inveniunt, qualiacunque tandem sint, ea secundum ordinem locorum communium disponant, adjunctis nominibus omnium Auctorum, à quibus aliquid desumerunt, ac etiam aliorum, qui ab iis laudantur. Ita, exempli causa, si de Atheismo velint scribere, quicquid in collectionibus suis invenient de nominis istius significatione, id scribebunt primo loco, secundo ejus synonyma, tertio species vel gradus, atque ita consequenter, causas, effectus, adjuncta, signa, contraria &c. qua ratione nullum vel minimum verbum ab ullo Auctore excerpterint, cui non aliquem locum in opere suo invenient: nam & omnes homines, quos sciant ab aliquibus aliis fuisse Atheos vocatos, ibi poterunt recensere, ac, si quos forte legerint eorum libros valde nugaces & improbos, integra ipsorum argumenta exscribere, ac etiam quascunque de iis historiolas aut fabellas nullius momenti narrare. Quin etiam, si cui occultè malè velint, poterunt liberè omnia, quæ de ipso vera esse, vel ab aliis credi existimabunt, inter Atheismi signa vel causas numerare: nec refert si laudabilia sint, & ab omni tali suspicione quam maximè remota; facile enim ipsis aliquid mali de suo adjunctent, ratione cujus in malam partem sumi possint. Ita si quem oderint, qui credatur non nihil ingenii habere, ac Peripateticam Philosophiam non magnifacere, nec libris, in quibus continetur, valde uti, sed peculiarem Methodum excolere ad quærendam veritatem, jamque aliqua ejus specimina exhibuisse, dicent omnes ingeniosos & excellentes, alioqui natura mystas, Atheos esse solere; ac recensentur inter causas Atheismi perversam Methodum illorum qui se solis & in se nascentibus bonis contenti omnem inde cognitionem de novo fabricare volunt; itemque prætentam libertatem philosophandi, promissam perfectionem & innovationem omnium scientiarum, Gloriationem & spem factam de inauditis & admirandis Methodis, dogmatis, dictatis, subtilitatibus, inventis &c. specimen judicii in scientiarum defectibus, Ant inventi non tam novi, quam

nova veste induti, & qualibet alia ejusmodi; ut ex iis postea possint inferre illum, quem oderunt, Atheum esse, unam scilicet calumniam aliis calumniis confirmantes. Nec refert si sibi ipsis contradicant, dicentes uno in loco, *pra-judiciorum depositionem, ut mens sit instar tabula rasa, esse preparationem ad Atheismum*, & in alio, *Dei cognitionem nobis esse cognitam*, unde sequitur eam pra-judiciis impediri sive obscurari, atque ideo illorum depositione illustrari. Nec etiam refert, si ex ipsorum verbis eos Atheos esse concludi possit; Ut si dicant *præsentem refutationem Atheismi, quæ sit libris ea de re male confutis, esse prætextum subtilissimum & nocentissimum*, quo Athei venenum suum spargunt, & interim ipsi tales libros pessimè consuunt, in quibus nullum sit verbum, quo Atheismus impugnetur, sed contra multa, quibus persuadeatur, ut cum ajunt, præstantissimo ingenio præditos solere esse Atheos, & varia dant eorum exempla, & præcipuas ipsorum rationes docent ac nusquam refutant. Sed unum tantum debent observare, quod imperitis est observatu facillimum, nempe ut ne quid egregii, & ex quo lector eruditior reddi possit, vel ex se ipsis promant vel ex auctoribus exseribant. Possunt quidem, cum aliqua occurrit quaestio nullius momenti, & quæ paucis verbis resolvi possit, prolixè de illa disputare, omnemque suam Dialecticam in ipsa intricanda consumere. Possunt & alias ejusmodi permultas recensere. At quantum ad præcipuam, quæ est de Dei existentia, fateantur quidem eam non debere omitti, nec sola auctoritate sacræ Scripturæ, sed potissimum rationibus philosophicis esse probandam; Verùm caveant diligenter ne id ullibi facere aggrediantur; Et potius, ut mali Medici, qui, vera & simplicia remedia ignorantes, magnâ pharmacorum vel inutilium vel noxiorum multitudine solent ægros suos fatigare: Ita cum ad rem erit veniendum, dicant ad resistendum Atheismo valde multa requiri, & præter *sacrarum literarum accuratam cognitionem*, habendam esse *scientiam universalem universalium, imprimis Metaphysicam, Pneumaticam, Physicam, generalem Astronomiam, Geographiam, Opticam, & speculationes de sonis, ponderibus &c.* Itemque *notitiam particularium, seu historiam antiquam, novellam.* Ac denique longam instuant Bibliothecam contra Atheos, in quam etiam aliquos reponant ex illis ipsis Auctoribus, quos prius ut Atheismi suspectos traduxerint. Quæ omnia si observent, scripta tuis simillima component, ut manifestum fiet iis, qui tua de illa re, quatuor libellis comprehensa, vel etiam alia passim legere dignabuntur. Sed si qui eos ideo pluris faciendos putent, valde fallentur. Exponerem adhuc alias artes, quibus ad crassa volumina, non tam doctrina quam convitiis referta, in quoslibet adversarios tuos componenda uti soles; Sed quia magis ad mores, quam ad eruditionem spectant, de ipsis hoc in loco tacebo.

De

De Philosophia Cartesiana tertio capite & sequentibus usque ad pag. 144.

P A R S Q U I N T A.

Hactenus non potui dubitare, quin velles te hujus libri, *Philosophia Cartesiana* inscripti, Auctorem profiteri, non tantum quia sex prima ejus folia missa sunt ad me tanquam tua, & audiivi operarum correctionem ex ædibus tuis proficisci; sed præcipuè, quia stylus manifestè est tuus, phrasæ convitiarum tam varix ac tales à te uno sciuntur, & causa scribendi, nempe ad impugnandam epistolam meam ad P. Dinet, quæ fere sola ex meis scriptis in foliis istis citatur, tibi est peculiaris; neque enim alius, quantumvis tibi amicus, mihi tam vehementer ob istam epistolam posset irasci; & jam dudum in Senatu vestro Academico, cum Collegas tuos ad Judicium, quod Academia nomine vulgasti, defendendum hortaberis, palàm professus es, te tuæ causæ illa in re non defuturum, hoc est, te in me esse scripturum. Verum tamen quia in pag. 33. Auctor ait se *in extremo Belgii angulo docere*, ac pag. 57. nominat te suum *Præceptorem instar parentis æternum colendum*, non ero tam inurbanus, ut aliud ea de re affirmem, quam id, quod tu ipse credi voles. Excusarem etiam me, quòd tibi superiora tribuerim; sed cum ille, qui se Auctorem profitetur, sit tuus discipulus, & liber non in isto Belgii Angulo, in quo ait se docere, sed apud vos imprimatur, nemo putabit ejus errores tibi esse minus imputandos, quam si Auctor dicereris. Vel certè, si cui videaris minus peccasse contra decorum, quòd convitia Theologo indigna alieno potius quam sub tuo nomine vulgaris; eidem hoc ipso videberis minus probus, quòd non irâ tantum & impetu, sed meditato consilio & astutiâ usus sis ad tua de me maledicta spargenda. Interim autem ut scias me aliquid honoris nomini tuo derulisse, non amplius singula capita seorsim examinabo, sed reliqua omnia simul percurram, summatimque meum de iis judicium exponam.

In prima sectione Auctor videtur omnia comprehendisse, quæ contra nostram Philosophiam potuerat tunc excogitare: nam in secunda conatur refutare objectiones, sive respondere ad ea, quæ putat pro ipsa dici posse. Et quidem prima sectio continet 5. capita; In quorum primo ait me velle, ut mei discipuli omnium obliviscantur; In secundo, ut libris bellum indicant. Quæ duo an vera sint, jam ostensum est. In tertio, ut me tanquam alterum Pythagoram suspiciant, imò adorent, & quicquid dixerò, pro vero habeant. In quarto, ut spei pleni sint, & à me omnium dubiorum enodationem expectent. In quinto denique, ut omnes præ se contemnant. Quæ an verisimilia sint, nemo non videt. In secunda autem sectione (saltem ab ejus initio usque ad paginam 144. quæ est ultima earum, quas legi) 10. capita continentur. In quorum primo ait frustra nos jactare Philosophiam nostram esse antiquam. In secundo, frustra

T 2

etiam

332
tiam jactari ejus evidentiam. In tertio, frustra rursus jactari discipulorum progressus. In quarto, verbis tantum à nobis vulgarem Philosophiam impugnari. Et in quinto, nos cum ea congregari non posse, quia ejus terminos ignoramus. Quæ quamvis vera essent, non ideo sequeretur Philosophiam nostram esse rejiciendam. Deinde in principio sexti capitis ait, *lapidem Lydium, ad quem nova Cartesii Philosophia omnia sua scita & dogmata explorat, esse quintuplicem: Experientiam nempe, Rationem, Algebram, Geometriam, & Mechanicam.* Ibidemque disserit contra Experientiam, quam ait nos non juvare. In septimo contra Rationem. In octavo contra Geometriam & Algebram. Ac in nono contra Mechanicam. Sed tam acutè, ut ex ipso ejus scripto Lector perspicax non possit de meo philosophandi modo non bene sentire. Denique in decimo capite vult ostendere, quâ solertiâ meas opiniones probem, aitque me simplicem narrationem vice demonstrationis obtrudere, multum deferre propositionis evidentiam, ac fingere hypotheses. In his autem omnibus narrat tantum ea, quæ de me vult crediti, hoc est, omnium pessima, quæ vel ille ipse vel ejus adjutores potuerunt excogitare, nullamque planè affert eorum probationem, vel certè nullam, quam non facilè quilibet ex nuda ejus inspectione nullarum vitium esse cognoscat. Ut cum in cap. secundo sect. secundæ distinguendo inter evidentiam probationis & evidentiam propositionis, unamque prolixè mihi concedendo, vult ex hoc solo videri alteram jure negare; Ac in cap. quinto ad probandum me & Regium ignorare terminos Philosophiæ Peripateticæ, affert tantum verba Regii de se ipso loquentis hoc pacto: *Dudum scholarum Philosophiam si non accuratissimè, saltem mediocriter perdidicimus:* urgetque illud *mediocriter* à pag. 102. usque ad pag. 106. quia contendit illam non mediocriter sed quàm accuratissimè sciri debere. Sæpius autem loco probationis petit à me quæstiones, hoc est, nugatur: Nam exempli causa pag. 45. petit à me generaliter alicujus nodi Philosophici facilem & expeditam solutionem; statimque sibi objiciens, me videri vel se jam aliquas in Meteorologicis dedisse, non ostendit eas falsas esse, nec quidem ipsas examinat, sed ait tantum *fidem non esse adhibendam aetologo proprias laudes ad nauseam usque buccinanti;* quod idem pari jure, de quibuslibet novis solutionibus, dicere posset, si quas darem; ideoque ineptus essem, si ad ullas ejus quæstiones respondere dignarer.

Unum tantum non omittam, nempe apparere quidem ex toto libri contextu, nullum alium esse Auctoris scopum, quàm ut opiniones meas convellat, & ea quæ de te scripsi in Ep. ad P. Dinet refellat; sed tamen illum versari tantum in generalibus & fictitiis, ut Calumniatores solent; nec unquam ad particularia devenire, nisi tantum in tribus locis, quorum primus ad ea quæ de te scripsi, & alia duo ad meas opiniones spectant. Horum unus est pag. 118. ubi negat verum esse hunc meum syllogismum, *Cujus idea in me est, illud ipsum existit.* Sed nec ista verba ullibi à me scripta sunt, nec ullam formam syllogismi continent.

nec

nec quidquam iis affine unquam cogitavi, nec etiam locum designat ex quo illa desumpsit. Alius est pag. 124. ubi negat *in omni rei conceptu contineri existentiam aut possibilem aut necessariam;* qua in re nihil præter ignorantiam suam ostendit; quis enim nescit per *rem* intelligi *ens reale*, atque *ens* dici ab *essendo* sive existendo, atque ipsas rerum naturas dici à Philosophis *essentias*, propterea quòd illas non nisi ut *essentes* sive existentes concipere possumus. Et ineptum est quod subjungit, nempe Deum ut deceptorem cogitari; etsi enim in prima mea Meditatione de aliquo deceptore summè potenti loquutus sim, nequaquam tamen ibi verus Deus concipiebatur, quia ut ipse ait, fieri non potest ut verus Deus sit deceptor; atque si ab eo petatur, unde sciat id fieri non posse, debet respondere, se scire ex eo quòd implicet contradictionem in conceptu, hoc est, ex eo quòd concipi non possit; adeò ut hoc ipsum, quo usus est ad me impugnandum, sufficiat ad me defendendum. Locus autem, quem pro te habet, est in pag. 57. & 58. ubi putat se egregiè refutare id, quod scripsi de Auctoribus quos citas, *quod nempe sapius faciant contra te quam pro te*, ex eo, quòd, cum libros, ut supponit, nullos legam, dicat me id scire non potuisse, nisi fortè ex alio: petitque ut mei Nomenclatoris nomen prodam. Sed qui considerare voluerint in tuis scriptis, quàm longos sæpe Auctorum catalogos referas, ubi nulla opus est probatione; ac ubi opus est, quàm paucos pro te afferas, qui non sint vel obscuro nominis, vel diversæ à te religionis, adeò ut eorum auctoritas, præsertim in rebus fidei, sit semper contra te, vel certè non multum pro te; ac denique quoties loco rationum, cum à te deberent afferri, lectorem ad alios libros remittas, ac sæpe ad aliquos, qui haberi non possunt, ut ita videaris aliquid dicere cum nihil dicis, quod quam maximè contra te esse puto, agnoscent me satis causæ habere potuisse ad id scribendum, etiam si nullos ex Auctoribus à te citatis consuluissem. Cum enim Auctorum testimonia non alium habeant usum legitimum, quam ut confirmet assertionem pro qua citantur, quæcunque ad id non juvant, faciunt contra illum, à quo adducuntur; quia vel ostendunt ipsum esse malæ fidei, nempe si sint falsa; vel esse imperitum, aut imprudentem, aut vanum, si ad rem non sint apposita. Quid autem, si addam me nullum in hac tua Philosophia Cartesiana meorum scriptorum locum hæcenus invenisse, qui non aperte faciat contra Auctorem à quo citatur; quia nempe vel ab eo corruptus est ut de plerisque supra ostendi, vel nihil prodest ad id quod vult probare? Dices scilicet te non esse istum Auctorem, illamque nondum à me vitam fuisse, cum id de te scribebam. Itaque istud omittamus. Sed quid, si addam, me saltem Regii responsionem ad tuas Theses antea legisse, atque ibi loca S. Scripturæ advertisse, quæ pro formis substantialibus à te citata ille acutè omnia refutavit, ipsa tantum eorum verba quæ tu solis numeris indicaveras referendo: Ut, exempli causâ, citaveras *Proverb. 30. 24. 25. 26. 27. 28.* unde retulisti hæc verba: *Quatuor sunt minima terra, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: Formica, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi; Lepusculus pleb; invalida, qui collocat in petra cubile suum:*

T t 3

Regens

Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas: Stellio nititur manibus suis & moratur in edibus regis: quæ talia sunt, ut nullus alius in tota S. Scriptura sit versus, quem non æquè apositè citare potuisses; In omnibus enim aliqua res corporea nominatur, cui tu formam substantialem affingis. Sed non ideo magis faciunt pro te, quàm loca, in quibus nix nominatur, pro iis, qui nivem nigram dixere. Quòd autem ita S. Scripturæ auctoritate abutereris, ad Collegam & amicum tuum hæreseos suspectum faciendum, non parum mihi visum est contra te esse. Idem fortè probare possem de quibuslibet aliis libris tuis; sed consultò abstinere ab illis, quos sub Thesium nomine vulgasti, ut hæc epistola liberius haberi possit & vestris Bibliopolis, quibus audio veritum esse, ne illa vendant, quæ in Theses vestras scribuntur; Et nullos præterea libros vidi quorum te Auctorem professus sis præter tuum Thesitem. Quid autem de hoc sciverim, adhuc dicam, simulque, ut voluntati vestræ obsequar, indicis mei nomen hinc prodam. Ille est Auctor *Examini* istius accurati, quod in Thesite tuo impugnas. Sic autem in sua Thesitis Confutatione anno 1637. edita de te scripsit pag. 18. *Aio Voetium tam ineptè mea semper interpretari, tamque audacem esse in addendo, mutilando ac mutando, ut nihil eorum qua mihi ipse tribuit, sive sententiam, sive argumentum, pro meo cupiam haberi. Si semel atque iterum perversè aliquid citaret, posset error nominari; sed quod plurimis locis id facit, quid est aliud quàm perfidia?* Ego verò contuli varias ex tuis citationibus cum ejus textu, eumque hac in parte verum scripsisse testari possum. An quæso judicare debui te fidelius alios Auctores passim citare, postquam vidi quâ ratione in sacris literis ludas, & quomodo eorum ipsorum verba pervertas, à quibus id tibi publice potest exprobari? Profectò, Domine Voeti, si nihil melius habuistis ad ea, quæ de te scripseram, refutanda, vel ad meas opiniones impugnandas, non video magnum operæ pretium fuisse, ut Philosophiam Cartesianam scribereris. Cumque nihil aliud 144. priores ejus paginæ contineant, valde otiosi illi erunt, qui plura legere dignabuntur: non enim est verisimile vos tam multa inania præmissuros fuisse, si quid boni habuissetis. Verùm tamen, ne temere judicare videar de iis, quæ non legi, nondum claudam hanc epistolam, sed libri vestri residuum exspectabo.

De Libro Gisberti Voetii adversus Confraternitatem Marianam.

PARS SEXTA.

Initium hujus Epistolæ diu jacuerat inter schedas meas neglectum, cum librum à te nuperrimè editum, quem *Confraternitatem Marianam* vocas, accepi, & tandem mihi nunciatum est, residuum vestræ Philosophiæ Cartesianæ typis mandari, sed ejus editionem per aliquot menses fuisse intermissam, propterea quòd

quòd occupatus fueras in absolvendo isto alio libro, quem ante ipsam cupiebas emittere: Adeò ut jam non opus sit aliis argumentis ad probandum eam non ab illo, cujus nomen feret, vel certè non ab illo solo, sed præcipue a te conscribi. Et sane quisquis videbit, quam sint inter se similes Confraternitas ista Mariana & Philosophia Cartesiana, non solum nominis terminatione ac forma, sed etiam ingenio & moribus, non dubitabit quin sint filiarum gemellarum unius parentis. Quia verò nunc fortè contingit me esse valde otiosum, istam tuam Confraternitatem paucis horis totam legi, & meam de ipsa sententiam hinc ponam: non quidem quatenus in ea quæstio quædam ad religionem vestram pertinet agitur, nolo enim me negotiis alienis immiscere; sed tantum, quatenus ex ipsa cognosci potest qualis sis, & quanta fides aliis tuis scriptis sit habenda. Cum enim te palam ejus Auctorem profitearis, negare non potes, quin id omne, quod in ea continetur, tibi sit tribuendum. Philosophia autem tua Cartesianæ sub alterius nomine prodibit, ut paratam habeas excusationem fide ac probitate tua dignissimam, quòd nempe illa, quæ in ea erunt, non debeas præstare, quia non eris ejus auctor; & ego non libenter me committo cum larvis. Sed ut scias me non nisi causâ probè cognita de tua Confraternitate sententiam dicere, quid tibi ejus scribendæ occasionem dederit recensebo.

Vetus quædam est Sodalitas Sylva-ducis à Beata Virgine nomen habens, in quam viri tantum primatui admitti solent, quæque est idcirco valde celebris ac potens: Et prius quidem ex solis Romanis Catholicis constabat, sed cum in urbe non ita pridem Hispano erepta conventus hominum potentium & inter hostes educatorum periculo non carere viderentur, nec tamen possent impediri, quoniam eorum libertas in deditioe pacta erat, ii, quibus illius urbis custodia commissa est, perutile esse putarunt, tum ad præcavendas suspiciones, tum etiam ad pacem & concordiam inter cives conciliandam, se simul cum Romanis Catholicis in Sodalitatem istam admitti, sed eâ conditione, ut nihil deinceps in ea fieret, quòd à religione sua esset alienum. Hocque ab aliis recusari non potuit, quia cum ex legibus deditiois omnia bona ecclesiastica in ararium publicum redigerentur, non alio nomine honorum istius Societatis administrationem sibi servaverant, quàm quòd non esset spiritualis sive ecclesiastica, sed tantummodo civilis. Ita ergo illustrissimus urbis præfectus, alique 13. ex honestioribus civitatis, quos ille in socios sibi delegit, in Societatem istam recepti sunt, atque tam accuratè, tam expressè, tam sollicitè caverunt, ne quid ea in re committerent, quòd ad normam suæ religionis non esset exactum, ut ea tantum in parte modum excessisse videantur. Sed tamen vitare non potuerunt, quin statim, atque id à te auditum est, theses ordinariæ tuæ telâ in ipsos evibratis. Nihil ego in theses istas sum scripturus, sed pauca tantum ipsarum verba hinc referam, quoniam ad sequentia intelligenda requiruntur. Earum titulus est; *Disputationis theologicæ ex posteriori parte theologia, 23. de idololatria indi-*

recta & participata, pars tertia &c. atque in 2. folio & sequentibus hæc inter cætera leguntur: *An fraternitas Maria à Magistratu Reformato, qui tollere potest, bona conscientia tolerari publice aut relinqui debeat repurgata scilicet ab idololatria Papali: & si Magistratus hoc faciat, an ullus Reformatus tali fraternitati adscribi possit, sub conditione de non prejudicando sua Reformata religioni.* Resp. ad 1. Resp. Neg. quia crasse admodum participat aliena Idololatria, &c. & paulo post: *Sed quicquid hic negligat aut conniveat Magistratus: nemo tamen Reformate religioni & ecclesie addictus ei se addicere potest.* Et postea: *Committitur ergo (ab iis qui se ei addicunt) idololatria plusquam indirecte, reductive, participative &c.* Item: *Quidquid enim limitent, excipiant, expurgent, manet tamen fraternitas illa ad minimum monumentum idololatriæ & fœderis idololatriæ, quo usi sunt antehac, & etiamnum utuntur Pontificii in regno Papali, & extra illud ad retinendum ac promovendum cultum Mariae sive aperte sive tacite & clam.* Sic miseri illi in carne nostrorum gloriantur, in suo idolomania confirmantur, de tempore aut stoliditate nostrorum, ad hæc mundi huius amore supra Deum (vide 2. Timoth. 3. 4. Philip. 3. 19.) non absque risu, insultatione & fastidio triumphant. Si enim labores subeundi essent, si quid conferendum in symbolum, si nihil nisi sumtus sustinendi, & si opipara convivua, lauti reditus, fertiles occasiones inde aliquid lucri participandi non adessent; sciunt nostros, propter nudum titulum Mariae, nedum propter regulas & statuta fraternitatis aut rosarii collegio illi nomen haud duros, &c. Item: *Atqui mutata jam sunt insignia fraternitatis; rubeus scilicet pannus quem humeris gestare solent, imprimis ducentes funus alicujus ex fratribus, in medalium brachio affigendum cum hac inscriptione: Sicut lilium inter spinas, &c.* Item denique: *Quomodo potuissent nostros tanquam bardos in pompa & triumpho manifestius circumducere Pontificii, iisque à tergo insultare? Quod si ecclesiam intelligunt per lilium, ex sensu reformatorum, & ipsius rei veritate: tum explicandum est absque omni ambiguitate ab omnibus fratribus, utram ecclesiam intelligant, reformatam Sylvæducentem, an latentem ibi Papisticam.* &c. In quibus omnes, qui legere sciunt, possunt videre urbem Sylvæducentem expressè nominari, & fraternitatem Mariæ, & quidem illam cujus olim fratres rubeum pannum in funeribus gestabant: pluresque aliæ certissimæ ejus notæ in reliquo illo tuo scripto continentur, sed pluribus non est opus, ut quilibet sine aberratione vel ambiguitate ulla omnes & singulos ex vestris qui ei sodalitati nomen dederunt agnoscat. Adeo ut non minus ibi illos nomines, sive nominatim (hoc est, certò, & expressè, ut à Latine loquentibus sumi solet) designes, quàm si propria ipsorum nomina & prænomena & cognomina adjunxisses. Contingit enim aliquando ut idem nomen pluribus diversis hominibus conveniat, sed in toto terrarum orbe non sunt duæ urbes Sylvæducentes in quibus talis sodalitas reperiatur. Et quemadmodum cum dicimus Regem Gallia, non minus eum nominamus quàm si Ludovicum Borbonium

nium diceremus; Ita perfectò verissimum est te in istis thesibus illos omnes qui ea in urbe Sodalitati B. Virginis nomen dederunt nominatim designasse. Ut etiam verissimum est, te ipsos tibi non solum tanquam idololatriæ affines, & reos, sed etiam tanquam lucro fordido & opiparis conviviis inhiantes condemnasse: quid enim aliud hæc verba significant? *Committitur ergo ab illis idololatria, plusquam indirecte, reductive, participative.* Atque hæc? *si opipara convivua, lauti reditus, fertiles occasiones inde aliquid lucri participandi non adessent, sciunt Pontificii reformatos collegio illi nomen haud duros.* Denique verissimum est, te non illos solos, quos habes pro privatis, etsi urbis Præfectus, Proprefectus, & Prætor inter ipsos numerentur, sed nominatim etiam Magistratum Sylvæducentem censuræ tuæ subjecisse; Cum enim quæris, *An Fraternitas Mariana à Magistratu reformato, qui eam tollere potest &c.* supponis eam ab ipso tolli posse (nempe violenter, ut fieri amas) alioqui non potuisses qui eam, sed, *si eam tollere potest &c.* Ac proinde illum Magistratum condemnas, tanquam si crasse admodum participaret alienæ idololatriæ. Atque hæc omnia, nisi oculi mei fascino aliquo deludantur, nisi verba Latina non intelligam, hæc omnia, inquam, invenio in Thesibus tuis: utrum verò bona sint an mala, non dicam, quia, ut jam monui, theses istas non impugno, sed diligenter notanda esse puto ad sequentia intelligenda.

Cum autem Optimates Sylvæducentes maculas istas existimationi suæ publicis Thesibus insperatas, non sine publico scripto fati eludi posse judicarent, ejus scripti componendi curam uni ex Pastoribus suis D. Samueli Maresio commiserunt: Eaque in re insignem moderationem testari sunt, quod se non ab alio defendi voluerint quàm à symmysta tuo, tibi quàm maxime favente; & qui suum ea de re librum ita paravit, ut clarissimè quidem suorum pietatem sinceritatemque demonstravit, eosque ab omni suspitione vitiorum sive criminum quæ ipsis per calumniam affinxeras accuratissimè liberavit, sed interim etiam præcipua peccata tua dissimulavit: adeo ut reverà non contra te scripserit, sed, ut ipse monuit, pro te: supposuit enim falsas tibi hypotheses fuisse subministratas, hoc est, historiam facti malè fuisse tibi narratam, sibi autem convenire tecum in thesi, hoc est, in generali decisione quæstionis, An liceat Reformatis Pontificiorum ceremonias amplecti; nec unquam de te nisi quàm honestissimè ac cum elogio loquutus est. Cumque necessario queri deberet de improba eorum maledicentia, quia falsa crimina viris bonis imponunt, totam istam invidiam in *individuum vagum* sive in personas planè ignotas transtulit, ut te potius credulitatis quàm calumniæ argueret. Omisit etiam totam quæstionem, quæ meo judicio hac in causa præcipua est, An scilicet tibi licuerit Optimates illius urbis, ac nominatim ipsos Magistratus ex privata tua auctoritate, ac non auditos, nec monitos publico scripto condemnare? Nec denique aliud de te dixit, nisi quòd prudentiores putarent, scholasticam & publicam disputationem, apud vos habitam, non fuisse

idoneum remedium iis, qui versabantur Sylvaeducis, & eorum quae Ultrajecti disputabantur, erant ignari, ad saniora consilia, si forte quid peccassent, revocandis. Quin etiam id honoris ministerio tuo delatum est, ut liber ille Maresii non fuerit promiscuè omnibus evulgatus, sed tantum ad aliquos ex iis, qui theses tuas viderant transmissus. Atqui nihilominus eo accepto, non aliter quam paulò ante visa modestissima Regii ad tuas theses de formis substantialibus responsione, summopere excanduit: quia nempe tibi conscius eras gravis culpæ, quam nullo modo volebas emendare, nec agnoscere, statimque prodiit extemporaneus libellus qui creditur à te scriptus fuisse, nam clarè in eo cognoscuntur tui mores, & tuus stylus, & prodiit sine nomine sub persona unius è ministris Sylvaeducis qui aiebat se eum esse, quem Maresius falsas hypotheses tibi subministrasse supposuerat, cum tamen planè certum sit, nullum hoc nomine Ecclesiæ ministrum à Maresio fuisse designatum; nullibi enim quicquam habet, quod non aequè, vel magis, in alios quadret, ac expressè in sua ad te epistola culpam rejicit in illos *qui se pratermitti in sodalium delectu agre tulerunt*, quod de nullo ex verbi Ministris potest intelligi. Sic itaque iste Minister à te in scenam fuit protractus, ut, quemadmodum soles, aliquem haberes, quem faceres culpæ tuæ participem, & sub cuius nomine liberius, atque impunius quam sub tuo, maledicentiam tuam posses exercere. Sed statim ejus libellus, sive potiùs tuus, judicatus est famosus, & mendax, & ad seditiones concitandas comparatus, ipsiusque lectio prohibita: *quod per urbis plateas cum sono tubarum & tympanorum fuit promulgatum*, ut ipse doces, pag. 420. Quin etiam hinc habeo illius iudicii exemplar, cuius hæc sunt verba: *Alsoo voor eenige dagen binnen deser Stadt secker blaeuw boeckkens geintituleert Retorsio Calumniarum quas Tertullus Societatis Mariana advocatus, &c. Sonder naem van eenigen Autheur syn gedivulgeert; Ende dat wy naer oersoeckende examinatie van verscheyden poincten in deselve uytgedruckt / oordeelen dat eenige gequalificeerde personen daerinne seer schandelijck ende tegen de waerheydt werden geblameert: Ende alsoo wyte gemoedtsien dat daer uyt in dese Stadt / al waer de eenigheydt ende rusten hooghsten dient te werden gevoordert / groote ende swaere oneenigheden / ergernisse ende scheuringe / tod na deel van Godes Kercke ende deser Stadts / welvaeren / indien tegens sulcke onbes hoorlijcke ende ongedoorlofde libellen niet en werde versien staente te verwachten / dien wy geerne sagen voorgekoemen. So is't / dat &c.*

Ita jam egregiè Sylvaeducis sub aliena persona publicè vapulasti, sed hoc animos tuos non fregit: ut neque etiam quod, cum nobiliss. & ampliss. illius urbis Senatus alium ea de re librum, hanc scilicet Confraternitatem Marianam, à te parari intellexisset; literas ad Illustr. Ultrajectinæ Provinciae Ordines, & inclytum

urbis

urbis Senatum, & etiam ad te perscripserit ad ejus editionem impediendam, ut ipsemet jactas p. 421. His enim omnibus neglectis, tu ipse tandem cum tua Confraternitate Mariana in arenam descendis. Quem librum otiosè totum evolvi, sed, ut ingenuè verum fatear, nullam inveni ejus partem, quæ sine indignatione ac stomacho legi possit. Non possum à me extorquere ut blandè hinc loquar, nimiam in eo malignitatem, absurditatem, iniquitatem, arrogantiam, & pertinaciam ostendis; quæ vitia sunt omnium quammaximè odiosa. Malignitas in eo apparet, quod tam multa collegeris, tam crassum librum scripseris, non ut causam tuam defendas, reverà enim illam tali scripto pejorem facis, sed ut, cum nihil mali de Optimatibus Sylvaeducensibus nec de Maresio possis probare, multas tamen malas & falsas de ipsis opiniones prolixitate maledicentia tuæ lectorum animis immittas. Idem etiam in eo apparet, quod de nemine alio quidquam scribas, nisi ut ejus existimationem aliquo modo imminuas, & ne amicis quidem parcas. Ex quorum numero esset ipse Maresius, si quid haberes humanitatis; reverà enim ita egit causam suorum, ut tibi, quantum fieri poterat, pepercerit, & amici officio functus sit. Sed patiamur illum à te non amari, quia non omnia, quæ scripsisti, approbavit; novimus enim hoc apud te summi odii causam esse solere. Patiamur etiam te Optimatibus Sylvaeducensibus quam maximè esse infensum, quia, cum iniquissime à te læsi essent, ausi sunt curare ut tibi modestè pro se responderetur. Quid autem de te tam malè meruit ille tuus martyr, sub cuius persona prodiit Retorsio, ut illum p. 416. tanquam imperitissimum traducas, dicendo jactari ipsum non esse ejus auctorem, quippe cui tantum Latinitatis non superesset. Ac deinde frigidè respondendo his verbis: *De Latinitate ministri, de quo artium, linguarum & theologia studiis nihil vulgare sentio; expertus loquor*. Ut nempe inde colligatur illum ne vulgarem quidem habere Latinitatis ac theologiae cognitionem; quia hoc credibilis est, quam eum habere plusquam vulgarem; & te adeò fuisse religiosum, ut verbo ambiguo uti malueris, quam mentiri, quamvis hoc pacto confirmes te esse istius famosæ Retorsionis auctorem. Non etiam mihi videris erga reliquos Belgii pastores magis officiosus, cum illos alloquendo, pag. 27. ita scribis: *Ostendam reipsa illud non minus gratum mihi fore, quam cum celeumatis & approbationibus vestris, & coram & tam frequentes, etiam per literas collegiatim (plura non addam ne stolidus videar, aut luvor hoc audiat) mihi animum additis, & ad similia aut majora tentanda provocatis: tanquam si te unquam, ad Optimates, & Magistratus urbium publicè in thesibus tui reprehendendos, atque ad turbas hoc pacto concitandas, provocassent: quod non puto quemquam ipsorum esse falsurum. Innumera alia possem notare, sed nolo integrum examen tui libri suscipere: illas partes Maresio relinquo; jam enim in sua defensione tale ingenii, prudentiæ ac doctrinæ specimen dedit, ut non dubitem, quin optime hac in re, quod operæ pretium erit, sit facturus. Ego interim breviter tantum eorum,*

Uu 2

quæ

quæ memoriæ meæ occurrent, te monebo. Absurditatem in omnibus iis notavi, quæ rationum loco proponis, ac simul iniquitatem quammaximè odiosam; nullibi enim ratiocinio rectè uteris, nec ullibi non peccas in regulam, *Quod quisque juris in alium statuerit, ut ipse eodem jure utatur*, in qua una omnis æquitas consistit. Ita pag. 24. refert hæc verba Maresii: *Optassem sanè ut saltem contentius generali disquisitione, Sylvauducis & nostros nominatum non designasset: ad quæ sic respondes: Et ego, atque alii vera religionis, pietatis & ecclesiastica pacis amantes multo magis optassent, ut ille theses de idololatria, in gratiam talis cause, imprimis hoc tempore, & tali libro, non oppugnasset: si enim prælectiones, corollaria & theses Academica, non tantum adversariorum, sed & amicorum, domesticorum, neutralium, anonymorum otiosis & odiosis libris exagitari deberent, quis tandem esset finis, & qua rerum facies?* Quâ responsione nihil absurdius aut iniquius fingi potest: vis enim tibi licuisse in thesibus tuis Sylvauducis nominare, ac ejus Magistratum & Optimates criminando, ibi ecclesiasticam pacem, quantum in te fuit perturbare: Interimque Maresio, eorum pastori vitio vertis, quod ausus sit sacris illis tuis thesibus contradicere, ad suorum innocentiam protegendam, & paci ecclesiasticæ in urbe sua consulendum. Similia iniquitatis exempla ubique occurrunt in tuo libro, & quidem sæpe tam absurda, ut in memoriam mihi revocarent furorem Fimbriciæ, qui cum Q. Scævola, putans occidere, vulnerasset, ipsum postea in iudicium voluit vocare, quod totum telum corpore non recepisset. Forsan tamen ferri posset talis iniquitas, si non esset cum arrogantia conjuncta. Sed qui videbunt, quàm insolenter & quàm superbè accusatorem semper agas aut judicem, cum tamen reverà sis reus, & quidem ejus criminis, quod cum negari non possit, humili tantum veniæ petitione, ac penitentia testificatione, esset excusandum; summopere te averfabuntur. Arrogantia ista vel ex titulo libri tui potest agnosci: neque enim in ipso excusationem aut defensionem ullam promittis, sed *Specimen assertionum partim ambiguarum aut lubricarum, partim periculosarum, ex tractatu nuper rimè scripto pro Sodalitatibus B. Mariae inter Reformatos erigendis aut interpolandis.* &c. hoc est, reprehensionem eorum Maresii, eorum scilicet, quos ipsi per calumniam vis affingere: hinc enim in ipso titulo calumniæ specimen præbes, dicendo, ejus librum esse *Tractatum pro Sodalitatibus B. Mariae inter Reformatos erigendis*; quod falsum, & apud vestros invidiosum esse novisti. In reliquo autem tuo libro à pag. 28. ad pag. 75. & aliis in locis non aliter Maresium interrogas, quàm si tu esses iudex, ille reus; vel tu pædagogus, ille discipulus; eique ad omne proponis, ex quo putas lectorem aliquid mali de ipso posse suspicari: Quæ una est ex egregiis illis artibus, quibus uti soles ad impunè calumniandum; non enim teneris præstare quod non assumas, & interim lectori æquè potes persuadere, quod sic interrogas, ac si verum esse affirmares. Putida etiam arrogan-

tia ubique apparet in tuis verbis: ut cum pag. 5. dicis, Maresium *magnis & novis ausis velle inclarescere*, ex eo scilicet, quod te tantum virum aggrediat; Et cum ab eo per latus tuum ecclesias Belgicas peti fingis, tanquam si illæ sine te stare non possent; aut tu præcipua es earum pars, Maresius autem nulla. Denique omnis pertinacia tua, quod nullam planè culpam velis agnoscere, quamvis manifestè deprehensus ac convictus sis; quodque nullis rationibus & nullius auctoritate adduci poteris ad abstinendum à maledico tuo libro evulgando, sine summa arrogantia esse non potest. Bis relegi ea, quæ habes in pag. 420. & 15. sequentibus, ut rectè intelligerem rationes, quas ibi affers ad probandum te, ut ais, *non esse præfractum aut importunè contentiosum, aut araxov, qui nec Optimatibus debitum honorem, nec conventibus ecclesiasticis reverentiam atq; auctoritatem tribuas.* Sed planè obstupui: nihil enim omnino in iis inveni, quod è contra non ostendat te revera esse *præfractum & importunè contentiosum*, & omnis ordinis superiorisque potestatis contemtorem. Adeo ut ignorem utrum volueris: An scilicet ut lector minùs attentus (quia nemo sine incredibili patientia tam futile scriptum attentè legere potest) putet in verborum tuorum ambagibus alicui fortè rationis contineri, quo te rectè defendas, etsi illud non advertat; An potiùs, ut credatur, te usque adeo esse refractarium & pervicacem, ut neque Magistratus neque Synodos cures, & quamvis nihil nisi calumnias scribere possis, à scribendo tamen nolis abstinere: quâ ratione tantum fortasse tui metum vis omnibus incutere, ut nemo sit in posterum, qui ausit tibi contradicere, quamvis de ipso maledixeris, ne statim hoc pacto crassum volumen convitiarum illi impingas. Quippe pag. 421. postquam jactasti, *omni modo actum esse, ut tua scriptio impediretur*, & in eum finem literas à Nobiliss. & Ampliss. senatu Sylvauducensi ac etiam à pluribus aliis, ad te, atque ad alios datas fuisse, tanquam scilicet si valde timerentur tui libri, duas ais esse rationes, quibus te ab ista descriptione revocare conati sunt. Prior erat, inquis, quod *defensio illa seu Apologia pro fraternitate esset, & in forma nunc diceretur Apologia Optimatum*: & postquam aliquandiu nugatus es, quaerendo an sit Apologia nec ne, concludis hoc esse *μομολύκιον puerulis terrendis idoneum*, & tibi non ideo minùs licere illam impugnare. Alteram deinde rationem hanc habes pag. 427. *Perlinere cause hujus determinationem ad iudicium Synodorum & non ad scripta Theologorum; ei ergo submitteendam, non scriptis elencticis ultra examinandam*: Cui hos prosyllogismos adjungi dicis. 1. quia *Mariani fratres nunc declarant se paratos esse eam subicere Synodis Belgicis, etiam Ultrajectina.* 2. quia *Synedrium Gallo-Belgicum Sylvauducis scripserat Cl. DD. Theologia professoribus in Acad. Leidensi, se judicasse quidem pro Fraternitate Mariana, velle tamen iudicium suum submittere Synodo.* 3. quia *multo tuis & commodius, minorique cum scandalo & hostium & vestrorum, rationes tue in Synodis proponi possent, quàm publico scripto.*

Quæ quantumvis nudè ac frigidè à te referantur, ostendunt tamen factum Optimatum Sylvæducentium saltem fuisse approbatum ab eorum Synedrio; cuius auctoritas pluris faciendâ esse videtur, quàm unius privati Theologi, qualis tu es. Itemque illos nihil aliud hæc in re quærere, quàm veritatem & pacem ecclesiasticam, & nullo modo esse pertinaces, cum quibuslibet Synodis, etiam Ultrajectinæ, cuius pars ipse es, velint se subicere. Tu autem, ut ad ista respondeas, & quàm sis Ecclesiasticæ pacis amans, quàm humilis corde, quàm pius, ostendas, primò quidem affers exemplum Gomari, cui dicis ab Arminii fautoribus aliquandiu scripturam fuisse interdictam, eumque idcirco Academiam deseruisse. Quæ de historia nihil scio, nisi quòd hîc ad rem non faciat. Deinde p. 429. sic loqueris: *Nasutiores hîc videre sibi videntur aliud mysterium; quod an contagio per fomitem, aut per distans in tenebris operetur, haud ita explicare possem.* Sunt nonnunquam, qui Professorum Theol. tanquam orphanorum minorum curam & tutelam sibi in solidum demandatam vellent, ut ne quidem theses conscribere, lectiones habere, disputationes instituere ipsis liceret, sine antecedente sive cognitione sive venia ephorum aut censorum quorundam. In quibus verbis non alium sensum invenio, quàm quòd velis innuere, Professorem Theologiæ nec à Magistratibus, nec à Synodis regi debere; ac te esse Dei gratiâ Professorem Theologiæ, cui licet scribere quidquid libet. Paulò post quidem videris vel aliquo modo & sub certis conditionibus te Synodis subicere: sed statim excipis, addisque contemtim pag. 431. *Nondum hîc quid fertur aut metuitur Synodis;* Ac pag. 433. *Concludo, inquis, in presentiarum nihil mihi negotii cum Synodis.* Sed tamen ut intelligatur supremam illam professoris Theologiæ potestatem tibi uni, ut summo scilicet Architheologo, convenire, ibidem pag. 432. ais de Maresio, qui etiam est Theologiæ Doctor & Professor, *eius librum, qui occasio & materia scandali & censura, necessariò in Synodo esse examinandum.* Et pag. 436. negas *de mutando tuo scribendi consilio posse cogitare, nisi esse librum suum publicâ palinodiâ revocet, aut saltem secundis curis emendet.* Nempe, cum viros primarios publicè calumniatus es, rectè fecisti; quòd illos indignissimis convitiis affeceris, non es culpandus, & quamvis timeri possit, ne ex iis quæ scripsisti *groote ende swaere on-eenigheden / ergernisse ende de scheuringe / magna & gravia diffidia, offendicula & schismata in urbe celebri atque hostium vicina oriantur,* est tamen ferendum: Sed quòd Maresius, tum ex voluntate eorum quos læseras, tum etiam ex officio, ut ipsorum ecclesiæ pastor, malis à te inflictis remedium aliquod adhibere conatus sit, ejus liber, ut materia scandali & censura est in Synodis examinandus, ac, si tibi credatur, condemnandus; Nec ab eo publicè calumniando vis abstinere, nisi prius ille, quæ de te iustissimè ac verissimè scripsit, publicâ palinodiâ revocet, vel emendet. Pagine etiam 434. & 435. postquam conquestus es Maresium cum suis ab executione & particulari iudicio cœpisse, 1. *Editione & sparsione libri adversus theses*

tuas. 2. *Corrogatione iudiciorum & suffragiorum Ultrajecti, Dordraci, Leiden, Amstelodami, Franquera, Haga, &c.* 3. *Suspensione ex senioris à cœna,* (quòd nempe tuas partes sequeretur) 4. *Condemnatione libelli retorsionis.* Nunc tandem, inquis, pag. 453. *remedia Synodorum præstendantur; & consiliis ac iudiciis publicis ecclesiasticis dicuntur submitti dubia aut controversa, cum Oceano privatorum omnia, si non occuparent, saltem occupare & inundare tentaverint.* Non dubito quin paulò sagaciores Ecclesiastici videant, quo tentat hoc schema politicum: & quam parum commoveri debeat is, quem annis aliquot ita exercuerunt Remonstrantes, ut nolentem volentem aliquantò prudentiorem fecerint. Et paulò post: *Resp. antehac rogatus Nobiliss. & Ampliss. Senatui nostro* (qui nempe cum de re ad theologiam vestram pertinente noller quicquam decernere, nec proinde tibi silentium imperare, tamen à scribendo dehortabatur) *me non satis posse consulere existimationi religionis nostræ & professionis meæ, nisi scripturam publicâ causam (imprimis hypotheticam) iudicarem.* Quæ planè idem mihi videntur significare, ac si diceret, te non esse tam imprudentem, ut causam tuam Synodis committas, neque enim te dubitare, quin ibi esses condemnandus. 1. quia liber Maresii nimis apertè culpam tuam ostendit. 2. quia jam habet pro se suffragia multorum. 3. & 4. quia jam nonnulli, qui tuas partes nimis apertè sequuti sunt, fuere condemnati. Quæ autem vis intelligi, nempe Maresium priorem in te scripsisse, jamque ita occupasse præiudiciis animos eorum, qui in Synodis congregantur, ut ipsis causam tuam, quamvis optimam, credere non debeas, sed potius publicâ scripturæ existimationi (quam scilicet cum religionis & professionis tuæ existimatione conjungis) consulere, nullam habent speciem veritatis. Nam tu prior thesibus publicè editis amicos omnium occupare conatus es: Et quamvis tibi Optimates Sylvæducentes hanc noxam privatim condonare voluissent, ut sanè videntur condonasse, quandoquidem non te accusari, sed se tantùm excusari curaverint, id tamen per publicum scriptum fieri debebat: Cum enim pax & salus urbium ex eo præcipuè dependeat, quòd cives benè sentiant de Magistratu, non integrum est illis, qui ad reipublicæ administrationem vocati sunt, injurias sibi publicè illatas privatim remittere, famamque suam negligere. Atque omnino nulli sunt in republica magis damnandi, nulli majoribus suppliciis afficiendi, quam qui de ejus Rectoribus maledicendo, plebi occasionem dant, illos minus colendi & observandi, sicque tantò liberius ab eorum potestate se subtrahendi. Sed longe aliter sentiendum est de tua, vel etiam per te de religionis & professionis tuæ existimatione, quàm de illa politici Magistratus: Quamvis enim optimam causam haberes, honestius tamen esset pro te, atque ad religionis tuæ laudem magis conducere, sic te Synodo liberè submitteres, & ab ipsa vel condemnari patereris, quàm quòd ita pertinaciter aliis theologis & synedriis te opponas, synodorumque iudicia recuses. Quin etiam hoc professioni tuæ esset decorum, quòd non, ut solent imperiti, videri velles non posse.

posse unquam errare: Ac certè in Theologo nihil magis laudandum & suspi-
ciendum esse potest, quàm si iudicium suum aliorum iudiciis submittendo, erro-
resque suos (ut omnes homines sumus) ingenuè confitendo, atque emendando,
exempla aliis exhibeat pietatis & humilitatis Christianæ. Sed vereor, ne me ut
rusticum & imperitum irrideas, quod te revocem ad plebejas istas simpliciorum
hominum virtutes. Nihil à te expectandum est nisi ad quod stricto jure tenearis.
Age ergo, nunquid saltem, postquam tu semel, & Maresius semel scripsis-
setis, æquum erat te ab ulteriori descriptione superfedere, ac iudicium Synodorum
expectare? An putas quemquam crediturum te timuisse, ne veritas tot falsis
præjudiciis à Marefio esset involuta, ut quamvis parocinio tuo juvaretur, co-
gnosci tamen posset in Synodo à doctis Theologis, qui eam ibi examinarent, ac
operare illam facilius detectum iri à quibuslibet aliis, qui Confraternitatem tuam
passim legent? Multò certè verisimilius est, te nolle causam tuam Synodis com-
mittere, quia scis eam tam apertè esse malam, ut nequidem à fratribus tuis possit
excusari. Et quia nullas affers rationes tuæ descriptionis, nisi quas hîc recentui,
ex ipsismet tuis verbis est concludendum, *te esse prafractum, & importunè con-
tentiosum, & ἀτακτον, qui nec Optimatibus debitum honorem, nec Conventibus
Ecclesiasticis reverentiam atque auctoritatem tribuas.* Sed fortè ista omnia pos-
sent dissimulari, si quid haberes in toto tuo libro, ex quo appareret te credidisse
factum Optimatum Sylvæ-ducensium esse reprehendendum, aut saltem, si qua
verà vel honesta ratione utereris, ad ea, quæ priùs scripseras, defendenda vel ex-
cusanda. Quamvis autem ad ista duo diligenter attenderim, neutrum à te ullo
modo præstitum esse deprehendi. Et primò quidem nullam prorsus in crasso
tuo volumine reperi rationem, quâ factum directè impugnes, præterquam in
pag. 475. & sequentibus, in quibus habes hoc unicum argumentum. *Qui &
rem & nomen retinent illius Sodalitatis, ab indirecta & participata idololatria non
sunt immunes: Sed tales sunt Optimates. Ergo &c.* Ubi, sine ulla Theologiæ
vestræ cognitione, facile quisque intelligit, esse distinguendum: Si enim sub rei
nomine complectaris vel minimum quid ex iis, quæ cum vestra religione non
consentiunt, negatur rem hoc pacto retineri, ut patet ex art. 11. instrumenti
Transactionis à te ipso allati pag. 212; illa enim omnia per istum articulum abro-
gantur: Si verò per rem intelligas tantum illa, quæ retenta sunt, cum ne mini-
mum quid in iis supersit, quod à vestra religione dissentiat, ne minima etiam
umbra idololatriæ indè à vestris timeri possit. Nec putandum est reliqui nihil
fore in illa Sodalitate, si omnia, quæ religioni vestræ repugnant, ab ea tollantur;
quia hoc unum, quod ejusdem urbis incolæ simul conveniant, *in omnigena diffi-
dencia sublationem: & vice versâ in majoris confidentia, correspondentia & viri-
tutinis conciliationem*, ut habetur in art. 3. transactionis à te citato pag. 210.
continet rotam rem sive naturam & essentiam piæ, honestæ ac porutis societa-
tis. Neque etiam istam partem tui argumenti multum urges, sed statim transis

ad

ad disputationem de nomine, quam per multas paginas usque ad finem libri ex-
tendis, affirmando illud nomen esse idololatricum, & multos ea de re locos com-
munes producendo, sed ex quibus omnibus tantum concludis, eo retento reti-
neri saltem aliquam umbram superstitionis: Adeò ut tota ista tua tam ardens
& tam fervida disputatio demum in umbram resolvatur, atque omnino sit mani-
festum, te nullum planè alium habuisse prætextum ad istam Sodalitatem impu-
gnandam, quàm quod à Virgine Deipara, non autem ut habent libri tui, à Ther-
site vel Tertullo denominetur. Prætextum dico, non causam aut rationem;
Scis enim in his regionibus templa esse permulta, quæ adhuc vulgo retinent no-
mina Sanctorum sibi antiquitus imposita; Et in ipsa vestra urbe collegium esse
Canonicorum, quod Sanctæ Mariæ vocatur; Neque te ipsum idololatriæ ulla
obumbratum putas, ex eo quod à Sancto Gisberto prænomen acceperis, & qui-
dem id ex more Romanæ Ecclesiæ in baptismo, in quo singulare pactum religio-
nis continetur. Ita ergo perspicuum est, te nullam planè habuisse rationem ul-
lius valoris ad factum Optimatum Sylvæducensium improbandum: sed tamen
habuisti rationem, propter quam id velles improbare, nempe quia fuerat ab aliis
approbatum: Notum enim est te istius esse ingenii, ut libenter omnes aliis con-
tradicens occasiones arripas; Et discimus ex libri tui pag. 418. famam esse, te
ipsum, cum ante annos aliquot esses Sylvæ-ducis, pro concione consilium de in-
gressu Reformatorum in illam fraternitatem suggessisse; quod quamvis strenuè
neges, quia tamen alii affirmant, longè magis rationi consentaneum est ea de re
credere iis, quorum non interest mentiri, & qui sunt plures numero, quam tibi,
cujus interest, & qui est solus. Sed jam videamus quàm verè vel honestè illa,
quæ priùs scripsisti, defendas. Præcipua Marefii expositio est, quod in tuis
thesis Reformatos, qui Sylvæducis Sodalitatem B. Virginis ingressi sunt, nomi-
natim designaris, ipsosque, ut idololatriæ affines & reos, atque ut lucro fordido
& opiparis conviviis inhiantes, traduxeris, quod reverà in tuo scripto reperiri pau-
lò ante propriis oculis aspeximus: tu verò audacter negas, dicisque pag. 9. id à
Marefio colligi per scilicet & calumniosas consequentias. Item pag. 10. esse a-
croces calumnias, & nihil Marefio restare, quam ut apertum mendacium candi-
de fateatur, ejusque veniam petat. Item pag. 16. sic loqueris: *Quod ad crimi-
na, quæ ego nominatim Optimatibus ipsius imputare dicor, quasi ad maledicendum
eum Bileamo propositâ mercede conductus essem: sufficeret tacere, & ad solam
ἀπολογία thesium mearum provocare. Ubi ego illa effutis? (quæ nempe objicit
Marefius) nusquam. Ergo dices in aperto mendacio eum hic deprehensum: mi-
nime: sed in manifesta calumnia, quam infrunitis & atheologicis consequentiis (quæ
Jesuiticis, Ubiquitisticis, Remonstrantibus tam sunt similes, quam lac lacti) quasi
subtilitatis & eruditionis omnis syncopen aut ellipsin passus, infelicissime super-
struxit.* Item pag. 23. affirmas nullam à te factam fuisse accusationem persona-
lem, sed tantum in idea & indefinite decisum, tale quid esse illicitum. Et pag.

XX

337.

337. sic ais: *Uno verbo respondeo esse fitiones parabolicas & meras calumnias. Provo-
voco ad avro-Vian thesum.* Et similia repetis sexcentis aliis in locis. At quæso
te, Domine Voeti, quidnam est esse perfrictæ frontis, atque impudentissimè men-
titi, si hoc non est? Si quis alium vocet mendacem, propterea quòd aliquid falsi
dixit, quòd verum putabat, vel saltem quòd putasse credi potest, contumeliosè ac
scurriliter conviciatur: neque enim omne verbum falsum protinus mendacium
est, omne id, quòd dicitur absque animo fallendi, error tantum vel ignorantia
vocari debet. Si quis autem alium vocet mendacem, cujus tamen nullum ver-
bum nec contra propriam ejus conscientiam dictum nec contra veritatem possit
proferre, ut tu Maresium & me sapius vocas, planè turpiter calumniatur & in
ipsum resilit infamia. Cum verò quis clarè ostendit, alium aliquid dixisse non
modò quòd est falsum, sed etiam quòd is, qui dixit, probè scivit falsum esse, si
candidè & liberè ut vir honestus & ingenuus loqui velit, dicere debet illum
mentiri; atque si sapius ipsum in talibus mendaciis deprehendat, dicere debet
illum esse mendacissimum; ac etiam, quia nihil turpius est, & cujus magis pu-
deat viros ingenuos, quàm mentiri, qui sapissimè atque apertissimè mentitur,
omnino impudentissimus est dicendus. Atqui profecto non modò falsum est,
te nulla crimina Optimatibus Sylvæ-ducentibus imposuisse ut hic scribis; sed
etiam patet clarissimè te probè id scire; neque enim oblivisci potuisti verbo-
rum, quæ in thesibus tuis leguntur, tibi satis à Maresio fuerunt in memoriam
revocata, tuque aliquoties ipsa repetis in tuo libro: quin & pag. 306. ridiculè
singis esse dictoria Pontificiorum, non tua; & proindè cum ea negas te scripsisse,
omnino fatendum est te mentiri; cumque sapissimè hoc pacto mentiaris,
te esse mendacissimum; ac denique impudentissimum, quia genus illud men-
daci est omnium maximè manifestum; provocas enim ad tuas theses quæ typis
mandatæ sunt & habentur à multis, & ex quibus patet clarissimè te mentiri.
Quin & incredibilis illa audacia, quæ non modo provocas ad inspectionem tua-
rum thesum, ex qua probè scis, te esse condemnandum; sed etiam Maresio, qui
nihil de te scripsit quòd non clarissimè pateat verum esse, tanquam in manifesta
calumnia deprehenso insultas, eademque omnia indignissimè de illo dicis quæ
de te dignissimè dici posse novisti, clarè ostendit te in arte metiendi & maledi-
cendi quammaximè esse exercitatum. Fateris quidem pag. 9. item pag. 340.
341. & aliis in locis te Sylvamducis nominasse, sed ais pag. 340. id nomen à te
*nec in titulo, nec quidem in propositione & determinatione problematis fuisse ex-
pressum, sed tantum in responsione ad penultimam exceptionem, occasione ita fe-
rente, & sponte eò ducente, non quòd studiose ipse eam quæsieris.* Intrusit se
scilicet te invito nomen istud in tuas theses. Quid autem, si quis id ignorans si-
bi potius persuadeat, te de industria urbis nomen ad finem reservasse, ut post-
quam aliquandiu lectoris animum suspensum tenuisses, excitallesque in eo cu-
riositatem sciendi quinam illi essent quos designabas, nomen civitatis tandem à

te pro-

te prolatum meliùs notarèt, atque sic illos nominatim agnosceret? An forte ef-
fet nefas existimare te virum præ cæteris ingenuum, ac veræ religionis, pietatis
& Ecclesiasticæ pacis amantem, improba isti calumniatorum arte uti voluisse? Ad
alteram ex præcipuis Maresii exostulationibus, Quod scilicet juxta leges chari-
tatis, & Christo expressè præcipiente Matth. xviii, 15. 16. *publicam censuram
præcedere debeat privata correctio*; præsertim apud tales viros, qui faciles tibi
aures fuissent præbituri, si eos privatim monuisses. Respondes pag. 19. *eos tibi
notos aut indicatos non fuisse qui moneri debebant.* Ubi rursus manifestè falsum
dicis, ut apparet pag. 413. ex epistola Ministri, quæ te docuerat, *eos non esse infimè
ordinis ecclesie vestra membra, potissimum ordinis senatorii*: hinc enim eos satis
noveras, ut posses ad ipsos scribere si voluisses; ac etiam ut sperares faciles tibi
aures præbituros, quandoquidem erant *ex præcipuis Ecclesie vestra membris*; ac
denique ut tibi non assumeres tantum jus eos condemnandi, cum essent *ordinis
senatorii*: Sed nempe non vis adstringi legibus istis charitatis, quas ibidem pag.
19, & 20. per contemptum *Musteas* vocas; *Ac etiam*, ut ibidem ais, *in aliena
Republica tantum non audebas*, ut eos scilicet privatim & amicè moneres; sed
tibi tamen satis animi erat ut in ipsos publicè decerneres: quòd nemo non irri-
debit. Atque ita nihil planè habes, quo te excuses, nisi simul pudori omni &
charitati renuncies; neque enim habes ulla meliora in aliis locis.

Et sane tantum abest, ut ullà honesta excusatione utaris, quin etiam illam re-
pudias, quam tibi Maresius ultro suggererat, quòd nempe rem aliter quàm gesta
sit intellexisses: Nulla enim in re vis posse errare: sed quidquid particulare est,
ac specialiter ad Sodalitatem B. Virginis Sylvæ-ducentem pertinet, cum generali
quæstione, *an liceat Sodalitates B. Mariæ inter Reformatos erigere*, confundis,
non modò ut ostendas te à Maresio in thesi dissentire, quòd ille, tibi gratificandi
causâ, negaverat; sed præcipuè ut cum moris sit in thesibus opinionem suam
de quæstionibus generalibus libere proferre, istam etiam libertatem circa parti-
cularia facta tibi assumes; Utque in una & eadem thesi personas quasdam desi-
gnando ac simul vitia omnia reprehendendo, quæ cum re ab illis facta conjungi
posse judicabis, occasionem des lectori ea ipsis tribuendi, tuque interim, quia
scilicet ingenuus es & candidus, dicere possis te nihil unquam tale de ipsis audi-
visse vel cogitasse; ac tantum pro libertate vestra Academica quæstionem gene-
ralem cum omnibus suis circumstantiis explicare voluisse. Ita, exempli causâ,
in thesum sine nominas Sylvamducis, aisque in ea urbe esse Sodalitatem B. Vir-
ginis, cui Reformati nomen dederunt, & in eadem continuâ oratione paulò an-
te sic scripseras: *Si quid conferendum in symbolam, si nihil nisi sumtus sustinen-
di, & si opipara convivio, lauti reditus, fertiles occasiones inde aliquid lucri par-
ticipandi non adessent, sciunt nostros propter nudum titulum Maria, nedum pro-
pter regulas & statuta fraternitatis aut rosarii collegio illi nomen hauri duros:*
ipsoque alibi stolidos & bardos vocas. Quæ verba nemo potest non referre ad

XX 2

608

eos qui sunt Sylvauducis. Tu tamen ut es vir syncerus, de iis scilicet non cogitas, sed cum quaestionem generalem, *An liceat Reformatis &c.* indefinite atque in idea cum omnibus suis antecedentibus, consequentibus & adjunctis velles explicare, istud omittere non potuisti quod alicubi posse contingere iudicasti: Quod autem Maresius hoc referat ad Optimates suos, ejus scilicet culpa est, non tua, & magnam tibi atque illis injuriam facit, ut videre est pag. 184. & alibi passim. Saltem si adderes tales suspiciones in illos cadere non posse, quia cum sint viri primarii numero 36. ut disco ex libri tui pag. 215. & reditus illius sodalitaris sint tantum circiter quinque millium florenorum, ut disco ex pag. 412. quamvis summa illa inter ipsos divideretur, nullam inde singuli haberent partem dignam talium virorum cupiditate; sed in solidum pauperibus erogatur, ut disco ex pag. 229. ideoque ipsis ad alios sumtus est revera conferendum in symbolam: Et quantum ad convivia Sodalitatis, quae disco ex libri tui pag. 98. esse valde honesta & sobria, cum prius ad illa semper invitarentur, ut alicubi etiam refers, non potuerunt illa concupiscere. Saltem, inquam, si hoc adderes, quod est verissimum, & quod ignorare non potes, cum ex ipso libro tuo discatur, aliquo modo te excuares; Sed contra sic negas te quidquam mali de ipsis scripsisse, ut coneris interim persuadere, omnia quae scripsisse diceris, vera esse. Imo etiam ipsa tibi tanquam Prophetarum à Deo revelata fuisse vis credi, ut patet ex tuis verbis pag. 330. & 331. notatu dignissimis. *Fieri potest ut ego rerum illic gestarum ignarus, ita tamen more & methodo mihi usitata hoc ulcus presserim, factum ita in lucem protraxerim, nativis suis coloribus depinxerim, ut in multis videar meras historias & hypotheses scripsisse (quod mihi in concionibus hanc infrequenter accidisse testari possunt familiares & amici mei) hinc tamen non sequitur male consultis suspitionibus & conjecturis tantopere indulgendum fuisse, ut immites inde innocuis capitibus struerentur accusationes. Patroni potius fuisset beneficos suos Optimates, ad admiranda providentia divina hac in parte subducere, & suggerere illud Apostoli 1. Cor. 14. 24. 25. Arguitur ab omnibus, & dijudicatur ab omnibus: & ita quae oeculta sunt in ejus corde, manifesta fiunt: atque ita prociens in faciem, adorabit Deum, annuncians Deum verè in vobis esse. Nempe etiam nomen civitatis, in qua ea, de quibus scribebas, contigerant, Spiritus sanctus tibi dictavit & prophetabas. In loco enim ibi citato Apostolus Paulus sic scribit: *Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota, arguitur ab omnibus &c.* Sic ergo etiam Voetius inter Prophetas. Atque hic obiter est notandum, te gloriari quod saepe facta particularia inter concionandum ita describas, ut ea certis personis tribuantur, ac merè historiae esse putentur. Quae ratione latissimam & liberrimam de quibuslibet calumniandi viam tibi aperuisti, quae si nunquam à superiore potestate claudatur, admodum mirabor.*

Sed quamvis Concionatori, à quo maxime veritas expectatur, turpissimum sit

sit mentiti; & ei, qui pietatem & charitatem Christianam profiteretur, sub specie vitiorum reprehendorum de proximo maledicere, atque occulta odia exercere; Pejus tamen adhuc à te fieri mihi videtur, cum non contentus negare te scripsisse illa quae reverà scripsisti, ac simulare te generaliter tantum vitia quaedam designasse, cum ea certis personis affinxisti, defendere audes pag. 13. pag. 342. & aliis in locis, te jure potuisse Optimates & Sylvauducis nominatim exprimere, non quidem id ullis rationibus probans (neque enim potes) sed exemplis vel dissimilibus, vel non bonis, quo pacto scelera omnia licita esse posset probari. Quodque omnino ridiculum est, pag. 350. à te ipso exemplum sumis, tanquam si quod alias impune fecisti, semper tibi debeat permitti. Sed adhuc ulterius pergis, cumque magna differentia sit inter accusatorem & judicem, non tibi satis est quoslibet posse nominare, ut coram omnibus eos accuses, sed vis decisiones & judicia de ipsis posse promulgare; quodque omnium insolentissimum est, vis suprema illa tui solius judicia tantundem habere auctoritatis, ac si ab aliqua congregatione Theologorum, ab aliquo Concilio, & forte ex consequenti ab ipso Spiritu sancto facta essent. Postquam enim pag. 343. ad probandum tibi licuisse Sylvauducis nominare, attulisti exemplum nescio cuius decisionis *Cl. DD. Theologorum Leidensium, in qua vel idiote & muliercule perciperent intelligi non indefinite sed signatè Amplif. DD. Consules totumq. ad Senatum cujusdam urbis: (saltem ut refers, ego enim de historia ista nihil scio nec inquiri) tibi objicis pag. 344. Atque DD. Professores Leidenses responsum commune dederunt nomine facultatis Theologicae; sua autem determinatio particularis & privata. Cui objectioni ut respondeas pag. 345. 1. Affers privatorum quorundam nomina, quos ais tale quid fecisse, 2. *Hoc est, inquis, nimia curiositas in aliena Republica: quod nempe aliqui aut sint inquirere, an decisiones factae à te in thesibus (quae scilicet ad Rempubl. valde pertinent, suntque ejus secretissima pars, in quam non licet inquirere) tantundem habere debeant auctoritatis, quantum si proditent sub nomine totius facultatis Theologicae, quae in Republica vestra esse potest: easque tantundem habere sic ibid. probas: Discant, inquis, si ita placet, Professores nostra facultatis esse in doctrina, studiis, professione ioo. p. p. & responsores ac theses singulorum habere tanquam omnium, communi consensu approbatas, sive speciatim praecedanea collatio & iudicium praecesserit, sive non praecesserit propter temporis angustiam, aut aliam quancunque ob causam. Egregium profecto & te dignum argumentum. Tres estis in vestra Academia Theologiae Professores, quorum alii duo fortasse non amant lites, & sapiunt meam quidem sententiam, norunt autem, quam sis acerbus, quam mordax, quam paratus ad magna volumina conviciorum effundenda in illos, qui tibi vel minimum contradicunt; vel si haecenus hoc ignorassent, jam exemplo Maresii facile discunt, te etiam Theologis Reformatis parcere, nec quidem de te bene meritis; ausim enim affirmare me non advertisse**

Maresium ulli alii blanditum fuisse in suo libro, quam tibi, & nihilominus etiam sexcentis Optimatum suorum adulatorem injuriosè appellas. Quid mirum igitur si tibi nolint in os resistere, solusque idcirco decernas in Academia tua quidquid lubet. Vos autem tres facultatem Theologicam, atque aded Ecclesiam Reipublicæ vestræ componitis, saltem si vobis per Concionatores & alios licet, quod ignoro. Sed quamvis negarent, facilè ex Sacris Literis probabis, quia in ore duorum aut trium stat omne verbum: & cum duo vel tres sunt congregati in nomine Christi, vel Christus vel certè Spiritus sanctus inter illos versatur. Sic quia tu solus occupatus trium potestatem, illi tres componunt vestram ecclesiam, & in medio Ecclesiæ est Spiritus sanctus, tu solus habes Spiritum sanctum. Quòd si alii fateantur, per me licet, ac etiam ut tua unius auctoritas sit major quam reliquorum omnium simul collectorum, quia, ut ais, *nihil tibi negotii cum Synodu.* Non meum est me illis, quæ ad religionem vestram spectant, immiscere. Sed nec ab instituto meo, nec etiam fortè ab officio erit alienum, si ea hoc in loco non reticeam, quæ ad communem harum regionum pacem & concordiam non parum conducere mihi videntur.

De Meritis Gisberti Voetii.

PARS SEPTIMA.

Est, inquam, instituti mei pericula hic ostendere, quæ ex impunitate maledicentiæ tuæ oriri possent. Ac quamvis hoc scriptum epistolari formâ composuerim, non tamen illud tibi soli, sed quibuslibet aliis legendum proponam. Neque tamen profecto leges charitatis, exemplo tuo, contemno. Longè mallem te privatim posse emendari, si quæ ejus rei spes superesset. Atqui cum, ut supra vidimus, nec Magistratum nec Symmystarum tuorum privata admonitiones & literæ quidquam hæcenus apud te potuerint, nihil amplius, hæc in parte, nisi per publicam reprehensionem, sperare licet; Ac quamvis ego perlibenter ab hac rædiola descriptione abstinerem, tam necessaria tamen mihi videtur, ut eam omittere planè non possim. Non modo quia uniuscujusque officium est salutem & pacem ejus regionis, in qua degit, pro modulo suo procurare; Sed etiam quia vix ullus alius est, cui fuerit tanta occasio in vitia tua inquirendi, quique liberius ea possit palam facere; ac etiam à quo eorum patefactio in meliorem partem sumi, & plis ponderis habere posse videatur. Quòd mihi magna fuerit ante occasio de te inquirendi, & nunc merita tua exponendi, facilè concedent omnes, qui scient te, ab aliquot annis per impudentissimam calumniam absque ulla vel minima umbra rationis mihi summum scelerum, Atheismum scilicet, affingere voluisse, ut patet ex libellis tuis de Atheismo anno 1639. editis, de quibus actum est supra in fine quartæ partis hujus epistolæ. Jamque librum injuriosum, quem *Philosophiam Cartesianam* vocas, & cujus ultima folia hoc ipso tempore inter scri-

scribendum accepi, si non in solidum à te scriptum (nolo enim istius gloriæ nullam partem adjutori tuo relinquere) saltem tuo jussu & tua cura typis fuisse mandatum: Cumque summam in eo libro falsissima & nullo modo probabilia de me scribendi licentiam sumseritis; mihi saltem, ut confido, libertas concederetur ea hic apertè omnibus exponendi, quæ de te vera esse probare possum. Et insignis illa maledicentiæ tua, quâ plerique alii à te aggrediendo deterrentur, mihi nullo pacto est timenda, non modo quia vitam meam ita paravi, ac tam multis sum notus, ut nihil veri de me dici possit, quod nolim audire, ac nihil falsi quòd non facilè calumniæ convincatur; sed etiam quia jam istâ Philosophiâ Carth. omnia convitia, omnem maledicentiæ, omnes artes tuas calumniandi, consumpsisti, aded ut pauca illa, quæ de te scripseram in epistola ad P. Dinet, comparari possint cum linteo, quod serpentibus cicurandis offerri solet, ut admordeant; in illud enim omnes dentes & venenum ita deponunt, ut innoxie postea tractari possint. Denique multæ sunt rationes, ob quas ea, quæ de te scribo, aliquid fortasse ponderis apud æquos lectores & judices sunt habitura. Nam primo notum est, me pacis & quietis præ cæteris esse amantem, neminem unquam in jus vocasse, nemini controversiam ullam movisse, ac etiam sæpe illatas mihi injurias condonare quam persequi maluisse: contra autem te quammaximè esse contentiosum, acrem & importunum; aded ut si vel minimum quid hinc haberem, quod cum aliquo prætextu posses arguere, statim mihi lites, quas maxime refugio, essent expectandæ, atque ided me summam curam in eo esse adhibiturum, ut non modo nihil scribam, quod non sit verum, sed insuper quod non sit indubitatum. Notum etiam est, mihi non solere esse ingratum, quod quis opinionibus meis contradicat, sed eos qui veritatis explorandæ causâ illas impugnant, hoc nomine inter amicos à me numerari, & tanto esse gratiores, quo validiores objectiones proponunt; eos autem, qui tantum cavillantur aut conviciantur, solere à me contemni. Quòd utrumque in multis re ipsa jam ostendi: nec unquam ulli alteri ex apertè calumniantibus respondi, nisi uni cui peculiarem ob causam respondere cogebat: unde facile crederetur, me etiam nunc injurias à te illatas persequurum non fuisse, nisi essent admodum atroces, & earum persequutio cum aliqua publica utilitate conjungi posset. Præterea notum est, me jam à plurimis annis has regiones ita incolere, ut nemini dubium esse possit, quin æquè bene, atque ullus indigena, erga ipsas sim affectus: ac etiam fortè hoc nomine mihi aliquid prærogatiæ esse tribuendum, quod non ex sorte nascendi, sed ex delectu in ipsis vivam. Cum enim, ut multi sciunt, satis commodè in patria mea versarer, nec alia profus ratio me ad alias sedes quarendas impelleret, quam quòd propter multitudinem amicorum & affinium, quorum consortio carere non poteram, minus mihi esset otii & temporis, ad incumbendum studiis, quibus oblector, & quæ aliqui persuasum habent ad commune bonum gentis humanæ prodesse posse; cumque nulla pars orbis terrarum mihi clauderetur, atque omnino

omnino nulla esset, quam non considerem me libenter in incolam sibi nec gratiam, nec fortè etiam indecorum, esse recepturam, hanc præ cæteris omnibus inhabitandam delegi. Denique notum est, me nec esse professione Theologum, nec de ullis unquam ex illis controversiis, quæ Christianos in diversas sectas dividerunt, disputare, atque ideo liberius, quam Maresium, aliumve ex vestris Theologis, omnia, quæ de te dicenda sunt, proferre posse; ac fidem meam minus fore suspectam, quam aliorum, qui de rebus ad religionem pertinentibus contra te pugnant; Omnino enim poterit animadverti me nihil de te esse dicturum, quod non eodem modo possem dicere, si essem ejusdem tecum religionis.

Hic autem primò agam de virtutibus, quæ Theologiae Professore & Ecclesiae Pastorem commendare mihi videntur, deinde facta tua breviter recensero, ac denique de meritis inquiram. Certum est basim & fundamentum omnium virtutum esse Charitatem, illamque in iis potissimum requiri, qui publice delicti sunt ad alios etudiendos & ad virtutem incitandos. Nosti quid hac de re scribat Apostolus 1. Cor. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, Charitatem autem non habuero, factus sum velut as sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Etsi distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si iradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Ex quibus patet omne illud Dei donum, quod in aliquo homine esse potest, nisi cum charitate sit conjunctum, nihili planè esse faciendum. Signa autem, ex quibus Charitas agnosci potest, ibidem ab Apostolo sic recensentur: *Charitas patiens est, benigna est: Charitas non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quarit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Unde sequitur, illos, qui sunt iræ impatientes, maligni, invidiosi, turbulenti, tumidi, arrogantes, litigiosi, truculenti, maledici, convitiatores, & mendaces, nullo modo habere Charitatem. Cum autem hæc Charitas, hoc est, sancta amicitia, quæ Deum prosequimur, & Dei causa etiam omnes homines, quatenus scimus ipsos à Deo amari, magnam habet affinitatem cum honesta illa humana amicitia, quæ inter familiaritate conjunctos esse solet, optimè, ni fallor, utriusque officia simul expendemus. Una est tantum summa regula, ut nunquam malè, sed, quantum in nobis est, bene amicis nostris faciamus: Et quia nihil melius est, quam vitiis carere, ideo nemo unquam alteri majus beneficium præstat, quam cum ipsum ab aliquo vicio modis appositis revocare conatur. Sed addo, *modis appositis*: nam si quis intempestivè alium objurget, si levem ob culpam nimis severè, si aliis præsentibus cum non est opus, si falsa crimina illi affingat, & ita non tam emendationem, quam ignominiam ejus & gloriam suam, quærere videatur

tur, odiosus erit & importunus. Sed ferè semper licet privatim, nemine conscio, modestè amicum suum admonere; Atque si hoc non sufficiat, & culpa sit gravis, licet etiam instare & objurgare; ac deinde curare idem fieri ab aliis ejus amicis, uno, duobus, omnibus. Quæ omnia si non prosint, ejusque peccatum sit tale, ut eum amicitia viri honesti reddat indignum, possumus quidem nos ab ejus familiaritate subducere, ac non ampliùs ipsum inter amicos numerare: Sed sanè quamdiu amamus, non debemus unquam ipsum publicè coram omnibus etiam extraneis & ignotis reprehendere, neque enim hoc pacto bonum ejus procuraremus, sed potiùs malum, nempe infamiam. Hocque non solum de vitiis occultis est intelligendum, sed etiam de publicis: qui enim publicè peccant, solent in peccatis suis gloriari, nec curant quòd sciatur se talia committere, sed dolent quòd propterea vituperentur. Notandumque est, metum infamiae quammaximè homines à vitiis retrahere, non autem ipsam infamiam, quæ postquam alicui illata est, non ampliùs ab eo timeretur: Et ideirco qui privatas amicorum objurgationes non audiunt, non etiam publicis reprehensionibus emendantur, sed contra potiùs ex iis sumunt occasionem & libertatem in peccatis suis perseverandi, ut frequens experientia ostendit. Atque hæc leges humanæ amicitiae planè conveniunt cum legibus charitatis, quas ipse Christus Matth. 18. sic docet: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quòd si non audierit eos, dic Ecclesie: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.* Ubi notandum est, non agi de quibuslibet proximi peccatis; sed tantum de injuriis nobis ab ipso illatis: non enim tantum habetur si peccaverit Frater tuus; sed additum est *in te*. Cumque habemus plus juris ad aliquem reprehendum, cum nos ipsos affecit injuria, quam cum videmus duntaxat illum aliud mali fecisse, non dubium est, quin hic contineantur extrema omnia remedia, quibus uti licet ad proximum suum, cum peccatum aliquod magni momenti commisit, reprehendum. Nec alio nomine omnia proximi peccata huc revocantur, quam quia supponitur esse tantus zelus in viris piis, ut non minus ægrè ferant, quòd quis peccet in Deum, vel, quia Deo ab hominibus noceri non potest, quòd ille qui peccat, & quem amant ut proximum, sibi ipsi noceat peccando, quam si illis injuriam inferret. Si quis itaque in te peccaverit qui sit Christianus, atque ideo quem per charitatem diligere tenearis, primò quidem illum privatim monere debes; Atque si non emendetur, debes secunda vice ipsum monere coram uno vel duobus ejus amicis, eosque ad hoc potissimum deligere quos plurimum auctoritatis apud ipsum habituros esse confidis: Ac rursus si non emendetur, dic Ecclesie, hoc est, conqueraris de ipso apud Concilium illorum omnium, qui eum etiam in Christo diligunt, aded ut, juxta ordinem quem audio à vestris observari, possitis hic per Ecclesiam intelli-

gere Synedrium vel Synodum. Sed diligenter hinc notandum, per hoc verbum *dic Ecclesie*, nullo modo intelligi publicam reprehensionem coram omnibus etiam extraneis, qualis fieri posset per theses Theologicas aut conciones. Primò quia directè repugnat charitati, & habet rationem pœnæ, quâ non procuratur bonum ejus qui sic arguitur, sed ei malum inferitur. Neque enim, ut jam dictum est, si quis peccatum emendare noluerit postquam vulgatum est inter ejus amicos, magis postea illud emendabit propterea quod aliis etiam innoscet, ac contra potius amisso metu istius pudoris audacior fiet ad peccandum. Secundò quia sequuntur hæc verba: *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus*: hoc est, desinas eum numerare inter illos, cum quibus peculiariter amicitiam propter communionem fidei contraxisti, & pluri non facias quàm extraneum & ignotum; non autem jubet ut idcirco eum persequaris ut inimicum; neque enim olim Christi discipuli ethnicos & publicanos odio habebant, sed tantummodo non amabant ut fratres. Atque hæc quidem leges amicitiae generaliter omnibus mandate sunt, sed præ cæteris tamen ad ipsas Theologi, Concionatores, & Ecclesiarum Pastores obligantur. Nam cum nihil in humana societate sit amicitia præstantius, & præcipuus ejus fructus in eo consistat, quod ab amicis errorum nostrorum admoneri, & à vitiis revocari possimus; Cumque omnes sibi privatim comparere non possint amicos satis fidos & satis prudentes, ut iis in hunc finem uti possint, viri præ cæteris pietate, prudentia, & charitate Christianâ insignes, tanquam communes omnium hominum amici, libenter ab iis, qui eos ut tales agnoscunt, audiuntur; & illi qui vitam in Theologicis studiis impendant, atque in Concionatores Ecclesiarumque Pastores delecti sunt, tales esse vulgò putantur. Atque omninò cum sunt tales, summoperè à cæteris hominibus honorari debent & diligi: Sed si quem videamus, nunquam nos privatim ullius peccati admonentem, omnes captare occasiones publicè apud alios nos culpandi, præcipuè cum putat nos nunquam id rescituros; & sæpe vel ea peccata, quibus nunquam obnoxii fuimus, nobis tribuere; vel facta quædam nostra, sed quæ nec à nobis, nec ab aliis mala creduntur, tanquam magna crimina condemnare, quamvis nullâ unquam à nobis vel minimâ injuriâ fuerit affectus, eodemque etiam modo se gerere erga alios plures, clarè agnoscerimus illum charitate omni atque humanitate esse destitutum, & amicitia indignum. Quæ vereor ne frustra videar hinc scripsisse, jam enim supra satis vidimus, re leges charitatis ut multas contemneret: forsitan quia non cupis blandus videri, sed reprehensoris acerbitate, ac legislatoris imperio magis delectaris. Ideoque nonnulla etiam de istis hinc subjungam. Et primò quidem quantum ad reprehensiones, quæ sunt absque ullo jure condemnandi, & vocantur propriè accusationes, certum est illas in omni republica bene instituta permitti, modo sint veræ, ac etiam aliquando imperari, ut in crimine majestatis. Et omnino illi, qui alios vituperantes nihil falsi de ipsis dicunt, legibus non condemnantur: habetur enim

expresse

expresse l. 17. Dig. de injur. & fam. lib. *eum qui nocentem infamavit, non esse bonum & equum ob eam rem condemnari: peccata enim nocentium nota esse & oportere & expedire*. Sed nihilominus variæ sunt causæ, ob quas certæ accusationes aliis minùs honestæ ac justæ sunt: Nam sanè humiliores reos & ad pœnitentiam paratos nemo unquam honestè accusat, nisi sit Prætor, vel aliquam aliam ob causam ad id cogatur: quia pugnat cum charitate, quâ nos omnes mutuo prosequi debemus, ut eum, qui supplex est, & veniam petit, puniri cupiamus. Sed si quis arrogans & obstinatus ea committat ex quibus pax & concordia Reipublicæ turbari possit, quique privatim ab amicis ac etiam à Magistratibus monitus peccata sua nolit emendare nec agnoscere; qui sit tam vehemens in aliis impugnandis, tam audax in calumniandis, tam pertinax in persequendis, ut vix ulli ausint ei resistere; qui denique tot habeat effugia, tot astutias ad vitia dissimulanda, tantamque impudentiam ad ea perneganda, ut quamvis facilè possint intelligi ab iis qui causam examinant, non tamen ita facilè quilibet possit ea omnibus demonstrare: certum est illum, qui potest atque audet, quique non est in ullo publico munere constitutus, rectè facere si talem reum accuset, ac etiam non posse honestè non accusare si fuerit ab ipso lacessitus & atrocibus calumniis læsus, ne vel pusillanimis esse, vel ea, quæ pertinent ad publicam utilitatem & propriam existimationem, negligere videatur. Excepi autem illos qui muneribus publicis funguntur, non quòd nulli ex ipsis possint alios accusare, aliqui enim ex officio ad id coguntur, sed quia illis, quorum officium nihil tale exigit, minùs honestum est quàm privatis. Cavere enim debent, nec cum judices esse non possunt, videantur auctoritate sui muneris abuti velle, ad alicujus innocentiam opprimendam. Quippe privati periculo suo accusant, & nisi omnia, quæ dixerint sint vera, vel saltem nisi justas causas habuerint ea putandi esse vera, ut calumniatores puniuntur: sed in auctoritate constituti sæpe impunius nocent. Ac cerrè ex illis omnibus qui publicum aliquod munus sustinent, nullis est magis indecorum alios accusare, quàm Concinatoribus, Professoribus Theologiæ, atque Ecclesiarum Pastoribus: cum enim ratione muneris sui pro viris supra cæteros piis, doctis & charitatis zelo ardentibus habeantur, magno præjudicio gravant causam quam impugnant, & si velint mali esse, multas habent occasiones ad impunè calumniandum. Sed quamvis forte nonnunquam illis concederetur ut alios accusarent, injuriasque sibi factas ulciscerentur, & privata odia exercerent: Nunquam tamen profectò concionibus aut thesibus publicis ad hoc honestè uti possunt.

Nam, quantum ad conciones, nemo dubitat quin sint institutæ ad docendam veritatem circa ea quæ spectant ad religionem, & simul ad homines à peccatis dehortandos & ad virtutem impellendos, non autem ad ullos ignominia afficiendos, nec ad exempla malignitatis exhibenda, nec ad ullum ius in singulares homines usurpandum. Et quando aliquis in sacra concione factum particulare

Yy 2

articulare

iculare vel Magistratus vel privati alicujus reprehendit, majori eum afficit ignominia, quam si idem factum ex alio loco, quamvis coram iisdem auditoribus, ei exprobraret: Cum enim publicè delectus sit ad veritatem ex illo loco dicendam; privato suo testimonio publicam auctoritatem adjungit, sicque dignitate sui muneris abutitur ad proximum infamandum. Deinde quia omnis personarum publica reprehensio, quantumvis vera & justa, limites tamen charitatis excedit, atque ad proximi odium invitat; ideo est pessimi exempli in concione. Denique quoniam prætextu vitiorum arguendorum facile potest quis in hoc crimen impune incurrere, quod etiam personas reprehendat, eas quidem non nominando, sed talibus notis designando, ut quamvis ab auditoribus certò cognoscantur, ipse tamen possit simulare, se de illis non cogitasse; Idcirco illi qui reverà pii sunt, nullamque istà via illegitimam auctoritatem supra Magistratus & alios quoscunque usurpare conantur, diligentissimè cavere solent, ne idem unquam de se dici possit, quod tu de te ipso jactas pag. 331. quod nempe Methodo tibi usitata facta particularia in concionibus tuis haud infrequenter ita depingas, ut, quamvis nullos nomines, merè tamen historiarum esse videantur.

Quantum ad theses, si verum & ordinarium earum usum spectemus, non multum habent auctoritatis; supponuntur enim ut plurimum à discipulis factæ, atque nihil aliud debent continere quàm assertiones, quas earum auctor in paucarum horarum disputatione defendendas suscipit, sive eas putet esse veras, sive non patet: Nam circa res ad fidem non pertinentes, nec ad ullius detrimentum spectantes, etiam ea, quæ putat falsa, potest in iis sine mendacio affirmare, cum nempe ingenii exercendi causâ vult ipsa contra omnes objectiones, quæ intra breve tempus disputationis sient, defendere. Potest etiam interdum nomen alicujus auctoris, à quo dissentit, exprimere, si fortè hoc ad rem facere videatur: ut si quis proponat tales theses: *Sanguis in venis non circulatur, contra Herveum; Dantur forma substantiales, contra Regium;* aut similes: tunc enim censetur illos à quibus dissentit honoris causâ nominare: nullusque amator veritatis agrè unquam fert suas opiniones impugnari. Sed valde cavendum est, ne quis in thesibus ita nominetur aut designetur, ut id in ejus vituperium factum fuisse credi possit, tunc enim transfrent in naturam libelli famosi, cujus dedecus in Academiam, in qua essent edita, resiliat: Quamvis enim ab uno fiant, coram omnibus veniantur, & ideo, nisi prohibeantur, existimantur permitti: Nec ulli minùs tempestivè possunt exempla maledicentiæ exhiberi, quàm in Academiis aut scholis, ubi non minùs virtus quàm scientia est docenda. Sed sanè si nunquam sit maledicendum in ordinariis illis thesibus, quæ tantum ad horarum disputationis usum parantur, multò minùs id fieri debet in reverendis istis libellis, quos sub thesium nomine vulgare soles, eorum enim te auctorem profiteris, & in iis determinationes sive decreta vestra facultatis Theologicæ vis contineri: Quippe doces nos pag. 343. *Professores nostra facultatis esse in doctrina, studii, profes-*

professione, iustis, & responsiones ac theses singulorum haberi tanquam omnium.

Denique ut melius intelligatur, quàm parum conveniat in Thesibus istis aut concionibus, loco vitiorum, personas ipsas reprehendere, notandum est jus charitatis, quo solo utuntur viri pii ad alios homines reprehendendos, vel etiam jus magisterii, quo forsan uti potes ut Pædagogus in adolescentes tuæ curæ privatim commissos, non autem profectò in magistratum, plurimum differre à jure domini, sive à jure civili, quo utitur magistratus ad nocentes puniendos: Eorumque præcipuam differentiam in eo consistere, quòd jus civile respiciat bonum commune multorum hominum simul junctorum, jura autem magisterii & charitatis ad singulos seorsum spectatos referantur: Unde fit, ut liceat quidem Magistratui privatis quibusdam nocere, ac etiam interdum ipsam vitam iis adimere, ut communi aliorum utilitati prospiciat; Sed non ita unquam licet pædago plures discipulos habenti, vel minimum quid mali uni ex ipsis inferre, ut aliis quantumvis magnam utilitatem procuret: singulos enim seorsum ab eorum parentibus accepit, ut iis beneficeret, non autem ut ullà ratione noceret. Atque hinc omnino valet regula, quæ docet, non esse facienda mala ut eveniant bona: Et multo magis adhuc valere debet apud eos qui solo utuntur jure Charitatis: repugnat enim, ut ille qui alium lædit, possit in eo censerì ejus amicus. Non opinor, existimas, tibi licere aliquem interficere aut vulnerare, quantumvis magnum peccatum commiserit; nec etiam pecunias diviti, quantumvis iis malè utenti, eripere, ut eas des pauperibus, aut in alios usus, quantumvis pios, convertas; Sed sanè non video, cur magis liceat proximi tui existimationem, quam multi fortunis omnibus ac vita ipsa chariorem habent, quantumvis justa reprehensione, in concionibus aut decisionibus Theologicis minuere; sic enim illum afficeret damno vel pœna non aliter quàm si pecunias aut vitam eriperes. Hic autem loquor de proximo tuo, nam forte in alios jure belli vis istud tibi licere: scio te esse valde pugnacem, atque omnes à quibus vel minimum in religione dissentis, inter hostes numerare, quæ in re quàm piè te geras non dicam, satis enim intelligetur ex charitate, quæ uteris erga ipsos fratres. Loquor etiam de concionibus & decisionibus Theologicis duntaxat, quoniam ibi agendo ex publica auctoritate maledictis tuis plus nocet: neque affirmo te nunquam alibi posse inimicos publicè accusare, sive apud judicem, sive etiam apud populum; etsi profectò minùs honestè id potes quàm privatus, atque hæc licentia publicè alios accusandi excedit leges charitatis, & non instituta est ad bonum eorum qui accusantur, sed reliquorum qui meru similis accusationis à vitiis magis abhorrent: ut jam dictum est. Atqui audi B. Jacobum cap. 4. dicentem: *Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem.* Concessum enim tibi est, imò tanquam concionatori mandatum, ut vitia reprehendas, & homines ab iis revocare coneris, sed hoc longè aliud est, vitia reprehendere, quæ jam ab omnibus sine controversia

pro vitiis habentur, quod unum tibi mandatum est; & aliud judicare hunc vel illum hominem istis vitiis esse obnoxium; vel etiam determinare hoc vel illud, quod ab aliis pro vitio non habetur, vitium esse. Quod profecto si facis *detrahis legi, & judicas legem*, hoc est, plus arrogas iudicio tuo quam legi: Ad determinandum enim quid sit juris, habetis, opinor, Synodos vestras, in quibus ex communi omnium sententia judicatur; & ad facta hominum punienda habentur Magistratus: Mihi que non facile persuadeo symmystas tuos æquo animo esse laturos, quod tu solus ex propria auctoritate de quaestionibus nondum apud vos determinatis ita decernas, ut quamvis alii Theologi ac etiam integra Synedria à te dissentiant, pluris tamen fieri velis tuum unicum decretum quam aliorum omnium opiniones: nisi forsan te in caput ecclesiae suae constituent, quod non ausim dissuadere, ne vel illis sim suspectus, vel malè merear de nostris. Sed sanè si etiam Magistratus paterentur te de particularibus hominum factis in concionibus aut thesibus judicare, atque ita in omnium hominum famam liberè grassari, admodum mirarer. Novi quidem pretextum, quo uti possis ad fingendum id tibi licere; nempe quemadmodum olim Prophetæ Reges ipsos liberrimè objurgabant; ita etiam tu, pientissimus scilicet eorum imitator, tanto ardes zelo, ut ferre non possis quidquam committi, non dicam quod Deo displiceat, sed quod tibi videatur, vel tantum quod fingere possis tibi videri Deo displicere, quin illud severissimè reprehendas, &, quia non habes rationem personarum, æquè libenter in Optimates & Magistratus, atque in vulgares homines inveharis. Sed, Domine Voeti, velim ut advertas, jus illud summum, quod olim quidem Prophetæ in ipsos Reges exercuerunt, non illis concessum fuisse nisi quatenus modo extraordinario & supernaturali à Deo impellebantur, ejusque voluntati obsequentes non poterant errare: quapropter etiam illis non credebatur nisi quia magnis & indubitatis miraculis fidem dictis sui faciebant. Atque ut intelligas eorum jus tam immensum fuisse, ut non facile tibi ullum simile concedi possit, vide quo pacto Deus illud describat Jer. 1. *Ecce, inquit, constitui te hodie super gentes & super regna, ut evellas & destruas, disperdas, & dissipes, & adifices, & plantes.* Ille autem, qui sic constituebatur super gentes & super regna, erat vir solus, nullos secum habens consiliarios visibiles, cum quibus de iis, quæ agenda erant, deliberaret, nullamque etiam habens potestatem civilem: & idcirco non fuisset rationi consentaneum, Reges & populos se ultro illi subicere, nisi evidentibus miraculis ostendisset, se à Deo Regum domino reverè missum esse. Tu quidem extraordinarios istos Prophetas optimè in eo imitaris, quod aliorum hominum consilia non cures; &, tanquam si cum Deo loqui soleres, ex proprio pectore decreta tua depromas: Sed miracula tibi hætenus defuerunt, & didici ex tuis scriptis nullos his sæculis juxta vestram religionem agnoscere in ecclesia tales Prophetas, qui scilicet edant miracula, & quibus in omnibus sit credendum. Atque idcirco non opus erit, ut examinem, quid nostris

nostris aliisve, qui à vobis hac in parte dissentiunt, possit concedi. Satis est quod intelligatur, te nec esse ab errandi periculo immunem, nec ullum privilegium habere supra ceteros omnes religionis vestrae Ministros: Hinc enim sequitur, si tibi liceat Magistratum facta coram populo ex propria tua auctoritate reprehendere, idem etiam omnibus aliis licere; ac cum errare possitis, & sint quos homines, tot sententiæ, nullum alium indè fructum expectandum esse quam turbas & confusionem. Quæ mala in Republica tam potenti, tam multis membris constante, ac cujus salus omnis à concordia dependet, quam diligentissimè præcavenda esse nullus ignorat. Sed ne interim Charitatis obliviscamur, quemadmodum solemus amicis condonare, quidquid in nos peccent, quamdiu judicamus eos reverè nobis esse amicos, contra autem in illos magis irasci quos agnoscimus amicitiam simulare, ut nos lædant, quam in aperte nocentes: Ita si quando Theologus verè pius, & quem constet nullo alio duci affectu quam Charitatis, limites officii sui excedat, facile poterit excusari; sed si quis vultu ac verbis simulans pietatem, factis ipsis nihil aliud quam malignitatem & dominandi lubidinem ostendat, omnino est coercendus.

Nunc autem si examinemus factum tuum contra Sylvamducis, facile quo zelo ferveas intelligemus: nam primò considerando rationes, quæ te movere potuerunt, ut illam urbem in Thesibus publicis nominares, ac simul ea, quæ ab ejus Magistratu atque Optimatibus facta erant, condemnares, ipsosque Optimates variis conviciis afficeres, nullam omnino possumus invenire, quæ redoleat Charitatem; Nec ullam ipse excogitare potuisti, nullam enim in toto tuo libro habes, nisi quod dicas pag. 4. te super facto Sylvæducensi consultum fuisse à nescio quo illius urbis Ministro, & operæ quasi parcentem, cum ederes Theses de idololatria indirecta, casum illum iis inseruisse: tanquam si minus operæ esset aliquid thesibus inferere ac typis mandare, quam illud idem privatis literis ad amicum scribere, quod nemo non agnosceret falsum esse, præsertim ex iis qui sciunt nihil poni in thesibus de quo respondens doceri non debeat: hocque etiam non nihil laboris exigere: Sed quamvis operæ hoc pacto reverè pepercisses, non ideo plus haberes charitatis. Nec sanè quaesivisti emendationem, ullamve aliam utilitatem eorum quos arguebas: apparet enim ex libri tui pag. 339. & 341. te non sperasse theses illas ad ipsos unquam perventuras; Nec etiam discipulorum tuorum ulliusve alterius bonum spectare potuisti Sylvamducis nominando, & auctores facti quod reprehendebas designando: nam contra minus alios à tali facto poteras revocare, dando illis exempla virorum illustrium, & famæ optimæ, qui jam illud ausi erant, & quos nemo non libenter imitetur; quam si rem à te reprehensam circumstantiis omnibus ita exuisses, ut nemo potuisset suspicari te ad illos respexisse. Cum itaque nec ad eorum quos arguebas, nec ad aliorum ullam utilitatem spectare potuerit tua illa personarum designatio, quid superest, nisi ut manifestè cognoscatur te maledicere voluisse? Deinde si ulterius

terius inquiramus, quanam istius maledicentiae tuae fuerit causa, non facile alia poterit inveniri, quam quod libenter ejusmodi occasiones captas ad injustam dominationem in omnes homines usurpandam & stabiliendam: Neque enim privaras ullas inimicitias cum iis, de quibus male loquutus es, habebas, quoniam ut saepe affirmas tibi antea erant ignoti: sed cum sperares theses tuas vel nunquam ad eorum manus esse perventuras, vel saltem ipsos tanti eos non esse facturos, ut publico responso dignarentur, non parum tibi auctoritatis conciliare posse putasti ex eo, quod studiosi vestri Academici, aliique omnes ad quos facti tui fama perveniret, videntes te ausum fuisse tales viros & urbem tam celebrem condemnare, ob rem ad bonum reipublicae ab iis factam, & ab aliis Theologis approbatam, teque id impune tulisse, revererentur potentiam tuam, & non auderent quicquam neque privatim, neque publice suscipere, nisi prius a te esset approbatum, ne in maledicentiae tuae importunitatem incurrerent. Qua via quicumque est impudens, malignus, loquax, & plebi graciosus, facile ad magnam dominationem potest pervenire, quando ejus artes a nemine dereguntur. Sed satis incommodè tibi accidit, quod Mareus publico scripto innocentiam suorum, ac tuae reprehensionis iniquitatem ostenderit; Ac deinde etiam quod Magistratus Sylvæducis, aliique variis literis efficere conati sunt, ut ab ulteriori scripturae abstineres, & proximæ Synodi judicium expectares, cui se illi quos argueras subijcere velle profitebantur: Ita enim fieri non potuit, quin vel aperte pietatis & charitatis larvam exueres, justissimæ illorum petitioni non obsequendo; vel de summa dominationis spe magna ex parte excideres, si te à Synodis in ordinem redigi patereris. Quorum utrum malueris, editione libri de Confraternitate Mariana ostendis: In eo enim nullis rationum momentis, & nullo honesto prætextu, sed solâ contumaciâ, & maledicendi audaciâ de victoria certas. Atque omne istius libri artificium in hoc uno consistit, quod tam longum illum feceris, tamque tædiosum, ut nullius hominis patientia durare possit ad integrum perlegendum; & tam frequenter in eo Mareum cum illis quos defendit accusas, objurges, condemnes, ut ii, qui tantum hinc inde paginas ejus aliquas inspiciunt, videntes te ubique in ipsis triumphare, tanquam si justitiam tuæ causæ atque crimina adversariorum certissimis argumentis demonstrasses, putent tua illa argumenta in aliis paginis, quas non legerunt, explicari. Materiam autem ad conflandum crassum volumen invenisti, colligendo multas inanes narrationes quibus Sodalitates B. Virginis odiosas reddere conaris; & librum Mareus frustillarim conscissum, & discerptum, in locos communes digerendo; & varias quaestiones proponendo, quæ sanè charitatem non olent; *Charitas enim non cogitat malum*, illæ verò nihil aliud ostendunt, quam te sapissimè malum cogitasse, ubi nullum fuit. Narras etiam in isto volumine quo pacto adversarii tui modis omnibus à scribendo te revocare conati sint, & quo pacto nihilo minus in scripturae perrexeris, ut inde credatur eos causæ suæ diffidere, tuam autem

autem tibi esse indubitam. Quæ præjudicia satis facile illos, qui causam accuratè non examinabunt, in errorem inducent; Ac quantum ad alios, quos fortè nullos vel non nisi paucissimos fore sperasti, eos nempe qui & librum Mareus cum tuo conferent; & utriusque rationes expendent, solo metu videris retinere voluisse, ne, quæ de te verissima esse percipient, aliis ausimè palam facere. Non enim illos latere potest, nullam solidam rationem à te afferri, ad factum Optimatum Sylvæducensium improbandum; nullamque ad tuum defendendum, nisi quod incredibili cum audacia neges te illa scripsisse, quæ distinctè in thesibus tuis leguntur. Unde perspicuè cognoscent, Mareum, & Optimates Sylvæducenses, causæ nullo modo diffilos fuisse; neque te ullam spem habuisse tuæ rectè defendendæ; Ac proinde illos ideò tantum scripturam tuam impedire voluisse, quod paci Ecclesiae vestrae, atque honori tuo consulere; te autem è contra rixas & turbas quaesivisse ut illos infamares, & quam maximè contumax, implacabilis, terribilis appareres, ne quis in posterum tibi ausit repugnare. Nam certè cum factum Optimatum Sylvæducensium, ad ipsorum urbis securitatem, & salutem Reip. susceptum, condemnare non timeris, nemo credet se tam sanctè vivere, vel tantæ esse auctoritatis, ut à reprehensione tua sit tutus; Cumque Mareus tam iratus sis, & illum tam acerbè persequaris, ob id unum quod suos modestissimè defenderit, te interim quantum potuit excusando, ac etiam laudibus, quarum indignissimus eras, extollendo, non sperandum est, ullam viam posse inveniri ad te tam blandè admonendum, ut non maximè irriteris; Cumque tam audacter in libro tuo mentiaris, tam saepe in eo provocas ad inspectionem tuarum thesaurum ex qua mendacium tuum sit manifestum, & tam aperte leges charitatis ut multas contempnas, non est quod quisquam speret, evidentia & certitudine rationum suarum, tibi silentium imponere; Denique cum appareas tam atrox in minimis injuriis ulciscendis, tamque implacabilis, & tam pernicax, ut neque magistratum neque conventuum ecclesiasticorum auctoritate, vel admonitionibus, vel precibus flecti possis, aut coerceri, nemo non merito importunitatem tuam averfabitur; & occursum tuum tanquam ferae alicujus indomitæ refugiet. Quibus artibus si possis hac vice famam tuam conservare, ac efficere, ut ii, qui veritatem tuæ causæ percipient, non ausint eam aliis exponere, vel saltem ut fides iis à reliquis non habeatur, fateor te fore summè potentem. Sed paucas hinc addam rationes ob quas id fieri vix posse mihi videtur, ac simul merita tua describam.

Quamdiu convivia tua in solos religionis vestrae adversarios effulisti, facile apud illos, qui partibus tuis favebant, & scripta tua non examinabant, aliquam pietatis & doctrinae famam habere potuisti: Quod enim multos libros scriberes, doctrinae; quod autem asperis & maledicis verbis saepe in iis

utereris, merito adversariorum, & ferventi pietatis tuæ zelo tribuebant; sed interim à te dissentientes indignabantur, magisque irritabantur, & libri tui nullius planè usus erant, nisi ad efficiendum ut qui eos perlegebant (quos fa-
reor fuisse admodum paucos) videntes in ipsis loco rationum convitia tan-
tum contineri, & ita causam vestram malè à te defendi, pejorem de illa con-
ciperent opinionem: adèd ut ad ipsius religionis vestræ honorem & promo-
tionem sit perutile quod artes tuæ detegantur, ac vereor ne nostri hac occa-
sione me prævaricationis accusent. Cùm deinde notatum est, te non tam in-
vulgata & omnibus cognita peccata invehi solere, quàm nova quædam inve-
stigare, quæ tam minuta sunt, ut ab aliis pro peccatis non habeantur, & non
tam ad plebejos homines quàm ad potentiores spectant, atque illa tanquam
summa scelera describere, ut præ cæteris sanctus videaris, tunc multi existi-
marunt in te optimè quadrare verba Christi Matth. 7. *Nolite iudicare, ne
non iudicemini: in quo enim iudicio iudicaveritis, iudicabimini: & in quâ
mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides festucam in
oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo:
Sine ejiciam festucam de oculo tuo? & ecce trabs est in oculo tuo. Hypocritâ,
ejice primum trabem de oculo tuo? & tunc videbis ejicere festucam de oculo
fratris tui.* Cùm etiam postea cognitum est, quo pacto Regium impugnaris, &
cenfuram tuam Theologicam absque ullo rationis prætextu ad quæstiones
purè philosophicas extendere volueris, de malignitate tua dubitari non po-
tuit. Cùmque nunc tandem eo usque deveneris, ut urbis celeberrimæ Ma-
gistratum & Optimates in Academicis thesibus condemnaris, ob rem ab aliis
Theologis & ipso etiam eorum Synedrio approbatam; ut eorum Pastorem,
qui tibi modestissimè ac verissimè ac verissimè pro ipsis respondit, tanquam mendacem &
calumniatorem prolixo libro traducas; ut leges Charitatis musteas voces; ut
dicas nihil tibi negotii esse cum Synodis; ut ea quæ in thesibus apertè scripsisti,
postea in alio libro impudenter neges à te scripta esse; utque nulla ratione po-
tueris impediri à tam maligno & maledico libro evulgando: Dubitare non
debes, quin Domini tui clarè agnoscant audaciam istam necessariò esse coër-
cendam: Nihil enim magis apertè ad civilem discordiam tendere potest,
quàm si quis unius urbis auctoritate munitus factum alterius urbis, & qui-
dem non qualecunque, sed ad bonum Republicæ susceptum, publico scripto
condemnet, ac non tam rationibus reprehendat, quàm convitiis insequa-
tur. Egè forsan fers hæc à me scribi; sed quid facerem? agitur hic de
communi harum regionum, quas ego non minùs quàm tu à multis annis
inhabito, salute ac pace. Neque hic ullo modo quæstio est de rei quam re-
prehendisti æquitate: Non opus est expectare ullam synodum quæ determi-
net, an liceat vestris societatem aliquam cum Romano-Catholicis inire,
quæ à B. Virgine denominatur, & in qua nihil fiat à religione vestra alie-
num.

num (quæ in re puto magnam inventum iri difficultatem) Sed quæritur hic
tantum, an liceat unius urbis Theologo ex propria auctoritate aliam urbem
condemnare, ac quantum in se est infamare; atque an putandum sit, ejus
dominos, pro ea qua pollent æquitate ac prudentia, in illum non esse anim-
adversuros. Præsertim cùm jam experti sint te esse tam pervicacem, ut ni-
si maturè coërcearis, facilè ad intolerandam audaciam sis perventurus; &
nihil aliud possit expectari, si tibi hac vice parcat, quàm quòd fortè in po-
sterum, non melior factus sed cautior, abstinebis quidem ab urbibus nomi-
nandis, sed interim *Methodo tibi*, ut jactas, *usitata*, facta eorum, quos volcs
infamare, sic describes, ut facilè ad ipsos referri possint, & ita non minùs qui-
dem nocebis, sed fortè minor erit occasio te puniendi. Non exponam huc
alias rationes ob quas tibi à Superioribus tuis tam politicis quàm etiam eccle-
siasticis condonari non posse existimo, ne fortè videar te monendo tacitè il-
los ea quæ meliùs me scire possunt, ac præcul dubio etiam sciunt, docere
velle. Sed unum adhuc est quod plebis causâ omittendum esse non pu-
to. Nempe hoc semper in vestra religione observari audivi, si quis Con-
cionator in turpi aliquo peccato deprehendatur, exempli causâ si adulterium
vel furtum vel homicidium commiserit, ut munere suo priveretur: nec im-
merito; quamvis enim ii, qui non bene agunt possint alios bene monere,
nunquam tamen tanta fides illorum dictis habetur, quàm si probi & incul-
pati esse putarentur: Sed sanè nullum peccatum Concionatori turpius est,
nullum meliori jure impedit ne verbis ejus credatur, nullumque idcirco eum
munere suo reddit magis indignum, quàm si sæpissimè atque apertissimè
mentiatur, maledicat, calumniatur. Alia enim peccata extra concionem fi-
unt, & ob humanam fragilitatem excusantur: Quin etiam ex charitate cre-
dere debemus, illos qui ea commiserunt, voluntatem in iis perseverandi de-
ponere, antequam incipiant concionari; ac proinde non minùs esse audien-
dos quàm si antea fuissent inculpati: Nullumque omnino periculum est, ne
quis homicidii, vel adulterii, vel furti exempla edat in concione, quin è con-
tra si quis irâ percitus hominem occidit, vel alio animi motu impulsus alia
peccata commisit, sæpe ipsum postea eorum sic pœnitet, ut aptius & astica-
cius alios possit ab iis revocare, quàm qui nunquam in ipsa inciderunt. Sed
mentiendi, maledicendi, calumniandi licentia nullibi facilius exerceri potest,
quàm in concione, ac nullibi magis est culpanda: Conciones enim insti-
tutæ sunt ad docendam veritatem, populus illam ex isto loco expectat,
ideoque nullum in concionatore majus vitium est, quàm quòd sit mendax;
Cumque etiam conciones institutæ sint ad exempla pietatis & charitatis
Christianæ exhibenda: cùm ex variis mendaciorum generibus nulla magis
turpia sint, nec à charitate magis aliena, quàm quæ in proximi detrimentum

tendunt, & maledicta, & calumniæ appellantur, nulla etiam sunt in concionatore magis culpanda. Quod autem in talibus mendaciis, non semel, sed sæpius in tuo libro deprehendaris, jam satis supra fuit ostensum. Nec opus est ut mihi homines credant, nihil asserui quod ex tuis scriptis publicè editis non sit manifestum; Vel certè si qui nec scripta tua velint evolvere, nec æquum putent mihi affirmanti credere potius quàm tibi pastori suo strenuè idem perneganti, non possunt tamen te excusare, nisi Marefium symmystam tuum condemnent: Negari enim non potest, quin illum sæpe in libro tuo mendacii & calumniæ accuses, qua in re si verum dicis, ille ergo indignus est qui concionetur; sed si falsum, certè in hoc ipso, quòd eum calumniæ accuses, tu ipse calumniaris. Et quia nulla de illo suspicio esse potest, nullam puto excusationem tibi superesse.

De Præfatione libri Ultrajecti editi de Philosophia
Cartesiana & ejusdem tertia sectione.

PARS OCTAVA.

Nondum librum de Confraternitate Mariana totum legeram, cùm alius de Philosophia Cartesiana prodiit in lucem: & quamvis multi, à quibus jam visus est, eum judicent omni responso esse indignum, quia tamen cœpi respondere, atque tam atrox in eo calumnia continetur, ut ipsam silentio prætermittere non debeam, breviter ejus examen hic absolvam.

In primo folio habetur hinc titulus: *Admiranda Methodus nova Philosophiæ Renati des Cartes. Ultrajecti ex officina Joannis van Waesberge, anno 1643.* Ubi, quia nullus præter me auctor nominatur, videmini judicasse vestras merces meo nomine, melius quàm vestro, posse commendari. In 2. folio incipit longa præfatio, in cujus fronte habetur nomen discipuli cujusdam tui, quod ut scriptis meis indignum, ne fortè gloriam Herostrati affectet, prætermitto: illius autem mores, & stylum, tuis tam similes esse intelligo, ut vix ab invicem dignosci possint; atque ideo ne errem, non te solum, nec illum solum, sed vos ambos ut auctores libri de Phil. Cart. considerabo. Initio hujus præfationis ait: *nomen meum ante aliquot annos jactari cœptum esse apud nobiles quosdam & magnates maximè, præcipuo buccinatori viro quodam non indocto, qui ei antrum in quo latebam monstrare noluit.* Sed cùm tam obscura non essent mea latibula, quin honestioribus & doctioribus paterent, si quis mihi amicus eum in notitiam meam introducere noluerint, quia eram, ut ait, *paucorum hominum*, id sanè non mihi, sed

sibi,

sibi, & amici illius judicio debet tribuere. Narrat postea, se librum à me editum anno 1637. *percinaci diligentia evoluisse, relegisse, atque ex eo credidisse neminem in eruditorum caveis inventum iri, qui utroque pollice has abortivas nugas à fluctuante patre expositas probaturus esset.* Ubi ostendit se non felicitis judicii fuisse, quoniam à non nemine probata sunt. Subjungit, *Medicum quendam, nempe Regium, Cartesiana Philosophia signum erigere cœpisse; ac me dictaturam in nova Academia à primis ejus incunabilis animo agitasse* (per Regium scilicet, qui opiniones ex meis scriptis erutas ibi docebat antequam mihi esset notus.) Sed istam ibi Philosophiam præter multorum opinionem, uno senatus Academici decreto, approbante Nobiliss. & Ampliss. urbis Magistratu, nunquam in posterum per Dei gratiam redituram proscriptam fuisse: (per egregium scilicet tuum judicium, jam satis in ep. ad P. Dinet à me laudatum) sed quo argumento dicat illud à Nobiliss. & ampliss. urbis vestrae magistratu approbatum fuisse, nescio, nisi forsitan eodem quo tuas theses vis esse decreta SS. facultatis Theologiæ, qui scilicet estis omnes in vestra urbe unanimes, & ita quidquid unus Dominus Voetius fecit, putantum est à tota urbe esse approbatum: quod ego tum demum credam, cùm hi etiam libri de Confr. Mar. & Phil. Cart. publicam approbationem habebunt. Invehitur postea in epistolam, in qua tuum istud judicium descripsi: atque se prius existimasse me *novarum opinionum portentis vanos & opulentos velle dementare, quo marsapium & arcam eorum manciparem, &c.* Sed mox suspicioni illi nuncium misisse, cùm perpenderet sacculos non araneis plenos, sed nummis à me circumferri, eorumque auxilio & operâ ea oppugnari, qua omni auro cariora esse deberent. Ubi mihi in mentem venire non potest quid credi velit à me oppugnari, nisi forsitan hominum amicitias, & suffragia pro nova Philosophia. Nec magis intelligo quonam crimine me accuset, cùm addit: *Ut ut modestiam simulet, omni tamen studio ac conatu hoc agit, quo per amicos & artes ingenuo homine indignas velut alteram turrim Babylonicam erigat, & quidem in iis locis, ubi hætenus publicè privatimque antiqua ac recepta Philosophia doceri consuevit.* Nisi quòd fortè opiniones omnes diversas à vulgari Philosophia, quàm satis profanè orthodoxam sæpe nominatis, hæreses esse arbitretur. Sed optimè intelligo hæc sequentia ejus verba in pag. 13. præfationis, *Ut omnes in hoc tractatu doceo, cognovi hominem cum Vanino paria facere, & dum videri vult Atheos Achilleis argumentis oppugnare, subdole ac admodum occultè Atheismi venenum iis affricare, qui anguem in herba latitantem præ ingenii imbecillitate ubique deprehendere non possunt.* In his enim video impudentissimæ atque atrocissimæ calumniæ anguem, cujus veneno totum vestrum librum tinxistis. Incipit postea illa quæ in epist. ad P. Dinet de te scripsi, refellere conari, & ipsa in duas classes

Zz. 3

distinguit:

distinguit: quædam enim ait ad causam non pertinere, alia ipsam tangere. Et inter ea quæ ad causam nos pertinent, numerat primo quod scripserim, *te in potentiores invehendo ferventem & indomitum pietatis zelum præ te ferre*; quod non aliter refellit, quam quod dicat, *in vico vicino Sylvaducis per annos 6. & Huesda per annos 17. Magistratum te in civem & Ecclesia sua ministrum tolerasse*, aliosque interim permultos te vocasse, ac denique nunc Ultrajecti esse Professore Theologiæ ac Pastorem. Sed jam satis in quarta parte hujus epistolæ ostendi, quo pacto tui similes ad famam soleant pervenire; nempe in vico, vel pago nescio quo boni rustici garrulitatem tuam laudaverunt, inde rumor de te sparsus est, qui, dum à nemine curiosius examinabatur, facile à multis ex charitate potuit credi, atque ita qui te non norant ad se vocarunt, ac fortè nondum ad tantam audaciam perveneras. Sed præterea interrogat, quinam sint illi potentiores, qui indomiti zeli tui fervorem experti sunt, tanquam si exemplum, quod in lib. de Conf. Mat. exhibes, non esset satis illustre. Secundò ait: *me ostendere laborare, te ferventis indomiti que zeli igni estuare, quod modo in Romanam religionem, modò in alias quascunque à tua diversas inveharis*. Ubi ut vanitati tuæ obsequatur, mihi affingit: non enim scripsi nec credidi te habere talem zelum, qui à tuis posset laudari; sed modò in Romanam religionem, modò in alias quascunque à tua diversas, modò in potentiores invehendo, zelum pietatis præ te ferre, (hoc est videri velle illum habere) ut tibi apud plebejos homines gratiam potentiamque concilies. 3. Queritur quod scripserim, *te interdum etiam dicteris plebecula aures demulcere*. Ubi rursus vanitatem tuam deprehendo; tum quia omisit epithetum tuorum dicteriorum, quæ *scurrilia* esse dixi, hoc est, inurbana, plebeja, inepta, non ex ulla ingenii elegantia, sed ex insulis & malignis viliorum hominum loquendi modis petita; tum etiam quia te dicteris uti non negat, cupis enim falsus videri, quamvis non sis nisi amarus; sed negat tuis dicteris *plebecula tantum aures demulceri, additque Trajectinam civitatem multos adhuc purpuratos, per Dei gratiam, in sinu suo fovere, qui nequaquam sinent pietatem, zelum, innocentiam*, (tuam scilicet, quod tamen videtur addere timuisse, ne ab iis qui te rectè norant rideretur) *per paucorum calumnias, mendacia, ac Sinonias artes opprimi*, tanquam si dicteris tuis etiam purpuratos tibi devincires, quod mihi non persuadebis; Sed non dubito quin omnes tibi faverint, quamdiu pium & innocentem crediderunt; ut etiam non dubito, quin iidem omnes te aversaturi sint, cum vitia tua satis erunt ipsis perspecta: Interimque tibi gradasse, ex quo eam tibi à me exprobratam fuisse scivisti. 4. Repetit hæc verba, *Cleric Theologus, Concionator, Disputator*: non ut vera esse neget, sed tanquam

quam si tibi fecissem injuriam vocando Theologum, Concionatorem & Disputatorem, sumit inde occasionem multis me conviciis remunerandi. 5. 6. 7. Reprehendit quod dixerim, *tuos libros à nemine esse legendos; Varios auctores sapius contra te quam pro te facientes à te citari; Autoresque illos tibi fortè tantum ex indicibus notos esse*. Quæ tria quam meritò à me dicta sunt, in 4. parte hujus epistolæ satis probavi: Nec ille quicquam affert ad probandum falsa esse, nisi quod te laudet, ac in me convicietur; provocetque ineptè ad testimonia Bibliopolarum pro librorum tuorum lectione: tanquam si omnes libri qui aliquos habent emtores, quod ipsum tuis est satis rarum, digni essent qui legantur. Postea etiam te *librorum belluonem* vocat, quod tibi nomen non invideo, forsitan enim multos devoras, sed profectò non concoquis, nec in bonum succum convertis. 8. Negat te *de quibuslibet scientiis, tanquam si earum gnarus esses, audacissime ac simul imperitissime loqui solere, ut doctus indoctis videaris*, & conatur aliquam in me concitare invidiam, quod non omnes qui te pro docto habent, sint indocti: Sed neque etiam id scripsi, nec ex meis verbis deduci potest, non enim in altero meæ orationis membro subjunxi, te doctis omnibus indoctum videri; sed tantum te contemni & non probari ab iis ex doctis, sive ex peritioribus, qui sciunt quam importunus in aliis provocandis semper fueris, ac quam sæpè ubi fuit disputandum, convicia pro rationibus attuleris, turpiterque victus discesseris: nam sanè quantumvis alii essent periti & docti, quamdiu tua non examinarunt, non mirum est si famæ, quam tibi primum apud indoctos conciliasti, crediderint. Ac certè gaudeo quod jam operâ meâ nonnihil modestior fias: vidi enim primas illas theses quas unquam in Academia Ultrajectina edidisti, & quomodo in iis omnes provocabas, scientiarumque omnium jactabas cognitionem: quod cum tibi ab earum examinatore fuisset exprobratum, sic in Therstis tui sect. 3. c. 4. respondes: *Superbiam, hypocrisim & vanitatem meam tanquam apodicticè demonstratam putat, quod ratà ratione quæratias tam multa ex omni eruditione aut variis disciplinis ventilanda proposuerim. Quid hic mihi vitio vertit? an quod illis studiis impallebam? an quod ea in schola nostra theatrum produxerim? an utrumque? utinam rationes addidisset utroque!* & multis postea exemplis ostendis Theologo non esse indecorum in variis scientiis esse versatum, ut scilicet excuses illud gratum crimen multifariæ doctrinæ, de quo te alter non accularat, & nullibi unquam te vidi eloquentiorem: Hic autem discipulus tuus (te scilicet dictante) sic de te scribit: *Intra terminos suos se continet, & si qua sint ex alienis scientiis, qua ad Scripturæ & Theologiæ suæ explicationem necessaria esse judicet, ea querere ac discere solet ab expertis & primæ notæ Medicis, Jurisconsultis, Chirurgis, Mathematicis &c.* Sic ergo tua omnigenæ doctrinæ glo-

riatio eò usque refriguit, ut jam aliorum omnium discipulus fias. 9. Ridelicè negat, te solere convicia pro rationibus afferre, ubi est disputandum. Peritque testimonia eorum qui vestris Academicis disputationibus interfunt: tanquam si non melius probetur ex scriptis tuis, in quibus innumera occurrunt istius rei exempla. 10. Fingit me scripsisse *Gorlaum & Taurellum nunquam fortè tibi visos esse*, quod non de te, sed de Regio scripseram, sed videris hanc captasse occasionem inanissimæ ac puerilis gloriationis, quod scilicet libros legeris, qui te iudice non sunt boni. 11. Conatur excusare stoliditatem (aut si mavis malignitatem) illam tuam, quæ apparet in eo, quod meam Philosophiam in magiæ suspicionem volueris adducere, ex eo quodd figuram consideret, dicendo te non meam Philosophiam, quam scilicet nondum noveras, sed Medici ea de re effatum, inter alias objectiones hac quoque difficultate pressisse: tanquam si hoc eodem non recideret. Pagina autem 128 vestri immemores ad eandem rursus stoliditatem aut malignitatem revertimini, linearum, figurarum & numerorum considerationem magiæ tribuendo. Sic clavis, sic gladius, sic rota & reliqua omnia quorum operationes à figura dependent, sunt vobis magiæ instrumenta: quæ certè cogitatione nulla stolidior in humanum ingenium cadere potest. 12. Negat te ullos unquam impetite provocasse: quod ab iis qui primas tuas theses, vel alia tua scripta viderunt, sine risu legi non poterit. Nec minus risu dignum est, quod fingat à me scriptum esse, te sepius turpiter victum discessisse, ut lector putet me credere, te saltem aliquando etiam vicisse: quod non scripsi, nec credidi, sed, sepe ubi fuit disputandum, hoc est, quotiescunque fuit disputandum, (quod saepe accidit) te convicia pro rationibus attulisse, ac turpiter victum discessisse. Risu dignum etiam est, quod ea quæ de te in una aut altera periodo scripseram, in varia frustula discerpserit, præcipua omiserit, & reliqua turbato ordine proposuerit, ne sensus meus capi posset. Denique risu dignum est, quod fingat me in te scripsisse, ut gratiam à Patribus Societatis Jesuæneam, quibus tu, quod stylum aliquando in quadam Ecclesia Romana dogmata strinxeris, præ aliis invisus es: tanquam si vel illis valde esses notus, vel adversarium solis convitiis utentem, præ aliis qui rationibus certant, formidarent.

Iis quæ dixit esse extra causam ita discussis, transit ad alia quæ ait ad ipsam pertinere. Ac primò refert hæc mea verba: *Ac verò hæc satis magna occasio visa est Rectori Theologo, ad Medicum circumvenendum, hæreseosque condemnandum, & ita vel invito Magistratu, si res ut sperabat successisset, de professione deturbandum.* Sed non addit, te occasione nugamenti cujusdam Philosophici voluisse Regium ex auctoritate SS. Facultatis Theologiæ hæreseos condemnare: Unde sequebatur eum, vel invito Magistratu, à Mag-

gistratu

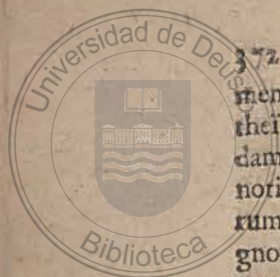
gistratu ipso esse deponendum, quia nulli retinentur Professores qui pro hæreticis habeantur. Secundo refert adhuc alia mea verba in eundem sensum, & ipsa lepidè refutat testimonio Regii, ex cuius ad tuas theses responsione duas paginas exscribit, in quarum fine Regius ironicè, ac de præterito tempore loquens, ait te sibi *fautorem & amicum semper fuisse*; tuus autem defensor fingit illum seridè, & in præsentem, post editas theses, te ut amicum & fautorem agnoscere: ex quo apparet non multa testimonia pro te esse, cum isto uti cogaris. Tertio negat te solum contra Regium disputasse, atque alios quosdam Professores opiniones ab ejus opinionibus diversas in suis thesibus habuisse: Quod nec ille unquam, nec ullus alius amator veritatis molestè tulit; Neque de illa re pro ipso conquestus sum, sed quod sine ratione, ac per calumniam, hæreseos illum insimulare voluisses: quod neminem præter te fecisse intellexi. Quarto refert verba quibus dixi, te in eadem causa iudicem, & accusatorem fuisse; ac collegam tuum injuriarum reum fecisse, ob id unum quod tam manifestas & veras rationes attulerit &c. ubi loco istius &c. debebat addere, ad rejicienda crimina hæreseos & atheismi quæ sibi à te fuerant imposita, ut se per calumniam circumveniri non passus sit, hoc est, quod in propria tua causa fueris iudex, & in accusatione Fimbriam sis imitatus: Ad quæ nihil respondet, nisi quod dicat se istis rebus non interfuisse, remittatque lectorem ad historiolum, quam ait ab ipsa Academia propediem vulgatum iri. Quæ responsio non potest non irrideri: cum enim hic contineatur præcipua culpa quæ tibi à me fuerat exprobrata, si quid boni haberes ad te excusandum, noluisse nunc omitti; Ac si quid ea de re postea sub nomine Academiæ prodeat in lucem, quod à veritate non recedat, te non juvabit; si autem falsa contineat, nemo non credet à te solo esse profectum: notæ enim sunt mimicæ illæ tuæ artes, quibus nunc SS. Facultatis Theologiæ, nunc Academiæ, nunc Senatus, nunc totius Reipublicæ, nunc Ecclesiarum Belgicarum, nunc Prophetæ vel Spiritus Sancti, nunc unius ex discipulis tuis, nunc alterius agis personam. Quinto, postquam retulit ea verba quibus iniquitatem maximam tibi exprobravi, quod nempe Regium culpares: quia verè ac merito tuo in te retorserat illa epitheta, quæ prius falsè & injuriosè in ipsum contorseras, nullo modo te excusat, sed tantum alios Philosophos in Regium concitare conatur, dicendo id quod de te scripserat aliis etiam omnibus convenire; quod tamen apertè falsum est: Neque enim illi eandem quam tu, acceperunt conditionem: quippe cum scripseras principia Regii *Choræbo* digna esse ob id, quod essent pauca, & cognitu facilia, tacitè admiseras illos merito *Choræbos* appellari, quorum principia talia essent, quod reliqui Philosophi non admiserant, nec ipse Regius credebat, nec ideo ad illos debet referri, quod ibi de te solo intellexit. Postea patronus tuus provocat ad historiam in Academia vestra edendam; ut etiam pro

Sexto puncto quod est de explosionibus: & interim nihil prorsus refellit. Septimo quaeritur, tanquam de maxima injuria, quod te *turbulentum & seditiosum Rectorem*, ac *disputationem tuam seditiosam* appellarim, mihi que hoc nomine *aliquando alibi aliisque chartis* actionem injuriarum minatur: Tanquam si ea quae ibi narraveram, non satis demonstrarent te verè ac propriè *seditiosum in Academia* tua dici potuisse: nunc autem cave ne Domini tui, considerantes ea quae in Sylvauducis scripsisti, judicent te etiam in Republica esse seditiosum. Et quandoquidem injustas lites mihi minantur, nolite quaeso agrè ferre, quòd ego hìc in antecessum coram universo terrarum orbe justissimè vos acculem. Postremo ait, me Regio *triumphum decernere*, quòd ejus responsio ad tuas theses à nemine fuerit refutata: Sed nihil addit quo non confirmet illud ei merito decerni. Cùm enim scripta, contra illam responsionem pro te edita, solo risu & contemptu digna esse affirmassem; ille ait filium tuum, qui unum ex istis scriptis emisit, rem *ex professò* non tractasse; ac discipulum sub cujus nomine aliud prodiit ipsum te inficio edidisse: Unde patet illa ne à vobis quidem probari; & nemo dubitat quin tu ipse sis auctor ejus quod te inficio editum fingit. Cùm autem subjungit, istarum *commentationum solutionem nec datam esse, nec dandam*, verum dicit: quia revera tam inepta commenta solutione sunt indigna. Cùm denique provocat me & Regium ut cum tuo isto discipulo potius quam tecum agamus, ostendit te jam tua castra deseruisse, ac solos lixas, qui facilè vinci possunt, ea servare, ac proinde nihil superesse quod Regii triumphum impediatur. Quae omnia licet nugatoria referre volui, ut appareat vos in longa ista praefatione nihil ullius momenti attulisse ad ea, quae de te scripseram, refutanda; & tamen eam ad hoc unum fuisse institutam, ut illa videremini refutare. In ejus autem fine dicitis, quatuor esse libri vestri partes, & vos *Primà discipulum meum delineare: Secundà philosophia quam jamdo principia ac Methodum: Tertià obiter Metaphysicam, & quadam physica dogmata speciminis ergo examinare: Quartà breviter ostendere novam hanc Philosophandi Methodum rectà non rariùm ad Scepticismum, verum Enthusiasmum quoque, Atheismum ac phrenesim ducere*. Ad denique citatis haec verba quae de Regio scripsi pag. 174. ep. ad P. Dinet. *Legit Dioptricam meam & Meteora cum primum edita sunt in lucem, ac statim aliqua in iis verioris Philosophia principia contineri judicavit: Quae colligendo diligentius, & alia ex iis deducendo, ea fuit sagacitate, ut intra paucos menses integram inde Physiologiam concinnavit*. Ex quibus pro consueta vestra aequitate concluditis, Regii theses & dictata non immerito pro meis à vobis sumi. Nempe antequam Regius mihi notus esset, legit mea scripta, & quadam colligendo, quadam ex iis deducendo Physiologiam concinnavit; ergo omnis ista Physiologia pro mea est habenda: quod nemo non videt esse à ratione

à ratione alienum. Verum tamen acutissimo & perspicacissimo ingenio Regii tantum tribuo, ut vix quicquam ab illo scriptum putem, quod pro meo non libenter agnoscam: sed hic deregi potest impudentia calumniae quam paratis; nempe cum in toto vestro libro ne semel quidem Meteora, nec Dioptricam, nec Meditationes meas citeris, in quibus scriptis solis Philosophiae meae specimina exhibui; cumque inde possit judicari vos illa nullo modo intelligere, auderis tamen crassum volumen conviciorum contra Philosophiam istam, vobis non minùs quàm cuius rustico ignotam, effundere; atque, ut aliquid dicere videamini, pauca quaedam ex dictatis Regii, non quidem ullis rationibus, sed ineptissimis garribus impugnatis. Qui garritus profectò non minus ad quaeris mea scripta referri potuissent; sed quia dictata Regii non edita sunt in lucem, sperastis hoc pacto minus facilè atque à paucioribus detectum iri, quam incredibili cum ignorantia malignitas vestra sit conjuncta.

Quia verò jam supra in 3. & 5. parte hujus epistolae, duas primas sectiones vestri libri satis superque discussi, non opus est quicquam amplius de ipsis dicam: Nec sanè etiam de reliquis; satis enim scio neminem ullius ingenii ea esse lecturum qui non planè contemnat, atque impudentissimas & ineptissimas calumnias esse cognoscat: Sed tamen, ne quid omittam quod videri possit ad me pertinere, percurram adhuc reliquas duas Sectiones. In tertia, post ridiculam aequivocationem circa nomen Theologiae, incipitis videri velle aliquid particulare ex Meditationibus meis impugnare; non quidem illas ipsas aggrediendo, ne nimis clarè appareat à vobis non intelligi; sed commodum invenistis, in fine meae responsionis ad secundas objectiones, quendam quasi indicem praecipuarum propositionum quas explicui, ex quo tria vel quatuor loca ausi estis exscribere, sperantes vos ea in re non facilè errorem ullum, quod ignorantiam vestram prodat, admissuros: In quo tamen summo opere decepti estis, ea enim neganda elegistis quae omnium maximè sunt manifesta. Ut primo pag. 174. negatis unumquemque, ex eo quod cogitet, rectè posse concludere se existere: vultis enim Scepticum inde tantum concludere sibi videri existere, tanquam si quis ratione utens, quantumvis sit Scepticus, sibi videri possit existere, quin simul intelligat se revera existere, quandoquidem id sibi videtur, atque ita negatis propositionem quae nulla unquam evidentior in ulla scientia esse potest. Pagina 177. verba quaedam ex auctore primarum objectionum pro meis refertis, vocatisque illa primum meum argumentum contra Atheos, quod nempe ex meis scriptis non potuistis elicere, quia nimis illa sunt vobis obscura: Deinde tam stulta objicitis, ut relatu sint indigna, nihil enim aliud probant, quàm neminem esse ex plebe qui ineptius quàm vos de istis rebus loqui possit. In pag. autem 180. 183. & 189. unum ex tuis com-

De 4. sect. 1. de Phil. Cart. simulque

mentis agnosco, cui simile antehac legi in tuo Therſite ac in libellis de Atheiſmo: quippe fingitis rationes, quibus utor ad existentiam Dei probandam, non valere niſi apud eos qui jam ſciunt illum exiſtere, quia tantum ex notionibus nobis ingentis dependent: Sed notandum eſt eas omnes res, quarum cognitio dicitur nobis eſſe à natura indita, non ideo à nobis expreſſè cognosci; ſed tantum tales eſſe, ut ipſas, abſque ullo ſenſuum experimento, ex proprii ingenii viribus, cognoscere poſſimus. Cujus generis ſunt omnes Geometricæ veritates, non tantum maximè obviæ, ſed etiam reliquæ, quantumvis abſtruſæ videantur; Atque indè Socrates apud Platonem, puerum quendam de Geometricis elementis interrogando, ſicque efficiendo, ut ille puer quasdam veritates ex mente propria erueret, quas prius in ea fuiſſe non notaverat, remiſcentiam ſuam probare conabatur. Et hujus etiam generis eſt Dei cognitio: cumque indè, tam in Therſite, quam in libellis de Atheiſmo inſuſcepisti, neminem eſſe ſpeculativè Atheum, hoc eſt, neminem eſſe qui Deum exiſtere omnino non agnoſcat, non minùs ineptus fuiſti, quam ſi, ex eo quòd omnes Geometricæ veritates ſunt eodem modo nobis innatæ, dixiſſes neminem eſſe in mundo qui neſciat Euclidis elementa. Pag. 190. negatis id omne quod clarè percipimus, à Deo fieri poſſe, prout illud percipimus; & veſtra negandi ratio eſt, quòd clarè percipiamus duo contradictoria ſimul, qua tamen ſimul fieri non poſſunt: quod eſt puerile ſophiſma, neque enim contradictoria ſimul fieri poſſe percipimus, ut proinde ut ſiant, prout ipſa percipimus, non debent ſimul fieri. Pag. 191. dicitis nihil juvare ad probandam animæ humanæ immortalitatem, quòd oſtenſum ſit eam per extraordinariam Dei potentiam abſque corpore eſſe poſſe, quia de anima canis idem etiam dici poteſt: quod nego; cum enim anima canis ſit corporea, ſive ſit tenue quoddam corpus, repugnat eam à corpore ſeparari. Cætera quæ iſtis interſeritis, tam longè à propoſito abludunt, ut potiùs inconditas pſittacorum voces, quam Philoſophorum ratiocinia referre videantur. Atque hæc tantum de Metaphyſicis habetis, nam pag. 196. tranſitis ad Phyſica, de quibus nullum vel minimum verbum ex meis ſcriptis profertis; ſed pauca tantum ex Regii dictatis deſumpta, 1. de principiis, 2. de particulis inſenſibilibus, 3. de calore, 4. de magnete, 5. de æſtu maris; atque in illa tanquam Andabatæ nugamini, adè ut non opus ſit, ut quidquam respondeam, niſi quòd inſignis impudentia calumniæ veſtræ in eo poſſit notari, quòd prolixè de magnete ac de æſtu maris tanquam contra me diſputeris, quamvis nullum planè verbum de iſtis quæſtionibus in meis ſcriptis hæctenus editis reperiatur.

De

De quarta ſeſtione libri de Philoſophia Carteſiana, ſimulque de Meritis ejus Auctorum.

PARS ULTIMA.

POſtquam egregiis iſtis ſpeciminibus oſtendiſtis quàm firmas ob rationes, & quàm maturo cum judicio meas opiniones improberis; unam adhuc ſeſtione, in quatuor capita diviſam, & nihil niſi quatuor inſignia maledicta continentem, pro concluſione ſubjungitis. In primo capite pag. 245. *meam philoſophandi Methodum ad Scepticiſmum viam ſternere, ac me in Scepticorum ſtatione hæere* affirmatis. Rationes hujus rei affertis, *Quod in ſpeciem contra prima nota Scepticos detonem; Certiſſimam evidentiſſimamque variarum rerum ſcientiam ſactem; Ac denique nova veri criteria circumferam, talia ſcilicet, qua nulli ſcientiæ ab aliquo homine, quiſquis etiam ſit, per ſubſidium naturæ applicari poſſint.* Et nova iſta criteria non alia affertis, quàm quòd ea tantum ut vera velim amplecti, qua iam clara ſunt, ut nullam dubitandi relinquunt occaſionem: quippe dicitis, *ne quidem veritatibus fide cognitæ competere, ut non ſapiffime de iis dubitandi ſit occaſio:* quod ſi refertis ad illud ipſam tempus quo elicitur actus fidei, vel alicujus naturalis cognitionis, omnem fidem & omnem humanam ſcientiam deſtruitis, eſtisque revera Sceptici, cum nullam cognitionem dubio carentem haberi unquam poſſe affirmatis; ſi vero loquimini de diverſis temporibus, quia ille qui nunc habet veram fidem, vel evidentem alicujus rei naturalis ſcientiam; poteſt alio tempore illam non habere; hoc infert tantum infirmitatem humanæ naturæ, quæ ſemper iisdem cogitationibus non immoratur; non autem quod in ipſa ſcientia ullum dubium debeat eſſe; Ideoque nihil contra me inde probatis, quia non de certitudine ulla per totam hominis vitam durabili; ſed de illa tantum, quæ habetur eo momento, quo acquiritur aliqua ſcientia, loquutus ſum. Quin etiam quia hanc diſtinctionem non affertis, & fuſè probare conamini, nullam rem ab homine ita ſciri poſſe ut de ea non dubitet, pro modulo veſtro, & quantum in vobis eſt, Scepticiſmum docetis. Cum verò pag. 253. additis, *me in propatulo Scepticiſmum docere, quando ſenſuum judicium in dubium vocare doceo,* datis occaſionem lectori judicandi, vos quidem ſenſibus veſtris credere, non autem rebus fidei, nec ulli naturali rationi, tantaque veſtra eſt prudentia, & æquitas, ut quamvis affirmatis, de ipſis rebus fidei, ac ſcientiarum omnium principiis poſſe dubitari, velitis tamen eſſe orthodoxi & ſancti; me verò, quia dixi de ſenſuum iudiciis eſſe dubitandum, in propatulo Scepticiſmum docere affirmatis. Quid

Aaa 3

quæſo

quæso non diceretis si crassum librum de Catechesi Belgico sermone vulgasset, in quo ad 8. millia questionum continerentur, absque ulla ipsarum solutione, quemadmodum tu fecisti? tunc certè optimo jure tanquam docens Scepticismum arguerer; nihil enim aptius esse potest ad efficiendum ut homines dubitare assuescant, quam si hoc pacto multæ questiones, absque ullis earum solutionibus proponantur; & nulla in re periculosius dubia docentur, quam in Catechesi.

In secundo capite pag. 255, *meam Methodum rectè ad Enthusiasmum ducere* dicitis, hoc nullo alio probantes argumento, quam quòd scripserim *mentem abducendam esse à sensibus ut Deum contemplemur*: quod ut culpetis, primo pag. 256. statuitis, tanquam principium, quod *intellectus sensibus externis, ut ducibus, indigeat; & ipsa axiomata solis radiis clariora ut indubitata non amplectatur, nisi sensuum ministerio eorum instituerit examen*: quod falsissimum est, & nullo modo admittendum; si enim verum esset, nulla unquam de rebus divinis cognitio haberetur, quia non possunt à sensibus externis examinari. Deinde pag. 258, sic loquimini, *Deum sibi inexistentem Cartesianus quis deprehendit per ideam; cur non ergo instar Enthusiasta sic etiam concludat: Deus in me est & ego in Deo, ergo per Deum inexistentem omnia ago, & consequenter neque peccare neque peccare possum*. quas consequentias fateor à solis Enthusiasticis, deliris, & vestri similibus elici posse. Denique dicitis pag. 260, *experientem docere, eos, qui volunt mente qua mente sive secundum rationis humane regulam contemplari supremi entis perfectionem, maximam imperfectionem ei assignere*. Ex quibus lector judicabit, vos nolle de Deo cogitare, ne fiat Enthusiasta, vel aliquas imperfectiones ei tribuatis, atque ita de Deo nunquam cogitantes in summæ impietatis abyssu versari.

In tertio capite pag. 261, affirmatis me *Atheismum docere & propagare*: additis quidem, *si præ ignorantia id faciam, me esse commiseratione dignum, si verò præ malitia, puniendum*: Sed non vultis dubitari quin faciam; imo omni arte, omni industriâ, id persuadere conamini; ac postquam multa ea de re verba feceris, serio concluditis pag. 265, me *in imperitorum animis Atheismi thronum erigere laborare*. Notandumque est hoc esse antiquum & inveteratum maledictum, quod jam à te per multos annos, pertinaci calumniâ, in me conjectum fuisse audivi, ac etiam ex libellis tuis de Atheismo anno 1637. editis facile perspexi. Atque ad hoc unum confirmandum, & hominibus persuadendum, totum vestrum librum composuisse videmini: Nam in præfationis pag. 13. promittitis, vos in reliquo Tractatu ostensuros, *me subdole ac admodum occulte Atheismi venenum altis affricare*: deinde mihi discipulos affingitis, & totam primam sectionem in absurdissimis ineptissimisque legibus fabricandis impenditis, quas per incredibilem impudentiam, absque una vel minima specie veritatis discipulis istis à me præ-

præ-

præscribi vultis, & passim me cum pessimis & odiosissimis quibusque Atheis, Impostoribus, Ecclesiarum ac Rerumpublicarum turbatoribus, qui quammaximè horrendis suppliciis propter scelera sua fuerunt affecti, componitis, ut tandem in fine concludatis, me illorum exemplo *Atheismum docere & propagare*. Quod si facerem, sanè committerem crimen atrocissimum, & in nulla Republica quantumvis libera tolerandum; quapropter hic accuratè referam omnes rationes, quas aliquot annorum studio meditati estis ad illud mihi affingendum, ut (cùm veras esse non posse mihi conscius sim) si, quam habeant speciem veritatis, de imprudentia, vel ignorantia, per quam illos locum dederò, veniam petam; si verò ex sola improbitate ac malitia vestra profectas esse manifestè appareat, de atrocitate tantæ calumniæ coram Deo & hominibus queri possim. Unicum invenio totius probationis vestræ fundamentum, quod, ut loquimini pag. 261, *si verba virtutem arguerent, iisque tuto fides adhiberi deberet, ab Atheismi levissima etiam suspitione essem alienissimus*. Ex hoc enim quod nonnulli aliquando loquantur ut viri boni: qui tamen sunt improbissimi hypocritæ, (ut tu optimè novisti) cùm ex scriptis meis appareat, me ab Atheismi levissima etiam suspitione esse alienissimum, vultis indè inferri me esse Atheum, supponendo scilicet me esse hypocritam; sed hoc postremum nullibi ulla ratione vel probatis, vel probare conamini. Nisi forte sit probatio quod longam de me instituat comparationem cum Vanino, qui, ut refertis, *publicè Tholosa est combustus, non tantum quod Atheus esset, sed Atheismi Apostolus*. Hæcque est tota vestra comparatio. *Vaninus scribebat contra Atheos, ipse Atheorum maximus; similiter Cartesianus: Vaninus jactabat iis argumentorum machinis se obfirmatos Atheorum animos pulsare, contra quas nullum pertinacia scutum, aut clypeus consistere posset; similiter Cartesianus: Vaninus antiqua & vulgata argumenta tribu submovere, & in eorum locum sua reponere satagebat; idem omni studio & conatu Cartesianus agit: Postremo Vanini argumenta, quæ Atheis ut Achilles & Hector quis opponerentur, penitus inspecta & examinata, elumbia & ficulnea deprehendebantur; ejusdem per omnia farina Renato des Cartes rationes sunt*. Atque indè concluditis pag. 265, *Nulla ergo injuria Renato fit, quando cum subtilissimo Atheismi patrono, Casare Vanino comparatur, iisdem enim artibus, quibus ille, in imperitorum animis Atheismi thronum erigere laborat*. Ubi nemo non mirabitur absurditatem impudentiæ vestræ, quamvis enim ista quatuor vera essent, quòd nempe scripserim contra Atheos, & meas rationes pro optimis venditavim; quæ duo verissima esse præ me fero: quòdque antiqua & vulgata argumenta rejiciam, & mea elumbia & ficulnea deprehendantur, quæ duo sunt falsissima: non tamen indè sequeretur me Atheismi, non dicam reum, sed suspectum esse debere. Quamvis enim quis, putans refutare Atheismum, rationes afferat quæ ad hoc non sufficiant; imperitiæ tantum, non ideo statim Atheismi est accusan-

De 4. sect. l. de Phil. Cart. simulque

accusandus. Quin etiam profecto, cum Atheorum refutatio sit difficillima, ut ipse testaris in ultimo tuo libro de Atheismo, non omnes qui contra Atheos infeliciter certarunt, habendi sunt imperiti. Vide Gregorium de Valentia Theologum solidissimum, & celeberrimum; ille refutat omnia argumenta quibus illis est D. Thomas ad existentiam Dei probandam, & invalida esse ostendit, idemque etiam alii graves & pii Theologi fecerunt, adeo ut ab iis, qui vestro more loquuntur, dici possit de D. Thoma (qui, si quis unquam alius, ab omni Atheismi suspitione quammaximè fuit remorus) ejus argumenta contra Atheos penitus inspecta & examinata, elumbia & ficulnea deprehendi; eademque comparatio de illo cum Vanino possit institui, & ausim addere (absit tamen invidia dicto) aptius quam de me, quia mea argumenta nunquam fuerunt ita refutata. Sed duas egregias habetis rationes ad probandum ipsa elumbia esse: Prima est, quod obiter libri vestri sectione tertia id ostenderitis, ubi rectè additis obiter, quia revera nihil minùs validum, ac magis ineptum scribi potuisset, quam quod scripsistis, ut jam paulò antè ostendi; Altera est, quòd fingatis me ipsum id innuere in epistola quæ Meditationibus meis præfixa est, & eò usque sitis inconsiderati, ut ipsa epistolæ meæ verba referatis, quibus expressè ajo *rationes meas certitudine & evidentia Geometricas equare vel etiam superare*: quòd sanè non est innuere illas esse elumbes & ficulneas; Sed nempe addo me vereri ne à multis satis percipi non possint; quemadmodum ipsæ Archimedææ demonstrationes à paucissimis percipiuntur; unde, pro more vestro ineptissimè ratiocinandi, inferatis illas refutandis Atheis esse inutiles: cum tamen, licet ab omnibus capi non possint, saltem sint utiles pro iis è quibus intelliguntur; ac præterea quoniam ii, qui demonstrationum percipiendarum non sunt capaces, de ipsarum veritate solent credere auctoritati aliorum omnium qui eas intelligunt, non dubito quin post aliquod tempus mea argumenta, licet vobis invitis, & ringentibus, eam vim sint habitura, ut eos etiam revocent ab Atheismo, qui propter ingenii sui tarditatem ipsa intelligere non poterunt, quia nempe hi scient illa pro certissimis demonstrationibus haberi ab omnibus iis, à quibus rectè intelliguntur, hoc est, ab omnium maximè ingeniosis & doctis; & quamvis à vobis, aliisque quamplurimis, transversis oculis inspecta sint, à nemine tamen potuisse convelli. Quemadmodum jam nemo est mortalium qui dubitet de veritate eorum omnium quæ demonstrata sunt ab Archimedè, quamvis ex multis hominum millibus vix ullus sit qui ejus demonstrationes intelligat. Quæ omnia probè antea scivistis, clarè enim à me scripta fuerunt in epistola quam citatis: sed pro vestra insigni erga Deum pietate, rationes illas, quibus validissimè Atheismus evertitur, maledicentiâ & calumniis vestris infructuosas reddere conanimi. Quod autem antiqua & vulgata argumenta tribu submovere, & in eorum locum mea reponere voluerim, non alio argumento probatis, quam quòd in eadem epistola meas rationes

tionem omnium optimas vocarim; ex quo tamen non sequitur me alias rejicere; sed contra ibidem addidi, me existimare rationes ferè omnes quæ pro hac re à magnis viris allatae sunt, cum satis intelliguntur, vim demonstrationis habere: unde patet vos etiam in hoc, quòd tamen non est magni momenti, calumniari. Sed postquam ita simulastis rationes aliquas à vobis afferri, quæ probent me docere Atheismum; ut tanto magis id credatur (ab iis scilicet, qui tantum perfunctoriè libri vestri titulos percurret, rationumque momenta non expendent, quales speratis fore illos omnes in quorum manus incidet, quia jam satis estis experti scripta vestra non manere aliam fortunam) quatuor exceptiones subjungitis, easque simul refellit, hoc pacto 1. *Nec quicquam ad rem facit quòd multi benignius de Cartesio quam de Cesare Vanino sentiant, ipseque religionem Catholicam Romanam in propatulo profiteatur: Idem versipellus Sisyphus Vaninus faciebat.* 2. *Prodesse non potest homini quòd dicat se contra Atheos scribere, is enim bellum quoque Vaninus indixerat.* 3. *Non excusari quoque potest Renatus, quòd Theologi religioni sua adversantibus, & nominatim Voetio, quem scilicet Theologi Academia Lovaniensis pro heretico habent, se opponat; idem enim à Vanino in Gallia fiebat.* Hic insulsa tua vanitas sine risu præteriri non potest; fama tua, scilicet, Lovanium usque pervenit; & quia ego duas aut tres paginas antehac de te scripsi, quamvis cum nullo alio Theologiam proficiente mihi unquam fuerit controversia, nec tecum de Theologia sed de iniquitatibus tuis tantum egerim, me tamen oppono Theologis: Crede mihi, si te cognoscunt Lovanienses, aliive hinc remoti, non propter ingenium, aut Theologiæ peritiam, vel aliquam virtutem, sed tanquam Herostratum propter vitia tua, nempe insignem maledicentiam, cognoscunt; Et ego, priusquam de te scribere cœpissim, non amplius pro Theologo habebam, sed pro Theologiæ ac pietatis inimico. Quippe ut eos magis honoramus, quos ex vestium forma & coloribus Principis domesticos putamus, quam alios ipsorum æquales qui tales vestes non gerunt; ita ego omnes Theologos tanquam Dei domesticos observo, etiam illos, qui sunt diversa à me religionis, quia colimus omnes eundem Deum: Sed si quis fortè insidiator unius ex Principis satellitibus vestes induisset, ut earum beneficio tutus inter nos versaretur, non impedirent profecto illæ vestes, quo minùs ii, qui scirent eum ex hostium numero esse, id ipsum palam facere tenerentur; Atque ita si quis profiteatur se esse Theologum, eumque insigniter mendacem & calumniatorem esse sciam, & cujus vitia talia sint, ut magna ex iis pericula putem Reipublicæ esse timenda, non impediet nomen Theologi, quo minus ipsa patefaciam. Nosti autem calumniatorem Græcè vocari Diabolum, quo nomine Christiani cædemonem Dei hostem appellant. Quartam & postremam exceptionem hanc assertis: *Non expediet quoque se Cartesius, si dicat se à multis pro strenuo Atheorum Antagonista haberi: Accidit enim & hoc Vanino; quem à multis stropharum*

Diaboli ignavis probatum, pauci ita detexerunt, ut à supremis potestatibus debito supplicio opportune sublatus fuerit. Atque ita ex solo nomine Vanini arma vestra omnia eduxistis: hęcque insignem stropham diaboli sive diabolos notare licet, quod quemadmodum initio fundamentum calumnię vestrę in eo situm esse advertimus, quod scripserim contra Atheos, & si verba mea virtutem arguerent, ab Atheismi levissima etiam suspicione essem alienissimus; ita ex eo quod à multis pro Atheorum adversario habear, sed à paucis, nempe à vobis solis detegar, hoc est, per calumniam Atheus dicar, sum supplicio afficiendus. In quo profecto impudentia & insolentia extremę atque incredibilis malignitatis vestrę cognoscitur: Cùm enim ex hoc solo quod contra Atheos scripserim & à multis credar illos solidè refutasse, occasionem & argumentum ad me Atheismi accusandum sumseritis, quis unquam in mundo tam innocens, tamque inculpatus esse potest, ut ab effrænata maledicentia vestra sit tutus? Certè nullus unquam scribet contra Atheos, nullus ab aliis hominibus eos solidè impugnasse creditur, de quo non eadem omnia, quę de me scripsistis, eodem planè, vel etiam potiori jure scribere possitis: Adeo ut si qui nolint à vobis, tanquam si essent pessimi Athei summo supplicio afficiendi, proscribi, & prolixo libro multis vigiliis ad id parato infamari, diligenter debeant cavere ne Atheos refutent, sicque vos ipsi Atheismum, quantum in vobis est, protegitis, ac fovetis. Jam sanè non ampliùs miror quod cum tu, D. Voeti, 4 libellos de Atheismo scripseris, nullum tamen vel minimum argumentum in iis attuleris ad existentiam Dei probandam, sive ad Atheismum impugnandum, sed contra hoc difficillimum esse testatus sis; verebaris, scilicet ne quis te cum Vanino compararet, quia audiveras ipsum scripsisse contra Atheos, & tamen ob Atheismum fuisse combustum. Sed notare debuisses illum non fuisse combustum propter publica scripta (quę quamvis debilia tantum argumenta, & fortè ad pręvaricationem parata contingerent, nullum tamen periculum ipsi crearunt) sed propter facta & dicta privata, quę testibus probabantur. Atqui tam parum curatis quid dicatis, modò tantum possitis calumniari, ut merito credere possimus ne libros quidem Vanini à vobis unquam lectos esse, ubique enim pro Vanino Vaninium scribitis; & quia idem error in libellis tuis de Atheismo ubique reperitur, ut videre est in pag. 7, 9, & reliquis, hinc fortè multi judicabunt hanc Philosophiam Cartesianam à te scriptam esse. Quod tamen lectori persuadere non cupio, quia sufficit eam pro te scriptam esse, ac te conscio & consciente vulgatam, ut ejus causã mihi non minùs in te competat injuriarum actio, quam in illum qui se Auctorem proficitur.

In ultimo capite pag. 268. Methodum meam, non tam Philosophos, quàm deliros phreneticosque gignere affirmatis; hocque unicã probatis ratione, quia nempe scripsi, mentem abducendam esse à sensibus ad res divinas intelligendas. Ita, ut video, vos boni viri non vultis unquam meditari, nec de Deo cogitare, ne phre-

neticū

netici fiat. Jamque non opus est ut quęram, unde oriantur falsi rumores, quos audio de Regii discipulis spargi solere, postquam Ultrajecto discesserunt, quod nempe in delirium inciderint, id enim satis indicatis pag. 269. dicendo, vos nolle exempla colligere eorum qui nuper ex Sophia sacerdotibus, per istam Philosophiam transformati fuerunt aut in Moria epopias, aut deliriorum mystas; nempe non vultis illos nominare, ne calumnię vestrę falsitas nimis appareat; sed interim aliquos desipuisse vultis credi, quia licet omnis prętextus vobis desit ad maledicendum, rabies tamen superest ad calumniandum: Atque hanc vim Philosophię meę esse experior, ut non illos qui eam excolunt, & probant, sed invidos & malignos, qui ringuntur, ad insaniam possit adigere.

Atqui non queror quod homines à mea Philosophia amplectenda revocetis, metum illis delirii & enthusiasmi incutiendo; parum curò quod ipsam ridiculam ineptam falsissimamque dicatis: Si sum imperitus, si deceptus, si per imprudentiam aliquid mali scriptis mandavi, qualecunque tandem sit, cum nemini unquam illud obrulerim, nec ullo cum artificio commendarim, sed nudè tantum exposuerim, ut eo quisque suo periculo uteretur, non potest esse tam perniciosum, tam infandum, ut idcirco mores mei sint culpandi. Mentem corpori meo non indidi, nec ingenium mihi fabricavi, de solis operibus voluntatis, cujus mihi regimen Deus permittit, spondere possum. Sed cùm me mendacem, versipellem, fraudulentum, deceptorem sexcenties in vestro libro appelletis, ac deinde in fine affirmetis me iisdem artibus, quibus Vaninus, in imperitorum animis Atheismi thronum erigere laborare, ut scilicet lectori persuadeatis, me multis malis artibus & fallaciis id præstare conari, quoniam hoc pertinet ad mores, qui ex voluntatis arbitrio dependet, non possum honore salvo, nec etiam salva erga Deum pietate, de tam atroci & execranda calumnia non queri. Nam sanè si talis essem qualem me in libro isto describitis, in nulla Republica bene instituta essem ferendus; quin etiam, si vel suspicio tanti criminis meã culpã de me haberetur, quamvis falsa & injusta esset, satis daret causã iis apud quos versarer, ad me suis finibus non immeritò expellendum, atque ita totus mihi terrarum orbis claudi posset, cui tamen, si ulli mortalium, optimo jure patere nonnulli arbitrantur, quia sciunt me illis studiis incumbere, quę universã humanã genti utilia esse possunt, ac nulli privato damnosa. Cogor etiam ex pietate maledicentię vestrę resistere: quia si vobis fortè crederetur, hoc ipso periret fructus rationum, quibus existentiam Dei demonstrando Atheismum evertere conatus sum; neque enim bonę esse putarentur, si ego earum Auctor essem Atheismi suspectus. Verum quidem est, illa quę contra me scripsistis esse tam absurda, & ab omni veritatis specie tam remota, ut si in libro anonymo, & nullius auctoritate fulto prodiiissent, non immeritò à me spernerentur. Verum etiam est nomina vestra non multum illis dare auctoritatis apud eos, qui me & vos norunt. Sed mihi præcipuè ratio ha-

Bbb 2

benda

De 4. sect. l. de Phil. Cart. simulque

benda est exterorum; nec non etiam posteritatis. Cum enim liber vester præferat nomen Professoris Philosophiæ in Academia Groningana; cum vulgo credatur à te scriptus, ejusque rei rumor ad externos etiam pervenerit, ut mihi per literas jam ante aliquot menses nunciatum est; cum tu in illo ipso libro, qui à te scriptus creditur, pag. 161, dicaris *Ecclesiarum Reformatarum lumen & ornamentum*, passimque *pientissimus & innocentissimus* voceris, quod extranei quibus es ignotus non credent te passurum fuisse ibi scribi, nisi citra controversiam verum esset; Cum denique me in his regionibus existente liber ille sit palam editus in urbe Ultrajectina, in qua Nobilissimus & Ampliss. Magistrarus se præstitit ante hac tam accuratum in famosis libellis prohibendis, ut ipsam Regii ad tuas theses responsionem, quam omnes sciunt fuisse valde honestam & moderatam, in sua urbe vendi vetuerit: Si causam meam defendere negligerem, quamvis ii, qui librum vestrum videbant, nullas in ipso inventuri sint rationes, ex quibus ea, quæ de me scribitis vera esse suspicentur, non tamen sibi persuaderent vos tantum calumniandi, & omne genus conviciorum in me congerendi licentiam assumpturos fuisse, idque impune tulisse, ac me siluisse, nisi quid esset in vita aut moribus meis culpandum, cujus ego mihi conscius, nec publice me defendere, nec de vestris injuriis apud Magistratus queri auderem. Quas ob causas officii mei esse putavi, non modo ad librum de Phil. Cart. respondere; sed etiam, cum viderem illum auctoritate tuâ potissimum niti, de factis, doctrina, & meritis tuis nonnulla exponere, ex quibus appareat quantum tibi sit credendum; Et quia eodem tempore librum de Confraternitate Mariâna, non inutilem ad meum institutum, edidisti, eum etiam examinare non neglexi. Restat adhuc ut de vestris calumniis apud Magistratus querat; hoc enim non video debere omittere, præsertim cum vos mihi aliquoties alias chartas, hoc est injuriarum dicas, Fimbriæ more minati sitis, quia nempe ante hac Academico tuo judicio graviter læsus obloqui ausus sum, & totum telum corpore non recipi. Sed quia pacis & quietis amantissimus neminem unquam hætenus in jus vocavi, rerumque forensium eo usque sum ignarus, ut ne nunc quidem adhuc sciam ad quos judicis talis causa pertineat; Et quia delicta quæ publice nota sunt, etsi nemo in particulari de iis queratur, publica tamen auctoritate puniri solent, contentus ero hac vice calumnias vestras tam notas & celebres reddere, ut non facile ignorentur ab illis, quibus de iis inquirendi cura incumbit.

Et primo quidem, ut breviter hoc in loco Professoris tui Groningo-Omlandici causam agam, velim ut illi, quorum interest de ea judicare, considerent nihil mihi antehac negotii cum ipso unquam fuisse; ac quamvis ut mihi valde iratus sis, & ille præceptorem suum te appelleret, nullam tamen ei actionem hoc nomine in me competere, ac multò minus licere atrocissimis injuriis me afficere; nec proinde opus esse, ut examinent an jure an injuriâ mihi sis insensus. Considerent

etiam

De Meritis ejus Auctor. Pars Ultima

381

etiam me non queri, quod meas circa Philosophiam opiniones impugnet: habeantur omnes falsæ, ridiculæ, ineptæ, per me licet: non illæ ad mores spectant, sed ad ingenium duntaxat, quo tamen me non esse omnino destitutum ultro concessistis. Quin & alia omnia ejus maledicta possunt prætermittere. Unicum est de quo velim ut inquirent: nempe in pag. 13. suæ præfationis, ac in toto penultimo capite sui libri dicit expressè, me *subdolè ac admodum occultè Atheismum docere*, atque id rationibus malitiosè ad hoc excogitatis persuadere conatur: tota quæstio in his duobus locis continetur: non opus est, ut legant cætera, nisi velint; nec ut testes aliunde conquirant: Si rationes quas ibi attulit sint satis validæ ad probandum me vel Atheum esse, vel Atheismum docere, vel tantum me aliquam dedisse unquam occasionem, ob quam id merito quis suspicetur; aut etiam, si quas alias afferre possit, nondum ibi expositas, quibus id verum esse ostendat, non dubium est quin severissimè debeam puniri, nec gratiam ullam aut veniam peto; Sed si nullas habeat rationes meliores iis, quas jam exposuit, ut certus sum nullas eum habere; atque si ex his nihil aliud possit concludi, quam illum impudentissimè atque atrocissimè calumniari, ut confido omnes æquos judices esse facillimè cognituros, rogo ipsos quantum possum, ut semel decernant, an nullæ unquam in his regionibus calumniæ puniendæ sint: hæc enim est tam atrox, tam inexcusabilis, & tam publica, ut impunita esse non possit; quin hoc ipso aliæ omnes permitti videantur. Novi quidem harum Provinciarum incolas magna gaudere libertate: sed libertatem istam in bonorum & innocentium securitate, non in malorum impunitate consistere mihi persuadeo: Cunque boni nunquam tuti esse possint, ubi malis datur libertas iis nocendi, hoc præcipuè nomine hanc Rempublicam liberam puto, quod omnes in ea æquo iure utantur, atque incorrupta fiant judicia, quibus injuriæ à quolibet cui libet illatæ, si non acerbè ac crudeliter, certè accuratè ac quotiescunque opus est, puniuntur. Possunt fortasse leviores obscurioresque calumniæ aliquando dissimulari: sed hæc nulla gravior evidentiorque esse potest. Patrem occidere, patriam incendere, vel prodere, leviora sunt quàm subdolè Atheismum docere: Notandumque est vos non affirmare, me esse Atheum, ne fortè in hoc ignarus credat potius quàm sceleratus; sed me *subdolè atque occultè Atheismi venenum aliis affricare*, quia in re me omnium nequissimæ ac perfidiosissimæ prodicionis accusatis: Magis enim execrandum scelus est Deum prodere, quàm patriam vel parentes. Atque ut hanc de me opinionem lectoribus inculcatis, sexcenties in vestro libro me vocatis mendacissimum, versipellem, fraudulentum, deceptorem; quæ nomina si mihi conveniunt, vel si me unquam in mendacio sive in fraude quantumvis parva deprehendistis, aut ab alio deprehensum fuisse probare potestis, non recusò quin tuus Professor Omlandicus abeat liber, & ego pro ipso pœnas luam; Sed si hominem à talium vitiorum suspicione quammaximè alienum per insolentissi-

Bbb 3

man

man malignitatem tot maledictis onerastis, ut insuper eum docere occultè Atheismum persuaderetis, in qua gente quæso id impunitum relinqui potest? Præfertim cum hæc vestra calumnia non ab uno tantum aut altero sciatur, sed per uniuersum terrarum orbem sit à vobis divulgata. Jam expertus sum ante tres annos, cum libellus quidam contra me fuisset Hagæ editus sine Auctoris nomine, ac tam futilis, ut quamvis vester in nequitia sit longè superior, in futilitate tamen & ineptiis ei tantum par dici possit, statim non paucos in Gallia, Anglia & aliis locis ejus videndi cupidos fuisse, qui postea ipso perlecto indignabundi mirabantur, quod in gente cultissima, qualis hæc est, tantæ inurbanitatis & rusticitatis absurditas ferri posset. Quid autem nunc iidem dicturi sunt, cum præter inutilitatem rationum, & indignitatem conviciorum, atrocitatem etiam calumniarum vestrarum intelligent? Quid, cum scient ista in libro contineri, cujus Philosophiæ Professor in una Academia se jactat auctorem, & tu Theologiæ Professor in alia Academia, tu qui Ecclesiarum Belgicarum lumen & ornamentum vis videri, præcipuus Auctor haberis? Non credent profectò vos accipere stipendia ex publico, ut tales libros componatis, neque ut artes tam impudenter mentiendi, tam indignè conviciandi, tam flagitiose ac tam licentè calumniandi juventutem doceatis, Academiaeque vestras hoc nomine infames apud exteros reddatis. Quæ si considerentur ab illis, cujus jurisdictioni subest tuus Professor Groninganus, non puto eum quicquam posse invenire, quò se apud ipsos excuset.

Quantum autem ad te, satis prævideo quid dicturus sis. Audacter omnia pernegabis: Librum de Philosophia Cartesiana non agnosces: Ac fortè alium promittes *De busto Cartesiana ferocia, & nimia atque inaudita in aliena Academia, Republica, & Ecclesia curiositatis: Addeque, Vos non putare arridere usquequaque prudentioribus, ut peregrinus quis tenebrio, professione externa Pontificium, & sensu Scepticis nisi non Atheismi candidatus, perpetuò protestetur se Theologicæ atque Ecclesiasticæ non attingere, interim in unos Theologos, prætextu Philosophico totam belli molem convertat, Medicis & Philosophis præteritis, res & sacra Theologiæ & Politicæ vestra Ecclesiastica perreptet, atque Ecclesiarum & Academiarum perturbationem molitur: unde aliquando nihil aliud quam Reipublica concussionem, & Optimatum ac Procerum quorundam collisionem expectandam norunt illi, quibus est genius incolarum Belgii notus.* Quibus verbis vestra *Paralipomena ad præfationem conclusi*stis. Sed hæc omnia tam inepta sunt, atque à ratione aliena, ut ne quidem apud bonos rusticos illius pagi, cujus olim Concionator fuisti, fidem essent inventura; non proinde vereor ne tibi profint in tua urbe, quæ, si ulla in Belgio, viris eruditis & perspicacibus abundat. Nam primo quamvis non esses auctor libri de Phil. Cart. (ut revera Critici doctiores existimant solam

ejus

ejus materiam à te fuisse suppeditatam; etsi ego de stylo ex conceptibus magis quam ex verbis judicans, illum apertè tuum esse supra scripserim) satis est quod pro te ac te conscio sit editus, ut non minori sis in culpa quam si solus eum scripsisses. Deinde cum me nimis in aliena Academia, Republica & Ecclesia curiositatis accusatis ob id unum quòd judicium sub nomine vestrae Academiae contra me editum ausus sim examinare; teque ut ejus Auctorem, si non unicum, certè præcipuum (quòd verum esse manifestum est, quia tunc Academiae Rector, & in judicio illo præses fuisti) considerarim, ac pauca quædam vitia tua descripserim, ne fides calumniis haberetur; quis non videt te Fimbriae iniquitatem imitari? vis enim tibi licuisse me, in quem nihil unquam juris habuisti, publicis scriptis infamare; ac ferocia me accusas quòd istam insolentiam tuam sine obmurmuratione non tulerim; Et sanè injuriam facis Academiae, Reipublicæ, atque Ecclesiæ vestrae, quòd privata tua vitia earum partem, & quidem secretiorem sive sanctiorem, de qua nefas sit extraneo inquirere, esse velis. Hocque idem crimen curiositatis Marefio aliquoties eodem jure exprobrasti, quòd nempe benedictas tuas Thefes examinare ausus fuisset: Tu verò non eras in aliena Republica nimis curiosus, cum in iisdem illis thesibus Optimates Sylvæducentes idololatriæ accusabas. Mirum esset profectò, si dominis tuis posses persuadere, tantam esse debere in nova vestra Academia Professoris Theologiæ potestatem, ut alios quoscunque, ad arbitrium, & sine ratione, publicis judiciis condemner; iisque quos ita condemnavit mutire non liceat, quin statim rei sint nimis curiositatis in aliena Republica, dicanturque *res & sacra Theologiæ & Politicæ vestrae ecclesiastica perreptare, atque Ecclesiarum & Academiarum perturbationem moliri.* Næ magno honore afficis Ecclesiam tuam, si velis ejus res & sacra in calumniis tuis consistere, aded ut nemo de illis queri ausit, quin hoc ipso Ecclesiarum vestrarum perturbationem moliat. Non etiam tibi proderit quòd me peregrinum & Pontificium moliat. Non etiam tibi dicam talia esse fœdera Regis mei cum Dominis harum regionum, ut quamvis hodie primum huc appulisset, æquo tamen jure cum indigenis frui deberem; Atque me à tam multis annis hîc versari, & omnibus honestioribus esse tam notum, ut quamvis ab hostium partibus venissem non amplius pro peregrino essem habendus: Nec opus etiam est ut provocem ad libertatem religionis in hac Republica nobis concessam: Sed tantum affirmo tam scelerata mendacia, tam scurrilia convitia, tam atroces calumnias in vestro libro contineri, ut nequidem hostis in hostem, vel Christianus in infidelem iis uti possit, quin se improbum sceleratumque esse declaret: Addo me tantam urbanitatem in hac gente semper esse expertum, tam amice ab omnibus, quibuscum versatus sum, receptum fuisse, ac

tam

tam benignos & officiosos alios omnes agnovisse, tamque remotos ab ista vestra rustica & importuna libertate quoslibet, quamvis ignotos & innocuos, laceffendi, ut non dubitem quin vos conterraneos suos longè magis quam ullos peregrinos averfentur. Denique genius incolarum Belgii sic mihi est notus, ut putem eos qui cæteris præfunt, sæpe quidem in hoc Deum Opt. Max. imitari, quòd satis tardè ac cunctanter pœnas à nocentibus exigant; sed tamen cum improborum audacia eò usque processit, ut eam judicent esse coërcendam, eosdem nullà gratiâ corrumpi, ac nullis verbis inanibus falli posse: Ac qui Professionis & Religionis tuæ honori pessimè consuluisti, libros charitate & rationibus vacuos, solisque calumniis refertos evulgando, cave ne judicent se ipsos non satis bene illi posse consulere, nisi in te animadvertant. Vale.

FINIS.

